

ÖZBEK ŞAİRİ HABİBİY VE DİVÂNI
(METİN – AKTARMA – TEMATİK İNDEKS)

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Dili Bilim Dalı

Zehra IŞIK

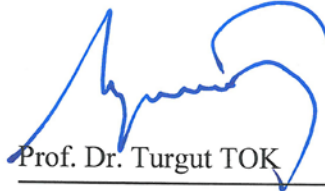
Danışman: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Şubat, 2018

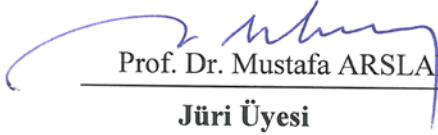
DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

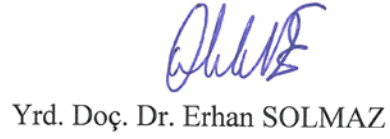
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı öğrencisi Zehra IŞIK tarafından Prof. DR. Mustafa ARSLAN yönetiminde hazırlanan “ÖZBEK ŞAİRİ HABİBİY VE DİVANI (Metin-Aktarma-Tematik İndeks)” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 23/01/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Turgut TOK

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN (Danışman)

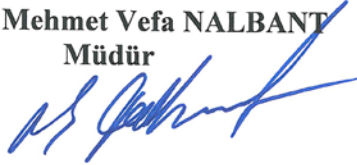
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Erhan SOLMAZ

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
22/04/2018 tarih ve ...16/09... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Zehra Işık

ÖN SÖZ

Bu tezin konusu *Özbek Şairi Habîbîy ve Dîvânı (Metin – Aktarma - Tematik İndeks)*'tir. Çalışmada metnin tamamı ele alınmamıştır. Tematik indeks kısmında incelenen 291 gazel çeviri yazı ile yeniden yazılmış ve Türkiye Türkçesine aktarılmış, tematik indeks kısmında ise 2983 madde başı olarak tespit edilmiş sözcük farklı kaynaklardan sözlük anlamlarına ve edebî kullanımlarına bakılarak hazırlanmıştır. Ayrıca *Divan*'da yer alan diğer türlerle ilgili birkaç örnek yine birinci bölümde verilmiştir. Örneklerin sınırlı olmasının sebebi eserin oldukça hacimli olmasıdır. Son olarak üçüncü bölümde, “Bulgular ve Açıklamalar” kısmında tespit edilen bulgular açıklanmış ve bunlarla ilgili bilgiler verilmiş; sözcükler, bağlama göre sınıflandırılmıştır. “Yazım Farklılıkları ve Açıklamalar” bölümünde ise yazım farklılıkları tespit edilen 57 sözcük tek tek verilmiş ve açıklamaları yapılmıştır. Sözcüklerin genelde ikili yazımlarının ve bazı sözcüklerin üçlü yazımlarının olduğu görülmüştür. Bunun da yine dilbilgisel kurallar veya basımdan kaynaklanmak üzere iki sebebinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca metinden hareketle ses denkliklerine değinilmiştir. Şairin şiirlerini kaleme alırken kullandığı dile bakıldığında Çağatay Türkçesinin özelliklerinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca metinde hem “ol-” hem de “bol-” fiilinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmadaki amaç, sözcüklerin sahip oldukları anlam zenginliklerinin olabildiğince fazlalığını ve derinliğini anlamak için şiir dünyasındaki kullanımlarını tespit etmektir.

20. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış olan *Divan* adlı eser dönemin en önemli eserlerinden biridir. Dönemin kültürel ve sosyal özelliklerini yansıtmasının yanında şairin kullandığı dil de oldukça başarılıdır. Şairin bu eseri hakkında daha önce çalışma yapılmamıştır. Yapılan bu çalışmadaki amaç, eseri Türk dünyasına tanıtmak ve bizden sonra yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmektir. Bu yüzden kapsamlı bir çalışma ortaya çıkarılmıştır.

Sözcüklerin anlamlarının verilmesi sırasında birden çok kaynak taranmış olup yapılan bütün araştırmalara rağmen anlamı bulunamayan iki sözcük vardır. Biz bu sözcükleri bağlamdan yola çıkarak açıklamaya çalıştık. Bu sözcüklerden biri “*ämrvâv*” şeklindedir. “*Ämrâv*” sözcüğünün aslında “*ämrvâz*” olduğunu tahmin etmekteyiz. Bunun matbu bir hata olabileceğini veya şairin “-z” sesi yerine “-v” sesini kullanmayı tercih

ettiğini düşünmekteyiz. Diğeri ise “şāfli” sözcüğüdür. Yapılan sözlük taramalarında bu sözcüğe rastlayamadık. Tematik indeks kısmında bu sözcükleri ayrıca bağlamdan yola çıkarak açıklamaya çalıştık. Ayrıca metinde “vatan” sözcüğü metin içinde büyük harfle yazılmış olduğundan bunun bir imla özelliği olduğunu ya da vatan kavramını vurgulamaya yönelik bir kullanım olduğunu düşündük ve aynen bıraktık. Değınmemiz gereken bir diğeri husus ise imla ile ilgilidir. Türkiye Türkçesinde bir grafem olan “ğ” sesi Özbek Türkçesinde bir harftir. Bu yüzden ortak Türk alfabesine göre eseri latin harflerine aktarırken “ğ” sesi için “g” harfini kullandık.

Tezin giriş bölümünde sırasıyla Özbek tarihi, coğrafyası, Özbekler, Özbekistan devletinin kuruluş aşamaları, Özbek dili ve edebiyatı hakkında bilgiler verilmiş olup ardından sırasıyla *Divan* adlı eserin şairi Mevlana Habibiy, eserleri ve *Divan*’ı tanıtılmıştır. Birinci bölümde çeviri yazılı metin ve aktarmaları verilmiş olup ikinci bölümde tematik indeks hazırlanmıştır. Tematik indeks kısmında kullanılan temel kaynaklar sırasıyla Özbek Tilinin İzahlı Lügatı, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Büyük Türkçe Sözlük ve İslam Ansiklopedisidir. Tezimizin odak noktası tematik indeks bölümüdür.

Teze başladığım ilk günden beri akademik anlamda beni teşvik eden, bana inanarak bu çalışmayı yaptıran, her konuda beni destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR’a; tezimi savunma aşamasında desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa ARSLAN’a; tez çalışmam sırasında kıymetli bilgileriyle beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Marufjon YULDASHEV, Meryem İSABAEVA ve Hüseyin AKBAŞ’a; anlamlandırma kısmında yardımlarına başvurduğum sevgili hocam Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE’ye; beni her zaman yüreklendiren, yanımda olmasa da yokluğunu hiç hissettirmeyen, en zor zamanlarımda bile yeniden başlamak için elimden tutan biricik ablam Dr. Zeynep GENÇER’e sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ÖZBEK ŞAİRİ HABİBİY VE DİVÂNİ (METİN – AKTARMA - TEMATİK İNDEKS)

Işık, Zehra

Yüksek Lisans Tezi

Yeni Türk Dili ABD

Sosyal Bilimler Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa Arslan

Şubat 2018, VII+672 Sayfa

Bu araştırma, birinci bölümde şair Mevlana Habibiy'nin Kiril alfabesi ile basılmış “Hâbibiy Devân” adlı şiir kitabı transkribe edilerek Türkiye Türkçesine aktarılmasına ve ikinci bölümde 2983 madde başı sözcüğün tematik indeks biçiminde sunulmasına dayanmaktadır. Üçüncü ve son bölümde bulgular ele alınmıştır. Söz konusu bu indeks, çeşitli kaynaklardan derlenerek sözcük anlamlarının ve edebî kullanımlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Girişte eserin şairi ile bilgi verilmesinin ardından Divan'daki 291 gazel önce çeviri yazı ile verilmiş daha sonra ele alınan bu gazellerdeki tüm sözcükler tematik indeks olarak hazırlanmıştır. Tematik indeks aşamasında her sözcük bağlamına göre incelenmiş olup alt maddeler halinde sınıflandırılmıştır. Bunun için bütün kaynaklar tek tek taranarak kalıplaşmış sözler, kültürel unsurlar, sosyal hayatla ilgili unsurlar tespit edilmiştir. Bütün bunların yanı sıra Habibiy'nin yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi olayları da şiirlere yansıdığı ölçüde araştırılmıştır. Türkiye Türkçesine kazandırılan bu eserde böylelikle şiir dilini oluşturan zenginlikler ortaya koyulmuştur ve bunun üslup çalışmalarında da önemli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Divan, Habibiy, Özbek Edebiyatı, tematik indeks.

ABSTRACT

UZBEK POET HABİBİY AND HİS DİVAN (TEXT – TRANSLATION - THEMATIC INDEX)

Işık, Zehra

Master Thesis

Turkish Language and Literature Department

Modern Turkish Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Mustafa Arslan

February 2018, VII+672 Pages

In our thesis, in the first chapter, initially we transcribed poet Mevlana Habibiy’s poetry book named “Häbibiy Devân” published in Crilic alphabet and translated the book into Turkey Turkish and in the second chapter, we based on the thematic index which contains 2983 words. In the third and final chapter, we discussed the findings. This index was created by the introduction of the literary use and meanings of the words and compiled from various sources. In the introduction part, we gave information about poet Habibiy and analyze 291 gazalles from his Diwan. At first, we made transliteration of the gazelles and then we prepared a thematic index of all the words in these gazelles. In the thematic index we classified the words according to context and grouped sub-titles. In this process, the phrases about cultural and social life of that period have been identified by scanning the sourcess. Besides all these, the social and political events of Habibiy’s time have been investigated through his poems. This thesis, in terms of the inroduction of poet Habibiy and his Diwan, is very important. Thus, it is demonstrated that the language of poetry and compose the richness of his style is thought to be important for other stylistic studies.

Key words: Divan, Habibiy, Uzbek Literature, thematic index.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
1. Özbek Şairi Habibiy.....	7
2. Eserleri	9
3. Habibiy'nin "Divan" Adlı Eseri.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI METİN VE AKTARMA

1.1.Çeviriyazılı Metin - Aktarma	11
1.1.1 Ğazällär / Gazeller.....	11
1.1.2 Tärce'bänd / Terci-i Bend.....	161
1.1.3 Muräbbä / Murabba.....	165
1.1.4 Muxammäs / Muhammes.....	166
1.1.5 Müsaddäs / Müseddes	167
1.1.6 Rubäiylär / Rubailer.....	168
1.1.7 Tuyuqlär / Tuyuğlar	169
1.1.8 Mäsnaviy / Mesnevi.....	170
1.1.9 Devân Tärixi / Divan Tarihi.....	171
1.1.10 Şul Devânä Yâzilgän Aruz Vâznidägi Şe'rlärning Hicäläri, Şaklläri Vâ Bährlärning İsmäläri / Divanda Aruz Vezniyle Yazılan Şiirlerin Heceleri, Şekilleri ve Vezinlerin İsimleri	172

İKİNCİ BÖLÜM

TEMATİK İNDEKS

Tematik İndeks	177
Ä/Á	178
B	222
C	263
Ç	274
D	283
E	301
F.....	314
G.....	322

Ğ.....	330
H.....	337
I.....	355
İ.....	357
K.....	371
L.....	400
M.....	406
N.....	434
O.....	450
Ö.....	455
P.....	461
Q.....	471
R.....	499
S.....	508
Ş.....	539
T.....	553
U.....	587
Ü.....	594
V.....	600
X.....	605
Y.....	618
Z.....	642

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Bulgular ve Açıklamalar	651
3.2. Yazım Farklılıkları ve Açıklamalar	662
SONUÇ.....	665
KAYNAKLAR	667
ÖZ GEÇMİŞ	672

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

A) ESER KISALTMALARI

ADŞS	Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü
HEEK	Halk Edebiyatı El Kitabı
İA	İslam Ansiklopedisi
ÖTİL	Özbek Dilinin İzahlı Lügati
TDK	Türk Dil Kurumu
TDTEA	Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi

B) DİĞER KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
ÖT	Özbek Türkçesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TT	Türkiye Türkçesi
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire

GİRİŞ

Sözlükler, söz varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bir dildeki söz varlığının tamamının veya incelendikleri duruma göre bir bölümünün alındığı, abecesel düzen veya konulara göre sınıflandırıldığı, sözcük kökenlerinin verildiği veya kullanımların dilbilimsel durumlarına göre sınıflandırıldığı, ayrıca diğer dillere göre karşılıklarının da verildiği hacimli çalışmalardır. Türkçe sözlükte de sözlük kelimesinin karşılığı şu şekildedir: “Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat”¹

Yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılan kalıplaşmış sözcükler, atasözleri, deyimler vb. kullanım alanlarına göre sözcükler sözlükler yardımıyla bir araya getirip yazılı bir hale getirilmiştir. Bu bağlamda sözlükler kültürel unsurları ve söz varlıklarını koruma ve aktarma açısından önemli bir yere sahiptir.

Sözlük üzerine çalışan uzmanlar, kullanım alanlarına ve çeşitli ihtiyaçlara göre sözlükler hazırlamışlardır. Türkçe sözlüklerin yanında Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü, Tarama Sözlüğü, Derleme Sözlüğü, Terimler Sözlüğü, Ağızlar Sözlüğü veya Köken Bilgisi Sözlüğü gibi türler ortaya çıkmıştır.

Bu sözlüklerden birisi de işlevsel sözlüktür. Türkiye’de bu alanda yapılmış ilk çalışmalardan biri Furkan Öztürk’e ait olan Baki Divan Sözlüğü (Bağlamsal İndeks ve İşlevsel Sözlük) adlı eserdir. Eserin hazırlanış amaçlarından biri Baki Divanı’nda kullanılmış olan sözcüklerin köken bilgisinden ziyade bağlama bağlı olarak yüklendikleri anlamları ortaya koymaktır. Bu çalışmanın temelinde anlam ve bağlam birlikteliği vardır.

“Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü, kontekst.” anlamlarına gelen bağlam sözcüğü şiirde önemli bir unsurdur. Bu konuda birçok araştırmacı farklı ifadelerde bulunmuştur. Bunlardan birisi de Doğan Aksan’a aittir ve Doğan Aksan bu konuda şunları söylemektedir: “Şiir dilinde anlatılmak istenen imgeleri, duygu ve düşünceleri tam olarak yansıtan dil öğelerini bulmak ve kullanmak, şiirin anlatım ve anlam yönünü güçlendirir. Bu gücü yakalamak için şiiri oluşturan

---

¹ TDK (2010). Büyük Türkçe Sözlük, Ankara.

öğeler arasında birtakım bağlantılar, birleştirmeler, türetmeler, ayırıcılar ve sapmalar kullanılmalıdır.”²

Günlük hayatta kullanılan sözcükler şiir diline girdiğinde bağlama göre değerlendirilir ve daha derin anlamlar kazanır. Burada şairin dili kullanma becerisi ve sahip olduğu sözcük dağarcığı önemli bir husustur.

Mevlana Habibiy Divanı üzerine yapılan tematik indeks çalışması da aslında bir anlamda bağlamsal indekstir. Sözcükler, bir bütün içerisinde hareketle konulara yani bağlama göre ifade edilmiştir. Bu indeks çalışmasıyla metin içinde kullanımlarına göre Özbek Türkçesindeki sözcüklerin anlamlarının nasıl bir değişkenliğe sahip olduğunu göstermek amaçlanmıştır.

Bugünkü Özbekistan’da nüfusun büyük çoğunluğunu Özbekler oluştururlar. Özbeklerden sonra Tatar, Kazak ve Uygur gibi diğer Türk boyları gelir. Özbek adı, Altınordu Hanlığı’nın bölünmesinden sonra bugünkü Özbekistan’da kurulan Akordu Hanı Özbek Han’ın (1312-1340) adından gelir. Cengiz Han döneminde devlet, Moğol egemenliğine girmelerine karşın ulusal kimliğini ve kültürünü korumuştur. Moğol yönetiminin dağılmasından sonra da varlığını sürdürmüştür. Özbekler, 1428’de Ebu’l-Hayr’ın etrafında toplanarak onu kendilerine han ilan etmişlerdir. Böylece Özbekistan kurulmuştur. Birçok şehri ele geçirmişler ve Sıgnak’ı başşehir yapmışlardır. Türkistan tarafına düzenlenen seferlerde Kalmuklar’a mağlup olmuşlar; bu durumdan yararlanan Canibek ve Kazay gibi liderler bazı Özbekler’i de yanlarına alarak Çağatay hanına sığınmışlardır.

Özbekistan, Türkistan’ın coğrafi ve kültürel merkezi olup bölgenin en önemli cumhuriyetidir. Ayrıca sınırları içerisinde özerk bir cumhuriyet olan Karakalpakistan Cumhuriyeti yer almaktadır. Orta Asya’da, Ceyhun (Amuderya) ile Seyhun (Sirderya) ırmakları arasında uzanan toprakların büyük bir bölümünü içine alan, kuzeybatıdaki Aral Gölü’ne kadar olan sahada yayılmış olan bir Türk devletidir. Zereşan ve Fergana vadilerinin büyük çoğunluğunda pamuk üretimi yapılmaktadır. Özbekistan’da “ak altın” olarak tanımlanan pamuk, devlete büyük gelir sağlamaktadır. Doğu kesimi dağlık bölgelerden ve vadilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda kurak bir iklime sahiptir.

Özbekler bilim ve sanatta zirveye Emir Timur zamanında ulaşmışlardır. Onun döneminde ilim adamlarına olan ilgi en üst seviyede tutulmuştur. Buhara ve Semerkand,

---

² Aksan, D. (2006). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayınları, Ankara.

Türk-İslam kültüründe son derece önemli iki şehirdir. Orta Asya'da ilk Özbek hakimiyeti 16. yüzyıl başında Semerkand'daki son Timur hanedanını yenerek Maveraiünnehir'de kendi devletini kuran Muhammed Şeybani Han ile başlamıştır. 18. yüzyıla kadar varlığını sürdüren bu hakimiyet yerini daha sonra Hive ve Hokand Hanlıkları ile Buhara Hanlığı'na bırakmıştır.

Çarlık Rusya'nın bölgedeki ilk hakimiyeti 1867'ye dayanmaktadır ve 10 yıl içerisinde Hokand Hanlığı'nın Fergana'da kalan son topraklarını ele geçirmesiyle birlikte tamamlanmıştır. Kadın-erkek, ihtiyar-çocuk demeden insanların kurşuna dizilmiştir. Cami, mescit ve medreseler kapatılıp din ve ilim adamları şehit edilmiştir. Bütün bu yaşananların ardından Buhara Halk Cumhuriyeti kurulmuştur ve bu cumhuriyet de, 1924'te ortadan kaldırılmıştır. Bundan böyle Özbekler, artık Rusların çeşitli baskıları altında yaşamaya başlamışlardır.³

1 Kasım 1917'de Bolşevikler Taşkent'e girerek yönetime el koymuştur. 1917 Rus Devrimi olarak da anılan Ekim Devrimi, Vladimir Lenin tarafından "ekmek, barış, özgürlük" sloganı altında 1905 Rus Devrimi'nin devamı niteliğinde olmuştur.

1917 Sovyet Devrimi başladığında, Özbekler Sirderya, Semerkand ve Fergana yönetim birimleriyle yarı bağımsız Buhara ve Hive hanlıklarına dağılmış durumdadırlar. Çar Rusyası'nın zulümlerinden bıkmış olan halk ve milli bir uyanış arayan aydınlar için sosyalist hareket başta ümit kaynağı olmuştur. Lenin'in başlangıçtaki yumuşak tavrı ve milletler konusundaki ümit verici konuşmaları onların bu ümitlerini arttırmıştır. Devrimin ilk günlerinde yönetim Taşkent komitesinin elinde bulunsa da sonrasında bu ihtilale Müslüman Türkler'in hiçbir katkısı olmadığı öne sürülerek "işçi, köylü ve asker şurası" yönetimi ele almıştır. Bundan sonra alınan hiçbir kararda Türk'e ait hiçbir karar olmamıştır.

Buna karşın "Milli Merkez" olarak anılan "Türkistan Müslüman Merkez Şurası" kurulmuştur ve Müslümanların haklarının korunması, Türkistan'a yapılan Rus yerleştirmelerinin önlenmesi gibi kararlar alınmıştır. Halk uyarılıp teşkilatlanmaya çalıştırılmıştır. Ayrıca ceditçiler ve koruyucular ortak bir anlayışla memleketin geleceğini korumak için çalışmalar başlatmışlardır.

Sovyet yönetimine karşı 1917'de Orta Asya'da başlayan ve aralıklı olarak 1931'e değin süren Basmacı Hareketi merkezî bir örgütlenmeden yoksun olduğu için

---

³Üşenmez, E. (2013). *Yeni Özbek Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

başarısız olmuştur. Ruslar böyle bir adlandırma yapsalar da bu hareket Türkistan genelinde “Korbaşlar Hareketi” olarak millî bir direniş kabul edilmiştir. Ayrıca 16. yüzyıldan sonra Türkistan ve Orta Asya’da böylesine farklı grupları kapsayan ve bu denli uzun süren başka bir halk hareketi gerçekleşmemiştir.

1924 yılında bugünkü Özbek topraklarını içine alan Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. 1930 yılında başkent, Semerkand’dan Taşkent’e aktarılmıştır. 1937-38 yıllarında içlerinde Başbakan Feyzullah Hocaev ve Özbekistan Komünist Partisi Sekreteri Ekmel İkrarov’un da bulunduğu çok sayıda Özbek aydın, yazar, şair ve devlet adamı milliyetçi fikirlerinden dolayı idam edilmiştir.

Sovyetler Birliği’nin dağılması sonucunda, Özbekistan, 31 Ağustos 1991 yılında bağımsızlığını ilân etmiştir. 1 Eylül 1991 tarihi de “Müstakillik Günü” olarak kabul edilmiştir.

Özbek Türkçesi; bugün Özbekistan’da, Kazakistan’ın güney bölgesinde, Tacikistan ve Afganistan’ın kuzeyinde, Türkmenistan ve Kırgızistan’ın Özbekistan’a olan sınır bölgelerinde konuşulan bir Doğu Türkçesi şivesidir. Türkiye Türkçesinin ardından en çok konuşulan Türk dilidir ve çok iyi işlenmiştir⁴. Bugünkü edebî Özbek Türkçesinin temeli, Çağatay Türkçesi döneminde atılmıştır. Fakat Özbekler’in geçmişi daha da geriye gittiği için Çağatay Türkçesi içinde bir Özbek şivesinden bahsetmek mümkündür.

Özbek edebî dili Özbek ağızlarından Taşkent ve Fergana grubuna dayanmaktadır. 1923 yılında bazı değişikliklere uğratılan Arap alfabesi, Özbek Türkleri tarafından 1930 yılına kadar kullanılmıştır. 1934 yılında Latin alfabesine geçilmiş, bu durum 1940 yılında Kiril alfabesinin kabul ettirilmesine kadar sürmüştür. Bugün Özbekistan’da yaşayan Özbek Türkleri Kiril alfabesini, Kuzey Afganistan’da yaşayan Özbek Türkleri ise Arap alfabesini kullanmaktadırlar.⁵

Yazılı Özbek edebiyatı klasik ve yeni olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Klasik edebiyat Divan-ü Lügati’t-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakayık gibi eserleri kapsayan dönemdir. Karahanlı ve Harezmi Türkçesi ile yazılan Kısas-ü Enbiya, Nehcü’l-Feradis, Muinü’l-Mürid vs. gibi eserlerin oluşturduğu Harezmi Edebiyatını izleyen ve bu

⁴ Bozkurt, F. (2012). *Türklerin Dili*, Eğitim Yayınevi, Konya.

⁵ Öztürk, R. (2011). *Özbek Türkçesi El Kitabı*, Çizgi Yayınevi, İzmir.

edebiyatların dilini takip ederek oluşan Çağatay edebiyatı ile Hanlıklar Devri Özbek edebiyatını içine alan bir edebiyattır.

Özbek edebiyatı, Çağatay edebiyatının genel özelliklerini taşımakla birlikte her hanlıkta ayrı ayrı oluşan ekollerde kendine özgü özellikler göstermektedir. Özbek dilinde en çok eser Hive Hanlığı döneminde verilmiştir. Nevaîy geleneğini devam ettiren şairler vardır. Bu dönemde ayrıca İslam Tarihçisi Mirhand'ın "Ravzatü's-Sefâ" adlı yedi ciltlik dünya tarihinin büyük kısmı Özbek diline kazandırılmıştır.

Hanlıklar Dönemi Özbek edebiyatında daha çok mahallî unsurlar görülmektedir. Bu dönemde yerel unsurlar sanatı ve edebiyatı etkilemiştir. 17.-19. yüzyılları kapsamaktadır.

Yeni Özbek edebiyatı Çarlık Rusya'nın işgali ile başlamaktadır. Bu dönemde roman, tiyatro ve hikaye gibi türlerin örnekleri verilmeye başlanmıştır. Bu dönem bir geçiş dönemi niteliğindedir ve değişen konularla birlikte siyasi ve toplumsal yapıda olan değişimleri gözlemek mümkündür. 1917 yılının ilk yarısında etkili olan Cedit edebiyatı, Bolşevik Devrimi ile birlikte yerini, izlerini sürdürmeye devam etmektedir. Özbek edebiyatı, 1932 yılında Sovyet devri ve 1991 yılından sonra da Bağımsızlık devri olarak adlandırılmıştır. Bağımsızlık devri veya özgürlük edebiyatı olarak adlandırılan bu dönemde, siyasi yapıya bağlı olarak yeni bir hayat ve bu hayatın getirdikleri eserlerde sıkça işlenmiştir. Özbek Türkleri, SSCB dağıldıktan sonra kendi ayakları üzerinde durarak Özbekistan'ı kurmuştur. Eserlerde millî unsurlar, vatan, toprak, bağımsızlık vs. konular ağır basmıştır.

Modern Özbek edebiyatının kökleri Çağatay edebiyatına; yani Ali Şir Nevâî, Bâbü Şah, Hüseyin Baykara, Lütfî, Sekkâkî, Harezmi, Şeybânî, Ebu'l-Gâzi Bahadır Han gibi şair ve ediplere dayanmaktadır. Şiir, roman, kıssa ve hikaye türlerinde verilen eserlerle bu dönem edebiyatının oluşumuna katkı sağlanmıştır. Şiir alanında akla gelen büyük isimlerin ilki Çolpan'dır. Çolpan, Özbek şiiri için bir simge olmuştur. Bunun yanında Elbek, Gayretî, Gafur Gulam, Aybek, Uygun, Mevlana Habibiy, Sabir Abdullâ, Kuddüs Muhammedî, Maksud Şeyhzade, Mirtemir, Osman Nasır, Şükrullâ, Zülfiye, Şöhret, İbrahim Yusupov, Erkin Vahidov, Miraziz Azam ve ismini sayamadığımız nice şair modern Özbek edebiyatında şiir alanında öne çıkan ediplerdir. Kıssa ve hikaye türünde ise Abdullah Kadirî, Çolpan, Gafur Gulam, Aybek, Sabir Abdullâ, Mirkerim

Asım, Erkin Semender, Şükür Halmirzayev, Erkin Azam, Şadikul Hemra vs. isimler söylenebilir. Roman türünde yine aynı isimler yer almaktadır.

1991'den önce ne kadar özgür yaşanırsa yaşansın, şairler hiçbir zaman kendilerini yeterince özgür hissedememişlerdir. Lenin için övgüler yazılmaya zorlanan bir dönemde bir aydın ne kadar özgür yazabiliyorsa Özbek aydınları da o kadar özgür yazabilmişlerdir. Böyle bir dönemde millî dil ve millî birlikten hiçbir zaman bahsedilememiştir. Bu yüzden Modern Özbek edebiyatı ayrı bir değer ve önem taşımaktadır.

Eski Çağatay edebiyatı geleneğine dayanan Özbek Türkçesinin zengin bir edebî birikimi vardır. Ali Şir Nevai (1441-1506) bu geleneği sürdürür. Timurlular döneminde başlayan yazınsal çabalar, biçemi doruklara ulaştıran Çağatay edebiyatı geleneğini doğurur. Çok yönlü, üretken yazar Ali Şir Nevai böyle bir geleneğin ürünüdür. Zengin söz varlığı, düzenli, güçlü cümle kuruluşu ve anlatım gücüne sahip dille şiir ve düz yazı türünde değişik konularda ürün vermiştir.

20. yüzyıl başlarında Orta Asya yazını ve Özbek yazını bir geçiş dönemi yaşar. Geçiş döneminde çoğu yazarlar siyasal olarak Ceditçiliğin etkisi altındadır. Bu akım Türkistan'da Sovyet Devrimi'nden sonra da uzun süre yaşamıştır. Fıtrat, Çolpan, Batu gibi yazarlar ceditçi akımın öncülerindedir. Aynı zamanda genç yazarlar arasında şair ve öykücü Gafur Gulam, Muhammed Aybek anılmaya değer isimlerdendir. Son dönem Özbek edebiyatı bu alandan çokça beslenmiştir.

Modern Özbek Edebiyatı döneminde yaşamış olan Mevlana Habibiy, Özbek Edebiyatının gelişmesi ve klasik edebiyatın da izlerinin yok olmaması için büyük bir çaba sarf etmiştir. Yazdığı şiirlerde eski ve yeniye başarılı bir şekilde harmanlamış olan şair, katıldığı bütün toplantılarda, eğlencelerde ve törenlerde bu konuyu vurgulamış ve dikkat çekmiştir. Eser genel anlamda 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başını kapsamaktadır. Çoğunlukla yazılan şiirlerin altında tarihler de belirtilmiştir. İki kez basılan *Divan* adlı eseri dil özellikleri bakımından Çağatay Türkçesinin son dönemini ve Özbek Türkçesinin ilk dönemini temsil ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Eser, şairin üslubuna bakıldığında Nevaiy, Mukimiy ve Fuzuli gibi büyük şairlerin geleneklerini devam ettirmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Çalışmada Özbek şair Uygun'un düzenleyerek Özbek edebiyatına kazandırdığı *Habibiy Divanı* adlı eser temel alınmıştır. Öncelikle Kiril harfli metin Latin harfleriyle

yeniden yazılmış ve Türkiye Türkçesine aktarılmış, ardından 291 gazelin incelenerek hazırlanan tematik indeksle, konu olan kültürel unsurlar tespit edilerek metindeki söz varlığı tek tek verilmiştir. 2983 madde başı sözcük çeşitli kaynaklardan araştırılıp, derlenip bir bütün haline getirilmiştir. Ayrıca metindeki verilerden yola çıkılarak Özbek kültürüne, toplumsal ve siyasi yapıya, vatan, millet, bağımsızlık, bağ-bostan, bitki, eşya, hayvan, müzik ve musiki unsurları, soyut kavramlar ve sıfatlarla fiiller tek tek tespit edilmiştir. Fakat çalışmada verilen anlamlar her ne kadar güvenilir kaynaklardan alınmış olsa da hata payının olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Habibiy Divanı'nın çeviri yazı ve aktarma bölümünde beyitler bir bütün halinde verilmiş olup, tematik indeks bölümünde ilgili kelimeler gösterilmiş ve kelimelerin karşısında gazel ve dize numaraları ifade edilmiştir.

Habibiy'nin dil kullanımı, üslup özellikleri, söz varlığını belirleme gibi unsurlar bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. 20. yüzyıl Özbek edebiyatının en önemli eserlerinden biri sayılan bu *Divan*, söz varlığının hem sayısal hem de anlamsal olarak tespit edilmesi bakımından oldukça zengindir. Bu çalışma ile özeldir Türkiye ve Özbek edebiyatlarına genelde ise Türk dünyası edebiyatlarına büyük katkı sağlanacağını düşünülmektedir.

1. Özbek Şairi Habibiy

Şairimiz Mevlana Habibiy, meşhur Özbek şairlerinden biridir. 1890 yılında Andican'daki Kokankışlak'ta dünyaya gelmiştir. Gittiği medreselerde aldığı eğitimle edebiyatı ve dili öğrenmiştir. Mukimiy, Ataiy, Babür ve Nevaiy gibi büyük şairlerden etkilenmiş ve kaleme aldığı eserlerde bu etkileri açıkça göstermiştir. Onları kendine üstad olarak belirlemiş ve onların izinden hiçbir zaman ayrılmamıştır. Hem öğretmenlik hem de çiftçilik yaparak yaşamını sürdürmüştür.

Fars ve Tacik dilini iyi öğrenmiş olan şair, eserlerinde klasik edebiyatı, aruz kalıp ve kurallarını, eski-yeni bütün konuları büyük bir başarı ile işlemiştir. Kendi döneminde Sabir Abdullâ gibi sanatkarlarla birlikte aruz veznini, ortadan kaldırılması tehlikesine karşı korumuş ve okuyucuyla geçmişin şiiri arasında köprü görevini üstlenmiştir. Yazdığı başarılı gazelerde görüldüğü üzere döneminin usta gazelhanlarından biri olmuştur. Onun başarılı gazelleri mükemmel bir akıcılığa ve derin

bir musikiye sahiptir. Bu sebeple de gazeller dönemin bestekâr ve hanendelerinin dikkatini çekmiştir.

Habibiy eserlerini gazel, kaside, muhammes, müseddes, tuyuğ, rubai ve mesnevi tarzlarında kaleme almıştır. Modern edebiyatla klasik edebiyatın ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan şair, bütün eserlerinde klasik unsurlardan beslenmiştir. Esasen şiirle meşgul olan şair yaklaşık 40000 beyitlik aruzlu şiirleriyle, Özbek yeni edebiyatının yükselmesi, geleneklerin korunması ve onların yeni şiire aktarılması konusunda hizmette bulunmuştur.⁶

Habibiy iki asrı gören ve iki devri yaşayan bir şairdir. Ekim Devrimi'ni yaşadığında henüz 27 yaşındadır. Devrimden önce diğer şairler gibi gözyaşı döken şair, devrimin getirdiği ulu ve bahtlı günleri, nurlu hayatı, yeni hayatın getirdiği güzellikleri, komünizmi inşa eden halkın kahramanca çalışmasını, dostluk ve kardeşliği, “ak altın”ın mucitleri olan emekçileri, bağ ve bostanların ürüne doydurulması, yeni kurulan HESleri ve açılan kanalları vs. eserlerinde saha çok yer almaya başlamıştır. O bu şekilde her konuda şiir yazarak aslında kendini ispatlamıştır. Yeni zamanı, şanlı vatan sevgisini, halka saadet veren ulu partiyi yüksek sesle övmüştür ve Sovyet halkının takdirini toplamıştır. Bu sebeple kendisi “Sovyet Şairi” unvanı layık görülmüştür.

Habibiy, yeni devir şiirciliğinde kendine has bir çizgi oluşturmuştur. Hayatın her anından konuları işlediği için her kesimden insana hitap etmiştir. Gençleri iyi huy ve temiz ahlaka, çalışkanlık ve dürüstlüğe, alın teri ile çalışmaya, kibirlilikten, hırsızlıktan, bedbahtlıktan, vefasızlık ve yağcılıktan uzak durmaya davet etmiştir. Somut konuların yanında soyut konularda yazdığı şiirleri de oldukça başarılıdır.

Habibiy'e edebiyat yolunda verdiği uzun emekler sebebiyle 1970 yılında “Özbekistanda Hizmet Eden Kültür Elçisi” ve 1974 yılında “Özbekistan Halk Şairi” unvanları verilmiştir. Ayrıca 1980 yılında “Halkların Dostluğu” ödülü ile mükâfatlandırılmıştır.

1982 yılında 92 yaşında vefat eden şair çok bahtlı bir hayat yaşamıştır. Öyle ki bu kadar uzun yaşamının bile herkese nasip olmayacağını düşünmüştür. Kendi

---

⁶ Köseoğlu, N. (haz.), (2000). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.

zamanında halkına hizmet edenlerin asla yaşlanmayacağını düşünerek onun halkın gönlünde her zaman yaşadığını söylemek yerinde bir tespit olacaktır.

2. Eserleri

Nevai mirasını öğrenme komitesinde, Fergana kanalının yapımında, Yeni Usul Müzik Tiyatrosunda diğer bazı kültürel alanlarda çalışan Mevlana Habibiy esasen şiirle meşgul olmuştur. Pek çok şiir kitabı yayımlanmıştır. Bunlardan bazıları:

- Mehnät Qoşıqläri (Mihnet Koşukları),
- Yängi Yällälär (Yeni Yelleler, 1949),
- Kolhoçilär Äşuläsi (Kolhozcular Şarkısı, 1951),
- Kongil Täränäläri (Gönül Teraneleri, 1957),
- Zämân Färhâdläri (Zaman Ferhatları, 1959),
- Nävroz-i Äläm (1973).

Ayrıca 1960-67 yılları arasında iki kez yayımlanan “Tänlängän Äsärälär (Seçme Eserler)”i, 1957-70 yılları arasında yine iki kez yayımlanan “Dävân (Divan)” adlı eserleri saymak mümkündür.⁷

3. Habibiy'nin “Divan” Adlı Eseri:

Divan sözcüğü Farsçadan diğer dillere girmiştir. Farsçadaki "yazan, yazmak" anlamındaki *dibir* kelimesinden gelir. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerinin toplandığı antolojik eserdir. Divan şairlerinin, eserlerini önceleri serbest, daha sonra belli bir düzen içinde toplarlar. Divanda gazeller kafiye ve rediflerinin son harfinin Arap alfabesindeki sırasına göre yani “elif”ten başlayıp “ye” harfine kadar düzenli bir şekilde sıralanır. Her harften en az bir şiir olması şarttır. Ama buna uymayan şairler de olmuştur.

Habibiy Divanı 1957-76 yılları arasında iki kez basılmıştır. İkinci baskı 1975 yılında Gafur Gulam Adındaki Edebiyat ve Sanat Neşriyatı tarafından yapılmıştır. Divanda her türlü konu ile ilgili şiir görmek mümkündür. Gerek Klasik edebiyat gerek Özbek edebiyatından konular harmanlanarak bir bütün içerisinde verilmiştir. Bütün

---

⁷ N. Köseoğlu, a.g.e.

ŕiirler aruz vezni ile kaleme alınmıŕtır. eŕitli tarihlerde yazılan ŕiirler bu divanda bir araya getirilmiŕtir.

Divan'da sirasıyla 291 gazel, 2 terci-i bend, 5 murabba, 64 muhammes, 3 museddes, 8 rubai, 9 tuyuğ, 1 tarih dūŕme ve 4 mesnevi bulunmaktadır. Ayrıca divanın son bölümünde “Zmn Frhdlri” adlı manzum destan da yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ÇEVİRİYAZILI METİN - AKTARMA

1.1.1. Ğazällär

“ÄLİF” HÄRFİNİNG ÄHBÄBLÄRİNİNG
ÄNCUMÄNLÄRİ

1. İŞQ DÄRSİ

Ey yârânlar, işq dârsin qılğänimdä ibtidâ
Cilvægär erdi közimdä nâzânin bir mähliqâ.

Sâfhäyi ârazda här lâhzä oqıb hâlü xatın,
Härnä mâzmun bolsâ boldi şübhäsiz könglimgä câ.

Sözläsäm işqu muhabbâtdän açilgäy çehrâsi
Bâr ekân bildim mübârek zâtidä mehrü vâfâ.

İşq ârâ Fârhâdü Mâcnunlârgä tân bergäy cähân
Qılmâydi târki muhabbât kördi köp câbrü cäfâ.

Tân berürmân emdi här mehnâtgä tâqat körsätib,
Tâ tirik barmân bu yoldän yâtmägäymân mutlaqâ.

Yâşnägäymân dâm-bädâm körsäm tänimgä
sıgmäyin
Äy yüzidin kâsb etib könglim, közim nurü ziyâ.

Sengä hâm bolgân müyässâr, ey Habibiy, vâsli yâr.
Bolmägân aslâ ümidü ârzulâr bärhävâ.(1961)

2. ÖLKÄM

Ölkäm yägânä dünyädä bemislü bebähâ
Hâsil berüdü tuprâğı kıymätli kimyâ.

Yerlär yetildi boldi âq âltıngä kattâ kân
Äyläy közingä tâzâ bu tuprâğni totiyâ.

Xalqım tāmâmi mehnätü rāhâtdä beğubâr,
Bir-birlärigä yârü vâfâdârü âşnâ.

Yäyrâb yâşärgä kökrâgi keng hâm fâzâlâri,
Râhât qılurgä bâğ bilâ bostâni xuşhävâ.

Suvlär arıqlâr içrâ tınıq mâvc urib âqıb,
Qılğäy közimni râvşânü könglim tâpâr ziyâ.

Tâğ çağlârlındä tab’u dimağlâri çağ etib,
Sâçğäy yâqımlı tâzâ, şirin hidlârin hävâ.

Dâim Habibiy âğzidä erkni târânâsi,
Çünkü hâmişâ partiyâmiz yârü râhnâmâ. (1946)

“ELİF” HÄRFİNİN ÄHBÄPLÄRİNİN
ENCÜMENLERİ

AŞK DERSİ

Ey yârenler, aşk dersin yaptığmda ibtida
Cilvegar idi gözümde nzenin bir mehlika.

Yanağında her lahza okuyup “ben”ini ve hattını⁸,
Her ne mazmun gerekse etti mutlak gönlüme yer.

Söz etsem aşk u muhabbetten açılır çehresi
Var imiş bildim mübarek zatında vefa güneşi.

Aşk içinde Ferhad u Mecnûnlardan razıdır cihan
Eylemez terk-i muhabbet gördü çok cevru u cefa.

Razıyım şimdi her mihnete takat gösterip,
Sağ oldukça bu yoldan dönmeyeceğim asla.

Açılırim dembedem, görsem tenime sığmam
Ay yüzünden alıp gönlüm, gözüm nur u ziya.

Sana da olur müyesser, ey Habibiy, vasl-ı yâr.
Olmaz asla ümit u arzular behava. (1961)

ÜLKEM

Ülkem yegâne dünyada bî-misl ü bî-baha
Mahsul verirken toprağı kıymetli kimya.

Yeryüzü serpildi oldu ak altına⁹ büyük kân¹⁰
Eyler gözüme bu temiz toprağı tütüya¹¹.

Halkımın tamamı emek u rahatta kusursuz,
Birbirlerine yâr, vefakâr u aşına.

Rahat yaşamak için göğsü geniş, fezaları da,
Rahat ettirmeye bağ u bostanı hoş hava.

Sular arklar içinde duru, hafif dalgalı akıp,
Kılar gözümü rûşen, gönlüm bulur ziya.

Dağ çağlarında tab’ u dimağlara güç verip,
Saçar güzel, temiz, hoş kokularını hava.

Daima Habibiy ağzında özgürlük teranesi,
Çünkü partimiz yâr u yoldaştır daima. (1946)

⁸ Hat; çizgi, satır, yazı, gençlerde yeni terleyen bıyık veya sakal; sevgilinin yanağında çıkan ince tüyler

⁹ Pamuk

¹⁰ Maden, ocak

¹¹ Göz sürmesi

3. NÄVÄ MAQÂMI HAQIDÄ

Qılıgäy çämändä här keçä bir benävâ nävâ,
Bildim özimgä eskidän ul aşınâ nävâ.

Cân küydirib gül ışqıdâ şorişli ävc etär
Bilmäm neçük täränä bu rähät fizâ nävâ.

Ta'sir etärki men käbi kim ähli dârd esä
Cânlär âzıq âlur yänä dârdgä dävâ nävâ.

Qandâğ nävâki ängläsâ här kim huzur etär,
Boldi sähâr näsimidä sävtü sädâ nävâ.

Cân bähş etär kişigä bu ävâzı xuş nâxuş
Mähzun fiğân bu nälâi bülbülmü yâ nävâ.

Tâng çağınıng hävâsidä bir fäyzü bährä bâr
Yetkürgüci qulâğlärä bâdi sâbâ nävâ.

Kördim Habibiy, dilkäşü sän'ätşünâs elim
Här bâzmü toy eşitmäsä bolmäydi tâ nävâ. (1946)

4. KÖNGİL QUVÂNCI

Kel ey köngilning äzizi köp etmä istiğnâ,
Nä deb özinggä meni ävväl äylädıng aşnâ.

Dilim çärağı, közim nuri, tän mädârisän,
Äziz bâşing haqı, bir lâhzâ bolmä bepärvâ.

Qarâ közinggä közim tüşmäsä yâmân hâlim
Firâqing otigä yoq säbrü tâqatim aslâ.

Zâmânü äsrım ärä ey yägânä fârzânä,
Cähândä bârmu kişi sen käbi gözâl zebâ.

Külib közing qırıdâ iltifât etär çağdâ
Qıyâ-qıyâ bâqışing kimni qılmägäy şäydâ.

Çämändä kökkä bâqıb qâldı bir körib nârgis,
Bolurmu dünyädä közlär közing käbi şahlâ.

Çın e'tiqâdim ilä sâfû tâzâ mehringni
Habibiy, sâfhâi siynâmdä äylädım inşâ. (1941)

NEVA MAKAMI HAKKINDA

Eder çimende her gece bir bî-neva, Neva,
Bildim kendime eskiden o aşına Neva.

Can yakıp gül aşkında dert ile dolanır,
Bilmem nasıl terane bu Rahatfeza Neva.

Faydası şudur ki benim gibi kim dert ehli ise
Canlar azık alır yine derde deva Neva.

Nasıl Neva ki işitse herkes huzur bulur,
Oldu seher rüzgârında ses ve seda, Neva.

Can bahşeder kişiye bu avaz-ı hoş, ne hoş
Mahzûn fiğan bu bülbülün inlemesi mi yoksa Neva mı?

Tan vaktinin havasında bir feyz u nasip var
Ulaştırır kulaklara bad-ı saba, Neva.

Gördüm Habibiy, hoşsohbet sanatşinas halkım
Her bezm u toy, işitmese olmaz ki Neva. (1946)

GÖNÜL KIVANCI

Gel ey gönlün azizi çok etme istigna,
Neden kendine beni önce eyledin aşına.

Gönlümün ışığı, közümün nuru, ten medarisın,
Aziz başının hakkı için bir an olma bî-perva¹².

Kara gözüne gözüm düşmese yamandır hâlim
Fırakın ateşine yok sabr u takatim asla.

Zaman u asrım içinde ey yegane ferzane¹³,
Cihanda var mı kişi sen gibi güzel zîba¹⁴.

Gülüp göz ucu ile iltifat ettiğimde.
Yan bakışların kimi eylemez ki şeyda.

Çimende göğe bakakaldı bir nergis görüp,
Olur mu dünyada gözler gözün gibi şehla.

Hak itikadım ile saf u temiz aşkını
Habibiy, sinem üzre eyledim inşâ. (1941)

¹² İlgisiz

¹³ Bilge, akıllı, danışman

¹⁴ Güzel, çok güzel kişi, dilber

5. ŞİRİN SÖZ

Tâpgäy şirin sözing bilä här benävâ nävâ,
Bolgäy yänä el äldidä köp nâräsâ räsâ.

Bu qâmätü cämälü tärävätki sendä bâr,
Kördim qâşingdä bir neçä nâzik ädä ädä.

Qılğäy muattar ätr ilä âlämni subhü şâm,
Kirsäng çämängä qılğäli käsbi hävâ hävâ.

Yürsäng çämändä öpgäy äyâğingni säbzälär,
Bolgäy şäfli vâsl ilä mehr-i giyâ giyâ.

Bülbül kâbi sähärdä nävâ qılsäm äyb emäs,
Uşşâq eligä bolğusi köp nârävâ rävâ.

Lâfi muhabbät urmâsun âldingdä özglär,
Bolmäs älä muhabbäti heç beriyâ riyâ.

Tâtsäm, Habibiy, bädäyi vâslingni tâ äbäd
Bergäy közü köngilgä bu käyfi säfâ säfâ. (1933)

6. KÖZİ ŞÄHLÄ

Kärâşmä birlä huşim äldi bir közi şählä
Tägâfil äylädi-yü ketdi bâqmädi aslä.

Köngildä ähu cähânsozu yüz ğamu ändüh,
Dilimdä dârdi firâqu başimdä ming sävdâ.

Teşik-teşik cigärimdän bulâq olib qânlär
Közimdä tolmâğu tâşmâq bilä uluğ deryâ.

Xayâli lâ'li läbi mästü mäypäräst etdi,
Qarâ közin qarâşi qıldı vâlâ-yü şäydä.

Äcäbki här tünü kün yârâ-yâr ekän ağyâr,
Ğaribü ğamzädälärdän hämişä bepärvâ.

Xumârı bädäyi vâsli bilän xarâb oldim,
Xumârim aççığı tâ qılmägäy meni räsvâ.

Habibiy, köz tutämän iştiyâqıy vâsli bilän,
Neçük älämki yänä qılsä nâzu istiğnâ. (1925)

TATLI SÖZ/DİL

Bulur tatlı sözün ile her bî-neva, neva,
Olur yine halk önünde çok ham, olgun.

Bu boy pos, bu cemal, tazelik ki sende var
Gördüm, yok oldu yanında nice nazik eda.

Muattar eder, ıtr ile âlemi sabah akşam,
Girsen çimene hava almak için, hava.

Yürüsen çimende öper ayağını sebzeler,
Olacak çifti vasl ile mehrigiya bitki.

Bülbül gibi seherde neva kılsam ayıp değil,
Âşıklar iline ettiği çok revasızı, reva.

Muhabbet sözü etmesin önünde özgeler,
Olmaz onların muhabbeti hiç riyasız riya.

Tatsam, Habibiy, vaslının badesini ta ebed
Verir gözü gönle bu keyfi sefa sefa. (1933)

GÖZÜ ŞEHLA

Bakışı ile aklımı aldı bir gözü shehla
Tegafül eyledi de gitti bakmadı asla.

Gönülde ah-ı cihansüz u yüz gam u elem,
Gönlümde dert-i firak u başımda bin sevda.

Delik deşik ciğerimden pınar olup kanlar
Gözümde dolması taşması bir, ulu derya.

Kırmızı dudağının hayali mest ü meyperest etti,
Kara gözün bakışıyla inledi ve oldu şeyda.

Acep ki her gün, gece yâre yâr imiş ağyâr¹⁵,
Ğarib ve gamzedelere daima bî-perva¹⁶.

Vasl badesinin sarhoşluğuyla harap oldum,
Sarhoşluğumun acısı kılmasa beni rüsva.

Habibiy, beklerim kavuşma iştiyakıyla,
Nasıl elem ki yine kılssa naz ü istigna¹⁷. (1925)

¹⁵ Başkaları

¹⁶ İlgisiz

¹⁷ Nazlanmak, gönül tokluğu

7. TÂHİRÜ ZÜHRÂ

El âgzidâ şirin âfsânâ erdi Tâhirü Zührâ –
Muhabbât birlâ çirmâşgân haqiqiy âşiqı şâyâ.

Zâmânâ zulm ilâ âtdi âzim dâryâgâ Tâhirni
Vâ lekin qa'rgâ târtmây kötârdi başigâ dâryâ.

Bukün mäydândâ şânü şâvkât ilâ cilvâgâr boldi,
Çın âşıklıknı ta'lim äylâb elgâ bu iki bärnâ.

Âçılğân, yâşnâgân gülşândâ rängâ-räng âlib ilhâm
Nâxuş sân'ât bilân tâsvir etibdir Sâbir Abdullâ.

Neçâ düşmân çıqıb tösmâççi bu nurı haqiqatni,
Qâlib nurı haqiqat yâv özi bärbâd bolur ämmâ.

Haqiqat şâmi öçmäs zulmü dâhşätning şämâlidân,
Ädâlât bayrağı qayrilmâgây bir zärrâ hêm aslä.

Habibiy, e'tiqâdim şulki İqbâlü zâfâr bizdâ,
Neçünkim yângi-yângi kündâ bolmâqdâ hünâr
pâyâ. (1942)

8. MÂCÄRÂ

Dostlâr, dilimdâ sevgiyü başımdâ mâcärâ,
Bu mâcärâ äxırı qılır qâmâtim dutâ.

Kördim cämâlin ul küni, zülfi tuzâğımı?
Könglim quşı ilindi netây boldi mübtälâ.

Qandây yâpişdi mengâ bu şorişli işqu ğam,
Bilmâm nä qılây ortâgâ âldi meni bälâ?!

Nâgâh sâriğ yüzimni hâkimi zâmân körib,
Yâ vasl, yâ ölüm dedi bu dârd üçün dâvâ.

Yığlâb yolidâ köz tutib oltirsâm äyb emäs,
Şâyâd közimgâ bâsgân izi bolsâ totiya.

Lütfü kârâmlâr äyläsâ deb intizârımân,
Ta'sir etärmü köngligâ bu âhü ilticâ?

Ezgü ümidü istäging älbättâ hâl bolib,
Qılğây, Habibiy, äxırı ul dilbâring vâfâ. (1964)

TAHİR U ZÜHRE

Halk ağzında tatlı efsane idi Tahir u Zühre
Muhabbetle sarmaşan gerçek âşık-ı şeyda.

Devran, zulm ile attı ul deryaya Tahir'i
Ve lakin dibine çekmeyip yükseltti başına derya.

Bugün meydanda şan şevketle¹⁸ cilvegar¹⁹ oldu,
Gerçek âşıklığı öğretip halka bu iki berna²⁰.

Açılan, çiçeklenen güşende rengarenk alıp ilham
Ne hoş sanat ile tasvir etmiş Sabir Abdullah.

Nice düşman çıkıp yask koymuş bu hakikat
nuruna,
Kalmış hakikat uru, düşman berbad olmuş amma.

Hakikat mumu sönmez dehşet zulmü yelinden,
Adalet bayrağı bükülmez bir zerre de asla.

Habibiy, itikadım şu ki ikbal u zafer bizde,
Niçin her yeni günde olmakta hüner peyda. (1942)

MACERA

Dostlar, gönlümde sevgi ve başımda macera,
Bu macera sonunda eder boyumu düta²¹.

Gördüm cemalini o gün, saçının tuzağı mı?
Gönlüm kuşu tutuldu, ne çare oldu müptela.

Nasıl yapıştı bana bu dertli aşk u gam,
Bilmem neyleyim ortaya aldı beni bela?!

Sarı yüzümü ansızın gören devrin tabîbi,
Ya vasl ya ölüm dedi bu derdim için deva.

Ağlayıp yolunda bekleyip otursam ayıp değil,
Şayet gözüme bastığı iz, olsa tûtiya²².

Lutf ü keremler etse diye beklemekteyim,
Te'sir eder mi gönle bu ah-ı iltica?

İyi ümit u isteğin elbette hâllolur,
Eder, Habibiy, sonunda o dilberin vefa. (1964)

¹⁸ Ululuk, büyüklükle

¹⁹ Cilvegar

²⁰ Genç

²¹ İki büküm

²² Göz sürmesi

9. HÄLVÄ

Meni yoqlab yubarmış bir qadrđan aşnâ hâlvâ,
Sürurim häddin aşdı – keldi aynı müddââ hâlvâ.

Tânâvül äyläsäm zävqım tolib yäyräb-
yâřärgäymän,
Közimni qıldı rävsän boldi göyâ totiya hâlvâ.

Äcâyib tâpdi râhât cânım ağzımğä berib läzzât,
Näxuř quvvât bağıřlär bilmädım yâ cânü yâ hâlvâ.

Tabiät xırâ ändäk lâğärü hăm tâlx kâm erdim,
Köngil hăm ğař edi – säyqal berib qıldı ziyâ hâlvâ.

Buharâdâ xakimiy Hâziq, âlim Bu Äli Sinâ
Hämânâ keksälärni yâd etib tâpgän dävâ hâlvâ.

şirin hâlvâ kâbi tüzdik, Habibiy, bir şirin suhbât,
Yedik, âlqıřlädik bir neçä xeşü aqrâbâ hâlvâ.
(1959)

“BE” HÄRFİNİNG BÄRÄKÄTLÄRİNİNG BÄŞLÄNİřLÄRİ

10. MÄKTÄB

Cähândâ ilmü fänning kâni mäktäb,
Tügälmäs kâni bepâyâni mäktäb.

Muhabbât qılsa kim ilmü hünärgä,
şirin cân birlä teng cânâni mäktäb.

Vücudni ilm ilä gävhar qılgä,
Qıdırsa çärälär imkâni mäktäb.

Toliğ ilmü ädâb âlmâqqa ävväl
Kişining ğayrätü vicdâni mäktäb.

Äziz yâřlär üçün yâşlik ğanimät,
Bilimsizning bolur ärmâni mäktäb.

Rivâc âlsa ne çağlık ilmü ürfän,
Mädäd baxşü mädârü câni mäktäb.

řärâfli keldi maxluq içrâ insân –
řärâf üzrâ řärâf hăm řâir mäktäb. (1947)

HELVA

Beni düşünüp göndermiş bir değerli dost, helva,
Sevincim haddi aştı, geldi aynı arzu helva.

Yesem zevk ile çok hoşuma gider,
Gözümü açtı sanki oldu tûtiya helva.

Canım çok rahat buldu ağzıma verdi lezzet,
Ne hoş kuvvet bağışlar bilmedim can veya helva.

Tabiat sönük biraz zayıf da kederli idim,
Gönül de huzursuzdu, cila verip ışık yaptı helva.

Buhara'da usta hekîm, âlim Ebû Ali Sina
Hâla yaşlıları yad edip bulmuş deva helva.

Tatlı helva gibi düzdük, Habibiy, bu tatlı sohbet,
Yedik, dua ettik bir nice dost akraba, helva. (1959)

“BE” HARFİNİN BEREKETLERİNİN BAŞLANIşLARI

MEKTEP

Cihanda ilm u fenin kâni mektep,
Tükenmez sonsuz kâni mektep.

Muhabbet etse her kim ilm u hünere,
Tatlı can ile denk canan-ı mektep.

Varlığı ilm ile gevher kılmaya,
Arasa çareler imkan-ı mektep.

Dolu ilm u edep almaya evvel
Kişinin gayret u vicdanı mektep.

Aziz gençler için gençlik ganîmet,
Bilgisizin olur isteği mektep.

Revaçlansa ne zaman ilm u irfan,
Meded, medar bahşeder can-ı mektep.

şerefli geldi mahlûk içine insan
şeref üzre şereftir şan-ı mektep. (1947)

11. CĀNĀNİM KELĪB

Könglim ârâm âldi, ğamlâr ketdi cĀnĀnim kelib,
Qaysi cĀnĀndirki göyâ cism ârâ cĀnim kelib.

TolgĀn âydek yüzleridĀn nur âlib hĀr dĀm közim,
YĀšnĀdim hĀr bir tĀmirdĀ oynĀdi qĀnim kelib.

KökkĀ bĀşim yetdi faxr ĀylĀb köngil tĀĝdek ösib,
YoqlĀb ähvĀlim sorĀb, ŗĀvkĀtli mehmĀnim kelib.

Boldu qızĝm suhbĀt, äylĀndi qadĀhlĀr toxtĀmĀy,
YĀllĀ qıldı sĀz âlib, qolĝĀ ĝazĀlxĀnim kelib.

ŞĀdü xurrĀmlik quyĀşĀ bĀşim üzrĀ sĀçdi nur,
ZĀvĝim äşdi sevgili yĀrim qadrĀnim kelib.

DildĀ yĀtĝĀn ŗübhĀli müŗkül muammĀ boldi hĀl,
Çm vĀfĀ yolĝĀ kirĝĀn müŗkül ĀsĀnim kelib.

TĀrk etĀy mehrin desĀm tĀbĀrĀ mehrim ĀrtĀdir,
DilĝĀ hĀr lĀhzĀ, Habibiy, ähdü pĀymĀnim kelib.
(1955)

12. ULUĝ OKTYĀBR'

Kel ey ŗĀvkĀtli OktyĀbr', bolurmiz ŗĀdmĀn iŗlĀb,
VĀtĀn tuprĀĝını qıldik tüĝĀmĀs paxtĀ kĀn iŗlĀb.

YĀşĀ yıllĀr, yĀşĀ, bizlĀrĝĀ pĀrlĀq nur sĀçib kelding,
Qızil bĀyrĀq bilĀn qarşĀ Ālurmiz hĀr qaçĀn iŗlĀb.

Uluĝ rus xalqı birlĀn qaçĀ millĀt iŗçi-dehqĀnlĀr,
SĀmimiy dil bilĀn bir-birĝĀ boldik mehribĀn iŗlĀb.

HĀmĀ yĀşu qarĀ kolxozçĀlĀr xızmĀtdĀ birlikdĀ,
Uluĝ niyĀtli kökrĀklĀrdĀ körsĀtdik niŗĀn iŗlĀb.

BinĀ qıldik Āq Āltın birlĀ ĀmbĀrlĀrdĀ yŷksĀk tĀĝ,
YutuqlĀr bizdĀdir, tŷzdid ĀcĀb yĀngi zĀmĀn iŗlĀb.

VĀtĀn saqlĀvçĀ cĀngĀvĀr qızil ĀskĀr bolib huşyĀr
TurĀr tĀlmĀs bilĀk, qorqmĀs yŷrĀk, çm pĀsbĀn iŗlĀb.

SĀĀdĀtli, ŗĀrĀfli kŷn, özing bizlĀrĝĀ xuŗ kelding,
Habibiy, ŗe'r ilĀ tĀbrik etĀy bir dĀstĀn iŗlĀb. (1939)

CANANIM GELMİŞ

Gönlüm huzur buldu, gamlar gitti cananım gelmiş,
Hangi canandır ki sanki cism içre canım gelmiş.

Dolunay gibi yüzünden nur alıp her dem gözüm,
Açıldım her bir damarda oynadı kanım gelip.

Göge başım yetti övünüp, gönül dağ gibi olup,
Yoklayıp hâlîm sorup, ŗevketli mihmanım gelmiş.

Oldu koyu sohbet, döndü kadehler durmadan,
Nağme kıldı saz alıp ele, gazelhanım gelip.

Şad u sevinç güneşi başım üzre saçtı nur,
Zevkim coştu sevgili yĀrim, kıymetlim gelip.

Gönülde yatan ŗüpheli, müŗkül, muamma oldu hĀl,
Gerçek vefa yoluna giren müŗkül, kolay gelip.

Terk edeyim aşkını desem gittikçe aşkım artar,
Gönle her lahza, Habibiy, ahd u peymanım gelip.
(1955)

ULU OKTYABR

Gel ey ulu Oktyabr²³ oluruz mutlu, çalıŗıp,
Vatan topraĝını yaptık tükenmez pamuk kaynaĝı,
çalıŗıp.

YaşĀ yıllar, yaşĀ, bizlere parlak nŷr saçıp geldin,
Kızıl bayrak ile karşĀlĀrız her zaman çalıŗıp.

Ulu Rus halkı ile nice millet iŗçi, çiftçiler,
İçten gönŷlle birbirimize olduk mihriban, çalıŗıp.

Bŷtŷn genç yaşlı kolhozcular hizmette birlikte,
Ulu niyetli göĝŷlerde gösterdik niŗĀn, çalıŗıp.

Bina yaptık ak altınla ambarlarda yŷksek daĝ,
Zaferler bizdedir, kurduk güzel yeni zaman,
çalıŗıp.

Vatan koruyan cengĀver, kızıl asker olup huşyĀr²⁴,
Yorulmaz bilek, korkmaz yŷrek, pasban çalıŗıp.

Saadetli, ŗerefli gŷn, sen bizlere hoŗ geldin,
Habibiy ŗiir ile tebrik eder bir destan iŗleyip.
(1939)

²³ Ekim, Ekim Devrimi

²⁴ Zeki, uyanık, ayık, uslu

13. BÂL U GÜLÂB

Ârzi âhvâlimni âytây, tinglä ey âlicânâb,
Râng-bârâng ta'sir etâr hâr cümlä-yü hâr fâslü bâb.

Ârzum vâsl erür dildä hâmişä zävq ilä,
Lekin oylâb qorqamân âlgây tânimin ıztırâb.

Turfä sârtâpâ güzäl şâklü şâmâil câ-bâcâ,
Sârv qâmât, yüzlâring gül, sözlâring bâl u gülâb.

Köz yolingdâ cân tâningä sığmâyin tâklif etib
Nâmâ yâzdım şâyâd âlgâyman icâbâtlik cânâb.

Suhbât ârâ dilrâbâlik birlä baxş äylâb nişât,
Bâzmimizni güllâtürsân noş etib gülgün şârâb.

Kündä bir yol äylänib âlämgä nur âfşân bolur,
Kâsb etib nur u ziyânı ârâzingdin âftâb.

Men Habibiy, nâzm ilä tâhrir etây vâsfingni kim,
Bu muhabbât nâmâ deb ışq âhligä bolğay kitâb.
(1965)

14. BİRLÄŞİB

Özbekistân köp yutuqlâr qıldı päydâ birläşib,
Boldi közgüdäk hâmä dillâr musâffâ birläşib.

Qançâ müşköllârni hâl qıldı qazib zor-zor kânâl,
Boldi mol hâsilgä kân, çöl birlä dâryâ birläşib.

Tâşnälâb suv körmägân qırgâ, âdirgâ suv berib
Bâğu bostân qıldilâr bir qançâ dâñâ birläşib.

Qaysi kün kolhoz tüzildi, tâpdı unvân birläşib,
Tâşnâlikkâ endi yol qoymâyimiz aslâ birläşib.

Kimki yüksälmaq tilâr, ävväldä birläşmaq keräk,
Yetmägây maqsâdgä el intilmäsä tâ birläşib.

Pârtiyä râhbârligidâ kün säyin râvnaq tâpib,
Qıldik âzâd el uluğ toyü tãmâşâ birläşib.

Yângi-yângi yângiliklâr kâşfü icâd etgâli,
Xalqımız yâkdil, Habibiy, çekdik imzâ birläşib.
(1947)

BAL Ü GÜLAB²⁵

Ahvâlim arz edeyim, dinle ey âlicenap,
Rengarenk tesir eder her cümle ve her fasl u bab.

Kavuşma arzusudur gönülde daima zevkle,
Lakin düşünür korkarım, alır tenimi ıstırab.

Taze, kusursuz güzel, şekl u şemail yerinde,
Servi boylu, yüzlerin gül, sözlerin bal u gülâb.

Gözüm yolda, can tenime sığmadan teklif edip
Mektup yazdım şayed alırsam davet cevap.

Sohbet içre gönül almakla bahşeyleyip neşe,
Bezmimizi şad edersin içip gül renkli şarap.

Her gün bir kez dolaşıp âleme nurlar saçar,
Almış nûr u ziyayı yanağından afitab²⁶.

Ben Habibiy, nazm ile yazayım vasfını ki,
Bu muhabbetname diye âşıklara olsun kitap.
(1965)

BİRLEŞİB

Özbekistan çok zaferler elde etti birleşip,
Oldu ayna gibi bütün gönüller saf, birleşip.

Nice engelleri aştı kazıp büyük büyük kanal,
Oldu bol ürüne kaynak, çöller derya birleşip.

Susamış su görmeyen kıra, tepeye su verip,
Bağ u bostan yaptılar bir nice bilgin, birleşip.

Hangi gün kolhoz düzüldü, buldu unvan, birleşip,
Susuzluğa şimdi yol vermeyiz asla, birleşip.

Kim ki yükselmek ister, önce birleşmek gerek,
Erilmeyen maksada halk gayret etmeli, ta ki
birleşip.

Parti rehberliğinde her gün güzellik bulup,
Eyledik özgür halk, ulu toylarda birleşip.

Yeni yeni yenilikler keşf u icat edeli,
Halkımız tek yürek Habibiy, çektik imza birleşip.
(1947)

²⁵ Gül suyu

²⁶ Güneş

15. FÄRGÄNÄ SÄYÄHÄTİ

Zävqu şävqım toldi dilgä dilrâbâläрни körib,
Nâz pärvär nâzânın – nâzik ädälärni körib.

Säyr etib äyländim oylâb qılğäli käsbi-hävâ,
Küldü maqsäd gıncâsi mehrü vâfâlärni körib.

Räng-bäräng gülzâru bâğu muhtâşâm âliy binâ,
Râhât äfzâ beğbâr âbu hävâlärni körib.

Tâşnâyi väslu cämâl erdim uzâğlärdä qâlib,
Oylâgân yıllâr muqaddäs müddâälärni körib.

Suhbât ârâ pâk vicdânu zârifü xuşkâlâm,
Fâhmü dânişdâ yetük aqlı räsälärni körib.

Bährâ âldim kündâ bir xuşbâhrâ câylärdä yürüb,
Lâfzi cânpärvâr sâmimiy âşinälärni körib.

Keçälär gülşändä äyländim, Habibiy, uxlamây,
İşq üzä bülbüldägi sävtü sädälärni körib. (1960)

16. ŞÄRÂB

Sâqıyâ, sungil, ğanimât ötmâsin dâvrân, şârâb,
Közlärimdän tökilür sensiz hämâ içğän şârâb.

İşq ilâ bemâr ekânsân deb rängim körgân zâmân,
Yâr ilâ noş äylä deb fârmânlâdi luqmân şârâb.

Dâm-bädâm tutsäng päyâ-pây toldirib âltın âyâq,
Mâst öläy bolsin bärâbâr küfr ilâ imân şârâb.

Oylâb-oylâb fûrquati cânânıni här dâm qorqamân,
Çıqsâ cân ne ğamki cânân birlä içsâm cân şârâb.

Lä'li läbning bädäsidadän özgälär serâb erür,
Men bu yerdä häcr ilâ noş äylägânim qân şârâb.

Yaxşi sözlâb bir qoling köksingdä, bir ilgingdä
câm,
Mengä sunding ul keçä ta'zim ilâ häyvân şârâb.

Netküm âxır câmâyü dâstârini qılmây gârâv,
Men Habibiy, dâyr içindä bolmäsä ârzân şârâb.
(1914)

FERGANA SEYAHATI

Zevk u şevkim doldu gönle, güzellerini görüp,
Nazperver nazenin, nazik edalarını görüp.

Seyredip dolaştım gezip hava almak için,
Güldü maksat goncası, aşk u vefaları görüp.

Rengarenk gülzar u bağ u muhteşem yüksek bina,
Rahatlık veren tertemiz ab u havasın görüp.

Cemalinin vaslına susamıştım uzaklarda kalıp,
Düşündüğüm yılların kutsal isteklerini görüp.

Sohbet süsleyen, pak vicdan, zarîf, hoşsözlü,
Anlayış, bilgide tam, kâmil akılları görüp.

Nasîp aldım her gün hoşnasîpli yerlerde yürüyüp,
Can katan sözler, samimi aşinaları görüp.

Geceleri gülşende gezdim, Habibiy, uyumayıp,
Aşk üzerine bülbüldeki ses ve sedayı görüp. (1960)

ŞARAP

Ey saki, sun ganimetgeçmesin devran, şarap,
Gözlerimden dökülür sensiz tüm içtiğim şarap.

Aştan hastasın diye rengimi gördüğün zaman,
Yâr ile iç diye ferman kıldı Lokman, şarap.

Dembedem tutsan azar azar doldurup altın kadeh,
Mest öleyim, olsun beraber küfr ile iman şarap.

Düşünüp cananın ayrılığını her dem korkarım,
Çıksa can ne gam ki canan ile içsem can şarabı.

Dudağının kırmızı badesinden başkası seraptır,
Ben bu yerde ayrılıkla içmişim kanı, şarap.

Hoş söyleyip bir elin göğsünde, bir elinde kadeh,
Bana sundun o gece hürmetle can veren şarap.

Neyleyim son elbise ve sarığımı vermeyip rehin,
Ben Habibiy, dünya içinde olmasa ucuz şarap.
(1914)

17. XUNĀB

Kelmādi deb hācr ilā erdim xunāb,
Şārhi bolur yāzsā neçā fāslü bāb.

Bolsā közim tāmçilāri köl āgār,
Oynār āning māvciđā sānsiz xubāb.

Tegdi kelib ruq'ai müşkin rāqam,
Tāšnā edim, dildā ğamü ıztırāb.

Xastā köngül tāpdi fārax, ketdi ğam,
Ruq'a külib sözlādi açdı hicāb.

Mehrü muhabbāt bāri māzmunlāri,
Bāşdin āyāğ bārçā xatāsiz sāvāb.

Bādā kābi ruq'a qilib mäypārāst,
Boldim oqıb kündā çü māsti şārāb.

Sāğlığımız yaxşı, bütün ānlā,
Tinglāşamız yāllāyu tāru rübāb.

Tündā, Habibiy, neçā yā dost deb,
Fikr etāmān közdān uzāğ boldi xāb. (1969)

TAKATSİZ

Gelmedi diye ayrılıkla oldum bî-tab,
Şerhi olur yazsa nice fal u bab.

Olsa gözümün damlalayı göl eğer,
Oynar onun dalgasında sayısız hubab²⁷.

Değdi gelip miskli mektubun harfleri
Susamıştım, gönülde gam ve ıstırap.

Hasta gönül buldu ferah, gitti gam,
Mektup gülüp söyledi, açtı hicab²⁸.

Aşk, muhabbetin bütün mazmunları,
Baştan sona hepsi hatasız, savab²⁹.

Bade gibi mektup yapıp meyperest,
Oldum okuyup her gün mest-i şarab.

Sağlığımız iyi, bütün aile,
Dinleyelim şarkı, tar u rubab.

Gece, Habibiy ne kadar "ya dost" deyip,
Fikr ederim, gözden uzak oldu hab³⁰. (1969)

"TE" HĀRFİNİN TĀKĀBBŪRLĀRİNİN TĀHQİDLĀRİ

18. ŞİRİN HĀYĀT

Oylāsāng dūnyā tilismü türlü bāylıq kâinat,
Hār kim öz ta'bigā lāyıq ālğāli zāhrü nābāt.

Bā'zilār ālsā nābātu bā'zilār zāhr āldilār,
İbrāt āl kim xāinü kimgā xıyānāt keldi yāt.

Dānāi şātrānc erür insān cāhān mäydānidā,
Yürsā fikr etmäy bolur beş-on qadāmdā kiştü māt.

Bolsā ilmü mehnāting yoldāşu aqlıng rāhbāring,
Şundā tāpgāysān qıdırsāng kâinat içrā nācāt.

Qolġā mehnāt ālsin āvvāl hār kişi baxt izlāsā,
Tāptilār mehnāt bilān közlār uluğ unvānu āt.

Kāttā dengizlārning āsti üstidā yürsā birāv
Bā'zilār köklārdā pārvāz āylādi işlāb qanāt.

Fān kälidi birlā kāşf etdi zāmān ālimlāri,
Ey Habibiy, turfā yāngi-yāngilik şirin hāyāt.
(1961)

"TE" HARFİNİN KİBİRLERİNİN TENKİTLERİ

TATLI HAYAT

Düşünsen dünya büyüğü yer, türlü zenginlik kâinat,
Herkes kendi tab'ına³¹ uygun alacak zehr u nebat.

Bazıları alsa nebat u bazıları zehr aldılar,
İbret al, kim hain; kime hıyanet geldi yabancıdan.

Satranç tanesidir insan cihan meydanında,
Düşünmeden hareket ettiği için beş on adımda olur mat.

Olsa ilm u emeğin yoldaşı aklın, rehberin,
Bunda bulacaksın arasan kâinat içre necat.

Ele emek alsın önce, her kişi baht ararsa,
Buldular emek ile gözler ulu unvan ve ad.

Büyük denizlerin altında üstünde yürüse biri,
Bazıları göklerde pervaz eyledi yapıp kanat.

Bilimin kilidi ile keşfetti zaman âlimleri,
Ey Habibiy, taze yeni yenilik tatlı hayat. (1961)

²⁷ Su damlacığı, su kabarcığı

²⁸ Perde

²⁹ Doğru, hatasız

³⁰ Uyku

³¹ Tabiatına, yaratılışına

19. ADALÄT

Dünyädä sovet birlä yaşar şanlı adälät,
Xalq içrâ yaşar tâ äbädiy baxtı säädät.

Sährälärimiz boldi äq ältngä xazinä,
Mehnätdä neçä bolsä budur fäzlu şarâfät.

Qışlağı şahar, bağı çämän şiräyü şärbät,
Här sähädä el körsätädür ilmü cäsärät.

Bülbül käbi här lähzä bu gülşändä gäzälxân
Bolsäng ne äcäb, mehri bilä dildä härärät.

Yoq därdü äläm mädhin oqib ötsä häyätim
Käsbü hünärim şul meni bu äyni sädäqat.

Söz bersä kişi här iş üzä va'dädä tursun,
Bolmäydi hälälä işläsä här cäydä xıcalät.

Zävqım kelädür eldä körib zävqu säfälär,
Äyniqsä bu kün näzmi Habibiydä älämät. (1935)

20. SUHBÄT

Bu kün qıldik äcäyib yängi-yängi aşınä suhbät,
Neçük suhbät sinıq dillärgä göyâ mumiya suhbät,

Yığıldı bästakârı säzi-dä säzändä xuşxânlär,
Dutâru, tänburu, däf, gıccäku näy câ-bacâ suhbät.

Räsâ tab'ü, räsâ fähmü, räsâ sözlük bilimdânlär,
Münäsib bir-birigä bärçäsi boldi räsâ suhbät.

Ulâşdı küngä tün gäh äskiyä gâhi gäzälxânlük,
Bağışläb bäzm eligä räng-bäräng zävqu säfâ
suhbät.

Qılıb xâniş Nävâiydän şirin ävâz ilä xoblär,
Berib här lähzä bizdek benävälärgä nävâ suhbät.

Müyässär boldi härnä istägim heç qâlmädi ärmân.
Köngil közgüsi zänglängän edi, berdi cilâ suhbät.

Yänib baxtim çarâğı pärpiräb qasri säädätdä,
Täng ätgünçä, Habibiy, boldi äyni müddäâ suhbät.
(1939)

ADALET

Dünyada Sovyet ile yaşar şanlı adalet,
Halk içre yaşar ebediyyen baht u saadet.

Sahralarımız oldu ak altına hazîne,
Emekte nice olsa budur olgunluk ve şerefliklik.

Kışlak, şehir, bağ u çimen, şıra u şerbet,
Her sahada halk gösterir ilm u cesaret.

Bülbül gibi her lahza bu gülşende gazelhan
Olsan ne acep, aşkı ile gönülde hararet.

Yok dert u elem, methini okuyup geçse hayatım
Kazancım hünerim bu benim, bu aynı sadakat.

Söz verse kişi her iş üzerine vadinde dursun,
Olmaz helal kazansa hiçbir yerde hacalet³².

Zevkim gelir halkta görüp zevk u sefalar,
Bilhassa bugün Habibiy'nin nazmında alamet.
(1935)

SOHBET

Bugün ettik güzel yeni yeni aşına sohbet,
Nasıl sohbet, kırgın kalplere sanki merhemdir
sohbet,

Toplandı bestekâr u sazla sazende, okuyuşu
güzeller,
Dutar u tanbur u def, kemençe ve ney, yer yer de
sohbet.

Olgun tabiat, olgun anlayış, olgun sözlü bilgiler
Münasip birbirine hepsi, oldu olgun sohbet.

Ulaştı gündüze gece, askiya³³ ve gazelhanlık,
Bağışlayıp bezm halkna rengarenk zevk u sefa,
sohbet.

Okuyarak Nevaiy'den güzel ses ile güzeller,
Verip her lahza biz gibi bî-nevalara neva, sohbet.

Müyesser oldu her isteğim hiç kalmadı arzum,
Gönül aynası paslanmıştı, verdi cila, sohbet.

Yanıp bahtım çerağı pır pır, saadet köşkünde,
Tan atana dek, Habibiy, oldu aynı istek sohbet.
(1939)

³² Utanç

³³ Genellikle eğlence meclislerinde, sohbetlerde
icra edilen ve hazırcevaplık üzerine kurulu söz
yârışmasıdır.

21. OT

Ätäşin yüz birlä cãnânim sâlib cãnimgä ot,
Küydürür cismimni cãnimdän ötib, qãnimgä ot.

Qaträ-qaträ köz yâşim köksim tolä märçân kabî,
Oyläsäm ta'sir etibdur çäşmi giryânimgä ot.

Küydi bağrim, boldi päydä qatbä-qat özgä dâğ,
Raxnä sâldi, tâpdi yol çâki giribânimgä ot.

Kiprigimgä laxtä qânlär säçrâgäy uçqun misâl,
Säçrâgândek yârni körgän çâğdä mücgânimgä ot.

Şu'lä täşläb yârqırâb yângân qızillär bârgärâ
Gül emäs – tüşgân mägâr gülzâru bostânimgä ot.

Dâştü sahrâlärni äyländim cünunim qozğälib
Kim, tutâşdi aqlı idrâk, şe'rü dâstânimgä ot.

Ey Habibiy, ğam çekärgä qâlmäydi tâqat äxır,
Bârä-bârä ketdi näyläy säbrü sâmânimgä ot. (1969)

“SE” HÄRFİNİN SÂBİT QADÄMLÄRİNİN SÂMÄRÄLÄRİ

22. BÄHS

Aqlu fân birlä qılır el yerü äsmân birlä bähş,
Kâinat içrâ tâpilgân bärçä imkân birlä bähş.

Boysunär ilm âldidä dünyâdägi bârlıq bâri,
Bolsä hâm zor küç qılâlmäs âqıl insân birlä bähş.

Älğa bâsmâq birlä mehnâtkâş, bähâdır xalqımız
Boldilär ğâlib, qırıp keng paxtä mäydân birlä bähş.

Yängilik icâd etib insândägi qudrât bilân
Äylädik köp dengizü dâştü biyâbân birlä bähş.

Bolsä hâr kimdä şarâfâtlı irädä ârzu,
İştıyâqı väsl ilâ qılğây köngil cân birlä bähş.

Ähli dâniş sözlâmäs tâ oylämäy hâr kimsägä,
Äqıbât qılğây xıçâlât qılsä nâdân birlä bähş.

Bähräsiz xudbin kişilär sindirär söz qıymätin,
Sözni toxtât istämä xâtir pärişân birlä bähş.

Ey Habibiy, äylä ilm äyinäsın qalbinggä câ,
Maqsâding bolsä äğâr Mirrixu Çolpân birlä bähş.

ATEŞ

Ateşli yüz ile cananım, salmış canıma ateş,
Yakar cismimi canımdan geçip kanıma ateş.

Katre katre gözyaşımğöğsüm dolu mercan gibi,
Düşünsem tesir eder ağayan gözümde ateş.

Yandı bağrım, oldu peyda katbekat başka yara,
Rahne³⁴ saldı, buldu yol, çak-ı giribanıma³⁵ ateş.

Kirpiğime parça kanlar sıçrar kıvılcım misali,
Sıçramış gibi yâri gördüğümde kirpiğime ateş.

Alev saçıp, parlayıp yanan kızıklar yaprak içinde
Gül değil düşen meğer gülzar u bostanıma ateş.

Çöl ve sahralar dolaştım deliliğim depreşip
Ki tutuştu akl u idrak, şiir u destanıma ateş.

Ey Habibiy, gam çekmeye kalmadı takat artık,
Gide gide gitti neyleyim sabr u rahatıma ateş. (1969)

“SE” HARFİNİN SABİT ADIMLARININ SONUÇLARI

BAHS

Akl u fenle yapar halk yer ve gök ile bahs,
Kâinat içre bulunur bütün imkan ile bahs.

Tabi olur ilm önünde dünyadaki her bir şey,
Olsa da zor, baş edemez âkil insan ile bahs.

İleri gitmekle emekçi, ahadır halkımız
Oldular galip, edip geiş pamuk meydanları ile bahs.

Yenilik icat edip insandaki kudret ile
Eyledik bütün deniz, çöl u sahra ile bahs.

Olsa her kimde şerefli irade arzu,
Kavuşma özlemi ile eder gönül can ile bahs.

İlm ehli söylemez düşünmeden her kimseye
Sonunda mahcup eder, etse nadan ile bahs.

Nasipsiz bencil kişiler düşürür söz kıymetin,
Sözünü kes, isteme gönlü perişan ile bahs.

Ey Habibiy, eyle ilm aynasını kalbine mekan,
Maksadın olsa eğer Mirrihu Çolpan ile bahs.

³⁴ Yârık

³⁵ Yırtık yakama

23. ÄBÄS

Bähräsizlär birlä ötgän ümrü fursätlär äbäs,
Tâzä cânpärvär kälâmi ähli hikmätlär äbäs.

Bâzm ârâ çoş ursä qaynâb sâz ilä xânändälär,
Qılmägây ta'sir qızgın bâzmü suhbätlär äbäs.

Bä'zi bir kâc fâhmü xudbinlärgä ming cân
küdirib,
Qılsä hürmät birlä tänqıdu nâsihatläär äbäs.

Mäsnädi suhbätgä lâyıq ähli dâniş bolsä kim,
Surät ârâ u quruq häybätli sävlätlär äbäs.

İşlägändä aqlu idrâkingni işlät ävvälâ,
Yoqsä Hâsilsiz bolur behudâ mehnätlär äbäs.

Bir yâmângä rähm göyâ cävr erür yüz yaxşıgä,
Gär äniqlänsä yâmânlik rähmü şâfquatläär äbäs.

Ey Habibiy, kimdä-kim zävqı muhabbät bolmäsä,
Sıdık ilä här qançä köp qılsäng muhabbätlär äbäs.
(1960)

“CİM” HÄRFİNİNG CÄNÄNLÄRİNİNG CİLVÄLÄRİ

24. MUHTAÇ

Cämâlingni körärgä közlärim şâmu säbâ muhtâc,
Visâling iştiyâqı birlä yâru âşinâ muhtâc.

Şäräfli iltifâtingni hämişä ârzu äyläb
Gädälärkü muqarrâr, bälki mağrur äğniyâ muhtâc.

Sädâqat körsätib ibrät üçün fârhâdu Mäcnundek
Yolingdä sänsiz ışq ähli qılurgä cân fidâ muhtâc.

Färäh äfzâ şirin suhbätläringni körsä kim bir bâr,
Yänä körmâq ümid äyläb rücâyü nârâcâ muhtâc.

Körüb gülşändä gülni ul yüzingdän bir nişândır
deb,
Kütib külküsini qılgây sähâr bülbül nävâ muhtâc.

Yâtib rähädä tünlär nâz etib nâz uyqudän tursäng,
Yüzingni bosäsığä ertäläb äbu hävâ muhtâc.

Habibiy, qıldim ârzu ilticâ mehrü vâfâ izläb,
Qaçân ta'sir etär deb sengä ârzu ilticâ muhtâc.
(1951)

ABES

Nasipsizler ile geçen ömr u zamanlar abes,
Taze canperver kelamı ehl-i hikmetler abes.

Bezm içre çoşsa kaynayıp saz ile hanendeler,
Kılmaz tesir, kızgın bem u sohbetler abes.

Bazı kıt idraklı bencilere bin can koydurup,
Kılsa hürmet ile tenkid u nasihatler abes.

Sohbetin mertebesine layık ilm ehli olsa kim,
Suret süsleyen ve kuru heybetli heybetler abes.

Çalıştırdığında akl u idrakını çalıştır önce,
Yoksa verimsiz olur beyhude emekler abes.

Bir kötüye merhamet sanki cefadır yüz iyiye,
Şayet açıklansa kötülük rahm u şefkatler abes.

Ey Habibiy, her kimde zevk-i muhabbet olmasa,
Sıdk ile her ne kadar çok kılsan muhabbetler, abes.
(1960)

“CİM” HÄRFİNİN CÄNÄNLÄRİNİN CİLVELERİ

MUHTAÇ

Cemalini görmeye gölerim akşam sabah muhtaç,
Visalin iştiyakıyla yâr u aşına muhtaç.

Şerefli iltifatını daima arzu eyleyip
Dilenciler ki malum, belki mağrur zenginler
muhtaç.

Sadakat gösterip ibret için Ferhad u Mecnun gibi
Yolunda sayısız aşk ehli kılmaya can feda muhtaç.

Huzur veren tatlı sohbetlerini görse kim bir kez,
Yine görmeyi ümit edip ümit ve ümitsizlik muhtaç.

Görüp gülşende gülü o yüzünden bir nişandır
deyip,
Bekleyip gülüşünü bülbül, seher, neva etmeye
muhtaç.

Yatıp rahat geceler naz edip naz uykudan kalksan,
Yüzünün busesine sabahleyin su ve hava muhtaç.

Habibiy, kıldım arz-ı iltica vefa güneşini arayıp,
Ne zaman tesir eder deyip sana arz-ı iltica muhtaç.
(1951)

25. YÂMÂN AŞNÄ

Yâmân yollärgä başlâvçi räfiqû âşinâdân keç!
Räsälärgä yaqın bol, befârsât, nâräsâdân keç!

Ädäbsiz, bähräsizlär suhbätin härgiz häväs qılmä,
Tökilgäy äbroyıng, behudä zävqu säfâdân keç!

Äniq bilmäy işänmä bä'zi bir sävlätgä, surätgä,
Sözi bemağzu puç yângâq kâbi surät-nâmâdân keç!

Güpirsä gâp sâtib, lâf ursä-yu, ähdü vâfâsi yoq,
Xıçâlât bolmägän ändişäsiz, ul bevâfâdân keç!

Sämimiy âşinâmân deb, hämişä äybing istävçi,
Tili dilgä muvâfiq bolmägän ähli riyâdân keç!

Zärärni istämä heç kimsägä buxlu häsäd birlä
Mäbâdä dildä, bu zärärli müddäädân keç!

Habibiy qâş kerib, mağrur bâqmä elgä, kämtär bol,
Nâzârdân qâlmä, bädâhlâq ilä kibrü hävâdân keç!
(1961)

26. SÄN'ÄTING ÄRİF QÄSİMÄVGÄ

Muhtâräm dostim, äzizim, xalqarâ köp xızmäting,
Xızmätingni säyäsüdä keldi baxting, dävläting.

Ey, Qâsim oğlı Ärifcân, bolsin iqbâling bäländ,
Däng çiqarding, şährü qışlâqlärgä ketdi şühräting.

Ümring ältmişgä tolibdir, yüzgä häm tolsin âmân,
Sähnälärdä yängräsün qolingdä säzing, sän'äting.

Kämtärü, dilkâş, yâqımlı sözläring lâbär özing,
Baxş etär cänlärägä rähät bäzmü, fäyzü, suhbäting.

Tâ äbäd erkin yaşârsän körmäyin räncü äläm,
Sâhibi fäzli hünär üstäzing, âlim ülfäting.

Qollädi, qoltıqlädi sän'ätini sevgän pärtiyäm,
Bu uluğ hürmätgä yetkürdi dutäring, mehnäting.

Ğam hücum etsä qayu dilgä, Habibiy, här mähäl,
Târ-mâr etgäy sening vâslingdä bolsä şävkäting.
(1970)

KÖTÜ AŞINA

Kötü yollara götüren yoldaş u arkadaştan geç!
Olgunlara yakın bol, anlayışsız, hamdan geç!

Edepsiz, nasipsizlerin sohbetine asla heves etme,
Dökülür itibarın, beyhude zevk u sefadan geç!

Kesin bilmeden inanma bazı bir heybete, surete,
Sözü düşüncesiz boş ceviz gibi görünenden geç!

Söylese söz satıp, laf vursa da ahd u vefası
olmayan,
Utanmayan düşüncesiz, o vefasızdan geç!

Samimi arkadaşım deyip, daima ayb arayan,
Dili gönle uymayan riya ehlinden geç!

Zararı isteme hiç kimseye cimrilik haset ile
Eğer varsa gönülde bu zararlı müddeadan geç!

Habibiy kaş gerip, mağrur bakma halka,
alçakgönüllü ol,
Nazardan kalma, ahlaksızdan, kibr u hevadan geç!
(1961)

SANATIN ARİF KASIMOV'A

Muhterem dostum, azizim, halk içinde çok
hizmetin,
Hizmetinin sayesinde geldi bahtın, devletin.

Ey, Kasım oğlu Arifcan, olsun ikbalin yüksek,
Şöhret buldun, şehir u kışlaklara gitti şöhretin.

Ömrün altmışa ulaşmışır, yüze de ulaşsın sağ,
Sahnelerde çınlasın eline sazın, sanatın.

Alçakgönüllü, dilkeş³⁶, güzel sözlerin, kibar özün,
Bahşeder canlara rahat bezm u feyz u sohbetin.

Edebiyyen hür yaşarsın görmeden zorluk, elem,
Üstadın fazl u hüner sahibi, âlim ise ülfetin.

Destekledi, koltukladı sanatı seven partim,
Bu ulu hürmete ulaştırdı dutarın, emeğin.

Gam hücum etse hangi gönle, Habibiy, her zaman,
Tarumar eder senin vaslında olsa şevketin. (1970)

³⁶ Hoş sözlü

“HE” HÄRFİNİN HÄLÄKÄTLÄRİNİN HÜRRIYÄTLÄRİ

27. SUBH

Tâzâ dilbärgä färax äfzâyü u fäyz âsâr subh,
Körgüzib tün pârdäsindä pärtävi diydâr subh.

Bährämänd äyläb lâtäfätli, yâqımlı yüz açib,
Sâçgây âlämgä mülâyim, beğubâr änvâr subh.

İlmü fändä här ağır müşkülüni hâl qılmâq üçün
Bolmäs ähvâling pârîşân kâşifi äsrâr subh.

İşni bâs uyqusidä, bolğay unumlu, yâtmä deb,
Kimdä mehnätgä muhabbât bâr, etâr huşyâr subh.

Tâng yârişgân çağdä säkräb tur, köngil rävsän
bolur,
Rızqu rozi istäsäng bolğäy hämişä yâr subh.

Ey Habibiy, söz qıdırsäng nâzm üçün tün keçälär,
Lähzä-lähzä baxş etâr ilhâm ilä äş’âr subh. (1961)

“X” HÄRFİNİN XÄDİMLÄRİNİN XARİDÄRLÄRİ

28. ŞOX

Bolmägäy yârim kâbi här kimsäning häm yâri şox,
Qaddu qâmättä yäräşgân fe’liyu ätvâri şox.

Suhbät ârâsiğä bâzm ählin özigä râm etâr,
Lâlâ räng mäy tâtsä bolğäy lâlâ räng ruxsâri şox.

Buzmägäy şoxlikdä äxlâqu ädäb qânunini
Oynägän şox-şox qarâ ähu kâbi xummâri şox.

Yällä qılsä kökkä çirmäşgân mäyin ävâz ilä,
Cângä râhät baxş etâr sâr pârdäyü gülyâri şox.

Oynäşib güllär bilän gül fäslidä gül tergäli
Lâbârânä yüzälär gül-gül yâtib räftâri şox.

Bâğbân kız bâğbânlıqdä bilimdân munçä häm,
Şiräyü şärbät bilän tolgân, yetilgân nâri şox.

Älmä tergäy älmäzärdä älmä yüz ortâğ ilä,
Zävq etib kördim Habibiy, hämdämü hämkâri şox.
(1961)

“HE” HARFİNİN FELAKETLERİNİN HÜRRIYETLERİ

SABAH VAKTİ

Taze dilbere neşe veen ve feyz verendir sabah,
Gösterip gece perdesine didar nurunu sabah.

Hissedar eyleyerek letafetli, hoş yüzünü gösterip,
Saçar âleme mülâyim, tertemiz nurlar sabah.

Sessiz aheste hoş koku yeli saçarak,
Temiz insanları gafletten uyandırır, sabah.

İlm u fende her ağır müşkülü hâletmek için,
Olmaz ahvalin perişan, sırları açan, sabah.

İşini azap uykusunda, olur faydalı, yatma deyip,
Kimde emeğe muhabbet var, eder huşyâr³⁷, sabah.

Tan attığı zamanda kalk, gönül aydın olur,
Rızık u nasip ararsan olur daima yâr, sabah.

Ey Habibiy, söz ararsan nazm için akşam gece,
An be an bahşeder ilham ile şiirler, sabah. (1961)

“X” HARFİNİN HİZMETKÂRLARININ SATIN ALICILARI

ŞUH

Olmaz yârim gibi hiç kimsenin yâri şuh,
Boya posa yaraşan fiil, tavırlar şuh.

Sohbet içinde bezm hlini kendine boyun eğdirir,
Lale rengi mey tatsa olur lale renkli yanağı şuh.

Bozmaz şuhlukta ahlak u edep kanununu,
Oynayan şuh şuh kara ahu gibi mestliği şuh.

Şarkı söylese göğe yükselen yumuşak avazla,
Cana rahat bahşeder sesi ve şarkısı şuh.

Oynayıp güller ile gül faslında gül dermeye
Kibarane gezseler gül gül açılıp gidişi şuh.

Bahçıvan kız bahçıvanlıkta bilgili o kadar,
Şıra u şerbet ile dolup taşan ateşi şuh.

Elma toplar elmazarda elma yüzü ortak ile,
Zevk edip gördüm Habibiy, hemdem u hemka³⁸
şuh. (1961)

³⁷ Uyanık

³⁸ Aynı işi yapan, iş ortağı

29. TÄLX

Näsihat tälx ekän nâdân üçün bilkim şäkär häm tälx,
Çunân häm tälx erür hättâ ägär birlä mägär häm tälx.

Neçük nâdânki ul nâdân zârârdür qılmişi dâim,
Yâmânu yaxşilârdân bersäng ibrätli xabâr häm tälx.

Näsihat tälxu ämmâ nâfi köp dâruyi luqmândeç,
Qabul etmäs mizâci pândi üstâzü pädâr häm tälx.

Hämâ insânni zor baxtü säädätlärgä yetkürgän
Qayu insânki mehnät aççıgu ilmü hünâr häm tälx.

Yetäklär yaxşı yolgä yaxşilârdäç yaxşı bolgäy deb,
Muhabbät birlä qılsä yaxşilär yaxşı nâzâr häm tälx.

Äziz ümri ötär behudä ğaflät birlä häyrânman,
Tolib mehnät bilän kelgän desäng ilinggä zâr häm, tälx.

Äcäbkim, ey Habibiy, cänküyâr dostu qadrdânlâr
Sämimiy âşinâ qavmü qarındâşu cigâr häm tälx.
(1961)

“DÂD” HÄRFİNİNG DÂDXÄHLÄRİNİNG DÄRÄCÄLÄRİ

30. ÜMİD

Baxtü İqbâl istäsäng qıl ilmü ürfândân ümid,
İlmü ürfânig bilä insâfu vicdândân ümid.

Besäbâb maqsäd müyässâr bolmäği mümkin emäs,
Aqlu dâniş birlä izläb tâpgin imkândân ümid.

Yaxşı hâsil ârzusi bolsä här kimdä qılır,
Mehnätü âbi râvân xurşidi raxşândân ümid.

Nâzu ne’mätni fârâvân bolmäğın ähli cähân,
Här mähâl här kim qılır dehqânu bağbandân ümid.

Qândirib xop suv bilän ävväl bilimdânlâr bilib,
Songrä qılğäy täşnä här dâştü biyâbandân ümid.

Özni körsät xalq ârâ, ibrâtnâmâ mehnät bilän,
Bolsä qalbingdä ägär xırmân tolä dândân ümid.

Oyläsäng, âlämni âbâd etgän insân qudräti,
Ey Habibiy, üzmägil qudrätli insândân ümid.
(1964)

ACI

Nasihät acı imiş cahil için bil ki şeker de acı,
Böyle de acıdır hatta eğer ile meğer de acı.

Nasıl cahil ki o cahil zaardır ettiği daim,
Kötü ve iyilerden versen ibretli haber de acı.

Nasihät acıdır ama fada çok Lokman ilacı gibi,
Kabul etmez mizacı, ütad u pederin nasihati de acı.

Bütün insanı büyük baht u saadete yetirir,
Hangi insana emek acıysa ilm u hünâr de acı.

Çekip iyi yola iyiler gibi iyi olsun diye,
Muhabbet ile kılsa iyiler iyi nazar da acı.

Aziz ömrü geçer beyhude gaflet ile şaşkınlım,
Dolup emek ile geleyim dersen önüne, altın da acı.

Acep ki, Ey Habibiy, canciğer dost u yârenler
Samimi dost kavim kardeş ciğer de acı. (1961)

“DAD” HARFİNİN DADHANLARININ DERECELERİ

ÜMİT

Baht u ikbal istesen kıl ilm u irfandan ümit,
İlm u irfanın ile insaf u vicdandan ümit.

Sebepsiz maksadın nasip olması mümkün değil,
Ulu kişilerin akli ile arayıp bul imkandan ümit.

İyi hasıl arzusu olsa her kimde yapar,
Akan suyun emeği parlak güneşten ümit.

Naz ve nimeti bol olmayan cihan ehli,
Her zaman (her kim) eder çiftçi ve bağbandan ümit.

Kandırıp hoş su ile önce bilgililer bilip,
Sonra eder susamış her çöl ve kırdan ümit.

Kendini göster halk içinde, ibretlik emek ile,
Olsa kalbinde eğer harman dolar tahılla ümit.

Düşünsen, âlemi şen eden insan kudreti,
Ey Habibiy, kesme kudretli insandan ümit. (1964)

31. MÄRD

Elgä, mehnätgä muhabbät bağlâgân huşyâr mârd,
Qaydâ mehnät bolsâ bolgân hâzirü täyyâr mârd.

Mehnätimdür baxtû İqbâlim deb ixlâs äylägäy,
Dildâ saqlâb keçälâr bolgäy sâhâr bedâr mârd.

Köngli âq, dil beğarâz, sâdıq vâtanpârvâr, hâlâl,
Hâr mähâl hâr câydâ körsäng xalq ilâ hâmkâr mârd.

Qalbidâ ğayrât fidâkârânâ çaqqânlik bilân
Älğâ sürgäy işni hâr dâm, turmägäy bekâr mârd.

Dilkâşu kâmtâr, âçıq çehrä, müläyim, köplâri
Xuşkâlâmu serhikâyâ, suhbâti gülzâr mârd.

Xalqu dâvlât qâşidâ hürmât üçün lâyıq bolıb,
Qahrâmân deb âldi unvân, boldilâr dângdâr mârd.

Älqışım, dâim köpâysin, deb Habibiy, mârdlâr, –
Ölkâning fâhri, sâlâmâtlikdâ bolsın bâr mârd.
(1961)

32. ÄZÂD

Ölkâmdâ hür yaşâydi insân äzizü äzâd,
Öz erki birlâ xurrâm bir lâhzâ qayğu yoq, şad.

Yâşu qarı tãmâmin bârdur xatu sâvâdı,
Boldi hâmâ bilimli, nâdânlik oldi bârbâd.

Äzâdâ şâhrü qışlâq, gülzârü bağu bostân,
Mehnätgä boldi mâşğul hürmâtlî tâzâ ävlâd.

Naqşın binâlâr âliy xuşqâmätü fârahbaxş
Hâr köçâ-köylâr äsfâl't boldi äcâyib âbâd.

Xalq içrâ qadrü qıymât bir-birgä bârdi-keldi,
Hâr üydâ nağmä yällä, yoq câvrü zulmü bedâd.

Hâzirgi turmuşimdân mämnunligim ziyâdâ,
Her dâmdâ şükr etârmân ötmîşni äyläsâm yâd.

Sâyır äylâdim Habibiy, tâbârâ toldi zävqım,
Bir-birlâridân äfzâl hâr câydâ yângi icâd. (1961)

MERT

Halka, emeğe muhabbet bağlayan akıllı, mert,
Nerde emek olsa olur hazır u nazır, mert.

Emeğimdir baht u ikbâlim diye ihlas eyleyip,
Gönülde geceler saklayıp olur sabah uykusuz,
mert.

Gönlü ak, gönlü garezsiz, sadık vatanperver, helal,
Her zaman her yerde görsen halk ile birlikte mert.

Kalbinde gayret, fedakârane beceri ile
Önüne koyâr işini her dem, yaşamaz boşâ mert.

Hoş sohbet u alçakgönüllü, açık çehre, mülayim,
çoğu
Gülzar sohbetinin hoşkelamlı baş hikayesidir mert.

Halk u devlet önünde hürmet için layık olup,
Kahraman diye aldı unvan, buldular şöhet, mert.

Duam, daim çoğalsın, diyerek Habibiy, mertler, –
Ülkenin övüncü, selamette olsun hep, mert. (1961)

AZAT

Ülkemde hür yaşar insan aziz u azat,
Kendi erki ile mesut, bir lahza kaygı yok, şad.

Genç u yaşlı tamamının vardır tahsili,
Oldu cümle bilgili, bilgisiz öldü berbat

Azade şehir u kışlak, gülzar u bağ u bostan,
İş ile oldu meşgul hürmetli yeni evlat.

Nakışlı binalar yüksektir, ferahlık verir,
Her cadde, köy asfalt oldu ne güzel abat.

Halk içre kadr u kıymet birbirine gitti geldi,
Her evde nağme şarkı, yok cevr u zulm u bî-dad³⁹.

Şimdiki hayatımdan memnunluğum ziyade,
Her demde şükrederim geçmişî eylesem yad.

Gezip tozdum Habibiy, gittikçe doldu zevkim,
Birbirlerinden üstün her yerde yeni icat. (1961)

³⁹ Haksızlık, adaletsizlik

33. FÄRHÂD

Tâpib maqsädgä yol färzânä Färhâd,
Bolur Şirin bilän hämxânä färhâd.

Urib Şirin üçün Xısrävni tâcin
Uçirdi bâşidän märdânä Färhâd.

Raqıblâr ketdi, başlandı uluğ toy,
Yâşâb tağ üstidä kâşânä Färhâd.

Bolib toyxânäning âtrâfi mäş'al,
Yürär gird äylänib pârvânä Färhâd.

Kelin kâkilläri sânsız nihâli
Bezâlgân köksidä dürdânä Färhâd.

Çağırdı kimki dostu âşinâdur,
Qılıb begânäni begânä Färhâd.

Habibiy, âfärindän başqa söz yoq,
Haqiqiy bildi bu âfsânä Färhâd. (1943)

FERHAT

Bulup maksada yol filozof Ferhat,
Olur Şirin ile sevgili Ferhat.

Takıp Şirin için Hüsrev tacını
Uçurdu başından merdane Ferhat.

Rakipler gitti, başladı ulu toy,
Yapıp dağ üstünde bir saray Ferhat.

Olup toyhanenin etrafı meşale,
Olur dönüp durup pervane, Ferhat.

Gelin kaküllerinin sayısız nihali⁴⁰
Bezenmiş göğsünde dürdane Ferhat.

Çağırdı kim ki dost u aşınadır,
Edip biganeyi bigane Ferhat.

Habibiy, aferinden başka söz yok,
Hakikî boldi bu efsane Ferhat. (1943)

“ZÂL” HARFİNİN ZÜFÜNÜNLÄRİNİN ZÄVQLÄRİ

34. KAĞAZ

Sälâmimni âlib yârim säri çaqqân yügür, kâğaz,
Bârib âdâb ilä âstânäsidad lâhzä tur, kâğaz.

Qabul etmäq işârät bolsä özni tâpşirär çâğdä,
Bâhânä birlä ilgin öp qarâ yüzlärni sür, kâğaz.

Yârib köksingni söz başlardä âhistä şâşilmäsdän
Mening fûrquqdägi âhvâli zârimdän gâpür, kâğaz.

Mâbâdâ xâtiri kirlänmäsün, gâyâtdä bol huşyâr,
Neçünkim yâr ta'sir nâzikü âzâdädür kâğaz.

Cävâbin âlmäsäng âtrâfin äylän yânmä yângunçä,
Cämâlin şämigä pârvânä yânglığ özni ur, kâğaz.

Mâgâr xat bersâ cân qoynidä âsrâb ehtiyât äyläb,
Habibiy, köz tutärmän, müntâzir qılmäy ketür,
kâğaz. (1946)

“ZAL” HARFİNİN FEN SAHİPLERİNİN ZEVKLERİ

KAĞIT

Selamımı alıp yârime doğru hızla koş, kağıt,
Varıp edep ile eşiğinde bir an dur, kağıt.

Kabul etmek isterse kendini teslim edecek zaman,
Bahane ile elini öp, kara yüzleri sür, kağıt.

Açıp göğsünü söz başlarken aheste, acele etmeden
Benim ayrılıktaki inleyen hâllerimden bahset,
kağıt.

Eğer gönlü sıkılmazsa, gayette ol uyanık,
Çünkü yâr tab'ı, nazik ve azadedir kağıt.

Cevap almazsan etrafını dolaş, dönme, döneceğine,
Güzelliğinin mumuna pervane gibi kendini at,
kağıt.

Eğer cevap verse can koynunda saklayıp dikkatle,
Habibiy, beklerim, sen beklemeden getir, kağıt.
(1946)

⁴⁰ Fidan (Şair saçların her birini bir fidana benzetmiş.)

35. LÄZİZ

Keldi hər insân üçün ümr içrâ şirin cân lâziz,
Cândân ârtıq bolsâ mengâ suhbâti cânân lâziz.

Dilbârimning tâlâ-tâlâ sâçı qılğây xuşdimâğ,
Özgâlgârgâ bolsâ gülşândâ qarâ râyhân lâziz.

Pistâyı xandânni hər bâzm âhli xuş körgây vâle,
Nâzâninim yüz etib qılsâ yârim xandân lâziz.

Uxlâmây hər keçâ gül külküsining şävqı bilân,
Subhining fâyzi yânâ bülbüldâgi âğğân lâziz.

Âvc âlur zävqım Nâvâiy nâzmigâ bâqsâm âğâr,
Turfâ hâm Fârhâdu Şirin bâbidâ dâstân lâziz.

Bâ'zi bir bedârdü nâkâs ta'bining häyrânimân
Suhbâti dânalâr aççığ bolsâ-ku nâdân lâziz.

Ey Habibiy, râşk etâlmây qâlsâ ğâflâtdâ fâlâk,
Bolsâ qâşimgâ kelib dildâr âziz mehmân lâziz.
(1961)

36. ÜSTÂZ

Zâbârdâst âlimü ilm âvcidâ tâpgân maqâmi üst,
Süxan mâydânidâ şe'rim Âlişer, âssâlâm, üstâz.

Yâzilğân türlü nâzmu, nâsr ilâ devânu dâstâning,
Tâbârrük saqlânür, xalq içrâ bu şirin kâlâm, üstâz.

Xususân boldi dâstürilâmâl , “Mezânul âvzâning”
Hâmâ nâzm âhli qılğây cânu dildâ ehtirâm, üstâz.

Xamişâ sen tâlâb qılğây zâmânu ilmü ürfânlar
Bugün bizlârdâ âvc âlmâq bilân qılğây dâvâm,
üstâz.

Yâqımlı nağmâ birlâ sözlâring yânğrâydi hər üydâ,
Huzur âylâb köngillâr, bâhrâ âlgây subhu şâm,
üstâz.

Kelib dünyâğâ sânsiz häsrätü ârmân bilân ketding,
Vâ lekin qâldı şâvkâtli, şârâfli yaxşı nâm, üstâz.

Özing ölgân bilân âlâmdâ qıymâtli sözing ölmäs,
Unutmây, yâd etib yıl yubârgây el pâyâm, üstâz.

Fidâkârânâ xalqım deb häyâting bârîçâ turding,
Habibiy, qançâ köb vâsf âylâsâm bolmäs tāmâm,
üstâz. (1966)

LEZİZ

Geldi her insan için ömür içre tatlı can leziz,
Candan fazla olsa bana sohbet-i canan leziz.

Dilberimin iplik iplik saçı verir hoş keyif.
Yabancılar olsa gülşende kara reyhan leziz.

Gülenin ağzını her meclis ehli hoş görür ama,
Nazeninim naz edip etse yârim tebessüm, leziz.

Uyumam her gece gül gülüşünün şevki ile,
Sabahın nûru ile bülbüldeki efgan leziz.

Coşar zevkim Nevaiy nazmına baksam eğer,
Yenilik ve Ferhad u Şirin babında destan leziz.

Bazen bir dertsiz, gamsız şaşarım,
Bilge sohbeti acı olsa eğer, cahil leziz.

Ey Habibiy, kıskanılmazsa gaflette felek,
Olsa karşıma gelip sevgili, aziz misafir leziz.
(1961)

ÜSTAD

üçlü âlim u ilm zirvesinde yüce makam bulan,
Söz meydanında şiirim Ali Şir, selam üstad.

Yazılmış türlü nazm u nesr ile divan u destanın,
Saygıyla korunur, halk içre bu tatlı kelam, üstad.

Hususen oldu temelim, “Mizan'ül-evzanım”
Bütün nazm ehli eder can u gönülde saygı, üstad.

Daima seni talep eder ilm u irfan zamanesi,
Bugün bizlerde yükselmekle eder devam, üstad.

Güzel nağme ile sözlerin çınlar her evde,
Huzur bulur gönüller, nasiplenir sabah akşam,
üstad.

Gelip dünyaya sayısız dert u elemle gittin,
Ve lakin kaldı şevketli, şerefli iyi nam, üstad.

Sen ölmekle âlemde kıymetli sözün ölmez,
Unutmaz yad edip yıllarca, gönderir halk haber,
üstad.

Fedakârane halkım deyip durdun hayatın boyunca,
Habibiy, kaç kez vâsfetsem olmaz tamam, üstad.
(1966)

“RE” HÄRFİNİN RUXSÄRLÄRİNİN CİLVÄNÄMÄLİKLÄRİ

37. FÄRÄVÂN

Färävânlik elimdä qaysi dänäyi zämändändür,
Vätänpärvär, ädälätpeşä sädiq mehribändändür.

Hücum etgän yävuz düşmäni bärhäm bolgänin
bilsäng,
Cähängä dängi ketgän pärtiyä nusrät nişändändür.

Äziz yaşlär bilän tãpdi kãmâl, ävc äldi ilmü fän,
Buning äsräri hikmätli kitäbu dâstândändür.

Neçä häl bolmägän müşkülüni häl qıldı bähâdırlär,
Dilävär xalqımız – mehnätüni sevgän
qahrämändändür.

Köpäydi paxtâzâru, gülşänü, bağü gülistänlär,
Ziräät ilmiğä mâhir bilimli bağbändändür.

Hämä yaşu qarı ädäbü äxlâqı bilän maqbul,
Şäräfli bu gözäl turmuşdä bolmaq päsbandändür.

Habibiy, hür diyârim güllädi, ösdi säädätdä,
Vätän äräyişi baş üzrâ turgän säyâbändändür.
(1947)

38. MUQADDÄS YER

Bu muqaddäs yer quçâğidä äziz cânlar yâtur,
Eng şäräfli âlimü, hürmätli insânlar yâtur.

Dävlätü mänsäbgä dil bermä äyâğ ästigä bâq,
Mingläb İskändär kâbi şävkätli sultânlar yâtur.

Pählevânlik birlä mağrurânä bäsme bir qadäm,
Yürsä yergä lärzä sälgän märdi mäydânlar yâtur.

Qanlı cänglärä Vätän deb qân keçib bolgän şähid,
Qahrämân qanlı kâfän ärzändä qurbânlar yâtur.

Yol açib el rızıqığä yerni yârib mehnät bilän
Mämläkätüni qılğän äbäd usta dehqânlar yâtur.

Yürmä istiğnä qilib nâz etmä hüsingdä bâqıb,
Nâzänin, sähibcämâl, äzädä cânânlar yâtur.

Ey Habibiy, çıqmägil zinhâr ädäb qânunidän,
Pâk ädäb, ätäşnäfäs, dänâ süxandânlar yâtur.
(1946)

“RE” HARFİNİN RUHSARLARININ CİLVELERİ

BOLLUK

Bolluk, halkımda hangi zamanın bilgesindendir,
Vatanperver, adaletli, sadık mihribandır.

Hücum eden yavuz düşmanın birlikte olduğunu
bilsen,
Cihana namı yayılan parti güc nişanıdır.

Aziz gençler ile buldu kemal, hız aldı ilm u fen,
Bunun esrarı hikmetli kitap u destandandır.

Nice hällolmayan müşkülü hälletti bahadırlar,
Dilaver⁴¹ halkımız, emeği seven kahramandır.

Arttı pahtazar u gülşen, bağ u gülistanlar,
Ziraat ilmine mahir bilgili bağbandandır.

Bütün genç u yaşlı äbäd u ahlakı ile makbul,
Şereflü bu güzel hayatta olmak, (bizi)
koruyandır.

Habibiy, hür diyârim gül gibi açıldı, büyüdü
saadette,
Vatanın süsü, baş üzre duran gölgeliktendir.
(1947)

MUKADDES YER

Bu mukaddes yerin kucağında aziz canlar yatar,
En şereflü âlim u hürmetli insanlar yatar.

Devlet u mertebeye gönül verme ayak altına bak,
Binlerce İskender gibi şevketli sultanlar yatar.

Pehlivanlık ile mağrurane basma bir adım,
Yürüse yeri titreten meydan mertleri yatar.

Kanlı cenglerde vatan deyip kanından geçip şehit
olan,
Kanlı kefende kahraman sevgili kurbanlar yatar.

Yol açıp halk rızıkına toprağı yarıp emek ile
Memleketi äbäd eden usta çiftçiler yatar.

Yürüme mağrur olup, nazlanma hüsnüne bakıp,
Nazenin, güzel, azade cananlar yatar.

Ey Habibiy, çıkma zinhar edep kanunundan,
Edepli, ateşnefesli, akıllı söz söyleyenler yatar.
(1946)

⁴¹ Yiğit, yürekli, cesur, delikanlı

39. KÖKLÄM

Kökläm qızı yüz açdı, musäffâ bezänibdir,
Egnidä yaşil cämâsi zebâ bezänibdir!

Nâz uyqusidân uyğânib, âq âltınin esläb,
Kök säbzä kiyib, şudğârü sährâ bezänibdir.

Här türlü çeçäklär bilä sep yâzdi biyâbân,
Köksidä qızıl lälâyü rä'nâ bezänibdir.

Qudrätli bähâdırlärini çârlädi mäydân,
Başlandı uluğ toyü tāmâşâ, bezänibdir.

Bâğlaş üçün öz ähdini iş birlä vâfägä
Ğayrätli yigitlär çekib imzâ, bezänibdir.

Mehnätkäs, äziz elni kütib bağu çämänlär,
Güldästä tutib, mänzilü mä'vâ bezänibdir.

Mol hâsil üçün zor küräş üstindä, Habibiy,
Färgänä Sämärqandü Buxârâ bezänibdir. (1953)

40. KELDİ YÂR

Tolgän, yetilgän äy kâbi bäzmimgä oynäb keldi
yâr,
Boldi tiläklär câ-bacâ bäzm ähli erdi intizâr.

Fäyzü täräb zävqu nâşât tábärâ qızğın ävc älib,
Ätâş nâfäs boldi hāmâ öz mehrin äyläb âşkâr.

İşq ählining ähvälidän bir-bir soräb şäfqat ilä
Här dildä bolsä dârdü ğam söz birlä qıldı târu mâr.

Şoxänä erkinlik bilän bir cur'â qıldı bädä noş,
Gül-gül yänib älvân bolib suhbätini qıldı lälâzâr.

Rämzü işarätlär üzä sehru täbässümlär yänä
Qaşu közining ğamzäsi dil quşlärin qıldı şikâr.

Nâzik täbiät mähvâşim mähräm bolâlmäs hər kişi
Kim suhbätigä tâpsä yol, derlär äni el baxtiyâr.

Qalbim tolä faxrû ğurur baxtim, mädädkârim
bolib,
Şükr äyläyin yâr âlindä tâpdim Habibiy, e'tibâr.
(1963)

İLKBAHAR

İlkbahar kızı yüz açtı, çok güzel süslenmiştir,
Sirtında yeşil elbisesi çok güzel süslenmiştir.

Naz uykusundan uyanıp, ak altını hatırlayıp,
Gök yeşil giyip, sürülü tarla ve sahra süslenmiştir.

Her türlü çiçekler ile çeyiz serdi kır,
Ğöğsünde hoş kızıl lale süslenmiştir.

Kudretli bahadırlarını davet etti meydan,
Başladı ulu toy u eğlence, süslenmiştir.

Bağlamak için kendi ahdini iş ile vefaya
Gayretli yigitler atıp imza, süslenmiştir.

Emekçi, aziz halkı bekleyip bağ u çimenler,
Güldeste tutup, yollar ve yuvalar süslenmiştir.

Bol ürün için büyük mücadele içinde, Habibiy,
Fergana, Semerkant ve Buhara süslenmiştir. (1953)

GELDİ YÂR

Dolan, yetişkin ay gibi bezmime oynayarak geldi
yâr,
Oldu dilekler yer yer, bezm ehli idi intizar.

Sevinç u eğlence, zevk u neşat giderek artıp,
Ateş nefesli oldu herkes kendi güneşini eyleyip
aşikâr.

Aşk ehlinin ahvalinden bir bir sorup şefkat ile
Her gönülde olsa da dert u gam, söz ile kıldı
perişan.

Şuhça azadelikle bir yudum etti bade nuş,
Güle dönüp elvan olup sohbeti etti lalezar.

Remz u işaretlerle sihr u tebessümler yine
Kaş, gözünün gamzesi gönül kuşlarını etti av.

Nazik tabiatlı güzelim mahrem olamaz her kişi
Kim sohbetine bulsa yol, der ona halk bahtiyar.

Kalbim dolu fahr u gurur bahtım, mededkarım
olup,
Şükredeyim yâr önünde buldum Habibiy, itibar.
(1963)

41. CĀNĀN TĀPĀR

Kim cāhān bostānidā bir sen kābi cānān tāpār,
Tāpsā hār kim sen kābi cānānni göyā cān tāpār.

Bolsā mehring nuri hār dildā qārāngu bolmāgāy,
Çünkü ul hurşidi rāhşānu māhitābān tāpār.

Bolmāgāy xāli xayālingdān köngil kâşānāsi
Çam sipāhı kirgāli āndā neçük imkân tāpār.

İşq otigā küymāgāy yār bolsā kim yāri bilān
Müşkül ermās dārd üçün dārmān kişi luqmān
tāpār.

Körmādi mislingni dāvranlār ötib dāvran közi
Sen kābi bir nādiri dāvranni qay dāvran tāpār.

Qılmāsäng tāşrif külbāmgā qaçān köz mārđümü
Yolgā termülmāq bilān bir sevgili mehmān tāpār.

Külmāsün mehring bilān hāyrānligimgā özgālār,
Körsā hüsningni Habibiydek özin hāyrān
tāpār.(1945)

42. OXŞĀR

Cānābinggā cāhāndā qaysi bir ālicānāb oxşār,
Cāhān ārā cāmālinggā māgār hām āftāb oxşār.

Sāçigdān tālālār āq yüzgā tüşgān çāğdā, cānānim,
Yāzilgān nāzm ilā āq sāfhālik xuşxat xıtāb oxşār.

Qızilmān, qırmizimān deb xaqiq oxşātmāsün özni
Qızārgān birlā oxşārmü läbinggā lä'li nāb oxşār.

Tişinggā oxşāyālmāsdān qızārdi rāşk etib mārçān
Vā lekin qatrāi şābnām bolib dūrri xuşāb oxşār.

Tābāssüm birlā qılğān çāğdā cānpārvār tākällümlār
Şirin läfzinggā şirinlikdā qandü yā gülāb oxşār.

Xayāling bāzmidā zāvqu sāfā baxş ul zilālinggā
Berib kāyfi sāfā māst āylāgān gülgun şārāb oxşār.

Muhabbāt qıssāsīdān sözlāgān çāğdā Habibiygā
“İrāq”, “Uşşāq”, “Ācām” māşq āylāsā çāngü rübāb
oxşār. (1948)

CANAN BULUR

Kim cihan bostanında sen gibi bir canan bulur,
Bulsa her kim sen gibi cananı güya can bulur.

Olsa güneşinin nuru her gönülde, karanlık olmaz,
Çünkü o parlak güneş ve ayın ışıltısın bulur.

Olmaz boş hayalinden gönül kâşanesi,
Gam askeri gireli onda nasıl imkan bulur.

Aşk ateşini beklemez yâr olsa kim yâri ile
Müşkül değil dert için derman, kişi Lokman bulur.

Devranlar geçti, görmedi mislini devran gözü
Sen gibi bir devran nadirini hangi devran bulur.

Kılmasan teşrif kulübeme ne zaman göz bebeği
Yola bakıp durmakla bir sevgili misafir bulur.

Gülmesin şefkatinle hayranlığımıza başkaları,
Görse hüsnünü Habibiy gibi, kendi hayran olur.
(1945)

BENZER

Cenabına cihanda hangi bir alicenap benzer,
Cihan içre cemaline meğer güneş de benzer.

Saçından teller ak yüze düştüğü an, cananım,
Ak sayfaya nazm ile yazılmış hoş hatlı hitaba
benzer.

Kızılıım, kırmızıyım diyerek akike benzetmesin
kendini

Kızarmakla benzer mi dudağına, lal-i nab benzer.

Dişine benzeyemeden kızardı kıskanıp mercan
Ve lakin katre-i şebnem oldu hoş inci, benzer.

Tebessümle canperver kelimeler ettiği anda,
Şirin sözüne, şirinlikle şeker veya gül suyu benzer.

Hayalinin bezminde zevk u sefa, bahşeden o
safliğına,
Verip sefa keyfi mest eyleyen gül renkli şaraba
benzer.

Muhabbet kıssasından söylediğinde Habibiy'e
“İrak”, “Uşşak”, “Acem” meşk eylese çeng u
rubaba benzer. (1948)

43. QOZĞALUR

Säyri gülzâr etgâli hâr lâhzâ cânân qozğalur,
Çıqsâ nâğâh qozğalur, cismim ârâ cân qozğalur.

Subh çağıdâ mägâr çıqqandâ yârim tolğanib,
Gül yâqâsin çâk etâr, bülbüldâ âfğân qozğalur.

Yürsälâr gülşandâ nâz äylâb, külimsâb dâm-
bädâm,
Ğunçälâr ta'lim âlib külgünü, xandân qozğalur.

Oynägändâ silkinib, yüz üzrâ saçı saçilib,
Qılğâli yüz ming köngillârni pârîşân, qozğalur.

Sâkrâr âhu tâğdâ bu köz râşkidân, yüz râşkidân,
Lâlâlâr cismidâ, ämmâ, qıp-qızıl qân qozğalur.

Lâbârânâ âtaşin yüz birlâ kirsâ bâzm ârâ
Sâz âlib sâzändälâr qolğâ, ğazâl xân qozğalur.

Körsâ hâr kimdâ Habibiydek muhabbât şävqını
Ğamzâ birlâ egmâ qaş, âstidâ micğân qozğalur.
(1944)

44. KÖRGİM KELÜR

Boyginängdân örgülây, hâr dâm seni körgim kelür,
Körganimdâ termülib yâningdâ oltirgim kelür.

Körmäsâm bir dâm yüräk oynâb çıqargâ tâlpinür,
Qandâyin könglimni sendân bir nâfäs burgim
kelür.

Sen biländir hâr mähâl könglim közingâ yoq ilâç,
Şul sâbâb hâr yân sorâğlab axtârib yürgim kelür.

Köz yumib açğân çağımdâ ây yüzinggâ tüşmäsä
Qaysi tâqat birlâ yerdâ tinib turgim kelür.

Röbârö kelsâm körişmäqni bâhânâ äylâbân
Ävväl ilgini öpib, song yüz qoyib sürgim kelür.

Yoqlâgin gâhâ fârâmuş äylâmâ bâşing haqı,
Sâğınib tez-tez muhabbât bâzmini qurgim kelür.

Yândi bağrimdâ, Habibiy, ışqing oti betütün,
Dâm-bädâm kökni teşib ötkündek âh urgim kelür.
(1944)

AYAKLANIR

Gülzarı seyran etmek için her lahza canan
ayaklanır,
Çıksa ansızın ayaklanır, cismim içre can ayaklanır.

Tan vaktinde çıktığında meğer yârim dertli
söyleyince,
Gül yakasını yırtar, bülbülde efgan ayaklanır.

Yürüse gülşende naz eyleyip, gülümseyip ara sıra,
Goncalar öğrenir gülüşünü, handan ayaklanır.

Oynadığında silkinip, yüzüne saçını salıp,
Etmek için yüz bin gönlü perişan, ayaklanır.

Seğirtir ceylan dağda bu göz kıskançlığından, yüz
kıskançlığından,
Laleler cisminde, ama, kıpkırmızı kan ayaklanır.

Kibarane ateşli yüz ile girse bezm içre
Saz alıp sazendeler ele, gazelhan ayaklanır.

Görse her kim Habibiy gibi muhabbet şavkını
Gamze ile eğri kaş, altında kirpik ayaklanır. (1944)

GÖRESİM GELİR

Boyuna kurban olayım, her dem seni göresim
gelir,
Gördüğümde bakakalıp yanında oturasım gelir.

Görmesem bir an, yürek oynayıp çıkmak için
çırpırır,
Ne yapayım gönlümü, senden bir an döndüresim
gelir.

Seninledir her yan, gönül gözüme yok ilâç,
Bu sebeple her yanı sorgulayıp arayıp durasım
gelir.

Göz yumup açtığımda ay yüzüne düşmese
Hangi takat ile yerde bekleyip durasım gelir.

Yüz yüze gelsem görüşmeyi bahane eyleyip
Evvel elini öpüp, sonra yüz koyup süresim gelir.

Yokla bazen unutma başının hakkı için,
Özleyip tez tez muhabbet bezmini kurasım gelir.

Yandı bağrımda, Habibiy, aşkının ateşi dumansız,
Ara sıra kökünü deşip sönmüş gibi ah edesim gelir.
(1944)

45. SÂF YÜRÄK

Baxtiyâr xalqım erür bir-birigä ortâqlâr,
Sâf yüräk, qalbidä yoq zärrä ğubârü dâğlâr.

Här kim öz sevgäni birlä yaşär erkin-âzâd,
Säyr etär çağdä gözäl mänzäräli ğülbâğlâr.

Mehnätü ilmü hünär tâpdi kāmâl, ävc âldi,
Bizgä boysundi, egildi neçä yüksäk tâğlâr.

Kättä kân boldi âq âltıngä Vätän tuprağı,
Kirdi çöllär bəri hâsilgä, ketib yäntâğlâr.

Ähdü päymängä vâfâ qılğäli här mehnätkäş,
Bâğlâdi mehnät üçün ğayrät ilä belbâğlâr.

Qançä köp erkäk-âyäl işläb uluğ nâm âldi,
Zärgä äyländi neçä täşnä qarâ tupraqılâr.

Tâ tiriksän tünü kün küylä, Habibiy, aş'âr,
Bizdä şävkätli, ädälätli Qızıl bāyrāqlār. (1956)

46. YÂRU AŞİNA

Özigä här kişi âlämdä yâru aşınâ istär,
Biräv nâdängä yändäşsâ, biräv aqlı räsâ istär.

Biräv fâzlı hünär kâsb etgäli ğayrätä bel bâğlâb,
Sädâqat birlä eng pākizä vicdân rāhnāmâ istär.

Yüräkdä işq oti, vâsl iştiyâqıdâ yürürgänlär
Hämişä täşnälâb yârin visâlidin dāvâ istär.

Bilimdänlärning ibrätli sözidin bährä âlsäm deb,
Muhabbät birlä bâşgän izlärinin totiyâ istär.

Äzizim, bir uluğ maqsädni qasd äylâb qadâm täşlä,
Tälâb köyidä här kim baxt üçün bir müddââ istär.

Yâmân yoldä ädäbsiz yürsâ kim bebâqu behudâ
Tâpib bir kün ğiribânidin âlmâqqa bälâ istär.

Biräv xılvätnişinlik birlä zävq etsâ tâpib lâzzät,
Habibiy, säyr etib, rāhät bādän kâsbi hävâ istär.
(1950)

SAF YÜREK

Bahtiyar halkım olur birbirine yardımcı,
Saf yürekli, kalbinde yok zerre toz ve lekeler.

Her kim kendi seveni ile yaşar özgür, azat,
Gezdiğinde güzel manzaralı gülbâğları.

Emek, ilm, hünere buldu kemal, yüceldi,
Bize bağlandı, eğildi nice yüksek dağlar.

Büyük kaynak oldu ak altına vatan toprağı,
Çöllere hep ürün verdi, gitti "yantağ"lar.⁴²

Ahd u peymanı vefa kılmak için her emekçi,
Bağladı emek için gayret ile kuşaklar.

Nice erkek, kadın çalışarak ulu nam aldı,
Altına döndü nice susuz kara topraklar.

Yaşıyorken gece gündüz söyle Habibiy şiir,
Bizde şevketli, adaletli Kızıl bayraklar. (1956)

YÂRU AŞİNA

Kendine her kişi âlemde yâru aşına ister,
Biri cahile yanaşsa, biri olgun akıl ister.

Biri fazl u hünere kazanmak için gayrete bel
bağlayıp,
Sadakat ile en temiz vicdan rehber ister.

Yürekte aşk ateşi, vasl özleminde yürüyenler
Daima susayıp yârin visalinden deva ister.

Bilgilerin ibretli sözünden nasip alsam deyip,
Muhabbet ile bastığı izlerinden tutuya ister.

Azizim, bir ulu maksadı kastedip adım at,
Talep köyünde herkes bahtı için bir arzu ister.

Yaman yolda edepsiz yürüse ki bahtsız ve
beyhude,
Tutup bir gün yakasından almaya bela ister.

Birisi yalnızlık ile zevk etse bulup lezzet,
Habibiy, gezip, rahat beden hava almak ister.
(1950)

⁴² Çölde çıkan dikenli bitki

47. SÂBİR

Qadrđân, cãnácãn dostim, äzizü muhtäräm Sâbir,
Säädät gülşäni ältmişgä qoymışsãn qadäm, Sâbir.

Gözäl söz quşlärin säyd äylädi zehningni şunqâri,
Nä maqsäd birlä älsäng qolgä här cäydä qaläm,
Sâbir.

Cärängläb sähnelärdä ätäşin cãnpärvär äşâring,
Köngillärdä berib säyqal çıqardı bolsä ğam, Sâbir.

Äruzu bärmäqu romänu türli p'esälär birlä,
Bolib çâr qırrä hikmät gävহারin qılding räqam,
Sâbir.

Yaruğ yüz birlä mehnätkäş elimgä cılvägär
bolding,
Kärämlä keksäpärvär, dävlatim qılmış käräm,
Sâbir.

Mübäräk bolsin, e dostim, şäräflä bu mübäräk toy,
Ämän bol köp zämân, täpgil kämälu bolmä käm,
Sâbir.

Cähändä näming öcmäs tä äbäd, yoq emdi
ärmäning,
Muqımıydek yüräkdä ketmäğäy dâğu äläm, Sâbir.

Habibiy, fähr etärmän cãnküyär zor dästgirimsän,
Gähi bolding ükäm, gäh mäslähätbaxşim äkäm,
Sâbir. (1965)

48. ÄRCÜMÄND ÄYLÄR

Meni nâzik täbiät nâzânin yâr ärcümänd äylär,
Külib şirin-şäkär sözlär bilän suhbätini qand äylär.

Körişgän çağdä oynätmä közingni toxtät özni deb,
Muhabbät därsidän ta'lim etib, här lähzä pänd
äylär.

Qolin yelkämğä täşläb, däm-bädäm könglim quşın
ävläb,
Örilgän halqa-halqa kâkilin oynäb, kämänd äylär.

Quyâşdek pırpırab, gül-gül yâzib çıqsä säyähätgä
Gähi Färgänä, gäh äzmi Sämärqandı Xocänd
äylär.

Nä xuşdildäru dilbärläkdä yoq mänändi älämdä,
Sämimiy işq elin här cäydä şadu bährämänd äylär.

Muqaddäs dildä pāk ışqın tutalmäs bolsä kim
pinhân,
Qıyâ bāqmāy ğazābli qāş çimürgäy nāpisānd äylär.

Başım äsmängä yetgän ming täşäkkür birlä
körgändä,
Habibiy deb, älib tilgä el içrä sərbäländ äylär.
(1960)

SABİR

Kıymetli, sevgili dostum, aziz ve muhterem Sabir,
Saadet gülşeni altmışa atmışın adım, Sabir.

Güzel söz kuşlarını avladı zihninin şahini,
Ne maksatla alsan eline her yerde kalem, Sabir.

Yankılanıp sahnelerde ateşli canperver şiirlerin,
Gönüllerde olsa gam, cıla verip, giderdi Sabir.

Aruz, hece, roman ve türlü piyeslerle,
Hikmet cevherini harfe dönüştürdün, Sabir.

Parlak yüzle emekçi halkıma cilvegar oldun,
Keremli yaşlısever, devletim etmiş kerem, Sabir.

Mübarek olsun, a dostum, şerefli bu mübarek toy,
Yaşa uzun zaman, bul kemal ve olma noksan,
Sabir.

Cihanda namın yok olmaz ta ebed, yok şimdi
derdin,
Mukîmiy gibi yürekten gitmez yara ve elem, Sabir.

Habibiy, övünürüm canciğer büyük yardımcısın,
Bazen oldun kardeşim, bazen danışmanım,
ağabeyim, Sabir. (1965)

AZİZ EYLER

Beni nazik tabiatlı nazenin yâr aziz eyler,
Gülüp, tatlı, şeker sözlerle sohbeti şeker eyler.

Görüştüğümüzde oynatma gözünü tut kendini
deyip,
Muhabbet derdinden öğretip her lahza öğüt eyler.

Elini omzuma atıp, bazen gönül kuşumu avlayıp,
Örülen halka halka kakülü oynatıp, kement eyler.

Güneş gibi dalgalanıp, gül-gül yayılıp çıksa
seyahate
Bazen Fergana, bazen azm-i Semerkant ve Hocand
eyler.

Ne hoş sevgili, dilberlikte yok benzeri âlemde,
Samimi aşk ehlini her yerde şad u hissedar eyler.

Mukaddes gönülde temiz aşkını tutamazsa kim
gizli,
Eğri bakmaz gazaplı kaş çatar beğenmezlik eyler.

Başım gökyüzüne yeter bin teşekkür ile görünce,
Habibiy deyip, alıp dile halk içinde yüce eyler.
(1960)

49. BĀBĀLĀR SÖZİ

Yetsä äläm qaysi cäsädgä ägär,
Özi bilür, özgä cäsäd bexabär.

Her kişining tāmigä gār yağsa qār,
Ne işi bār özgäni özi kürär.

Öz kömäçi üstigä här kim özi.
Tärtädi kül, özgägä qılmäs nazar.

Bâqmäs aç ähvâligä kim qârni toq
Här kişining özigä nâf'ü zârär.

Özgäning küymäs etägin uçı häm
Küysä sening cäning ägär här qadär.

Äytmäsä dil küygäyü äytsä tili
Qâidäi älämü räsmi başär.

Yaxsisin äl, täşlä yâmânini bütün,
Oylä Habibiy, yänä söz muxtäsär. (1961)

BĀBALĀR SÖZÜ

Yetse elem hangi bedene eğer,
Kendi bilir, başka beden bi-haber.

Her kişinin damına eğer yağsa kar
Ne işi var başkasının, kendisi kürer.

Kendi ekmeği üstünde herkes kendi
Çeker kül, başkasına kılmaz nazar.

Bakmaz aç hâllerine kim karnı tok
Her kişinin kendine yarar ve zarar.

Başkasının yanmaz eteğinin ucu da
Yansa da senin canın her ne kadar.

Söylemese gönül şarkı, söylese dili
Âlemin kuralı, beşer âdeti.

Güzelini al, at kötüsünü bütün,
Düşün Habibiy, yine söz muhtasar (kısa). (1961)

50. BOSTĀNLĀRİM BĀR

Gül-gül açilgän bostānlārim bār,
Şirin, gāzālān xuşānlārim bār.

Şärbätgä tolgän sermevâ bağlār,
Ältın üçün kân mäydānlārim bār.

Qudrätli xalqım här işgä täyyār,
Äqıl, mirişkār dehqānlārim bār.

Ältın terişgäy qızlār, cuvānlār,
Ätläs yäräşgän cānānlārim bār.

İlmü hünär häm ävc äldi çändān,
Mehnätkäş, ähli unvānlārim bār.

Köklärgä sānsiz şunqāru lâçin,
Älämgä mäşhur imkānlārim bār.

Küyläy Habibiy, ähdü vāfādān,
Qalbimdä ısqı dāstānlārim bār. (1961)

BAHÇELERİM VAR

Gül gül açılan bostanlarım var,
Şirin, gazelhan hoşhanlarım⁴³ var.

Tatlanan meyveli bağlar,
Altın için kân meydanlarım var.

Kudretli halkım her işe hazır,
Akıllı, usta çiftçilerim var.

Altın işleyen kızlar, civanlar,
Atlas (kumaş) yaraşan cananlarım var.

İlm u hüner de hızlandı gerçi,
Emekçi gibi bütün unvanlarım var.

Göklerde sayısız akdoğan ve şahin,
Äleme meşhur imkanlarım var.

Söyler Habibiy, ahd u vefadan,
Kalbimde aşk destanlarım var. (1961)

⁴³ Sesi güzel aşulacı

51. ÂDÂM BİLÜR

Âdâm ählin qadrini fârzânâ bir âdâm bilür,
Qayğulikin qayğulik, xurrâm sirin xurrâm bilür.

Âçu muhtâcu yälängâçläрни bilmäs qârni toq,
Âçlık, muhtâclik bir ğamki, ähli ğam bilür.

Dävlâti sağlıqını sağlar, tән dürüstlär bilmägäy,
Därd târtib, şıpgä termülgän közi pürnäm bilür.
bilir.

Işq eligä kelgänin qattıq uzâq hicrân tünin,
Säbzädek här keçä bolgän kipriği şäbnäm bilür.

Ähli dânişlär birävlärgä qılır ğamxorlik,
Befaräsät mästü mağrur ähli qaydin häm bilür.

Dosti xälis, aşınâyi beğarüz nâzirigin
Bolsä ğurbätdä kişigä ülfätü hämdäm bilür.

Ey Habibiy, külfätü rähätni körgänlär käbi
Därhaqiqat, körmägänlär bilsälär häm käm bilür.
(1940)

ÂDEM BİLİR

Âdem ehlinin kadrini bilgili bir âdem bilir,
Kaygılıyı kaygılı, sevinçli sırrını sevinçli bilir.

Aç ve muhtaç ve çıplakları bilmez karnı tok,
Açlık, muhtaçlık bir gam ki, gam ehli bilir.

Sağlık nimetini sağlar, sağlıklıları bilmez,
Dert çekip şifa bakıp kalan, gözü yaşla dolu olan
bilir.

Aşk ehline geldiğini çok uzak hicran gecesini,
Çimen gibi her gece olanı, kirpikteki şebnem bilir.

İlm ehli birilerine derttaşlık eder,
Anlayışsız, mest u mağrur kayıt ehlini de bilir.

Gerçek dost, çıkarsız aşına nezaretini
Olsa gurbette, kendine ülfet u hemdem bilir.

Ey Habibiy, külfet ve rahatı görenler gibi
Hakikatte, görmeyenler bilseler de kıt bilir. (1940)

52. YÂŞNAYDI BAĞLAR

Oynab yârim kirsä här däm yaşnâydi bağlar,
Çaşmä ermäs bağrin ezib yığlaşdı tâğlar.

Könglim quşin säyd etkäli dänädür xâli,
Qulâğlârdä halqa-halqa âltın tuzâğlar.

Tişläb-tişläb âlgim kelür rāşkim ävc âlib,
Körsäm tişläb turgän çâğdä zülfin tarâğlar.

Turgän äydek nâz uyqudä yâtsä nigârim,
Nur üstigä nurin saçâr yangän çırâğlar.

Keçä-kündüz ülfätimdür fikru xayâli
Yol tâpâlmäs äyinâli könglimgä dâğlar.

Noş äyläsä väslin mäyin bir yol här kişi,
Qoldän ketib huşi, bolgäy devânä sağlar.

Kördim äcâb men Habibiy, nâzu ğamzälär,
Ğâhi külib, gäh çekilgän qâşu qabâğlar. (1944)

SEVİNİR BAĞLAR

Oynayıp yârim girse her dem sevinir bağlar,
Pınar değıl bağrin ezip ağlaştı dağlar.

Gönlümün kuşunu avlayalı tanedir “ben”i,
Kulaklarda halka halka âltın tuzaklar.

Dişleyesim gelir kıskançlığım çoğalıp,
Zülfünü dişleyip (tarayıp) dururken taraklar.

Duran ay gibi naz uykusunda yatsa nigarım,
Nur üstüne nurunu saçâr yanan kandiller.

Gece gündüz ülfetimidir fikr ve hayali
Yol bulamaz aynalı gönlüme dağlar.

Nuş etse vuslat meyini bir kez her kişi,
Akli elden gidip, olur divane sağlar.

Gördüm ben Habibiy, naz u gamzeler,
Bazen gülüp, bazen çekilen kaş ve gözler. (1944)

53. YİĞİTLÄR

Ölkämdä yetişdi xıl yigitlär,
Ğayratlı, yetük, dädil yigitlär.

Qırçillämä, nävqırân, bähâdır,
Gül yüzləri qıp-qızıl yigitlär.

Mehnät bilä talmâq âru nâmus,
Qudrätä misâli fil yigitlär.

Söz vaqtidä sözlär ävväl oylâb,
Bir sözlü üzil-kesil yigitlär.

Hâr toğridä elgä va'dä bersä,
Cân birlä bolur kâfil yigitlär.

Xalqımızning uluğ tâyânçı yâri
Köz nuri-yü cânü dil yigitlär.

Faxr äyläsäm ârzigäy, Habibiy,
Mehnätkäşü märd, äsil yigitlär. (1945)

YİĞİTLER

Ülkemde yetişti türlü yiğitler,
Gayretli, olgun, cesur yiğitler.

Kuvvetli, genç, bahadır,
Gül yüzleri kıpkırmızı yiğitler.

Emek ile yorulmak ar ve namus,
Kudrette fil gibidir yiğitler.

Söz vaktinde söyler önce düşünüp,
Bir sözlü tamamen yiğitler.

Her doğrudan halka söz verse,
Can ile olur kefil yiğitler.

Halkımızın ulu desteği, yâri
Göz nuru ve can u gönül yiğitler.

Övünsem yaraşır, Habibiy,
Emekçi ve mert, asil yiğitler. (1945)

54. ZÄVQU SÄFÄLÄT

Kimlärdä bâr bizlärdägi zävqu säfâlät,
Râhät äfzâ bâğımızdä kâsbi hävâlär.

Älvân-älvân âqu qızıl güllär-çeçäklär,
Köm-kök yaşil sebärgälär sâhnü fâzälär.

Bir tãmändä sâzändälär qollärdä sâzi,
Yällä qılsä kökkä yetgän sävtü sädälär.

Bir tãmändä säf-säf gözäl gülçehrâ qızlär,
Köz körmägän türlü-türli raqsu sãmälär.

Ortämizgä begänälär yol tâpmäs äslä,
Mehrü muhabbätli bizdä ähdü vâfâlär.

Ey Habibiy, keldi nä xuş âzâdlık dävran,
Başımızdän ketdi eski câbrü cäfâlär. (1944)

ZEVK VE SEFALET

Kimlerde var bizlerdeki zevk ve sefalet,
Rahatlardan bağımızda kesb-i havalar.

Elvan elvan ak ve kızıl güller, çiçekler,
Gömgök yeşil "seberge"ler⁴⁴ sahn u fezalar.

Bir tarafta sazandeler ellerde sazı,
"Yelle" söylese göge erişir ses ve sedalar.

Bir tarafta saf saf güzel gül yüzlü kızlar,
Göz görmeyen türlü türlü raks ve semalar.

Aramızda biganeler yol bulmaz asla,
Aşk ve muhabbetli bizde ahd u vefalar.

Ey Habibiy, geldi ne hoş özgürlük devranı,
Başımızdan gitti eski cevri u cefalar. (1944)

⁴⁴ Su boyunda, otlaklarda yetişen çok yıllık ot

55. İNSÂN TÂPÂR

Hâr nimâkim istäsâ insân tâpâr,
Tâpgâli qasd âyläsâ imkân tâpâr.

Tâşnâ ölik çölgä birâv bersä suv,
Suv bilä Hâsilgä kirib cân tâpâr.

Yängilik icâdini axtärsä kim,
Aqlu hünär, ğayrätü vicdân tâpâr.

Mehnätü suv birlä qaqr yergä hâm
Bersä âzuq bağu gülistân tâpâr.

İşgä qadâm qoysä mahârât bilân
Xalq içidä hürmätü unvân tâpâr.

Şährü biyâbânni kezib incener,
Âyinäyi ilmi bilân kân tâpâr.

Sözni Habibiy, qılâ kör qısqaça,
Yaxşi bolur kimki şarâf-şân tâpâr.

İNSAN BULUR

Her ne ki istese insan bulur,
Bulmaya kast eylese imkan bulur.

Susuz, ölü çöle biri verse su,
Su ile ürüne girip can bulur.

Yenilik icadını arasa her kim,
Akl u hüner, gayret u vicdan bulur.

Emek ve su ile kurak yere de
Verse azık bağ u gülistan bulur.

İşe adım atsa maharet ile
Halk içinde hürmet ve unvan bulur.

Şehir ve çölü gezip mühendis,
İlmin aynası ile kân bulur.

Sözü Habibiy, sen kısa eyle,
İyi olur kim ki şeref şan bulur.

56. MENİNG ELİMDÄ

Mening elimdä bu kün räng-bäräng hünär tâpilür,
Zâmânu âsr közi körmägän âsar tâpilür.

Hävâgä uçmaq ägär istäsä bolib şunqâr,
Yâşindän ötkir uçar çağdä bälü pâr tâpilür.

Hâr işgä qoysä qadâm sür'ätü cäsârât ilä,
Köring qadâm-bäqadâm nusrätü zâfâr tâpilür.

Xarâbu tâşnâ yâtâr erdi dâştü sâhrâlär,
Tämâmi bağ bostân bolub, sâmär tâpilür.

Âçıldı Siring işi, äğdârıldı zor tâğlär,
Çırâğı yândi-yü suv keldi, nuru zâr tâpilür.

Zâmânlär ötdi şoristân bolub bu şorlik yer,
Âçıldı baxti bukün şor ketib, gühâr tâpilür.

Ekinläringni, Habibiy, suğâr Şirinsâydan,
Ne hâsil âlsäng ägär, endi xud şakâr tâpilür.(1944)

BENİM YURDUMDA

Benim yurdumda bugün rengarenk hüner bulunur,
Zaman gözünün görmediği eser bulunur.

Havaya uçmak eğer istese akdoğan olup,
Şimşekten hızlı uçtuğunda kanat bulunur.

Her işe atsa adım sürat u cesaretle,
Görün, adım adım zafer ve nusret bulunur.

Harap ve susuz yatar idi bozkır ve sahralar,
Tamamı bağ ve bostan olup, meyve bulunur.

Açıldı Sir'in⁴⁵ işi, aşıldı yüce dağlar,
Kandili yandı da su geldi, altın nûru bulunur.

Zamanlar geçti tuz yurdu oldu bu tuzlu yer,
Açıldı bahtı bugün gidip tuz, cevher bulunur.

Ekinlerini, Habibiy, sula Şirinvaldi'den,
Ne ürün alsan eğer, şimdi hep şeker bulunur.
(1944)

⁴⁵ Sir-Derya, Seyhun nehri

57. ÄSRÄR

Örälüb bundä yürmäğim nâçâr,
Üzilüb ändä barmäğim düşvâr.

Sağınib taşnämän visälingä
Ötib äylär körälmädim bir bâr.

Keçälär oyläsäm qâçib uyqu,
Yâtämän tâ sähärgäçä bedâr.

Hämä däm dildä mehringü fikring,
Nâmi pâking tilimdädir tâkrâr.

Täläbimgä yetärmän älbättä,
Mening ışqım üçün qılır iqrâr.

Bârämän bir özüm başım birlä,
Köngil ârâm âlur körüb diydâr.

Ğazälüm här näkim desä bilkim,
Änä şuldür Habibiydä äsrâr.(1961)

ESRAR

Sarılıp buna yürümem çaresiz,
Ayrılıp ona varmam zor.

Özleyip susamışım visaline
Geçti aylar, göremedim bir kez.

Gecelerce düşünsem kaçıp uyku,
Yatarım ta sehere kadar uykusuz.

Her an gönülde aşkın, düşüncen,
Temiz adın dilimdedir tekrar.

Talebime yeterim elbette,
Benim aşkım için kılır ikrar.

Varırım bir kendim başım ile,
Gönül huzur bulur görüp çehreni.

Gazelim her ne ki dese bil ki,
Ona budur Habibiy'de esrar. (1961)

58. NEÇÜK ÄDÄM

Äcäbkim bā'zi ädäm özni dānāyi zāmānmän der,
Quruq, puç, mağzı yoq sözlär bilän şirin zäbānmän der.

Süxan mäydānigä cävllän urib kirsäm yığınlärdä,
Birävdän däm yemäsmän, sözgä pälđän qahrāmānmän der.

Büyük deb bilgäy özni özgälärdän fähmü idrâkin,
Pisänd etmäy güpürgäy dildä körkäm xuşfäsānrđän der.

Kerilgäy kibr ilä mağrur özidän bexabär, ğâfil,
Häväläb yürgäy-yü, göyâ quyâşgä säyābānmän der.

Şäraqläb här qayu suhbätdä häm behudä külkülär.
Räisi suhbätü bälänişinmän, nüktädānmän der.

Muhabbät lâfin urgäy şäldiräb bir xaltä yānğāqdek,
Väfâ yoq qalbidä, äğzidä lekin mehribānmän der.

Neçük ädäm Habibiy, sävlätü surätgä faxr äyläb,
Bu gülşändä yäräşgän surätärâ ärgüvānmän der.(1957)

NASIL ADAM

Acep ki bazı adam, zamanın bilgesiyim der,
Kuru, boş, manasız sözler ile tatlı dilliyim der.

Söz meydanına dolaşıp girsem yığınlarda,
Birinden söz duymadan sözü güçlü kahramanım

Büyük bilir kendini, fehm u idrakini başkalardan,
Beğenmez, söyler, gönülde görkemli efsaneyim

Gerilir kibirle mağrur kendinden habersiz, gafil,
Havalanıp gider de gûya güneşe gölgeyim der.

Gürleyip her bir sohbette ve beyhûde gülüşler,
Sohbet reisi ve üstünde oturanım, nüktedanım der.

Muhabbetten söz eder, sallayıp bir çuval ceviz

Vefa yok kalbinde, ağzında lakin mihribanım der.

Nasıl adam Habibiy, suret u heybetle övünüp,
Bu gülşene yaraşan suret süsleyen erguvanım der.
(1957)

59. ÄZÄMÄTLÄR

Ey, şavkätî zor âlimü dehqân, äzämätlär,
Ärbâbî hünär, eng uluğ insân, äzämätlär.

Härmäng, bəcərib qâyıl etib hər ağır işni,
Xalqımgä qılıb ähd ilä päymân, äzämätlär.

Zärgär käbi zär ilmidä köp körsätib özni,
Zär âlimi deb âldingiz unvân, äzämätlär.

Kudrätli sovet xalqımız âlämgä tənîlgän,
Suv birlä neçä çölgä berib câni äzämätlär.

Sizläрни bu kün Mirzäçöl öz qoynigä çârläb,
Mehnätgä mahârätli, bilimdân, äzämätlär.

Här çölgä ägär yetsä mübâräk qadämingiz,
Bolgäy neçä xıl bağu gülîstân, äzämätlär.

Cân bariçä şavkätli säfingizdä Habibiy,
Dâim boläyin küyçi, ğazälxân, äzämätlär. (1955)

60. NÄVBÄHÄR

Dostlär, qış ketdiyu, keldi mübâräk nävbähar.
Cilvægär boldi hämäl burcidä xurşid aşkâr.

Mävc urib änhäru däryälär tolä äbi häyät
Tägu tâşlärdä musäffä suv bolib kelmäqdä qâr.

Uygätib hər bir ösimlikni mäyin esgän şämäl,
Häm yuvib yâmğır bilän qıldı täbiät beğubâr.

Câmäi zängâr ilä hər kündä hər räng tävlänur,
Coş urib bülbülgä bağ içrâ ğazälxânlik şiar.

Xuş dimâğ etsä şirin hidlär saçib gülğunçälär,
Közni rävsänraq etär xuşbähre köm-kök säbzäzâr.

Bağbân dehqân bilür, mehnätgä bağlıq häsili,
Şul üç äyning qoynidä bir qançä bâylik tuxmi bâr.

Häl qılır hər bir färvânlik täläb şul fäsl ärä.
Bolsä ğayrät qalbidä mehnätni qılğäy ixtiyâr.

Sâf hävâ erkin näfäs âlmâq bilän yaşu qarı,
Şährü qışlaqda Habibiy, yäyräb ösgäy baxtiyâr.
(1963)

DELİKANLILAR

Ey, şevketi büyük âlim, çiftçi, delikanlılar,
Hünər erbabı, en ulu insan, delikanlılar.

Yorulmayın, becerip her bir ağır işi,
Halkıma verip ahd ile yemîn, delikanlılar.

Kuyumcu gibi kuyum ilminde hep gösterip
kendini,
Kuyum âlimi deyip aldınız unvan, delikanlılar.

Kudretli Sovyet halkımız âlemde tanındı,
Su ile nice çöle verip canı, delikanlılar.

Sizleri bugün Mirzäçöl kucağına davet eder,
Emeğe maharetli, çalışkan, delikanlılar.

Her çöle eğer yetse mübarek adımınız,
Olur nice (çöl), bağ ve gülîstan, delikanlılar.

Can oldukça şevketli safınızda Habibiy,
Daim olayım şarkıcı, gazelhan, delikanlılar. (1955)

İLKBAHAR

Dostlar, kış gitti de geldi mübarek ilkbahar.
Cilve etti, hamel⁴⁶ burcunda güneş, aşkâr.

Dalgalanıp nehirler ve denizler dolsun ab-ı hayatla
Dağ ve taşlarda saf su olup gelmekte kar.

Uyandırıp her bir bitkiyi yumuşak esen rüzgâr,
Ve yıkayıp yağmur ile kıldı tabiatı bî-gubar⁴⁷.

Paslı elbisesiyle her gün her renge döner,
Coşup bülbüle bağ içre gazelhanlık şiar.

Canlandırca hoş kokular saçıp gül goncalar,
Göze parlaklık verir gönül açan gömgök çimenler.

Bahçıvan, çiftçi bilir, emeğe bağlı ürünü,
Şu üç ayın içinde bir nice zenginlik tohumu var.

Hâllolur her ne talep varsa bu mevsim içre.
Olsa gayret kalbinde emeği eder ihtiyâr⁴⁸.

Temiz hava hür nefes almak iledir genç yaşlı,
Şehir ve kışlakta Habibiy, özgürce büyür bahtiyâr.
(1963)

⁴⁶ Koç burcu

⁴⁷ Tertemiz

⁴⁸ İhtiyâr etmek: Seçmek, istemek

61. SĀBĀ KELŪR

Yüzüing visâlidin sâhâr sevinç âlib sâbâ kelür,
Nâxuş dimâğ üçün yânâ şirin-şâkâr hâvâ kelür.

Közüm yolingdâ hâr mâhâl, köngil bârib kelib
turâr,
Közüm közinggâ tüşgâ gâr köngil üçün ziyâ kelür.

Quyâş kâbi yüzüing sâri bâqâlmâdim közim tinib,
Tânimni ıztırâb âlib, közimgâ bir hâyâ kelür.

Gül ısqıdâ ğazâl oqıb çâmândâ bülbül uxlâmâs,
Qulâqlârimgâ hâr keçâ âcâb mâyin sâdâ kelür.

Kişi câhândâ men kâbi bolurmu tâlei bäländ
Qâşimgâ sen kâbi güzâl qâşi, közi qarâ kelür.

Habibiy, tâşnâ intizâr yâqımlı suhbâting üçün
Özing mürüvvât äyläsäng, bu tâşnâgâ dâvâ kelür.
(1959)

SABA GELİR

Yüzün visalinden seher, sevinç alıp saba gelir,
Ne hoş gönül için yine şirin şeker hava gelir.

Gözüm yolunda her zaman, gönül varıp gelip
durur,
Gözüm gözüne düşse eğer gönül için ziya gelir.

Güneş gibi yüzüne bakamadım gözüm kamaşıp,
Tenimi ıztırıp alıp, gözüme bir haya gelir.

Gül aşkıyla gazel okuyup çimende bülbül uyumaz,
Kulaklarıma her gece hoş, yumuşak seda gelir.

Kişi cihanda ben gibi olur mu yüce talihli
Yanıma sen gibi güzel kaşı, gözü kara gelir.

Habibiy, susamış, intizar güzel sohbetin için
Kendin insanlık etsen, bu susamışa deva gelir.
(1959)

62. TOQUVÇI QIZLAR

Bu fabrikâning köksidâ çevâr qızlar,
Ätlâs toqımâq fânlâri yâksâr, qızlar.

Kârxânâ fâzâsigâ yığılğân çağdâ,
Göyâ körinâr ortadâ hülkâr qızlar.

Oltirsâ tolin ây kâbi öz câylâridâ,
Hâr birlâri bir mâhi münâvvâr qızlar.

Ätlâs kâbi gülçehrâ, mülâyim äxlâq,
Bir-birlâridân dilkâşü dilbâr qızlar.

Gül yüzläriining äksi bilân rângâ-râng,
Gül sâlsâ çevârlıkdâ bârâbâr qızlar.

Mäktâbdâ közim tüşdi, äcâyib âqşâm,
Qollârdâ qalâm, qoynidâ dâftâr qızlar.

Älqışlägây el birlâ Habibiy dâim,
Hämkäri bolub baxti muqarrâr qızlar.
(1946)

DOKUYUCU KIZLAR

Bu fabrikanın göğsünde dokuyucu kızlar,
İlmleri baştanbaşa atlas dokuma, kızlar.

İş yeri fezasına toplandığında,
Güya görünür ortada ülker kızlar.

Otursa dolunay gibi kendi yerinde,
Her biri bir nurlu ay (gibi) kızlar.

Atlas gibi gül yüzlü, yumuşak huylu,
Birbirlerinden âlimli, dilber kızlar.

Gül yüzlerinin aksi ile rengarenk,
Gül koysa dokumada beraber kızlar.

Mektepte gözüm düştü, ne güzel akşam,
Ellerde kalem, koynunda defter kızlar.

Alkışlar halk ile Habibiy daima,
Aynı işte olup kararlaşmış bahtlı kızlar.
(1946)

63. **GÜL ERÜR**
(**Câmiy gəzəlinin tərcüməsi**)

Bostān cānāniğā nārgis közü yüz gül erür,
Sāyā sālgān bārgi gülgā şaxı bir sünbül erür.

Ğunçälär firuzä rāng mənqäl erürkim ānda gül,
Ot saçār hār dām nişān dāğı dili bülbül erür.

Dəştü səhrälär mäh içgäylär bulutlär cāmīdān,
Yüzläridä lälälär ul bādādān gül-gül erür.

Səbzälärdin səbz bolgān yerlärin hār puştəsi,
Tevälärdürkim çökib yātğān libəsi cul erür.

Saçlärin ördi tārāğlāb öz qoli birlä säbā,
Keldi cānāni çāmāndin başdā çün kākül erür.

Özgärib ähvāli Cāmiy, şe'ring ta'siridin
Quşlär āvāzi bilän gülşān ārā gül-gül erür.
(1964)

64. **TÄNBUR**

Qulāğimgā yetişdi nālā qılğāndek säbā tänbur,
Neçük bu nālā bilmäm nağmäi bülbülmü yā
tänbur.

Hünär körsätsä hār bir pārdädä cävllān urib nāxun,
Berür bāzm ähliğä bir özgäçä käyf-i säfā tänbur.

Eşitsä cān qulāğı birlä hār kim özgärür hālät,
Färäh baxş etsä dilgä, ruh üçün bergäy ğızā tänbur.

Gähi yığlätsä gāh küldirsä, gāh oynätsä tång
ermäs,
Köngildän ötkärür ötmışni bir-bir cā-bacā tänbur.

Körib ta'sir etärdä səhirānā zerü bämlärni
Qālur häyrätdä hār kim qılsä “Gülyār”ü, “Nävā”
tänbur.

Nāxuş fäyzü tārābdür sâz ilä xānāndä cor etsä,
Bolur öz mährämigä suhbät ārā dilrābā tänbur.

Yüräkning riştäsīgä bağlānib pābästä hār târi,
Qılır mäftun özigä elni bolgāndä sätâ tänbur.

Neçük mädh etməyin bundāğ açıq-āydin haqıqatni
Habibiy, men üçün āynıqsä āyni müddā tänbur.
(1964)

GÜL OLUR

(**Cāmiy gəzəlinin tərcüməsi**)

Bostan cananına nergis, göz ve yüz gül olur,
Gölge salan gül yaprağına dalı bir sümbül olur.

Goncalar firuze renkli mangal olur ki onda gül,
Ateş saçar her an nişan, gönül yarası bülbül olur.

Sahralar ve bozkırlar, mey içer bulutlar
kadehinden,
Yüzlerinde laleler o badeden gül gül olur.

Çimenlerle yeşeren yerlerin her bir tepesi,
Çöken develerdir ki elbisesi çul olur.

Saçlarını ördü tarayıp kendi eliyle saba,
Geldi cananı çimenden başında kakül olur.

Değiştirdi ahvali Camiy, şiirinin tesirinden
Kuşlar avazı ile gülşen içre gül gül olur. (1964)

TANBUR

Kulağıma erişti figan eder gibi saba, tanbur,
Nasıl bu figan bilmem bülbül namesi mi veya
tanbur.

Hüner gösterse her bir perdede gezinip tırnak,
Verir bezm ehline başka türlü keyf-i safa tanbur.

İşitse can kulağı ile her kim değişir hâlet,
Sevinç verse gönle, ruh için verir gıda tanbur.

Bazen ağlatsa bazen güldürse, bazen oynatsa
şaşılmaz,
Gönülden geçirir geçmişini bir bir, yer yer tanbur.

Görüp tesir ederken büyücü gibi sazın en ince ve
en kalın tellerini
Kalır hayrette her kim etse “Gülyâr” u “Neva”
tanbur.

Ne hoş feyz u tarabdır saz ile hanende söylese,
Olur kendi mahremine sohbet süsleyen dilruba
tanbur.

Yüreğin teline bağlanıp hareketsiz her tarı,
Eder meftûn kendine halkı, olduğunda seta⁴⁹
tanbur.

Nasıl methetmeyeyim böyle apaçık hakikati
Habibiy, benim için özellikle aynı arzu tanbur.
(1964)

⁴⁹ Üç telli saz, tanbur

65. QAHRĀMĀNLĀRGĀ SĀLĀM

Sālām, ey qahrāmānlār, iş bācārgān işçi-dehqānlār
Vātāngā mehribān, sādīq, āziz mehnātkāş insānlār.

Cāsārāt birlā müşküllārni bir-bir qıldingiz āsān,
Tāpildi hār nā istāk bolsā mol hāsīlgā imkānlār.

Kirib hāsīlgā çöllār suv içib zār boldi tupraqı,
Āq altın kāni boldi tāşnālāb yātgan biyābānlār.

Hāmişā ülfātingiz ğayrātü mehnāt bolib yoldāş,
Bācā bolmāqdā āzād elgā bergān āhdü pāymānlār.

Terim çağlārdā āynıqsā mahārātli çevār qızlār,
Ācāyib qıldingiz keng paxtā māydānlārdā
cāvlānlār.

Şārāfātli, hālāl mehnātdāgi hikmāt āyān boldi,
Mükāfāt etdi şanlı pārtiyā ordenlār, unvānlār.

Mübārāk mehnātingiz mādhidā bülbül bolib
säyrāb,
Muhabbāt bābidān küylār Habibiydek ğazālxānlār.
(1947)

66. MĀRGĪLĀN

Fābrikā yā Mārgīlān deng neçā yüz şāvvăzlār,
Kördim iş üzrā bāri bir-birlāridān sāzlār.

Tālā-tālā tāntā qılsā birlāri öz sāçidek,
Birlāri tārtib dökāngā āylāgāy pārdāzlār.

Birlāri şāhi toqışdā bolsā çaqqānu çevār,
Beqasām birlā bānārāsīdā biri mümtāzlār.

Qılsā xırgāyi biri, ātlās toqıb gülyār oqıb,
Māki birlā cor etib qılgāy biri şāhnāzlār.

Birlāri silliq cücünkā işlāsā belās etib,
Birlāri xuşrāng şārif işlāb kerāk deb yāzlār.

Gül yüzidek birlāri gül-gül yānib gül bağlāsā,
Birlāri iş örgātişdā mehribān üstāzlār.

Dāstlāb baxmāl toqışgāy dāstgāhin māşq etib,
Hār yigitlārkim hünār, mehnātsevār cānbāzlār.

Hār sāvālimgā Habibiy, deb cāvāb āytur çağı,
Qıldılār nāzik ipākdin hām mülāyim nāzlār.

KAHRAMANLARA SELAM

Selam, ey kahramanlar, iş beceren işçi, çiftçiler
Vatana mihriban, sadık, aziz emekçi insanlar.

Cesaret ile müşkülleri bir bir ettiniz asan,
Bulundu her ne istek olsa bol ürüne imkanlar.

Girip ürüne, çöller su içip altın oldu toprağı,
Ak altın kâni oldu susayıp yatan çöller.

Daim ülfetiniz gayret u mihnet olup yoldaş,
Yerine gelmekte hür halka verdiği ahd u
peymanlar.

Toplama zamanında özellikle maharetli dokumacı
kızlar,
Geniş pamuk meydanlarında güzelce ettiniz
cevlanlar.

Mukaddes, helal emekteki hikmet ayan oldu,
Mükafat verdi şanlı parti madalya, unvanlar.

Mübarek emeğinizin methinde bülbül olup ötüp,
Muhabbet babından söyler Habibiy gibi
gazelhanlar. (1947)

MERGİLAN

Fabrika veya Mergilan gibi nice yüz pehlivanlar,
Gördüm iş üzre hepsi birbirlerinden hazırlar.

İplik iplik tente etse birileri kendi saçı gibi,
Birileri çekip dükkana eyler perdazlar.

Birileri şāhi dokumada olsa becerikli ve usta,
“Beqasem”⁵⁰ ile “benares”inde⁵¹ diğeri mümtazlar.

Yapsa hırkayı biri, atlas dokuyup Gülyār okuyup,
Maki ile söyleyip yapar biri şehnazlar⁵².

Birileri düzgün cücünkā⁵³ işlese kumaş yapıp,
Birileri hoşrenk “şerif” işler gerek deyip yazlar.

Gül yüzü gibi birileri gül gül dönüp gül bağlasa,
Diğeri iş öğretmede mihriban üstadlar.

İlkin kadife dokuyacak tezgahı hazırlayıp,
Her bir yiğit ki hüner, emeksever fedakâr.

Her soruma Habibiy, deyip cevabı söylediğinde,
Ettiler nazik ipekten de mülâyim nazlar.

⁵⁰ İpek

⁵¹ Kumaş

⁵² Atlasa benzeyen bir çeşit desenli kumaş

⁵³ Koyun ve keçi derisinden yapılan kalın kumaş

67. BÂĞBÂN KELÜR

Çöllär, bukün bâşinggä uluğ bâğbân kelür,
Sânsiz yârâğu äslähâli pählävân kelür.

Mâş'al yâqıb quyâş kâbi Fârhâd tâğidä,
Rävşân qıldurgä ölkäni mehri cähân kelür.

Âzâd etärgä şoru tikänlär hücumidän,
Târtib qoşın säf âldidä nusrät nişân kelür.

Yoqdır gümänu şübhä, ketär endi täşnâlik,
Lütfü kârâmlı sevgi-lä çın mehribân kelür.

Şoru tikänlär ornigä ungây gülü şäkär,
Cân baxş etärgä mävc urib äbi rävân kelür.

Serâb etärgä ğâlibu qudrätli el bilän,
Yä'ni bukün iş üstigä bir qahrämân kelür.

Yol tâpmäs endi kirgäli vâhşiyâlär oğrılär,
Şânu şarâfli şührätı zor päsibân kelür.

Kelgän şirin sây içrâ oşâl suvni suv demây,
Dermân, Habibiy, suv kâbi cisminggä cân kelür.
(1943)

68. MO'TÂBÂR

Kimdäki bolsä ilmi fân dünyädä mo'tâbâr bolur,
Qoysä qadâm här iş üzä yâri uning zâfâr bolur.

Bolsä mükämmäl ilmi fân, boysunâr ungä kâinat,
Kökdä – hävädä yüksälib, uçğalı bälü pâr bolur.

Äyşü färâğat istäsä mehnätü âriyât keräk,
Turmuşi ümri bâriçä tinçu şirin-şäkär bolur.

Bolsä yüräkdä ğayrätı, ğayrätıçä mahârätı,
Şanlı zâmânä ählidän rähmät ilä nâzâr bolur.

İşläsâ bağu bostân, türlü kitâbu dâstân,
Nâmi cähândä öçmägây, târıx üçün äsâr bolur.

Xalqmı sevsä här kişi turgây iş üstigä hâlâl,
Baxtı bolib hämişä yâr, nâmi uluğ bäsâr bolur.

Yergä, Habibiy, çın âzuq mehnätü suv ekân
hämân,
Mehnätü suvgä qânsä bäs, tuprağı misli zâr bolur.
(1942)

BAHÇIVAN GELİR

Çöllär, bugün başına ulu bahçıvan gelir,
Sayısız silah ve silahlı pehlivan gelir.

Meşale yakıp güneş gibi Ferhat dağında,
Aydınlatmak için ülkeyi cihan güneşi gelir.

Azat etmeye tuz ve dikenler hücumundan,
Çekip çiftini saf önünde yardım u nişan gelir.

Yoktur şek ve şüphesi, gider şimdi susuzluk,
Lütf u keremli sevgi ile gerçek mihrivan gelir.

Tuz ve dikenler yerine büyür gül ve şeker
Can bahşetmeye coşup ab-ı revan gelir.

Hayal kurmaya galip u kudretli halk ile,
Yani bugün iş üstüne bir kahraman gelir.

Yol bulmaz şimdi gireli vahşiler, hırsızlar,
Şan u şerefli şöhreti büyük koruyucu gelir.

Gelen şirin vadi içine bu suya su demeden,
Derim Habibiy, su gibi cismine can gelir. (1943)

MUTEBER

Kimde ki olsa ilm u fen, dünyada muteber olur,
Atsa adım her iş üzre yâri onun zafer olur.

Olsa mükemmel ilm u fen, bağlanır ona kâinat,
Gökte, havada yükselip, uçmaya kol kanat olur.

Ayş u feragat istese emek ve utanç gerek,
Hayatı ömrü oldukça dinç u tatlı şeker olur.

Olsa yürekte gayreti, gayreti kadar mahareti,
Şanlı zamane ehlinden rahmet ile nazar olur.

İşlese bağ u bostan, türlü kitap u destan,
Nâmı cihanda sönmez, tarih için eser olur.

Halkını sevse her kişi durur, iş üstüne helal,
Bahtı olup daima yâr, namı ulu beşer olur.

Toprağa, Habibiy, gerçek azık mihnet u su imiş
şimdi,
Mihnet u suya doysa yeter, toprağı altın gibi olur.
(1942)

69. YÂR OLTURUR

Ey dil, ârâm âl bukün, qâşingdâ dildâr oltirür,
Hâr tâmângâ bâqmâ oynâb közlârim, yâr oltirür.

Mehribân, sâdıq, şirin söz, dilkâşü ândeşâlik,
Dildâgi pâkizâ ıŝıngdân xabârdâr oltirür.

Baxtü İqbâling quyâşi çehrâ açdı, sâçdı nur,
Güllätib suhbâtıni, yâşnâb lâlâ ruxsâr oltirür.

Eng şârâfli fâzl erür insângâ deb âhdü vâfâ,
Hâr nâfäs mehrü muhabbât âylâb izhâr, oltirür.

Saqlâb özni, çıqmâgil zinhâr âdâb qânunidân,
Kim uluğlar âldidâ oltirsâ, huşyâr oltirür.

Keçâlär bâzm içrâ oltirsâ muhabbât ählini,
Hürmât âylâb uxlâmây bir lâhzâ, bedâr oltirür.

Faxr etib hâr qançâ şükr etsäng, Habibiy, şunçâ âz,
“Lâyli-Mâcnun”dân oqıb âhistâ aş’âr oltirür.
(1945)

YÂR OTURUR

Ey gönül, huzur al bugün, yanında dildar oturur,
Her tarafa bakma oynayıp gözlerim, yâr oturur.

Mihriban, sadık, tatlı söz, gönülçelen, düşünceli,
Gönüldeki temiz aşkımdan haberdar oturur.

Baht u ikbalinin güneşi yüzünü gösterdi, saçtı nur,
Gül gibi açıp sohbetini, rahatça lale yanaklı oturur.

En şerefli fazilettir insana der ahd u vefa,
Her nefes mihr u muhabbet izhar eyler, oturur.

Koruyup kendini, çıkma asla edep kanunundan,
Kim ulular önünde otursa, akıllı oturur.

Geceler bezm içre otursa muhabbet ehliyle,
Hürmet edip uyumaz bir an, uykusuz oturur.

Övünüp her ne kadar şükretsen, Habibiy, bunca az,
“Leyla ve Mecnun”dan okuyup aheste şiirler,
oturur. (1945)

70. KÂNLÄRİMİZ BÂR

Ölkâmdâ âq âltungâki mäydânlârimiz bâr,
Dünyädâ şârâf-şân ilâ dâstânârimiz bâr.

Hâr dildâ Vâtân faxrı bilân zävqu süruri,
Zor tâğlârimiz bağrı tolâ kânârimiz bâr.

Mâvc urgân âqın suvlâri dâryâlâri birlâ,
Gülzârü çâmân, bağ ilâ bostânârimiz bâr.

Üstünligimiz dünyädâ hâr sâhädâ mäşhur,
Hâr yândâ tügänmäs qalın ormanârimiz bâr.

Mehnâtdâ mahârätli, sädâqatli, bâhâdır,
Ârbâbı hünâr, âlimü dehqânârimiz bâr.

Yâv bolsâ birâv bizgâ, yürüb yerdänü kökdân,
Bârhâm berâmiz, qudrätü imkânârimiz bâr.

Baxtım, şârâfım şulki, Habibiy, Vâtân üzrâ,
Şâvkâtlâri zor şânli qomondonlârimiz bâr. (1946)

KÂNLARIMIZ VAR

Ülkemde ak altınli meydanlarımız var,
Dünyada şeref şanlı destanlarımız var.

Her gönülde vatan fahri ile zevk u sevinci,
Büyük dağlarımız, bağı dolu kânlarımız var.

Dalgalanan akan suları, nehirleri ile,
Gülzar u çimen, bağ ile bostanlarımız var.

Üstünlüğümüz dünyada her sahada meşhür,
Her yanda tükenmez gür ormanlarımız var.

Emekte maharetli, sadakatli, bahadır,
Hüner erbabı, âlim u çiftçilerimiz var.

Düşman olsa birisi bize, yürüyüp yerden ve
gökten,
Yok edelim, kudret u imkanlarımız var.

Baxtım, şerefim şu ki Habibiy, vatan üzre,
Şevketleri güçlü, şanlı kumandanlarımız var.
(1946)

71. DOSTLÄR

Qahrämân, tâlmäs biläk mehnätdä zor zäng, dostlär
Güllätib keng paxtä mäydänläрни härmäng, dostlär.

Här iş öz vaqtidä bolsin, puxtä bolsin ävvälâ,
Äldänursiz qılsängiz mehnätgä näyräng, dostlär.

Elgä bergän va'dä yüz bolğunçä esdän çıqmäsın,
Bäsmäsın dil közgüsın gäflät bilän zäng, dostlär.

Bây berib qoymäng bu fursätläрни bepärvâ bolub,
Tâki qılmäng hâsil âlgän çâğdä ättäng, dostlär.

Burçingizni âqlâb, erkinlik bilän, qâyıl qılıb,
Bülbülü göyâ bolib minbärdä säyräng, dostlär.

Bu şäräfli mehnät äyni rähätü baxtü kämâl,
Könglingiz bolgây âq âltın birlä hämräng, dostlär.

Şührätiniz yer yüzün tutsın, Habibiy, istägim,
Kökni tutsın şadıyanâ qılğây âhäng, dostlär.
(1957)

72. SUV KELÜR

Mävc urib yängi kânällärdän musäffâ suv kelür,
Här köngil âinäsigä räng-bäräng tuyğu kelür.

Yâp-yäläng çölläрни zümrädgün yâşıl yäprâq etib,
Qoynidä suv birlä tolgän gävharü incü kelür.

Qançä sährâ täşnâlikdän qâvcirâb yâtğän edi,
Güllätib gül çehrâ äksin körsätib közgü kelür.

Yäşnägän gülşändä yäyrâb âşiyân etmâq üçün,
Suv emäs sur'ätdä sänçib köz tikib âhu kelür.

Ğırqırâb rähät bädän şäbbädä qırğâqlâb esib,
Şarqırâb oynâb-tolib tolgın urib külgü kelür.

Pärtiyä ğamxorimizning märhämät däryäsidadän
Qatrâ kâm bolmäs, tüğälmäs дәvläti mängü kelür.

Bizgä bu mehnät, Habibiy, äyni İqbälü şäräf,
Zärrä ğayrät bolsä här dildä neçük uyqu kelür?
(1942)

DOSTLAR

Kahraman, yorulmaz bilekli işte güç pas, dostlar
İşleyip pamuk meydanlarını, yorulmayın dostlar.

Her iş vaktinde olsun, sağlam olsun evvela,
Aldanırsınız etseniz emeğe hile, dostlar.

Halka verilen söz, yüz olunca akıldan çıkmasın,
Basmasın gönül aynasını gaflet ile pas, dostlar.

Çok verip durmayın bu fırsatları bî-perva olup,
Ta ki olmayın ürün alırken pişman, dostlar.

Borcunuzu verip özgürce, razı edip,
Şakıyan bülbül olup minberde ötün, dostlar.

Bu şerefli emek tıpkı rahat u baht u kemal,
Gönlünüz olsun ak altın ile hemrenk, dostlar.

Şöhretiniz yeryüzünü tutsun, Habibiy, isteğim,
Gökyüzünü tutsun neşeli eden ahenk, dostlar.
(1957)

SU GELİR

Dalgaları yeni kanallardan temiz su gelir,
Her gönül aynasına rengarenk duygu gelir.

Çırcıplak çölleri zümrüt gibi yeşil yaprak edip,
Koynunda su ile dolan cevher u inci gelir.

Nicedir sahra susuzluktan kuruyup yatar idi,
Açılıp gül yüzü aksini gösteren ayna gelir.

Açılan gülşende hürce aşıyan etmek için,
Su değil hızla atılıp, göz dikip ahu gelir.

Horuldar rahat beden, gece yeli kıyı boyunca
estikçe,
Şırıldayıp oynayıp-dolup dalga dalga gülüş gelir.

Parti şefkatimizin merhamet deryasından
Damla kıt olmaz, tükenmez ebedi devlet gelir.

Bize bu emek, Habibiy, tıpkı ikbal ve şeref,
Zerre gayret olsa her gönülde nasıl uyku gelir?
(1942)

73. BAXTİMİZ YÂR

İqbâlü baxtimiz yâr keng paxtâzârimiz bâr,
Keng paxtâzârimizgâ zor iftixârimiz bâr.

Tâğlârdâ türli kânlar, qırlârdâ ğallâ behâd,
Ölkâmdâ bu tügâlmâs yârü mädârimiz bâr.

Bir qançâ qân-qarındâş millâtlâr ittifâqmiz,
Bir-birlârigâ ğamxor heşü tâbârimiz bâr.

Ävc âldi ilmü ürfân hâm xılmâ-xıl sänâât,
Ne qılmâq istäsâk biz erk-ixtiyârimiz bâr.

Hâr işdâ qılğây ilgâr, hâr sâhâdâ zâfârdâr,
Qudrâtlî, şanlı bâyrâq zârhâl şîârimiz bâr.

Xalq âldidâ berilgân hâr qançâ va'dâ bolsâ,
Yüz bolmâğı muqarrâr, nâmusu ârimiz bâr.

Bu baxt üçün, Habibiy tinmäy taşâkkür äylä,
Yolbaşçı partiyâ bâr – çın ğamgüzârimiz bâr.
(1947)

74. HUŞYÂR YÂR

Bârmukin âlâmdâ sendek dilkâşü huşyâr yâr,
Riştâi cân zülfiŋ icrâ bolğâli xuştâr târ.

Sâyır etib kirsäng dâmâ-dâm rästâ-rästâ güllârin,
Yol üzâ bârgin pâyândâz etgâli gülzâr zâr.

Dildâ mehrü iştiyâqıŋ, tildâ nâming tâ âbâd,
Tinnmäy axtârmâq sorâğlâb men üçün dârkâr kâr.

Qatrâi zävqu muhabbât şârbâtidin noş etib,
Çarx urib kezdim hâmişâ kürrâi dâvvârvâr.

İntizârıngmân közim nuri tökilmâsdân burun,
Râhm etib külbâmgâ yoqlâb lâaqal bir bâr bâr.

İşq hükmin hâr dâm icrâ äyläsäng lütfing bilä,
Men üçün qılğıl qarâ sâçingni ey dildâr dâr.

Ärzi hâlimni, Habibiy, yâzdim âş'ârim bilân,
Qılmâ nâz äylâb qolinggâ tegsâ bu âş'âr âr.
(1929)

BAHTİMİZ VAR

İkbal u bahtımız yâr, geniş pamuk tarlamız var,
Geniş pamuk tarlamıza büyük iftiharımız var.

Dağlarda türlü kânlar, kırlarda tahıl sınırsız,
Ülkemde bu tükenmez yâr u gücümüz var.

Birçok kan kardeş milletler ittifakımız,
Birbirine derttaş akraba ve nesebimiz var.

Hızlandı ilm u irfan da çeşit çeşit sanayi,
Ne yapmak istesek biz güç, arzumuz var.

Her işte eder hamle, her sahada zaferdar⁵⁴,
Kudretli, şanlı bayrakta nakış izimiz var.

Halk önünde verilen ne kadar vaat olsa,
Yüz olması mukarrer, namus u arımız var.

Bu baht için, Habibiy durmadan teşekkür et,
Lider parti var, gerçek derttaşımız var.
(1947)

ZEKİ YÂR

Var mı âlemde sen gibi dilkeş⁵⁵ u zeki yâr,
Canın teli saçın içre olalı huştar⁵⁶ dar.

Seyredip girsen bazen, sıra sıra gülleri,
Yol üzre yaprağı hâlî etmeye gülzar zar⁵⁷.

Gönülde aşk u arzun, dilde namın da sonsuz,
Durmadan aramak sorgulayıp, benim için gerek kar⁵⁸.

Zevk u muhabbet şerbetinin damlasını içip,
Dolaşıp gezdim daima küre-i devvarvar.⁵⁹

İntizarımın gözüm nuru dökülmeden önce,
Acıyıp, kulübemi yoklayıp hiç olmasa bir kere var.

Aşk hükümünü her dem icra etsen lütfun ile,
Benim için yap kara saçını ey dildar dar⁶⁰.

Hâlimin arzını, Habibiy, yazdım şiirlerimle,
Etme, naz eyleyip eline değse bu şiirler ar.
(1929)

⁵⁴ Başarılı, zafer kazanan

⁵⁵ Hoşsohbet

⁵⁶ Bir kimseyi seven, ona gönül koyan kişi, aşık

⁵⁷ Zayıf, inleyen, dermansız

⁵⁸ İş, kazanç

⁵⁹ Yuvarlak dünya gibi

⁶⁰ Dar ağacı

75. FÄRHÂD QOŞIĞI

Köring pâyâni yoq, çöllär bolibdür bağu bostânlär,
Açılmış xılmâ-xıl güllär tâpib ziyânät xıyâbânlär.

Şirinsây üstidä Färhâd, qilib taş qazmaq iş icäd,
Hämä mehnät bolib bərbâd, yüräkdä qâldı ärmânlar.

Zämânämgä yetib nävbät – elim körsätü zor
ğayrät,
Şärâf deb bizgä bu mehnät, cäsârät qıldı dehqânlar.

Kesildi här büyük tâğlar, kelib bülbül, ketib zâğlar,
Çeçäklär açdı yântâğlar, külib dâştü biyâbânlär.

Açıldı Siring äsrâri, zämân Färhâdlärin yâri,
Tıñq suvlär bolib cäriy köpâydi paxtä mäydânlar.

Tâpıldı bir tilismi hür Vätän ählin qilib mäsrur
Bolur bu nur ilä mäşhur yüz açdı ilmü imkânlar.

Bilimdän partiyä ävväl Kremlän yâqıb mäş'al
Nä müşkül bolsä qıldı hâl, yâzıldı kättä dâstânlär.

Habibiy, xalqım ähbâbi, yığılmış suhbät ärbâbi,
Tüzilmış toyning äsbâbi, kelib hürmätli
mehmânlar. (1943)

76. ÜÇ SÖZ BİR MA'NÂ

Gözäl bir mehribân mahbubu ma'suqu nigârim bâr
Ğam ermäs kâhişu ändühü qayğu, ğamgüzârim bâr.

Fälâkdän, äsmândän, kökdän äşğây faxr etib
başım,
Sädâqatli, qaddân äşnâyü dostu yârim bâr.

Bilimli hämnişinü munisü ülfâtlärim birlä,
Büyük âzâdä âliy kişvârü şährü diyârim bâr.

Cähândä, dünyädä, âlämdä men yâlgız emäs,
dostlar,
Cigärbändü qarındâşu yâqın heşü tábârim bâr.

Nigâr ışıqdä çeksäm külfätü cäbrü cäfâ mäyli,
Körärmän quvvätim bârü küçim bârü mädârim bâr.

Bâşingä kelsä tiğu xancärü şämşir yânmäsmän,
Nä bolsä tän berürmân tâqatü säbrü qarârim bâr.

Kel e sâqı, bu keçä kâsâ päymänä qadâh toldir,
Habibiy, sipqarây men âdätü râsmü şîârim bâr.

FERHAT KOŞUĞU

Görün sonu yok, çöller olmuştur bağ u bostanlar,
Açılmış çeşit çeşit güller, bulup ziyet hiyabanlar.

Şirinsay üstünde Ferhat, taş kazma işini edip icat,
Bütün emek olup berbat, yürekte kaldı arzular.

Devrime varıp nöbet, halkım gösterdi güçlü gayret,
Şeref deyip bize bu emek, cesaret etti çiftçiler.

Kesildi büyük dağlar, gelip bülbül gidip kargalar,
Çiçekler açtı “yantag”lar, gülüp çöl u biyabanlar.

Açıldı Sir'in esrarı, zaman Ferhatların yâri,
Duru sular akıp, çoğaldı pamuk meydanlarda.

Bulundu bir tılsımı, hür vatan ehlini edip sevinçli
Olur, bu nur ile meşhur yüz açtı ilm u imkanlar.

Bilgili parti önce Kreml'den yakıp meşale
Ne müşkül olsa halletti, yazıldı büyük destanlar.

Habibiy, halkımın ahbabı, toplanmış sohbet erbabı,
Düzülmüş toyun sebepleri, gelip hürmetli
misafirler. (1943)

ÜÇ SÖZ BİR MANA

Güzel bir mihriban mahbub⁶¹ u maşuk u nigarım
var
Gam olmaz ayb u keder u kaygı, teselli verenim
var.

Felekten, gökyüzünden aşar övünüp başım,
Sadakatli, değerli ahbap, dost ve yarım var.

Bilgili, sevimli arkadaş ve alışkanlıklarım,la,
Ulu, âzâde, âli memleket u şehir u diyârim var.

Cihanda, dünyada, âlemde ben yalnız değilim,
dostlar,
Yakınlar ve kardeş ve yakın akrabam, soyum var.

Nigar⁶² aşkında çeksem külfet u cevr u cefa olsun,
Görürüm kuvvetim var, gücüm var ve medarım
var.

Başıma gelse jilet ve hançer ve kılıç yanmam,
Ne olsa inanırım, takat u sabr u kararım var.

Gel a saki, bu gece kâse, peyman⁶³, kadeh doldur,
Habibiy, içeceğim ben âdet u resm u izim var.

⁶¹ Sevilen

⁶² Güzel yüzlü sevgili, nakış, resim, nakşeden

⁶³ Şarap bardağı, büyük kadeh

77. BAĞ İSTÄR

Här lähzä mening könglim yâr istärü bağ istär,
Yâr ilgidä bağ içrâ mäy tolgän äyâğ istär.

Bilmäm nä tämännâdir fikri bilä şäd ölmäs,
Här keçä tâng âtgünçä ruxsâru çarâğ istär.

Yol üzrâ visâl istäb qâqmây miccä köz tutgây,
Säyd etgäli säydini ändâğki tuzâğ istär.

Nâz etmädi tännâzim bir bâqdı sorâb hâlim,
Bu räsım ilä âdâtdür, nâsâğını sâğ istär.

Tâng çâğı säbâ yürsä âtrin saçıb âlämgä,
Müşkin saçidin bir boy âlmâqni dimâğ istär.

Mäcnun kâbi âvârâ Läylisining ışıqdä,
Gäh şährü gâhi qışlâq, gäh dâşt ilä tâğ istär.

Âşiftä Habibiyni öz hâligä qoymäydür.
Nä bir däm âlur ârâm, nä lähzä färâğ istär.
(1950)

78. BÄ'Zİ ÂDÂM

Bä'zi bir âdâm iş üzrâ âhd ilä päymân etär,
Lekin öz âhdidä turmäs, va'däsin yâlgân etär.

İlmi yoq, mänsäbgä mağruru kerilgây beibâ,
Lâf urib, här müşkül işin âğzidä âsân etär.

Qoynimizni toldirär här kârrâ puç yângâq ilä,
Bizni bundây fe'lü, xulqu, âdâti häyrân etär.

Ertä-indin deb, buküngi va'dägä bârsäng ägär,
Häftälâb, âylâb yügürtirmâqda särgärdân etär.

Toğri sözlü bâ'zilär qurbâni bolsäng ârzigây,
Härnä dârding bolsä keskin söz bilän dârmân etär.

Buzgây insânnıng micâzin pişmägây här bir täâm,
Pişmägây sävdägä köz tutmâq yüräkni qân etär.

Ey Habibiy, kütmä kim mänsäbpäräst ersä väfâ,
Gär piyädä bolsä färzin çâp berib cävân etär.
(1955)

BAĞ İSTER

Her lahza benim gönlüm yâr ister u bağ ister,
Yâr elinde bağ içre mey dolan ayak ister.

Bilmem ne temennadır fikri ile şad olmaz,
Her gece tan attığında ruhsar u kandil ister.

Yol üzre visal isteyip kakmaz kirpik, bekler,
Avlamaya avını öyle ki tuzak ister.

Nazlanmadı tennazım⁶⁴ bir baktı sorup hâlimi,
Bu resm ile âdettir, ölüsünü sağ ister.

Tan vakti saba yürüse kokusunu saçıp âleme,
Miskin saçından bir boy almaya dimağ ister.

Mecnun gibi avare Leyla'sının aşkında,
Bazen şehir bazen köy, bazen çöl ile dağ ister.

Aşüfte⁶⁵ Habibiy'i kendi hâline koymaz.
Ne bir dem alır huzur, ne lahza ferah ister.
(1950)

BAZI İNSAN

Bazı bir insan iş üzere söz ile yemin eder,
Lakin kendi sözünde durmaz, sözünü yalan eder.

İlmi yok, göreve mağrur ve gerinir hayâsız,
Laf vurup, her müşkül işi ağzında kolay eder.

Koynumuzu doldurur her defa boş ceviz ile,
Bizi böyle fiil, yaratılış ve âdeti hayran eder.

Yarın öbür gün deyip, bugünkü söze varsan eğer,
Haftalayıp, aylayıp koşturmakta hayran eder.

Doğru sözlü bazıları, kurbanı olsan değer,
Her ne derdin olsa keskin sözle derman eder.

Bozar insanın mizacı, pişmez her bir yemek,
Pişmez sevdaya, beklemek yüreği kan eder.

Ey Habibiy, bekleme görevperestten vefa,
Eğer piyade olsa ferzin⁶⁶, karşı gelip gezinir.
(1955)

⁶⁴ Çıtkırıldım, hafif meşrep

⁶⁵ Sevgiden kendinden geçen, çıldırircasına seven

⁶⁶ Satrançta en güçlü taş, piyon, sipahi

79. KÖRİB KELÄDÜR

Özim bu yerdäyü könglim bärüb körüb kelädür,
Qaşingdä väsling ilä termülib turib kelädür.

Başingdä äylänädür ışq otin härärätidä
Özin sähärleri pärvänädek urib kelädür.

Bärurdä çälğimäy oqdek bärüb yaşındin tez,
Kelürdä yoldä mädäri qurib-qurib kelädür.

Gähi bähänä qilib qad bükib körışmäqni
Öpib qolingni yüzü közlärin sürüb kelädür.

Gähi muqaddäs oşäl bosäğangdä ta'zim etib,
İzigä qaytädü, yânbâş bilä yürüb kelädür.

Kärämlär etsäng äyâ mülki dilni sultâni,
Kirib qabuling ilä bir däm oltirib kelädür.

Yetälmäyin sağınib xastä dil Habibingmän,
Özim bu yerdäyü könglim bärüb körüb kelädür.
(1963)

80. E'TİBÂR ETÄR

Faxr äylärämki bizni häm ul yâr yâr etär,
Hâlim soräb el äldidä zor e'tibâr etär.

Sän'ätşünâsu âqılı dilkâş zärif üçün,
İşqı muhabbät ählini köp ixtiyâr etär.

Bolsä kimiki bähräsi yoq ışq zävqidän,
Bâqmäs älärgä bir yoli nâmusu âr etär.

Tärtib özimni çetlăsäm ändäk ibâ qilib,
Çärläb özigä lütf ilä mehr âşkâr etär.

Här ädämigä suhbäti bolsä näsib ägär,
Başı fäläkkä yetgüdek ul iftixâr etär.

Älbättä bir nigâh ilä men xâksârining
Bir kün bolurki väsl ilä çın baxtiyâr etär.

Nâzu täğâfil etsä häm ävväl Habibiygä,
Üzmäm ümidim äxiri şäfqat şîâr etär.
(1966)

GÖRÜP GELİR

Kendim bu yerde, gönlüm varıp görüp gelir,
Yanında vaslın ile bakakalıp, durup gelir.

Başında gezinir aşk ateşinin hararetinde
Kendi seherleri pervane gibi vurup gelir.

Varınca şaşırılmaz ok gibi varıp yıldırımından tez,
Gelinece yolda sebebi kurup kurup gelir.

Bazen bahane edip görüşmeyi, endam büküp
Öpüp elini, yüz ve gözlerini sürüp gelir.

Bazen o mukaddes eşğinde hürmet edip,
İzine döndü, yan taraf ile yürüyüp gelir.

Keremler etsen ey gönül mülkünün sultanı,
Girip kabûlün ile bir dem oturup gelir.

Yetinmeyin özleyip hasta gönül Habîbi'nim,
Kendim bu yerde u gönlüm varıp görüp gelir.
(1963)

İTİBAR EDER

Övünürüm ki bizi de o yar sevgili eder,
Hâlimi sorup halk önünde güçlü itibar eder.

Sanatşinas u âkil u hoşsohbet zarif için,
Muhabbet aşkının ehlini hep arzu eder.

Olsa kim ki nasibi yok aşk zevkinden,
Bakmaz onlara, bir yolu namus u ar eder.

Tartıp kendimi ürksam biraz iffet edip,
Davet edip kendine lutf ile mihr âşikâr eder.

Her insanına sohbeti olsa nasip eğer,
Başı feleğe yetmiş gibi o iftihar eder.

Elbette bir bakış ile ben alçakgönüllünün
Bir gün olur ki vasl için gerçek bahtiyar eder.

Naz u tegafil etse de önce Habibiy'e,
Kesmem ümidimi sonra şefkat iz eder.
(1966)

81. SÄRFÄRÂZ

Meni körsä külib yârim qol uşlâb sârfârâz äylär,
Mâbâdâ bolsâ ağıyârim tâğâfil birlâ nâz äylär.

Nigârim turfâ hâm zebâ, özi dilkâş, közi şâhlâ,
Sözi şirin fârax âfzâ hâmä izhârî râz äylär.

Qaçıb hâr bemuhabbâtdân, yänâ bebâhrâ ülfâtdân,
Quruq behudâ suhbâtdân hâmişâ e'tibâr äylär.

Gözâl, âzâdâyü tännâz zehi xuşxânu xuşâvâz,
Oqıb "Uşşâq" ilâ "Şâhnâz", qolidâ sâzi sâz äylär.

Yetâlgân vâsl bâğığâ nâzâr qıl deb qulâğığâ,
Özin tâşlâb äyâğığâ öpib ârzu niyâz äylär.

Kârâm körsâtdi günâ-gün qilib könglim quşın
mäftun,
Ümidim şul meni mâhzun kârâm köp, cävriñ az
äylär.

Quyündek äylänib giryân Habibiy, boldi deb
särsân,
Raqıblârdân qılib pinhân, sorâb hâl imtiyâz äylär.
(1968)

82. CÄNGÇİLÄR

Ey büyük, ğâlib, mahârâtlı muqaddâm cängçilär
Bizdägi nusrâtğâ tähsin etdi âläm, cängçilär.

Hâr tãmângâ tirqırâb qaçmâqdadür bâsqıçılär,
Bolgây âlämdä bu xıl şärmändâlik kâm, cängçilär.

Yâvgâ rähm etmäng, uring, häydäng suring,
bermäng âmân,
Zärbâli dâhşâtni äyläng zâm üzä zâm, cängçilär.

Bir nâfäs fursâtni bây bermäng, ğanimât intiling,
Tinmäydi, tindirmäyin bir lâhzâ, bir dâm,
cängçilär.

Haq egilgây, sinnägây, yâr boldi bizlärgâ zâfâr,
Târ-mâr äyläng bering düşmängâ bärhâm,
cängçilär.

Bundâğ iflâsu pâlitläрни qırıp tâşläng tãmâm,
Qâlmâsin âzâdâ dillärdä kirü ğam, cängçilär.

Ärgümâqlär oynätinq mäydân ärä, iş körsätinq.
Hâr biringiz cängdä bir Bährâmu Rüstäm,
cängçilär.
(1944)

BAŞINI YUKARI KALDIRAN

Beni görse gülüp yârim el tutup başını yukarı
kaldırır,
Olursa yabancılarım anlamazlıktan gelmeyle naz
eyler.

Nigarım naziklikte de güzel, kendisi dilkeş, gözü
şehla,
Sözü tatlı sevinç artıran bütün yalancı gösterişiyle
sır eyler.

Kaçıp her bî-muhabbetten, nasipsiz ülfetten,
Kuru, beyhüde sohbetten daima itibar eyler.

Güzel, özgür ve çıtkırıldım şu hoşhan ve hoşsadâ,
Okuyup "Uşşak" ile "Şehnâz", elinde sazı saz
eyler.

Yetişen vasl bağına bakış at deyip kulağına,
Kendin atıp ayağını, öpüp arz u niyaz eyler.

Kerem gösterdi çeşit çeşit edip gönlüm kuşunu
meftûn,
Ümidim şu ki beni mahzun kerem çok, cevriñ az
eyler.

Koyun gibi gezinip ağlayan Habibiy, oldu deyip
avare,
Bekleyenlerden gizleyip, sorup hâlini imtiyaz
eyler. (1968)

CENGÇİLER

Ey büyük, galip, maharetli değerli cengciler
Bizdeki zaferi alkışladı âlem, cengciler.

Her tarafa dağılıp kaçmaktadır baskıcılar,
Olur âlemde bu tür rezillik kıt, cengciler.

Düşmana acımayın, vurun, sürün, vermeyin aman,
Darbeli dehşeti edin üstüne kat kat, cengciler.

Bir nefes fırsatını çok vermeyin, ganimete atılın,
Dinmedi, dindirmeyin bir lahza, bir dem,
cengciler.

Toprak eğilir, batmaz, yâr oldu bizlere zafer,
Tarumar edin, düşmanı yok edin, cengciler.

Bunun gibi iflas ve pelitlerin⁶⁷ kırıp atın tamamını,
Kalmasın özgür gönüllerde kir ve gam, cengciler.

Argumaklar⁶⁸ oynatın meydan içinde, iş gösterin.
Her biriniz cengde bir Behram u Rüstem,
cengciler. (1944)

⁶⁷ Kir, pis, bulaşık

⁶⁸ At

83. MÜSTƏZAD

Cânâ, kârâming birlä şäräflî nâzäring bâr,
Mendän xabäring bâr.
Köngildä neçä vâlâü şäydä başäring bâr,
Köp ğamzäläring bâr.

Bolding ne äcäb munçä mälâhätli şirin söz,
Ey, şoxi qarâ köz.
Äğzing tolä yâ xuşmäzä hälväyi täring bâr,
Tâtlığ sāmäring bâr.

Gül-gül açilib, saçni täräb çıqding älämät
Här kündägi ädät.
Zebâ bezänib, qoldä qulâqlärdä zäring bâr,
Ältün kāmäring bâr.

Dürdänä tişing, lä'li läbing häm qarâ xäling,
Bu hüsnî kāmāling.
Här lähzädä, här kimsägä sehring, hünäring bâr,
Lä'li ğühäring bâr.

Tünlär tolin äy, kündüzi xurşidi cämāling,
Xalq içrä maqāling.
Dil älämidä keçäyü kündüz güzäling bâr,
Şämsü qamäring bâr.

Örtäydi yüräklärni äğär sözgä läb açsäng,
Söz şaxdini saçsäng.
Ätäş näfäsım sen mening, otlığ äsäring bâr,
Bälkim şäräring bâr.

Här yerdä köngil mülki bolur sengä müsähhär,
Yoq şübhä muqarrär.
Läfzingdä Habibiygäki şähdü şäkäring bâr,
Fährü zäfäring bâr.

(1960)

MÜSTEZAT

Ey can, keremin ile şereflî bakışın var,
Benden haberin var.
Gönülde nice tutku ve çılğın beşerin var,
Haylı gamzelerin var.

Oldun ne şaşırıcı bunca melahatlı tatlı söz,
Ey, keyifli ve kara göz.
Ağzın dolu, hoş meze ve taze helvan var,
Tatlı meyven var.

Gül gül açılıp, saçını tarayıp çıktın alamet,
Her gündeki ädet.
Çok güzel bezenip elde, kulaklarda altının var,
Altın kemerin var.

Dürdane dişin, dudağının kırmızısı ve kara benin
Bu olgunluğunun güzelliği.
Her lahzada, her kimseye sihrin, hünerin var,
Gevherinim kırmızısı var.

Geceler dolunay, gündüzü hurşid-i cemalin⁶⁹,
Halk içre söyleyişin.
Gönül âleminde gece u gündüz güzelin var,
Güneş ve ayın var.

Örtecek yüreklerini eğer söze dudak açsan,
Söz balını saçsan.
Ateş nefesimsin benim, yakıcı eserin var,
Belki kıvılcıkların var.

Her yerde gönül mülkü olur sana fethedilmiş,
Yok şüphe kararlaştırılmış.
Sözünde Habibiy'deki bal u şekerin var,
Fahr u zaferin var.

(1960)

⁶⁹ Cemalinin güneşi

84. YÄNÄ MÜSTÄZÄD

Äzäd Vätänim boldi äq ältin bilä dängdâr,
Hürmätgä sâzâvâr.
Här işgä mahâretli, dädil, sergäkü täyyâr,
Cänglärdä zäfärdâr.

Çöllärdä tüzib däbdäbäli şähr ilä qışlâq,
Üylär mädäniy, âq.
Mehnâtkâş elim nur içidä baxti bolib yâr,
İqbâli cilâvdâr.

Gül-gül açilib yâşnâdi gülşänü bağlâr,
Pârlâydi çârâğlâr.
Yäyrâydi hâmä zävq ilä xuşbâhrâ bu gülzâr,
Suvlâr tolâ änhâr.

Tâbârâ rivâc âldi hünâr, ösdi sänâât,
Bu äyni säädât.
Här türlü zävâd-fâbrikälâr birlâ uluğvâr,
Här toğridä ilgâr.

Kân erdi büyük tâğlârü sährälâr, ädirlâr,
Äçildi bu sirlâr.
Neftü kömirü gâz, temir, ölkängä mädâdkâr,
Fân ähli xabärdâr.

Ğâliblik ilä boldi cähân içrâ yägânâ,
Qudrätgä nişânâ.
Uçmaqda tolib kökdä polat lâçinü şunqâr,
Çaqqân bari, huşyâr.

Mängü yaşäsin şanlı, uluğ pârtyä dâná,
Tâ turgüçä dünyâ.
Ümr içrâ, Habibiy, yazây âlqış bilä äş'âr,
Märdânâ, fidâkâr.

YİNE MÜSTEZAT

Özgür vatanım oldu ak altın ile dangdar⁷⁰,
Hürmete sezavar⁷¹.
Her işe maharetli, cesur, sezici ve hazır,
Cenglerde muzaffer.

Çöllerde düzüp gürültülü şehir ile kışlak,
Evler medeni, ak.
Emekçi halkım nur içinde, bahtı olup yâr,
İkbalı cilavdar⁷².

Gül gül açılıp tazelandi gülşen u bağlar,
Parlar kandiller.
Hürce eğlenir hepsi zevkle hoşnasip bu gülzar,
Sularla dolu nehirlere.

Giderek gelişti hüner, büyüdü senaat,
Bu aynı saadet.
Her türlü zevat, fabrikalar ile muhteşem,
Her doğrudaki ileri.

Kân idi büyük dağlar ve çöller, kırlar,
Açıldı bu sırlar.
Neft u kömürü u gaz, demir, ülkeme mededkar,
Fen ehli haberdar.

Galilik ile oldu cihan içre yegane,
Kudrete nişane.
Cennette dolup gökte polat, laçın, akdoğan,
Çevik hepsi, zeki.

Ebedi yaşasın şanlı, ulu parti dâna,
Durana kadar dünya.
Ömr içre, Habibiy, yazar dua ile şiirler,
Merdane, fedakâr.

⁷⁰ Şöhretli

⁷¹ Layık

⁷²Orta Asya hanlıklarında görevlilerin atlarına bakan ve onları yola çıkaran, yoldan geldiklerinde geri alan hizmetkâr.

85. ÖZBEK XALQINING SEVIKLİ ŞAİRİ BOLMIŞ ĞAFUR ĞULÄMINING BEMÄHÄL VÄFÄTİ ÜÇÜN ÄFSUS TOLQINI BİLÄN YÄZILĞÄN TÄRIXİY MÄRSİYÄ

Vä däriĝä, keldi dähsät birlä şorişli xabär,
Äh tärtib uşladim başimni, boldim behuzur.

Rexlät etmiş cânäcän färzändi Özbek xalqining,
Şâiri şirin zäbânu sâhib idrâku şuur.

Bähr âlib ibrätnämä här şe'ridän yâşu qarı,
Özbekistân ziynäti deb xalqarâ faxru ĝurur.

Kämtärü lâbär, uluĝvâr âlimü fâzil edi,
Här köngilgä âqlänä bähş etib, fäyzü sürur.

Yäyräb erkinlikdä ötdi дәvrü дәvränlär sürib,
Keçä-kündüz başigä baxtin quyâşi sâçdi nur.

Ölmäs âlämdä sözi ämmâ özi ölgän bilän,
Här dilü här üydä el saqlâydi benuqsü qusur.

Ketdi dostim, bâş âlib säyd etdi säyyâdi äcäl,
Ta'rıxım dedim Habibiy, (cânäcän şâir Ğafur).
(1966)

86. BEMÄHÄL QÄR

Mevälär gülläb, giyâhlär yäşnägän, erdi bähâr,
Ey fäläk sendän körindi bemahal räsmü şiar.

Bir mingü toqqız yüz toqqızinçi yıl edi,
Äprel' on yetti-yü ertä säät ondä yağdı qâr.

Zärrä qorqub bizgä bolmäs yâki işni toxtätiş,
Qañçä qılsäng bu käbi räşkü häsädlär âşkâr.

Yämĝiru qâringni toxtät, şaşmä, bolmä beqarâr,
Bir küni bolĝäyki ilmü fän berür sengä qarâr.

Yängi дәvrän şeväsi keldi musäffä xuşhävâ,
Sen häm endi tän berib qıl yängilikni ixtiyâr.

Eski ädätläрни tärk äylä, sävuqlık qılmä köp,
Här iş öz vaqtidä bolsä qılĝäy insân e'tibâr.

Sâqıyâ, könglimgä ot yâq ätäşin räng mäy bilän,
Bu sävuqlıkdän Habibiy, qaltiräb çaldım dutâr.
(1939)

ÖZBEK HALKININ SEVGİLİ ŞAİRİ OLAN ĞAFUR ĞULAMİ'NİN ZAMANSIZ VEFATI İÇİN YAZIK DALGASI İLE YAZILAN TARİHİ MERSİYE

Ve yazık, geldi dehşet ile kargaşalı haber,
Ah tartıp avuçladım başımı, oldum bî-huzur.

Göçmüş sevgili yavrusu Özbek halkının,
Tatlı dilli şair ve sahib-i idrak ve şuur.

Nasiplenip ibret veren her şiirden genç u yaşlı,
Özbekistan kıymeti deyip halk içre fahr u gurur.

Alcakgönüllü u kibar, muhteşem âlim u fazıl idi,
Her gönle akilâne bahşedip, feyz u sürur.

Eĝlenip özgürlükte geçti devr u devranlar sürüp,
Gece gündüz başına bahtın güneşi saçtı nur.

Ölmez âlemde sözü ama kendi ölen ile,
Her gönül, her evde halk saklar eksik u kusur.

Gitti dostum başını alıp, avladı ecel avcısı
Tarihini dedim Habibiy, "sevgili şair Ğafur".
(1966)

ZAMANSIZ KAR

Meyveleri açılıp çiçeklenen bitkiler, erdi bahar,
Ey felek senden göründü zamansız resm u şiar.

Bir bin dokuz yüz dokuzuncu yıl idi,
Nisan on yedi ertesi saat onda yağdı kar.

Zerre korkup bize olmaz veya işini durduruş,
Ne kadar yapsan bu gibi reşk⁷³ u hasetler aşıkâr.

Yaĝmur u karını durdur, şaşma, olma bî-karar,
Bir günü olur ki ilm u fen verir sana karar.

Yeni devran şivesi geldi, saf ve hoş hava,
Sen de şimdi kabul edip yeniliĝi yap ihtiyar.

Eski adetlerini terk et, soĝukluk etme çok,
Her iş kendi vaktinde olsa, eder insan itibar.

Ey saki, gönlüme ateş yak ateşli renk mey ile,
Bu soĝukluktan Habibiy, kaldırıp çaldım dutar.
(1939)

⁷³ Kıskançlık

87. YAŞNADI

Yaşnadi hür diyâr, bağı keng paxtâzâr,
Sâf havâ, beğubâr xalqımız baxtiyâr.

Yaş oğul hãm qızım yüzləri qırmızım,
Pârlâğan yulduzım ilm erürü ixtiyâr.

Baxt erür mehnâti, mehnâti dâvlâti,
Dâvlâti hürmâti, tââbâd barqarâr.

Va'dâgâ çın vâfâ dildâgi müddââ,
Bârçâ yâr âşinâ, bir tilâk, bir şîâr.

Dünyâgâ mo'tâbâr kündâ bir xuşxabâr
Sözlâyin muxtâsâr güllâdi rözgâr.

Xalqarâ sârvârim eng vâtnpârvârim,
Pârtiyâm râhbârim, mehribân ğamgüzâr.

Ey Habib, oynâ, kül, turmuşing boldi gül,
Çekmâsin ğam köngül, bol yaşâb nâvbâhâr. (1960)

88. MÜBÂRÂK YAŞ

Kördüm âlâmgâ kelib sâksân küzü sâksân bâhâr,
Bu bâhârü küzin kim körsâ degâylâr, baxtiyâr.

Vâdiyi sâksângâçâ türli-tümân pistirmâdân,
Köp havâdislâr hücum âylâb nihânu âşikâr.

Bu sâdâf qattıq, uzâq yoldâşi sâbr olmâq kerâk,
Yolmâ-yol tufânu borânlârgâ hãm bolgây düçâr.

Pâsibân bolmây kişi öz nâfsigâ, qoysâ qadâm,
Yol xatârli köp tâyılmâq ehtimâlü xavfi bâr.

Ĝâv bolib dâhşâtlî dâryâlâr, dâvânlâr düç kelür,
Yetmâğı manzilgâ müşküldür, yürüb lâylü nâhâr.

Şâdu qayĝu birlâ ümr ötkârgây el kim bolsâ hãm,
Hâr bir insângâ câhân keng bolsâ ĝâhi, ĝâhi târ.

Bu uzâq yol râncimü bilmâm sâqâlu sâçim âq,
Yâ xazân fâsli kelib yâĝmış sâriq yüz üzrâ qâr.

Baxtim izlâb şâhrü qışlâqlârgâ köçdim dârbâdâr,
Tâpdim âxır bu muqaddâs pâytaxt içrâ qarâr.

Âvrilib sâvrilmâdim tün-kün, Habibiy, şükr etây,
Sâyâbânim, dâvlâtim qollâb hâmişâ boldi yâr.
(1970)

AÇILDI

Açıldı hür diyâr, bağı geniş pahtazar⁷⁴,
Saf hava, temiz halkımız bahtiyar.

Genç oğul ve kızım yüzleri kırmızım,
Parlayan yıldızım ilm olur ve ihtiyâr.

Baht olur emeği, devletin emeğini,
Hürmetli devleti, ebediyen kararlı.

Söze gerçek vefa, gönüldeki istek,
Bütün yâr aşına, bir dilek, bir şîar.

Dünyaya muteber günde bir hoşhaber
Söyleyin kısa gül gibi açıldı rüzgâr.

Halk içre serverim en vatanperverim,
Partim, rehberim, mihriban gamgüzâr.

Ey Habib, oyna, gül, hayatın oldu gül,
Çekmesin gam gönül, bol yaşayıp ilkbahar. (1960)

MÜBAREK GENÇ

Gördüm âleme gelip seksen güz u seksen bahar,
Bu bahar u güzü kim görse derler, bahtiyar.

Vadiyi seksen (kadar) türlü dumanlı pusudan,
Hayli havadisler hücum edip nihan⁷⁵ u âşikâr.

Bu sedef çetin, uzak yoldaşı sabrolması gerek,
Yol yol tufan ve boranlara da olur düçar⁷⁶.

Bekçi olmaz her kişi kendi nefesine, atsa adım,
Yol çok tehlikeli, kayma ihtimal ve tehlikesi var.

Engel olup dehşetli deryalar, geçitler buluşur,
Yetmesi menzile müşküldür, yürüyüp leyl u
nehar⁷⁷.

Şad u kaygı ile ömr geçirir halk kim olsa da,
Her bir insana cihan geniş olsa bazen, bazen dar.

Bu uzak yol elem mi bilmem sakal u saçım ak,
Ya hazan faslı gelip yağmış sarı yüz üzre kar.

Bahtım izleyip şehri u kışlaklara göçtüm derbeder,
Buldum sonunda bu mukaddes başkent içre karar.

Evrilip savrulmadım gece gündüz, Habibiy,
şükreder,
Gölgeliğim, devletimi kollayıp daima oldu yâr.
(1970)

⁷⁴ Pamuk bahçesi

⁷⁵ Sır

⁷⁶ Maruz kalmak, uğramak

⁷⁷ Gündüz

“ZE” HÄRFİNİN ZÄBÄRDÄSTLÄRİNİN ZÄKÄVÄTLÄRİ

89. LENİN ÜÇÜN

Özbekistân elimiz, ölkäni äbâd etämiz,
Özni rus xalqı bilä bir uluğ ävlâd etämiz.

Däštü sährälärimiz boldi bütün bağı çämän,
Türli-türli zävâdu fäbrikä bünyâd etämiz.

Tâpşırıq bolsä ne iş bizgä uluğ pärtiyädän,
Tändä cân bärîçä icrâ qılamiz, şâd etämiz.

Ma’rifät ösdi täräqqiy tâpib, ävc äldi hünär,
Xılmä-xıl texniqäyü mu’cizä icâd etämiz.

Bizning äq ältünü kânlar bəri İqbälü zäfär,
Yävni yäksän qılamiz, zärb ilä berbâd etämiz.

Ösdi äxlâqu ädäb birlä oğıl-qızlärimiz,
Eski äfsänäni çım Şirinü Färhâd etämiz.

Bizni hürlikkä çıqargän ätâxân Lenin deb,
Bärçä yaşu qarı âlqışlar ilä yâd etämiz. (1944)

90. İNSÂN ÄZİZ

Aqlu söz birlä cähân bostânidä insân äziz,
Keldi bu insân äziz, ändäğki, tändä cân äziz.

Sözidä bolsä işänçü ähdü päymändä väfâ,
Qılğusi här câyda bundâq ähd ilä päymân äziz.

Bolsä här kimdä häläl mehnät, irädä, arzu,
Sâf yüräk, ğayrät, muhabbät, ilm ilä ürfân äziz.

Sâhibi ilmü hünär bolmaq keräkdir ävvälâ,
Biz yaşab turgän zämändä bolmägäy nädân äziz.

Xalqımızgä zebü ziynät, mämläkätning qudräti,
Paxtä mäydânidä körsätsä özin dehqân, äziz.

Bä’zilär mehnätdä mehnät qahrämäni nâm älib,
Zor şäräf tâpdı, el içrâ boldi beärmân äziz.

Ey Habibiy, härnä bärlik boysunib insân üçün,
Qılğay insân xızmatin insân äziz, insân äziz.
(1945)

“ZE” HARFİNİN GÜÇLÜLERİNİN ZEKİLİKLERİ

LENİN İÇİN

Özbekistan halkımız, ülkeni abat ederiz,
Kendini rus halkı bilerek bir ulu evlat ederiz.

Bozkır u sahralarımız oldu bağ u çimen,
Türlü türlü zevat u fabrika bina ederiz.

Vazife olsa ne iş bize ulu partiden,
Tende can oldukça yaparız, şad ederiz.

Marifet bitti ilerleme bulup, hızlandı hünere,
Türlü türlü teknik ve mucize icat ederiz.

Bizim ak altın u kânlarımız bütün ikbal u zafer,
Düşmanı yerle bir ederiz, darb ile berbat ederiz.

Büyüdü ahlak u edep ile oğul kızlarımız,
Eski efsaneni gerçek Şirin u Ferhat ederiz.

Bizi hürlüğe çıkararak atahan Lenin deyip,
Bütün genç u yaşlı dualar ile yâd ederiz. (1944)

İNSAN AZİZ

Akl u söz ile cihan bahçesinde insan aziz,
Geldi bu insan aziz, öyle ki tende can aziz.

Sözünde olsa inanç u ahd u yeminde vefa,
Edeceği her yerde böyle ahd ile yemin aziz.

Olsa her kimde helal emek, irade, arzu,
Saf yürek, gayret, muhabbet, ilm ile irfan aziz.

İlm u hünere sahibi olmak gerekir evvelâ,
Bizim yaşadığımız zamanda olmaz cahil aziz.

Halkımıza süs ve ziynet, memleketin kudreti,
Pamuk meydanında gösterse kendini çiftçi, aziz.

Bazıları emekte emek kahramanı namını alıp,
Güçlü şeref buldu, halk içre oldu isteksiz, aziz.

Ey Habibiy, her ne varlık bağlanıp insan için,
Eder insan hizmetine insan aziz, insan aziz. (1945)

91. SÖZ

El içrâ bəsməgəy iş əlğə, bolməsə tå söz,
Köngilgə bəhrə berür, bersə yaxşı mə'nə söz.

Cähəndə söz tolə, ämmə bəri bərabər emäs,
Täfvüt äylädi qiymät-dä pəstü bälä söz.

Birəvdə bolsə şirin söz, tāmami nəf'ü huzur,
Bolur birəvdə quruq, mağzi yoq, tāmāşā söz.

Təsədduqı boləyin bə'zi-bə'zi sözlärning,
Yürək mädəri bolur, turfə gəyrät əfzā söz.

Ləb açmäs oylämäyin sözgə sähib ändişə,
Bəcärgəy öz sözünü sözləgəndə dänä söz.

Yänärmü ärsän izidän, yigit sözindän deb,
Maqälä bərdir, äcäyib, çuqur muammā söz.

Väfäni közlə, Habibiy, Vätəngə söz bersəng,
Çäräkı boldi köngil səfhäsində imzā söz.

92. YÄNÄ SÖZ HAQIDA

Bizgə ming yıllar qıyā bəqməy, bolib begänə söz,
Däimə şe'r ählini qılğay edi əfsänə söz.

Qay küni mäydändə tikləndi ädälät bəyrəği –
Qıldı şe'rim ləşkärin gəlib, açıq peşanə söz.

Berməgän erdi xuräfät ähli erk, aş'är üçün,
Kättä yol açdı, zäfär təpdi bu kün mardänə söz.

Boldi cənpərvär qoşuqlar, yällələr el ägzidä,
Hər sözümlü äylädi qiymätbähä dürdänə söz.

Yändi İqbälüm çarəği pərpirəb, öcmäs müdām,
Boldi ätrəfimdə oynəb äylənib pərvanə söz.

Baxtiyar ölkəmdə söz əqləndi əq altın kəbi,
Güllədi, gül-gül açıldı gülləgəndek şänə, söz.

Zor şərəf təpdim Habibiy, əqibət el qəşidä,
Dil toluq zəvqu başımdə dävlatim, həmxänə söz.
(1949)

SÖZ

Halk içre basmaz iş ileri, olmasa ki söz,
Gönle nasip verir, versə güzəl mana söz.

Cihanda söz dolu ama hep beraber değıl,
Fark etti kıymette düşük ve yüksek söz.

Birinde olsa tatlı söz, tamamı fayda u huzur,
Olur birinde kuru, çekirdeğı yok, temaşa söz.

Tasadduqı⁷⁸ olur bazı bazı sözlərinin,
Yürək medarı olur, taze gayret verici söz.

Dudak açmaz düşünmeden söze sahib-i endişə,
Becerir kendi sözünü söylediğinde bilgili söz.

Döner mi arslan izinden, yigit sözünden deyip,
Makale vardır, acayip, derin muamma söz.

Vefanı gözle, Habibiy, vatana söz versen,
Işığı oldu gönül safhasında imza söz.

YİNE SÖZ HAKKINDA

Bize yıllarca bakmaz, olup yabancı söz,
Daima şiir ehlini eder idi efsane söz.

Hangi gün meydana canlanda adalet bayrağı
Şiirim askerini galip etti, alını açık söz.

Vermez oldu hurafeler ehli güç, şiirler için,
Büyük yol açtı, zafer buldu bu gün merdane söz.

Oldu canperver koşuqlar, "yelle"ler halk ağzında,
Her sözümü eyledi değıerli, dürdane söz.

Yandı ikbalimin kandili ışıdayıp durmaz
müdām⁷⁹,
Oldu etrafımda oynayıp, dolanıp pervane söz.

Bahtiyar ölkemde söz aklandı ak altın gibi,
Çiçeklendi, gül gül açıldı, gül gibi şane⁸⁰, söz.

Güçlü şeref buldum Habibiy, akıbet halk yanında,
Gönül dolu zevk ve başımda devletim, arkadaşım
söz. (1949)

⁷⁸ Sadaka vermek, meydana çıkarmak

⁷⁹ Devam eden

⁸⁰ Pamuk goncası

93. TÄLÄBİM

Täläbim tá äbädiy şäfqatingiz,
Häväsäm kündä şirin suhbätینگiz.

Şäräfim baxtim erür gâhi külib
Bâqasız lâl etädür sävlätینگiz.

Ne äcäb, sizgä häm valä ekän,
Mägäräm bolmäsä bir xıslätینگiz.

Kärämü lütf ilä ähd äylädingiz,
Bolädür endi qaçân fursätینگiz.

Közimiz yoldä, keling bolsä ägär
Çämänim säyri üçün rağbätینگiz.

Hämä däm yändäşädür ikki raqıb,
Ne balä hämdämingiz ülfätینگiz.

Dilü cân sizgä bolib yâru Habib,
Yürägim içrâ yaşab hürmätینگiz. (1960)

TALEBİM

Talebim ta ki ebedi şefkatınız,
Hevesim her gün tatlı sohbetiniz.

Şerefim bahtım olur bazen gülüp
Sonsuz lâl eder heybetiniz.

Ne acep, size de serap iken,
Meğer olmasa da bir vasfınız.

Kerem u lutf ile söz verdiniz,
Şimdi kaçan fırsatınız olacaktır.

Gözümüz yolda, gelin olsa eğer
Çimenimin seyri için rağbetiniz.

Her nefes yan yanadır iki rakıp,
Ne bela arkadaşınız ülfetiniz.

Gönül u can size olup yâr u habib,
Yüreğim içre yaşayıp hürmetiniz. (1960)

94. PAXTÄMİZ

Özbekistân köksidä açıldı gävhar paxtämiz,
İşçi-dehqanlar bu fändä zärgärü zâr paxtämiz,

Keçälär pârälâb-çäraqlâb yaşnägän yulduz emäs,
Cilvä birlän kökdä äks etmiş muqarrâr paxtämiz.

Ehtirâm äyläb Vätän ählin, toqulgän çâğläri
Boldi öz şa'niğä lâyıq zebu zevâr paxtämiz.

Äylädik mehnätini biz şânu şäräf deb e'tiqäd,
Köngilimizni toldirib, qıldı münävvr paxtämiz.

Çehr açib här ertälâb bir özgäçä pârdâz ilä,
Däm-bädäm elgä bağışläb zävqı digär paxtämiz.

Dävlätim, fährim zävâdlärdä äq âltın tâğ-tâğ,
Boldi zor şührät qazânmâqqa sâbâbgär paxtämiz.

Maqtäsäm, här qançä mädh etsäm, Habibiy, şunçä
âz
Çünkü tâbârä köpâymaqda sârâsar paxtämiz.(1946)

PAMUĞUMUZ

Özbekistan göğsünde açıldı cevher pamuğumuz,
İşçi, çiftçiler bu fende kuyumcu, kuyum
pamuğumuz.

Geceler parlayıp, ışıdayıp açılan yıldız değil,
Cilveyle gökte aksetmiş mukarrer pamuğumuz.

İhtiram edip vatan ehlini, dokunduğunda,
Oldu şanına layık süs, kıymet pamuğumuz.

Emeğe biz şan u şeref deyip inandık,
Gönlümüzü doldurup, parladı pamuğumuz.

Yüz açıp her sabah bir başkaca düzenleyen ile,
Bazen halka bağışlayıp zevki diğer pamuğumuz.

Devletim, övüncüm fabrikalarda ak altın dağ dağ,
Oldu güçlü şöhret kazanmaya sebebkar
pamuğumuz.

Övünsem, ne kadar methetsem, Habibiy, şu kadar
az
Çünkü giderek çoğalmakta baştanbaşa
pamuğumuz. (1946)

95. ULUĞ BURÇ

Här işni pãrtiyã tâpşirsã biz bãcã qılamız,
Hãmişã bizgã uluğ burç erür, ädã qılamız.

Bähãdırãnã sãdãqatlı hür diyâr ählin,
Här işdã qalbigã säyqal berib, ziyã qılamız.

Vätãngã mehrü muhabbãtli pãsbãnlãrmiz,
Bu tâzã tuprãğını közgã totiyã qılamız.

Kãnãl qazib, âqızib suvni täšnã sährãgã,
İkãvni bir-birigã yãru âşnã qılamız.

Qãyerdã bolsã ekin bitmãgãn qorıqlãrni,
Şãrãfli mehnãtimiz birlã kimyã qılamız.

Gözãl-gözãl çãmãnü paxtãzãr etib çölni,
Bezãntirib neçã naqşın binã binã qılamız.

Habibiy, yãşu qarı birlã här plãn üzrã,
Elimgã va'dã berib, va'dãgã vãfã qılamız. (1947)

96. XUŞ KELİBSİZ

Bu kün külbãmgã cãnã, xuş kelibsiz,
Tilãk boldi mühãyyã, xuş kelibsiz.

Közimning nurini äylãy pãyãndãz,
Keliş xop keldi zebã, xuş kelibsiz.

Şirin suhbãt qurib qaymãqlãşãylik,
Nã xuş kelmãq bu tãnhã, xuş kelibsiz.

Keliş bolmãs kelişgãn bu kelişdek,
Kelişni qoymãng äslã, xuş kelibsiz.

Keliş üzrã kelişdek xop kelişdik,
Keling älbãttã qãxã, xuş kelibsiz.

Keliş xuş keldiyü könglimgã yãqdı.
Ketiş xuş kelmãs ämmã, xuş kelibsiz.

Yãşãng baxtü sããdãt birlã dãm,
Turing turginçã dũnyã, xuş kelibsiz.

Habibiy, şũbhãsiz hãl boldi emdi
Neçã müşkũl muammã, xuş kelibsiz. (1961)

ULU BORÇ

Her işi parti görevlendirse biz iyi ederiz,
Daima bize ulu borç olur, eda ederiz.

Bahadırane, sadakatlı hür diyar ehli,
Her işte kalbine cila verip, ışık ederiz.

Vatana mihr u muhabbetli bekçilerimiz,
Bu taze toprağın göze tûtiya ederiz.

Kanal kazıp, akıtıp suyunu susamış sahraya,
İkisini birbirine yâr u aşına ederiz.

Nerede olsa ekin bitmeyen koruklarını⁸¹,
Şerefli emeğimiz ile kimya ederiz.

Güzel güzel çimen u pahtazar⁸² edip çölü,
Süsletip nice nakışlı bina inşa ederiz.

Habibiy, genç yaşlıyla her plan üzerine,
Halkıma söz verip, söze vefa ederiz. (1947)

HOŞ GELMİŞSİNİZ

Bu gün kulübeme ey can, hoş gelmişsiniz,
Dilek oldu hazır, hoş gelmişsiniz.

Gözümün nurunu eyleyeyim ayak hâlısı,
Geliş geldi çok güzel, hoş gelmişsiniz.

Tatlı sohbet kuruyup kaymaklaşıp,
Ne hoş gelmek bu tenha, hoş gelmişsiniz.

Geliş olmaz gelişen bu geliş gibi,
Gelişini koymayın asla, hoş gelmişsiniz.

Geliş üzre geliş gibi hayli geliştik,
Gelin elbette bazen, hoş gelmişsiniz.

Geliş hoş geldi de gönlümü yaktı.
Gidiş hoş gelmez ama hoş gelmişsiniz.

Yaşayın baht u saadet ile daima,
Durun durdukça dünya, hoş gelmişsiniz.

Habibiy, şũphesiz hãlloldu şimdi
Nice müşkũl muamma, hoş gelmişsiniz. (1961)

⁸¹ Bakır toprak

⁸² Pamuk bahçesi

97. ÇEVÄRLÄR

Paxtâzâr içrâ kirâr ertâ sâhâr qızlarımız,
Xalq üçün, dâvlât üçün tergâli zâr, qızlarımız.

Sâçlârin bâşlârigâ turmâklâşib ğayrât ilâ,
Tâpdilâr sür'ât üçün yângi hünâr, qızlarımız.

İkki qol teng hârikât qılğây âcâb şâx ârâlâb,
Hâr biri bir-biridân usta, çevâr qızlarımız.

Kündâlik normâlârin yüz qılışib yüzlâri âq,
Gâhi şox yâllâ qılır, gâhi lâpâr, qızlarımız.

Ter tókib âqu kızıl güllâr ilâ hâmrâng erür,
Tergânin hâr çigiti, yüzdân âsâr, qızlarımız.

Zor tilâk qalbidâ bâr aqlu âdâb nâmusu âr,
Mehnâtin hâsili mol, tâtli, şâkâr qızlarımız.

Âfârin dedi hâmä yâşu qarı, zâvqı tolib,
Râhmâtü âlqış âlib tâpdi nâzâr, qızlarımız. (1956)

98. KOMSOMOLLÄR QOŞIĞI

Vâtânparvâr, bâhâdır, elgâ yoldâş komsomollârsiz,
Bilimdân, âhli dâniş pâhlâvân yâş komsomollârsiz.

Yâmân maqsâd bilân haq yolğâ ğâv bolğân
ğanimlârni,
Câsârât birlâ qılğây sizlârin fâş komsomollârsiz.

Yâvuz düşmângâ bârhâm bergân, urgây, târ-mâr
etgân,
Qilib dâhşâtlî zor cânglârdâ bârdâş,
komsomollârsiz.

Âçib sânsiz qorıqlârni gülistân âylâğân çağdâ,
Dilâvâr qahrâmânlâr birlâ sâfdâş komsomollârsiz.

Şârâfli pârtiyâ qoltıqlâb, ârdâqlâb yetiştîrgân
Sâmimiy eng yâqın, göyâ közü qâş,
komsomollârsiz.

Hür ölkâmning mädâri, şâvkâti, şâni, uluğ ävlâd,
Quvângâyân, Habibiy, qân-qarındâş
komsomollârsiz. (1948)

USTA TERZİLER / TERZİLER

Pamuk bahçesine girer seherden önce kızlarımız,
Halk için, devlet için toplamaya altın, kızlarımız.

Saçları başlarına toplasıp gayret ile,
Buldular hız için yeni hüner, kızlarımız.

İki el eşit hareket eder acep dal aralayıp,
Her biri birbirinden usta, terzi kızlarımız.

Gündelik kuralları yüz edip yüzleri ak,
Bazen şuh "yelle" yapar, bazen "leper"⁸³
kızlarımız.

Ter döküp ak u kızıl güller ile hemrenk olur,
Toplanan her çiğiti⁸⁴, yüzden eser, kızlarımız.

Güçlü dilek kalbinde var akl u edep namus u ar,
Emeğin hasılı bol, tatlı, şeker kızlarımız.

Aferin dedi bütün genç u yaşlı, zevke dolup,
Rahmet u dua alıp buldu nazar, kızlarımız. (1956)

KOMSOMOLLAR KOŞUĞU

Vatanperver, bahadır, halka yoldaş
komsomollarsınız,
Bilgili, ilm ehli, pehlivan, genç komsomollarsınız.

Yaman maksat ile hak yola engel olan düşmanları,
Sizlerin cesareti ile vurur açığa, komsomollarsınız.

Yavuz düşmana karışıklık veren, vurur, tarumar
eden,
Edip dehşetli güçlü cenglerde sabır,
komsomollarsınız.

Açıp sonsuz kuru toprakları gülistan ettiğinde,
Dilaver kahramanlar ile aynı safta⁸⁵
komsomollarsınız.

Şerefli parti koltuklayıp, iyi bakıp yetiştiren,
Samimi en yakın, güya göz ü kaş,
komsomollarsınız.

Özgür ülkemin medarı, şevketi, şanı, ulu evlat,
Sevinirim, Habibiy, kan kardeş komsomollarsınız.
(1948)

⁸³ Toy ve yığınlarda yiğitlerle kızlar arasında karşılıklı söylenen derme koşuk

⁸⁴ Pamuk tohumu, çekirdek

⁸⁵ Silah arkadaşı

99. İŞÇİ ORTAĞIMGÄ

Ey muhabbätli, qaddân dostimiz, ortağımız,
Çın köngil birlä elim, yurtim süyängäy tağımız.

Qahrämänlik qıldingiz mäydäni mehnätdä müdâm,
Zärgä äyländi vätändä taşımız, tuprağımız.

Ävc älib sizlär bilän işläb çıqarmaq şeväsi,
Nur saçıb tábärä yüksälmäqdädir bāyrāğımız.

Bu gözäl gülşändä çäng sālmağda düşmān köz
tikib,
Bolmāğäy zāğu zāğānlarning mākāni bāğımız.

Kelsä yāv bizdek bāhādırlär üçün nāmusu ār,
Qovlāğäyimiz, qālmāsin dildä-yüräkdä dāğımız.

Cāngcīlārgä här mähäl, här cābhādä yārdām
bering,
Biz hām ermiz, cānggä çārlāb beldāgi belbāğımız.

Ey Habibiy, tüşmäsingä qullık zānciri,
Āğzimizdān ketmāsin nānu sütü, qaymāğımız.
(1944)

İŞÇİ ORTAĞIMA

Ey muhabbetli, değerli dostumuz, ortağımız,
Gerçek gönülle halkım, yurdum dayanır dağımız.

Kahramanlık ettiniz emek meydanında durmadan,
Kuyuma dolandı vatanda taşımız, toprağımız.

Hızlanıp sizlerle işleyip çıkarmak şivesi,
Nur saçıp giderek yükselmektedir bayrağımız.

Bu güzel gülşende toprak salmakta düşman göz
dikip,
Olmaz karga ve çaylakların mekanı bağıımız.

Gelse düşman biz gibi bahadırlar için namus u ar,
Kovalarız, kalmasın gönülde, yürekte lekemiz.

Cengcilere her zaman, her cephede yardım verin,
Biz de askeriz, cenge davet edip beldeki
belbağımız.

Ey Habibiy, düşmesine kulluk zinciri,
Ağzımızdan gitmesin ekmek, süt ve kaymağımız.
(1944)

100. MÜDDÄÄ BİLÄN QURAMIZ

Kommünizmi bütün aşınā bilän qurāımız,
Buzilmās ortadā ähdü vāfā bilän qurāımız.

Ädälät üstidä zārhäl şīaru bāyrāq ilä,
Şārāfli pārtiyāımız rāhnāmā bilän qurāımız.

Münāvvär äylädi fān māş'ali köngillārni,
Kezib Vätändä yerü keng fāzā bilän qurāımız.

Tāmāmı sırlār açıldı, hünär kāmāl tāpdi,
Sāmimiy zor tälübü müddäā bilän qurāımız.

Päçāqlāb äğdārāımız bolsä här neçük ġāvlār,
Bilimli ālimü aqlı rāsā bilän qurāımız.

El içrā äsrü zāmānlār bu ārzu erdi,
Yüräkdä ġayrätü zāvqu sāfā bilän qurāımız.

Kommünizm sārī ālğa dādil qadām tāşlāb
Bārābār elgä bezālgān binā bilän qurāımız.

Habibiy, küylä, ġazālkhānliging rivāc ālgāy,
Bāhādıranā uluğ peşvā bilän qurāımız.
(1961)

ŞEVKLE İNŞA EDERİZ

Komünizmi bütün aşına ile inşa ederiz,
Bozulmaz ortada, ahd u vefa ile inşa ederiz.

Adalet üstünde nakş, iz u bayrak ile,
Şerefli partimizi rehber ile inşa ederiz.

Işıklandırdı fen meşalesi gönüllerini,
Gezip vatanda yer u geniş fezayla inşa ederiz.

Sırların tamamı açıldı, hüner kemal buldu,
Samimi, güçlü talep u arzu ile inşa ederiz.

Bıçaklayıp yıkarız olsa nice engeller,
Bilgili ālim u olgun akl ile inşa ederiz.

Halk içre asr u zamanlar bu arzu oldu,
Yürekte gayret u zevk u sefa ile inşa ederiz.

Komünizme doğru ileri, cesur adım atıp
Beraber halka süslenen bina ile inşa ederiz.

Habibiy, şarkı söyle, gazelhanlığın gelişir,
Bahadırane ulu önder ile inşa ederiz. (1961)

101. VĀTĀN HĪMĀYĀSĪ

Vātān hīmāyāsi deb müddāā bilān bārāmiz,
Tāmāmi heşu tābār aqrābā bilān bārāmiz.

Āgār çağırmāsā hām bizni şanlı pārtiyāmiz,
Yiğitgā nāmusu ār, ilticā bilān bārāmiz.

Ĝazāl oti urādir hār yüräkdā fāvvarā,
Yāv içrā lārzā sālīb, məcārā bilān bārāmiz.

Qılıçdān ötkāzāmiz āt qoyib yāvuz yāvni,
Bu e'tiqād ilā āhdü vāfā bilān bārāmiz.

Bāşidā tinmäyin oq yāğdırurgā yāmğırdek
Polat quş oynātib uçqur hāvā bilān bārāmiz.

Bu yaşnāgān çämānimni, Habibiy, yād äylāb,
Köngildā mehriyü zāvqu sāfā bilān bārāmiz.
(1942)

VATAN HİMAYESİ

Vatan himayesi deyip arzu ile hakkımız,
Tamamı soy u akraba ile hakkımız.

Eğer çağırmasa da bizi şanlı partimiz,
Yiğide namus u ar, sığınma ile hakkımız.

Gazel ateşi vurur her yürekte fişkiye,
Düşman içre titreme salıp, macerayla hakkımız.

Kılıçtan geçiririz at koşturup yavuz düşmanı,
Bu inanç ile ahd u vefa ile hakkımız.

Başında durmadan ok yağdırdıkça yağmur gibi
Polat kuş oynatıp tez uçan hava ile hakkımız.

Bu açılan çimenimi, Habibiy, yād edip,
Gönülde aşkı u zevk u sefa ile hakkımız.
(1942)

102. DİLDĀRINGİZ

Örgülāy bolsām gözāl Şirin kābi dildāringiz,
Mehnātü rāhātdā hāmdām yāningizdā yāringiz.

Nāvqırān, xuşqāmātü lābār, dilāvārsiz ācib,
Kim közü könglimni āldi ātāşin ruxsāringiz.

Suhbātingiz āhkim bir dāmdā māftun äylādi,
Cān bağışlāb turfā cānpārvār, şākār güftāringiz.

Boldi bağrim qān çıqālmāy bir qadām āstānādān,
Rāhm eting, men nātāvān yol üzrā boldim zāringiz.

Dārdmāndi ışq erürmān ey hākimi hāzıqım,
Çārāsāzım siz, dāvāsi vāslingiz-diydāringiz.

Bāşım üzrā kelsāngiz cāvlān urib āt oynātib,
Yolingizdā cān fidā qılmāqqa men täyyāringiz.

Ey Habibiy, öz-özimçā āygā sözlāb keçālār,
Lāhzā hām uyqugā bārmās köz bolib bedāringiz.

SEVGİLİNİZ

Örülecek olsam güzel Şirin gibi sevgiliniz,
Mihnet ü rahatta arkadaş, yanınızda yâriniz.

Delikanlı, hoşkamet⁸⁶, kibar, yiğitsiniz ilginç,
Ki göz ü gönlümü aldı, ateşli ruhsarınız.

En sağlam sohbetiniz bir nefeste meftun eyledi,
Can bağışlayıp zarif canperver, şeker sözleriniz.

Oldu bağrim kan, çıkılmaz bir adım eşikten,
Acıyın, ben isteksiz yol üzere oldum inleyeniniz.

Aşk dertlisi olurum ey maharetli hekimim,
Çaresazım⁸⁷ siz, devası vaslınız, sevgiliniz.

Başım üzere gelseniz gezinip, at sürüp,
Yolunuzda can feda etmeye ben hazırım.

Ey Habibiy, kendi kendime aya söyleyip geceler,
Bir an uykuya da .varmaz göz, olup uykusuzum.

⁸⁶ Güzel boylu

⁸⁷ Çare bulan

103. HÄNÜZ

Ähkim kelmâqçı erdi, kelmâdi yârim hânüz,
Hâr mâhâl öz ähdidâ turgân vâfâdârim hânüz.

Lâlâ ruxsârığâ xâl äylây desâm köz mârdumin,
Cilvâlär bolmäs közingâ lâlâ ruxsârim hânüz.

Säbzälär boldi pâyändâzü açıldı gûnçälär,
İntizârı maqdamidir bâğu gülzârim hânüz.

Telbârâb tün-kün quyündek äylänürmân axtârib,
Oylâmâsmü qaydâ qâldi deb dilâfgârim hânüz.

Ärzi hâl etdim sâdâqat üstidâ cân küydürüb,
Negâ ta'sir äylâmäs tâsdiqu iqrârim hânüz.

Könglimiz ğam, dil müşävväş ne üçün kelmâydi
deb,
Bilmâdim bir yol xəbâr älmâydi dildârim hânüz.

Munçâ bepârvâ Habibiyning habibi demâkim,
Yetmâgân yâkim qoligâ yâzgân aş'ârım hânüz.
(1962)

104. KEÇÄ-KÜNDÜZ

Özingsän mengä hämdäm keçä-kündüz,
Qâşimdän ketmä bir dâm keçä-kündüz.

Közimdän bolsä ğâyıb lâhzâ räsming,
Örâb kelgây äläm-ğam keçä-kündüz.

Yürürdim dârbädâr şävqingdâ yığlâb,
Közimdâ toxtâmäs nâm keçä-kündüz.

Bolib şâyda seni bir körsä şäksiz,
Yoqâtğây özni âdâm keçä-kündüz.

Kezây olgunçâ men bir keksä aşiq,
Äsâ qoldâ, qadim hâm keçä-kündüz.

Äcâbkim yürsäm izlâb çöldâ-köldâ,
Xayâling yaxşi mâhrâm keçä-kündüz.

Habibiy ärzini, cânâ qabul et,
Bolây yâningdâ men hâm keçä-kündüz. (1970)

HENÜZ

En sağlam gelen idi, gelmedi yârim henüz,
Her zaman sözünde duran vefadarım henüz.

Lale ruhsarına hâl⁸⁸ eder desem göz bebeği,
Cilveler olmaz gözüme, lale ruhsarım henüz.

Çimenler oldu ayak halısı, açıldı goncalar,
Dönüp gelen intizarıdır, bağ u gülzarım henüz.

Delirip gece gündüz hortum gibi dolanırım aktarıp,
Düşünmez mi hangisi kaldı deyip dilefğarım⁸⁹
henüz.

Hâlimi arz ettim sadakat üstünde can giydirip,
Neye tesir eylemez tasdik u ikrarım henüz.

Gönlümüz gam, gönül karmaşık niçin gelmez
deyip,
Bilmedim bir yol haber almayacak sevgilim henüz.

Bunca pervasız Habibiy'nin habibi deme kim,
Yetmeyen tarafım eline yazan şiirlerim henüz.
(1962)

GECE GÜNDÜZ

Kendinsen bana hemdem gece gündüz,
Yanımdan gitme bir nefes gece gündüz.

Gözümden kaybolursa bir an resmin,
Örüp gelir elem, gam gece gündüz.

Yürürdüm derbeder şevkinden ağlayıp,
Gözümde durmaz nem gece gündüz.

Olup şeyda, seni bir görse şüphesiz,
Yok eder kendini insan gece gündüz.

Gezecek olunca ben bir ihtiyâr âşık,
Asa elde, eski de gece gündüz.

Acep ki yürüsem izleyip çölde, gölde,
Hayalin güzel, mahrem gece gündüz.

Habibiy, arzımı, ey can kabul et,
Olur yanında ben de gece gündüz. (1970)

⁸⁸ Ben

⁸⁹ Gönlü yaralı, aşık

“SİN” HÄRFİNİN SÄÄDÄTMÄNDLÄRİNİN SÄRVÄRLÄRİ

105. BERLİN FÄTHİNİN TÄRİXİ

Cähändä bärniki bizning Vätändek äşräfü aqdäs,
Gözäl, bir huşhävä, tupraqı, bağu gülşäni nävräs.

Väfä räsmin buzib, ändişäyi xäm birlä mäkr äyläb,
Bäsib älmâq üçün ât qoydi birdän todäyi näkäs.

Elim sâr-sâr kâbi yürdi, yügürdi târ-mâr etdi,
Tozib tâqat qılalmäy, qâçdi düşmân misli xâru xas.

Şaşılmäy, toxtämäy sürdiki zäfâr bizlärgä yâr boldi,
Bu şorişlik uruş âxır bärrib Berlindä boldi bäs.

Bolib dähşätli cänglär, ötdi sânsiz dävru dävranlär,
Buningdek fäthü nusrät körmägäy bu günbäzi ätläs.

Habibiy, âfärin deb, tän berib sorsäng neçä âqıl,
Dedi tärixi fäthin (märd sovet bäyräği) boy ermäs.
(1945)

106. NÄDIRİ DÄVRÂN

Seningdek nädiri dävran tâpilmäs,
Meningdek säfdil vicdân tâpilmäs.

Köngil mülki cämâling birlä äydin,
Yüzüingdek bir mähi tâbân tâpilmäs.

Közim tün-kün yolingdä intizaring,
Visâlingdin böläk imkân tâpilmäs.

Neçä köp bolsä häm cänâni dilkäş,
Seningdek dilkuşâ cänân tâpilmäs.

Ägär cân ketsä häm, sen ketmä zinhâr,
Bilürsän mengä sensiz cân tâpilmäs.

Yüzüingni körsä kim häyrätdä ämmâ,
Tıñq äyinädek häyrân, tâpilmäs.

Muhabbätän, Habibiy, sözlädim köp,
Neçâğlığ sözläsäm yalğân tâpilmäs.(1960)

“SİN” HARFİNİN BAHTİYARLARININ BAŞLARI

BERLİN FETHİNİN TARİHİ

Cihanda var mı bizim vatan gibi en şerefli, en
kutsal,
Güzel, bir hoş hava, toprağı, bağ u gülşeni taze.

Vefa resmini bozup, çiğ endişe ile hile edip,
Basıp almak için at sürdü birden alçak grup.

Halkım baş başa verip yürüdü, koştı tarumar etti,
Tozup takat kılınmaz, kaçtı düşman misli hor u
has⁹⁰.

Şaşılmaz, durmaz sürdü ve zafer bizlere yâr oldu,
Bu azaplı vuruş son, varıp Berlin’de oldu, bes⁹¹.

Olup dehşetli cengler, geçti sonsuz devr u
devranlar,
Bunun gibi feth u zafer görmez bu türbeyi, atlas.

Habibiy, aferin deyip, inanıp sorsan nice akılı,
Dedi tarih-i fethin (mert sovyet bayrağı) boy
olmaz. (1945)

DEVİRAN NADİRİ

Senin gibi devran nadiri bulunmaz,
Benim gibi safdil⁹² vicdan bulunmaz.

Gönül mülkü cemalin ile aydın,
Yüzün gibi parlayan ay bulunmaz.

Gözüm gece gündüz yolunda intizarın,
Kavuşmandan parça imkan bulunmaz.

Nice çok olsa da hoşsohbetli gönül,
Senin gibi dilküşa⁹³ gönül bulunmaz.

Eğer can gitse de sen gitme asla,
Bilirsin bana sensiz can bulunmaz.

Yüzünü görse kim hayrette ama,
Saf ayna gibi hayran bulunmaz.

Muhabbetten, Habibiy, söyledip hep,
Ne kadar söylesem yalan bulunmaz. (1960)

⁹⁰ Çöp

⁹¹ Yeter

⁹² Kolayca aldatılabilen, temiz yürekli (kimse)

⁹³ İç açan, gönül açan, kalbe ferahlık veren

107. İNDÂMÂS

Bilmâdim äybim nâdür körgändä dildâr indâmäs.
Nâz erürmü yâ ğazâbdür nâzânin yâr indâmäs.

Turgänimdä söz ümid äyläb yol üzrâ termülib,
Lâaql begänâvâr ötgändä bir bâr indâmäs.

Işq sävdâsi bilä sävdâyî boldim uxlâmây,
Surâtî ähvâlî zârîmdän qılıb âr indâmäs.

Hâddin âşdi nâtâvân könglimdä dârdü häsrâti,
Yıġlâmây mü sevgi dârdin qılsâm izhâr, indâmäs.

Cângä râhât bolġây “Uşşâq” äylä cânânîm desâm.
Mâşq etâr ilġigä sâz âlgändä “Gülyâr” indâmäs.

Köz uçı birlä bâqırb küldi bilindj şunçâlär.
Şärm etib begänälär âldidä nâçâr indâmäs.

Sâfhâi ruxsârîm üzrâ şârhi dildän bir ğazâl,
Köz yâşîm birlä Habibiy, yâzdim âş’âr indâmäs.
(1925)

108. GÜLÇEHRE DİLDÂR

Oyläsâm, gülçehrâ dildârîmgä dildâr oxşâmäs,
Lâlâ räng ruxsârîgä här lâlâ ruxsâr oxşâmäs.

Dilrâbâlık râsmidä ählâqu ätvârî gözâl,
Bâqsängiz här bir gözâl ählâqu ätvâr oxşâmäs.

Lâbârânâ yürsä tännâzîm çämändä äylänib,
Özgälär tännâzü lâbârlîkdä zinhâr oxşâmäs.

Yällä qılsä sâz ilä “Gülyâr”u “Şahnâz”u “Äcâm”,
Râhât äfzâlîgä här “Şahnâz”u “Gülyâr” oxşâmäs.

Här kişîning ta’bigä lâyıq sevikli yâri bâr,
Tâleimdin örgülây yârîmgä heç yâr oxşâmäs.

İştîyâqı vâsli qalbîmdä hämişä hoş urâr,
Vâsli gülzârîdä bolsâm özgä gülzâr oxşâmäs.

Mâhvâşîmning surâtîn çizdim, Habibiy, şe’r ilä,
Körsâtürdä surâtîn şe’rîmgä âş’âr oxşâmäs. (1961)

SUSKUN

Bilmedim aybım nedir, görünce sevgili suskun.
Naz olur mu ya gazaptır, nazenin yâr suskun.

Durduğumda söz ümit edip yol üzre bakıp,
En az yabancı gibi geçince var bir suskun.

Aşk sevdası ile sevdayı, oldum uyumaz,
Zarımın ahvalinin suretinden edip ar, suskun.

Haddini aştı çaresiz gönlümde dert u hasreti,
Ağlamaz mı sevgi derdini açığa çıkarsam, suskun.

Cana rahat olur “Uşşak” eyle cananım desem.
Meşk eder eline saz aldığında “Gülyâr” suskun.

Göz ucu ile bakıp güldü bilindi buncası.
Utanıp yabancılar önünde çaresiz suskun.

Ruhsarımın safhası üzre gönül şerhinden bir gazel,
Gözyaşım ile Habibiy, yazdım şiirler suskun.
(1925)

GÜLÇEHRE SEVGİLİ

Düşünsem, gülçehre sevgilime sevgili benzemez,
Lale renkli yanağına her lale yanak benzemez.

Dilrubalık resminde ahlak u tavırları güzel,
Baksanız her güzel ahlak u tavırlar benzemez.

Kibarlıkla yürüse tennazım çimende dolanıp,
Başkaları tennaz u kibarlıkta asla benzemez.

“Yelle” kılssa saz ile “Gülyâr” u “Şehnaz” u
“Acem”,
Rahatefzâlîgä her “Şehnaz” u “Gülyâr” benzemez.

Her kişînin karakterine layık sevgili yâri var,
Talihimden örülen yârime hiç yâr benzemez.

Kavuşmanın özlemi kalbimde daima hoş vurur,
Gülzarın vaslında olsam başka gülzâr benzemez.

Güzelimin suretini çizdim, Habibiy, şiir ile,
Gösterdiğinde suretini şiirime, şiirler benzemez.
(1961)

109. DÄRKÄR EMÄS

Mengä, cânâ, sendin özgä dilrâbâ dârkâr emäs,
Dilgä hâm vasiingdin özgä müddââ dârkâr emäs.

Här zâmân körsäm yaşim ulğaysä hâm ey sârvînâz,
Qâmätim hâm bolmägäy qolğä äsâ dârkâr emäs.

Örgüläy qoysäng qadâm külbängä rävşänraq etâr
Közlârimni xâki pâyîng, totiya dârkâr emäs.

Gül yüzîng birlä färâh tâpgäy köngil ğamlâr ketib,
Sâyri gülrârü çämân kâsbi hävâ dârkâr emäs.

Zülfîng işq ählin dimâğın çâğ etâr sünbül kâbi,
Nâfâi tâtâr ilâ müşki xitâ dârkâr emäs.

Subbätîngni zävqî mästü mäypärâst äylâb meni,
Bâdäyî nâb äylägân käyfi säfâ dârkâr emäs.

Yällä qılsä uyğanıb yâring Habibiy, subhidäm,
Nağmä pârâdz ändälîbi xuşnâvâ dârkâr emäs.
(1963)

110. ÄTLÄS

Bolib âliy tâbiät xalqımızgä mu'tâbâr ätläs,
Müzäyyân ölkänîng här yağığä qılsäm nâzâr ätläs.

Quyâşning tâbişi birlä cilâ bergändä rängâ-räng,
Äcâyib körsätür här tâblânişdä bir hünâr ätläs.

Mülâyim turfâ hâm râhât bädân ârâmicân erkäk,
Bu güleşändä xâtin-qızlâr esâ tâvus pâr ätläs.

Yärâşğäy munçä hâm gülçehrâ qızlârgä bolib
ziynät,
Köngildân ketkizib ğam bolsä qılgäy misli zâr
ätläs.

Bezândi hür Vâtân toyxânâdek ätlâsgä çulğandi,
Körîng här köçä-köyü xânâdânlar sârbäsâr ätläs.

Özigä câlb etib körgân zâmân ätlâsfuruş qızlâr,
Közimni âldi bilmâsmân bolib qızlâr mägâr ätläs.

Rivâc âldi Habibiy, xalqârâ tâbârâ bâzâri,
Bolib här naqşu rängü nüsxâ här xıl cilvâğâr ätläs.

GEREK DEĞİL

Bana, ey can, senden başka dilruba gerek değil,
Gönle de vaslından başka istek gerek değil.

Her zaman görsem yaşım büyüse de ey servinaz,
Boyuma ve olmayan ele asa gerek değil.

Örülür koysan adım, kulübemi daha parlak eder
Gözlerime temiz toprağın, tûtiya gerek değil.

Gül yüzün ile ferah bulur gönül, gamlar gidip,
Gülzar u çimenin seyri, hava almak gerek değil.

Zülfün aşk ehlinin dimağını hoşnut eder sünbül
gibi,
Tatar derisi ile müşk-i hita⁹⁴ gerek değil.

Sohbetinin zevki mest u meyperest edip beni,
Halis bade eyleyen sefa keyfi gerek değil.

“Yelle” kılsa uyanıp yârin Habibiy, sabah vakti,
Nağme düzenleyen güzel sesli bülbül gerek değil.
(1963)

ATLAS

Olup yüce tabiat halkımıza muteber, atlas,
Ziyetli ülkenin her yağına baksam, atlas.

Güneşin parlamışı ile cila verdiğinde rengarenk,
Acayip gösterir her parlamışta bir hüner, atlas.

Yumuşak taze ve rahat beden, gönül rahatı erkek,
Bu güleşende hatun kızlar ise tavus kanatlı atlas.

Yaraşır bunca gül yüzlü kızlara da olup kıymet,
Gönülden gidip gam olsa kılar altın misli atlas.

Bezendi hür vatan toyhane gibi atlasla dolandı,
Görün her cadde, köy u hanedanlar baştanbaşa
atlas.

Kendine çekip gördüğü zaman atlas satan kızlar,
Gözümü aldı bilmem olup kızlar meğer atlas.

Hızlandı Habibiy, halk içinde giderek pazarı,
Olup her nakş, renk u nüsha her tür cilvegar atlas.

⁹⁴ Çin miski

111. YEÇİLMÄGÄN TUGÜN

Sudrâlib yälqâv yürär yâ mästü, yâ huşyâr emäs,
Şälpäyib yätmâq işi yâ uyqu, yâ bedâr emäs.

Sâyâdek bir gävdä bolgäy cilvägär köz äldidä,
Bu neçük insân erür yâ yoq emäs, yâ bâr emäs.

Kämçilik üstidä kim söz açsä turgäy bözräyib,
Qân qılır ädämni yâ inkâru, yâ iqrâr emäs.

Xânädäni üzrâ häm sudu zärârni oylämäs,
Ne bälâ öz ähligä yâ düşmânü, yâ yâr emäs.

Här mähäl heşü tábâru mähräming yäningdä, ul –
Lekin iş vaqtidä yoq, yâ heşü, yâ ağıyâr emäs.

Kün keçirgäy başqalärgä yük bolib, surbet bolib,
Qandäyin turmuş bolur yâ işdä, yâ bekâr emäs.

Äxirin oyläb Habibiy, här zämân qätgäy başım,
Epsizü nâşud, boşäng, yâ sağu, yâ bemâr emäs.
(1960)

112. OXŞAMÄS

Pärtiyämdek çin qadrdänçä qadrdän oxşämäs,
Şävkätü şänigä här bir şävkätü şân oxşämäs.

Sâyäbân bolmâq Vätän üzrâ qomondonlär işi,
Bizdägi mârşäl qomondongä qomondon oxşämäs.

İlmü fân ävc äldi göyâ boldi bir dârilfünun,
Güllägän-ösgän bizning dävranğä dävran oxşämäs.

Bizdä mäydänlärki pâyânsiz äq ältün kânidir,
Ältün unmaqda bu mäydänlärğä mäydän oxşämäs.

Yäşnädi bağu gülistân, boldi äzäd ölkämiz,
Yäşnämâqdä här gözäl bağu gülistân oxşämäs.

Boldi mehnät qahrämâni dävrimiz dehqânläri,
Bizni dehqânlärğä äslâ özgä dehqân oxşämäs.

Boldim erkin el qatâridä Habibiy, baxtiyâr,
Pärtiyämining täpgän imkânigä imkân oxşämäs.
(1942)

ÇÖZÜLMİYEN DÜĞÜN

Sürükleyip tembäl yürür ya mest u ya zeki değıl,
Gevşeyip yatmaq işi ya uyku ya uykusuz değıl.

Gölge gibi gövde olur, cilvegar göz önünde,
Bu niçin insan olur ya yok değıl ya var değıl.

Eksiklik üstüne kim söz açsa durur benzi atıp,
Kan eder ademi ya inkar u ya ikrar değıl.

Hanedanı üzre de zarar mahkemesini düşünmez,
Ne bela kendi ehline ya düşman u ya yâr değıl.

Her zaman akraba, soy ve mahremın yanında o
Lakin iş vaktinde yok, akraba veya ağıyâr değıl.

Gün geçirir başkalarına yük olup, küstah olup,
Nerede hayat olur ya işte ya bekâr değıl.

Sonunu düşünüp Habibiy, her zaman donar başım,
Başarısız ve mutsuz, boşaltın ya sağlam u ya hasta
değıl. (1960)

BENZEMEZ

Partim gibi gerçek değıerli kadar değıerli benzemez,
Şevket u şanına her bir şevket u can benzemez.

Gölgelik olmak vatan üzre kumandanların işi,
Bizdeki mareşäl kumandana, (başka) kumandan
benzemez.

İlm u fen hızlandı sanki oldu bir üniversite,
Gelişen, büyüyen bizim dünyaya (başka) dünya
benzemez.

Bizde meydanlar ki nihayetsiz ak altın kânıdır,
Altın bitmekte bu meydanlara, (başka) meydan
benzemez.

Açıldı bağ u gülistan, oldu özgür ölkemiz,
Açılmakta her güzel bağ u gülistan, benzemez.

Oldu emek kahramanı devrimizin çiftçileri,
Bizim çiftçilere asla başka çiftçi benzemez.

Oldum özgür halk safında Habibiy, bahtiyar,
Partimin bulduğı imkanına imkan benzemez.
(1942)

“ŞIN” HÄRFİNİN ŞÄHBÄZLÄRİNİN ŞÄVKÄTLÄRİ

113. QARÄ KÖZ

Näxuş ul gözäl qarâ köz hämä el fidâsi bolmış,
Mägäräm musaxxar etgän közining qarâsi bolmış.

Gözälim gözällär içrâ gözälü yägänä dilbär,
Gözälimning köp gözällär bilämän ädâsi bolmış.

Köz uçidä bâqdı bir yol qilib özgäçä tábässüm,
Yürägim dükilläb urdi bu hämän väfâsi bolmış.

Közim äy yüzigä tüşgäç bolädür köngil münävvar,
Yäşirin münävvar etgän yüzining ziyâsi bolmış.

Kezädür hämişä könglim, tälâbi visälü suhbät
Yänä qurmağurdä, bilmäm, nimä müddäâsi bolmış.

Keçä-kündüz âşiq ähli yoli üzrâ müntäzirdir,
Nä üçünki täşnälärning yürägin dävâsi bolmış.

Ägär uçräsäm Habibiy, ketär erdi aqlu idrâk
Yüzi lälâ bolgäy ul häm, äcäbâ, häyâsi bolmış.
(1950)

114. ÄCÄYİB OĞIL-QIZLAR

Zämänä kâinat äsrärini qılmâqda bir-bir fâş
Bolib bir-birgä fân âlimläri hämkâru häm yoldâş.

Häyätin ilm üçün baxş äylägän sâdıq tälâbçänlär,
Çıqardı sän’ätin mäydängä iş üzrâ qilib bärdeş.

Yetişdi här yetük âlimlär âlğa intilib tün-kün,
Bu kün häyrätdä qoydi âläm ählin, bolsälär häm yaş.

Muhabbät bağlâb öz üstâzigä yändäşdi, yol tãpdı,
Yäqın boldı çunân häm bir-birigä misli közü qâş.

Äçiq yüz birlä erkin xalqu dävlat qâşidä emdi
Berür kâmiğä läzzät âlsälär äğzidä nânu âş.

Gümânu şübhägä yol bermägäy fân qudrätin
körgän,
Bolib rävsän äniq bildimki, râyhân undirär deb taş.

Habibiy, fähr etärmän öz közim birlä körüb här däm,
Äcâyib här oğıl-qızlärki lãbär bizgä qân-qardâş.
(1961)

“ŞIN” HARFİNİN KAHRAMANLARININ ŞEVKETLERİ

KARA GÖZ

Ne hoş o güzel kara göz, hepsi halk fedası olmuş,
Meğer fethedilmiş olan gözünün karası olmuş.

Güzelim güzeller içre güzel u yegane dilber,
Güzelimin hep güzeller bilemem edası olmuş.

Göz ucunda baktı bir yol edip başkaca tebessüm,
Yüreğime kalp atışı vurdu bu hemen vefası olmuş.

Gözüm ay yüzüne düşecek olur, gönül münevver,
İçin için münevver eden yüzünün ziyası olmuş.

Böyledir daima gönlüm, kavuşma ve sohbet talebi
Yine kurmadığında, bilmem, ne arsuzu olmuş.

Gece gündüz âşık ehli yol üzere bekleyendir,
Ne için ki susamışların yüreğinin devası olmuş.

Eğer uğrasam Habibiy, giderdi akl u idrak
Yüzü lale olur o da acaba hayası olmuş. (1950)

ACAYİP OĞUL KIZLAR

Zamane kâinat esrarını çıkarmakta bir bir açığa
Olup birbirine fen âlimleri hemkar ve de yoldaş.

Hayatını ilm için bahşeden sadık talebeler,
Çıkardı sanatını meydana iş üzere sabredip.

Yetiştirdi her olgun âlim ileri, çabalayıp gece gündüz,
Bugün hayrette koydu âlem ehlini, olsalar da genç.

Muhabbet bağlayıp hocalarına yaklaştı, yol buldu,
Yakın oldu böyle de birbirine misli-i göz u kaş.

Açık yüz ile özgür halk ve devlet yanında şimdi
Verir ağzına lezzet, alsalar ağzından nan u aş.

Zan u şüpheye yol vermez fen kudretini gören,
Kesin olup açıkça bildim, reyhan büyütür deyip taş.

Habibiy, övünürüm kendi gözümle görüp her dem,
Acayip her oğul kızlar ki güzel, bize kan kardeş.
(1961)

115. ÂLQIŞ

Dilimdä ışqı mehriŋ tildä âlqış,
Hämişä keçä-kündüz yâz ilä qış.

Şäräfli suhbätindän bährä älmâq,
Äcäbkim boldi mengä eng zarur iş.

Uzâğdan bolsä häm körsäm bolib şâd,
Äğär bir körmäsäm ändühü kâhiş.

Oqırmän däm-bädäm ışqıy ğazällär,
Qılurmän ğâhi yällä, ğâhi xâniş.

Çämändä uxlämây bülbül sähärlär,
Meningdek xâniş etğây demä nâliş.

Yüräkdä saqlädım ışqıŋni pinhân,
Mäbâdä bolmägây deb eldä miş-miş.

Eşit ärzimni yâzdım cânäcänim,
Habibiy, tüşdi bir könglimğä xâhiş.(1961)

DUA

Gönlümde muhabbet aşkı, dilde dua,
Daima gece gündüz, yaz ile kış.

Şerefli sohbetinden nasiplenmek,
Acep ki oldu bana en gerekli iş.

Uzaktan olsa da görsem olup şad,
Eğer bir görmesem keder u kahiş⁹⁵.

Okurum ara sıra aşk gazelleri,
Yaparım bazen “yelle”, bazen haniş⁹⁶.

Çimende uyumaz bülbül, seherler,
Benim gibi mırıldanır deme naliş⁹⁷.

Yürekte sakladım aşkı gizli,
Eğer olmazsa deyip halkta miş miş.

İşit arzımı yazdım en sevimli,
Habibiy, düştü bir gönlüme haniş⁹⁸. (1961)

“SÂD” HÂRFİNİŊ SÂDIQLÂRİNİŊ SÂDÂLÂRİ

116. İXLÂS

Äğär qılsä kişi mehnätğä ixlâs,
Qılıbdur xalq ilä dävlatğä ixlâs.

Qolidin bermäs äxlâqu äsâbni,
Käm etmäs âlqışü rähmätğä ixlâs.

Keräk insân üçün insâŋä hürmät,
Qarındâş yâru dost, ülfätğä ixlâs.

Yâqm bolğây hämişä yaxşilärgä,
Yüräkdä qaynäsä xızmatğä ixlâs.

Äçilğây türlü äsrârü muamma,
Köpäysä neqadâr hikmätğä ixlâs.

Ädâbni bedâbdän örgänür kim,
Äçib közni qılır ibratğä ixlâs.

Habibiy, härnä iş ğayratğä bağlıq,
Şuning-çün eldä köp ğayratğä ixlâs.(1961)

“SAD” HARFİNİN SADIKLARININ SEDALARI

İHLAS

Eğer etse kişi emeğe ihlas,
Etmıştır halk ile devlete ihlas.

Elinden vermez ahlak u sinirini,
Az etmez dua u rahmete ihlas.

Gerek insan için insana hürmet,
Kardeş yâr u dost, ülfete ihlas.

Yakın olur daima iyilere,
Yürekte kaysana hizmete ihlas.

Açılır türlü esrar u muamma,
Çoğalsa ne kadar hikmete ihlas.

Edebini edepsizden öğrenir ki,
Açıp gözünü eder ibrete ihlas.

Habibiy, her ne iş gayrete bağlı,
Bunun için halkta hep gayrete ihlas. (1961)

⁹⁵ Ayıp

⁹⁶ Mırıldanma

⁹⁷ İnilti

⁹⁸ İsteyiş

117. HÂS

Dilgä ârâmu fârâh bermâq dilârâmingä xâs,
Bu nihân sirni demäk izhâru e'dâmingä xâs

Dâm-bädâm fikrü xayâli kõnglim içrâ mâvc urâr,
Köp ümidü ârzulâr subh ilâ şâmingä xâs.

İltifâtu râhmü şâfqatlâr işârât âstidâ,
Tilgä âlmâq vâsfini icâdü ilhâmimgä xâs.

İstâgânçâ hâmnâfâs bolsâm tâng ermäs yâr ilâ,
Yâr beâğyâr subhât qutluğ äyyâmimgä xâs.

Vâsli yâru ışq zâvqın bilmâğây bebâhrälâr,
Lâzzâti bâzmi visâli maqsâdü kâmingä xâs.

Cilvâğâr bolmâq tâbâssüm birlâ âhistâ bâqıb,
Lâhzâ-lâhzâ bädâyi gülgun tolâ câmingä xâs.

Men Habibiyi Habibim deb habibim sözläsä,
Bu Habibiy aynı baxtimdür mening nâmingä xâs.
(1961)

HÂS

Gönle huzur u ferah vermek dilaramıma⁹⁹ has,
Bu gizli sırrı demek açığa vuruş ve idamıma has.

Ara sıra fikr u hayali gönlüm içre hızlanır,
Hep ümit u arzular sabah ile akşamıma has.

İltifat u acıma u şefkatler işaret altında,
Dile almak vasfını icat u ilhamıma has.

İsteyince arkadaş olsam denk olmaz yâr ile,
Yâr yabancısız sohbet kutlu günlerime has.

Yâr vaslı ve aşk zevkini bilmez nasipsizler,
Bezm lezzeti, maksad visali ve isteğime has.

Cilvegar olmak tebessüm ile aheste bakıp,
Bazen pembe renkli bade dolarak kadehime has.

Ben Habibiy'nin habibiyim deyip, habibim
söylese,
Bu Habibiy aynı bahtımdır benim namıma has.
(1961)

“ZÂD” HÂRFİNİN ZÂİFLÄRİNİN ZÂR'DÂRLÄRİ

118. ÂRZ

Ey sâbâ, yetkür bârib mendin qadrdâningä ârz,
Yâ'ni ul cân birlâ teng şâfqatli cânâningä ârz.

Suhbâtindir men üçün ârâmi dil cân râhâti,
Tâşnâmân şirin zülâli âbi häyvâningä ârz.

Men bu yerdä ârzui vâsli birlâ intizâr,
Özgälâr birlâ u yerdä şâdü xandâningä ârz.

Boldi müşkül munçâ hâm gâhâ câmâlin körmâgim,
Mehribân hâcât-bârârü / hâcât-bâ-râr u müşkül
âsâningä ârz.

Bâr gâhidâ öpib âstânâsin ta'zim ilâ,
Songrä qıl özni tutib sâhib şârâf-şâningä ârz.

Tâng emäs tâng çağı qılsâ mârhamât külbâm sâri,
Bolsâ râvşân közlârim xurşidi raxşâningä ârz.

Men Habibiy, nâzmi-lâ izhâri âhvâl äylâdim,
Yaxşı ta'sir äyläsä şâyâd ğazâl-xâningä ârz. (1961)

“ZAD” HÂRFİNİN ZAYIFLARININ SİRMALARI

RİCA

Ey saba, ulaştır varıp benden değerlime rica,
Yani o can ile denk şefkatli cananıma rica.

Sohbetindir benim için gönül huzuru, can rahatı,
Susamışım, tatlı ab-ı hayvanımın¹⁰⁰ saflığına rica.

Ben bu yerde kavuşma arzusu ile intizar,
Başkaları ile o yerde şad u handanıma rica.

Oldu müşkül o kadar ki bazen cemalini görmem,
Mihriban dilekleri veren ve müşkül kolayıma rica.

Var zaman zaman öpüp gökyüzüne hürmet ile,
Sonra yap kendini tutup sahip, şeref-şanıma rica.

Tan değil tan zamanı etse merhamet kulübeme
doğru,
Olsa parlak gözlerim, parlak güneşime rica.

Ben Habibiy, nazm ile ahvalimi gösterdim,
İyi tesir etse şayet gazelhanıma rica. (1961)

⁹⁹ Gönül okşayan

¹⁰⁰ Ölümsüzlük suyu

119. ĞARÄZ

Bolsä mätläb suhbätin ğirin maqälindür ğaräz,
Koying äträfida kezmaqädän visälindür ğaräz.

Telbä könglim här taräfgä qılsä cävlän äyb emäs,
Lähzä täskin täpğäli fikrü xayälindür ğaräz.

Uxlämäsdän äygä bāqqan keçälärdä maqsädim,
Äy emäs, ey äy cämälüm, äy cämälindür ğaräz.

Äq yüzinggä termülib häyrätdä bağlänsä ne täng,
Közlärümning märdümi öz cinsi xälindür ğaräz.

Çıqsä äğzimdän muhabbät sözläri beixtiyär,
Tährü Fährädu Mäcnundän sävälindür ğaräz.

Täşnälärni qänidür läfzing, zilälüng sözläsäng,
Sözlä, cänä, täşnämän läfzing zilälüngdür ğaräz.

Nämi päkingni Habibiy, tilgä älsäm här mähäl,
Dildä däim äqlıışu baxtü kämälindür ğaräz.
(1961)

GARAZ

Olsa maksat sohbetin tatlı atasözündür garaz,
Koyun etrafında gezmekten kavuşmandır garaz.

Deli gönlüm her tarafta gezinse ayıp değil,
Bir an teselli bulmaya fikr ü hayalindir garaz.

Uyumadan aya baktığın gecelerde maksadım,
Ay değil, ey ay yüzüm, ay yüzündür garaz.

Ak yüzüne bakakalıp hayrette bağlansa tan,
Göz bebeğim kendi beninin cinsidir garaz.

Çıksa ağzımdan muhabbet sözleri elimde olmadan,
Tahir u Ferhat u Mecnundan sorundur garaz.

Susamışları boldur sözün, saflığımı söylesen,
Söyle, ey can, susamışım sözün saflığındır garaz.

Temiz namını Habibiy, dile alsam her zaman,
Gönülde daima dua u baht u kemalindir garaz.
(1961)

“İTQI” HÄRFİNİNG TÄLÄBÄLÄRİNİNG TÄQATLÄRİ

120. XAT

Cänäbingdän älib keltirdi bir gül çehrä dilbär xat,
Közümni qıldı rävsän häm dimäğümni muattar, xat.

Kelib täpşirdi eldän yäşirin sähvu xatâ qılmäy,
Sädäfdäk xızf etib känvertin öz köksidä gävhar,
xat.

Qolingä äldim ädäbin bäcä äyläb qulâq sâldim,
Gäpirdi külgü birlä här ğazäldä şähdü şäkkär xat.

Yämän közli, buzuq niyät, häsädli düşmän ähligä,
Äliflär tiğu ämmä nuqtälär päykänu läşkär xat.

Gülü gülzäru bağu bostän säyrin gäpirmäsmän,
Tämäşä äyläsäm näsrinü räyhänü sänävbär xat.

Mäyü mäyxänäyü säqiyü mutribni häväs qılmäm,
Mening-çün här sözi bir mutribü säqiyü säğar xat.

Qaläm kiprik tähäyyür kâğzägä köz yäşim birlä,
Habibiy, sengä yäzdüm qäsüdüm göyâ kübütär xat.
(1913)

“İTKI” HARFİNİN ÖĞRENCİLERİNİN TAKATLARI

HAT

Cenabından alıp getirdi bir gül çehre sevgili hat,
Gözümü parlaklaştırdı da aklımı hoş kokulu, hat.

Gelip görevlendirdi halktan gizli yanlış u hata yapmaz,
Sedef gibi saklayıp zarfın göğsündeki gevher, hat.

Elime aldım, âdâbı uygulayıp kulak verdim,
Konuştu gülüşle her gazelde bal u şeker hat.

Yaman gözlü, bozuk niyet, hasetli düşman ehline,
Elifler kılıç amma noktalar peykan¹⁰¹ u asker hat.

Gül ü gülzar u bağ u bostan seyrini konuşmam,
Seyretsem yabangülü, reyhan ve çam fıstığı hat.

Mey ü meyhane ü saki u mutribe¹⁰² heves etmem,
Benim için her sözü bir mutrib, saki, sagar¹⁰³ hat.

Kalem kirpik hayret eder kağıda gözyaşım ile,
Habibiy, sana yazdım habercim güya güvercin hat.
(1913)

¹⁰¹ Okun ucundaki sivri demir

¹⁰² Çalgıcı

¹⁰³ Şarap kadehi

121. ĞALĀT

Yürsə kim nâtoğri yolğā aqlu vicdāni ğalāt,
Aqlu vicdāni ğalātkim boldi bil qāni ğalāt.

Rāst bolğāy rāstlār yālgānləri yālgān bolur,
Rāst deb işlətsə hər yālgānni yālgāni ğalāt.

Nāpisānd äylāb āziz insānni tāhqır etsə kim,
Bolmāğāy deb qorqamān tāpgān şārāf-şāni ğalāt.

Oylāmāy tollāb hārāmu şūbhāli dāvlāt bilān,
Qılsālār naqşın binā u köşk äyvāni ğalāt.

Köz boyāb tādbr ilā hər qançā köp tāpsā kişi,
Ötmäsā nāzik tāmāğdān āş ilā nāni ğalāt.

Köp zāmānlārkim pərişān söz bilā mästü ālāst,
Sürgān ul kāyfi sāfā u dāvru dāvranı ğalāt.

Ey Habibiy, kökkā bāqsā kekkāyib, mağrur kim,
Yer çizib āxır xıçālātdān püşāymāni ğalāt. (1961)

GARİP

Yürüse kim yanlış yola akl u vicdanı garip,
Akl u vicdanı garip kim, oldu bil daha çok garip.

Doğru olur doğrular, yalanları yalan olur,
Doğru deyip işletse her yalanı, yalan garip.

Beğenilmez edip aziz insanı hor görse kim,
Olmaz deyip korkarım, bulan şeref-şanı garip.

Düşünmez doldurup haram u şüpheli devleti ile,
Yapsalar işlemesini bina u köşk eyvanı garip.

Göz boyayıp tedbir ile ne kadar çok bulsa kişi,
Geçmese nazik damaktan aş ile ekmeği garip.

Hayli zamanlar ki perişan söz ile mest-i elest,
Süren o sefa keyfi ve devr ü devranı garip.

Ey Habibiy, göğe baksā kibirlenip, mağrur kim,
Secde edip son utançtan pişman ve garip. (1961)

“İZGİ” HĀRFİNİN ZĀFĀRDĀRLĀRİNİN ZUHURLĀRİ

122. LĀFZ

Boldilār şānu şārāfli bār üçün insāndā lāfz,
Qāldi insān xızmetidā bolmādi hāyvāndā lāfz.

Lāfz erür bir gāvহারi qıymātbāhā, mānāndi yoq,
Āsru dāvranlār yāşār devān ilā dāstāndā lāfz.

Bolsā kiming zātidi āççıq-çüçük yaxşı-yāmān,
Tilgā kelğāy māvç urib ävvāl yüräkdā, qāndā lāfz.

Va'dā qılsā hārākim öz e'tibārın saqlāsin,
Cā-bācā bolmāydi mehnāt bolmäsā dehqāndā lāfz.

İstāsāng ävlādi ālāmdā şirin turmuş hāyāt,
Qollāğāy hər cāydā bolsā hər nāfās hər āndā lāfz.

Bāhrā ālgāy bir-biridān āhli dāniş dostlār,
Beğarāzli bolsā rāvşān dildāyü vicdāndā lāfz.

Kingā söz bersāng sözingni āqlā, söz qadriñ āşir,
Zor orin tutğāy Habibiy, āhd ilā pāymāndā lāfz.
(1961)

“İZGİ” HĀRFİNİN ZAFERDARLARININ ZUHURLARI

SÖZ

Oldular şān u şerefli, olduğı için insānda söz,
Kaldı insan hizmetinde, olmadı hayvanda söz.

Söz eder kıymetli bir cevherden, benzeri yok,
Asr u devranlar yaşar, divan ile destanda söz.

Olsa kimin zatında acı tatlı, iyi kötü,
Dile gelir dalgalanıp önce yürekte, kanda söz.

Söz verse her ne kim kendi itibarını saklasın,
Ara sıra olmayacak emek, olmasa çiftçide söz.

İstesen evlad-ı ālemde tatlı hayat,
Kollar her yerde olsa her anda söz.

Nasiplenir birbirinden ilm ehli dostlar,
Garezsiz olsa açık gönülde, vicdanda söz.

Kime söz versen sözünü akla, sözün değerini arttır,
Güçlü görev tutar Habibiy, vefa ile yeminde söz.
(1961)

123. MÄHFUZ

Bolur insâfu vicdân birlä här insândä cân mähfuz,
Bilür äqıl kişi bir cân emäs, bälkim cähân mähfuz.

Qoruğläydür vücuding qal'äsin bär aqlu idrâking,
Vätän bolgäy sädâqat birlä tursä päsibân mähfuz.

Hämişä toğri yoldä yürsä kim türlü mälâmätdän,
Häyätü bäriceä xalq içrä bolgäy begumân mähfuz.

Äziz insân, äziz insân deb insânni äziz etsä,
Äziz insân bolur här lähzä, här ân, här zämân
mähfuz.

Qalâm häm yaxşilärning yaxşı väsfin yaxşı väsf
etgäy,
Şäräflü yaxşilärning hürmätidin köp yâmân
mähfuz.

Ädälät säyäsidad el yaşäb tinçü ämân dâim,
Tämâmi şähr ilä qıslâğu bağü bostân mähfuz.

Ädäb qanunidin çıqmäy Habibiy, sözlägil zinhâr,
Fälâkättä yolıqmäs kimdäkim bolsä zäbân mähfuz.
(1961)

SAKLANMIŞ

Olur insaf u vicdan ile her insanda can saklanmış,
Bilir äkil kişi bir can değıl, belki cihan saklanmış.

Koruyacaktır vücudun kalesini, var akl u idrakın,
Vatan olur sadakat ile dursa beğçi saklanmış.

Daima doğru yolda yürüse kim türlü melametten,
Hayatı oldukça halk içre olur şüphesiz saklanmış.

Aziz insan, aziz insan deyip insanı aziz etse,
Aziz insan olur her an, her zaman saklanmış.

Kalem de iyilerin iyi vasfını iyi vasfeder,
Şerefli iyilerin hürmetinden hep yaman saklanmış.

Adalet gölgesinde halk yaşayıp dinç u sağ daima,
Tamamı şehr ile kışlak u bağ u bostan saklanmış.

Edep kanunundan çıkmaz Habibiy, söyle asla,
Felakete rastlamaz kimde ki olsa dil saklanmış.
(1961)

“ÄYN” HÄRFİNİNG ÄQİLLÄRİNİNG ÄDÄLÄTLÄRİ

124. TAMA'

Ey birädär, äyläsäng dünyâni dünyädän tama'
Mehnätिंगgä çäğläb et bu bärliq aşyädän tama'.

Cân bağışläb qaydä bolsä oynäb äqqan suvläring,
Qılsä bolgäy här neçük bâylikni däryädän tama'.

Äldi häsil ümridä bir tup giyäh undürmägän,
Mehnätü suv birlä qılgäy däştü sährädän tama'.

Maqsäding bolsä ägär ilmü hünär äxlâq-ädäb,
Bäqmä nädänlärgä, qıl ilm ähli dävädän tama'.

Tört fäsl äbu hävâ äsrärin äçgänlär qılır,
Säbäyi säyyärä u burci süräyyädän tama'.

Bährä älmâq istäsäng cängä äzuq deb äylägin,
Mutribi päkizä xuşxân näzmü nişändän tama'.

Ey Habibiy, köz tutib ışqu muhabbät räsmini,
Kim qılır mendek haqır aşiftä şäydädän tama'.
(1961)

“AYN” HARFİNİN ÄKİLLERİNİN ADALETLERİ

TAMA'

Ey birader, eylesen dünyanı dünyadan tama'
Emeğine çoşup bu varlık, eşyadan et tama'.

Can bağışlayıp nerede olsa oynayıp akan suların,
Etse olur herne kadar zenginliği deryadan tama'.

Aldı hasil ömründe bir yığın bitki büyütmeyen,
Emek ve su ile bozkır u sahradan eder tama'.

Maksadın olsa eğer ilm ü hüner, ahlak, edep,
Bakma cahillere, ilm ehli davadan et tama'.

Dört fasl su ve hava esrarını açanlar eder,
Saba-yı gezegen ve süreyya yıldızından tama'.

Nasiplenmek istesen cana azık deyip et,
Temiz mutrib, hoşhan nazm u nişandan tama'.

Ey Habibiy, bekleyip aşk u muhabbet resmini,
Kim eder benim gibi küçük aşifte şeydadan
tama'.(1961)

125. CÂM

Bir neçä sâdıq sâğingäy âşinâlär boldi cäm,
Fähmü idrâkı toluğ, räsälär boldi cäm,

Här biri bir turfâ dilkâş sâhibi fâzlı hünär,
Köp zâmânli ârzuyu müddââlär boldi cäm.

Boldi qızgın bâzm âcâyib âtaşın sözlär bilän,
Sözläri dürdânäyi qıymätbähälär boldi cäm.

Gäh Nāvâiy, gäh Fuzuliyi gâhi Câmiydän oqıb,
Bülbüli göyâdin ârtıq xuşnâvâlär boldi cäm.

Bir işâret birlä här qandâğ köngilni cälb etär,
Özläridän közläri şox dilrâbâlär boldi cäm.

Âqılânâ ortadâ häzli ädibânâ kälâm,
Dosti xâlis, beğarâz, qalbi sâfâlär boldi cäm.

Şadü xurrâmlık, Habibiy, dilgä sığmäy mävc urär,
Nâzânin gülçährälär, nâzik ädâlät boldi cäm.
(1961)

126. ÄLVİDÂ

Ey cânâcân, äzizimü cânânım älvîdâ,
Bir dämginä köz äldidâ mehmânım älvîdâ.

Tegdi kelib xazân yeli äfsus, bemähäl,
Tolgäy çağıngdâ bağ ilä bostânım älvîdâ.

Ketding uzâq sâfârgä bâşingni âlib, netäy,
Tâpgân cähândâ härnâ şarâf-şânım älvîdâ.

Taşläb meni bu külfätü ğamxânägä özing,
Yol bolsin ey sevikli, qardânım älvîdâ.

Zâlim äcaldin ähli cähân tâpmâdi âmân,
Bolsin yolingdâ sâdqa şirin cânım älvîdâ.

Ğarq etmäsün özimni deb ändişä äyläräm,
Bolsä közimni yaşläri topâning älvîdâ.

Tâkây Habibiy, yığlämäy âhu fiğân bilä,
Qâldi yüräkdâ häsrätü ärmânım älvîdâ. (1966)

HEPSİ

Nice sadıklar özler, aşınalar oldu hepsi,
İdrakı tam ulu kişiler, olgunlar oldu hepsi.

Her biri nazik dilkeş, sahib-i fazl u hüner,
Çok zamanlı arzu ve istekler oldu hepsi.

Oldu kızgın bezm acayip ateşli sözler ile,
Sözlerin paha biçilmez inci tanesi oldu hepsi.

Gah Nevai gah Fuzuli gah Camî'den okuyup,
Güya bülbülden fazla hoşsesliler oldu hepsi.

Bir işaret ile nasıl her gönlü kendi tarafına çeker,
Kendilerinin gözlerinde keyifli dilruba oldu hepsi.

Akilâne ortada uydurma ve edibane gibi söz,
Hâlis dost, garezsiz, kalbi sefalar oldu hepsi.

Şad ü sevinçli, Habibiy, gönle sığmaz dalgaları,
Nazenin gülyüzlüleri, nazik adalet oldu hepsi.
(1961)

ELVEDA

Ey en sevimli, azizim, cananım elveda,
Bir nefesine göz önünde misafirim elveda.

Değdi gelip hazan yeli yazık, yersiz,
Dolduğunda bağ ile bostanım elveda.

Gittin uzak sefere başını alıp, ne edeyim,
Bulduğun cihanda her şeref-şanım elveda.

Bırakıp beni bu külfet u gamhaneye¹⁰⁴ kendin,
Yol olsun ey sevgili, değerlim elveda.

Zâlim ecelden cihan ehli bulmadı aman,
Olsun yolunda sadaka, tatlı canım elveda.

Boğmasın beni deyip endişe ederim,
Olsa gözümün yaşları damlan elveda.

Ne zamana kadar Habibiy, ağlamaz ah u figan ile,
Kaldı yürekte hasret u ermanım elveda. (1966)

¹⁰⁴ Gam yeri, dünya

“ĞAYN” HÄRFİNİNG ĞÄLİBLÄRİNİNG ĞAYRÄTLÄRİ

127. TOĞRI BOL

Toğri bol, dostim, ägär bolsin desäng ta'bingni çâğ,
Tâ äbäd yäyräb yäşärsän xalq ärä erkin färâğ.

Toğrigä rähmät degäy, el egrigä la'nät degäy,
Toğrining qalbi çäräğü egrining qalbidä dâğ.

Egrigä bolsäng yäqın, el egri körgäylär seni,
Egri közğü qaydä körsätgäy birävni toğri, sâğ.

Egri ösgändä otindän başqa bolmäs här yâğaç,
Toğrilikdän yürsä ä'mälärgä yol başlär täyâğ.

Toğri bolsä kimki bolmäs egrigä härgez yâqın,
Bir näfäs turmäy kämân birlä qaçär päykân uzâğ.

Toğri boldi tä älif ädäm kötärdi başığä,
Egrilikdändir päsäd ästidä boldi däl äyâğ.

Qolğä kelsä egrilik birlä näkim bolmäs näcib,
Özgägä ketgäy, Habibiy, härnä säyd etsä tuzâğ.
(1961)

128. DÄRİĞ

Täkäy ümr ötgäy ükäm, behudä, bepärvä däriğ,
Yäşligingdek tä bu däm qoyding qadäm beçä däriğ.

Yürmäğingdir bädäi ğaflät bilän mästü äläst,
Qançä söz boldi özinggä kelmäding äslä däriğ.

Vaqt ötib äfsus ilä qılsäng püşäymänlär näsud,
Bolsä häm köz yäşläring Cäyhun käbi däryä däriğ.

Kelmäğü ketmäqdur älämgä gädädur şahdur,
Kimgä qılmişdür vafâ bu bevafâ dünyâ däriğ.

Yoldän äzğänlär bilän yürsä kişi yoldän äzib,
Tüşmäğäymü başığä şorişli bir sävdä däriğ.

Qılsä nädänlikdä iş nädän äxır ättäng qılır,
İş äxırın qılğäy oyläb qılmäğäy dänä däriğ.

Çıqsä mağruranä kim çekdän xıçälät ästidä,
Bolmägäy sözgä Habibiydek tili göyâ däriğ.
(1965)

“GAYN” HARFİNİN GALİPLERİNİN GAYRETLERİ

DOĞRU OL

Doğru ol dostum, eğer şad olsun desen karakterini,
Edebiyen eğlenip yaşarsın halk içinde özgür ferah.

Doğruya rahmet der, halk eğriye lanet der,
Doğrunun kalbi kandil u eğrinin kalbinde dağ¹⁰⁵.

Eğriye olsan yakın, halk eğri görür seni,
Eğrinin gözü nerede gösterir birini doğru, sağ.

Eğri büyüdüğünde otundan başka olmaz her ağaç,
Doğruluktan yürüse körleri takip eder dayak¹⁰⁶.

Doğru olsa kim ki olmaz eğriye herkes yakın,
Bir nefes durmaz keman ile kaçır peykan uzak.

Doğru oldu elif, âdem kaldırdı başını,
Eğriliktendir fesat altında oldu dal ayak.

Ele gelse eğrilik ile kim olmaz cömert,
Başkasına gider, Habibiy, ne avlasa tuzak.(1961)

ÇARESİZ / YAZIK

Ne kadar ömür geçer kardeşim, beyhüde, pervasız,
yazık,
Gençliğin gibi ta bu zamana attın adım layık yazık.

Yürümendir gaflet badesi ile mest-i elest,
Ne kadar söz oldu sana, gelmedin asla yazık,

Vakit geçip yazık ile etsen pişman faydasız,
Olsa da gözyaşların Ceyhun gibi derya yazık.

Gelmek ve gitmektir âleme, fakir ve şah için,
Kime etmiştir vefa bu vefasız dünya yazık.

Yoldan çıkanlar ile yürüse kişi yoldan çıkıp,
Düşmez mi başına sıkıntılı bir sevda, yazık.

Yapsa cahillikte bir iş cahil sonra pişman eder,
İş sonunda yapar düşünüp, yapmaz bilgili yazık.

Çıksa mağrurane haddini aşır utanç altında,
Sözü Habibiy gibi dili söyleyen olmaz, yazık.
(1965)

¹⁰⁵ Yara

¹⁰⁶ Destekle

“FE” HÄRFİNİN FUQARALARININ FAXRLARI

129. HÄYF

Ägär behudä yürsäng här däming, här bir zämäning häyf,
Qälursän ârquadä äfsus etib qılgäy fiğäning häyf.

Tökib köz nurini mehnät bilän âlgän bilimlär häm,
Hevägä uçgäyü bärhäm bolur sudu ziyâning häyf.

Zärärni körsätib aqlıng xıdâyät qılmäsä ilming,
Riyâzätlär çekib bir qançä bergän imtihâning häyf.

Ümidü ârzu-maqsädläringni yoldä qâldirsäng,
Qälur mohmäl bəri ägzinggä tekkän âşu näning häyf.

Közing aç, urmä bältä öz äyâğingä özing zinhâr,
Nä bolgäy bolsä hürmätli kitâbu dâstâning häyf.

Qoy, emdi etädür âxır seni bu yol râzälätgä,
Ğanimät yaşlıgıng tâ bolmägäy erkü inâning häyf.

Özing ändişä qıl xalqu cähân ibrätnämä mäktâb,
Ümid üzmä Habibiy, bolmägäy haqlı bâyâning häyf. (1961)

130. LÄTİF

Keldi bähârü boldi yaqımlı hävâ lâtif,
Bolmäs hävâ buning käbi râhät fizâ lâtif.

Mâyli, tábässüm äylädi gülşändä ğunçälär,
Esgäy bâşıgä här keçä bâdi säbâ lâtif.

Här tün fiğânu nälâi bülbül neçük demäng,
Dâstân oqıb gül ısqıdä qılgäy nävâ lâtif.

Bâqsäng közingni rävsän etär totiyâ käbi,
Bağü çämändä säbzä unib sürmäsâ lâtif.

Sâğlâm qılıb şikästä köngillärni yaşnätär,
Här bir näfäsni desä bolur mumiyâ lâtif.

Bolsä ne tâng zârifü ğazâlxânlär ülfätim,
Çıqsä fälâkkä nağmäi sävtü sädâ lâtif.

Gül fâslining säyâhâti här kimgä xuş kelür,
Äynıqsä men, Habibiygä, bolgäy dävâ lâtif. (1966)

“FE” HARFINİN FUKARALARININ ÖVÜNÇLERİ

YAZIK / EYVAH

Beyhüde yürüsen her nefesin, her zamanın yazık,
Kalırsan arkada hayıflanıp ettiğin figanın yazık.

Göz nurunu döküp emek ile bilim alanlar da,
Havaya uçar, karışır fayda ve zararın, yazık.

Zararını gösterip aklın, hidayet etmese ilmin,
Riyazet çekip birçok verdiği imtihana yazık.

Ümit, arzu ve isteklerini yoldan kaldırsan,
Kalır hepsi belirsiz, ağzına degen aş, ekme yazık.

Gözünü aç, vurma balta, kendi ayağına kendin asla,
Ne olur olsa hürmetli kitap ve destanın yazık.

Koy, şimdi eder sonra seni bu defa rezalette,
Ganimet gençliğin ta ki olmaz güç, idaren kadar yazık.

Kendin düşün, halk u cihan ibret veren mektep,
Ümit kesme Habibiy, olmaz haklı beyanın yazık. (1961)

LÄTİF

Geldi bahar u oldu güzel hava latif,
Olmaz hava bunun gibi rahatfeza latif.

Olsun, tebessüm etti gülşende goncalar,
Eser başına her gece seher yeli latif.

Her gece figan ve bülbülün inlemesi nicedir demeyin,
Destan okuyup gülün aşkından eder neva, latif.

Baksan gözünü parlatır tütüya gibi,
Bağ u çimende yeşil çıkıp sürme gibi latif.

Sağlamlaştırıp kırık gönülleri güzelleştirir,
Her bir nefesine dense olur mum (zamk) latif.

Olsa şaşılır mı nazik ve gazelhanlar ülfetim,
Çıksa feleğe ses u seda nağmesi latif.

Gül fashının seyahati her kime hoş gelir,
Özellikle ben Habibiy'e, olur deva latif. (1966)

131. MÄÄRİF

Cähändä ilm üçün rähbär määrif,
Tolıǵ ilmi hünärpärvär määrif.

Saçar ilm ävcidä âlämgä nurin,
Quyâş âsâ, mâhi änvär määrif.

Määrif qılını qırq yârgän bilimdân,
Bilim bâzâridä zârgär määrif.

Bilimsizni bilimlikkä teng etmäs,
Bilür kim şişâ, kim cävhar, määrif.

Kişigä örgätib ilmi ädäbni
Qılır bir dilkäşü dilbär määrif.

Häväsquâr olsa kim hikmätgä ändäk,
Qılır mäktäbdä särdäftär määrif.

Määrif äyläsä sur'ät Habibiy,
Täläbgär ählini äylär määrif. (1926)

MAARİF

Cihanda ilm için rehber maarif,
Dolu ilm u hünerperver maarif.

Saçar ilm burcunda âleme, nûrunu,
Güneş gibi, en nurlu ay maarif.

Eğitim kılı kırk yaran bilimli,
Bilim pazarında kuyumcu maarif.

Bilimsizi bilimliye deng etmez,
Bilir kim cam, kim cevher, maarif.

Kişiyi öğretip ilm u edebi
Yapar bir dilkeş u dilber maarif.

Heveskâr olsa kim hikmete azıcık,
Yapar okulda serdefter¹⁰⁷ maarif.

Eğitim hızlansa Habibiy,
Takepkar ehlini yapar maarif. (1926)

“QAF” HÄRFİNİN QAHİRÄMÄNLÄRİNİN QUDRÄTLÄRİ

132. İŞQ

Çın insanning häyätini içrâ qânunu kitâbi – işq
Muqaddäs, toǵrı yolǵa başlägän här fäslü bâbi – işq.

Bolib dünyädä insânlär vücudi özgä bir dünyâ,
Köngil ävcidä cânpärvär, müräbbiy, âftâbi – işq.

Vätänpärvär, bähâdır qahrämânlär, märdi
mäydänlär,
Urüb düşmänni cängdä, zärb ilä bergän cävâbi – işq.

Kimiki çın hämiyät, zor irädä sâhibi bolsä,
Yüräkdä mävc urüb, ğayrätgä kirgizgän şarâbi – işq.

Yetär öz maqsädigä ädäm ävlâdi, bolur âbâd,
Uluǵ maqsäd bilän qalbigä bâğlängän tәнäbi – işq.

Şirin söz, suhbätärâ corälär, nâzik täbiätlär,
Yıǵılğan çäğdä qızgın suhbätü sâzu rübâbi – işq.

Habibiy, küyläsäng pākizä qalbingdä muhabbät
bâr,
Vätän mehri bilän päyvänd etilgän bâb-bâbi işq.
(1943)

“KAF” HARFİNİN KAHRAMANLARININ KUDRETLERİ

AŞK

Doğru insanın hayatı içre kanun u kitabı, aşk
Mukaddes, doğru yola başlayan her fasl u babı,
aşk.

Olup dünyada insanlar, vücudu özge bir dünya,
Gönül burcunda canperver, mürebbiy, güneşi, aşk.

Vatanperver, bahadır kahramanlar, meydan
mertleri,
Vurup düşmanı cengde, darp ile verdiği cevabı,
aşk.

Kim ki gerçek gayret, güçlü irade sahibi olsa,
Yürekte dalgalanıp, gayrete sokan şarabı, aşk.

Yeter kendi maksadına âdem evladı, olur mamur,
Ulu maksat ile kalbine bağlanan ipliği, aşk.

Tatlı söz, hoşsohbet dostlar, nazik yaratılışlar,
Toplandığında, kızgın sohbet u saz u rübâbi, aşk.

Habibiy, okusan saf kalbinde muhabbet var,
Vatan aşkı ile ulaşılan her kapısı aşk.
(1943)

¹⁰⁷ Defterin en başında yazılı olan, en ileri geçen

133. PÄRVÂNÄRÂQ

Sen eding cismimdä, cânimdän äziz cânânärâq...
Men edim âşiftâligdä telbâyü devânärâq.

Subhi İqbâlim kâbi könglimgä nurâfşân eding,
Fâhm etâr erdim özimni baxtli peşânärâq.

Bâzming içrâ şâm'i ruxsâring fidâsi bolğâli,
Köp edi pârvânâ, ämmâ men edim pârvânärâq.

Mehribân âşiq nâvâzu âşinâpârvâr eding
Mârdlârdän âhdü pâyman üstidâ mârdânärâq.

Ülfâtim, sevgân äzizim, yaxşı ğamxorim bukün.
Yâzğım ne erdi yâzğurding bolib begânärâq.

Fâhmü idrâku ädâb, fâzlı hünâr bâbidâ hâm,
Bir neçâ fârzânälârdän sen eding fârzânärâq.

Bäs qıl istiğnâni endi men, Habibiy, tâ bolây,
Mâstlârdän bâdâi vâsling bilân mâstânärâq. (1949)

134. HÄMDÄM YOQ

Şirin cânimdän özgâ bir vâfâlik yâru hâmdâm yoq,
Yânâ bu xastâ könglümdän bölâk sîrrimgâ mâhrâm yoq.

Hâyâtım içrâ kördim türlü dâhşâtlî hâvâdislâr,
Câhân ğamxânâsidâ xılmâ-xıl men çekmâğân ğam yoq.

Bâr erdi dostlârim, ülfâtlârim qavmü qarındâşım,
Ketibdür qançâsi ândâk zâmân ötkünçâ bilmâm yoq.

Äcâl câllâdigâ yaşu qarı şâhu gâdâ tengdür,
Sânâğlık dâm äcâl kelğân dâmi ârtuqçâ bir dâm yoq.

Özimgâ ğamkâş izlâb kim bilân kim ğamlâşür bolsâm,
Ĝamingâ ğam qoşâr, ğamlâşğänimdâ ğamsiz âdâm yoq.

Nâkim bârlıqqa yoqlıkdän kelibdür yoq bolur âhir,
Köringân bunçâ bârlıq hâm bolur âlbättâ kâm-kâm yoq.

Qani ul qudrätü hüsnü cämâlü nâvqırân yaşlık,
Habibiy, bir tınıq âyinâğâ âhistâ bâqsâm yoq. (1923)

DAHA PERVANE

Sendin cismimde, canımdan aziz daha canane...
Ben idim âşüftelikte deli ve daha divane.

İkbâlimin sabahı gibi gönlüme ışık saçandın,
Anlardım kendimi bahtlı daha pervane.

Bezmin içre ruhsarın ışığının fedası olalı,
Çoktu pervane, ama bendim daha pervane.

Mihriban âşık, okşayıcı ve aşınaperver idin,
Mertlerden ahd u peyman üstünde daha merdane.

Ülfetim, sevdiğim azizim, çok gamhorum¹⁰⁸
bugün.
Yazgım ne idi yazdırdın olup daha bigane.

Fehm u idrak u edep, fazl u hünâr babında da,
Nice bilgilerden sen idin daha bilge.

Bitir nazlanmanı, şimdi ben Habibiy, olana kadar,
Mestlerden kavuşmanın badesiyle daha mestane. (1949)

HEMDEM YOK

Tatlı canımdan başka bir vefalı yâr u hemdem yok,
Yine bu hasta gönlümden başka sırrıma mahrem yok.

Hayatım içre gördüm türlü dehşetli havadisler,
Cihan gamhanesinde çekmediğim türlü türlü gam yok.

Var idi dostlarım, ülfetlerim kavim ve kardeşim,
Gitmiştir nicesi azıcık zaman geçince bilmem yok.

Ecel celladına genç u yaşlı, şah u geda denktir,
Sayılı nefes ecel geldiğinde kıymetli bir nefes yok.

Kendime gamkeş arayıp kiminle dertleşir olsam,
Derdime dert katar, dertleşince dertsiz adam yok.

Ne ki varlığa yokluktan gelmiştir, yok olur sonra,
Görünen bunca varlık da olur elbette az az yok.

Hani o kudret u güzel ve delikanlı yüzlü gençlik,
Habibiy, bir saf aynaya aheste baksam yok. (1923)

¹⁰⁸ Şefkatli, diğergam

135. MEHRÜ MUHABBÄT

Äzizim, nä üçün ävvälgidek mehrü muhabbät yoq?
Qadrän dosti xälislik qani, bir pärçä xat-pät yoq?

Tuğılsä kämçilikdän kämçiliklär, kämçilik bolmäs,
Demäsmiz kämçilik bu kämçilikni, haqlı hüccät yoq.

Cähändä kämçilik bitsin kişilär kämşitär äxır,
Neçünkim kämçilik hər kimdä bolsä qadru qıymät yoq.

Örüb äğzindägi söz gävহারin bir pärçä qâğâzgä,
Yubarmâq şunçälär düşvâr erümmü yâ mürüvvät yoq.

Özing yerli kâdrsän bälki bir kolxozgä başlıqsän,
Bilürmän öpkä qılmäsmän işing bisyârü fürsät yoq.

Sening erkin häyätini tilävçi xayrxähingmän,
Dilimdä zor muhabbät bärü ämmä, qoldä dävlat yoq.

Birädär, kämçilik yüzlänmäsın, sağ bol, sälâmät bol,
Habibiy, häzl etärmän zärräçä yälğânu tuhmät yoq.
(1950)

136. YAXŞIRÂQ

Men seni qoldän äğär bây bersäm ölgän yaxşırâq,
Dâğı hicrânü firâqingdän qutulğän yaxşırâq.

Bolsä gâr begänäning fikri yüräkdä zärräçä,
Laxtâ-laxtâ qân tolib, çäki sökülğän yaxşırâq.

Yüz tilim bolsin tilim, hər kimsäni zikr äyläsäm,
Til demäsmän bu kâbi tilin tutulğän yaxşırâq.

Özgägä bâqsä közim kör bolsin, âqsun gävহারi,
Käsäsi tuprâğ ilä tolsun, kömilğän yaxşırâq.

Gâr qulâğım başqa bir kimin kälâmin ängläsä,
Kâr bolib bundäy qulâq bir yol üzilğän yaxşırâq.

Yürsä koyıngdän böläk yolğä äyâğım bir qadäm,
Bändi-bändidän sinib, yürümäy bükilğän yaxşırâq.

Bolmäsä könglim Habibiy, tâzä mehring mänzili
Xânäi cismim xarâb olsun buzülğän yaxşırâq.
(1943)

AŞK U MUHABBET

Azizim, ne için evvelki gibi mihr u muhabbet yok?
Değerli hâlis dost hani, bir parça mektup, haber yok?

Doğsa kötülükten kötülükler, kötülük olmaz,
Demeyiz kötülük bu kötülüğe, haklı şahidi yok.

Cihanda kötülük bitsin kişiler azaltır ahir,
Niçin kötülük kimde olsa kadr u kıymeti yok.

Sarıp ağzındaki söz cevherini bir parça kağıda,
Göndermek o kadar zor mu yahut mürüvvət mi yok.

Sen değerli işçisin, belki bir kolhoza başkansın,
Bilirim öfkelenmem işin çok, zamanın yok.

Senin rahat hayatına duacı, hayır dileyenim,
Gönlümde güçlü muhabbet var ama elde devlet yok.

Birader, kötülük çoğalmasın, sağ ol, selamet ol,
Habibiy, yalan söylerim zerrece yalan u töhmet yok. (1950)

DAHA İYİ

Ben sana zarar versem ölmek daha iyi,
Hicran ve ayrılık yarısından kurtulmak daha iyi.

Olsa eğer bîğanenin¹⁰⁹ fikri yürekte zerrece,
Parça parça kan dolup, yırtığı sökülmeğe daha iyi.

Yüz dilim olsun dilim, her kimi zikreylesem,
Dil demem böyle dilin tutulması daha iyi.

Yabancıya baksa gözüm kör olsun, aksın cevheri,
Kâsesi toprak ile dolsun, gömülmesi daha iyi.

Eğer kulağım başka bir kimsenin kelamını anlasa,
Sağır olup böyle kulak, bir kez kopsa daha iyi.

Yürüse yolundan ayrı yola ayağım bir adım,
Ekleminden kırılıp, yürümeden bükülmesi daha iyi.

Olmasa gönlüm Habibiy, taze aşkın menzili
Cismimin hanesi harap olsa, bozulsa daha iyi.
(1943)

¹⁰⁹ Kayıtsız, ilgisiz, yabancı, dünyayla ilgisini kesmiş olan

137. ÇÂPIQ

Yâşnâtib tâbârâ östirgây ekinni hâr çâpıq,
Paxtâni âymıqsâ, ey dehqânlar, etgây zâr çâpıq.

Zor orin tutgây çâpıq dehqânçılık qânunidâ,
Müddâädân yuqâri xâsilgâ cânpârvâr çâpıq.

Yât giyâhlârnıng hücumın târ-mâr âylâb tãmâm,
İldizin qırqıb quritmâqqa âcâb xancâr çâpıq.

Çıqmâsin dildân plân üstidâ bergân va'dâlâr,
Keçâyü kündüz tâlâb qılğây hâmä şudgâr, çâpıq.

Dâm-bädâm suv yürgizib tez-tez bermâq bilân,
Paxtâ mäydânlârni âltın âylägây âksâr çâpıq.

Râng-bârâng güllâr çıqarsâ şânâlâr hâr şâx üzâ,
Zeb üçün pârdâz etârgâ zinnätü zevâr çâpıq.

Ketmân ornidâ âküçnik yumşâtib bergây âzıq,
Hâydamâq bir sâr Habibiy, lekin ikki sâr çâpıq.
(1936)

ÇAPA (ÇAPA YAPMA)

Çiçekletip giderek büyütür ekini her çapa,
Pamuğu özellikle, ey çiftçiler, eder altın çapa.

Güçlü yer tutar çapa çiftçilik kanununda,
Beklenenden öte, ürüne can veren çapa.

Yabancı bitkilerin hücumu, tarumar edip hepsi,
Kökünü kesip kurutmaya en güzel hançer, çapa.

Çıkmasın gönülden plan üstünde veren sözler,
Gece gündüz talep eder bütün tarla, çapa.

Ara sıra su akıtıp sık sık vermekle,
Pamuk meydanlarını altın eder çoklukla çapa.

Rengarenk çiçekler çıkarsa taraklar her dal üzre,
Süs için cilalamaya ziynet u süs püs, çapa.

Çapa yerinde aküçnik¹¹⁰ yumuşatıp verir azık,
Sürmek bir baş Habibiy, lakin iki baş çapa.
(1936)

138. TOQUVÇI YAŞLAR QOŞIĞI

Ey közim, ilmü hünâr sevgân qarındâşlârgâ bâq,
Sân'âti nâzik özin ta'bi kâbi yaşlârgâ bâq.

Oynâşib tâ fâbrikâmgâ yetgünçâ külkü bilân,
Yoldâ âytilgân qoşıqlâr birlâ yoldâşlârgâ bâq.

İşgâ tüşgâylâr târâğlângân ipâkdek sâf çekib,
Bu öriş ârqâq kâbi sâflârgâ, sâfdâşlârgâ bâq.

Dâstgâhi birlâ mâşq etgân âcâyib naqşi bâr,
Şâhi-yü âtlâsdâgi güllârgâ, naqqâşlârgâ bâq.

Şırqırâb ârqâğı tişlâb ötgân ul mâki bilân,
Oynâgân epçil qolu mâhir közü qâşlârgâ bâq.

Ey Habibiy, ölkämizning zor quvânçu ziynâti,
Bu hünârni qolgâ keltirgân âziz başlârgâ bâq.
(1947)

DOKUMACI GENÇLER KOŞUĞU

Ey gözüm, ilm u hüner seven kardeşlere bak,
Sanatı nazik kendi karakteri gibi gençlere bak.

Oynaşıp fabrikama gelene kadar şakayla,
Yolda söylenen konuşuklarla yoldaşlara bak.

İşe düşerler taranmış ipek gibi saf çekip,
Bu dokunmuş ip gibi saflara, saftaşlara bak.

Tezgağı ile meşk eden güzel nakşı var,
Şahi¹¹¹ ve atlastaki çiçeklere, naktaşlara bak.

Tıkırdayıp, ipi dişleyip geçen o maki¹¹² ile,
Oynayan becerikli el, mahir göz u kaşlara bak.

Ey Habibiy, ölkemizin büyük kıvanç u kıymeti,
Bu hüneri ele getiren aziz başlara bak. (1947)

¹¹⁰ Pulluk, kazayağı

¹¹¹ İpek

¹¹² Kumaş dükkanında kullanılan, kumaşın örerken ipi geçirmek için kullanılan alet

139. ŞARAFAT YOQ

Cähân aşyasidä insändägi âliy şarâfât yoq.
Neçükdürkim, älärdä nutqu aqlu çin färâsât yoq.

Bilindi aqlu söz birlä, äzizü muhtâräm insân,
Vä lekin bir neçä insânki bâr insânçä hürmät yoq.

Köringäy mäypärästlik bä'zi bir yaşu qarılârdä,
Äyâq yerdä turâlmäs äru nâmusu xicâlât yoq.

Kelür mästü äläst üygä ğazâb birlä sâçib zâhrini,
Yüräkni ezgâni bundäy älämlirâq cârâhât yoq.

Tüzib hikmätli çek, kâm-kâm huru pinhân dedi
Xayyâm,
Buzib çekni buzâr turmuşni, âfsus nädâmât yoq.

Dämä-däm köçä-köydä bemähäl şavqın-surân,
ğavğâ,
Haqârâtlârki, âdâmlärgä bolgäy, âdâmiyât yoq.

Yuqumli bu kâsäl pâk ölkägä tåkäy tüşürgäy dâğ,
Zâmân luqmânlaridä xalq üçün yâ mehrü şâfâqat
yoq.

İlâc etmäs, açınmäs bä'zilär bu işgä, häyrân mân,
Muhabbât xalq üçün tildä bolur, dildä sädâqat yoq.

Bolur insâni kâmil hâr kim äxlâqu âdâb birlä
Ädâbsiz bolsä, eldin ängä nâfrât bâru, râhmät yoq.

Habibiy, köp şirin turmuşni tälx etdi bu aççıq mäy,
Tiriklik şulmi âxır, zâhri qâtil bu, hâlâvât yoq.

“QAF” HÄRFİNİN KÄMÄNGİRLÄRİNİNİĞ KÄMÄNÇİLÄRİ

140. ÂBÂD ETDİK

Bärçä el bir bolışib, ölkäni âbâd etdik,
Yer bilän suvni elim singäri âzâd etdik.

Däştü sährälärimiz boldi bütün gül bağlär,
Türli-türli zävâdü fäbrikä bünyâd etdik.

Ne tälâb qılsä Vätân bizdän uluğ burç ängläb,
İş bilän rähbärimiz pärtiyäni şâd etdik.

Ma'rifät birlä rivâc äldi hünär ölkämdä,
Xılmä-xıl dünyädä yoq mo'cizä icâd etdik.

Ösdi äxlâqu âdâb birlä oğıl-qızlär hêm,
Eski âfsânäni çın Şirinü Färhâd etdik.

Bizni hürlikkâ çıqargän âtâxân Leninni
Hâr şirin suhbât ärä tilgä âlib, yâd etdik. (1946)

ŞEREFLİLİK YOK

Cihan eşyasında insandaki alî şereflilik yok.
Niçindir ki, onlarda nutk u akl u gerçek feraset
yok.

Bilindi akl u söz ile aziz u muhterem insan,
Ve lakin nice insan ki var insanca hürmet yok.

Görünür meyperestlik bazı genç u yaşlılarda,
Ayak üzre duramaz, ar u namus u utanma yok.

Gelir mest-i elest¹¹³ eve gazap ile saçıp zehrini,
Yüreği ezmeye bundan daha elemli cerahat¹¹⁴ yok.

Düzenleyip hikmetli kural, az az huri gizli
Hayyam,
Bozup kuralını bozar hayatını, yazık pişmanlık
yok.

Bazen cadde, köyde yersiz bağırıtı, gürültü, kavga,
Hakaretler ki, insanlara olur, insanlık yok.

Bulaşıcı bu hasta pak ülkeye ne zamana dek,
düşürür leke,
Zamanın lokmanlarında halk için ya aşk u şefkat
yok.

Çare etmez, acımaz bazıları bu işe, şaşkınlım,
Muhabbet halk için dilde olur, gönülde sadakat
yok.

Olur kamil insan her kim ahlak u edep ile,
Edepsiz olsa, halktan ona nefret var, rahmet yok.

Habibiy, çok tatlı hayatı acı etti bu acı mey,
Yaşamak bu mu ahir, katil zehri bu, tatlılık yok.

“KAF” HARFİNİN KEMANGERLERİNİN KEMANCILARI ABAT ETTİK

Bütün halk bir olup, ülkeyi abat ettik,
Yer ile suyu halkım gibi azat ettik.

Bozkır ve sahralarımız oldu hepsi gül bağı,
Türlü türlü fabrika binaları yaptık.

Ne talep etse vatan bizden, ulu görev bilip,
İş ile rehberimiz partiyi şad ettik.

Marifet ile gelişti hüner ülkemde,
Türlü türlü dünyada olmayan mucize icat ettik.

Büyüdü ahlak u edep ile oğul, kızlar da,
Eski efsaneyi gerçek Şirin u Ferhat ettik.

Bizi hürlüğe çıkararak atahan Lenin'i
Her tatlı sohbet içinde dile getirip, yad ettik. (1946)

¹¹³ Ezel meclisinde hitab-ı ilahî ile sarhoş olan

¹¹⁴ Yaradan akan irin

141. NÂZİK

Xırâm äyläb nigârim cilvâgâr boldi äcâb nâzik,
Tâbiât, qaddü qâmât, nâzik äxlâqu ädâb nâzik.

Çämändä körmädim bir ğunçâni bundây nâzâkâtli,
Âçilgân ğunçâdek gül fâslidâ gül yüzdä lâb nâzik.

Mükämmäl aqlu dâniş fâhmü idrâkigä tân berdim,
Kinâyâ birlä ötdi ortädä bir qançâ ğâp nâzik.

Bu keçâ vâsl bâzmidä meni mäst etdi äyländi,
Tınıq gül rânğ mäyu âltın qadâhlâr läbbälâb nâzik.

Dämä-dâm âşiqânâ oylâmây mästânâ söz qâtsâm,
Çimirğây egmä qâşni, qılğây âhistâ ğazâb nâzik.

Hämişâ sâyäsidad birğä bolmâqdur ümid ämmâ,
Âlâlmäsmân tilimgä yaşirin dildä tälâb nâzik.

Habibiy, yâr ilä oltirsäng ädâbin bəcə keltür,
Neçünkim oylägändä vâsl üçün bolğân sâbâb
nâzik. (1955)

142. QÂMÄTING

Ey cähân bâğidâ bitmiş munçâ zebâ qâmätिंग,
Boldi ğülzârü çämängä ziynät äfzâ qâmätिंग.

Bir tãmändä sârv qadlâr tursälâr sâf-sâf bolib,
Bir tãmändä sârvü qâmätlikdä tânâ qâmätिंग.

Ĝül açılmış bâğ ärä sârv üzrâ deb häyrândir el,
Men bilürmân sârv emäs bolğây hämânâ qâmätिंग.

Naqş emäs, tâvusning cismidä râşking zâhmidir,
Tâc emäs, bâşigä sâlgân türli sävdâ qâmätिंग.

Öz xırâmigä özi külmâqda kâklik tâĝ ärä,
Qıldı lâbârlük bilân yürgändä şâyda qâmätिंग.

Bârâ-bârâ açilib yaşnâb-tolib tâpsin kâmâl,
Körmäsün öz dâvridä kâmlükni äslâ qâmätिंग.

Qâmätिंगni mädhî yoq tilni Habibiy, til demäs,
Dârhaqiqat, lâyıqı âş'âru inşâ qâmätिंग. (1940)

NAZİK

Nazla yürüyüp nigarım cilvegar oldu çok nazik,
Tabiat, boy pos, nazik ahlak u edep nazik.

Çimende görmedim bir goncayı böyle nezaketli,
Açılan gonca gibi gül faslında gül yüzde dudak
nazik.

Mükemmel akl u daniş, fehm u idrakini kabul
ettim,
Kinaye ile geçti ortada bir nice cümle nazik.

Bu gece vasl bezminde beni mest etti, gezindi,
Saf gül renkli mey u altın kadehler dudak dudağa
nazik.

Bazen âşıkâne düşünmeden mestane söz katsam,
Çatar eğme kaşını, eder aheste gazap nazik.

Daima gölgesinde birlikte olmaktır ümit ama,
Alamam dilime, gönülde gizli arzu, nazik.

Habibiy, yâr ile otursan adabı yerine getir,
Niçin vasl için düşünmeye sebep olsun, nazik.
(1955)

ENDAMIN

Ey cihan bağında bitmiş bunca güzel endamın,
Oldu gülzar u çimene ziyet veren, endamın.

Bir tarafta servi boylular dursa saf saf olup,
Bir tarafta servi boylulukta eşsiz endamın.

Ĝül açılmış bağda servi üzre deyip şaşkındır halk,
Ben bilirim servi değil, olur sanki endamın.

Nakş değil, tavusun cisminde kıskançlık yarasıdır,
Taç değil başındaki türlü sevda, endamın.

Nazlı yürüyüşüne kendi gülmekte keklik dağ içre,
Etti kibarlık ile yürüdüğünde deli, endamın.

Gittikçe açılıp, çiçeklenip, bulsun kemal,
Görmesin kendi devrinde noksanlığı asla endamın.

Endamının methi yok, diline Habibiy dil demez,
Hakikaten, şiir ve nesrin layığıdır endamın. (1940)

143. ÖZBEKİSTAN'I KÖRÜNG

Yäşnägän, gül-gül açılğan Özbekistanni köring,
Xuşhävâ, xuşbährä, köm-kök bağ-bostanni köring.

Ter tökib peşanädän işläydi hər erkäk, äyâl,
Mehnätidän baxtü rävnaq tãpgän insãnni köring.

Ümridä suv körmägän qırlärdä baxş äyläb häyät,
Güllätib, âbâd etär, el tãpgän imkãnni köring.

Çehrä açgän, külgän âq altın bilän ziynät tãpib,
Yäşnägän, barq urgän ul sãbıq biyâbãnni köring.

Her plän üzrâ dädil imzâ çekib el qâşidä,
Ähdü pâymanın bęcärgän işçi, dehqãnni köring.

Ma'rifät ösdi, açıldı ilmi fãnniñ sirläri,
Kündä-kündä yãngi icãd, ilmi ürfãnni köring.

Mãdh etäy, küyläy Habibiy, baxtü İqbâl üstidä,
Elgä baxş etdi säädät, yãngi dävrrãnni köring.
(1948)

144. GÜLİSTAN

Ey gözäl gülistanım, xuşhävâ qışing, yãzing,
Bãhr âlurgä hər fãsling – yãngi-yãngi pãrdãzing.

Här तरäf xıyâbãnlär tãpdi gül bilän ziynät,
Märmäring tınıq, äsfäl't yolmä-yol pâyändãzing.

Bärçä âlimü dehqãn xızmätingdä hər dâim,
Zävq ilä quçãgingdä pãsbãnu dãmsãzing.

Yât giyãhlär undirmäs ildizin qırıp-qırıp,
Mehnätiniñni rãhät der qahrãmãnu şãvvãzing.

Yüzläringgä qondirmäs zãrräçä ğubâr äslä,
Köz qarãsidek äsrär mehribãnu cãnbãzing.

Dãm-bädãm oqr mãdhing, cãngä baxş etib rãhät,
Türlü-türlü xuşxãnlär, bülbüli xuşãvãzing.

Baxtiyâr Habibiysän, yãşnãdi gülistaning,
Nur saçâr Kremlän partiyãng bär, üstãzing.

ÖZBEKİSTAN'I GÖRÜN

Çiçeklenen, gül gül açılan Özbekistan'ı görün,
Hoşhava, hoşnasip gömgök bağ, bostanı görün.

Ter döküp alından çalışır her erkek, kadın,
Emeğinden baht u güzellik bulan insanı görün.

Ömründe su görmeyen kırlarda bahşedip hayat,
Gül gibi açtırıp, abat eder, halk bulduğı imkanı görün.

Yüz açan, gülen ak altın ile süslenerek,
Açılan, parıldayan o geçmiş çölü görün.

Her plan üzere cesur imza atıp halk önünde,
Ahd u peymanını tutan işçi, çiftçiyi görün.

Marifet büyüdü, açıldı ilm u fenin sırları,
Her gün yeni icat, ilm u irfanı görün.

Methedeyim, söyleyim Habibiy, baht u ikbal
hakkında,
Halka bahşetti saadet, yeni devranı görün. (1948)

GÜLİSTAN

Ey güzel gülistanım, hoşhava kışın, yazın,
Nasip almaya her faslın, yeni yeni süsün.

Her taraf hıyabanlar buldu gül ile kıymet,
Mermerin saf, asfalt yol yol ayak hãlin.

Bütün âlim u çiftçi hizmetinde her daim,
Zevk ile kucağında bekçi ve arkadaşın.

Yabancı bitkiler büyütmez kökü kırıp kırıp,
Emeğine rahat der kahraman u delikanlın.

Yüzlerine konduramaz zerrece toz asla,
Göz bebeği gibi bakar mihriban u canbazın.

Bazen okur methini, cana bahşedip rahatlık,
Türlü türlü hoşhanlar, bülbül u hoşavazlar.

Bahtiyarsın Habibiy, çiçeklendi gülistanın,
Nur saçâr Kremlin'den partin var, üstadin.

145. ÄVVÄL BÄHÄR

Mehnätkäş elni şad etär ävväl bähärini köring,
Ävväl bähär iş başlägän keng paxtäzärini köring.

Keng paxtäzär mäydänidä bir-birgä hämkärü räfiq,
Bir-birgä hämkärü räfiq yâru mädärini köring.

Yârü mädäri qahrämân, mehnätgä mâhir, sâf
yüräk,
Mehnätgä mâhir, sâf yüräk, räsümü şiarini köring.

Räsümü şiarü ädäti äzâd elim äzâd yaşâr,
Äzâd elim äzâd yaşâr, erk, ixtiyârini köring.

Erk, ixtiyârın bermäyin, tinçlik üçün imzâ çekib,
Tinçlik üçün imzâ çekib, ähdü qarârini köring.

Ähdü qarârın mârd eli buzmäs cähândä tâ äbäd,
Buzmäs cähândä tâ äbäd nâmusu ârini köring.

Nâmusu âri bâr üçün tábärä yaşnâb-güllägän,
Tábärä yaşnâb-güllägän şährü diyârini köring.
(1956)

146. SÄYÄHÄT ZÄVQI

Çıqıq keng paxtä mäydânlârni kördik,
Ädirdä yaşnâgän dânlârni kördik.

Hämä erkäk-âyâl yäkdil bärâbâr,
Kirişgän işgä pâlvânlârni kördik.

Traktorlârni toxtätmäs tünü kün,
Äcâyib tâpgän imkânlârni kördik.

Çiğit ekmâqdä qızğın hər tãmândä,
Bilimli, közli dehqânlârni kördik.

Quyâş nuri bilân oynâşgän ötkir
Cilâli qançâ ketmânlârni kördik.

Yetilgän şudgâru kökrâklâri keng,
Äq âltın bergüvçi kânlârni kördik.

Habibiy, Sâbirü, Quddüs, uçâvlân,
Äziz mehnätkäş insânlârni kördik.

İLKBAHAR

Emekçi halkı şad eden ilkbaharı görün,
İlkbaharda iş başlatan büyük pamuk tarlasını
görün.

Büyük pamuk tarlasının meydanında birbirine
hemkar¹¹⁵ u arkadaş,
Birbirine hemkar u arkadaş, yâr u kuvvetini görün.

Yâr u kuvveti kahraman, emeğe mahir, saf yürek,
Emeğe mahir, saf yürek resm u şiarını görün.

Resm u şiar u adeti özgür halkım özgür yaşar,
Özgür halkım özgür yaşar, güç, ihtiyârını görün.

Güç, ihtiyârı vermeyin, huzur için imza atıp,
Huzur için imza atıp, ahd u kararını görün.

Ahd u kararın mert halkı bozmaz cihanda
ebediyen,
Bozmaz cihanda ebediyen namus u arını görün.

Namus u arı olduğı için giderek çiçeklenip açılan,
Giderek çiçeklenip açılan şehir u diyârını görün.
(1956)

SEYAHAT ZEVKİ

Çıkıp geniş pamuk meydanlarını gördük,
Kırda büyüyen tahılları gördük.

Bütük erkek kadın tek yürek beraber,
Girişen işe pehlivanları gördük.

Traktörleri durdurtmaz gece gündüz,
Güzel bulduğı imkanları gördük.

Çiğit ekmekte sıcak her tarafta,
Bilgili, gözü keskin çiftçileri gördük.

Güneş nuru ile oynaşan keskin
Cilalı nice kazmaları gördük.

Büyüyen sürülü tarla ve göğüsleri geniş,
Ak altın verici madenleri gördük.

Habibiy, Sabir u Kuddüs her üçü,
Aziz emekçi insanları gördük.

¹¹⁵ Aynı işi yapan

147. SENİNG

Gär yâmân bolsâm hãm ey cânâ, yâmâningmân
sening,
Yaxşı bolsâm tâng emâskim cânâcâningmân
sening.

Kelgäy ävväl nâming âğzimgä, ägär söz başlâsâm,
Nâmi pâking birlä dâim nüktädâningmân sening.

Sözläring cânimgä râhât, tândürüstlik baxş etâr,
Sözlä cânim, tâšnâi şirin zâbâningmân sening.

Uxlâmâsmân köying âtrâfidä tünlär äylänib,
Kim vâfâ birlä qorıqçı pâsibâningmân sening.

Tâ äbäd işqingdâ sâdıqmân desâm yâlgân emäs,
Tâzâ vicdânlıkdâ bolgân imtihâningmân sening.

Dildä kim mehringni mühri birlä bolgân naqşı bâr,
Xâhi yaxşı, xâh yâmânâmân, mehribâningmân
sening.

Vâsl gülzârın Habibiy, yâd etib bülbül kâbi,
Keçälär küylâvçi vâsfu dâstâningmân sening.
(1961)

148. MUNÇÄ SÄZ

Munçä lâtifü munçä sâz lâlä üzârini köring,
Lâlâzâri qırmızı ârâsli bâhârini köring.

Fâsli bâhâri yâm-yâşil câmâi sâbzârâng kiyib,
Câmâi sâbzârâng bilä közi xumârini köring.

Közi xumâru ğamzâli âğzidâ şox târânâsi,
Âğzidâ şox târânâyü qoldâ dutârini köring.

Qoldâ dutâru yällâsi yürsä çämändä säyr etib,
Yürsä çämändä säyr etib lâylü nâhârini köring.

Lâylü nâhâri özgäçä qâşidâ turgäy âyu kün,
Qâşidâ turgäy âyu kün hämdâmü yârini köring.

Hämdâmü yâridin nâxuş ziynätü nuru hüsn âlur,
Ziynätü nur âlur äcâb râsmü şîârini köring.

Râsmü şîari istâġi âşıqı sâdıqu hâlâl,
Âşıqı sâdıq olmasâ, nâmusu ârini köring.

SENİN

Eğer yaman (kötü) olsam da ey cana, yamanınım
senin,
İyi olsam şaşılmaz ki en seviminim senin.

Gelir önce adın ağzıma, eğer söze başlasam,
Güzel adın ile daima nüktedanımın senin.

Sözlerin canıma rahat, sağlam vücutluluk
bahşeder,
Söyle canım, tatlı dilinin susamışyım senin.

Uyumam köyün etrafında gecelerce dolanıp,
Ki vefa ile koruyucu, bekçinim senin.

Ebediyyen aşkında sadığım desem yalan değil,
Temiz vicdanlılıkta olan imtihanımın senin.

Gönülde aşkının mühürü ile olan izi var,
Ha iyi ha kötüyüm, mihribanımın senin.

Vasl gülzarını Habibiy, yad edip bülbül gibi,
Gecelerce söyleyici vâsf u destanımın senin.
(1961)

BUNCA SAZ

Bunca latif ve bunca iyi lale yanağını görün,
Lalezar-ı kırmızı, hayranlık (uyandıran) baharını
görün.

Baharda yemyeşil sebzerenkl elbisesini giyip,
Sebzerenkl elbise ile gözünün mahmurluğunu
görün,

Gözünün mahmurluğu, gamzeli ağzında nazlı
nağmesi,
Ağzında nazlı nağmesi ve elinde dutarını görün.

Elinde dutar ve “yelle”si, yürüse çimende dolaşp,
Yürüse çimende dolaşp gece u gündüzünü görün.

Gece u gündüzü başkaca yanında durur ay u gün,
Yanında durur ay u gün, hemdem u yârini görün.

Hemdem u yârinden ne hoş kıymet u nur u hüsn
alır,
Kıymet u nur alır şaşirtıcı resm u şiarını görün.

Resm u şiarı isteġi sadık aşığı u helal,
Sadık âşık olmasa, namus u arını görün.

149. YAŞ BAŞIM

Äytäyin sirmimin ey qıymätli sirdâşim mening,
Keldi baxtim kökkä yetdi yaş ekän başım mening.

Cânacânim partiyâm qoltıqladı, yol başladı,
Mehribânim, rähbârim, ğamxoru yoldâşım mening.

Äftâbim nur saçâr pârlâb Kreml' ävçidä,
Şaxdü şakkärdän şirinraq boldi tälx âşım mening.

Köp zâmân yürdim yäyâv tâ ävc âlib ilmü fânim,
Legkävây "Pâbedä" boldi emdi izvâşım mening.

Zor tiläk xalqım üçün bolsin Vätân tinçü âmân,
Äqbat yetkürdi bu dävlatgä bärdeşim mening.

Yâşnâdim, ösdim, Habibiy, işlâdim sur'ât bilân,
Älgân ilhâmim – yâmân közge âtar taşım mening.
(1939)

150. OKING

Ey oqış şävqındä yürgänlär, yüring, çaqqân oqing,
Çm köngil birlä oqşining dävri bu dävran, oqing.

Oylängiz yaşlık ğanimät här küni, här sâati,
Ötmäsin behudä oynâb bir nâfäs, biyrân oqing.

Här bilimsizdän bilimlikning neçâğlık farqı bâr,
Ğayratü mehnät qiling, tâ tändä bârdur cân, oqing.

Häm dämingizdir kitâbu dâftârü qâğâz, qalâm,
Bilmâq istäng keçä-kündüz, bâriçä imkân oqing.

Oynâmâq, külmâqqa mäktäbdäşü tengdâşlär bilân,
Xuşhävâ, âzädä mäktâb, bağ ilä bostân, oqing.

İntiling här imtihân çağıdä üstün bolgudek,
Şunçälär fürsät tâpib barmâq emäs âsân, oqing.

Bä'zi-bä'zi bähräsizlârgä yâqın yândâşmängiz,
Tâ Habibiydek yüräkdä qâlmâsin ärmân oqing!
(1935)

GENÇ BAŞIM

Söleyim sırrımı ey kıymetli sırdaşım benim,
Geldi bahtım, göge ulaştı genç iken başım benim.

En sevimlim partim koltukladı, rehber oldu,
Mihribanım, rehberim, şefkatli yoldaşım benim.

Güneşim nur saçâr parlayıp Kreml'in göğünde,
Bal u şekerden daha tatlı oldu acı aşım benim.

"Çok zaman yürüdüm yaya ta hızlanıp ilm u fenim,
Legkevay "Pâbedä"¹¹⁶ oldu şimdi izvaşım¹¹⁷ benim."¹¹⁸

Güçlü dilek halkım için olsun vatan sâlim,
Akıbet ulaştırdı bu devlete gayretim benim.

Açıldım, büyüdüm, Habibiy, işledim süratle,
Aldığım ilham, kötü göze attığım taşım benim.
(1939)

OKUYUN

Ey okuyuş şevkinde yürüyenler, yürüyün, becerikli okuyun,
Gerçek gönül ile okuyuşun devri bu devran, okuyun.

Düşünün gençlik ganimeti her gün, her saat,
Geçmesin boşa oynayıp bir an, şakır şakır okuyun.

Her bilimsizden bilimlinin nicelik farkı var,
Gayret ve emek verin, tende vardır can, okuyun.

Hemdeminizdir kitap u defter u kağıt, kalem,
Bilmek isteyin gece gündüz, oldukça imkan okuyun.

Oynamak, gülmeye okul arkadaşı ve yaşlılar ile,
Hoşhava, özgür mektep, bağ ile bostan okuyun.

Gayret edin her imtihan zamanında üstün olgu gibi,
Bunun gibi fırsat bulup sürmek değil kolay, okuyun.

Bazı bazı nasipsizlerin yakınına yanaşmayın,
Habibiy gibi yürekte kalmasın istek, okuyun!
(1935)

¹¹⁶ İnsan taşıyan araç

¹¹⁷ Fayton, at arabası

¹¹⁸ Önce bilimde bir yerlere gidinceye kadar çok zaman yaya yürüdüm, sonra at arabası benim arabam oldu.

151. AŞKÂR ETDİNG

Ey qarâ közim, ul kün özni aşkâr etding,
Köz uçidâ bir bâqding, dil quşin şikâr etding.

Qatrâ-qatrâ noş äylâb suhbât içrâ gül räng mäy,
Boldi âtaşin yüzlar, turfâ lâlâzâr etding.

Bâşqa nâzaninlârdân sensân âşnâpârvâr,
Âşnâgâ lütf äylâb, özglârdân âr etding.

Mâhrâmi visâl etding, xalq ârâ şârâf tâpdim,
Dostlârimning âldidâ yâru baxtiyâr etding.

Kördim ây cämâlingni közlârim bolib râvşân,
Bir yol iltifât äylâb, dilni beğubâr etding.

Qâlmâdi yürâklârdâ zârrâ häsrätü ârmân,
Dâm-bädâm hücum etgân ğamni târ-mâr etding.

Nâz etib Habibiyning işqın imtihân äylâb,
Râsmi dilrâbâlikdâ yângi bâr şiâr etding. (1943)

152. YAXŞI CÂNÂNİM

Sendin özgâ kimni dermân, yaxşı cânânim özing,
Közlârimgâ nuru göyâ cism ârâ cânim özing.

Toxtâmäs könglimdâ sensiz bir nâfäs säbru qarâr,
Zâtî pâking hürmâti, sevgân qâdrdânim özing.

Gülşânim, bağım, gülistânim visâling, suhbâting,
Tâleim, baxtim, şârâfli şâvkâtım şânım özing.

Oylâsâm mäyğün lâbingni fikri mäst äylâr meni
Turfâ şirindür häyâtım, şâkkârâfşânım özing.

Lâhzâ tãnhâlikdâ bolmäsmân, xayâling ülfâtim,
Mâsnâdi könglimdâ eng hürmâtlî mehmânım
özing.

İkki misrâ şe'r oqırmân, işqning mâzmunı bâr,
Qâş emäs ul sâfhâi hüsnıngdâ devânım özing.

Men Habibiy, çekmägäymân tâ âbâd zulmât
ğamin,
Kündüzü râvşân quyâş, tün mâhitâbânım özing.
(1942)

AŞIKAR ETTİN

Ey kara gözüm, o gün kendini aşikâr ettin,
Göz ucuyla bir baktın, gönül kuşunu avladın.

Katre katre içip sohbet içre gül renk mey,
Oldu ateşli yüzler, taze lalezar ettin.

Başka nazeninlerden sensin aşınaperver,
Aşınaya lütfedip, başkalarından ar ettin.

Mahremi kavuşturdun, halk içre şeref buldum,
Dostlarımın önünde yâr u bahtiyar ettin.

Gördüm ay cemalini gözlerim olup parlak,
Bir yol iltifat edip, gönlünü temizledin.

Kalmadı yüreklerde zerrece hasret u arzu,
Ara sıra hücum eden gamı tarumar ettin.

Nazlanıp, Habibiy'nin aşkını imtihan edip,
Dilrubalık resminde yeni izi var ettin. (1943)

GÜZEL CANANIM

Senden başka kime derim, güzel cananım özün,
Gözlerime nur ve sanki cism içre canım özün.

Durmaz gönlümde sensiz bir nefes sabr u karar,
Zat-ı pakının hürmeti, seven değerlim özün.

Gülşenim, bağım, gülistanım kavuşman, sohbetin,
Talihim, bahtım, şerefli şevketim, şanıım özün.

Düşünsem mey rengi dudağını, fikri mest eder beni
Taze ve tatlı hayatımdır, şekersaçanıım özün.

Bir an tenhalıkta olmam, hayalin ülfetim,
Gönül makamımda en hürmetli misafirim özün.

İki mısra şiir okurum, aşkının mazmunu var,
Kaş değil o güzelliğin safhasında divanım özün.

Ben Habibiy, çekmem ebedî zulmetini gamın,
Gündüzü parlak güneş, gecesi parlak ayım özün.
(1942)

153. EY NÄVÄİY

Ey Nävâiy, keldingü ketding, fârâğat körmäding,
Gam eding mäzlumlär üstidä, hâlâvât körmäding.

Hikmätü fân mähzâni bolding cäsârât körsätib,
Lekin ul zâlimlär içrâ lâhzâ rähât körmäding.

İlmü insâfu vätânpärvärlik erdi maqsäding,
Çıqmädi mäydängä bir sâhib şicâät, körmäding.

Gerçi sen yer âstidä, kökkä kötärđi xalqımız,
Şührätting tutdı cähânni benihâyâ körmäding.

Qaytädän tırgızdı göyâ kimyâğâr pârtyâ,
Dünyädä bundây sädâqatdek sädâqat körmäding.

Ötgän äsringni, Habibiy, oylâb äfsus äylädim,
Tâ bu dävran kelgüçä dävri sädât körmäding.
(1944)

EY NEVAİY

Ey Nevaiy, geldin ve gittin, feragat görmedin,
Gamdın mazlumlar üstünde, tatlılık görmedin.

Hikmet u fen mahzeni oldun cesaret gösterip,
Lakin o zalimler içre bir an rahat görmedin.

İlm u insaf u vatanperverlik idi maksadının,
Çıkmadı meydana bir cesaret sahibi, görmedin.

Gerçi sen yer altında, göğe kaldırdı halkımız,
Şöhretin tuttu cihanı sonsuz, görmedin.

Yeniden diriltilti sanki kimyager parti,
Dünyada böyle sadakat gibi sadakat görmedin.

Geçen asrını, Habibiy, düşünüp yazık ettim,
Bu devran gelinceye kadar saadet devri görmedin.
(1944)

154. YÄZYAVÂN

Ey vätânpärvär bähâdırlär sädâqat körsätting,
Yängi âbâdlık üçün qudrät, cäsârât körsätting.

Yäzyavân mäydänidä başlandı işlär ävc älib,
Zor bering mardânâ, cängävâr körsätting.

Dostimiz, hämkârimiz rus xalqı bâr, biz baxtiyâr,
Qançälär bâr bolsä mehnätdä şarâfät, körsätting.

Biz ätäqlı qahrämânımız, qahrämân ävlâdimiz,
Qahrämân xalq içrâ bolsä härnä âdät, körsätting.

Täşnä çöllärni yaqımlı suv qândirdingiz,
Şährü qışlaqlär tüzing, mingläb imârät körsätting.

Şorä, yäntâğ ornidä unsin âq âltın, gülläsin,
Yängi dünyâ, yängi el, yängi vilâyät körsätting.

İbrät âlsinlär Habibiydek körib baxt istägän,
Tâzâ vicdân, mehnätü baxtü sädât körsätting.
(1953)

YAZYAVAN

Ey vatanperver bahadirlar sadakat gösterin,
Yeni âbâdlık için kudret, cesaret gösterin.

Yazyavan meydanında başlandı işler hızlanıp,
Güçlü verin merdane, cengâver gösterin.

Dostumuz, hemkarımız Rus halkı var, biz bahtiyar,
Niceler var olsa emekte şerafet, gösterin.

Biz meşhur kahramanız, kahraman evladımız,
Kahraman halk içre olsa her ne âdet, gösterin.

Susamış çölleri lezzetli suya doyurdunuz,
Şehr u kışlaklar düzün, binlerce imaret gösterin.

Şora¹¹⁹, “yantag” yerinde bitsin ak altın, açılınsın,
Yeni dünya, yeni halk, yeni vilayet gösterin.

İbret alsınlar Habibiy gibi görüp baht isteyen,
Temiz vicdan, mihnet u saadet bahtını gösterin.
(1953)

¹¹⁹ Kurak yerlerde, ekin meydanlarında büyüyen, yapraklarının üstü parlak altı kül rengi olan yabani ot, üzümün goncası

155. İKİ DOST

Dostlär, şanlı bəşär Câmîy, Nəvâiyi köring,
Sâhibi fâzlı hünär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Şu'lä sâçğây keçä-kündüz şe'riyät âsmânidä
Häm çunân şämsü qamär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Birläri təcik, biri Özbek vâ lekin bir täläb,
Dil bilän til bir mägär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Bu haqiqiy dostlik räsmi sovetlär dävridä
Boldi hər kün cilvægär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Nəzm gülzârigä ârâyış beribdir munçä häm,
Räng-bäräng gül sərbäsär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Här mähäl söz mülkining fâth etgäli qoysä qadäm,
Yâri İqbälü zäfär, Câmîy, Nəvâiyi köring.

Bolsä deb mehnätkäş el tinçü âmân qoldä qaläm,
Uxlämây şâmü sähär Câmîy, Nəvâiyi köring.

Ey Habibiy, köp äsär qaldirdilär ibratnämä
Boldi äläm bährävär, Câmîy, Nəvâiyi köring.
(1968)

156. İŞLÄMÄSÄNG

Tişlämäq barmu häläl aş ilä nân, işlämäsäng,
Elgä keng, târ bolädür sengä cähân, işlämäsäng.

İşlä el näfi üçün şânu şäraf istär esäng,
Bäqmägây hürmät ilä ähli zämân, işlämäsäng.

Äldilär mehnät etib köplär uluğ nâmu nişân,
Bolmägây sendä uluğ nâmu nişân, işlämäsäng.

Mehnätinğ bolmäsä, yoq fâzlı kämâl, äyşü huzur,
Turmuşinğ bolğusi tâbärä yämân, işlämäsäng.

Kündä nârdânginä bir däkki yegây äilädän,
Qaynämäs häftädä häm üydä qâzân, işlämäsäng.

Körmädim dängäsädä baxtü säädätdän äsär,
Tâpmägünğ baxtü säädätini gümân, işlämäsäng.

Oylägin, ränginğ öçib yürmä sorib tiş kirini,
Kirmägây üygä birär xaltädä dän, işlämäsäng.

İbrät äl közni açib, işläsä kim boldi äziz,
Qorqamân, çekkây äzâb äxiri cân, işlämäsäng.

Ey Habibiy, hărăkät birlä kelür hər bäräkät,
Äqibät xalq içidä bolğây äyân, işlämäsäng. (1952)

İKİ DOST

Dostlar, şanlı insan Camiy, Nevaiy'i görün,
İhsan u hüner sahibi Camiy, Nevaiy'i görün.

Ateş saçar gece gündüz şiiriyat gökyüzünde
Öyle güneş ve ay gibi Camiy, Nevaiy'i görün.

Birileri Tacik, biri Özbek u lakin bir talep,
Gönül ile dil bir meğer Camiy, Nevaiy'i görün.

Bu gerçek dostluk resmi Sovyetler devrinde
Oldu her gün cilvegar Camiy, Nevaiy'i görün.

Nazm, gül bahçesine süs vermiştir bunca da,
Rengârenk gül baştanbaşa Camiy, Nevaiy'i görün.

Her zaman söz mülkünü fethetmeye atsa adım,
Zafer u ikbalin yâri, Camiy, Nevaiy'i görün.

Olsa deyip emekçi halk dinç u sağlam, elde kalem,
Uyumaz akşam u sabah Camiy, Nevaiy'i görün.

Ey Habibiy, çok eser bıraktılar ibret veren
Oldu âlem nasibini almış, Camiy, Nevaiy'i görün.
(1968)

ÇALIŞMASAN

Dişlemek var mı helal aş ile ekmek, çalışmasan,
Halka geniş, dar olur sana cihan, çalışmasan.

Çalış halk faydası için şan u şeref isen,
Bakmaz hürmetle zaman ehli, çalışmasan.

Aldılar emek verip hepsi ulu nam u nişan,
Olmaz sende ulu nam u nişan, çalışmasan.

Emeğin olmasa, yok fazl u hüner, zevk u huzur,
Hayatın olgusu giderek fena, çalışmasan.

Her gün ekşisine bir acı söz yer aileden,
Kaynamaz haftada da evde kazan, çalışmasan.

Görmedim tembelde baht u saadetten eser,
Bulmanın baht u saadeti şüphe, çalışmasan.

Düşün, rengin sönmüş yürüme, sırt kirini,
Girmez eve birer çuvalda tahıl, çalışsan.

İbret al gözünü açıp, çalışsa kim oldu aziz,
Korkarım, çeker azap sonunda can, çalışmasan.

Ey Habibiy, hareket ile gelir her bereket,
Akıbet halk içinde olur ayan, çalışmasan. (1952)

157. NÄZÄR ÄYLSÄNG

Näxoş, örgüläy, käräming bilä qaräsäng külib,
näzär äyläsäng,
Yürägingdägi ğaräzingni häm biläyin, nädür, xabär
äyläsäng.

Keçälär yätib miccä qâqmäyin bâqıb äygä zâr ilä
nälä qıl,
Äsär äylägäy bârib, ey köngül, mägär âh otin şärär
äyläsäng.

Çämänim sening qadäming üçün neçä dästä gül
bilä müntäzir,
Yoling üstidä turämän kütib, körämän debän güzär
äyläsäng.

Bâqıb özgägä meni tärk etib yänä ğamzäyü yänä
işvä-nâz,
Negä oymäyin, negä küymäyin, yänä bul äcäb
hünär äyläsäng.

Neçä işq eli küyib-örtänib seni körgäli kezär
axtärrib,
Ne bolur edi körä qâlsälär çıqıb özginäng säfär
äyläsäng.

Bu tärävätü bu käräşmä bâr ösib-ulğayib tâpäsän
kämâl,
Meni häm özing yäqning bu deb, yäqning käbi
başär äyläsäng.

Äcäb ermäs ul yüräging erib şiräli-şirin nâfäsing
bilän,
Bu Habibiygä qılib iltifät hämä tälx âşni şäkär
äyläsäng. (1967)

BAKSAN

Ne hoş, örülür, keremin ile beklesen gülüp,
baksan,
Yüreğindeki garezini de bileyim nedir, haber etsen.

Gecelerce yatıp kirpik kakmadan bakıp aya zar ile
fıgan et,
Eser yapar varıp, ey gönül, meğer ah ateşini
kıvılcım etsen.

Çimenim senin adımın için nice deste gül ile
bekleyen,
Yolun üstünde duramam bekleyip, göremem deyip
geçsen.

Bakıp yabancıya, beni terk edip yine gamze u yine
işve, naz.
Niye çalmayayım, niye yanmayayım, yine şaşırtıcı
hüner etsen.

Nice aşk halkı yanıp, örtünüp seni görmek için
gezer, arayıp,
Ne olur idi görebilseler, çıkıp kendinle sefer etsen.

Bu tazelik ve bu bakışma var, büyüüp bulasın
kemal,
Beni de kendi yakının bu deyip, yakının gibi insan
etsen.

Şaşırtıcı değil o yüreğin eriyip şireli, tatlı
nefesinle,
Bu Habibiy'e edip ilfitat, bütün acı aşını şeker
etsen. (1967)

158. DOSTİM, ORDEN MÜBÂRÂK

Ey muhtârâm âzizim, yângi zâfâr mübârâk,
Tâng çâğidâ eşitdim bir xuşxabâr, mübârâk.

Dâvlätning iltifâti hürmât nişâni bolgây,
Xızmätdä xalqımızdin tâpding nâzâr, mübârâk.

Kutluğ säfärdä bolmiş İqbâlü baxt yâring,
Qalbinggä pärtäv âfşân köksingdä zâr, mübârâk.

Xalqım deding, yürürding islâh üçün fidâkâr,
Gâh yerdä, gâhi kökdä äylâb säfâr, mübârâk.

İsming bilân vâzifâng bolmiş näxuş münâsib,
Yoqsä bolurmu bunça fâzlü hünâr, mübârâk.

Bid'at bilân xurâfât ävc âldi xalq içindä,
Mâhv etkâli kürâşding bağlâb kâmâr, mübârâk.

Fäyzü tärâb vücuding şirin zâbânu kâmtâr,
Âğzıngdä bârmu bilmâm âyâ şâkâr, mübârâk.

Bu rävnaqinggä bâis cäbhângdä cilvâgärdür,
Lävhi dilingdä naqşin pändi pädâr, mübârâk.

Nurin saçıp tünü kün başıngdä sâyâbâning,
Yâ'ni iki mürâbbiy şâmsü qamâr, mübârâk.

Mâdhing oqıb Habibiy, qalbindä çın tälâb şul,
Erkin yaşâ zâmânlar körmây zârâr, mübârâk.
(1963)

159. KELDİK

Qâlxâzgä çıqqan sâzândälâr tilidän

Bu gülşân sâz edi, sâz üstigä sâz etgäli keldik,
Qadrânlarıni şâd äylâb sârâfrâz etgäli keldik.

Şärâfli mehnätü hâm baxt nuri birlä yüksälgân,
Sizningdek usta dehqânlarıni mümtâz etgäli keldik.

Etäklâb tergân âq âltinni, ey kolxoççi ortâqlâr,
Cähângä boldingiz âyinä, pârdâz etgäli keldik.

Âlib qollârgä nâzik sâzü tillärdä şirin yällä,
Fälâkkä yetgüdek cor äylâb, âvâz etgäli keldik.

Muhabbât bağlaşib, sizlâr bilân hâr keçä bâzm
äylâb,
“Bâyât”, “ Uşşâq”u, “Gülyâr”u, “Çäpândâz” etgäli
keldik.

Çämân bülbülläridek säyr etib gülzârü bağlârdä,
Hämişä yäyrâb erkinlikdä pârvâz etgäli keldik.

Habibiy, maqsâdim – tinçlik, fârâvânlik dävâm
etsin,
Köngillârni bâhâr äyyâmi-yü yâz etgäli keldik.
(1943)

DOSTUM, MADALYA MÜBAREK

Ey muhterem azizim, yeni zafer mübarek,
Tan zamanında işittim bir hoş haber, mübarek.

Devletin iltifatı hürmet nişanı olur,
Hizmette halkımızdan buldun bakış, mübarek.

Kutlu seferde olmuş ikbal u baht yârin,
Kalbine ışık saçan göğsünde altın, mübarek.

Halkım dedin, yürürdün ıslah için fedakâr,
Bazen yerde, bazen gökte sefer edip, mübarek.

İsmin ile vazîfen olmuş ne hoş münâsib,
Yoksa olur mu bunca fazl u hüner, mübarek.

Fitne ile hurafeler hızlandı halk içinde,
Mahvetmek için güreştin bağlayıp kemer,
mübarek.

Feyz u tarab vücudun tatlı dil ve alçakgönüllü,
Ağzında var mı bilmem acaba şeker, mübarek.

Bu parlaklığa sebep cephendeki cilvegardır,
Gönlünün üzerinde nakşın baba nasihatı, mübarek.

Nurunun saçıp gece gündüz başında şemsiyen,
Yani iki terbiyecisi güneş u ay, mübarek.

Methini okuyup Habibiy, kalbimde gerçek talep
şu,
Özgür yaşa, zamanlar görmez zarar,
mübarek.(1963)

GELDİK

Kolhoza çıkan sazendelerin dilinden

Bu gülşen saz idi, saz üstüne saz etmeye geldik,
Değerlileri şad edip baş kaldırmaya geldik.

Şerefli emeği de bahtın nuru ile yükselen,
Sizin gibi usta çiftçileri mümtaz etmeye geldik.

Etekleyip toplayıp ak altını, ey kolhozcu ortaklar,
Cihana oldunuz ayna, düzenlemeye geldik.

Alıp ellere nazik saz u dillerde tatlı “yelle”,
Feleğe yetecek gibi çalarak, ses etmeye geldik.

Muhabbet bağlaşıp, sizlerle her gece bezm edip,
“Bayat”, “Uşşak”, “Gülyâr”, “Çependaz” etmeye
geldik.

Çimen bülbülleri gibi gezip gülzar ve bağlarda,
Daima sevinip özgürlükte kanat açmaya geldik.

Habibiy, maksadım dinçlik, bolluk devam etsin,
Gönülleri, bahar günleri de, yaz etmeye geldik.
(1943)

160. TOY MÜBÂRÂK

Üstâzîm ey Nâvâiy, baxti bâqâ mübârâk,
Beş yüz yıl âxîridâ kördîng vâfâ mübârâk.

Fârzânâyi zâmânâ öz mehrîdân nişânâ,
Körsâtdi toy bâhânâ, çın âşnâ mübârâk.

Şâvkâtli bâzmü suhbât, hâr dildâ bir muhabbât,
Toyxânâ tâpdî ziyânât, sâhnü fâzâ mübârâk.

Qollârdâ câmi mâtlâb, söz bâdâsi lâbâ-lâb,
Noş âldidâ cârânglâb kâyfî sâfâ mübârâk.

Tännâzi nağmâ pârdâz, sâzândâlâr âlib sâz,
Cor âylâmâqdâ âvâz, sâvtü sâdâ mübârâk.

Toldi câhângâ nâming, boldi büyük maqâming,
Hâr ölkädâ kâlâming, şîrin âdâ mübârâk.

Âçıldı zor tilsîmg sârlâvhâlârdâ isîmg,
Hikmâtli fâsü qîsmîng tâpdî binâ mübârâk.

Bolsâng edi özing hâm mâhmânlarînggâ hâmdâm,
Toy üstidâ dâmâ-dâm el qîlsâ tâ, mübârâk.

Sâqiy, ketür piyâlâ, yüzlârni âylâ lâlâ,
Boldim, Habibiy, vâlâ, tâpdim nâvâ mübârâk.
(1947)

MÜBAREK TOY

Üstadım ey Nevaîy, ölümsüzlük bahtı mübarek,
Beş yüz yıl sonrasında gördün vefa mübarek.

Zamane bilginlerinin kendi aşkıdan nişane,
Gösterdi toy bahane, gerçek aşına mübarek.

Şevketli bezm u sohbet, her gönülde bir muhabbet,
Toyhane buldu kıymet, gökyüzü sahnesi mübarek.

Ellerde kadehi, isteği, söz badesi dudak dudağa,
Zevk u sefa önünde ahenklenip keyf-i sefa mübarek.

Namenin tennazı perdaz, sazendeler alıp saz,
Çalmaktaâvâz, ses u seda mübarek.

Doldu cihana namın, oldu büyük makamın,
Her ülkede kelamın, tatlı eda mübarek.

Açıldı güçlü tılsımın, serlevhâlarda¹²⁰ ismin,
Hikmetli fes ü kısmın buldu bina mübarek.

Olsan idi kendin de mihmanlarına hemdem,
Toy üstünde zaman zaman etse ta ki mübarek.

Sâki, getir kadeh, yüzlerini eyle lale,
Oldum, Habibiy, ama buldum neva mübarek.
(1947)

---

¹²⁰ Yazıda başlık

161. YÄNGİ YIL

Şärâfâtli mübârâk ey uluğ äyyâm xuş kelding,
Qadrân xalq üçün mahbubu dilârâm xuş kelding.

Tüzib hâr üydä qızgın bâzmü rängä-räng
ziyâfâtlâr,
Hämä yaşu qarı kütmäqdä bu âqşâm xuş kelding.

Äğır mehnätdä hêm tâlmäs biläk qudrätli qollârdä,
Zâfâr baxşü musâffâ bälä tolgân câm, xuş kelding.

Qaçân äğzimgä âlsâm yängi yıl deb nâmi pâkingni,
Berür kâmingä lâzzât bu şärâfli nâm xuş kelding.

Bäländ İqbâl üçün yängi şîrû yängi qânunlâr,
Kremlän âlib kelding nâxuş in'âm, xuş kelding.

Vätanning sâyâbâni märhämätli pârtyâm väsfin.
Yâzâr bolsâm zâmânlâr bolmäğäy itmâm, xuş
kelding.

Qadâm qoydik Habibiy, lâbârânä äsli maqsädgä,
Tüzildi recä, berding baxt üçün ilhâm xuş kelding.
(1961)

162. MÜBÂRÄK – ĞAFUR ĞULÂM

Ey şâiri zâmânä, baxtû zâfâr mübârâk,
Şävkätli pârtyâmizdän tâpding nâzâr mübârâk.

Qılding hämişä mehnät, yaşlärgä bolding ibrät,
Hâr bir sözing nâsihat, şirin-şâkâr mübârâk.

Qalbingdä pârpirâb nur şe'ring cähângä mäşhur,
Bolding elingä mänzur âliy bâşâr mübârâk.

Öçmäs cähândä nâming, boldi büyük maqâming,
Hikmätgä bây kälâming berdi xabâr mübârâk.

Dostim dedim yügirdim, ixlâs ilä yüz urdim,
Hâr xânädändä kördim sendän äsâr mübârâk.

Ältmiş degän yaşingdä dâvlät quşi başingdä,
Sevgänläring qâşingdä tâtliq sâmâr mübârâk.

Kördim Habibiy, hâr ân pârlâq yüzing dâraxşân,
Bâşing üzä nigâhbân şâmsü qamâr mübârâk.
(1963)

YENİ YIL

Şerefli, mübarek ey ulu eyyam¹²¹ hoş geldin.
Değerli halk için mahbûb¹²² u dilaram¹²³ hoş
geldin.

Düzüp her evde kızgın bezm u rengarenk
ziyafetler,
Bütün genç u yaşlı beklemekte bu akşam, hoş
geldin.

Ağır işte de yorulmaz bilek kudretli ellerde,
Zafer bahş u temiz çocuk dolan cam¹²⁴, hoş geldin.

Ne zaman ağzıma alsam yeni yıl deyip nam-ı
pakımı,
Verir arzuma lezzet bu şerefli nam, hoş geldin.

Yüksek ikbal için yeni işaret u yeni kanunlar,
Kreml'den alıp geldin ne hoş hediye, hoş geldin.

Vatanın gölgesi merhametli partim, vasfin.
Yazar olsam zamanlar olmaz tamam, hoş geldin.

Adım attık Habibiy, kibarlıkla asıl maksada,
Düzüldü rica, verdin baht için ilham, hoş geldin.
(1961)

MÜBAREK – ĞAFUR ĞULÂM

Ey zamane şairi, baht u zafer mübarek,
Şevketli partimizden buldun bakış mübarek.

Yaptın daima emek, gençlere oldun ibret,
Her bir sözün nasihat, tatlı, şeker mübarek.

Kalbinde saçtığın nur, şiiirin cihanda meşhur,
Oldun halkına adanmış, ulu beşer mübarek.

Sönmez cihanda namın, oldu büyük makamın.
Hikmete zengin kelamın verdi haber, mübarek.

Dostum dedim, koştum, ihlas¹²⁵ ile yüz vurdum,
Her hanedanda gördüm senden eser, mübarek.

Altmış yaşında, devlet kuşu başında,
Sevenlerin yanında, tatlı sonuç mübarek.

Gördüm Habibiy, her an parlak yüzün derehşan¹²⁶,
Başının üstüne nigahban güneş u ay mübarek.
(1963)

¹²¹ Devirler, günler, güç, iktidar

¹²² Sevilen, muhabbet edilen

¹²³ Gönül eğlendirici, kalbe rahatlık veren, gönül
okşayan

¹²⁴ Kadeh

¹²⁵ İçten, samîmî, riyasız sevgi, Allah emrettiği için
ibadet etmek, riyakarlıktan, gösterişten uzak olmak

¹²⁶ Parlak, parlayan, parlaklık, münevver, ziyadar

163. KELMÄSÄNG

Könglim ârâm âlmägäy bir lâhzä, bir ân,
kelmäsäng,
Tâlpinür hâr dâm tänimdän çıqqalı cân, kelmäsäng.

Mengä bu hicrân tünü keldi qârânğu häm uzâq,
Bolmägäy rävsän üyim, ey mâhitâbân, kelmäsäng.

Noş etärmän aççığ-aççığ häcrü fûrkat küncidä,
Közlärimning kâsäsidadä lâb-bälâb qân, kelmäsäng.

Toldirib qoynimni xâm yängâq bilä ketsäng ägär,
Öksinib, könglimdä qâlgäy çıqmäs ärmân,
kelmäsäng.

Köz tutib oltirmäydi yol üzrâ häryân termülib,
Xâtirim säçing kâbi bolgäy pärişân, kelmäsäng.

Neçä yol mehrü muhabbâtdän dâm urding, oylägil,
Şunçä qılgäy va'dälär bolmäsmi yâlgân
kelmäsäng.

Gär yâzâr bolsäm, Habibiy, kelmäsingning
xasrätin,
Xalq âräsidadä bolur bir kättä dâstân, kelmäsäng.
(1938)

164. DİLDÂR ÖZİNG

Bir körsätib ğamzä bilän diydâr özing,
Lütfü kâräm qılding külib izhâr özing.

Şäydä qılding ming dil quşin bir nâz ilä,
Nâzäninlär içrâ äcâb huşyâr, özing.

Rästä-rästä güllär körüb ta'zim etär,
Gülşän içrâ qılgäningdä räftâr, özing.

Qol uşlälüb ästä-ästä yürsäm ägär,
Säyrim üçün bostân özing, gülzâr özing.

Zävqım tolib içrâ sığmas mehriñg körüb,
Qılding bu kün öz ählinggä iqrâr, özing.

Kökkä başım yetib, könglim tâğdek ösär,
Külbâm säri qoysäng qadâm bir bâr özing.

Hâr kim körsä, Habibiydek tähsin oqur,
Dilrâbâlık xop yârâşğân dildâr özing. (1943)

GELMESEN

Gönlüm huzur bulmaz bir lahza, bir an, gelmesen,
Yorulur her dem tenimden çıkmaya can, gelmesen.

Bana bu hicran¹²⁷ gecesi geldi, karanlık da uzak,
Olmaz parlak evim, ey mahitaban¹²⁸, gelmesen.

Eğlenirim acı acı ayrılık ve fûrkat¹²⁹ köşesinde,
Gözlerimin kâsesinde dudak dudağa kan,
gelmesen.

Doldurup koynumu taze ceviz ile, gitsen eğer,
Gamlanıp, gönlümde kalır çıkmaz arzu, gelmesen.

Bekleyip oturamaz yol üzre her yana bakakalıp,
Hatırım saçın gibi olur perişan, gelmesen.

Nice zaman mihr u muhabbetten dem vurdun,
düşün,
Verdiğin bu kadar söz olmaz mı yalan, gelmesen.

Eğer yazar olsam Habibiy, gelmeyenin hasreti,
Halk arasında olur büyük bir destan, gelmesen.
(1938)

SEVGİLİ KENDİN

Bir gösterip gamze ile çehren kendin,
Lutf u kerem¹³⁰ ettin gülp izhar¹³¹ kendin.

Divane ettin bin gönül kuşunu bir naz ile,
Nazeninler içre acep huşyâr, kendin.

Deste deste güller görüp hürmet eder,
Gülşen içre salınarak yürüyüşün, kendin.

El tutturup yavaş yavaş yürüsem eğer,
Seyrim için bostan kendin, gülzâr kendin.

Zevkim dolup içre sığmaz, aşkını görüp,
Ettin bugün kendi ehline ikrar, kendin.

Göge başım yetip, gönlüm dağ gibi büyür,
Kulübeme doğru atsan adım bir kere kendin.

Her kim görse, Habibiy gibi tahsin¹³² okur,
Dilrubalık hayli yaraşan sevgili kendin. (1943)

¹²⁷ Ayrılıktan gelen keder, sızı, acı, dostluğu ve ülfeti kesmek

¹²⁸ Parlayan ay, parlak ay

¹²⁹ Ayrılık, firak

¹³⁰ İzzet, şeref

¹³¹ Beyan, açığa vurma, ortaya çıkarma

¹³² Kale gibi sağlamlaştırma, muhafaza altına alma

165. CÄNGGÄ YÜRİNG

Mülkimizgä kirdi yâv, ey mârdi mäydânlâr yüring,
Zärbämizdän titräsin dâştü biyâbânlâr yüring.

Özni bir ötkir qılıçgä urdi Gitler aqlı yoq,
Näyzäbâzlikdä, qılıçbâzlikdä, çaqqânlâr yüring.

Tâzä tupraqqa räzil, iflâs âyâğlârni bâsib,
Suqdilâr tumşuq, uräylik tâzä vicdânlâr yüring.

Bältä urdi öz âyâğığä fâşist gitlerçilâr,
Urmäsäk häydäb yüräkdä qâlgäy ärmânlâr yüring.

Şer âyâğıldä ezilsin ul pälit itlâr bütün
Ât qoyib âlgä bâsâylik şeri dävranlâr yüring.

Härqayu iş üzrâ ğälîblik, Habibiy, şevämiz,
Cänggä kirgändä yengilmäs cängçi pâlvânlâr
yüring. (1941)

166. ĞALİBLÄRGÄ

Ey dilâramim, zäfârdârim, şitâb äyläb keling,
Tääbäd özni uluğ hümrätgä bâp äyläb keling.

Qondiribsiz mülki maqsädgä vâfâ bäyrâğını,
Qılsın âlämni münävvar, âftâb äyläb keling.

Fitnälâr ağıyarlâr qılmişläridin tävbä deb,
Bâş egib, qâlsın xıçâlâtdä, itâb äyläb keling.

Keçä-kündüz köz tutärmän kelsälâr deb, termülib,
Bârmi sâdıqlıkdä mendek, ehtisâb äyläb keling.

Dostlârim könglini âbâd etgäli ât oynätib,
Şum raqıblârning qarâ könglin xarâb äyläb keling.

Qân yutib qâlsın buzuq maqsäd, yâmân köz bolsä
kim,
Körsätینگ özni, yüräk-bağrın kabâb äyläb keling.

Berümân bildim, Habibiy, bâr ekân mehrü vâfâ,
Siz muhabbät dâstânidän kitâb äyläb keling. (1945)

CENGE YÜRÜYÜN

Mülkümüze girdi düşman, ey merd-i meydanlar
yürüyün,
Darbemizden titresin bozkır u biyabanlar, yürüyün.

Kendini bir keskin kılıca vurdu Hitler, aklı yok,
Eskrimde, kılıçbazlıkta, becerikliler yürüyün.

Taze toprağa rezil, çirkin ayaklarını basıp,
Batırdılar gaga, tezlikle taze vicdanlar yürüyün.

Balta vurdu kendi ayağına faşist hitlerciler,
Vurmasak, sürüp, yürekte kalır arzular yürüyün.

Arslanın ayağında ezilsin o pis itlerin hepsi
At sürüp ilerleyerek zamanın arslanları, yürüyün.

Her ne iş üzre galiplik, Habibiy, şivemiz,
Cenge girdiğimde yenilmez cengci pehlivanlar,
yürüyün. (1941)

GALİPLERE

Ey dilaramım¹³³, zaferdarım, koşup gelin,
Ebedî kendini ulu hürmete yakışıp gelin.

Kondurmayan mülk ü maksada vefa bayrağını,
Kılsın âlemi münevver¹³⁴, afitab¹³⁵ eyleyip gelin.

Fitneler, yabancılar yaptıklarından tevbe deyip,
Baş eğip, kalsın utançta, sürgün edip gelin.

Gece gündüz beklerim gelseler deyip, bakakalıp,
Var mı sadıklıkta ben gibi, hesap sorup gelin.

Dostlarım gönlünü âbâdetmeye, at oynatıp,
Kurnaz rakiplerin kara gönlünü harap edip gelin.

Kan yutup kalsın bozuk maksat, yaman göz olsa
kim,
Gösterin kendini, yüreğini bağrını kebab edip
gelin.

Veririm bildim, Habibiy, var imiş mihr u vefa,
Siz muhabbet destanından kitap edip gelin. (1945)

167. CÄHÂNİM ÖZİNG

Cânü cähânim özing, nâmü nişânim özing,
Nâmü nişânim özing, cânü cähânim özing.

Qâşi kâmânim özing, ziynâti hüsnü cämâl,
Ziynâti hüsnü cämâl, qâşi kâmânim özing.

¹³³ Gönül eğlendirici, kalbe rahatlık veren, gönül
okşayan

¹³⁴ Nurlandırılmış, ışıklı, uyanık, parlatılmış

¹³⁵ Güneş, pek güzel, çok güzel yüz

Şävkätü şânim özing, baxtim uluğ дәvlätim,
Baxtim uluğ дәvlätim, şävkätü şânim özing.

Zikri zäbânim özing, sözgä läb açsäm ägär,
Sözgä läb açsäm ägär, zikri zäbânim özing.

Piri muğânim özing, mästü äläst äylägän,
Mästü äläst äylägän, piri muğânim özing.

Râzi nihânim özing, sengä bolur ärzi hâl,
Sengä bolur ärzi hâl, râzi pinhânim özing.

Mädhü bâyânim özing, härnä Habibiy, desäm,
Härnä Habibiy desäm, mädhü bâyânim özing.
(1966)

168. KELMÄDİNG

Va'dä qılding müntäzir boldim, nigârâ, kelmäding,
Ğam üzä ğam boldi, sävdä üzrâ sävdâ, kelmäding.

Oyläb-oyläb tãpmädim äybim nädür, bâis nädür,
Mengä bu tãğdän äğır müşköl muammâ,
kelmäding.

Köz üyidä här zâmân bolsäng netär mehmân kelib,
Nätävân könglimdä väsl erdi tãmännâ, kelmäding.

Şunçälär häm nâzu istiğnâmidür, ey bağri taş,
Kelmädingni ändäk izhâr etmäding ya kelmäding.

Rähmü şäfqat bolsä zâtingdä tãğâfil qılmä deb,
Yälvärib här câyda köp qıldim tävällâ, kelmäding.

Közlärim yâşi biri Cäyxun, biri Säyxun bolib,
Qorqamân ğarq etmäğäy bu ikki däryâ, kelmäding.

Özgälär bolğay qaçân kelsäng räfiq u hämdäming,
Ärz etär erdim urub köksingä, tãnhâ kelmäding.

Uxlämäy tünlär Habibiy, yığläsäm kökkä bāqıb,
Kündä başingä kelür bir yol süräyyâ, kelmäding.
(1963)

CİHANIM KENDİN

Can u cihanım kendin, nam u nişanım kendin,
Nam u nişanım kendin, can u cihanım kendin.

Keman kaşlım kendin, hüsn-i cemalinin¹³⁶ süsü,
Hüsn-i cemalinin süsü, keman kaşlım kendin.

Şevket ü şanıım kendin, bahtım ulu devletim,
Bahtım ulu devletim, şevket ü şanıım kendin.

Dilimin zikri kendin, söze dudak açsam eğer,
Söze dudak açsam eğer, dilimin zikri kendin.

Meyhanecim kendin, mest-i elest¹³⁷ eyleyen,
Mest-i elest eyleyen, meyhanecim kendin.

Razı (olan) sırrım kendin, sana olur arz-ı hâl,
Sana olur arz-ı hâl, razı (olan) pinhanım¹³⁸ kendin.

Meth ü beyanıım kendin, her ne Habibiy, desem,
Her ne Habibiy desem, meth ü beyanıım kendin.
(1966)

GELMEDİN

Söz verdin gözleyen oldum, ey nigar, gelmedin,
Gam üzre gam oldu, sevda üzre sevda, gelmedin.

Düşünüp düşünüp bulmadım aybım nedir, bais¹³⁹
nedir,
Bana bu dağdan ağır müşkül muamma, gelmedin.

Göz evinde her zaman olsan ne eder mihman gelip,
Çaresiz gönlümde kavuştı temenna¹⁴⁰, gelmedin.

Buncaları da naz u istigna mıdır, ey taş bağırlı,
Gelmelerini azıcık izhar etmedin ya gelmedin.

Rahm u şefkat olsa zatında tegafil kılma deyip,
Yalvarıp her yerde çok ettim itiraz, gelmedin.

Gözlerim yaşı biri Ceyhun, biri Seyhun olup,
Korkarım batmaz bu iki derya, gelmedin.

Başkaları olur, ne zaman gelsen, refik u
hemdemin¹⁴¹,
Arz eder idim vurup göğsüme, tenha gelmedin.

Uyumaz geceler, Habibiy, ağlasam göğe bakıp,
Her gün başıma gelir bir yol süreyya, gelmedin.
(1963)

169. CÄNGDÄN KELGÄN YİĞİTLÄRGÄ

Ey közim, cigärbändim şadmân etib kelding,
Kökkä yetkürüb başım äsmân etib kelding.

¹³⁶ Yüz güzelliği, güzel yüz

¹³⁷ Ezel meclisinde hitab-ı ilahî ile sarhoş olan

¹³⁸ Gizli, saklı, mahfi, mestur

¹³⁹ Gönderen, sebep olan, kir, şiddet ve zahmete uğramış kimse

¹⁴⁰ Minnettär olma, elini alınına götürerek selamlama işareti yapma

¹⁴¹ Cancığer arkadaş

Hürmāti elim-yurtim eng şarāfli burçim deb,
Xalqarā yigitlikni bir ayān etib kelding.

Qahrāmānū mardānā cāng arā bārib oğlum,
Xalqimiz üçün özing mehribān etib kelding.

Yālgızim, süyāngānim sensen e közim nuri,
Kättā qānli cānggāhni imtihān etib kelding.

Keksālik kelib erdi dildā köp edi ārman,
Yāšnātib-yāşartib sen nāvcüvān etib kelding.

Faxr etib quvāngāymān yāvni tār-mār āylāb,
Cāngçilār arā özni qahrāmān etib kelding.

Nusrätü zāfār tāpding, rāhbāring bolib baxting,
Hür Vātān üçün özni pāsbān etib kelding. (1945)

“LĀM” HĀRFİNİNG LĀLĀRUHLĀRİNİNG LĀTĀFĀTLĀRİ

170. İQBĀL

Qaçānkim bizdā mehnāt kördi āylāb ehtirām İqbāl,
Cāmāl açdı külib ta’zim ilā berdi sālām İqbāl.

Ezilgān xalq edik, xunxāru zālamlār qol āstindā,
Elimni qıldı Oktyabr’ bilān ālimağām İqbāl.

Hāmişā pārtiyā yolbaşçimiz, ğamxorimiz boldi,
Cāhāndā dāng çıqardik, berdi zor şāvkātli nām,
İqbāl.

Hālāl mehnāt bilān ğayrāt qilib tün-kün şitāb
āylāb,
Tāşābbüs birlā yürdik, bizgā āxır boldi rām, İqbāl.

Åçıldı āqıbat baxtı sādātılarning āsrāri,
Kālid mehnāt ekān, ānglātdi māzmuning tāmām
İqbāl.

Oğıl-qızlār ācāyib boldi cāngāvār vātānpārvār,
Nāxuş bu qahrāmānlār birlā tāpdi intizām İqbāl.

Habibiy, ilmü ürfāndān toluq bāhr āldi āvlādim,
Hār işdā baxtimiz yoldāşü yār boldi dāvām İqbāl.
(1946)

CENG DEN GELEN YİĞİTLERE

Ey gözüm, ciğerbendim¹⁴² bahtiyar edip geldin,

¹⁴² Yakınlar

Göge yetirip başımı, asuman edip geldin.

Halkım, yurdum hürmeti, en şereflı görevim deyip,
Halk içinde yiğitliğı bir ayan edip geldin.

Kahraman u merdane, ceng içre varıp oğlum,
Halkımız için kendini mihrıban edip geldin.

Yalnızım, şahidim olan sensin a gözüm nuru,
Büyük kanlı cenggahı¹⁴³ imtihan edip geldin.

Yaşlılık geldi, gönülde çok idi arzu,
Açıp, yeşertip, sen gençleştirip geldin.

Övünüp, sevinirim düşmanı tarumar edip,
Cengciler içinde kendini kahraman edip geldin.

Nusret¹⁴⁴ u zafer buldun, rehberin olup bahtın,
Hür vatan için kendini bekçi edip geldin. (1945)

“LAM” HARFİNİN LALERUHLARININ¹⁴⁵ LETAFETLERİ

İKBAL

Ne zaman ki bizde emek gördü, ihtiram¹⁴⁶ edip
ikbal,
Yüz açtı gülüp hürmet ile verdi selam, ikbal.

Ezilen halk idik, hunhar u zalimler el altında,
Halkımı etti Oktyabr ile ulu makam, ikbal.

Daima parti yolbaşçımız¹⁴⁷, gamhorumuz¹⁴⁸ oldu,
Cihanda ün saldık, verdi güçlü, şevketli nam,
ikbal.

Helal emek ile gayret kılıp, gece gündüz tez yapıp,
Teşebbüsle yürüdük, bize sonunda oldu ram¹⁴⁹,
ikbal.

Açıldı akıbet, baht u saadetlerinin esrarı,
Kilit emekken, anlattı mazmunun tamamı, ikbal.

Oğul kızlar acayip oldu cengāver, vatanperver,
Ne hoş bu kahramanlar ile buldu intizam, ikbal.

Habibiy, ilm u irfandan dolu nasip aldı evladım,
Her işte bahtımız yoldaş u yār oldu devam, ikbal.
(1946)

171. MĀY BĀYRĀMİ

Tāğdā külib lālā sārāsār qızıl,
Şāhr içgā ziynātü zevār qızıl.

¹⁴³ Ceng meydanı

¹⁴⁴ Yardım, zafer, üstünlük, fetih, başarı, Cenab-ı
Hakkın yardımı

¹⁴⁵ Lale yanaklı

¹⁴⁶ Hürmet, saygı, hürmet olunmak

¹⁴⁷ Önder, lider, öncü, yol gösteren

¹⁴⁸ Şefkatli

¹⁴⁹ İtaat eden, boyun büken

Keldi bähârim qızıl âlvân bilân,
Şu'lâsidân kökdägi hülkâr qızıl.

Şanlı, uluğ bâyramımız üstidä,
Sözlägäli ortadä minbâr qızıl.

Toldi qızıl bâyrağü zârhâl şîâr,
Bâşdân-âyâq boldi bärâbâr qızıl.

Keçäläri türli çärâğ äksidân,
Boldi çämân sâhni münâvvâr qızıl.

Yäyrâdi mäktäbdägi yâş qız, oğıl,
Ğunçâ kâbi qoynidä dâftâr qızıl.

Kirdi qızıl mäydânärâ sâf tüzib
Zävq ilâ xalqım yüzi yâksâr qızıl. (1949)

172. KÖNGİL

Hâr kişining sevgilik yâri köngil,
Mährâmi âsrâru dildâri köngil.

Oynâqı, nâzik yaşindân tezü şox,
Cism üyindä erkä sârdâri köngil.

Qaysi bir işgâ yüräk dâv urmäsä,
Mâslâhâtboxü määdâkâri köngil.

Bâğlânür mehnâtgâ insân baxti deb
Hämâmü hâmpesâ, hâmkâri köngil.

Farq etib yaxşı-yâmânni bilgäli,
Tâzâ közgüdân nâmudâri köngil.

İşdä ilğâr etgäli hâr cäbhädä,
Râhbârü sergâk cilâvdâri köngil.

Aqlı idrâking Habibiy, bolsä yâr,
İlmü ürfânning tâlâbkâri köngil. (1956)

MEY BAYRAMI

Dağda gülüp lale, baştanbaşa kızıl,

Şehr içine kıymet u zavar¹⁵⁰, kızıl.

Geldi baharım kızıl elvan¹⁵¹ ile,
Şulesinden gökteki Ülker kızıl.

Şanlı, ulu bayramımız üstünde,
Söylemeye ortada minber kızıl.

Doldu kızıl bayrak u nakış, iz,
Baştan ayağa oldu beraber, kızıl.

Geceleri türlü kandil aksinden,
Oldu çimenin parlak sahnesi kızıl.

Eğlendi mektepteki genç kız, oğul,
Gonca gibi koynunda defter kızıl.

Girdi kızıl meydan içine saf düzüp,
Zevkle halkım yüzü baştanbaşa kızıl. (1949)

GÖNÜL

Her kişinin sevgili yâri gönül,
Mahremi, esrar u dildarı, gönül.

Neşeli, nazik yıldırımından tez u şen,
Cism evinde şımarık serdarı, gönül.

Hangi işe yürek sağlam vurmasa,
Fayda veren ve mededkarı¹⁵², gönül.

Bağlanır emeğe insan bahtı deyip
Hemdem u hempoşa¹⁵³, hemkarı gönül.

Fark edip, iyiyi kötüyü bilmeye,
Taze aynadan çoğalanı, gönül.

İşte ileri gitmek için her cephede,
Rehber u uyanık cilavdarı, gönül.

Akl u idrakin Habibiy, olsa yâr,
İlm u irfanın talepkârı, gönül. (1956)

173. ÄZİZ ÄDÂM

Äziz ädâmsân ey ädâm, äziz ädâmdäk ädâm bol,

¹⁵⁰ İs yeri, işletme, imalathane

¹⁵¹ Renkler

¹⁵² Yardımcı, muin, nasır

¹⁵³ Bir san'atı bulunan

Äzizü muhtâramlik istäsäng mehnätdä mähkäm bol.

Äziz âdäm bolâlmäs âdäm âdäm surätî birlä,
Cähân tâhsin degündek âlimü sâhib hünâr hâm bol.

Kimi bebâhrädür köz tutmä ändin bâhrä âlsäm deb,
Ümidin bâhrä bolsä yaxşilärgä yâru hämdäm bol.

Muqaddäs maqsädinggä toğri yol yetkürgäy
älbättä,
Yetib maqsädgä ümring içrâ izzätdä mükärräm
bol.

Suqulmä här neçük sözlärgä, här suhbätdä bol
huşyâr,
Ägâr sözgä läb açsäng oylä ävväl bir näfäs däm
bol.

Här iş qılsäng Habibiy, puxtä qıl, beäybü
benuqsân,
Köngilni tindirib âyinä yänğlğ şâdu xurräm bol.
(1962)

174. BİR KEL

Dil ârâmim, sen ey fârzânâ, bir kel,
Yüzün nurigä men pârvânâ, bir kel.

Sädâfdek köksim içrâ mehri pâking,
Äsl, qıymätbâhâ dürdânâ, bir kel.
Unutmâ, iltifâtingni kâm etmä,
El içrâ bolmäyin âfsânâ, bir kel.

Yüzi gül, sârvi qâmât, saçî sümbül,
Közi nârgis kâbi mästânâ, bir kel.

Qılır bolsäng mening külbâmni râvşân,
Bolâylik ikimiz hämxânâ, bir kel!

Raqıblâr qân yutib qâlsin yolingdâ,
Açıq-âydın, dâdil, märdânâ bir kel.

Özim tânâ Habibiy, köz tutärmän,
Qadâm yetkürmägäy begânâ, bir kel. (1948)

AZİZ ADEM

Aziz âdemsin ey âdem, aziz âdem gibi âdem ol,

Aziz u muhteremlik istesen emekte sağlam ol.

Aziz âdem olamaz âdem, âdem sureti ile,
Cihana değen tahsin gibi âlim ü hüner sahibi de ol.

Kimi nasipsizdir bekleme ondan nasip alsam
deyip,
Ümidin nasip olsa, iyilere yâr u hemdem ol.

Mukaddes maksadına doğru yol yetirir elbette,
Yetip maksada, ömrün içre izzette¹⁵⁴ mükerrerem¹⁵⁵
ol.

Sokulma her ne sebepten sözlere, her sohbetle ol
huşyâr,
Eğer söze dudak açsan düşün önce, bir nefes, dem
ol.

Ne iş yapsan Habibiy, sağlam yap, bî-ayb¹⁵⁶ u bî-
noksan¹⁵⁷,
Gönlünü dindirip ayna gibi şad u hürremol. (1962)

BİR GEL

Dil aramım, sen ey ferzane¹⁵⁸, bir gel,
Yüzünün nuruna ben pervane, bir gel.

Sedef gibi göğsüm içre pak aşkın,
Asıl, kıymetli dürdane, bir gel.

Unutma, iltifatını kem etme,
Halk içre olmadan efsane, bir gel.

Yüzü gül, servi boylu, saçî sümbül,
Gözü nergis gibi mestane, bir gel.

Eder olsan benim kulübemi parlak,
Oluruz ikimiz hem-hane¹⁵⁹, bir gel!

Düşmanlar kan yutup kalsın yolunda,
Açık, aydın, cesur, merdane bir gel.

Ben yalnızım Habibiy, beklerim,
Adım yetirmez bî-gane¹⁶⁰, bir gel. (1948)

175. BAXTİMİZ

Baxtimiz mehrü mâhi âçdi cämâl,

¹⁵⁴ Ziyadelik ve üstünlük, değer, kıymet, kuvvet, bulunmaz derecede az olan şey

¹⁵⁵ Hürmet ve tazim edilen, ikram olunmuş, muhterem

¹⁵⁶ Ayıpsız

¹⁵⁷ Noksansız

¹⁵⁸ Bilgili kimse, hakîm, feylesof

¹⁵⁹ Bir evde oturan, arkadaş

¹⁶⁰ Kayıtsız, alakasız, yabancı, dünya ile alakasını kesmiş olan

Yaşnâdi gülşänimiz, tâpdi cämâl.

Yäm-yâşil sâbzâ bolib cilvâ qılır,
Hâr tâmân bâğu çämân, tâzâ nihâl.

El bolib bir-birigä yâru mädâr,
İntiliş âlğa bütün fikrü xayâl.

Paxtä kân boldi hämä dâşt ilä çöl,
Läbbä-läb toldi kânâl, keldi zilâl,

İşlädik, turmuşimiz boldi şäkâr,
Tişlägây işläsâ kim, eldä maqâl.

Sâhibi ilmü hünâr yâşu qarı,
Mehnätü Hâsilimiz boldi hâlâl.

Güllädi, ösdi, Habibiy, Vätänim,
Tâng emäs bolsä cähân elgä misâl.(1945)

Açıldı gülşenimiz, buldu cemal.

Yemyeşil çimen olup cilve eder,
Her taraf bağ u çimen, taze nihâl.¹⁶¹

Halk olup birbirine yâr u medar,
Gayret ediş ileri, bütün fikr u hayal.

Pamuk kânı oldu, bütün kır ile çöl,
Dudak dudağa doldu kanal, geldi zilâl¹⁶².

Çalıştık, hayatımız oldu tatlı,
Dişler çalışsa kim, halkta atasözü.

İlm u hüner sahibi genç u yaşlı,
Emek u hasılımız oldu helal.

Açıldı, büyüdü, Habibiy, vatanım,
Tan değil olsa cihan halka misal. (1945)

176. AÇ ALTIN XAZİNASI

Paxtä mäydänlärdä äyläb turfâ cävlän Yängiyol,
Xalqarâ özni bugün qıldı nâmâyân Yängiyol.

Ähdü pâyman qılsä här iş üzrâ üstün bolğäli,
Ne qadâr iş bolsä müşkül, qılğay âsan Yängiyol.

Körsätib mäydâni mehnätdä cäsâratdän nişân,
Tâpdilär hür mämläkätdä şührätü şân Yängiyol.

İbrät âlsinlär kelib dehqânlar endi tân berib,
Endi mol hâsil âlurğa tâpdi imkân Yängiyol.

Yängiyol häm, Yängiyer häm, yängi suv, yängi
binâ,
Yängi dehqân, yängi bâğu, yängi bostân Yängiyol.

Paxtädek âq äyläşib yüzlärni yüz birlä bukün,
Küymädi dildä çigitdek dâğu ärmân Yängiyol.

Kökkä başlar yetdi el qâşidä yergä bâqmädi,
Ey Habibiy, desä bolğay paxtägä kân Yängiyol.
(1946)

AK ALTIN HAZİNESİ

Pamuk meydanlarda edip yeni gezinme, Yeni yol,
Halk içinde kendini bugün etti belirgin, Yeni yol.

Ahd u peyman¹⁶³ etse her iş üzre, üstün olmaya,
Ne kadar iş olsa müşkül, olur kolay, Yeni yol.

Gösterip emek meydanında cesareten nişan,
Buldular hür memlekette şöhret u şân, Yeni yol.

Yeni yol da Yeniyer de yeni su, yeni bina,
Yeni çiftçi, yeni bağ u yeni bostan, Yeni yol.

Pamuk gibi ak olup yüzleri, yüz ile bugün,
Yanmadı gönülde çiğit gibi dağ u erman, Yeni yol.

Göge başlar yetti halk yanında, yere bakmadı,
Ey Habibiy, dese olur pamuğa kân, Yeni yol.(1946)

BAHTIMIZ

Bahtımız mihr u mahı açtı cemal,

177. MİRZÄÇÖL

Boldi cäsârat bilän paxtägä kân Mirzäçöl

¹⁶¹ Fidan, taze

¹⁶² Hor ve hakir olanlar

¹⁶³ And, yemin

“Tuz”ləri zâr bergüsi, qırları dân Mirzâçöl.

Tâşnâ çöl erdi burun, zâr edi mehnât üçün,
Şânü şârâfdân bukün berdi nişân Mirzâçöl.

Bağridägi kânların, hər neçä imkânları,
Âlimü dehqânların qıldı neçä äyân Mirzâçöl.

Suvləri misli zilâl, mevlâleri xuddi bâl,
Ğırqırâb ötgây şâmâl, râhâticân Mirzâçöl.

Mehnâti râhât dedi, äyşü färâğat dedi,
Baxtû sâädât dedi yängi zâmân Mirzâçöl.

El qılır işgâ cädäl dildä zâfâr hər mähâl,
Yâzdı Habibiy ğazâl, bolsin âmân Mirzâçöl.
(1955)

“Tuz”ları altın vergisi, kırları tahıl, Mirzâçöl.

Susamış çöl oldu önce, altın idi emek için,
Şan u şereften bugün, verdi nişan, Mirzâçöl.

Bağrındaki kânların nice imkanları,
Âlim u çiftçilerin kıldı nice ayan, Mirzâçöl.

Suları tıpkı saydam, meyveleri tıpkı bal,
Esip geçer rüzgar, cana rahat verir Mirzâçöl.

Rahat emek dedi, ayş¹⁶⁴ u feragat dedi,
Baht u saadet dedi yeni zaman, Mirzâçöl.

Halk yapar işi tez, gönülde zafer, her zaman,
Yazdı Habibiy gazel, olsun sağlam, Mirzâçöl.
(1955)

178. KÂNÂL QOŞIĞI

Baxtû İqbâlim quyâşi çıqdı, körsätدی cämâl,
Özbekistândä qazıldı zor kânâl, âqđı zilâl.

Dâştü sâhrâlär quruşab yâtğân erdi äsrlär,
Sänçilib qattıq tikânlar bağrigä şoridä hâl.

Hayqırıp Nârin äzim dâryâ baxıl häybât bilän,
Tâşnälärgä bir qıyâ bâqmây ötärdi bemälâl.

İncenerlär, işçilär hêm qahrâmân kolhozçilär
Câhl ilä sâhrâ säri yüzländi ändâqkim şâmâl.

Tildä yällä, dildä ğayrät, qoldä ketmânü metin,
Kökkä pärçinlândi tâşlär pärçäsi yulduz misâl.

Sur’ät äyläb istägän câydan boğızlab bağlädik,
Bizdägi qudrätni körgäç ketdi dâryädän məcâl.

Gül unib yântâqlär ornidä gülistân boldi çöl,
Yâşnâdi, ösdi Habibiy, hür Vätân tâpdi kämâl.
(1939)

KANAL KOŞUĞU

Baht u ikbalim güneşi çıktı, gösterdi cemal,
Özbekistan’da kazıldı güçlü kanal, aktı zilal.

Bozkır u sahralar, kuruyup yattı asırlar,
Batırıp çetin iğneleri bağrıma, azapta hâl.

Haykırıp Narin, ulu derya, kıskanç heybet ile,
Susamışlara kıyarak bakmaz, geçerdi bî-melal¹⁶⁵.

Mühendisler, işçiler de kahraman kolhozcular
Cahillik ile çöle doğru baktı hemen şimal.

Dilde “yelle”, gönülde hayret, elde kazma u
balyoz,
Göge perçinlendi taşlar, parçası yıldız, misal.

Hızlanıp, istediği yerden boğazlayıp, bağladık,
Bizdeki kudreti görünce gitti deryadan mecal.

Gül bitip “yantag”ların¹⁶⁶ yerinde, gülistan oldu
çöl,
Açıldı, büyüdü Habibiy, hür vatan buldu kemal.

MİRZAÇÖL

Oldu cesaret ile pamuğa kân, Mirzâçöl,

179. HÜR DİYÂR

Köringây hür diyârim cândin äfzâl,

¹⁶⁴ Yaşayış, yaşama, dirilik, hayat

¹⁶⁵ Can sıkıntısı, usanç, gamlılık

¹⁶⁶ Çölde çıkan dikenli bitki

Yüräkdä mehri qaynáb qándin äfzäl.

Güzäl güllär, däraxtlär rästä-rästä,
Äcâyib bâğ ilä bostândin äfzäl.

Yâqımlı hid bilän esgän näsimi
Bolur cân rähäti, därmândin äfzäl.

Häläl mehnät bilän el berdi pärdâz,
Tâpib imkänni, här imkândän äfzäl.

Kirib hâsilgä çeksiz dâstü sährâ,
Âq âltın mävc urär yüz kândin äfzäl.

Hämä yaşu qarı bir-birni dâim
Qılır hürmät äziz mehmândin äfzäl.

Tolib tolqın urär dildä Habibiy,
Sürurim bär hicâbu sândin äfzäl. (1955)

Yürekte aşkı kaynayıp, kandan efdal.

Güzel güller, ağaçlar deste deste,
Acayip bağ ile bostandan efdal.

Lezzetli koku ile esen nesîmi
Olur can rahatı, dermandan efdal.

Helal emek ile halk verdi perdaz¹⁶⁷,
Bulup imkanı, her imkandan efdal.

Girip hasıla sonsuz bozkır u sahra
Ak altın dalgalanır, yüz kandan efdal.

Bütün genç u yaşlı birbirine daima,
Eder hürmet, aziz mihmandan efdal.

Dolup dalga vurur gönülde Habibiy,
Sevincim var hicab¹⁶⁸ u sandan¹⁶⁹ efdal.(1955)

180. TEMİR YOL

Yüräkdä erdi zor ärmân temir yol,
Bugün qurmâkdadır dâvrân temir yol.

Uzâq vâdiyni bağlâb Moskvämğä,
Qılır yol müşkülün âsân temir yol.

Tüzâlmây ötdi tüz yol kârvânlär,
Tüzâr bizning qizil kârvân temir yol:

Bir âylik yolni âtu tevälärgä
Qılır bir künlü yol âl'ân temir yol.

Bähâdır xalqımızgä kättä rähmät,
Qarâqumni qılır bostân temir yol.

Ğazälxânlıkdä Hârâzm ähli mäşhur,
Bolur târix ilä dâstân temir yol.

Habibiy, yaşnáb ilmü hikmätü fân,
Vâtân cismigä bolgây cân temir yol.(1947)

DEMİR YOL

Yürekte oldu güçlü arzu, demir yol,
Bugün kurmaktadır devran, demir yol.

Uzak vadiyi bağlayıp Moskova'ma,
Yapar yol müşkülü kolay, demir yol.

Düzelmez, geçti düz yol, kervanlar,
Düzer bizim kızıl kervan, demir yol.

Bir aylık yolu at u develere,
Yapar bir günlük yol şimdi demir yol.

Bahadır halkımıza büyük rahmet,
Karakum'u yapar bağ u bostan, demir yol.

Gazelhanlıkta Harezmi ehli meşhur,
Olur tarih ile destan, demir yol.

Habibiy, açılıp ilm u hikmet u fen,
Vatan cismine olur can, demir yol. (1947)

“MİM” HÄRFİNİN MEHNÄTKÄŞLÄRİNİN MAHÄRÄTLÄRİ

HÜR DİYAR

Görünür hür diyarım candan efdal,

¹⁶⁷ Cıla, parlatma

¹⁶⁸ Örtü, perde, utanma, setretmek, gizlemek

¹⁶⁹ Rakam, miktar

181. XALQIM

Cähân mäydänidä mehnätgä mâhir qahrâmân xalqım,
Hämä dehqançilik ilmidä dânaî zâmân xalqım.

Uluğ rus xalqıgä yândäşdi şührät tâpdi âlämdä,
Muhabbät bağladı boldi qadrdân cânacân xalqım.

Sädâqat birlä yâzni yâzu, qışni qış demäy işläb,
Yärättdi gülşänü gülzârü bağü bostân xalqım.

Hälâl mehnät üçün mehri yâşâr qalbidä, cânidä,
Biri âlim, biri dehqân, biri zor bağbân xalqım.

Färâvânlıkdä türlü nâzu ne'mât şirä-yü şärbät
Qılur xalqımğä mehnät hâsili deb ârmuğân xalqım.

Näxuş baxtı säädät öz yâri, öz yurti, öz erki,
Quçaqlaşgân, öpişgân, bir-birigä mehribân xalqım.

Xar iş üzrâ cilâvdârı zâfâr İqbâli yoldaşı,
Habibiy, şükür etây, hâr sâhädä nusrät xalqım.
(1959)

182. QIZLÄRİM

İlmü hünärgä intilür bir neçä ânä qızlärım,
Çım ânâyü singil kâbi bâlki düğânä qızlärım.

Mäktâb äğâr sädâf ekân köksidä pârvarış tâpib,
İlm ilä boldi bebâhâ dürrü yägânä qızlärım.

Ğayrät ilä köngillärin qıldı bilim xazinäsi,
Dildägi zävqu şävqudın yüzdä nişânä qızlärım.

Qoldä kitâbu dâftâri bir-biridin güzäl bari,
Sâf çekişib bilim säri boldi râvânä qızlärım.

Äyni säädät, äyni baxt keldi näxuş zâmânämiz,
Yäyrâb öz erkidä yâşâr qutlı zâmânä qızlärım.

Kirsä çämängä oynâşib küylä Habibiy, yällä qıl,
Kökkä sädâsi çirmâşür qılsä tärânä qızlärım.
(1956)

“MİM” HARFİNİN EMEKÇİLERİNİN MAHARETLERİ

HALKIM

Cihan meydanında emeğe mahir kahraman halkım,
Bütün çiftçilik ilminde dâna-i zaman¹⁷⁰, halkım.

Ulu Rus halkına yanaştı, şöret buldu âlemde,
Muhabbet bağladı, oldu değerli, canecan¹⁷¹ halkım.

Saadet ile yaza yaz, kışa kış demeden çalışıp,
Yarattı gülşen u gülzar u bağ u bostan, halkım.

Helal emek için aşkı yaşar kalbinde, canında,
Biri âlim, biri çiftçi, biri güçlü bağban, halkım.

Varlıkta türlü naz u nimet, şıra u şerbet
Eder halkıma emek hasılı deyip, armağan, halkım.

Ne hoş baht u saadet kendi yâri, yurdu, özgürlüğü,
Kucaklaşan, öpüşen, birbirine mihriban, halkım.

Her iş üzre cilavdarı, zafer ikbali, yoldaşı,
Habibiy, şükreder, her sahada nusret halkım.
(1959)

KIZLARIM

İlm u hünere çabalar bir nice ana kızlarım,
Gerçek ana ve bacı gibi belki ikiz kızlarım.

Mektedir eğer sedef ise göğsünde büyüyüp,
İlm ile oldu çok değerli dürr-i yegane¹⁷², kızlarım.

Gayret ile gönülleri yaptı bilim hazinesi,
Gönüldeki zevk u şevkinden, yüzde nişane kızlarım.

Elde kitap ve defteri birbirinden güzel hepsi,
Saf çekip bilime doğru oldu revane¹⁷³ kızlarım.

Aynı saadet, aynı baht geldi ne hoş zamanemiz,
Zevk alıp hürhüründe yaşar, kutlu zamane kızlarım.

Girse çimene oynayıp, oku Habibiy, “yelle” yap,
Göğes sedası tırmanır yapsa terane kızlarım.
(1956)

183. ÂLÂM Ü ÂDÂM

Tüzülmüş puxtâ bir keng üy bolib insân için âlâm,

¹⁷⁰ Zamanın âlimi

¹⁷¹ En sevimli

¹⁷² Eşi ve benzeri bulunmayan tek inci

¹⁷³ Yürüyen, giden

Bu üydä qıldı turmuş cüft olib Hävvâ bilän Âdäm.

Bezâlgân häyrät âfzâ sâbitü säyyâralâr birlä,
Küyäv birlä kelin şundä bolur çın munisü mâhräm.

Köring, üy gümbäzidä tolgân ây parlâq çarâq erkân
Sürüb tün pârdäsin här yângä, rävşän äylägän här
däm.

Ma'âşi härnä bolsä yerdä tupraq içrâ pinhândür,
Härârat birlä undurgây pişirgây mehri hâvâr häm.

Müdâm äylänsä häm tâbârâ yaşnâb-güllägây âbâd,
Şikâsti körmägây, bolmiş binâsi turfâ müstâhkâm.

Näxuş turmuş tuğulgây bir oğul bir qız ikâv bir yol
Ötib yıllâr bälâgatgâ yetâr oynâb-ösib kâm-kâm.

Tüzib qânun oğul-qızlârni päyvänd etdi bir-birigä,
Köpäyirtirmâqda insân nâslin oynâb çekdilâr köp
ğam.

Hälâl mehnät zirâât çârvâ boldi rızq üçün kâsbi,
Habibiy, ibrât âlmây, qân erür bağrim, közim
pürnäm. (1968)

Düzülmüş sağlam, geniş bir ev olup insan için
âlem,
Bu evde kıldı hayat, çift olup Havva ile Âdem.

Süslenen, hayret arttıran sabit u seyyâreler¹⁷⁴ ile,
Damatla gelin böyle olur gerçek münis u mahrem.

Görün, ev kümbetine dolan ay parlak ışık iken
Sürüp gece perdesini her yana, parlak edip her
dem.

Maaşı her ne olsa yerde toprak içre gizlidir,
Hararetle büyütür, pişirir doğunun güneşi hem.

Devam etse de giderek çiçeklenip açılır âbâd,
Kırılma görmez, olmuş binası taze müstahkem.

Ne hoş hayat, doğar bir oğul bir kız ikisi bir defa
Geçip yıllar belagata yeter oynayıp, büyüyüp kem
kem.

Düzüp kanun, oğul kızlarını bağladı birbirine,
Çoğaltmakta insan neslini, oynayıp çektiler çok
gam.

Helal emek, ziraat, evcil hayvan, oldu rızk için
kazancı,
Habibiy, ibret almaz, kan olur bağrım, gözüm
pürnem. (1968)

ÂLEM U ÂDEM

184. BİLİM

¹⁷⁴ Bir yerde durmayıp yer değiştiren, gezegen,
kafile

Aql üçün bir rahnâmâi mâş'al âsâdir bilim,
Dilgä câ qılmâq bütün, lekin muammâdir bilim.

Oyläsäng gânci âzim erkân bilim, pâyâni yoq
Yâki mâvc urgân tolib şâvkâtli dâryâdir bilim.

Bir nâfäs vaqt ötmâsin behudâ oğlım-qızlârim,
İzläsäng här câydâ hâm tün-kün muhâyyâdir bilim.

Qılmâ yaşlık, yaşlıgingni bil ğanimât, közni aç,
Kök sâri uç gerçi mirrihü sürâyyâdir bilim.

Maqsâding şâhbâzini säyd etkâli yol izläsäng,
Âlimânâ sözlâring pârân oqu, yâdir bilim.

Yâšnâtib âlâmni âbâd etkâli ziynât berib,
Dârhaqqat âftâbi âlâm ârâdir bilim.

Bâhräsizlârgâ bilimni qılmâ tâşvıq, ânglâmäs,
İşqu zävqı yoq, âlâr fikridâ ânqâdir bilim.

Ey Habibiy, muhtârâm insângâ ârâyiş bolib,
Coş urib här dildâ bolsâ hümrât âvzâdir bilim.
(1967)

185. ÖZBEKİSTÂNİM

Zâfâr bolsin mübârek, ey bâhâdır Özbekistânım.
Bâhâdırlikni qâyıl qılding âxır Özbekistânım.

Tâbiât râşk etib nâyrâng bilâ yol tösdi, ğâv boldi,
Buzib ötding, qılıb ğayrâtni zâhir Özbekistânım.

Bilürman, bağbânsân, dâvyürâk mehnâtkâş ävlâdi,
Zirâât ilmidâ üstâzü mâhir Özbekistânım.

Yetib kelding büyük erdi dâvânlâr hâm uzâq
mânzil,
Kötârgân tânnâlâb dürrü cävâhir Özbekistânım.

Hâmâ tâhsin dedi bundây âĝır müşkülüni hâl
qılding,
Bolibsân turfâ hâm här işgâ qâdir, Özbekistânım.

Hâmişâ qaydâ bir vâyrânâ bolsâ qılğâli âbâd,
Dilingdâ ğayrâtü, mehnâtğâ hâzir Özbekistânım.

Muqaddäs tuprâĝingni vâsf etây deb oyläsâm här
dâm,
Tilim hâm lâlü aqlım boldi qâsir Özbekistânım.

Habibiy, şâd erürmân bu şârâfli mücdâni ânglâb,
Başingdâ pârtyâ ğamhorü nâzir Özbekistânım.

Akl için bir meşale gibi yol göstericidir bilim,
Gönle yer yapmak doğru, lakin muammadır bilim.

Düşünsen genc-i azım iken bilim, payanı¹⁷⁵ yok
Gerek dalgalanan, dolup şevketli deryadır bilim.

Bir nefes vakt geçmesin beyhude oğlum kızlarım,
İzlesen her yerde de gece gündüz hazırdır bilim.

Kılma gençlik, gençliğini bil ganimet, gözünü aç,
Göge doğru uç, gerçi mirrih¹⁷⁶ u süreyyadır bilim.

Maksadın şahbazını¹⁷⁷ avlamak için yol izlesen,
Âlimane sözlerin uçan ok ve yaydır bilim.

Açtırıp âlemi âbâd etmeyekıymet verip,
Hakikatte âlemi süsleyen güneştir bilim.

Nasipsizlere bilimi kılma teşvik, anlamaz,
Aşk u zevki yok, onların fikrinde ankadır bilim.

Ey Habibiy, muhterem insana süs olup,
Coşup her gönülde olsa hürmet, evzadır¹⁷⁸ bilim.
(1967)

ÖZBEKİSTAN'IM

Zafer olsun mübarek, ey bahadır Özbekistan'ım.
Bahadırılıkta aferin aldın sonunda Özbekistan'ım.

Tabiat kıskanıp oyunla yol yasakladı, engel oldu,
Büzüp geçtin, kılıp gayretini zahir Özbekistan'ım.

Bilirim, bağbansın, mangal yürekli, emekçi evladı,
Ziraat ilminde üstad u mahir Özbekistan'ım.

Yetip geldin büyük oldu, geçitler de uzak menzil,
Kaldıran tonlayıp dürr u cevahir Özbekistan'ım.

Bütün tahsin dedi böyle ağır müşkülü hallettin,
Olursun taze de her işe kadir, Özbekistan'ım.

Daima nerede bir virane olsa yapmak için âbâd,
Gönlünde gayret ü emeğe hazır Özbekistan'ım.

Mukaddes toprağını vâsfeder deyip düşünsem her
an,
Dilim de lâl u aklım oldu kırıcı, Özbekistan'ım.

Habibiy, şad olurum bu şerefli müjdeni anlayıp,
Başında parti gamhor u nazır Özbekistan'ım.

186. ÇAMÂNİM

¹⁷⁵ Kenar, son, uç

¹⁷⁶ Mars gezegeni

¹⁷⁷ İri ve beyaz doğan kuşu

¹⁷⁸ Hâller

Çämän-çämän açılıb tázâ, keng fâzâ çämänim,
Bolibsân özgäçâ xuşbährâ, xuşhävâ çämänim.

Hämişâ gül-gül açılğan güzäl diyarimsân,
Himâyäng üstidâ cänim qılây fidâ, çämänim.

Kelib yâqımlı, şirin hidläring dimâğlärgä,
Közü köngilgä berür här näfäs ziyâ, çämänim.

Huzur etär hämä öz ışıldan oqıb dâstân,
Sähärlär äyläsä bülbülläring nävâ, çämänim.

Gilämläring yâzılır säbzâyü çeçäklärdän,
Elimgä rähät üçün äyni müddäâ çämänim.

Yäşär hämişâ elim yüzläri qızıl, sağlâm,
Tâtimli meväläring, suvläring dävâ çämänim.

Tilimdä mädhî dilimdä muhabbät-mehring,
Habibiy, mädhing oqıb ümr etây ädâ, çämänim.

Çimen çimen açılıp taze, geniş feza çimenim,
Olursun başkaca hoş nasip, hoş hava çimenim.

Daima gül gül açılan güzel diyarimsın,
Himayen üstünde canım eder feda, çimenim.

Gelip hoş, tatlı kokuların dimağlara,
Gözü gönle verir her nefes ziya, çimenim.

Huzur eder bütün aşkıdan okuyup destan,
Seherler eylese bülbüllerin neva, çimenim.

Kilimlerin yazılır sebze ve çiçeklerden,
Halkıma rahat için aynı istek, çimenim.

Yaşar daima halkım yüzleri kızıl, sağlam,
Renkli meyvelerin, suların deva çimenim.

Dilimde methi, gönlümde muhabbet güneşi,
Habibiy, methin okuyup ömr eder eda, çimenim.

187. İBRÄTNÄMÄ

Räsâ fehmü bilimdân yaxşılârgä âşinâ boldim,
Bilimsiz nâtävânü nâräsâ erdim, räsâ boldim.

Yetäklâb toğri yol körsätدی şanlı partiyâm, xalqım,
Uluğ hürmätgä xalq içrâ säzâvârü rävä boldim.

Qaçânkim säcdi nurin pärriräb xurşidi Oktyabr'
Äğär tuprâğ esäm bu nur ilä bir kimiyâ boldim.

Häyätim ötdi yıllär kir çâpândä, qadru qıymätsiz,
Qarâ munçâq edim dürdänäyi qıymätbähâ boldim.

Muqaddäs bu tiläklär bär edi qalbimdä pinhâni,
Müyässär boldi, baxtim küldi, äyni müddäâ boldim.

Köring mehnät sädâqat hâsiline mendän, äziz dostlär,
Sädâqat birlä mehnät qıldimü ibrätnämâ boldim.

Habibiy deb tärännüm qıldı çälğü birlä xuşxânlär,
Yâqımlı cângä rähät yälläyü sävtü sädâ boldim.
(1960)

İBRETNEMA¹⁷⁹

Olgun, ulu kişi, bilgili, iyilere aşına oldum,
Bilgisiz, zayıf u ham oldum, olgun oldum.

Öncü olup doğru yol gösterdi şanlı partim, halkım,
Ulu hürmete, halk içre layık u reva oldum.

Ne zaman ki nurunu saçıp hurşid-i Oktyabr¹⁸⁰
Eğer toprak isem bu nur ile kimya oldum.

Hayatım geçti, yıllar kir kaftanda, kadr u kıymetsiz,
Kara boncuk idim kıymetli inci tanesi oldum.

Bu mukaddes dilekler vardı kalbimde, gizli,
Kolay oldu, bahtım güldü, aynı arzu oldum.

Görün emek, sadakat hasılı benden, aziz dostlar,
Sadakat ile emek yaptı mı ibretnema oldum.

Habibiy deyip, terennüm etti çalgı ile hoşhanlar,
Lezzetli cana rahat yelle u ses u seda oldum.
(1960)

ÇİMENİM

188. OĞLIM, QIZIM

¹⁷⁹ İbret veren, ibret gösteren

¹⁸⁰ Ekim güneşi

Baxtū İqbālī büyük ey, cānācān oğlum, qızım,
Ter tōking, cān bāriçā mehnātdā cān oğlum, qızım.

Kimki tāpsā baxtū dāvlāt, ilmü mehnātdān tāpār,
Keldi mehnātkāş üçün erkin zāmān, oğlum, qızım.

Dildā bolsā qañçālār ğayrāt, sādāqat xalq üçün,
Kōrsāting, māydāndā bolğāy imtihān, oğlum, qızım.

Özbekistān körki āq āltın tūğānmās bāylığı,
Hācāt ermās qıymātın qılmāq bāyān, oğlum, qızım.

Qālmāsın bir tālā hām yerdā, çānāqdā, tez tering,
Bolmāsın xalqımgā, dāvlātğā ziyān, oğlum, qızım.

Qatralārdān bolsā dāryā, tālālārdān tānnālār,
Zārrāçā yoqdır bu sözlārdā gümān, oğlum, qızım.

Äylānib minglāb ğarām kördim, Habibiy, faxr etib,
Kōkkā bāş çekkān kümüş tāğdān āyān, oğlum,
qızım. (1956)

Baht u ikbali büyük ey canecan¹⁸¹ oğlum, kızım,
Ter dökün, can oldukça emekte can oğlum, kızım.

Kim ki bulsa baht u devlet, ilm u emekten bulur,
Geldi emekçi için özgür zaman, oğlum, kızım.

Gönülde olsa nice gayretler, sadakat halk için,
Gösterin, meydanda olur imtihan oğlum, kızım.

Özbekistan güzelliği, ak altının tükenmez
zenginliği,
Hacet değil kıymetini etmek beyan, oğlum, kızım.

Kalmasın bir iplik de yerde, çanakta, tez derin,
Olmasın halkıma, devlete ziyan, oğlum, kızım.

Katrelerden olsa derya, ipliklerden tonlar,
Zerrece yoktur bu sözlerde şüphe, oğlum, kızım.

Dolaşıp binlerce garam gördüm, Habibiy, övünüp,
Göge baş çeken gümüş dağdan ayan, oğlum,
kızım. (1956)

189. KÖRMADİM

Qāmātingdek dünyādā bir qaddi zebā körmādim,
Ärāzingdek hüsn gülzāridā rā'nā körmādim.

Lāb açālmāy ğuñçālār häyrātdā qāldi bir körib,
Sözgā lāb açğāndā sendek sözdā göyā körmādim.

Oynāğān şox-şox qarā közlārni köp kördim vā lek
Şuñçā közlārdā közingdek közni şāhlā körmādim.

Naqşu täsviringā dıqqat birlā sārta-sār bāqıb
Zārrā bu şāklü şāmāil içrā becā körmādim.

Nāzāninlār qāşi yālār hām köngil āvlār müdām,
Dil quşın säyd etğāli qāşing kabi yā körmādim.

Suhbāt arā dilbāri tānnāzlārning bāzmidā
Rāsmi dilbārlıkdā sendek dilbār āslā körmādim.

Māypārāst etdi Habibiyini visāling bādāsi,
Özgā mäylārdā şuningdek kāyfi sāhbā körmādim.
(1939)

GÖRMEDİM

Kametın gibi dünyada güzel bir boy görmedim,
Yüzün gibi güzel gülzarında güzel görmedim.

Dudak açılmadan goncalar hayrette kaldı bir
görüp,
Söze dudak açtığında sen gibi sözde güya
görmedim.

Oynayan şuh şuh gözlerini çok gördüm ve lakin
Böyle gözlerde gözün gibi gözü şehla görmedim.

Tasvirinin izine dikkat ile baştan ayağa bakıp,
Zerre bu şekl ü şemail içre yersiz görmedim.

Nazeninlerin yay kaşları da gönül avlar sürekli,
Gönül kuşunu avlamaya kaşın gibi yay görmedim.

Sohbet süsleyen tennaz dilberlerin bezminde,
Dilberlik resminde sen gibi dilber asla görmedim.

Meyperest etti Habibiy'i, kavuşmanın badesi,
Başka meylerde bunun gibi şarap keyfi görmedim.
(1939)

190. SĀFĀRGĀ KETGĀN YĀR ÜÇÜN

OĞLUM, KIZIM

¹⁸¹ En sevimli

Häcr ilä äfsus etib bärmaqärimni tişlädim.
Bitdi säbrim endi tâqat bärîçä tiş tişlädim.

Sen ketib, ketdi qolimdän härnä äyşu rähätim,
Sâğınib oyläb nä ârâm âldimü nä işlädim.

Mäst ekänmän bädäi väslingni qadrin bilmädim,
Qaydä häm bolsä âmân bolsin dedim âlqışlädim.

Äyrılıq dârdi çunân häm nâtävân etmiş meni,
Pâşşanı körsäm tâvuq fâhm äylädim kış-kışlädim.

Kelsä tâng yoq deb bugün yâ ertä külbäm sâhnini
Ziynät ârâ bergäli şaşqın qırîb-qırîşlädim.

Tüşmädi külbämğä xurşidi cämâling şu'lâsi,
Âh otin gülşän qılıb bu qış Habibiy, qışlädim.
(1953)

Ayrılıkla yazık edip parmaklarımı dişledim.
Bitti sabrım şimdi, takat oldukça diş dişledim.

Sen gidince gitti elimden her ne zevk u rahatım,
Özleyip, düşünüp ne huzur aldım ve ne işledim.

Mest iken bade-i vaslının kadrini bilmedim,
Nerde de olsa sağ olsun dedim, alkışladım.

Ayrılık derdi böyle de çaresiz etmiş beni,
Sineği görsem, tavuk anladım kış kışladım.

Gelse tan, yok deyip bugün veya yarın kulübemin
avlusunu
Kıymet süsleyeni vermeye şaşkın, kırıp tazeledim.

Düşmedi kulübeme cemalinin güneşinin şulesi,
Ah ateşini gülşen edip bu kış Habibiy, kışladım.
(1953)

191. YÂLGİZİM

Nâzâninlär içrâ ey, cânâ özingsän yâlgızım,
Yâlgızım deb, cânu dilni bağlädim yâlgız özüm.

İştîyâqıngdâ yüräk oynäb, yolingdâ termilib,
Qâqmägäy kiprik közinggä tüşmäsä här däm
közim.

Pärtäv âfşân âftâbi âlâm ârâdir yüzing,
Köz qamâşgäy rübärö bolsä yüzing birlä yüzüm.

Suhbätîng fâsli bâhârîmdir, yâşâr cânu köngil,
Qandâyın oxşâr bâhârîmgä qışu yâzu közim.

Mehribânlikdâ nâxuş qalbinggä qalbim toğridir,
Toğri kelsä tâng emâsdir yulduzinggä yulduzum.

Keçä-kündüz sen biländirmän, xayâling
häm däimim,
Mengä häm bolgäy tüning tün, kündüzingdir
kündüzüm.

Tâtli sözingdän ümid äyläb, Habibiy, sözläsäm,
Äyb emâsdür, oylâgil tâtliğ sözing üzrâ sözim.
(1960)

YALNIZIM

Nazeninler içre ey sevgili kendinsin, yalnızım,
Yalnızım deyip, can u gönü bağladım yalnız
kendim.

İştîyakında yürek oynayıp, yolunda bakıp kalıp,
Kakmaz kirpik, gözüne düşmese her dem gözüm.

Işık saçan ve âlem süsleyen güneş gibi yüzün,
Göz kamaşır, yüz yüze olsa yüzün ile yüzüm.

Sohbetin bahar mevsimimdir, yaşar can u gönül,
Hangisi benzer baharıma, kış u yaz u gözüm.

Mihribanlıkta ne hoş kalbine, kalbim doğrudur,
Doğru gelse şafak değildir, yıldızına yıldızım.

Gece gündüz seninleyimdir, hayalin hemdemim,
Bana da olur gecen gece, gündüzün gündüzüm.

Tatlı sözünden ümit edip Habibiy, söylesem,
Ayıp değildir, düşün tatlı sözün üzre sözüm.
(1960)

SEFERE GİDEN YÂR İÇİN

192. KÂM-KÂM

Hämânâ mengä bolğay yâr yâru âşinâ kâm-kâm,
Mübâräk väslidin küygän yüräk tâpgäy dävâ kâm-
kâm.

Muhabbät birlä dildän dilgä yol bårdir, äyâ dostlär
Müyässär bolğay endi säbr ilä bu müddäâ kâm-
kâm.

Täğâfil birlä istiğnäläri tåkäy dävâm äylär,
Bârib ta'sir etär qalbigä arzu ilticâ kâm-kâm.

Häsäd birlä hämişä ikki sâf vicdângä ğâv bolgän
Qarâ niyät raqıblärning bolur baxtu qarâ kâm-kâm.

Sähärlär köz tutärmän kökkä bâqıb uxlamay bir
däm
Ümidim köp şärafli mücdä keltürgäy säbâ kâm-
kâm.

Älur nânimni tilgä qaydä körsä iltifât äyläb,
Köngil mülki bolur subhı cämälidin ziyâ kâm-kâm.

Bilürmän bevâfâlik räsmi yoqdır zâti pâkidä,
Habibiygä berilgän va'dägä bolğay väfâ kâm-kâm.
(1961)

193. RÄHMİ YOQ

Bilsäm erdim rähmi yoq zâlimni yâr etmäs edim,
Bunçälär düşvâr ekän, işq ixtiyâr etmäs edim.

Körmâq istäb ertädän tâ keç yolidä termülib,
Bu uluğ ne'mät közimni intizâr etmäs edim.

Xâm süt emgänmän, netäy könglimni ğâr
âldirmäsäm,
Keng bu âlämni özimgä tängü târ etmäs edim.

Räng-bäräng ta'nü mälâmâtlärdä özni vây kim
Telbäräb äfsänâyü devânävâr etmäs edim.

Äqıbättni fikr etib ändişä qılsäm ävvälâ,
Özni dâhşätli bälälärgä düçâr etmäs edim.

Läylivâş yârimni deb Mäcnun kâbi eldän qâçıb,
Mäskänimni eng büyük tâğlärdä ğâr etmäs edim.

Qatrâ-qatrâ tâmçiläb qânli yaşım qayğı bilän
Men, Habibiy, qaydä bolsäm lälâzâr etmäs edim.
(1969)

KEM KEM

Sanki bana olur yâr, yâr u aşına kem kem,
Mübârek vaslından yanan yürek bulur deva kem
kem.

Muhabbetle gönülden gönle yolvardır, ey dostlar
Kolaylıkla olur şimdi sabr ile bu arzu kem kem.

Tegafil¹⁸² ile istignaları¹⁸³ ne kadar devam eder,
Varıp tesir eder kalbine arz u iltica kem kem.

Hased ile daima iki saf, vicdana düşman olan
Kara niyet rakiplerin olur, bahtı kara kem kem.

Seherde, beklerim göğe bakıp, uyumadan bir an
Ümidim çok şerefli müjde getirir saba az az.

Alır namımı dile, nerede görse iltifat edip,
Gönül mülkü olur, subh-ı cemalinden¹⁸⁴ ziya kem
kem.

Bilirim vefasızlık resmi yoktur, zat-ı pakinde,
Habibiy'e verilen söze olur vefa az az.

(1961)

ACIMASI YOK

Bilseydim acımasız zâlimi yâr etmez idim,
Buncası düşvâr¹⁸⁵ iken, aşk ihtiyâr etmez idim.

Görmek isteyip yarına kadar yolunda bakakalıp,
Bu ulu nimet gözüme, intizar etmez idim.

Çiğ süt emdim, ne edeyim gönlümü aldırmasam,
Bu geniş âlemi kendime denk ve dar etmez idim.

Rengarenk ta'n¹⁸⁶ u melametlerde kendini vay ki,
Delirip efsane u divanevar¹⁸⁷ etmez idim.

Akıbeti düşünüp endişe etsem evvela,
Kendini dehşetli belalara uğratmaz idim.

Leyla gibi yârimi deyip, Mecnûn gibi halktan
kaçıp,
Meskenimi en büyük dağlarda mağara etmez idim.

Damla damla damlayıp kanlı yaşım kaygı ile
Ben, Habibiy, nerede olsam laleazar etmez idim.
(1969)

194. ÂRÂMİCÂN

¹⁸² Bilmezlikten gelmek, anlamazlıktan gelmek

¹⁸³ Aza kanaat etme, tokgözlülük

¹⁸⁴ Yüzünün sabahı

¹⁸⁵ Müşkil, zor, güç

¹⁸⁶ Sövme, yerme, ayıplama

¹⁸⁷ Delicesine, deli gibi

Kirib gülşändä bir qâmât räsâ ârâmicân kördim,
Bolibdir zebi gülşän bilmädim yâ arğuvân kördim.

Ägär här kimsägä bâqsä qılğäy vâlâyü şäydä,
Äqiq siymäsüdä mehrü muhabbâtdän nişân kördim.

Täkällüm qılsälär här sözdä bir läzzätli hikmät bâr,
Qâlur häyrätdä här qandâğ süxandân nüktädân kördim.

Näxuş âliy cänâb ul köngil âqu rähmü şävqatli,
Meningdek dostlârgä dostpârvâr mehrübân kördim.

Yüräkdä ışq oti, bâşidä bir sevgünü sävdâsi,
Qolidä ışq bâbidân yâzilgân dâstân kördim.

Sädâqatli köngil bağlâvçılär tâbârä ävc âlmiş,
Äcâb âdâbü äxlâq üzrâ maqbuli zâmân kördim.

Közim tüşdi Habibiy, ketdi qoldän aqlu idrâkim,
Lätâfâtdä mülâyim gülbädän, şirin zâmân kördim.
(1961)

195. QOŞ QAFIYÄ

Elgä qılib lütfini in'âmâm
Äylädi köp dilni dilârâm râm.

Dânä bolur xâli köngil mürğığä
Qârâ sâçin qılsä güländâm dâm.

Surätini ışq eli, bil ittifâq,
Qoydi körib sârvâri äsnâm nâm.

Çıqmagüdek boldi mähim nâz etib
Äbr bilä keldi bu âqşâm şâm.

Koyi säri gâh yıqılıb, gâh turib,
Qoygân edim härqayu hängâm gâm.

Dâf'i xumâr etgäli kirgân çağım,
Tâpdı bu dâyr içrâ sârâncâm câm.

Kördi Habibim, dedi hükm äylädi
Könglim ärä erdi bu ähkâm kâm. (1933)

ARAMİCAN¹⁸⁸

Girip gülşende olgun bir boy, aramican gördüm,
Olmuştur aybı, gülşen bilmedim ama erguvan gördüm.

Eğer herkese baksa, yapar vale-i şeyda¹⁸⁹,
Açık simasında muhabbet aşkından iz gördüm.

Konuşsalar, her sözde lezzetli bir hikmet var,
Kalır hayrette her nerede sühandan¹⁹⁰, nüktedan gördüm.

Ne hoş alicenab o gönül, ak u rahm u şevkatli,
Benim gibi dostlara dostperver mihrıban gördüm.

Yürekte aşk ateşi, başında bir sevgin ve sevdası,
Elinde aşk babında yazılan destan gördüm.

Sadakatli gönül bağlayıcılar giderek hızlanmış,
Acep adab u ahlak üzre zaman makbulünü gördüm.

Bekledim Habibiy, gitti elden akl u idrakım,
Letafette mülâyim gülbeden¹⁹¹, tatlı zaman gördüm. (1961)

ÇIFTE KAFIYE

Halka edip lütfunu inam¹⁹²âm¹⁹³
Etti çok gönlünü dilaram, ram¹⁹⁴.

Buğday olur beni gönül kuşuna
Kara saçını etse gülendâm, dam¹⁹⁵.

Suretini aşk halkı, bil ittifak,
Koydu görüp server-i esnam, nam.

Çıkmaz gibi oldu ayım naz edip
Bulut ile geldi bu akşam, akşam.

Koya doğru gah yıkılıp, gah durup,
Koyandım her yer ve mevsime gam.

Sersemliği def etmek için girdiğimde,
Buldu bu deyr¹⁹⁶ içre serencam¹⁹⁷, cam.

Gördü Habibiy, dedi hükmeyledi
Gönlüm içinde oldu bu ahkam, kam¹⁹⁸. (1933)

¹⁸⁸ Gönül rahatı, sevgili, sevilen güzel

¹⁸⁹ Aşığın iniltisi

¹⁹⁰ Söz bilen, güzel söz söyleyen

¹⁹¹ Vücûdu gül gibi nazik ve latif olan

¹⁹² Nimet vermek, ihsan etmek

¹⁹³ Herkes, umuma açık olan

¹⁹⁴ Boyun eğen

¹⁹⁵ Tuzak, hile

¹⁹⁶ İnsanlık âlemi, manastır, kilise

¹⁹⁷ Düzenli, tertipli

¹⁹⁸ Arzu, istek, meram

196. QALÄMİM

Äcâyib etdi uluğ istägimni hâl qalämim,
Yänimdä hämnäfäsım erdi hâr mähâl qalämim.

Qaçânki erkü huquq berdi elgä Oktyäbr'
Yärätđi şe'r ilä dâstân gözäl-gözäl qalämim.

Äçildi yol ädäbiyât üçün sinib ğävlär,
Tösâlmäs endi biräv, körmägây xaläl qalämim.

Elim öz erkidä erkin täränä qılmâq üçün
Yärätđi räng-bäräng icâd etib ğazäl qalämim.

Uluğ Vätändägi ävc älgän ilmü fänläрни
Yázardä ne tälüb etsäm, qılur ämäl qalämim.

Sähifä sähnidä cävlan qılib yürär çağdä,
Özin tutib qıladur sur'ätü cädäl, qalämim.

Meni elimgä tanıştırdi nâzm ilä sözlüb,
Qalämkäş ähligä yıllär bolur mäsäl, qalämim.
(1948)

197. CÂNÄNİM DEDİM

Men seni cânâ, dilü cânimdä cânänim dedim,
Negä cânänim dedim, yä'ni dilü cânim dedim.

Mävç urär qalbimdä väsling iştiyâqı hâr nâfäs,
Kim tâpib säyqal bolur sâf aqlu vicdänim dedim.

Sâğınib tez-tez yüräkdä coş urib mehring oti,
Cism ärâ oynär, tiriklik bâisi qänim dedim.

Gül yüzing, şirin sözing cânimgä rähät, közgä nur,
Suhbätिंगni yäşnägän bağu gülistänim dedim.

Sen bilän bolsäm köngil mülki qârânğu bolmägây,
Mâhitâbân, keçä-kündüz mehri raşşänim dedim.

Däm-bädäm oynüb-külib külbäm säri qoysäng
qadäm,
Xâni mânim sädqayu cânimni qurbänim dedim.

Röbärö kelgändä, ey dostim, Habibiy deb ägär
İltifât etsäng el içrâ qalmäs ärmänim dedim.
(1962)

KALEMİM

Çok güzel halletti ulu isteğimi, kalemim,
Yanımda hemnefesim oldu her an, kalemim.

Ne zaman ki erk ve hukuk verdi halka Oktyabr
Yarattı şiir ile destan, güzel güzel kalemim.

Açıldı yol edebiyat için, saklanıp düşmanlar,
Engellenir şimdi birisi, görmez helal kalemim.

Halkım kendi erkinde, erkin namesi yapmak için
Yarattı rengarenk, icat edip gazel, kalemim.

Ulu vatanda hızlanan ilm u fenleri
Yazdığında ne istesem, yapar emel kalemim.

Sayfa meydanında gezinip yürüdüğünde,
Kendi tutup yapar hızlı ve tez, kalemim.

Beni halkıma tanıttı nazm ile söyleyip,
Kalemdeş ehline yıllar olur masal, kalemim.
(1948)

CANANIM DEDİM

Ben sana ey can, gönül u canımda cananım dedim,
Niye cananım dedim, yani gönül u canım dedim.

Dalgalanır kalbimde vaslın özlemi her nefes,
Ki bulup cila olur, saf akl u vicdanım dedim.

Özleyip hızlı hızlı, yürekte coşup aşkın ateşi,
Cism içinde oynar, dirilik sebebi kanım dedim.

Gül yüzün, tatlı sözün canıma rahat, göze nur,
Sohbetine çiçeklenen bağ u gülistanım dedim.

Seninle olsam, gönül mülkü karanlık olmaz,
Mahitaban, gece gündüz parlak güneşim dedim.

Ara sıra oynayıp, gülüp kulübeme doğru atsan
adım,
Evim barkım, canımın sadakası, kurbanım dedim.

Yüz yüze geldiğinde, ey dostum, Habibiy deyip
eğer
İltifat etsen, halk içre kalmaz ermanım dedim.
(1962)

198. SÂĞINDİM

Birâdârlâr, netây nâmehribân yârimni sâğındım,
Âlâlmây tilgâ mehri dildâ dildârimni sâğındım.

Ägâr sözgä lâb açsâ âfârin der ähli dânişlâr,
Mülâyim, xuşkâlâmü şâhd güftârimni sâğındım.

Bolib ziynât nâzâkât gülşânidâ ârguvân yânglığ,
Yârâşgân qaddü qâmât sârvi râftârimni sâğındım.

Ğazâlânlik qılây deb bülbül âsâ uxlâmây tünlâr,
Âçilgân, yâšnâgân gülçehrâ gülzârimni sâğındım.

Dimâğni çâğu közni râvşân etgây sünbülü lâlä,
Şuning-çün saçî sünbül lâlä ruxsârimni sâğındım.

Yolidâ köz tutib tün-kün bâşim äylândi, köz tindi,
Közim körsâ közin deb közi xummârimni sâğındım.

Câfâ räsmin qoyib yârim, vâfâni ixtiyâr etmiş,
Habibiy, şükr etây, sâdıq vâfâdârimni sâğındım.
(1968)

199. BÂLÂDÂN ÂTÂ-ÂNÂĞÂ XAT

Sälâm ey ğamgüzârim âtâm-ânâm,
Uluğ yurtim, diyârim âtâm-ânâm.

Bähâdırlâr säfidâ âlğa bâsdım,
Urış yâvni şîârim, âtâm-ânâm.

Duâdân toxtâmäng zinhâr-zinhâr
Mädâdkârim, mädârim, âtâm-ânâm.

Yâvuz yâvni tãmâm etmây, bârurğa
Kelür nâmusu ârim, âtâm-ânâm.

Sälâmât bârâmân qayğurmäng äslâ
Yolimdâ intizârim, âtâm-ânâm.

Vâtânni saqlâmâq zor burçimizdür,
Güzâl bağım, bâhârim, âtâm-ânâm.

Uçârmân lâçini tezpâr bilân teng
Habibiy, baxtiyârim âtâm-ânâm.(1944)

ÖZLEDİM

Biraderler, ne edeyimnâ-mihriban yârimi özledim,
Alınmaz dile, gönül aşkında dildarımı özledim.

Eğer söze dudak açsa, aferin der ilm ehli,
Mülâyim, hoşkelam u bal sözlerimi özledim.

Olup kıymet, nezaket gülşeninde erguvan gibi,
Yakışan boy ve pos, serv-i reftarımı¹⁹⁹ özledim.

Gazelhanlık yapar deyip bülbül gibi uyumaz
geceler,
Açılan, çiçeklenen gül yüzlü gülzarımı özledim.

Dimâğımı, çâğ u gözünü parlaklaştırır, sünbül u
lale,
Şunun için saçî sünbül, lale yanağımı özledim.

Yolunda bekleyip gece gündüz, başım döndü,
bekledi,
Gözüm görse gözünü deyip, gözünün sersemliğini
özledim.

Cefa resmini koyup yârim, vefanı ihtiyâr etmiş,

Habibiy, şükredeyim, sadık vefadarımı özledim.
(1968)

EVLATTAN ATAYA VE ANAYA MEKTUP

Selam ey gamgüzârim atam, anam,
Ulu yurdum, diyârim, atam, anam.

Bahadırlar safında ileri bastım,
Vurmak düşmanı, izim, atam, anam.

Duadan durmayın zinhar zinhar
Mededkârim, medarım, atam, anam.

Yavuz düşmanı tamam etmez, vardığında
Gelir namus u arım, atam, anam.

Selamet hususum, kaygılanmam asla
Yolumda intizarım, atam, anam.

Vatanı saklamak güçlü görevimizdir,
Güzel bağım, baharım, atam, anam.

Uçarım hızlı uçan laçin ile denk
Habibiy, bahtiyarım, atam, anam. (1944)

¹⁹⁹ Boylu poslu yürüyüş

200. UÇQORĞÄNDÄN TÄŞKENTGÄ KÖÇİŞ
Birädärlär, bu yerdä neçä kün mehmân bolib ketdim,
Ketişgä ketdimü ketgän üçün häyrân bolib ketdim.

Muhabbät bağlaşib kolxoçılär, hizmätçilär birlä,
Yäşäb, oynäb yürärdim, sähib ärmân bolib ketdim.

Xususän cân bilän teng bir neçä ortâqlärim qaldı,
Çunân häm xorsinib öpkäm tolib nälän bolib ketdim.

Üzilmäsädän muhabbätning ipi könglimgä bağlängän,
Cüdälük boldı müşkül yıglädım gıryân bolib ketdim.

Qadrân aşınän beğaräzlärdä qalıb cânım,
Quruq cismim bilän surät käbi becân bolib ketdim.

Quçâqlaşdıq, öpişdik, xayrı ma'zur äyläşib yıgläb
Saçıldı aqlu idrâkım, dilim väyrân bolib ketdim.

Ümidim şulki bu ketmäq säädät säri yüzlängäy,
Habibiy, yolmä-yol aş'âr oqıb xuşxân bolib ketdim. (1938)

201. TÄVBÄ QILDİM

Yüzi ey mehrü mâhim, tävbä qıldım,
Keçir nedir günâhim, tävbä qıldım.

Közing tüşdi köz, könglim ilindi,
İkäv ikki güvâhim tävbä qıldım.

Güzäl sen turfä bemislü yägänä,
Yetärmü qılğän âhim, tävbä qıldım.

Meni yâr etmäğingdä zärrä yoqdur,
Gümânü iştibâhım tävbä qıldım.

Äziz başing haqı, lütfü kâräm qıl,
Özing şäfqatpânâhim, tävbä qıldım.

Dilimgä läşkâri ğam yol tâpâlmäs,
Şirin fikring sipâhim, tävbä qıldım.

Tutib mehringni dildä, men Habibiy,
Uluğ bolmaqda câhim, tävbä qıldım. (1957)

UÇKORGAN'DAN TAŞKENT'E KAÇIŞ

Biraderler, bu yerde nice gün miyman olup gittim,
Gidişe, gitti mi giden için hayran olup gittim.

Muhabbet bağlayıp kolhozcular, hizmetçiler ile,
Yaşayıp, oynayıp yürürdüm, arzu sahibi olup gittim.

Hususen can ile denk nice ortaklarım kaldı,
Böyle de iç çekip, öfkem dolup, nalan olup gittim.

Üzülmeden, muhabbetin ipi gönlüme bağlanan,
Ayrılık oldu müşkül, ağladım, ağlayan olup gittim.

Değerli aşınan bî-garezlerde kalıp canım,
Kuru cismim ile suret gibi bî-can olup gittim.

Kucaklaştık, öpüştük, hayr ve özürle dolaşıp,
ağlayıp
Saçıldı akl u idrakım, gönlüm viran olup gittim.

Ümidim şu ki, bu gitmek saadete doğru yüz bulur,
Habibiy, yol yol şiirler okuyup, hoşhan olup gittim. (1938)

TÖVBE KILDİM

Ey mihr u mah yüzlüm, tövbe kıldım,
Geçir, nedir günahım, tövbe kıldım.

Bekledi gözün, gönlüme değdi,
İki çift şahidim, tövbe kıldım.

Güzelsin, nazik, bî-misl u yegâne,
Yeter mi ettiğim ah, tövbe kıldım.

Beni yâr etmende zerre yoktur,
Güman²⁰⁰ u şüphem, tövbe kıldım.

Aziz başın hakkı, lütf u kerem et,
Kendin şefkatpenahım²⁰¹, tövbe kıldım.

Gönlümde gam askeri, yol bulunmaz,
Tatlı fikrin sipahım, tövbe kıldım.

Tutup aşkını gönülde, ben Habibiy,
Ulu olmakta makamım, tövbe kıldım. (1957)

²⁰⁰ Şüphe

²⁰¹ Şefkatine sığınma

202. ÄNDICÄNİM

Ässälâm ey bâğu bostân Ändicänim, ässälâm,
Ändicänim bälki ey cânü cähänim, ässälâm.

Tändä cânim bâriçä mehring yaşär cânim bilän,
Mehri cânpärvär sevikli cânäcänim, ässälâm.

Totiyä qılsäm muqaddäs tuprâğingni neäcäb,
Oyläsäm rähät tãpär här lähzä cânim, ässälâm.

Pärväriş tãpdim sening qoyningdä färzändig
edim,
Vâyägä yetkürding, ey qutluğ mäkänim, ässälâm.

Ziynäting şäfqat şiâru hãm yetimpärvärliging,
Sâf yüräk mehnätgä mâhir qahrämänim, ässälâm.

Nâzu ne'mätgä färâvân himmätiting ändâzäsiz,
Bağri keng mehmännävâzim, mehribänim,
ässälâm.

Va'däni âqläb âq âltindek yüzing hãm dâim âq,
Mädhü dâstänim, Habibiy, ärmuğänim, ässälâm.
(1950)

ÄNDICÄN'İM

Esselam ey bağ u bostan, Andican'ım, esselam,
Andican'ım, belki ey can u cihanım esselam.

Tende canım oldukça aşkın yaşar canım ile,
Canperver aşkı, sevgili canecanım, esselam.

Tûtiya etsem mukaddes toprağını ne acep,
Düşünsem rahat bulur her an canım, esselam.

İlerledim senin koynunda, çocuğun idim,
Olgunlaştırdın, ey kutlu mekanım, esselam.

Kıymetin şefkat nişanı ve yetimperverliğin,
Saf yürek, emeğe mahir kahramanım, esselam.

Naz u nimete aşırı himmetin endazesiz²⁰²,
Bağrı geniş mihmannevazım²⁰³, mihribanım,
esselam.

Sözünü aklayıp ak altın gibi yüzün de daima ak,
Meth u destanım, Habibiy, armağanım, esselam.
(1950)

²⁰² Ölçü, tahmin, takdir, hesap, mertebe

²⁰³ Misafire iyi muamele ederek ikram eden,
misafir ağırlayan

203. ÖZBEKİSTAN'IN BÜYÜK KURULUŞ VE
YAPILARINDA AKİLÂNE REHBERLİK EDEN
OSMAN YUSUFOV'UN VAKİTSİZ VEFATI
İÇİN YAZILAN TARİHİ MERSİYE

Yazık değeri ulu mihribanim
Cihana gözünü yumdu canecanim.

Bu mâtâmdän yüräk-bağrim ezildi,
Âqıb yaş ornidä közlärgä qanım.

Nä bir men, bälki ähli Özbekistân
Der erdilär quyâşım sâyâbânim.

Hämä kättä-kıçık erkäk-âyâl hâm
Äçindi, yığladı, yoqdır gümânım.

Täbiät hâm şu künlär tutdı mâtâm,
Sâlib dähşät zâminü âsimânım.

Hämişä xalq üçün mehnätgä täyyâr,
Vätänpärvär, bähâdır nävqırânım.

Özi zähmätkäşü mehnätdä pişgän,
Dilâvâr, xuşkälâmü nüktädânım.

Kimiki bolsä mehnätkäş äning-çün,
Fidâ der erdi cânım, xânımânım.

Äni mehnätkäş ähli hâm der erdi,
Räfiqim, rähbärim, çın päsânım.

Neçâğlık müşköl işlärni qilib hâl
Bilimdänlikdä bolgän imtihânım.

Här işgä ätlänib yürsä yol âlsä,
Cilâvdâri zâfâr nusrät nişânım.

Şäräfli maqdämi hâr câygä yetsä
Bolib sermevâ bağu bostânım.

Känällär qazdirib köp taşnä çölgä,
Bağışläb cân kelib äbi rävânım.

Tâpildi türlü bâylik Bekâbâddän
Metall hâm nur üçün eng kättä kânım.
Xususän taşnä şorlik Mirzäçölgä
Bârib Sirni âqızgän pählävânım.

Neçä yerdä qurildi suvgä âmbâr,
Färävân boldı der el âşu nânım.

Qarâqum içrä kirgizdi temir yol,
Dedi Xârâzm üçün bu ärmuğânım.

ÖZBEKİSTAN'IN BÜYÜK KURULUŞ VE
YAPILARINDA AKİLÂNE REHBERLİK EDEN
OSMAN YUSUFOV'UN VAKİTSİZ VEFATI
İÇİN YAZILAN TARİHİ MERSİYE

Yazık değeri ulu mihribanim
Cihana gözünü yumdu canecanim.

Bu matemden yürek, bağrim ezildi,
Akıp yaş yerine gözlerde kanım.

Ne bir ben, belki Özbekistan ehli
Der oldular güneşim, gölgeğim.

Büyük küçük, erkek kadın da
Acıdı, ağladı, yoktur şüphem.

Tabiat da şu günler tuttu matem,
Salıp dehşet, zemin u asumanım.

Daima halk için emeğe hazır,
Vatanperver, bahadır delikanlım.

Kendi zahmetkeş u emekte pişen,
Dilaver²⁰⁴, hoşkelam u nüktedanım.

Kim ki olsa emekçi, onun için,
Feda der, olur canım, hanımanım²⁰⁵.

Onu emekçi ehli de der oldu,
Refikim, rehberim, pasbanım.

Ne kadar müşkül işleri hâlleddip
Bilgililikte olan imtahanım.

Her işe atlanıp, yürüse yol alsın,
Zafer cilavdarı, nusret nişanım.

Şerefli gelişi her yerde yetse
Olup meyveli bağ u bostanım.

Kanallar kazdırıp hep susamış çöle,
Bağışlayıp, can gelip ab-ı revanım²⁰⁶.

Bulundu türlü zenginlik Bekâbâd'dan
Metal de nur için en büyük kânım.

Hususen susamış tuzlu Mirzäçöl'e
Varıp Sir'i akıtan pehlivanım.

Nice yerde kuruldu suya ambar,
Bol oldu der halk aş u ekmeğim.

Karakum içregirdi demir yol,
Dedi Harezmi için bu armağanım.

²⁰⁴ Gönül alıcı, yiğit, cesaretli

²⁰⁵ Ev bark, ocak

²⁰⁶ Akar su

Biyâbnârdä tüzdi şähri qışlâq,
Bezâldi, yaşnâdi yângi zâmânım.

Nâ iş kim qılsâ mehnâtkâş bilândir,
Bilimdân, sâhibi erkü inânim.

Câhândä qâldirib ölmäs äsârlâr,
Özi ketdi cäfâkâş qahrâmânım.

Özi ölgân bilân hâm, nâmi ölmäs
Bolur şâhid äsrlâr dâstânım.

Haqiqatpârvârim, râhbârlârim hâm
Tolıq hürmâtlâdi deb âtâxânım.

Hâyâtim bâriçâ bolgây vâzifâm,
Dilimdä fikri zikr etgây zâbânım.

Qalâm âciz bolib tävsif etärgä,
Yâzâlmây toxtâdi mädhi bâyânım.

Habibiy, sâli ta'rixin çekib âh –
Dedi (mâhir şârâfli bağbânım). (1988)

204. XİLMÄ-XİL ÂDÂM

Äcâbkim âdâm ävlâdi bolibdir xilmâ-xıl âdâm,
Teng emäs aqlu dânişdä biri ârtıq, biridir kâm.

Birikim bilgâyü bilgänligini hâm bilgây âqıl ul,
Yâşâr erkin câhândä qaydâ bolsâ yüksälib kâm-kâm.

Birikim bilmäsü bilmâsliğining bilgây bu hâm yaxşı,
Bilây deb bilmägänni qılsâ bilgänlârgä boynin xam.

Birikim bilmäsü bilmâsliğin hâm bilmäs âh âfsus,
Şu hâm âdâm sâfidä yürgây âdâmgä bolib hâmdâm.

Birikim tündü keç fâhmü ocâr zâng bağlâgân qalbi
Süküt et ängä zinhâr âğzing açmâ, urmâ äslâ dâm.

Çın âdâm bolmäs âdâm şâkli âdâm bolsâ hâm,
dostlâr,
Yürâr ilmü hünârdân bâhrâsızlâr hâm bu keng âlâm.

Habibiy, aç közingni, bilmäk istâ säyyu qoşış qıl,
Bilimsiz bolsäng ähvâling nâ bolgây yürmâgil beğam.
(1967)

Çöllerde düzdü şehr ü kışlak,
Süslendi, açıldı yeni zamanım.

Ne iş ki etse emekçi iledir,
Bilgili, sahib-i erk ü idarem.

Cihanda kaldırıp ölmez eserler,
Kendi gitti, cefakeş kahramanım.

Kendi ölünce de namı ölmez,
Olur şahit, eserler destanım.

Hakikatperverim, rehberlerim de
Dolu hürmetledi deyip atahanım.

Hayatım oldukça olur vazifem,
Gönlümde fikri zikreder dilim.

Kalem aciz olup vasfını söylemeye,
Yazılmaz, durdu medhi-i beyanım.

Habibiy, sal²⁰⁷ u tarihin çekip ah –
Dedi (mahir, şerefli bağbanım.) (1988)

TÜRLÜ TÜRLÜ ADEM

Acep ki âdem evladı olmuştur türlü türlü âdem,
Denk olmaz akl u danişte biri fazla, biridir kem.

Biri ki bilge ve bilgililiğini de bilir âkil o,
Yaşar hür cihanda nerede olsa yükselip kem kem.

Biri ki bilmez ve bilmezliğini bilir bu da iyi,
Bilir deyip, bilmeyeni etse bilenlere boynunu ham²⁰⁸.

Biri ki bilmez ve bilmezliği de bilmez ah yazık,
Bu da âdem safında yürür, âdeme olup hemdem.

Biri ki geceydi, geç fehm u hırçın, pas bağlayan kalbi
Sükût et ona, zinhar ağzını açma, vurma asla dem.

Gerçek âdem olmaz âdem, şekli âdem olsa da dostlar,
Yürür ilm u hünlerden nasipsizler de, bu büyük âlem.

Habibiy, aç gözünü, bilmek iste gayret et ve topla,
Bilgisiz olsan ahvalin ne olur, yürüme bî-gam.
(1967)

²⁰⁷ Sene, yıl

²⁰⁸ Boynunu aşağı eğen

“NUN” HÄRFİNİN NAQQAŞLARININ NÄMAYİŞLÄRİ

205. SÄYÄBÄNSÄN

Äzizim pÄrtiyÄnsÄn, mehribÄnsÄn,
QuyÄşdek bÄşimizdÄ sayÄbÄnsÄn.

QadÄm qoysÄng hÄr işgÄ baxt yoldÄş,
ZÄfÄr yÄring bolib nusrÄt nişÄnsÄn.

TÄpÄr lÄzzÄt kişi hÄr bir sözingdÄn,
BilimdÄn Älimü şirin zÄbÄnsÄn.

FÄrÄvÄnlik VÄtÄndÄ sen bilÄndir,
Hür ölkÄm cismigÄ göyÄki cÄnsÄn.

GülüstÄn boldi sÄhrÄlÄr, ÄdirlÄr,
ÄcÄb dÄnÄ, şÄrÄfli bÄğbÄnsÄn.

YÄşÄr öz erkidÄ el ğayrÄtingdÄn,
ÄdÄlÄtpeşÄ mahbubi cÄhÄnsÄn.

Habibiy, oylÄb-oylÄb faxr etÄrmÄn,
QadrÄn rÄhnÄmÄsÄn, cÄnÄcÄnsÄn. (1943)

206. DÄHİY LENİN

CÄhÄndÄ körsÄ hÄm türlü bälÄ cÄvrü cÄfÄ Lenin,
DÄvÄm etdi işin qalbigÄ ezigü müddÄÄ Lenin.

KöngildÄ köp edi maqsÄd vÄ lekin ümr Äz erkÄn,
PlÄnlÄr tüzdü tezlÄb uxlÄmÄy şÄmü sÄbÄ Lenin.

YÄruğlıkkÄ çıqÄlmÄs erdi mehnÄtkÄş ezilğÄnlÄr,
ÄdÄlÄt bÄyrÄğin kökkÄ kötÄrmÄs bolsÄ tÄ Lenin.

MükÄmmÄl körsÄtib tÄdbirü dÄhiylikni ÄlÄmgÄ,
ÄcÄb insÄn qılÄlmÄs işni qıldı cÄ-bÄcÄ Lenin.

VÄtÄn dÜşmÄnlÄri oq Ätdi, mÄcruh etdi rÄşk ÄylÄb,
CÄhÄndÄn yumdi közni, dÄrdiğÄ tÄpmÄy dÄvÄ Lenin.

Özi ölgÄn bilÄn qollÄnmÄyü yollÄnmÄ söz qÄldi,
Bu sözlÄr baxt erür xalqımgÄ, sÄdiq rÄhnÄmÄ Lenin.

HÄmişÄ baxtÜ İqbÄlü bolib yÄrÜ mÄdÄdkÄri
Habibiydek cÄfÄkÄşlÄrgÄ boldi peşvÄ Lenin. (1908)

“NUN” HARFİNİN NAKKAŞLARININ GÖSTERİLERİ

SAYEBANSIN

Azizim, partimsin, mihribansın,
Güneş gibi başımızda sayebansın.

Adım atsan her işe, baht yoldaş,
Zafer yârin olup nusret nişansın.

Bulur lezzet, kişi her sözünden,
Bilgili âlim u tatlı zebansın.

Bolluk vatanda seninledir,
Hür ülkem cismine sanki cansın.

Gülistan oldu sahralar, kırlar,
Acep dâna, şereflî bağbansın.

Yaşar kendi özgürlüğünde halk gayretinden,
Adaletpeşa (ve) cihan sevilenisin.

Habibiy, düşünüp düşünüp övünürüm,
Değerli rehbersin, canecansın. (1943)

DAHİ LENİN

Cihanda görse de türlü bela, cevr u cefa Lenin,
Devam etti işi, kalbine iyi arzu Lenin.

Gönülde çok idi maksat ve lakin ömr az iken,
Planlar düzdü hızlanıp, uyumaz şam u saba Lenin.

Aydınlığa çıkamaz oldu emekçi ezilenler,
Adalet bayrağını göğe çıkarmaz olsa Lenin.

Mükemmel gösterip tedbir u dahiliği âleme,
Acep insan yapılmaz işi yaptı, yer yer Lenin.

Vatan düşmanları ok attı, yaraladı kısıkanıp,
Cihana yumdu gözünü, derdine bulmaz deva Lenin.

Kendi ölünce korunma ve izin belgesi söz kaldı,
Bu sözler baht olur halkıma, sadık rehber Lenin.

Daima baht u ikbali olup yâr u mededkârı
Habibiy gibi cefakeşlere oldu önder, Lenin. (1908)

207. ĞAYRÄTLİ XALQ

Çıqdılar ğayrät bilän färhâdi dävranlär bukün
Yä'ni mehnätkäş neçä kolxozçı dehqânlär bukün.

Dünyädän köçgän edi Färhâdü Şirin zâr-zâr,
Keldi öz câyigä ötgän ähdü päymänlär bukün.

İkki aşıq ortasıdä şâhi Xısräv ğâv edi,
Pärçäländi ğâvu Xısräv xânü xâqânlär bukün.

Oynäşib toy-toyläşib äytib qoşıqlär, yällälär
Qılgäli ähdü nikâhin keldi mehmänlär bukün.

Mirzäçöl qoynigä Şirin säyi oynâqläb kirib,
Güllägäy çeksiz qaqr dästü biyâbänlär bukün.

Köp zämânü äsr ötib bu müşkül iş hâl bolmägän,
Bizni qudrätdän tâpildi bärçä imkânlar bukün.

Ey Habibiy, kel, tāmāşä äylä Färhâd tığini,
Açılür maxfiy, tügälmäs ma'dänü kânlar bukün.
(1943)

208. ÄZÄD ELİM

Yäyrädi äzäd elim baxtü säädät bilän,
Şanlı, uluğ pärtiyä rähbär ädälät bilän.

Älğa qadäm täşlädi çın mädäniyät säri,
Şâhibi ilmü hünär boldi cäsärät bilän.

Boldi muhabbät bilän mehnät ikäv cüftü yâr,
Güllädi turmuşläri äyşü färâğat bilän.

Va'däsini äqlämâq kolxozimiz burçi deb,
Tüzdi plän puxtäläb aqlu sädâqat bilän.

Kökdä quyâş tâbişi, qalbigä ğayrät oti,
Közlädi közni hämä işdä mahârät bilän.

Kimning işi bolsä xâm közdä püşäymän bolib,
Yüz kızarıb ter çıkar, dildä xıcälät bilän.

Sâdıqu ilğârini elgä Habibiy, yâzäy,
Tärixü dâstân qılıb şänü şärâfät bilän. (1946)

ĞAYRETLİ HALK

Çıktılar gayret ile ferhad-ı devranlar²⁰⁹ bugün,
Yani emekçi nice kolhozcu çiftçiler bugün.

Dünyadan göçen idi Ferhad u Şirin zar zar²¹⁰,
Geldi kendi yerine geçen ahd u peymanlar bugün.

İki aşık ortasında şah-ı Hüsrev, düşman idi,
Parçalandı düşman u Hüsrev, han u hakanlar
bugün.

Oynaşp, toy toylaşp, söyleyip koşuklar,
“yelle”ler,
Etmek için ahd u nikâhı, geldi mihmanlar bugün.

Mirzaçöl koynunda Şirin vadi dinç durup, girip,
Açılır sonsuz, susuz çöl ve bozkırlar bugün.

Çok zaman u asr geçip bu müşkül iş, hâllolmayan,
Bize kudretten bulundu bütün imkânlar, bugün.

Ey Habibiy, gel, temaşa et Ferhat dağını,
Açılır gizli, tükenmez maden u kânlar
bugün.(1943)

ÖZGÜR HALKIM

Eğlendi özgür halkım baht u saadetle,
Şanlı, ulu parti rehber, adalet ile.

İleri adım attı gerçek medeniyete doğru,
İlm u hüner sahibi oldu cesaret ile.

Oldu muhabbet ile emek, ikisi çift u yâr,
Açıldı hayatları ayş u feragat ile.

Sözünü aklamak, kolhozumuz borcu deyip,
Düzdü plan, sağlamlayıp akl u sadakat ile.

Gökte güneş parlayışı, kalbine gayret ateşi,
Gözledi gözü bütün işte maharet ile.

Kimin işi olsa ham gözde pişman olup,
Yüz kızarıp ter çıkar, gönülde utanç ile.

Sadık u ilerici halka Habibiy, yazar,
Tarih u destan yapıp şan u şerafet ile. (1946)

²⁰⁹ Zaman ferhatları

²¹⁰ İnleyen, sesle ağlayan, zayıf, dermansız

209. PAXTÄDÄN

Özbekistân ähligä tән berdi dün्या paxtädän,
Kättä-kättä tåğlär icäd etdi, hättä paxtädän.

Äçilib yulduz käbi çeksiz Vätän mäydänidä,
Yäşnädi, boldi münävvär дәştü sährä paxtädän.

Toldi sânsiz xırmânü qâpu etäk âltın bilän,
Yäyräşib kolxoçı qızlär boldi zebâ paxtädän.

Keçä-kündüz tinmäy âmbârlärgä kirsın deb kümüş,
Qahrâmân xalqım yärätädi kättä дәryä paxtädän.

Undi mol hâsil, sänâät ehtiyâcin qâplädi,
Xalqımız ne istäsä, boldi mühäyyä paxtädän.

Paxtä mäydänläрни kezgän zävq ilä küz fäslidä
Här köngil âyinäsi bolgäy musäffä paxtädän.

Qaysi cänki paxtäning fikridä ermäs, cän emäs,
Mädhü tävsifin, Habibiy, qıldim inşâ paxtädän.

210. NÂZ QILURSÄN

Sädqang bolayın, mengä äcäb nâz qılursän,
Köp qılmä desäm nâz, külib bâz qılursän.

Zebâ bezänib şähiyü, ätläs bilä här kün,
Sâçlärin täräb, özgäçä päređaz qılursän.

Gül fäslidä gül tergäli sen qaysi çämängä
Gül-gül äçilib, zävq ilä pärväz qılursän.

Sâzingni âlib qolgä mäyin yällä qılurdä
“Gülyâr” tiläk erdi, “Çäpändäz” qılursän.

Rähmät gözälim, gähi kăräm birlä mening häm
Väsling mäyidin mästü säräfrâz qılursän.

Tән berdi hämä sendägi sâf aqlu ädäbgä,
Âşığ elini hürmätü e’zâz qılursän.

Här kimsägä köp lütfü kăräm äyläding, ämmä,
Dilbästä Habibiygä neçük nâz qılursän?

PAMUKTAN

Özbekistan ehline inandı dün्या pamuktan,
Büyük büyük dağlar icat etti, hatta pamuktan.

Açılıp yıldız gibi sonsuz vatan meydanında,
Açıldı, oldu münevver bozkır u sahra pamuktan.

Doldu sonsuz harman u çuval u etek altın ile,
Eğlenip kolhozcu kızlar oldu güzel, pamuktan.

Gece gündüz dinmez, ambarlara girsın deyip
gümüş,
Kahraman halkım yarattı büyük derya, pamuktan.

Bitti bol hasıl, sanayi ihtiyacını kapladı,
Halkımız ne istese, oldu hazır olan pamuktan.

Pamuk meydanlarını gezen zevk ile güz
faslında²¹¹,
Her gönül aynası olur temiz pamuktan.

Hangi can ki pamuğun fikrinde olmaz, can değil,
Medh u tasvirin, Habibiy, yaptım inşâ pamuktan.

NAZ EDERSİN

Sadakan olayım, bana acep naz edersin,
Çok etme desem naz, gülüp yine edersin.

Çok güzel bezenip şahi ve atlasla her gün,
Saçlarını tarayıp, kendince perdez edersin.

Gül faslında gül dermeye sen hangi çimene
Gül gül açılıp zevk ile kanatlanırsın.

Sazını alıp ele yumuşak “yelle” kıldığında
“Gülyâr” dilek oldu, “Çependaz” edersin.

Rahmet güzelim, bazen keremle benim de
Vaslın meyinden mest ü serefracı²¹² edersin.

İnanđı sendeki bütün saf akl u edebe,
Âşık halkımı hürmet u aziz edersin.

Herkese çok lütf u kerem ettin, amma,
Dilbeste²¹³ Habibiy’e nasıl naz edersin?

²¹¹ Mevsim

²¹² Başını yükselten, yukarı kaldıran, baş kaldıran,
başı dik

²¹³ Kalbe bağı, aşık

211. DÄVRÂN ÖTMÄSİN

Keldi äyyâmî bähâr, iş dävri bir ân ötmäsin,
Bir nâfäs gâflâtdä bu kıymätli dävran ötmäsin.

Qadrü kıymätdä bärâbâr cân bilän här säâti,
Kütmaq âlbättä keräk şudgârdä, arzân ötmäsin.

Här iş öz vaqtıgä bağlıq, deb mäsäl bâr el arâ,
Ketmäsin qoldän bu qızgın vaqtü imkân ötmäsin.

Eng şarâfli burçimiz deb işdä özni körsätin,
Küzgi hâsil vaqtidä âfsusu ärmân ötmäsin.

Ähdü pâyman qıldik el âldidä imzâlâr çekib,
Va'dä yâlgân bolmäsin, bir zârrä nuqsân ötmäsin.

Ertä-keç maqsädni közläng, toxtämäng, âlğa
bâsing,
Mehnätinüz küymäsin, âfsusu ärmân ötmäsin.

Ey Habibiy, iş sıfätli bolsin, ävväl puxtäläng,
Sözläng oynâb ähdü pâyman üzrâ yâlgân ötmäsin.

ZAMAN GEÇMESİN

Geldi eyyam-ı bahar, iş devri bir an geçmesin,
Bir nefes gaflette bu kıymetli zaman geçmesin.

Kadr u kıymette beraber can ile her saati,
Beklemek elbette gerek tarlada, ucuz geçmesin.

Her iş vaktine bağli deyip, masal var halk arasında,
Gitmesin elden, bu kızgın vakt ü imkan geçmesin.

En şerefli görevimiz deyip işte kendinizi gösterin,
Güzün (olan) hasil vaktinde yazık u arzu geçmesin.

Ahd u peyman ettik halk önünde imzalar atıp,
Söz yalan olmasın, bir zerre noksan geçmesin.

Er geç maksadı gözleyin, durmayın, ileri basın,
Emeğiniz yanmasın, yazık u arzu geçmesin.

Ey Habibiy, iş kaliteli olsun, evvel sağlamlayın,
Söyleyin oynayıp ahd u peyman üzre, yalan geçmesin.

212. QOLGÄ KELGÄN

Qolgä kelgän dildägi här müddäâ mehnät bilän,
Qaydä bolsä bolgän işlär câ-bacâ mehnät bilän.

Älğa bäs ilmü hünär qılsäng tälâb äylâb cädâl,
Boldilär vicdanlı, sâdıq rahnâmâ mehnät bilän.

Yaxşı rähbâr bolsä aqlıng, mehnätinüz baxtū kâmâl,
Bolgây el içrâ vücudıng kimiyâ mehnät bilän.

Oyläsäng başdin äyâğ mehnät fâzilât xâsiyât,
Nâräsâlâr âqıbat bolgây räsâ mehnät bilän.

Bolmäsä mehnät ösimlik hêm ösâlmäs, yaşnâmäs.
Keçä-kündüz qozğälîb tâpdi cilâ mehnät bilän.

Bolmä yâlgâv, aç közingni, ârqadâ qâlmâq uyât,
Etdilär maqsädgä yârû aşınâ mehnät bilän.

Yängilik icâd etib yaşlâr acâyib tüzdilâr
Yängi şährü, yängi qıslâğu binâ mehnät bilän.

Ey Habibiy, ähdü pâyman äyläsäng här sâhädä
Yâtma begam ähdü pâymanğä vâfâ mehnät bilän.
(1960)

ELE GELEN

Ele gelen gönüldeki her arzu, emek ile,
Nerede olsa olan işler yer yer emek ile.

İlerleyerek ilm u hüner etsen, talep edip tez,
Oldular vicdanlı, sadık rehber emek ile.

İyi rehber olsa aklın, emeğin baht u kemal,
Olur halk içre vücudun kimya, emek ile.

Düşünsen baştan ayağa emek, fazilet, hasiyat²¹⁴,
Olgunlaşmayan akıbet olur, olgun emek ile.

Olmasa emek, bitki de büyümez, açılmaz.
Gece gündüz ayaklanıp buldu cila, emek ile.

Olma tembel, aç gözünü, arkada kalmak ayıp,
Ettiler maksada yâr u aşına, emek ile.

Yenilik icat edip gençler acayip düzdüler
Yeni şehir u yeni kışlak u bina, emek ile.

Ey Habibiy, ahd u peyman etsen her sahada
Yatma bi-gam, ahd u peymanı vefa emek ile.
(1960)

²¹⁴ İyi fazilet, hislet

213. CÂNÂNSÂN

Közim nuri lâtafâtdâ nâxuş âzâdâ cânânsân,
Neçük hâm yaxşı cânânsân mening cismim ârâ
cânsân.

Sening mehriñ bilân tolgân dilimdâ ne tilâk bolsâ,
Dedim qâşu qabağımdân yâqın yâru qadrdânsân.

Tâpilmâs dünyâdâ sendek yâqımlı dilbâri dilkâş,
Gülândâmim, dil ârâmim, mülâyim râhâticânsân.

Bâhâr äyyâmidek zävqım tolib tolqın urâr körsâm,
Âçılğân gıncâdek yâşnâb xazânsız bir gülistânsân.

Çämândâ qolğâ sâz âlsâng Nāvâiydân oqıb-küylâb,
Qâlur häyretdâ bülbüllâr şirin küyçi ğazâlxânsân.

Kâşımdân ketmâ bir sâât, köngil tâşnâ visâlinggâ,
Közim tolsin cämâlinggâ, âziz, hürmâtlı
mehmânsân.

Habibiy, keçâlâr oylâb ulâşğân tünlârim küngâ,
Közımdân uyqu begânâ, ilâcim qıl, bilimdânsân.
(1957)

214. BOLMÄSİN

Beibâ hâr kimsâ yârim birlâ hämdâm bolmâsin,
Bolmâğây maqbul mârdudi nâzâr hâm bolmâsin.

İşq âdâbin bâcâ keltirmâğân hâr bülhâvâs,
Erkâlâb yândâşmâsin yâniğâ, mâhrâm bolmâsin.

Kirmâsinlâr vâsli bâzmiğâ raqıblâr yol tâpib,
Şorü sâvdâ qozğâlib tâşvişi âlâm bolmâsin.

Bâqmâsin kim bâhrâsız bolsâ muhabbât zävqıdân,
Tâ mening pâkizâ könglim mânzili ğam bolmâsin.

Eng uluğ baxtim nâzârgâhidâ bolmâq cilvâğâr –
Küyâmâsin bağrim, cüdâlıkdân közim nâm
bolmâsin.

Sâyâsidek birgâ boldim yürsâ, tursâ hâr mâhâl,
Men üçün bir lâhzâ bu dâmdân bölâk dâm
bolmâsin.

Keçâyü kündüz Habibiy, istâğim tâpsin kâmâl,
Sâyâi dâvlât başıdân ketmâsin, kâm bolmâsin.
(1943)

CANANSIN

Gözüm nuru letafette ne hoş, azade canansın,
Nasıl da iyi canansın, benim cismim içinde cansın.

Senin aşkın ile dolan gönlümde ne dilek olsa,
Dedim kaş u kabağımdan²¹⁵ yakın yâr u değerlisin.

Bulunmaz dünyada sen gibi güzel dilber u dilkeş,
Gülendamım, dil aramım, mülayım rahat-ı cansın.

Bahar günleri gibi zevkim dolup, dalgaları
görsem,
Açılan gonca gibi çiçeklenip hazansız bir
gülistansın.

Çimende ele saz alsan Nevaiy'den okuyup,
söyleyip,
Kalır hayrette bülbüller, tatlı şarkıcı gazelhansın.

Yanımdan gitme bir saat, gönül susamış visaline,
Gözüm dolsun cemaline, aziz, hürmetli
mihmansın.

Habibiy, gecelerce düşünüp, ulaşan gecelerim
güne,
Gözümde uyku bî-gane²¹⁶, ilacım kıl, bilgilisin.
(1957)

OLMASIN

Hayâsız her kimse yârim ile hemdem olmasın,
Olmaz makbul reddedileni, nazar da olmasın.

Aşk adabını yerine getirmeyen her bülheves²¹⁷,
Nazlanıp yaklaşmasın yanına, mahrem olmasın.

Girmesinler vasl-ı bezmine rakipler yol bulup,
Azap u sevda ayaklanıp teşviş²¹⁸-i âlem olmasın.

Bakmasın kim nasipsiz olsa muhabbet zevkenden,
Ta ki benim pakize gönlüm, menzil-i gam olmasın.

En ulu bahtım, nazargahında olmak cilvegar
Yanmasın bağrim, cüdâlıktan²¹⁹ gözüm nem
olmasın.

Gölgesi gibi birlikte oldum, yürüse, dursa her
zaman,
Benim için bir lahza, bu demden parça dem
olmasın.

Gece ve gündüz Habibiy, isteğim bulsun kemal,
Devlet gölgesi başından gitmesin, kem olmasın.
(1943)

²¹⁵Göz çukurunu kaplayan ve açılıp kapanan deri.

²¹⁶ Kayıtsız, alakasız, aldırışsız, yabancı

²¹⁷ Hevesi ve iştahı çok olan

²¹⁸ Karıştırma, bulandırma

²¹⁹ Ayrılık

215. NİĞARİMSİN

Äzizim, ärzim eşit, läyliväş nigârimşän,
Muhabbät ähli üçün märhämät şiarimsän.

Közing közimgä bâqıb qıldı sehr ilä mäftun,
Közimdän älmä közing ey közi xumârimşän.

Kelib cähângä seni kördim ey dilârâmim,
Özingdän özgä demäsmän, yägänä yârimşän.

Közimgä nuru dilimgä sürür erür väsling,
Tilimdä väsfinğä eşä dildä iftixârimşän.

Sâyähäti çämänü gülşän istämäs könglim,
Özing köngilgä färxbaxşü gülü zârimşän.

Bâşim sämägä yetib sorgäningdä hâlimni,
Yüräkdä qâlmädi ğam, turfä ğamgüzârimşän.

Habibiy, här nimäkim tâpsäm ışq yolidä,
Şäräfli hâsilimü xânımânu bârimşän. (1962)

216. ÂMÂN BOLSİN

Muqaddäs ölkäm äcäb xuşhävâ, âmân bolsin.
Eli cäsuru yeri kimyâ, âmân bolsin.

Fäzâsi gülşänü âbu hävâsi cânpärvär,
Yâqımlı meväläri xud şifâ, âmân bolsin.

Äriqlär içrâ tınıq suvläri âqar oynäb,
Köngilgä, közgä bağışläb ziyâ, âmân bolsin.

Yäşär öz erki bilä türlü xalqu millätlär,
Tämâmı bir dilü bir müddäâ, âmân bolsin.

Xalälü dilkeş erür bağubânu dehqâmı,
Här işni qâyıl etär câ-bäcâ, âmân bolsin.

Âq âltın ilmigä mâhir çidämli mehnätkäş,
Nä va'dä äyläsä qılğäy väfâ, âmân bolsin.

Habibiy, istäğim âzâd elü diyârim ilä,
Şäräfli yârü äziz âşınâ âmân bolsin. (1959)

NİĞARİMSİN²²⁰

Azizim, arzımı işit, leyliveş²²¹ nigarimsin,
Muhabbet ehli için merhamet şiarimsin.

Gözün gözümə bakıp etti sihr ile meftun,
Gözüməden alma gözün, ey göz-i humarimsin²²².

Gelip cihana seni gördüm ey dilaramım,
Kendinden başka demem, yegane yârimsin.

Gözümə nur u gönümə sevinç olur vaslın,
Dilimde vasfın ise gönülde iftiharimsin.

Seyhat-ı çimen ü gülşen istemez gönüm,
Kendin gönle ferahbahş-ı²²³ gül üzârimsin.

Başım semaya yetip sorduğunda hâlimi,
Yürekde kalmadı gam, nazik gamgüzârimsin.

Habibiy, her ne ki bulsam aşk yolunda,
Şerefli hasılım u hanıman u varımsın. (1962)

SAĞ OLSUN

Mukaddes ülkem acep hoşhava, sağ olsun.
Halkı cesur ve yeri kimya, sağ olsun.

Fezası gülşen, su ve havası canperver,
Hoş meyveleri bazen şifa, sağ olsun.

Arklar içre temiz suları akar oynayıp,
Gönle, göze bağışlayıp ziya, sağ olsun.

Yaşar kendi hürlüğüyle türlü halk u milletler,
Tamamı bir gönül ve bir arzu, sağ olsun.

Helal u dilkeş olur bağban u çiftçisi,
Her işi aferin eder yer yer, sağ olsun.

Ak altın ilmine mahir, dayanıklı emekçi,
Ne söz verse eder vefa, sağ olsun.

Habibiy, isteğim azad halk u diyarımla,
Şerefli yâr u aziz aşına, sağ olsun. (1959)

²²⁰ Güzel sevgili, put, sanem, nakış, resim, nakşeden

²²¹ Laleye benzeyen, lale gibi

²²² Özlem, arzu

²²³ Sevinç veren, sevindiren, ferah bağışlayan

217. KÖRSÄTMƏSİN

Yârim agyârimgä lütf äyläb, kâräm körsätmäsin,
Özgägä lütfü kâräm, bizgä äläm körsätmäsin.

Va'dä qıldı vəsl üçün, ğam tærtämän kelmäs hânüz,
Buzmäsün öz va'däsin, ğam üzrə ğam körsätmäsin.

İştüyâqım häddän aşdı keçä-kündüz köz tutib,
Kelsä kelsin, müntäzir diydämdä näm körsätmäsin.

Kämsitib mendek sämimiy dostini el qâşidä,
Şum raqıblär sâri tüşrifi qadäm körsätmäsin.

Bâqsälär hər bir muhabbät zävqıdän bebährälär,
Yüz açib, gül-gül yänib, bağu eräm körsätmäsin.

Yol açıldı vəsl gülzârigä baxtim boldı yâr,
Men üçün bu qutluğ dämdän başqa däm
körsätmäsin.

Täşnäläb erdim Habibiy, toymäyin diydârigä,
Bäsdir endi iltifatın bizgä käm körsätmäsin. (1958)

218. KURBÂN BOLĂMĂN

Cânânım üçün sâdqayü qurbân bolämän,
Közlärdän uzâq bolsä pərişân bolämän.

Bir lâhzä köngil toxtämäy izlär, netäyin,
Oyläb öz işim üstidä häyrân bolämäy.

Külbäm sâriğä qoysä mübârek qadâmin,
Bâşimni qoyib yolğä, nigârân bolämän.

Lütf äyläsäyü bolsä müyässär kârämi,
Men hêm äbâdiy bir uluğ insân bolämän.

Väsf äylägäli sâfhädä yürsə qalämim,
Qalbimgä tolib zävqı gazälxân bolämän.

Räd qılmäsälär xastä Habibiy sözini,
Tâbârä yâqın yâru qâdrdän bolämän. (1963)

GÖSTERMESİN

Yârim, agyârıma lütfedip, kerem göstermesin,
Yabancıya lütf u kerem, bize elem göstermesin.

Söz verdi vasl için, gam çekeceğim, gelmez henüz,
Bozmasın kendi sözünü, gam üzre gam
göstermesin.

Özlemim haddini aşdı, gece gündüz bekleyip,
Gelirse gelsin, bekleyen gözümde nem
göstermesin.

Küçümsetip ben gibi samimi dostunu halk
yanında,
Kurnaz rakiplere doğru teşrif-i adım göstermesin.

Baksalar her bir muhabbet zevkinden nasipsizler,
Yüz açıp, gül gül yanıp, bağ-ı erem²²⁴ göstermesin.

Yol açıldı vasl güzârına, bahtım oldu yâr,
Benim için bu kutlu demden başka dem
göstermesin.

Susadım Habibiy, doymayayım didarına,
Yeter şimdi iltifatın, bize kem göstermesin. (1958)

KURBAN OLURUM

Cananım için sadaka u kurban olurum,
Gözlerden uzak olsa perişan olurum.

Bir lahza gönül durmaz, izler, ne edeyim,
Düşünüp kendi işim üstünde hayran olurum.

Kulübeme doğru atsa mübarek adımı,
Başımı koyup yola, nigarân²²⁵ olurum.

Lütf etse ve olsa müyesser²²⁶ keremi,
Ben de ebedî bir ulu insan olurum.

Vasf etmek için safhada yürüse kalemim,
Kalbimde dolup zevki, gazelhan olurum.

Reddetmeseler hasta Habibiy sözünü,
Giderek yakın yâr u değerli olurum. (1963)

²²⁴ Ad Kavmi hükümdarlarından Şeddad'ın, Tanrı'ya isyan ederek Cennet'in benzeri olarak yaptırdığı söylenen efsanevi yerdir.

²²⁵ İntizar olup gidici

²²⁶ Kolay gelen, kolaylıkla olan, nasip

219. BOLSİN ÂMÂN

Dostlär, keng şähär ilä qışlağımız bolsin âmân,
Yäşnägän, gül-gül açılğan çağımız bolsin âmân.

Âsti neftü üsti âq âltıngä kânu mevâzâr,
Zärgä äylängän qarâ tuprağımız bolsin âmân.

Qahrâmân elgä färâvânlik bağışläb yâzu qış,
Şirâyü şärbätgä tolgän bağıımız bolsin âmân.

Paxtä mäydänlärgä bäsäng közni rävsänräq etär,
Yältiräq, firuzä räng yäpräğımız bolsin âmân.

Kündä-kündä çärvämiz ösmäqdä yäyräb özgäçä,
Beğubâr ot sâf hävâli tâğımız bolsin âmân.

Yer yüzidä tinç-âmânlikning täyänçi, tutqasi,
Şanlı, qudrätli büyük bayrağımız bolsin âmân.

Faxr etib här qançä mädh etsäm Habibiy, orni bâr,
Mehribân yolbaşçimiz, ortağımız bolsin âmân.
(1959)

OLSUN SAĞ

Dostlar, geniş şehir ile kışlağımız olsun sağ,
Çiçeklenen, gül gül açılan çağımız olsun sağ.

Altı neft, üstü ak altına kân u meyvezar²²⁷,
Altına dolanan kara toprağımız olsun sağ.

Kahraman halka varlık bağışlayıp yaz u kış,
Şıra u şerbete dolan bağıımız olsun sağ.

Pamuk meydanlara baksan gözü daha parlak eder,
Parlak, firuze renk yaprağımız olsun sağ.

Gün gün hayvanımız büyümekte eğlenip kendince,
Temiz ot, temiz havalı dağımız olsun sağ.

Yeryüzünde dinç, sağlamlığın dayanağı, destesi,
Şanlı, kudretli büyük bayrağımız olsun sağ.

Övünüp ne kadar methetsem Habibiy, yeri var,
Mihriban liderimiz, ortağımız olsun sağ. (1959)

220. CÂNİMDÄSÂN

Ey mälâhätli dilârâmim, dilü cânimdäsân,
Mehribânlik birlä âğuşimdäsân, yânimdäsân.

Çây âlibdür lävhi qalbindä mübârek surätینگ,
Bolding ülfät här näfäs, här lähzä, här ânimdäsân.

Közlärimdä keçä-kündüz cilväğärsän, päripiräb
Kündüzü hurşidü, tünlär mâhitâbânimdäsân.

Säyri gülzâr äyläsäm här güldä körmäymän seni,
Baxtü İqbälîm budir, gülzârü bostânimdäsân.

Nâmi pâking zikri här dâim tilimdän tüşmägän,
Çäynägän âğzimdägi âşim bilän nânimdäsân.

Köp yaşä, sağ bol, sälâmät bol, äzizim oynä-kül,
Räncü qayğudän uzâq, şävkätli dävranimdäsân.

Tâ tirikdürmän, Habibiy, tâzä mehring dildädür,
Bälki dil ermäs, yüräkdä qaynägän qânimdäsân.
(1967)

CANİMDASIN

Ey melahatli dilaramım, gönül u canımdasın,
Mihribanlık ile avcumdasın, yanımdasın.

Yer almıştır levh-i kalbimde mübarek yüzün,
Oldun ülfet her nefes, her lahza, her anımdasın.

Gözlerimde gece gündüz cilvegarsın, nur saçıp
Gündüzü hurşid u geceler mahitabanımdasın.

Gülzarı seyretsem, her gülde göremem seni,
Baht u ikbalim budur, gülzar u bostanımdasın.

Pak namın zikri her daim dilimden düşmeyen,
Çiğneyen ağzımdaki aşım ile ekmeğimdesin.

Çok yaşa, sağ ol, selamet ol, azizim oyna, gül,
Zahmet u kaygıdan uzak, şevketli zamanımdasın.

Hâla diriyim, Habibiy, taze aşkın gönüldedir,
Belki gönül olmaz, yürekte kaynayan kanımdasın.
(1967)

²²⁷ Meyve bahçesi

221. MİCGÂN

Körindi bir äcâb, yâkbârâ micgân,
Uzun qayrilgânü qâp-qâra micgân.

Qılıçbâz, näyzäbâzlık räsmi birlä
Yüräkni teşdi, qıldı yârâ micgân.

Musaxxar äylädi dil mülkin âxır
Tâpib tädбирü mäkrü çarâ micgân.

Köngil fättân közigä boldi mäftun,
Özigä târtädür tâbârâ micgân.

Gähi mümtâz etib eldän qılır şäd,
Gähi äylär dilimni pärâ micgân.

Közim tüşgân zâmân bilmäm, Habibiy,
Qılıbdür sehr ilä âvärâ micgân. (1963)

MÜJGAN

Göründü bir acep, yekpare²²⁸ müjgan,
Uzun bükülen ve kapkara müjgan.

Kılıçbaz, neyzebazlık²²⁹ resmi ile
Yüreği deşti, etti yara müjgan.

Ele geçirdi gönül mülkünü sonra
Bulup tedbir u hile u çare, müjgan.

Gönül fettan gözüne oldu meftun,
Kendine çekmiştir giderek müjgan.

Bazen ayrı tutup halktan, eder şad,
Bazen eyler gönlümü pare, müjgan.

Beklerim zaman bilmem, Habibiy,
Yapmıştır sihr ile avare, müjgan. (1963)

222. DİLDAR OYNÄSİN

Bu ädälätli şirin dävrandâ dildâr oynäsin,
Här tãmängä täşläbân kâkillärin yâr oynäsin.

Gülläsin tâbârâ, ävc älsin bu qızgın bämimiz,
Köp sağingänimiz hämä sâdıq xaridâr oynäsin.

Cilvâ birlä mäydä bâsib çarx urib, köz tindirib,
Bâqmäyin här bül hävâslärgä qilib âr oynäsin.

Här qadämdä tolğanib nâz äylägändä ğamzäli
Yärqırâb közgü kâbi köksidä tumâr oynäsin.

Sâf yüräk, âzadâ yaşlärgä yäräşgäy oynämâq,
Zävq ilä raqs etgäli kimdir säzâvâr oynäsin.

Mehrim ârtib näğähân âh etmäyin beixtiyâr
Lähzä här lähzä Habibiydäk xabärdâr oynäsin.
(1939)

DİLDAR OYNASIN

Bu adaletli, tatlı zamanda dildar oynasın,
Her tarafa atarak kâküllerini, yâr oynasın.

Açılsın giderek hızlansın bu kızgın bezmimiz,
Çok özleriz, bütün sadık müşteriler oynasın.

Cilve ile meyde basıp, dolaşıp, yorulup,
Bakmayın, heveslilere edip ar, oynasın.

Her adımda dolanıp naz ettiğinde gamzeli
Parlayıp, gözü gibi göğsünde muska oynasın.

Saf yürek, azade gençlere yaraşır oynamak,
Zevkle raks etmek için birisi layık oynasın.

Aşkım artıp ansızın, ah etmeyin bî-ihitiyâr
Lahza lahza Habibiy gibi haberdar oynasın.
(1939)

²²⁸ Bütün, parçasız

²²⁹ Süngü ve mızrağı ustalıklı kullanan

223. MUHABBÄT ŞİRİN

Cümlei insângä muhabbät şirin,
Aqlı muhabbät bilä suhbät şirin.

Här kişi öz cinsi bilä yäyrägäy,
Bolsä qaçân cins ilä ülfät şirin.

Fäyzü färaxbaş ädäbiyät ilä
Fälsäfäi sän'ätü hikmät şirin.

Ter çıxarib sıdğ ilä peşânädän
Qılsä bädän tärbiyä, mehnät şirin.

Baxtü säädät säri yol açğäli,
Fähmü färäsät bilä çayrät şirin.

Xızmatın öz ähligä mänzur etib,
Älsä kişi, âlqışü rähmät şirin.

Dildä, Habibiy, tiläğim xalq üçün
Tâ äbädiy nâzm ilä xızmat şirin. (1963)

MUHABBET TATLI

İnsanın cümlesine muhabbet tatlı,
Akl u muhabbet ile sohbet tatlı.

Her kişi kendi cinsi ile eğlenir,
Olsa ne zaman cins ile ülfet tatlı.

Feyz u ferahbaş edebiyat ile
Felsefe u sanat u hikmet tatlı.

Ter çıkarıp sıdğ ile alından,
Etse bedeni terbiye, emek tatlı.

Baht u saadete doğru yol açmaya,
Fehm u feraset²³⁰ ile gayret tatlı.

Hizmeti kendi ehline adayıp,
Alsa kişi, alkış u rahmet tatlı.

Gönülde, Habibiy, dileğim halk için
Ta ki ebediyen nazm ile hizmet tatlı. (1963)

224. YÂR BOLSİN

Här kim özining yâri birlä yâr bolsin,
Yäyräb yaşäsın, erk özidä bâr bolsin.

Yârim, äcäbâ, mengä yäqın yâr boldi,
İqbâli büyük baxti mädädğâr bolsin.

Ähdigä väfâ qılsä nä xuş, cânânım,
Ädäm elidä nâmus ilä âr bolsin.

Nâz äyläb äziz âşiq elin zâr etsä,
Äxır özi häm âşiq ölib zâr bolsin.

Yârimğä biräv bâqsä yamân köz birlä,
Keng âläm äning közlärigä târ bolsin.

Âşiq eligä ta'nä qilib kim külsä,
Yâr qılsın u häm yoldä közi çâr bolsin.

Dostım desä gâr xastä Habibiy sen deb
Xâtirğä âlib gähi xabärdâr bolsin. (1953)

YÂR OLSUN

Her kim kendinin yâri ile yâr olsun,
Eğlenip yaşasın, hürlük kendinde var olsun.

Yârim, acaba bana yakın yâr oldu,
İkbalı büyük, bahtı mededkar olsun.

Ahdine vefa etse ne hoş, cananım,
Ädem halkında namus ile ar olsun.

Naz edip aziz âşık halkı inletsen,
Sonra kendi de âşık olup inlesin.

Yârime birisi baksa yaman göz ile,
Geniş âlem onun gözlerine dar olsun.

Âşık halkına sitem etse kim, gülse,
Yâr etsin ve de yolda gözü dört olsun.

Dostum dese eğer hasta, Habibiy sen deyip
Hatıra alıp zaman zaman haberdar olsun. (1953)

---

²³⁰ Anlayışlılık

225. BEHUDĂMĂN

Ey yârânlâr, munçâ hăm răsâmânü behudâmân,
Yoqmu insâfım, hărâmü şübhägâ âludâmân.

Tâpmâdim tâvfıq ândâk vây âhvâlimgâ vây,
Baş kötärmây xâbi gâflâtdân hânüz uyqudâmân.

Mendâ gâr bolsâ edi şârmü häyâ öz hâlimâ,
Hâr nâfäs lâzim emâsmü yığlâmâq, külküdâmân.

Qılmuşım dâim şârârât târki âxlâqu âdâb,
Ne bolurmân deb âxri kâhişü qayğudâmân.

Çârpâlârdek yemâk-içmâkdin özgâ yoq işım,
Âqıbâtıni oylâsâm zâkir bolib hu-hudâmân.

Nâtâvân mân, sustmân, kâhilmânü hăm dângäsâ,
Yoqdur insânlik mening şa'nimdâ xâki todâmân.

Ötgân ümrimgâ Habibiy, häyfü âfsusım kelib
Zâr yığlâb keçâlâr köz mârđümidek suvdâmân.
(1920)

BEYHÜDEYİM

Ey yârenler, bunca da rüsvayım ve beyhüdeyim,
Yok mu insafım, haram u şüpheye karışığım.

Bulmadım tevfiq biraz, vay ahvâlime vay,
Uyanmaz gayret uykusundan, henüz uykudayım.

Bende eğer olsa idi utanç u haya kendi hâlime,
Her nefes lazım değil mi ağlamak, gülüşteyim.

Etmişim daima fenalık, terk-i ahlak u edep,
Ne olurum deyip sonra ayıp ve kaygıdayım.

Eşekler gibi yemek içmekten başka yok işim,
Akıbeti düşünsem zikreden olup, hû hûdayım.

Zayıfım, uyuşuğum, yaşlıyım ve de tembel,
Yoktur insanlık benim şanımda haki²³¹ yığınıyım.

Geçen ömrüme Habibiy, hayf u efsusum²³² gelip
İnleyip, ağlayıp geceleri göz bebeği gibi sudayım.
(1920)

226. ÄYĂCĂN

Lütfixân äyägä

Mehringiz tüşdi dilü cânım ârâ, cân äyâcân,
Örgülây cânü dilim sizgâ fidâ, cân äyâcân.

Mehribân, âqılsız, dilkâşü kâmtâr ânâsız,
Körmâdim zâr râçâ hăm kibrü hävâ, cân äyâcân.

Lütfixân, nâmingiz âlâmdâ yaşâr tâ âbâdiy,
Çünkü sizdâ köp erür lütf ü âtâ, cân äyâcân.

Yällängiz âhli muhabbâtgâ bolur cân âzuğı,
Qılsängiz sâhnädâ gâr sävtü sâdâ, cân äyâcân.

Muhtârâm cân ânâcân deb hămâ el tilgâ âlur,
Sizdâ hăm köp hămägâ mehrü vâfâ, cân äyâcân.

Mendâgi mehrü muhabbât ne üçün ävc âlâdür,
Bolmäsâ sizdâ ägâr mehriğiya, cân äyâcân.

Kördingiz yetmiş uzâq yılın, yaşâng köp yıl,
Qollâdi partiyâmiz şâmü sâbâ, cân äyâcân.

Men Habibiy, körâmân kündâ dil âyinâsidâ,
Kündâ bir özgâçäsiz vâ äcâbâ, cân äyâcân.

ANACIĞIM

Lütfihan Anaya

Aşkınız düştü gönül u canım içine, can anacığım,
Örülür can u gönlüm size feda, can anacığım.

Mihriban, akılsız, dilkeş u alçakgönüllü anasınız,
Görmedim zerrece de kibr u heva, can anacığım.

Lütfihan, namınız âlemde yaşar ebediyen,
Çünkü sizde çok olur lütf u ihsan, can anacığım.

“Yelle”niz muhabbet ehline olur can azığı,
Etseniz sahnede eğer ses u seda, can anacığım.

Muhterem can, anacan deyip bütün halk dile alır,
Sizde de çok hepsine mihr u vefa, can anacığım.

Bendeki mihr u muhabbet ne için hızlanır,
Olmasa sizde eğer mehriğiya²³³, can anacığım.

Gördünüz geçen yetmiş yılı, yaşayın çok yıl,
Kolladı partimiz akşam u sabah, can anacığım.

Ben Habibiy, göremem her gün gönül aynasında,
Her gün bir yabancıyız vah acaba, can anacığım.

²³¹ İncir ağacının meyvesi

²³² Yazık

²³³ Adamotu, başkaların ilgisini kendine çekme gücü olan, kendini başkalarına sevdirebilen

227. **KİR ÇAPANMÂN**
Bâsmâçilârdân qâçib, kâttâ dâryâ keçib,
Botaqârâ qışlağığâ ämmâmizni pânâh
târtib bârgânimdâ dostim Sâyfi öz üyigâ
täklif qılğân edi. Bu täklifgâbârlâmâslik
üçün yâzilgân üzrnâmâ.

Zâhirdâ ägârçi nävcüvân mân,
Bâtindâ vâle qadi kâmân mân.

Ey yaxşilâr, äylây arzım izhâr,
Beçârâ ğaribü nâtävân mân.

Qâşinggâ bârlâmây endi, Sâyfi,
Üzr etkâni lâlü bezâbân mân.

Nâ mülkü mâtâü nâ Vâtân bâr,
Bir xuşk nâhif cismü cân mân.

Sizlârni pânâhingizgâ qâçdim,
Öz yurtigâ sığmâgân yâmân mân.

Qoy, yoqlâmâ, men kâbi yâmânni,
Bir eski yâmâğu kir çâpân mân.

Baxtım quşi hâm kelâr, Habibiy,
Bu künlâr ôtâr, bolây âmân mân. (1919)

228. **CÂNGÇI YİĞİT QOŞIĞI**
Boldi yaş qalbimdâ zor câng işqı pâyda, bârâmân.
Cân ânâm, ruxsât tilây mân tösmäng äslâ, bârâmân.

Qân keçib cângdâ âtâm mârđânâ câng
qılmâqdadır,
Bolmâğây mârđ oğlınıng ähdidâ becâ, bârâmân.

Oylâsâm här dâm hämiyât oti dildâ mävc urâr,
Sâlgâli düşmân başigâ şoru sävdâ bârâmân.

Bâğlâdim peşânâni, ğayrâtgâ mindim el üçün,
Mâyli, men bolsâm fidâ, yoq zârrâ pârvâ, bârâmân.

Men bâhâdırlârçâ bir iş körsätây, siz yaş demäng.
Äylâyın yâv qânini mäydândâ dâryâ, bârâmân.

Neçâ minglâb nâvqırân, tengdâşlârim boldi şâhid,
Cângâ cân deb qoldâ xancâr dildâ dâ'vâ, bârâmân.

Ey Habibiy, ât qoyib tâ yetkünimçâ urrâ deb,
Qılğâli Berlindâ bâyrâğımni bärpâ, bârâmân.
(1943)

PİS KAFTANIM

Basmacılardan kaçıp, büyük derya geçip,
Botakara kışlağına, halamıza sığınıp
vardığımda dostum Seyfi kendi evini
teklif etmişti. Bu teklife varılmadığı için
yazılan özürname.

Zahirde eğer delikanlıysam,
Batında ama yay endamiyim.

Ey iyiler, eyleyeyim arzım izhar,
Bî-çare garib u güçsüzüm.

Yanına varılmaz şimdi, Seyfi,
Özr ettiğilâl u bî-zebanım.

Ne mülk ü kumaş u ne vatan var,
Bir kuru, zayıf cism u canım.

Sizlerin sığınağına kaçtım,
Kendi yurduma sığmayan yamanım.

Koy, yoklama, ben gibi yamanı,
Bir eski yama ve pis kaftanım.

Bahtım kuşu da gelir, Habibiy,
Bu günler geçer, olurum iyi ben. (1919)

CENGÇI YİĞİT KOŞUĞU

Oldu genç kalbimde, güçlü ceng aşkı peyda,
hususum,
Can anam, izin dilerim yasaklamayın asla,
hususum.

Kan geçip cengde, atam merdane ceng etmektedir,
Olmaz mert oğlunun ahinde yer, hususum.

Düşünsem her dem gayret ateşi gönülde dalgalanır,
Salmak için düşman başına azap ve sevda,
hususum.

Bağladım alnını, gayrete bindim halk için,
Olsun, ben olsam feda, yok zerre perva, hususum.

Ben bahadırlarca bir iş göstereyim, siz genç
demeyin,
Eyleyin düşman kanını meydanda derya, hususum.

Binlerce delikanlı, akranlarım oldu şehit,
Cana can deyip elde hançer, gönülde dava,
hususum.

Ey Habibiy, at koyup ta ki yettiğince hurra deyip,
Yapmak için Berlin'de bayrağımı peyda, hususum.
(1943)

229. ANADAN BALAYA MEKTUP

Yâvgâ qul bolsâm, âyâ oğlim, câhânni näyläyin,
Yaxşidir yer üstidän âsti, bu cânni näyläyin.

Gülşänimni qılsälär zâğu zâğânlär âşiyân,
Qaytârib urmây, quruq âhu fiğânni näyläyin.

Kättä qıldik qâlsä deb bizdän nişân, märd
bolmäsäng,
Ârquamızdä sen kâbi qâlgân nişânni näyläyin.

Urmäsäng yâv köksigä märdänä bu xancâr bilän,
Beldägi belbâğu tiği isfihânni näyläyin.

Qahrämânsän, zarrä yol bersäng ägâr begânägä
Kelmägän bir iş qolidän qahrämânni näyläyin.

Sâyâbânsän, baş kötar, yâvgä cävâb et zârb ilä,
Yoqsä sendek bir emäs, ming sâyâbânni näyläyin.

Keksâlik keldi, Habibiy, ketsä gâr âzâdligim
Çın bukim cânü câhânü xânımânni näyläyin.
(1942)

230. QUYAŞU AY

Härnä bärliq bähr âlib ösgäy quyaşu âydin,
Muhtâräm insân yänä xuşbâhrä bâğu çâydin.

Qılmäsä mehnät riyâzät kim tâpâr fâzlä kämâl,
Yaxşi işlänsä bolur çinni cânân lâydin.

Sözläsäng här kimning öz aqlığä çâğläb sözlärin,
Kütmägây ât xızmatin heç kimsä yâş bir tâydin.

Oylämäsdin sözlämâq här sözni hikmätin uzâq,
Âğzi küysä tâng emâskim, ıssıq içgân çâydin.

Til yügirdäk bolsä gâr başgä külfät keltirür,
Qaytib öz çâyigä kelmäs oq âtilsä yâydin.

Kämbağal kim tinçü sâğu ittifaq ählü äyâl,
Yaxşidir nâtinçü nâsâğ ähliyâtsiz bâydin.

Ma'rifätning sâyi mävc urgây, Habibiy, ertä-keç,
Kâmil insân bolmägây kim içmäsä bu sâydin.
(1966)

ANADAN BALAYA MEKTUP

Düşmana kul olsam, ey oğlum, cihanı neyleyim,
İyidir yer üstünden altı, bu canı neyleyim.

Gülşenimi kılsalar karga u zeganlar²³⁴ aşıyan,
Döndürüp vurmaz, kuru ah u figanı neyleyim.

Büyük ettik kalsa deyip bizden nişan, mert
olmasan,
Arkamızda sen gibi kalan nişanı neyleyim.

Vurmasan düşman göğsüne bu merdane hançerle,
Beldeki bel bağı ve kılıç ve isfahanı²³⁵ neyleyim.

Kahramansın, zerre yol versen eğer bî-ganeye,
Gelmeyen bir iş elinden, kahramanı neyleyim.

Gölgeliksın, baş kaldır, düşmana cevap ver darpla,
Yoksa sen gibi bir değil, bin gölgeliği neyleyim.

Yaşlılık geldi, Habibiy, gitse eğer özgürlüğüm
Gerçek bu ki can u cihan u hanımanı neyleyim.
(1942)

GÜNEŞ U AY

Her ne varlık nasipenip büyür güneş u aydan,
Muhterem insan yine hoşnasip bağı u yerden.

Kılmasa emek riyazete²³⁶ kim bulur fazl u kemal,
İyi işlense olur gerçeği canan çamurdan.

Söylesen, her kimin kendi aklına akıp sözlerin,
Beklemez at hizmeti hiç kimse, genç bir taydan.

Düşünmeden söylemek her sözü, hikmetten uzak,
Ağzı yansagüç değil ki, sıcak içen çaydan.

Dil hizmetkâr olsa eğer başa külfet getirir,
Geri dönüp yerine gelmez ok, atılsa yaydan.

Fakir ki dinç u sağ u ittifak kadın ehli,
İyidir nadinç u nasağ, yetersiz zenginden.

Marifetin vadisi dalgalanır, Habibiy, er geç,
Kamil insan olmaz kimi çmese bu vadiden.
(1966)

²³⁴ Kargalar

²³⁵ Alaturka müzikte düğah perdesindeki makamlardan biri

²³⁶ Nefsi kırma, ilim ve ibadetle meşğül olma, az gıda ile yaşama

231. SÖZ XUSUSİYƏTİ

Boldi hümrətli, əziz insānlər insān söz bilān,
Bir-birin körsə sālām āǧzidə hər ān söz bilān.

Sözdəgi hikmətli eng āliy fəzilətlərgə bāq,
Bir tāmān həyvānū, insān boldi bir yān söz bilān.

Zebu ārāyış bolur insān üçün söz gāvহারi,
Rütbəsi hām yüksəlib tǧpgāy şārāf-şān söz bilān.

Elgə tǧşvıqātū tǧribātining ta'siri zor,
Hər köngilgə singdirür maqsādni āsān söz bilān.

Kim sükut etsə, özni saqlāb, siri fāş olmāgāy,
Çünkü farq āylār hāmā dānāyü nādān söz bilān.

Bolmāsün xalq içrə şorişli fāsādū fitnə deb,
Saqlānür dāvlāt işi köp āsrü dāvran söz bilān.

Qılsālār islāh āǧār ikki ǧanim insāf ilā,
Tāzā vicdān birlə qılǧāy āhdü pāymān söz bilān.

Ortədə söz riştəsi belās öriş ārǧāq esə,
Bārā-bārā mehr ilā bolǧāy qādrdān söz bilān.

Sözlāsāng sözlə sözing bolsin, Habibiy, āz u sāz,
Ötǧān işlār şāhidi tārıxu dāstān söz bilān.
(1966)

232. BİR ĀMĀN

Bu neçük hicrānki, cānān bir tāmān, cān bir tāmān,
Cāngə dārmān bir tāmānū, dārdü hicrān bir tāmān.

Keng cāhān bolmiş kürāş māydāni, bilmām sir
nādür,
Şānli insān bir tāmānū dāhrü dāvran bir tāmān.

Bir-birigə nāyzebāzlıkdür bāni ādām, köring,
İlmü ürfān bir tāmānū cāhlü nādān bir tāmān.

Gāh bolur āyşü huzuru, gāh bolur ǧamgā āsir,
Şādü xandān bir tāmānū zārü giryān bir tāmān.

Xalqarā toyü tāmāşālārki qızǧın āvc ālib,
Aqlu vicdān bir tāmānū cürmü nuqsān bir tāmān.

Oylāsāng həyrātdə qāldirǧāy tābiātning işi,
Çöl-biyābān bir tāmānū bāǧu bostān bir tāmān.

Ey Habibiy, tāzā tut özni fāsādū fitnādān,
Lütfü ehsān bir tāmānū rāşķü bohtān bir tāmān.
(1969)

SÖZ HUSUSİYETİ

Oldu hümrətli aziz insanlar, insan söz ile,
Birbirini görse selam āǧzında her an söz ile.

Sözdeki hikmetli, en yuce faziletlere bak,
Bir yan hayvan u insan oldu, bir yan söz ile.

Süs ve ziynet olur insan için söz cevheri,
Rütbesi de yükselip bulur şeref, şān söz ile.

Halka teşvikler ve tahribatın tesiri güçlü,
Her gönle sindirir maksadını, kolay söz ile.

Kim sussa, kendini saklayıp sırrı ortaya çıkmaz,
Çünkü fark eder bütün dānā u nadan, söz ile.

Olmasın halk içre azaplı fesat u fitne deyip,
Saklanır devlet işi çok asr u devran, söz ile.

Etseler ıslah eǧer iki düşmanım insaf ile,
Taze vicdan ile eder ahd u peyman, söz ile.

Ortada söz ipi, deve örgüsü erkak²³⁷ ise,
Pare pare aşk ile olur değerli söz ile.

Söylesen sözle, sözün olsun Habibiy az u saz²³⁸,
Geçmiş işlerin şahidi, tarih u destan(dır) söz ile.
(1966)

BİR SAĞ

Bu nasıl hicran ki, canan bir taraf, can bir taraf,
Cana derman bir taraf u dert u hicran bir taraf.

Geniş cihan olmuş güreş meydanı, bilmem sır
nedir,
Şanlı insan bir taraf u dehr²³⁹ u devran bir taraf.

Birbirine neyzebazlıktır ben-i ādem²⁴⁰, görün,
İlm u irfan bir taraf u cehl ü nadan bir taraf.

Bazen olur ayş u huzuru, bazen olur gama esir,
Şad u handan²⁴¹ bir taraf u zar²⁴² u giryan bir taraf.

Halk içinde toy u temaşalar ki kızgın, hızlanıp,
Akl u vicdan bir taraf u cürm ü noksan bir taraf.

Düşünsen hayrette kaldırır tabiatın işi,
Çöl, bî-yaban bir taraf u bāǧu bostan bir taraf.

Ey Habibiy, taze tut kendini fesat u fitneden,
Lütf u ihsan bir taraf u reşķ ü iftira bir taraf. (1969)

²³⁷ Dokumanın öreşü ile çaprazlama kesen ipleri

²³⁸ İyi, saz, yerinde, yolunda

²³⁹ Devran, dünya

²⁴⁰ Ādemoǧulları, insan, Ādemoǧlu

²⁴¹ Gülen, gülücü, mesrûr

²⁴² İnleyen, zayıf, dermansız

233. KĀRĀM QIL

Kārām qil mengä ey şäfqatli cânân,
Şäräf-şänsän, şäräf-şänsän, şäräf-şän.

Yäşär mehring dilimdä tä tirikmân,
Qadrđänsän, qadrđänsän, qadrđän.

Ålurmân bährä hikmätli sözingdän,
Süxandänsän, süxandänsän, süxandän.

Häyätim sen biländür mengä cânân,
Dilü cânsäñ, dilü cânsäñ, dilü cân.

Xazänsiz yäşnäğän, gül-gül açılğän
Gülistänsän, gülistänsän, gülistän.

Zärifü, dilkäşü nüzük täbiät,
Bilimdänsän, bilimdänsän, bilimdän.

Habibiygä bolib xuşlaxcä bülbül,
Ğazälxänsän, ğazälxänsän, ğazälxän. (1970)

KEREM ET

Kerem et bana ey şefkatli canan,
Şeref, şansın, şeref, şansın, şeref, şan.

Yaşar aşkın gönlümde diri oldukça,
Değerlisin, değerlisin, değerli.

Alırım nasip, hikmetli sözünden,
Sühandansın²⁴³, sühandansın, sühandan.

Hayatım seninledir, bana canan,
Gönül u cansın, gönül u cansın, gönül u can.

Hazansız çiçeklenen, gül gül açılan
Gülistansın, gülistansın, gülistan.

Zarif u dilkeş ü nazik tabiat,
Bilgilisin, bilgilisin, bilgili.

Habibiy'e olup hoşlehçe bülbül,
Gazelhansın, gazelhansın, gazelhan. (1970)

“VĀV” HĀRFİNİN VĀFĀDĀRLĀRİNİN VA'DĀLĀRİ

234. SUV

Härnäkim bärđür cähän içrä häyätü cânü suv,
Yäşnäb ösmäqqa tämirlärgä yürürgän qanı suv.

Räng-bäräng bağü çämänlär birlä ziynätlär berib,
Xuşhävä, xuşbährä äbäd äylägän dünyanı suv.

Täşnäläb yätgän qaqr çöllärni häsildär etib,
Bağü bostānu ekinzär etgäli imkāni suv.

Suv bilän mehnät ikäv här yerdä bolsä cüftü yâr,
Yaxşi häsil bergäy, ul yerlär bolib här yāni suv.

Nāzu ne'mätgä färāvāñ hām äq ältün kāni deb,
Dāng çıqargän hür diyārımning şäräf hām şāni suv.

Bir uluğ başladı Özbek qarındāşlär bukün,
Endi güllätgäy giyāhsiz dāşt ilä sährāni suv.

Çıqıdı äzād el, Habibiy, zor känäl qazmāq üçün,
Māvc urib oynāb äqib qılğäy äq ältün kāni suv.
(1947)

“VAV” HARFİNİN VEFADARLARININ SÖZLERİ

SU

Her ne ki vardır cihan içre hayatı canı su,
Açılıp büyümeye, damarlara yürüyen kanı, su.

Rengarenk bağ u çimenler ile kıymetler verip,
Hoşhava, hoşnasip, äbäd eden dünyanı, su.

Susayıp yatan kuru çölleri hasıldar edip,
Bağ u bostan u ekinzär etmeye imkanı su.

Su ile emek, ikisi her yerde olsa çift u yâr,
İyi hasil verir, o yerler olup her yanı su.

Naz u nimete bol ve de ak altın kâni deyip,
Şöhret çıkarın hür diyarımın şeref ve şanı su.

Bir ulu başladı Özbek kardeşler bugün,
Şimdi açtırır bitkisiz bozkır ile sahranı su.

Çıktı hür halk, Habibiy, güçlü kanal kazmak için,
Dalga vurup, oynayıp, akıp yapar ak altın kâni su.
(1947)

²⁴³ Güzel söz söyleyen

235. HÄYÁT SUVI

Här cäydä häyât üçün äsâr suv,
Cândän berür oyläsäng xabâr suv.

Kim istäsä güllätış Vätänni,
Zor bâyligü äyni kânü zâr suv.

Çöl bağrigä eltib işgä sâlsäng,
Gülzâr ilä körsätür hünâr suv.

Bir dânanı yergä sâçsä dehqân,
Öz vaqtidä birlä ming berâr suv.

Pärvâz ilä kökkä uçsä quşlâr,
Maqsâdgä yetärgä bälü pâr suv.

Köz räşänü dil bolur münävvar,
Köz âldidä bolsä cilvägâr suv.

Bâğ äylänib ötsä, ey Habibiy,
Här mevägä baxş etâr şäkâr suv. (1957)

HAYAT SUYU

Her yerde hayat için eser su,
Candan verir düşünsen, haber su.

Kim istese gül gibi açtırmak vatani,
Güçlü zenginlik, aynı kân u altın, su.

Çöl bağrına götürüp, işe salsan,
Gülzar ile gösterir hüner, su.

Bir taneyi yere saçsa çiftçi,
Kendi vaktinde bin verir su.

Kanat ile göğe uça kuşlar,
Maksada yetmeye kanat, su.

Göz parlak, gönül olur münevver,
Göz önünde olsa cilvegar, su.

Bâğ dolaşıp geçse, ey Habibiy,
Her meyveye bahşeder şeker, su. (1957)

236. QIZIL KÄRVÂN

Tângdä yol âlgän âq âltinning qızıl kârvânı bu
Xalqımızning işqı, zävqı, mehnâti, vicdâni bu.

Âsmânnıng äksi bolgän paxtälâr ungä bu yer
Yer emäsdir, Özbek ählinin yulduzi âsmâni bu.

Paxtämiz öz xalqımızning sâzidir – âvâzidir
Nâzmi-yü xuşxat kitâbi şe'riyü devânı bu.

Toy yâqın, qızlâr-yigitlâr äytişürmiz yâr-yâr.
Yaxşı mehnät xâsilining köşk ilä äyvânı bu.

Yetti yıllıknıng birinçi közğüdek küz fâsli bu,
Kelgüsining eng şarâfli dävriyü dävranı bu.

Qaysi kârvân birlä yoldâşsân, Habibiy, sorsälâr,
Tângdä yol âlgän âq âltinning qızıl kârvânı bu.
(1962)

KIZIL KERVAN

Tanda yol alan ak altının kızıl kervanı bu
Halkımızın aşkı, zevki, emeği, vicdanı bu.

Asumanın aksi olan pamuklar ona, bu yer
Yer değildir, Özbek ehlinin yıldız, asumanı bu.

Pamuğumuz kendi halkımızın sazıdır, sesidir,
Nazmı da hoş yazı kitabı, şiiri ve divanı bu.

Toy yakın, kızlar yigitler konuşuruz yâr yâr
İyi emek hasılının köşk ile eyvanıdır²⁴⁴ bu.

Yedi yıllığın birinci aynası gibi güz faslı bu,
Geleceğin en şerefli devri ve devranı bu.

Hangi kervan ile yoldaşsın, Habibiy, sorsalar,
Tanda yol alan ak altının kızıl kervanı bu.
(1962)

²⁴⁴ Köşk, büyük salon, divanhane

237. ÄHDÜ VÄFÄ

Cänäbinggä ähdi väfä qılmädimmü?
Väfä räsmini câ-bâcâ qılmädimmü?

Közim intizâru köngil gül yüzüingdä,
Çü bülbül sähârlär nävâ qılmädümmü?

Dilimdä nä bolsä tiläk-ârzulär
Tilingä âlâlmây ibâ qılmädimmü?

Raqıblär qâşidä kâräm qılğaningdä
El içrâ gururu hävâ qılmädimmü?

Külib gülşänimgä qadâm qoyding oynäb,
Özimni yolıngdä fidâ qılmädimmü?

Ezilgän yüräkkä şifâbaxş özing deb
Bâqıb ây yüzüingdä dävâ qılmädimmü?

Cünündek Habibiy, kezib dâştü säh râ,
Muhabbät şîarin ädâ qılmädimmü? (1959)

238. MEHRİNİNG PÄYVÄNDİMÜ

Bu näsimi subhidäm yâ uyqudâ seskändimü,
Tutdi müşk âlämni yâ kâkilläri tebrändimü?

Bir qıyâ bâqmâqdä här kimni özigä târtädür,
Bilmäm ävlâdi başärmü yâ päri fârzändimü?

Her näfäs cânlärgä läzzät bergüçi suhbät ärä
Sözlägän çâğdä külib säçgän söz qandimü?

Munçâ häm tännâzü nâziklik yâşârgän şox ekän,
Qurşâb âtrâfidän el ketmäs hämâ dilbändimü?

Hüsn bâzârin qızitmiş mävc urib uşşâqlär,
Naqdi cân qollärdä, çın dil birlä häcätmändimü?

Bâğıbân oxşatmäsin räftârü gülsiz sârvini,
Mähvâşimgä bâqsun ul insâf ilä, mânändimü?

Negä sözlärmän, Habibiy, däm-bädäm gül yârdän
Riştâi könglim xayâlü mehrining päyvändimü?
(1943)

AHD U VEFA

Cenabına ahd ü vefa etmedim mi?
Vefa resmini yer yer yapmadım mı?

Gözüm intizar u gönül gül yüzünde,
Bülbül gibi seherlerde neva kıldım mı?

Gönlümde ne olsa dilek, arzular
Dilime alamam, iffet etmedim mi?

Rakipler yanında kerem ettiğimde
Halk içre gurur u heva etmedim mi?

Gülüp, gülşenime adım attın, oynayıp,
Kendimi yolunda feda etmedim mi?

Ezilen yüreğe şifabahş özün deyip
Bakıp ay yüzüne, deva etmedim mi?

Deli gibi Habibiy, gezip bozkır u sahra,
Muhabbet izini eda etmedin mi? (1959)

AŞKININ BAĞI MI?

Bu nesimi sabah vakti veya uykuda irkildi mi,
Tuttu misk âlemini veya kâkülleri çalkalandı mı?

Kıyarak bir bakmakta, her kimi kendine çeker,
Bilmem evlad-ı beşer mi veya peri yavrusu mu?

Her nefes canlara lezzet verici sohbet içinde
Söylediğimde gülüp saçan söz şekeri mi?

Bunca da tennaz ve naziklik, yeşeren azap iken,
Sarıp etrafından halk gitmez, bütün dilbendi²⁴⁵ mi?

Hüsn pazarını kızdırmış dalga vurup âşıklar,
Parası can ellerde, gerçek gönül ile muhtacı mı?

Bâğban benzetmesin gidiş ve gülsüz servini,
Güzelime baksın o insaf ile benzeri mi?

Niçin söylerim, Habibiy, ara sıra gül yârdan
Riştâ²⁴⁶-i gönlüm, hayal-i aşkının bağı mı?
(1943)

²⁴⁵ Gönül bağlayan, seven

²⁴⁶ Tel, iplik

“HE” HÄRFİNİN HÜNÄRMÄNDLÄRİNİN HİMMÄTLÄRİ

239. MUQADDÄS PÂYTAHT

Hür diyârim cismidâ dâna, âziz bâş Moskvâ
Qılğây elning baxtı üzrâ fikrü kengâş Moskvâ.

Xalqı cängävâr, vätänpärvâr, muqaddäs pâytaht –
Boldi zor cänglärdä ğälîb, berdi bârdâş Moskvâ.

Dâhiymiz Lenin yâtâr bundâ, mübâräk cismi bâr,
Qollädi sânsiz ezilğänläрни qoldâş Moskvâ.

Sâçdi nur İl’ iç çärâğidek haqiqat mâş’ali,
Zulmü bid’at ählîn äyläb sirlärin fâş Moskvâ.

Türlü millätläрни bir-birgä muhabbät bâğlätib,
Qıldı mängü cânäcân, dostü qarındâş Moskvâ.

Här buzuq niyät, yâmân közlik yävuz düşmänlärin
Qıldı yäksâr târ-mâru közlärin yâş Moskvâ.

Bir tiläk, bir müddää tinçliksevâr xalqlâr bilän
Boldi göyâkim yâqnılkidä közü qâş Moskvâ.

240. MEHRÜ MÂH

Barq urib çiqsä nigârim çiqdı dermân mehrü mâh
Lâhzädä rävsän bolur dil âlämi beştibâh.

Aqlu idrâki büyük, nâzik tâbiät munçâ häm
Lâbârânâ yürsä xuşqâmät, sâlâmätli supâh.

Bir nâfäsä vâlâyü şâyda qılır här kimsäni,
Bilmädim bârmu mübâräk zâtidâ mehrigiyâ.

İkki fättân közläri könglim quşin säyd äylädi,
Oyläsä ikki közimning märdümi ikki güvâh.

Ây yüzidin kâbi etâr nuru ziyâni közlärim,
Körmäsäm här däm çiqar beixtiyâr âğzimdän âh.

Mehribânlik şeväsini qollâb kâräm qılsä netâng,
Ähdü päymänläрни yâd etgän çâğidâ ğâh-ğâh.

Qoydi külbängä Habibiy deb qadâm oynâb-külib,
Boldi külbäm bir gözäl gülşän muqaddäs bârgâh.
(1961)

“HE” HARFİNİN MARİFETLİLERİNİN HİMMETLERİ

MUKADDES PAYİTAHT

Hür diyârim cisminde dâna, âziz baş Moskova,
Yapar halkın bahtı üzre fikr u mesele Moskova.

Halkı cengâver, vatanperver, mukaddes payitaht
Oldu güçlü cenglerde galip, verdi sabır Moskova.

Dahimiz Lenin yatar bunda, mübarek cismi var,
Kolladı sonsuz ezilenleri, koldaş Moskova.

Saçtı nur İlîç çerağı gibi hakikat meşalesi,
Zulm u bidat²⁴⁷ ehli edip sırları faş²⁴⁸, Moskova.

Türlü milletleri birbirine muhabbet bağlatıp,
Kıldı ebedî canecan, dost u kardeş Moskova.

Her bozuk niyet, yaman gözlü yavuz düşmanları
Etti yeksar, tarumar ve gözleri yaş, Moskova.

Bir dilek, bir arzu dinçliksever halklar ile
Oldu güya ki yakınlıkta, göz ü kaş Moskova.

MİHR U MAH

Parlayıp çiksa nigarım, çıktı derim mihr u mah
Lahzada parlak olur gönül âlemi bî-iştibah²⁴⁹.

Akl u idrakı büyük, nazik tabiat bunca da
Kibarlıkla yürüse hoşkamet, selametli supah²⁵⁰.

Bir nefeste aşğın feryadı eder her kimseyi,
Bilmedim var mı mübarek zatında mehrigiya(h).

İki fettan gözü, gönlüm kuşunu avladı,
Düşünse iki gözümün bebeği iki güvah²⁵¹

Ay yüzün gibi eder nûr u ziyânı gözlerim,
Görmesem her dem çıkar bî-ihtiyâr ağzımdan ah.

Mihribanlık şivesini kollayıp kerem etse ne olur,
Ahd u peymanları yâd ettiğinde gah gah.

Attı kulübeme Habibiy deyip adım, oynayıp,
gülüp,
Oldu kulübem bir güzel gülşen, mukaddes
bargah²⁵². (1961)

²⁴⁷ Sonradan çıkarılan âdetler, hurafe.

²⁴⁸ Meydana çıkmış, yayılmış

²⁴⁹ Şüphesiz

²⁵⁰ Sipah, asker

²⁵¹ Şahit, gören

²⁵² İzinle girilecek yer, padişah divanhanesi, dua edilen yer

241. ÖZBEK ELİM

Özbek elim öz erkidä, işlär âq âltın kânidä,
Yä'ni tügälmäs báylyğı, keng paxtázâr mäydánidä.

Mehnätüni sevgän baxtiyâr xalqımdä bär nâmusu ar.
Bolgäy vâfâsi âşkâr hâr âhd ilä pâymanidä.

Ğayrät qilib erkäk-âyâl hâr fändä boldi bärkämâl,
Peşanâ ter mehnät hâlâl hâr âlimü dehqândä.

Sânsız hünär icâd etib hür ölkäni âbâd etib,
Üstâdimizni yâd etib âsrâydi mehrin cânidä.

Mehnätgä ğayrät rahnâmâ, mehnätdädür zävqı
sâfâ,
Mehnät hämişä müddââ el qalbidä, vicdânidä.

Kelgändä hâr yıl fâsli küz bolgäy nä bolsä va'dä
yüz,
Äksi tüşib açğändä yüz yulduz bolur âsmânidä.

Güllär açılğan hâr tãmân, xalqımgä bolsın
ârmuğân,
Küylär Habibiy, hâr zâmân gül bağidä bostânidä.

242. SOVET XALQI

Keng cähân mäydânidä şührät sovetlär xalqıdä,
Bärçä ğäliblik, zâfâr, qudrät sovetlär xalqıdä.

Baxtiyâr, sâdıq, vätänpârvâr, bâhâdır, qahrâmân,
Dâvyüräk, tâlmäs biläk, ğayrät sovetlär xalqıdä.

Bâğu bostânü tügälmäs kânü çeksiz paxtázâr,
Dâng tärätgän şân ilä şâvkät sovetlär xalqıdä.

Âlimü dehqân, hünärmänd, âhli hikmät, âhli fân,
Yängilik icâdidä sur'ât sovetlär xalqıdä.

Ğallägä bây, nâzu ne'mätgä fârâvân, bärדם el,
Yâyraşib toy-toylâşib himmät sovetlär xalqıdä.

Cânküyâr dostü mädâdkârü vâfâdâr âşınâ,
Mehrü şâfqat qadr ilä qıymät sovetlär xalqıdä.

Faxr etib küyläy, Habibiy, hür diyârim şävqıdä,
Tâzâ vicdânü hâlâl mehnät sovetlär xalqıdä. (1948)

ÖZBEK HALKIM

Özbek halkım kendi özgürlüğünde, işler ak altın
kânında,
Yani tükenmez zenginliği, geniş pahtazar²⁵³
meydanında.

Emeği seven bahtiyar halkımda var namus u ar.
Olur vefası aşikâr her ahd ile peymanında.

Gayret edip erkek kadın, her fende oldu berkemal,
Peşane²⁵⁴ ter, emek helal her âlim u çiftçide.

Sonsuz hüner icat edip özgür ülkeni âbâd edip,
Üstâdımızı yâd edip esirgedi aşkın canında.

Emeğe gayret rehber, emektedir zevk-i sefa,
Emek daima arzu halk kalbinde, vicdanında.

Geldiğinde her yıl fasl-ı güz, olur ne olsa söz, yüz,
Aksi düşüp açtığında yüz yıldız olur asumanda.

Güller açılıp her yan, halkıma olsun armağan,
Söyler Habibiy, her zaman gül bağında,
bostanında.

SOVYET HALKI

Geniş cihan meydanında şöhret Sovyet halkında,
Bütün galiplik, zafer, kudret Sovyet halkında.

Bahtiyar, sadık, vatanperver, bahadır, kahraman,
Devyürek, yorulmaz bilek, gayret Sovyet halkında.

Bağ u bostan u tükenmez kân u sonsuz pahtazar,
Şöhret yayan şân ile şevket Sovyet halkında.

Âlim u çiftçi, hünermend, ehl-i hikmet, ehl-i fen,
Yenilik icadında sürat Sovyet halkında.

Tahıla zengin, naz u nimete bol, canlı halk,
Eğlenip, toy toylaşip, himmet Sovyet halkında.

Cancığer dost u mededkar u vefadar aşına,
Aşk u şefkat, kadr ile kıymet, Sovyet halkında.

Fahr edip söyler, Habibiy, hür diyarım şevkinde,
Taze vicdan u helal emek, Sovyet halkında. (1948)

²⁵³ Pamuk bahçesi

²⁵⁴ Alın

243. CĀNİM BĀRİÇĀ

Ketmāgāy mehriṅ, Vātān, cismimdā cānim
bāriçā,
Bālki bir cānim demāsmān, üstixānim bāriçā.

Köz qarāsidedek hāmīšā saqlāyin begānādān,
Hām fidā bolsin yolingdā xānumānim bāriçā.

Gülšāning šāvqıdā bülbüldāk ğazālxāning bolib,
Coş urāy, qaynāy, tānimdā tāzā qānim bāriçā.

Mehnātingdir āyni rāhāt, āyni İqbālū šārāf,
Tā tirikmān, yer yūzidān āşiyānim bāriçā.

Keçā-kündüz ülfātim fikriṅ, xayāling munisim,
Bolmāyin bir dām cüdā nāmū nişānim bāriçā.

Küylāsām rāhāt tāpār cānim sening nāming bilān,
Tüşmās āĝzimdān şirin zikriṅ zābānim bāriçā.

Qālgān ümrinni, Habibiy, sārḫ etāy mādhiṅ bilān,
Aqlu huşu qudrātü tābü tāvānim bāriçā. (1946)

244. ĀNĀ MĀKTUBİ

Tökilsā köz yaşım kök gümbāzi qālgāy hubāb içrā,
Quyāş hām çıqsā āhim düdi āhimdān niqāb içrā.

Vātān mehri yüräkdā tolqın urgān çāĝdā oy oylāb,
İlāndek tolĝānib, cān qıynālib qālgum āzāb içrā.

Çāmānning hār gülü bir dilbāri zebā bolib göyā,
Köringāy közlārimgā rāng-bārāng nāzu itāb içrā.

Quvānsām ārizigāy šāvkātli, şührātli diyārimgā,
Xazinām āltınim bār köksidā çeksiz türāb içrā.

Muhabbāt kıssāsıdān söz açıb qılsām ğazālxānlik
Oqışgāy ışq eli nāzmimni köp zārrin kitāb içrā.

Mākānim rāşki cānnāt gülşānimning tāzā tuprāĝı
Yātārmān qoynidā rāhātdā āxır māstü xāb içrā.

Habibiy, ketmāsün deb hūrligim, erkinligim
qoldān,
Künim tūngā, tünim küngā ulāşkāy ıztırāb içrā.
(1943)

CANIM OLDUKÇA

Gitmez aşkın, vatan, cismimde canım oldukça,
Belki bir canım demem, üstihanım²⁵⁵ oldukça.

Göz karası gibi daima saklayın biganeden,
Ve feda olsun yolunda hanumanım oldukça.

Gülşenin şevkinde bülbül gibi gazelhanın olup,
Coşar, kaynar, tenimde taze kanım oldukça.

Emeğindir aynı rahat, aynı ikbal u şeref,
Diriyim ta ki yeryüzünden aşyanım oldukça.

Gece gündüz ülfetim fikrin, hayalin münisim,
Olmayayım bir dem cüda, nam u nişanım oldukça.

Söylesem rahat bulur canım senin namın ile,
Düşmez ağzımdan tatlı sözün, dilim oldukça.

Kalan ömrünü, Habibiy, sarf edeyim methin ile,
Akl u hüş²⁵⁶ u kudret u tab u tavanım oldukça.
(1946)

ANA MEKTUBU

Dökülse gözyaşım, gök türbesi kalır muhabbet
içre,
Güneş de çıksa ahım, dūd-ı²⁵⁷ ahımdan perde içre.

Vatan aşkı yürekte dalga vurduğunda düşünüp,
Yılan gibi dolanıp, can kıvranıp kalışım azap içre.

Çimenin her gülü bir dilber-i zeba olup güya,
Görünür gözlerime rengarenk naz u itab²⁵⁸ içre.

Kıvansam değer şevketli, şöhretli diyarıma,
Hazinem, altınım var göğsünde sonsuz toprak içre.

Muhabbet kıssasından söz açıp etsem gazelhanlık
Okur aşk halkı nazmımı hep altın kitap içre.

Mekanım, cenneti kıskandıran gülşenimin taze
toprağı
Yatarım koynunda rahatta, sonra uyku mestliği
içre.

Habibiy, gitmesin deyip hūrlüğüm, özgürlüğüm
elden,
Günüm geceye, gecem güne ulaşır ıstırap içre.
(1943)

²⁵⁵ Kemik

²⁵⁶ Akıl, fikir, zeka, ruh, can

²⁵⁷ Elem, gam, keder, duman, is

²⁵⁸ Yorgunluk, hoşlandırmak, azarlamak

245. AYINÄ

Öz-özün sezmäs kişi ibrätli tuyğu bolmäsä,
Mehnäti köz äldidä bir tâzä közğü bolmäsä.

Paxtä mäydân, bağu bostandır Vätänning bâyliğı,
Bolmägäy bu bâylik, ämmâ tâ âqın suv bolmäsä.

Berdi Oktyäbr' yâruğlık, biz yetärmiz qadrigä,
Bilmäs erdik qadrini ötgäy qârânğu bolmäsä.

Sädqayı âdäm deng ul âdämni bepärvâ-fäläk,
Zärraçä dildä Vätän üstidä qayğu bolmäsä.

Haq bilän nâhaqni farq etmäs, berilgäy nâfs üçün,
Kimdäki insâfu vicdândän târâzü bolmäsä.

Qahrämân elgä, Habibiy, bolmägäy här kim yâqın,
Tâ açığ çehrä, şirin söz, läbdä külkü bolmäsä.
(1946)

AYNA

Kendi kendini sezmez kişi, ibretli duygu olmasa,
Emeği göz önünde bir taze ayna olmasa.

Pamuk meydan, bağ u bostandır vatanın zenginliği,
Olmaz bu zenginlik, amma ta ki akan su olmasa.

Verdi Oktyabr, ışıklık, biz yeteriz kadrine,
Bilmez olduk kadrini, geçer karanlık olmasa.

Sadaka-yı âdem denk, o âdemi bî-perva felek,
Zerrece gönülde vatan üstünde kaygı olmasa.

Hak ile haksız fark etmez, verilir nefis için,
Kimde ki insaf u vicdandan terazi olmasa.

Kahraman halka, Habibiy, olmaz her kim yakın,
Ta ki açık çehre, tatlı söz, dudakta gülüş olmasa.
(1946)

246. MOSKVÄ

Cähândä gözäl bir cähân Moskvä,
Cähân cismigä misli cân Moskvä.

Bütün ilmü fân qaynägän, bağıri keng.
Zäfär yârü nusrät nişân Moskvä.

Haqiqatpärästü ädälätşiâr,
Vätänpärvärü mehribân Moskvä.

Sädâqatli, kämtâr, şirin söz eli,
Açıq çehräyü cânâcân Moskvä.

Qoruğläb cähân tinçliğin kişvärin,
Dilü cân bilän päsibân Moskvä.

Kremlä nuri haqiqatki bâr,
Yäşâr tââbäd tinç-âmân Moskvä.

Habibiy, közim birlä kördim dedim,
Cähândä gözäl bir cähân Moskvä. (1957)

MOSKOVA

Cihanda güzel bir cihan Moskova,
Cihan cismine misli-i can Moskova.

Bütün ilm u fen kaynayan, bağıri geniş.
Zafer yâr u nusret nişân Moskova.

Hakikatperest u adaletşiar,
Vatanperver ü mihriban Moskova.

Sadakatli, alçakgönüllü, tatlı söz halkı,
Açıq çehre ve canecan Moskova.

Koruyup cihan dinçliğini ülkenin,
Gönül ü can ile bekçi Moskova.

Kreml'de nur-ı hakikat ki var,
Yaşar ebedî dinç, sağ Moskova.

Habibiy, gözüm ile gördüm dedim,
Cihanda güzel bir cihan Moskova. (1957)

247. MÄRDLÄR QOŞIĞI

Märd ätäymiz kimki tursä ähdü päymân üstidä,
Çeksä häm ränc, üzmgäy mehrin qadrân üstidä.

Sävlätigä bâqmä, kim nâmärd ekän, dil bağlämä,
Qäldirür äxir seni dâğu püşäymân üstidä.

Yoldä qälmäysän säfär qılsäng, säfär qıl märd ilä
Mehnätü rähätdä häm şährü biyâbân üstidä.

Äqlägäy gâr hämdäming märd bolsä hämdämlik
tuzin
Bâqmägäysän yergä, bärmaq tişläb ärmân üstidä.

Bolmä tänbäl, märd esäng bundâq täräqqiy çağıdä,
Märdü nâmärd imtihân bolmaqda dövrân üstidä.

Könglidä bolsä muhabbät tuxmi äzäd el üçün,
Körsätür här märd özin mehnätdä mäydân üstidä.

Cändän ärtiq märd yigitlär qalbidä nâmusu ar,
İntilür maqsädgä xancär tursä häm cân üstidä.

Ketsä ketsün cân, Habibiy, ketmäsün vicdâni pāk,
Märd üçün yoq zärrä qadri cänni vicdân üstidä.
(1948)

248. KELSÄ

Yänä külbäm säri ul qâmäti zebâ kelsä,
Yetär erdi başım äsmängä hämânâ kelsä.

Xabär älmâq uluğ insanlär işi dostlârdän,
Ketär ärmân hämäsî qälmäyin äslâ kelsä.

Micä qâqmây keçälär köz tutämân yol üzrâ,
Käräm äyläb köngil ävläş gâhâ kelsä.

Çämänim säyri üçün özgäni hämrâh etmäy,
Äcâb ermäs bugün-ertä özi tänhâ kelsä.

Nimä sir bolsä muhabbätli mübâräk dildä,
Bilämân hâl bolädür bärçä muammâ kelsä.

Ne bälâ könglim etib gulğula ârâm älmäs,
Mägäräm qılsä nihân ışqını ifşâ kelsä.

Qadämin qoysä başım üzrâ Habibiy, küyläb,
Qilâydi kelgänini nâzm ilä inşâ kelsä.(1959)

MERTLER KOŞUĞU

Mert mahsusumuz kim dursa ahd u peyman
üstünde,
Çekse de azar, üzmez değeri aşkın üstünde.

Heybetine bakma, ki namert iken, gönül bağlama,
Kaldırır sonra seni yara ve pişman, üstünde.

Yolda kalmazsın sefer etsen, sefer et mert ile
Emek ü rahatta da şehr u bî-yaban üstünde.

Ağlar eğer hemdemin mert olsa hemdemlik tuzun
Bakmazsın yere, parmak dişleyip erman üstünde.

Olma tembel, mert isen böyle terakki zamanında,
Mert ü namert imtihan olmakta devran üstünde.

Gönlünde olsa muhabbet tohumu özgür halk için,
Gösterir her mert kendini emekte meydan üstünde.

Candan fazla mert yiğitler, kalbinde namus u ar,
Çabalar maksada, hançer dursa da can üstünde.

Gitse gitsin can, Habibiy, gitmesin vicdan-ı pak,
Mert için yok zerre değeri, canı vicdan üstünde.
(1948)

GELSE

Yine kulübeme doğru o güzel boylu gelse,
Yeter idi başım asumana sanki gelse.

Haber almak ulu insanların işi, dostlardan,
Gider ermanın hepsi, kalmayın asla gelse.

Kirpik kakmaz, gecelerce beklerim yol üzre,
Kerem edip gönül avlayış ara sıra gelse.

Çimenim seyri için yabancıyı hem-rah²⁵⁹ etmem,
Acep olmaz bugün yarın kendi yalnız gelse.

Ne sır olsa muhabbetli mübarek gönülde,
Bilemem hâllolur, bütün muamma gelse.

Ne bela gönlüm edip tasa, huzur almaz,
Meğerse etse nihan aşkını ifşa, gelse.

Adımı atsa başım üzre Habibiy, söyleyip,
Edecek gelenini nazm ile inşa, gelse. (1959)

²⁵⁹ Yol arkadaşı, yoldaş

249. BU YILGI VA'DÄ BAŞQAÇÄ

Uşbu yıl hər yılıgdän häm keldi zebâ başqaçä,
Çünkü yıl başidä – ävväl çekdik imzâ başqaçä.

Äq mâmiqlär cilvâ qılğäylär külib mäydänärä,
Ne äcäb özni qılıbdür aşkärä başqaçä.

Baş kötärmäsmiz terimni döndirib, qâyıl qılib,
İntilib, ömgänläb, âlğa sürmäsäk tâ başqaçä.

Säbzä räng, baxmäl libäs içrâ köringän paxtälär,
Tälpinür boyläb terimçi qızgä ämmâ başqaçä.

Här tãmânlärdän zävâdlärgä tünü kün mävc urib,
Toxtämây äqsin äq ältin misli däryâ başqaçä.

Äq etärmiz paxtädän yüzlärni yüzdän ötkäzib,
El qâşidä könglimiz bolgäy musäffä, başqaçä.

Tutsin älämni Habibiy, şührätü ävâzämiz,
Här plän tolgändägi toyü tãmâşâ başqaçä. (1945)

250. İNSÂN

Bolmägäy insân äziz yaxşi hünär qılmäsä,
Yâki oqıb ilm ilä özni gühär qılmäsä.

İlmü hünärning hämâ rävnaxı xulqu ädäb,
Näfrät etib el qaçär sözni şäkär qılmäsä.

Cilvâ qılur hür Vätän hər küni bir özgäçä,
Ğâfilü bebährädür kimki nüzär qılmäsä.

Yoldän ädäşgäy kişi, täpmägäy öz baxtini,
Yaxşi näsihat biräv qılsä, äsär qılmäsä.

Zärrä birävning haqı özgägä aş bolmägäy,
Äxırı şärmändälik, kimki häzär qılmäsä.

Här kişining fe'lini yaxşi äniqlaş qıyin,
Bolmäsä tâ qoşnisi yâki säfär qılmäsä.

Härnä Habibiy, dedim, eng uluğ insänkim ul,
Fäydäni köp bersä-yü elgä zärär qılmäsä. (1955)

BU YILKI SÖZ BAŞKACA

İş bu yıl her yılıkenden de geldi zeba başkaca,
Çünkü yılbaşında, önce çektik imza başkaca.

Ak pamuklar cilve ederler gülüp meydan içinde,
Ne acep kendini yapmıştır aşk içinde başkaca.

Baş götürmeyiz toplamayı döndürüp, aferin edip,
Çabalayıp, kendine yol açıp, ileri sürmesek başkaca.

Yeşil renkli, kadife elbise içre görünen pamuklar,
Çırpınır boy atıp toplayan kıza amma başkaca.

Her yandan fabrikalara gece gündüz dalga vurup,
Durmadan, aksın ak altın misli-i derya, başkaca.

Ak ederiz pamuktan yüzleri, yüzden geçirip,
Halk yanında gönlümüz olur saf, başkaca.

Tutsun âlemi Habibiy, şöhret u avazımız,
Her plan dolduğunda toy u temaşa başkaca. (1945)

İNSAN

Olmaz insan aziz, iyi hüner kılmasa,
Gerek okuyup ilmlle kendini gevher kılmasa.

İlm u hünerin bütün parlaklığı hulk u edep,
Nefret edip halk kaçır, sözünü şeker kılmasa.

Cilve eder hür vatan her günü bir başkaca,
Gafil u nasipsizdir kim ki nazar kılmasa.

Yoldan sapıtır kişi, bulmaz kendi bahtını,
İyi nasihat birisi etse, eser kılmasa.

Zerre birinin hakkı, başkaca aş olmaz,
Sonrası mahcupluk, kim ki çekinmese.

Her kişinin karakterini iyi açıklayış zor,
Olmasa ki komşusu, gerek sefer kılmasa.

Her ne Habibiy, dedim, en ulu insan ki o,
Faydayı hep verse de halka zarar kılmasa. (1955)

251. HÄR KİM ÖZ HÂLİGÄ ÂVÂRÄ

Qızıq, bázâri âläm här kim öz hâligä âvârä,
Şaşılğan bärçä âdäm, här kim öz hâligä âvârä.

Köngildä xılmä-xıl fikrü bâşidä yüz tüzän sävdä,
Çekib taşviş, âläm-gam här kim öz hâligä âvârä.

Yügürtiräy hämişä toymağur näfsi bilän hirsı,
Qarâr âlmäydi bir däm här kim öz hâligä âvârä.

Yüz urgäy här täräfgä bitsä häm iş bitmägäy
härgiz,
Yürär tábärä ildäm här kim öz hâligä âvârä.

Äcâyib köz boyaş tädbirü sehrü hiyläyü näyräng,
Bâşim äyländi bilmäm här kim öz hâligä âvârä.

Tiriklik şunçälär düşvâr erürmi tinmägäy keç kim,
Kezär erkäk-âyäl här kim öz hâligä âvârä.

Habibiy, oynä-kül, közni aç, köp qıynämä cänni,
Cähâning kâri bir käm, här kim öz hâligä âvârä.
(1920)

252. YAXŞI SÄÄTDÄ

Täbärrük nâmä sendin keldi dostim yaxşı säätä,
Neçük ul yaxşı säät, yä'ni bir vaqtı säätä.

Közimgä sürtib öpdim xorsinib, öpkäm tolib
yığlab,
Özim tähnâ edim häcringni oylab özgä hâlätä.

Dilimdä iştiyâqu köz yürürdi säfhä sâhnidä,
Köngilni toldirib dosting dedi säğu sâlâmätä.

Bâşim kökkä yetib, könglim Süläymân tâğidek
ösdü,
Süruru zävq ilä xırgâyı qıldim, eski âdät-dä.

Seni sözlätmäq üzrâ sözlädim ey sözdä sän'atkâr,
Sözimni äylämä räd mağzı yoq deb bu ibârätä.

Ümidim dildä köp, väslinggä häm väsli bolurmän
deb,
Ziyârätgä bârurmän äylänib säyrü säyâhätä.

Habibiy, xat bilä boldi sädâqatlı şirin suhbät,
Şäräfli fäzlü hikmätlär köp erkän xatdä ğâyätä.
(1969)

HER KİM KENDİ HÂLİNE AVARE

İlginç, pazar-ı âlem her kim kendi hâline avare,
Şaşılan bütün âdem, her kim kendi hâline avare.

Gönülde türlü fikr ü başında yüz tümen²⁶⁰ sevda,
Çekip elem, gam her kim kendi hâline avare.

Koşturur daima doymayan nefsi ile hırsı,
Karar almaz bir an her kim kendi hâline avare.

Yüz vurur her tarafa bitse de iş bitmez asla,
Yürür giderek hızlı, her kim kendi hâline avare.

Acayip göz boyayış tedbir ü sihr ü hile ü oyun,
Başım döndü bilmem her kim kendi hâline avare.

Canlılık bunca düşvar olur mu, durmaz geç ki,
Gezer erkek kadın, her kim kendi hâline avare.

Habibiy, oyna gül, gözünü aç, çok üzme canı,
Cihanın kârı biraz, her kim kendi hâline avare.
(1920)

İYİ SAATTE

Aziz name senden geldi dostum iyi saatte,
Niçin o iyi saat, yani bir vakt-i saatte.

Gözüme sürtüp, öptüm iç çekip, öfkem dolup,
ağlayıp,
Kendim yalnızdım ayrılığını düşünüp başka
hâlette.

Gönlümde iştiyakı, göz yürürdü safha ortasında,
Gönlünü doldurup dostun dedi sağ u selamette.

Başım göğe yetip, gönlüm Süleyman dağı gibi
büyüdü,
Sevinç ve zevk ile hırkayı yaptım, eski adette.

Seni söyletmek üzere söyledim ey sözde sanatkâr,
Sözümü etme red, aklı yok deyip bu ibarete.

Ümidim gönülde çok, vaslına da vaslı olurum
deyip,
Ziyarete varırım dolanıp seyr u seyahatte.

Habibiy, mektup ile oldu sadakatli tatlı sohbet,
Şerefli fazl u hikmetler çok olur mektupta gayette.
(1969)

²⁶⁰ Büyük küme, yığın, on bin, pek çok, yığın, küme

253. AHU BÄRÄ'

Közimdür oynab qâşing tåkîdâ yâ âhu bärâ,
Oynamâqqa ârâzing gülzâri âliy manzârâ.

Munçâ hâm zebâ tüzülmüş gül içindâ âşiyân,
Ne âcâb hayhay yäsâbdür kipriyingdân pâncârâ.

Çın bukim Çin mülki içrâ inçinin yoqdur ğızâl,
Sâqlâgân köksidâ bilmâm qaysi tâğu yâ dârâ.

Gül yüzingni kördi güllâr qozğâlib râşkü hâsâd,
Cismidâ börtib unub çiqqan tikân ermâs yârâ.

Sârvü güllârgâ bâhânâ tebrâniş kelsâ nâsim,
Lekin imlâşğây debân bu hüsnü qâmâtğâ qarâ.

Xoblâr körgändâ derlâr tân berib insâf ilâ,
Xoblârdân xoblğdâ xobu mümtâzu sârâ.

Bâdâ noş etsâm Habibiy, sensiz ey âlicânâb,
Közlârimdân toxtâmây tüşmâğda göyâ şârşârâ.
(1939)

254. PİYÂLÄ

Tâşkentdâ işlânidür cânânnâmâ piyâlâ,
Bâqsâm közimgâ bergây nuru ziyâ piyâlâ.

Cânân desâm âcâb yoq zârhâl, gözâl, müzäyyân.
Çertsâm külib cârânglâb qılğây sâdâ piyâlâ.

Xuşnüsxa, yupqa, nâzik, âtrâfi lâcüvârd, âq,
Qoymâs köngildâ ğamni bir ğamzudâ piyâlâ.

Tâşkent zâmini âltın, tuprâğı sâzu yengil,
İşlânsâ yaxşı bolğây qıymâtbâhâ piyâlâ.

Bir cür'â çây içilsâ kelğây közigâ naqqâş,
Bilmâmki câmi câmşid bolmuş bu yâ piyâlâ.

Fâyzü târâb yağılğây bâzm içrâ bärçâ mâsrur,
Âylânsâ elğâ bergây kâyfi sâfâ piyâlâ.

Turgây külib âq âltın kök lâcüvârd içindâ,
Bir-birgâ rângü naqşi xob câ-bâcâ piyâlâ.

Kim körsâ âfârin der naqqâşu râhbârigâ,
Çâyni içib qolidân ötkünçâ tâ piyâlâ.

Bolmuş mägâr, Habibiy, tuprâğı tâzâ billur,
Mehnât bilân bolibdür çın kimiyâ piyâlâ.

AHU²⁶¹ BERE

Gözümdür oynayıp kaşın yanında ey ahü bere,
Oynamaya işaretin gülzârı âli manzara.

Bunca da çok güzel düzölmüş gül içinde aşıyan,
Ne acep hay hay yapmıştır kirpiğinden pencere.

Gerçek bu ki Çin mülkü içre şunun gibi yoktur
gazel²⁶²,
Saklayan göğsünde, bilmem hangi dağ veya dere.

Gül yüzünü gördü güller, ayaklanıp kıskançlık u
hased,
Cisminde bitip büyüyen diken (güle) olmaz yara.

Serv u güllere bahane sallanış gelse nesim²⁶³,
Lakin ima edilir deyip bu hüsn-ü kamete baka.

Güzeller gördüğünde derler güvenip insaf ile,
Güzellerden güzellikte güzel, mümtaz²⁶⁴, seçkin.

Bade içsem Habibiy, sensiz ey alicenab,
Gözlerimden durmadan düşmekte güya şerşere²⁶⁵.
(1939)

PİYALE²⁶⁶

Taşkentte işlenmiştir cananname, piyale,
Baksam gözüme verir nur u ziya, piyale.

Canan desem acep, yok nakış, güzel, müzeyyen,
Vursam gülüp, ses çıkarıp, edecek ses, piyale.

Hoş nüsha, yufka, nazik, etrafı lacivert, ak,
Koymaz gönülde gamı bir gamzede, piyale.

Taşkent zemini altın, toprağı saz u hafif,
İşlense iyi olur, kıymetbaha piyale.

Bir yudum çay içilse gelir gözüne nakkaş,
Bilmem ki Cemşid'in kadehi olmuş bu piyale.

Feyz u tarab yağdırılır bezm içre bütün sevinçli,
Dolansa halka verir keyf-i sefa, piyale.

Durur gülüp ak altın, kök lacivert içinde,
Birbirine reng u nakşı iyi yer yer piyale.

Kim görse aferin der nakkaş u rehberine,
Çayını içip elinden geçince ta ki piyale.

Olmuş meğer, Habibiy, toprağı taze, billur,
Emek ile olmuştur gerçek kimya, piyale.

²⁶¹ Ceylan

²⁶² Ceylan, latif şey

²⁶³ Hoşa giden, hafif ve latif rüzgâr

²⁶⁴ Üstün, seçilmiş, ayrı tutulan

²⁶⁵ Şelale, dik bir yerden akan su

²⁶⁶ Kadeh, şarap bardağı

255. SÂZ ÄYLÄR YÄNÄ

Keldi nävroz äylänib âlämni sâz äylär yänä,
Âläm ählini hâmi yâşärtib sârfârâz äylär yänä.

Sâbzälär, sebärgälär räwşân qılır közlärni deb,
Qahrätân qışni durib, xuşbâhrâ yâz äylär yänä.

Lälälär, güllär-çeçäklär birlä ârâyış berib,
Bâğu bostânlarını rängâ-räng cihâz äylär yänä.

Câmäsiz üryân bolib qâlgân dâraxtlärni köring,
Yâşnätib yâprâğ ilä bir sârvinäz äylär yänä.

Nâzâninlär säyr etâr egnidä ätläs tâvlänib,
Körsä işq ählini tægâfil birlä nâz äylär yänä.

Bârdi-keldi, xalqarâ toyü ziyâfât başlänib,
Mehribânlik ävc âlur mehmännävâz äylär yänä.

Ey Habibiy, härnä bolsä yerdä bolgäy cilvägâr,
Qozğalur eldä muhabbât işqbâz äylär yänä. (1969)

256. ÖZBEKİSTÂNDÄ

Rivâc âldi bilim hâr lâhzâ, hâr ân Özbekistândä,
Hünärmänd ähli tâpdı räng-bäräng kân
Özbekistândä.

Ädälät bayrağı qay kün diyârim üzrâ baş çekdi,
Muzaffâr boldı ähli Özbekistân Özbekistândä.

Körindü subhi sâdıqdek kün nuri Oktyabr',
Qarâ tünni sürüb âhistâ hâr yân Özbekistândä.

Yerü suvlärning ümri behudâ ötgân edi yıllar,
Köpäyirmâqda çeक्सiz paxtä mäydân
Özbekistândä.

Xususän, paxtäning üstâzi bolmiş ähli Färgânä,
Äcâyib tâpdilär hâr türlü imkân Özbekistândä.

Sälâmât, tinç-âmân ottiz beşinçi yıldä hâmi etdik,
Yâşâylik, yäyräşâylik işçi-dehqân Özbekistândä.

Bezândi hür vâtân köz körmägân bâğu binâ birlä
Kim erkân e Habibiy, qılsä ärmân Özbekistândä.
(1935)

SAZ²⁶⁷ EDER YİNE

Geldi nevrüz, dolaşıp âlemi saz eder yine,
Âlem ehlini de yeşertip serfiraz²⁶⁸ eder yine.

Sebzeler, "seberge"ler parlatır gözlerini deyip,
Sert kışı durup, hoş nasip yaz eyler yine.

Laleler, güller, çiçekler ile süs verip,
Bağ u bostanlarını rengârenk cihaz edip yine.

Camesiz çıplak olup, kalan ağaçlarını görün,
Açılıp yaprak ile bir servinaz eder yine.

Nazeninler seyredir omzunda atlas tavlaniıp,
Göre aşk ehlini tegafil ile naz eder yine.

Vardı, geldi, halk içinde toy u ziyafet başlanıp,
Mihribanlık hızlanır mihrannevaz eder yine.

Ey Habibiy, her ne olsa yerde olur cilvegar,
Ayaklanır halkta muhabbet aşkbaz eder yine.
(1969)

ÖZBEKİSTAN'DA

Gelişti bilim her lahza, her an Özbekistan'da,
Hünermend ehli buldu rengârenk kân
Özbekistan'da.

Adalet bayrağı hangi gün diyarım üzre baş çekti,
Muzaffer oldu ehl-i Özbekistan, Özbekistan'da.

Göründü subh-ı sadık gibi gün, nûr-ı Oktyabr,
Kara geceyi sürüp, aheste her yan, Özbekistan'da.

Yer u suların ömrü, beyhude geçen idi yıllar,
Çoğaltmakta sonsuz pamuk, meydan,
Özbekistan'da.

Hususen pamuğun üstadı olmuş ehl-i Fergana,
Acayip buldular her türlü imkân, Özbekistan'da.

Selamet, dinç, sağ otuz beş yılı da ettik,
Yaşama, eğlenme işçi çiftçi Özbekistan'da.

Bezendi hür vatan, göz görmeyen bağ u bina ile
Kim olur e Habibiy, etse arzu Özbekistan'da.
(1935)

²⁶⁷ İyi, saz, yerinde, yolunda

²⁶⁸ Başımı yukarı kaldıran, yükselten,
benzerlerinden üstün olan

257. QULUPNÄY

Güllägän bázârimizdâ boldi sävdâ qulupnäy,
Mevälärning elçisi bu, munça zebâ qulupnäy.

Rästälärdä ertä köklämdä terilgän câm-câm,
Yâšnâmâqdâ qıp-qızıl yâqut erür yâ qulupnäy.

Qulupnäy deb oyläsä här kim, âğızdän suv kelär,
Yältirâq, nârdân, yâqımlı, râhât âfzâ qulupnäy.

Tâzâ dâsturxângä yâzu qışdâ hâm ziynât berür,
Râng-bâring lâzzât bilân bolsâ murâbbâ qulupnäy.

Yâş oğıl-qızlârni âynıqsâ âcâyib şâd etär,
Bâşlägây tâ közgâçâ toyü tãmâşâ qulupnäy.

Yüzgä âhistâ qızillik baxş etär öz rängidäk,
Bârâ-bârâ tâzälâb qılğây musâffâ qulupnäy.

Qançâ köp râhmât desâm dehqânlârimgä lâf emäs,
Ârzigây qılsâm Habibiy, nâzmü inşâ qulupnäy.

258. BAXTIYÂR

Hâmâ baxtiyârü erkin ne âcâb gözâl zâmânâ,
Hâmâ dildâ bir muhabbât, hâmâ tildâ şox târânâ.

Bu şârâfli Özbekistân, yeri kättâ paxtâ mäydân,
Eli ustâ, yaxşı dehqân, yerü qâbilü yâğânâ.

Vâtânimgä nur saçıldı, çämânimgä berdi ziynât,
Neçâ xılmâ-xıl qızıl, âq gül açıldı, küldi şânâ.

Bâşidân-âyâq bu vâdiy bezänib kümüş räng âldi,
Yänâ başladik uluğ toy, hâmâ üydâ şâdiyânâ.

Dilimizni qıldı râvşân, bâcârildi âhd-pâyman,
Zâfârü yutuqdän elgä berâ başladı nişânâ.

Tälâbim hâmişâ tinçlik, hünârim elim üçün baxt,
Ğazâlim erür, Habibiy, âsârimdâ âşıqânâ.

(1948)

ÇİLEK

Açılan pazarımızda oldu sevda çilek,
Meyvelerin elçisi bu, bunca güzel çilek.

Çarşılarda ilkbahardan sonra derilen leğen leğen,
Açılmakta kıpkızıl yakut olur ya çilek.

Çilek deyip düşünse her kim, ağızdan su gelir,
Parlak, ekşi, güzel, rahat efzâ çilek.

Taze sofraya yaz u kışta da kıymet verir,
Rengârenk lezzet ile olsa murabba, çilek.

Genç oğul kızları özellikle acayip şad eder,
Başlar ta göze kadar toy u temaşa, çilek.

Yüze aheste kızılık bahşeder rengi gibi,
Pare pare tazeleyip eder temiz, çilek.

Ne kadar çok rahmet desem çiftçilerime laf değil,
Değer, etsem Habibiy nazm u inşâ çilek.

BAHTIYÂR

Bütün bahtiyar u özgür, ne acep güzel zamane,
Bütün gönülde bir muhabbet, bütün dilde şoh terane.

Bu şerefli Özbekistan, yeri büyük pamuk meydanı,
Halkı usta, iyi çiftçi, yer u kabil u yegâne.

Vatanıma nur saçıldı, çimenime verdi kıymet,
Nice çeşit çeşit kızıl, ak gül açıldı, gülü şane.

Baştan ayağa bu vadi bezenip gümüş renk aldı,
Yine başladık ulu toy, bütün evde şadiyane.

Gönlümüzü etti parlak, becerildi ahd, peyman,
Zafer u başarıdan halka vermeye başladı nişane.

Talebim daima dinçlik, hünerim halkım için baht,
Gazelim olur, Habibiy, eserim aşıkâne. (1948)

259. BEHÜNÄR BOLMÄ

Cähängä kelding ey insân, quruq cânli başâr bolmâ,
Uluğ insânçâ iş qıl, yâ'ni beilmü hünär bolmâ.

Äçib ibrät közin hâr dâm qulâq sâl sözgä, köp oylâ,
Cähâlät qozğälüb nâğäh açıqlây körü kâr bolmâ.

Mäbädâ köçä-köydä bä'zi-bä'zi tänbäl, ıŷyâqmas
Yolıqsa bir qadâm hâm birgä yürmä, hämsäfär bolmâ.

Ğanimät yaşlıgıni bilmäyin behudä ötkärmä,
Hämişä âqıbatni oylâ, özdin bexabâr bolmâ.

İrädäng yaxşı bolsın tâ äbäd nâning bütün bolğay,
Birâvlâr bähra âlsın, sen birâvdä dârdısâr bolmâ.

Sâyâq yürmäqni qoy, mehnätgä boysun, istiçâmät qıl,
Kezib tün-kün, Habibiy, beqarârü dârbädâr bolmâ.
(1965)

260. BULÄQ BAŞİDÄ

Sâyır etib kördim gözäl bu bağın güلزârigäçä,
Gül bilän ziynätläni, âtrâfi devârigäçä.

Dâf'ätän ta'zim etib qoynıgâ âldi tâklâr,
Bârdim âhistâ yürüb gülxânâ, âmbârigäçä.

Sâf çekib mehmângä tutğây hâr dâraxt meväsın –
Älmä-yü şâftâli, nâkü âncirü nârigäçä.

Köz qamâşğây räng-bäräng güllâr açılmış hâr tãmân,
Tâlpinârlâr cilvâ birlä bârgidän xârigäçä.

Râhâticân bir tınıq hävz üstidä şıypân, äcib –
Oynâb âqqan şarqırâb tolqınli ânhârigäçä.

Munçâ hâm mehmännävâzü dilkâşü dildâr ekân,
İşçi sâhibkâridän kättâ sârkârigäçä.

İbrät âlsınlâr Habibiydek kelib kolxozçılâr,
Birmâ-bir közdän keçirsın yoqıdän bârigäçä.
(1946)

Bİ-HÜNER OLMA

Cihana geldin ey insan, kuru canlı beşer olma,
Ulu insana kadar iş yap, yani bî-ilm ü hüner olma.

Açıp ibrete gözünü, her an kulak sal söze, çok düşün,
Cehalet ayaklanıp ansızın açıklar kör u sağır olma.

Eğer sokakta köyde bazı bazı tembel, ıŷyakmas²⁶⁹
Rastlasa bir adım da birine yürüme, hemsefer olma.

Ganimet gençliğini bilmeden, beyhude geçirme,
Daima akibeti düşün, kendinden bî-haber olma.

İraden iyi olsun ta ki ebediyen ekmeğin bütün olur,
Birileri nasip alsın, sen birisinde sıkıntı olma.

Berduş yürüyüşünü bırak, emeğe bağlan, istikamet kıl,
Gezip gece gündüz, Habibiy, bî-karar u derbeder olma. (1965)

BULAK²⁷⁰ BAŞINDA

Seyredip gördüm güzel, bu bağın gülzârina kadar,
Gül ile kıymetlenip etrafı duvarına kadar.

Hemen düzenleyip koynuna aldı asmalar,
Vardım aheste yürüyüp gülhane, ambarına kadar.

Saf çekip mihmana, tutar her ağaç meyvesini
Elma ve şeftali, armut ve incir ve narına kadar.

Göz kamaşır, rengârenk güller açılmış her taraf,
Yorulurlar cilveyle yapraktan ayakaltına alınana kadar.

Can rahatı bir canlı havuz üstünde yazlık, acep,
Oynayıp akan şırıldayıp dalgalı nehirlere kadar.

Bunca da mihmannevaz u dilkeş u dildar iken,
İşçi sahipkârından büyük müdürüne kadar.

İbret alsınlar Habibiy gibi gelip, kolhozcular,
Bir bir gözden geçirsın yokundan varına kadar.
(1946)

²⁶⁹ Tembel

²⁷⁰ Çeşme, kaynak

261. SÄLÄMİNG BOLMÄSÄ

Bâqmäs el rähmät közi birlä säläming bolmäsä,
Bälki äxlâqu ädäb üzrâ dävâming bolmäsä.

Älimü mehnâtkäş eldän äylämä hürmät ümid,
Muhtäräm insângä lâyıq ehtirâming bolmäsä.

Härnä iş qılsäng hăläl iş qıl, hämä tähsin desin,
Qâlmägäy zikring cähândä yaxşı nâming bolmäsä.

Söz şirin bolsä şäkârdür, bolsä aççıq zähr erür,
Sengä kim kelgän yâqın şirin kälâming bolmäsä.

Yürmägil behudä täyinsiz mälâmâtlâr bilän,
Bolmägäy ümringdä rähät intizâming bolmäsä.

Boldilär insâfı vicdândä başâr püstü bäländ,
Qay başârdän der seni, orning maqâming bolmäsä.

Ey Habibiy, aql ilä ändişä qıl, mümkün emäs
Yetmäging ezgü täläbgä ehtimâming bolmäsä.
(1968)

SELAMIN OLMASA

Bakmaz halk rahmet gözü ile selamin olmasa,
Belki ahlak u edep üzerine devamın olmasa.

Älim u emekçi halktan etme hürmet, ümit,
Muhterem insana layık ihtiramın olmasa.

Her ne iş yapsan helal iş yap, hepsi tahsin desin,
Kalmaz zikrin cihanda, iyi namın olmasa.

Söz tatlı olsa şekerdir, olsa acı zehrolur,
Sana kim gelen yakın, tatlı kelamın olmasa.

Yürüme beyhude belirsiz melametler²⁷¹ ile,
Olmaz ömründe rahat, intizamın²⁷² olmasa.

Oldular insaf u vicdanda beşer, düşük ve yüksek,
Hangi beşerden der seni, görevin makamın olmasa.

Ey Habibiy, akl ile endişe et, mümkün değil
Ulaşamazsın hayırlı talebe, ihtiramın olmasa.
(1968)

“YÄ” HÄRFİNİNG YÄŞLÄRİNİNG YAXŞILÄRİ

262. YAXŞI

Gülçehrä gözällärdän çın ähdü vâfâ yaxşı,
İşq ähli vâfâ üzrâ cân qılsä fidâ yaxşı.

Egnidä ipäk baxmäl, kök cämâyü yüz lälä,
Yürgändä xırâm äyläb keng sähnü fâzâ yaxşı.

Söz açsä muhabbâtdän âhistä külib toxtäb,
Oynäb saçını uşläb turgändä häyâ yaxşı.

Gülşändä sähär çağı gül şaxidä bülbüllär,
Qılgändä gazälxânlik, şox sävtü sädâ yaxşı.

Çalgısin älib qolgä mäşq äyläsä tännâzim,
Cänlärägä âqız bolgän “Gülyâr”ü “Nävâ” yaxşı.

Könglimdägi maqsädni ärz etgäli yârimgä,
Gäh säyri çämân yaxşı, gäh käyfi säfâ yaxşı.

Yâr väslin ümididä aş'âr ilä mädh äyläb,
Küylävçi Habibiygä xuşbährä hävâ yaxşı. (1951)

“YA” HARFİNİN GENÇLERİNİN İYİLERİ

İYİ

Gülçehre güzellerden gerçek ahd u vefa iyi,
Aşk ehli vefa üzerine can etse feda, iyi.

Omzunda ipek kadife, gök elbise ü yüz lale,
Yürüdüğünde salınıp geniş feza sahnesi iyi.

Konuşsa muhabbetten aheste gülüp, durup,
Oynayıp saçını, avuçlayaduran hayâ iyi.

Gülşende seher zamanı gül şahında bülbüller,
Yaptığında gazelhanlık, şen ses u seda iyi.

Çalgısını alıp ele, meşk etse tennâzim,
Canlara ağız olan “Gülyâr”, “Neva” iyi.

Gönlümdeki maksadı arz etmek için yârime,
Bazen seyr-i çimen iyi, bazen keyf-i sefa iyi.

Yâr vaslının ümidinde şiirler ile methodip,
Okuyucu Habibiy'e hoşnasip hava iyi. (1951)

²⁷¹ Kınanmışlık, rezillik

²⁷² Tertip, düzen, nizam üzerine olmak

263. YÄNGİ DÄVRÂN

İşlädi hürlikdä xalqım – yängi dävran güllädi,
Gam ketib, rähätdä boldi, cismärâ cân güllädi.

Körsätib ğayrät qorıqlärni açib, âbâd etib,
Qıldılar mehnät ädädsiz, paxtä mäydân güllädi.

Täşnäläb yätgän qaqr çöllärgä suv yürgizdilər,
Kirdi hâsilgä neçä däştü biyâbân güllädi.

Kolxozü sovxozdä âq üylär, qatâr keng köçälär,
Yängi şährü yängi qışlâq bağü bostân güllädi.

Paxtäzârü ğälläkârü säbzävât, sermevâ bağ,
Nâzu ne' mätgä färävân boldi dehqân, güllädi.

Kim sädâqat birlä mehnät qıldı özni körsätib,
Xalqımızdän âldi âlqış birlä unvân, güllädi.

Faxr etib här qançä mädh etsäm Habibiy, şunçä âz,
Bârâ-bârâ tâptı şührät Özbekistân, güllädi. (1950)

YENİ DEVRAN

Çalıştı özgürlükte halkım, yeni devran açıldı,
Gam gidip, ferahlık oldu, cism içinde can açıldı.

Gösterip gayret, kuru toprakları açıp, âbâd edip,
Ettiler emek sınırsız, pamuk meydanı açıldı.

Susayıp yatan kuru çöllere su yürüttüler,
Girdi hasıla, nice bozkır u bî-yaban açıldı.

Kolhoz u sovhozda²⁷³ ak evler, geniş dizi sokaklar,
Yeni şehir u yeni kışlak, bağ u bostan açıldı.

Pahtazar, gallakor²⁷⁴, sebzevat²⁷⁵, meyveli bağ,
Naz u nimette refah oldu çiftçi, açıldı.

Kim ki sadakat ile emek etti kendini gösterip,
Halkımızdan aldı alkış ile unvan, açıldı.

Övünüp ne kadar methetsem Habibiy, bunca az,
Pare pare buldu şöret Özbekistan, açıldı. (1950)

264. BİZİNİNG YAŞLAR

Bizdä yaşlar bârki, göyâ cân biri, vicdân biri,
Dävrimizdä nâdiri dävran biri, cânân biri.

İstägänçä hâsil âlmâqdä hâlâl mehnät bilän,
Mehnätim baxtim degän dehqân biri, bağbân biri.

Bir-birigä ilmü hikmätä bolib yârü mädâr,
Xılmâ-xıl tâpgäy tügälmäs kân biri, imkân biri.

Târu mâr äyläb yävuz yâvlärni çaqqânlik bilän,
Qılsä cäng mäydânidä cävvlân biri, pâlvan biri.

Xalq üçün sağlıqını saqlaş xızmatidä ertä-keç
Bolsä bemâr ähligä därmân biri, luqmân biri.

Ğayrätü sur'ât bilän tün-kün bärâbâr säyr etâr,
Lähzädä sährâyü bepâyân biri, âsmân biri.

Sân'ât ärbâbi Habibiy, şâd etâr här dâm oqıb,
Rähät äfzâ şe'r ilä dâstân biri, xuşxân biri.

BİZİM GENÇLER

Bizde gençler var ki, güya can biri, vicdan biri,
Devrimizde nadir-i devran biri, canan biri.

İsteyerek hasıl almakta helal emek ile,
Emeğim, bahtım diyen çiftçi biri, bağban biri.

Birbirine ilm u hikmette olup yâr u medar,
Türlü türlü bulur tükenmez kân biri, imkan biri.

Tar u mar edip yavuz düşmanları mahirlik ile,
Etse ceng meydanında gezinme biri, pehlivan biri.

Halk için sağlığını saklamak hizmetinde er geç
Olsa bî-mar²⁷⁶ ehline derman biri, lokman biri.

Gayret ve sürat ile gece gündüz beraber seyredir,
Lahzada sahra ve bî-payan biri, asuman biri.

Sanat erbabı Habibiy, şad eder her dem okuyup,
Rahat efzâ şiir ile destan biri, hoşhan biri.

²⁷³ SSCB'de devlet mülkiyetindeki tarım işletmeleridir

²⁷⁴ İkinci, tahıl ekincisi

²⁷⁵ Yeşil sebzeler

²⁷⁶ Mariz, hasta

265. YÂR İŞİ

Nâzu istiğnâ ekân nâzik tâbiât yâr işi,
Bolmâgây nâzu tığâfildân bölâk dildâr işi.

Dildâgi dâğı firâqımnı yuvâlmâs köz yaşım,
Mâvc qılmâq dâğı hicrânımnı gülruxsâr işi.

Vâqıf olmâs âhli ğaflât ışq elin köz yaşidin,
Bilgâli yulduzlâr âsrârın keçâ bedâr işi.

Qaydâ bilsin dârdi yoq bedârd luqmân qadrini,
Köz tutib kütümâq Hâkimi hâzıqın bemâr işi.

Kimki dâ'vâyi muhabbât qılsâ tursin âhdidâ,
Hâr muhabbâtning gâhi râhât, gâhi düşvâr işi.

Bülbül ışqın imtihân qılgây tikânlâr birlâ gül,
Bul âcâb keldi gülü gülçehrâyü gülzâr işi.

Ey Habibiy, dâvlâti vâsl üzrâ mağrur olmä köp,
Çıqmâsin nâgâh yâmân ğammâzi bâdkirdâr işi.
(1946)

266. ÂYCÂMÂL

Mehri ây câmâlinggâ könglim âşiyân boldi,
Mehr emâs, vücudingâ bâlki âyni cân boldi.

Kündâ bir çıqıtb xurşid ârâsingni şävqidâ,
Toxtâmây kezâr dâim kökdâ sârgârdân boldi.

Sendâ egmä qâşlârni kördiyü xıçâlâtdân
Yângi ây bulut içrâ berkinib nihân boldi.

Sâbzâlâr âyâğinggâ yüzni sürtib öpkâylâr,
Bu şârâfdin ânârgâ bağ ârâ mäkân boldi.

Köz uçı bilân ul kün mengâ bir külib bâqđng,
Şum raqıblârim bağri laxtâ-laxtâ qân boldi.

Öz qolingdâ mäy tutding köz tikib Habibiy deb,
Ânçâ bâr ekân mehring şämmâyi âyân boldi.
(1944)

YÂR İŞİ

Naz u istigna iken nazik tabiat yâr işi,
Olmaz naz u tegafilden parça dildar işi.

Gönüldeki dağ u firakım yıkanmaz gözyaşımıla,
Dalgalandırmak dağ-ı hicranımı, gülruhsar işi.

Vâkıf olmaz ehl-i gaflet, aşk halkı gözyaşından,
Bilmek için yıldızlar esrarını, gece uykusuz işi.

Nereden bilsin derdi, yok bî-dert lokman değerini,
Bekleyip gözlemek hekîm-i hazıkın²⁷⁷ bî-mar işi.

Kim ki davayı muhabbet etse dursun sözünde,
Her muhabbetin bazısı rahat, bazısı düşvar işi.

Bülbül aşkını imtihan eder dikenler ile gül,
Bu şaşırtıcı gül ve gülçehre ve gülzar işi.

Ey Habibiy, devlet-i vasl üzre mağrur olma hep,
Çıkmasın asla yaman gammaz u yaramaz işi.
(1946)

AYCEMAL

Mihr-i ay cemaline gönlüm aşıyan oldu,
Mihr değil, vücuduma belki aynı can oldu.

Günde bir çıkıp güneş, ışığının arasında,
Durmaz gezer daima gökte hayran oldu.

Sende eğik kaşlarını gördü de utançtan
Yeni ay bulut içre kapanıp nihan oldu.

Sebzeler ayağına yüzünü sürtüp operler,
Bu şereften onlara, bağ içine mekan oldu.

Göz ucu ile o kün bana bir gülüp baktın,
Hileci rakiplerimin bağrı parça parça kan oldu.

Kendi elinde mey tuttun bekleyip Habibiy deyip,
Anca var iken mihrin en küçük miktarı ayan oldu.
(1944)

²⁷⁷ Maharetli, işinin ehli

267. MİRZÄÇÖL KOMSOMOLLÄRİGÄ

Dävyüräk, mehnätgä pälvân komsomol derlär seni,
Çölni qılğäy bağu bostân komsomol derlär seni.

Älgä bäsän här ağır işlärdä tâqat körsätib,
Çın bähâdir märdi mäydân komsomol derlär seni.

Mirzäçölni bir gözäl şähr äylä, tân bersin cähân,
Bolsin endi paxtägä kân, komsomol derlär seni.

Ğayrätingni körsät, äqlä komsomollik nâmını,
Här nä qılsäng bârdur imkân, komsomol derlär seni.

Gül ekib gülşän qılıb, sermevâ bağ et yâšnätib,
İşgä mâhir ustâ dehqân komsomol derlär seni.

Şähring üzrâ nur sâçâr Fârhâd quyâşi ertä-keç,
Baxtiyâr, şävkätli insân komsomol derlär seni.

Yâzdi mädhingni, Habibiy, tâpdi ziynät säfhälär,
Boldi zor tärıxı dâstân komsomol derlär seni.
(1944)

MİRZÄÇÖL KOMSOMOLLARINA

Devyürek, emeğe pehlivan komsomol derler seni,
Çölü yapar bağ u bostan, komsomol derler seni.

İleri basan her ağır işlerde takat gösterip,
Gerçek bahadır, merd-i meydan, komsomol derler seni.

Mirzäçölü bir güzel şehir eyle, inansın cihan,
Oldun şimdi pamuğa kân, komsomol derler seni.

Gayretini göster, akla komsomolluk namını,
Her ne etsen vardır imkan, komsomol derler seni.

Gül ekip gülşen edip, meyveli bağ et çiçeklendirip,
İşe mahir, usta çiftçi, komsomol derler seni.

Şehrin üzerine nur saçar Ferhad güneşi er geç,
Bahtiyar, şevketli insan, komsomol derler seni.

Yazdı methini, Habibiy, buldu kıymet sayfalar,
Oldu güçlü tarih-i destan, komsomol derler seni.
(1944)

268. BÄRNÄSİ

Bizni şâyda qılğäy bärnälärning bärnäsi,
Bir men emäs, dil bağlägän köpdür şâydası.

Körgäy zämân aqlım şâşib häyrätdä qâldım,
Mäftun qıldı oynäb turgäy ikki şähläsi.

Dünyâ közi körgän emäs bundäy mähvâşni,
Tengdâşi yoq dilrübälär içrâ yäktâsi.

Suhbät arâ şirin zäbân huşyârü dilkâş,
Qalbimdädür mengä qılğäy mehrü pärvâsi.
Yâr väslining zävqı dillärdä qaynâb,
Här ısq elin başidä bâr här xıl sävdâsi.

Dostlik üçün boldi mähkâm ähdü päymänlär,
Ortamızdä begänäning bolmäs iğvâsi.

Közlärimdä cilvägärdür zebâ suräti,
Bizni şâyda qılğäy bärnälärning bärnäsi. (1960)

YİĞİDİ

Bizi şeyda eder yiğitlerin yiğidi,
Bir ben değil, gönül bağlayan çoktur şeydası.

Görür zaman, aklım şaşıp hayrette kaldım,
Meftun etti oynayıp durur iki şehlası.

Dünya gözü gören değil böyle güzeli,
Akranı yok dilrubalar içine eşsizi.

Sohbet arasında tatlı dil hoşyâr u dilkeş,
Kalbimdedir bana eder mihr-i pervası.

Yâr vaslının zevki gönüllerde kaynayıp,
Her aşk halkının başında var türlü sevdası.

Dostluk için oldu sağlam ahd u peymanlar,
Ortamızda biganenin olmaz kışkırtması.

Gözlerimde cilvegardır güzel sureti,
Bizi şeyda eder yiğitlerin yiğidi. (1960)

269. DÄRYÄ KÄBİ

Täşnä boldim väslingizgä âşığı şäydä käbi,
Negä siz nâzu täğäfildä, közi şählä käbi?

Ey birädär, sizgä bu xalvätnişinlik xob emäs,
Kännämälük häm bolurmu şuncälär äñqä käbi?

Bir-birigä häzlü daxl etmək biz elning ädäti,
Häzl üzä räncib qarä qäşni çimirmäng yä käbi.

Sälmäğingiz täğdek bolsin ağır här sähädä,
Dostlärgä könglingizni keng qıling dünyä käbi.

Ümringiz bolsin uzun, äyşü täräb häddän füzun,
Gülgä tolsin gülşäningiz, cännätül mä'vâ käbi.

Yol täpib, yengil günahlärni keçirgänsiz bugün,
Yol qıdirmäysiz neçün, bizlärgä bepärvâ käbi?

Här günähikim Habibiyning habibi teکشirib
Bilmäyin qılsä, keçirgäylär uluğ däryä käbi. (1960)

270. YİĞİTLİK

Birädärlär, yigitlik bir täpilmäs kimyâ keldi,
Ğanimät bilmäyin sârf äylägänlär nâräsä keldi.

Cähälät zulmätidä köp zämân behudä ümr ötdi,
Ağır ğaflätdä qalgänimiz bilimsizlik bälä keldi.

Qurildi qay küni ähkâmi şorâ ösdi ma'lumât,
Sävâdsizlik käsällärgä määrifdän dävâ keldi.

Körindi ma'rifät xurşidi, nuri boldi elgä âm,
Hämä käsib etdi bir-bir dävrimiz dävri säfâ keldi.

Yätimü kämbağallar sähibi fäzlü hünär boldi,
Bilür öz qadrini kim düşmännü kim âşinâ keldi.

Älur här kim huquqın, bolsä ğayrät öz küçi birlä,
Häläl mehnät bilän älgänçä älsä kim rävä keldi.

Äçildi hikmätü sän'ät qapusi, boldik baxtiyâr,
Habibiyydek neçä bebaxtlärgä müddäâ keldi. (1931)

DERYA GİBİ

Susadım oldum vaslınıza âşık-ı şeyda gibi,
Niye siz naz u tegafilde, gözü şehla gibi?

Ey birader, size bu halvetnişinlik²⁷⁸ iyi değil,
Az görücülük de olur mu şöyle anka lar gibi?

Birbirine yalan u müdahale etmek biz halkın âdeti,
Yalan üzerine azarlayıp kara kaşı yığmayın ya
gibi.

Ağırılığınız dağ gibi olsun ağır, her sahada,
Dostlara gönlünüzü geniş edin dünya gibi.

Ömrünüz olsun uzun, ayş u tarab hadden fazla,
Güle dolsun gülşeniniz, cennetü'l-meva²⁷⁹ gibi.

Yol bulup, hafif günahları geçirensiniz bugün,
Yol aramazsınız niçin, bizlere bî-perva gibi?

Her günahı Habibiy'nin habibi araştırıp
Bilmeden etse, geçirirler ulu derya gibi. (1960)

YİĞİTLİK

Biraderler, yigitlik bir bulunmaz bir kimya, geldi,
Ganimet bilmeden, sarf edenler ham geldi.

Cehâlet zulmetinde çok zaman beyhude ömr geçti,
Ağır gaflette kaldık, bilimsizlik bela geldi.

Kuruldu hangi gün kanunları, şûrâ büyüdü
malumatla,
Okuma yazması olmayan hastalara maarıftan deva
geldi.

Göründü maarif güneşi, nûru oldu halka umumî,
Bütün zengin etti bir bir, devrimize devr-i sefa
geldi.

Yetim ve fakirler sahib-i fazl u hüner oldu,
Bilir kendi değerini kim düşman u aşına geldi.

Alır her kim hukuku, olsa gayret kendi gücüyle,
Helal emek ile aldıgınca alsa kim reva geldi.

Açıldı hikmet u sanat kapısı, olduk bahtiyar,
Habibiy gibi nice bî-bahtlara arzu geldi. (1931)

²⁷⁸ Yalnız başına bir yere çekilip ibadetle meşğül
olma

²⁷⁹ Cennetin tabakaları

271. KOLXOZ BAĞLARI

Ävc äldi, yetdi vâygä kolxozlarımning bağları,
Bolsin közimgä totiyä ältin käbi tuprağları.

Bir yân örük, şaftalı, nâk, bir yân üzüm hər türlü
tâk,
Bir yân tāmāmān älmâzâr, köz ılgamäs qırğâğları.

Boldi xop äbâdü gözäl, şärbätgä toldi mämläkät,
Xuşbährä rāngä-rāng çämān keng şähr ilä
qışlâğlar.

Ketdi ğumayu şumğiyä, qırıldı yât ildiz bəri,
Äyländi ğulgä äqibät mehnät bilän yäntâğları.

Cānlärgä rāhät baxş etär güllär äcāb hidlär bilän,
Közlärni rävşānrāq etär firuzä rāng yäprāğları.

Yürdim Habibiy, säyr etib yürgän säri yürgim
kelib,
Faxr äylädim zävqım tolib gül-gül açılğan çağları.
(1946)

272. RAQQASÄ QIZLAR

Sāhnäi sän'ät tolib raqqasä qızlar oynadı,
Yâki bilmäm äsimān sāhnidä hülkär oynadı.

Rāng-bärāng pārdāz ilä gül-gül yānib älvān bolib,
Qāldirib älämni häyrätdä bolib pār, oynadı.

Bir-birigä qaddü qāmātdä münāsib hər biri,
Gāhi oynāb yākkä-yākkä, gāh bārābār oynadı.

Birläri äyniqsā mäydāni oynadı pirpirāb,
Qançä yulduz içrā royā māhi änvār oynadı.

Äfärindän özgä bir söz hām deyālmäy qāldi el,
Körsätib nāzik hünär äyländi, lābār oynadı.

Ey Habibiy, hər tāmāngä tāşlägändä silkinib,
Äq tāmāq birlä qulāqda gāvharü zār oynadı. (1944)

KOLHOZ BAĞLARI

Hızlandı, olgunlaşdı kolhozlarımın bağları,
Olsun gözümä tütüya ältin gibi toprakları.

Bir yan erik, şeftali, armut, bir yan üzüm her türlü
asma,
Bir yan tamamen elma bahçesi, göz almaz
sahilleri.

Oldu hayli äbâd u güzel, şerbete doldu memleket,
Hoş nasip, rengärenk çimen, geniş şehr ile
kışlakları.

Gitti ğumay²⁸⁰ u şumğiya²⁸¹, kesildi yabancı kök
önce,
Dolandı güle akıbet, emekle çöldeki dikenli
bitkileri.

Canlara rahat bahşeder, güllere acep kokularla,
Gözlerini daha açık eder firuze renk yaprakları.

Yürüdüm Habibiy, seyredip yürüyene doğru
yürüyesim gelip,
Fahr eyledim, zevkim dolup gül gül açılan
zamanları. (1946)

RAKKASE KIZLAR

Sahne-i sanat dolup rakkase kızlar oynadı,
Veya bilmem asuman sahnesinde ülker oynadı.

Rengärenk perdaz ile gül gül dönüp, elvan olup,
Kaldırıp älemi hayrette olup kanat, oynadı.

Birbirine boy posta münasip her biri,
Bazen oynayıp tek tek, bazen beraber oynadı.

Birileri özellikle meydanı oynadı dalgalanıp,
Ne kadar yıldız içre rüya, mah-ı enver oynadı.

Aferinden başka bir söz de diyemez kaldı halk,
Gösterip nazik hüner eyledi, kibar oynadı.

Ey Habibiy, her tarafa attığımda silkinip,
Ak damak ile kulakta gevher ü ältin oynadı. (1944)

²⁸⁰ Kökünden hızlı çoğalan çok yıllık bir ot

²⁸¹ Ekin köklerinden beslenen asalak yabancı ot

273. BĀHĀR NĀSĪMĪ

Keldi nāsīmī nāv bāhār, ölkəmni pārdāz āylādi,
Sāhrāni qıldı lālāzār, yer köksini sāz āylādi.

Bel bağlādi kolxozçılār yūzdān dām urgān
yūzçılār,
Közlāydi küzni közçılār mehnāt üçün yāz āylādi.

Tāng çāğı esgāndā sābā, güllārni uyğātđi hāvā,
Kök māsālārni bağ ārā baxmāl pāyāndāz āylādi.

Quşlār hāvādā oynāşib gülsāngā kelmāqdā şāşib,
Tā kelgüçā zāvqı āşib pār yāzđi, pārvāz āylādi.

Bülbül çāmāndā nağmāgār, gülgā qılıb hār dām
nāzār,
Öz ışqıdān sözlār māgār, ming türli āvāz āylādi.

Bāğlār bezāndi gül taqıb, oynāb tınıq sözlār āqıb,
Yāyrāb yāşār kökkā bāqıb öz hūsniğā nāz āylādi.

Sāzāndā ülfātlār bāhām kördim Habibiy, dām-
bādām,
Cor etđi “Nāvrozı ācām” erkin “Çāpāndāz” āylādi.
(1946)

274. MEHNĀT FĀZİLĀTĪ

Nāxuş mehnātki mehnātķāşgā dārmānū dāvā
bolğay,
Tāpib sāyqal köngil āināsi dāim ziyā bolğay.

Şārāf-şān keltürür öz vaqtidā bolğān hālāl mehnāt,
Neçünkim körsā hār nāāşinā hām āşinā bolğay.

Muqaddās dilgā ilmü fān bilān ğayrātñi cā qılsāng,
Uçıb köklārgā hār dām sāyrgāhing keng fāzā
bolğay.

Cāhāndā xılmā-xıl kānu tilsim āçğānlār insāndır,
Qādām qoysāng hār işgā aqlü ilming rāhnāmā
bolğay.

Çuqur fikr etsā insān qudrātın kim yerdāyü kökdā
–
Qālib hāyırātdā közlār hām āçıq suvrātñāmā
bolğay.

Bolib insāngā qudrātli qurāl hār işdā ilmü fān,
Nā işlār qılsā qılğān işlār āyni müddāā bolğay.

Hāmişā yaxşı bolsın xalq ārā āxlāqu ādābing,
Sālābāt baxşü göyā cāmāi qıymāt bāhā bolğay.

Ānıq bildim, Habibiy, kimki ādāt qılsā mehnātğā,
İşāncın āqlāb āxır elgā erkin peşvā bolğay.
(1964)

BAHAR NESİMİ²⁸²

Geldi nesimî ilkbahar, ülkemi perdez etti,
Sahrani etti laleazar, yer gögsünü saz etti.

Bel bağladı kolhozcular, yüzden dem vuran
yüzcüler,
Gözlerdi güzü gözcüler, emek için yaz etti.

Tan zamanı estiğinde saba, gülleri uyandırdı hava,
Gök otlarını bağ içine kadife ayak halısı etti.

Kuşlar havada oynaşıp gülsene gelmekte şaşırıp,
Ta ki geldikçe zevki aşır kanat serdi, perdez etti.

Bülbül çimende nağmegar, güle edip her dem
nazar,
Kendi aşkıdan sözler meğer bin türlü avaz etti.

Bağlar bezendi gül takıp, oynayıp, diri sözler akıp,
Eğlenip yaşar göğe bakıp, kendi hüsnüne naz etti.

Sazende ülfetler beraber gördüm Habibiy,
dembedem,
Konuştu “Nevrüz-ı acem” özgür “Çependaz” etti.
(1946)

EMEK FAZİLETİ

Ne hoş emek ki emekçiye derman u deva olur,
Bulup cila, gönül aynası daima ziya olur.

Şeref şan getirir kendi vaktinde olan helal emek,
Niçin ki görse her na-aşına da aşına olur.

Mukaddes gönle ilm ü fen ile gayreti yer etsen,
Uçup göklere her dem seyrğahın geniş feza olur.

Cihanda türlü türlü kân u tilsim açanlar insandır,
Adım atsan her işe akl u ilmin rehber olur.

Derin fikr etse insan kudreti ki yerde ve gökte –
Kalıp hayrette gözler de açık suretnema²⁸³ olur.

Olup insana kudretli kural, her işte ilm ü fen,
Ne işler etse, ettiği işler aynı arzu olur.

Daima iyi olsun halk içinde ahlak u edebin,
Metanet bahşeden güya pahalı elbise olur.

Doğru bildim, Habibiy, kim ki âdet etse emeğe,
İnancını aklayıp sonra halka özgür reis olur. (1964)

²⁸² Hafif hafif ve latif bir tarzda esen rüzgârla ilgili

²⁸³ Suret süsleyen

275. TENGDAŞI

Bolâlmäs nâzâninlär nâzânin yârimni tengdâşi,
Neçük häyrätdä ilgi titrämây naqş etdi naqqâşi.

Yâmân közlär mabâdâ fitnä qozğab bâqmäsünlär
deb,
Közin märdümläri şoxânâ tiğ oynär, demä qâşi.

Çämändä här keçä nâz uyqudän turğunça
tännâzim,
Bulutlär suv sepib ötgäy, süpürgäy, subhi färrâşi.

Körib här kündä bir, mehri cähân yığläb
xıçaldän,
Bârib mağrib säri kök dâmânin qân äylägän yâşi.

Tün âqşâm yâ ilä men, şâm ilä pârvânâ cäm
boldik,
Bärâbär kelmädi bärdeşimä pârvânâ bärdeşä.

Habibiy, kimki ul sâhib nâzârdän bir nâzâr tâpsä,
Ösib tâğlär kâbi köngil fäläkkä faxr etär bâşi.
(1944)

276. YÂR KELDİ

Yâr keldiyü yâr keldi, gül fâsli bähâr keldi,
Gül-gül açilib, yâ'ni gülçehrâ nigâr keldi.

Kördim köçädä bir kün ağıyâr ilä yârimni,
Râşk âldi vücudimni, nâmus ilä âr keldi.

Öz yâri bilä här kim yäyräb yâşâsin oynäb,
Öz erki özidä deb, xop râsmü şîâr keldi.

Bağ içrâ visâl istäb, şâm âldidä äyländim,
Barq urdi çaqın yänğliğ yäkbârâ düçâr keldi.

Dildârim äcâb xuşyâr insângä bâqar bolsä,
Bebährägä yoq lütfü ışq ähligä bâr keldi.

Häcridä qâlib äylär, qıynâlgän edi cânim,
Tâşrifi qadâm qıldı, cânimgä bākâr keldi.

Âşiftä Habibim deb, körgändä soräb hâlim,
Şäd äylädi, ğam ketdi, qalbimgä mädâr keldi.
(1964)

YAŞITI

Bulunmaz nazeninler, nazenin yârimin yaşıtı,
Nice hayrette eli titremez, nakş etti nakkaşı.

Yaman gözler, fitne ayaklanırsa bakmasınlar
deyip,
Gözün bebekleri şahane kılıç oynar, deme kaşı.

Çimende her gece naz uykusuna durunca
tennazım,
Bulutlar su serpip gelir, süpürür sabahı çöpçüsü.

Görüp her günde bir, mihr-i cihan ağlayıp
xıcaletten,
Varıp mağrîbe doğru gök damın kan eyleyen
genci.

Dün akşam yay ile ben, akşamla pervane
toplandık,
Beraber gelmedi (benim) sabrımâ pervane sabrı.

Habibiy, kim ki o sahib-i nazardan bir nazar bulsa,
Büyüyüp dağlar gibi gönül, feleğe fahr eder başı.
(1944)

YÂR GELDİ

Yâr geldi, yâr geldi, gül fasl-ı bahar geldi,
Gül gül açılıp, yani gülçehre nigâr geldi.

Gördüm caddede bir gün ağıyâr ile yârimi,
Kıskançlık aldı vücudumu, namusla ar geldi.

Kendi yâri ile her kim eğlenip yaşasın, oynayıp,
Kendi özgürlüğü kendinde deyip, çok resm u iz
geldi.

Bağ içre visal isteyip, akşam önünde dolandım,
Parladı kıvılcım, yenilik yekpare müptela geldi.

Dildarım acep hoşyâr insana bakar olsa,
Nasipsiz yok lütfü, aşk ehline var geldi.

Ayrılığında kalıp aylar, ezilendi canım,
Adımı teşrif etti, canıma boşuna geldi.

Aşüfte Habibim deyip, görünce sorup hâlimi,
Şad etti, gam gitti, kalbime medar geldi. (1964)

277. NİMÄ BOLDİ?

Kelmâqçı edi, kelmâdi yârim, nimâ boldi?
Ul sârvi çâmân lâlâ üzârim, nimâ boldi?

Dildârü dilârâmü vâfâdârü şirin söz,
Cânim bilâ teng lâyli nigârim, nimâ boldi?

Dünyâgâ kelib tâpgân uluğ dâvlätü baxtim,
Şâni şarâfim, yoq ilâ bârim, nimâ boldi?

Men bundâ bolib tâšnâyü yâr undâ erür şâd,
Qılmâsmü âsâr âh ilâ zârım, nimâ boldi?

Häyrâtdâ bâqıb, keçâyü kündüz micâ qâqmây,
Köz tindi kütib, közi xumârim, nimâ boldi?

Qâsdi yetäkör ârzü pâyâmimni bâyân et,
Âxır tügämây säbrü qarârim, nimâ boldi?

Gül-gül açilib kelsä Habibiyni sorâğlab,
Yâšnâb yâşarây, fâsli bâhârim, nimâ boldi? (1953)

NE OLDU?

Gelmeli idi, gelmedi yârim, ne oldu?
serv-i çimen lale yüzlüm, ne oldu?

Dildar u dilaram u vefadar u tatlı söz,
Canım ile denk leyl-i nigarım, ne oldu?

Dünyaya gelip bulan ulu devlet ü bahtım,
Şan ile şerefim, yok ile varım, ne oldu?

Ben bunda olup susamış, yâr onda olur şad,
Etmez mi eser ah ile zârım, ne oldu?

Hayrette bakıp, gece u gündüz kirpik kalkmaz,
Bekledi gözleyip, şehla bakışım, ne oldu?

Haberci yapadur, arz u haberimi beyan et,
Sonra tükenmez sabr u kararım, ne oldu?

Gül gül açılıp gelse Habibiy sorgulayıp,
Açılıp çiçeklenir, fasl-ı baharım, ne oldu? (1953)

278. OYLÄ-SÜYLÄ

Här eşitgänlärni yuvgil suv kâbi,
Härnä körsäng äytmägil közgü kâbi.

Xalq içindâ qadrü qıymät istäsäng,
Kämnämâlik âdät et incü kâbi.

Extiyâr äyläb ädâbning pârdäsin,
Sözläsäng ta'sir etâr çâlğu kâbi.

Dilkäşü xuşgäp, yâqımlı, pâk bol,
Mâclis ârâ dilbâri dilco kâbi.

Ähli dârdgä suhbätिंग bolsin dävâ,
Nâk, ânâr, âlmä, behi, limü kâbi.

Tegmäsün nâgâh mälâmät oqları,
Sezgirü huşyâr bol âhu kâbi.

Kämtârinlikni Habibiy, şevâ qıl,
Häm mülâyim bol mâmuq pârqu kâbi. (1950)

DÜŞÜN SÖYLE

Her işittiğini yıka su gibi,
Her ne görsen söyleme ayna gibi.

Halk içinde kadr u kıymet istesen,
Kemnemalığı²⁸⁴ âdet et inci gibi.

İhtiyar edip edebinin perdesi,
Söylesen tesir eder çalgı gibi.

Dilkeş u hoşgep²⁸⁵, güzel, pak ol,
Meclis süsleyen dilber u dilco²⁸⁶ gibi.

Ehl-i derde sohbetin olsun deva,
Armut, nar, elma, behi²⁸⁷, limon gibi.

Değmesin ansızın melâmet okları,
Hassas u huşyâr ol ahu gibi.

Mütevazılığı Habibiy, şive et,
Mülâyim de ol mamuk²⁸⁸ döşek gibi. (1950)

²⁸⁴ Adı sanı belirsiz, şöhretsiz, az görünen

²⁸⁵ Hoş sözlü

²⁸⁶ Gönül çeken, gönül arayan

²⁸⁷ SSCB'nin güney ve sıcak şehirlerinde yetişen meyveli bir ağaç, bu ağacın meyvesi

²⁸⁸ Pamuk

279. OYNADI

Sahnədə gül-gül yâñib, bir qaddi mävzun oynadı,
Bilmädim köz tindi yâ kökdän tüşib kün oynadı.

Toldi qarsäk zäl ärâ, boldi tälâb üzrâ tälâb,
Zävqu rähâtdän qilib dillärni mämñun, oynadı.

Çarx urib äyländi, kördim, gül-gül äyländi başım,
Toxtämây başımdâ göyâ çarxı gärdün oynadı.

Mâhiränâ körsätib sän'âtdâ rängâ-räng hünär,
Qılğüdek mingläb tāmāşâbinni mäcnun, oynadı.

Bârâ-bârâ ävc âlib, örtâb vücudimni bütün,
İşq otidän säçrâgân qalbindâ uçqun oynadı.

Sän'ätin sän'ätşünâs Erânu Hindistângäçâ
Körsätib, elni qilib şâydayü mäftun, oynadı.

Bir körib, ming âfärin, dedim, Habibiy, tән berib,
Här qadämdâ käşf etib hikmätli mämzun oynadı.
(1955)

280. MEHNÄT ŞARAFATI

Köpdür haqıqat äyläsâ mehnät şarâfati,
Qılmâq şärifü sâhibi hürmät âlâmâti.

Mehnät, muhabbät ikisi cüft bolsâ tâ äbäd,
Dävlät tuğılmây, ävc âlur äyşü färâğati.

Mehnät elimdâ şävkätü şanlı vâzifädür,
Qılğay äzizü bolmâgây elning mälâmâti.

Ğayrät tälâbgâ, istäsâ mehnätsiz äyşü kâm,
Bermäs kişigâ fâyda songgi nädâmâti.

Erkin häyätü izzätü rähâtdâ ümr ötär,
Bolsâ köngildâ ğayrätü vicdân sädâqati.

Här kün Habibiy, aql ilâ âlâmdän ibrät âl,
Âbâd etibdür ölkäni mehnätgâ âdâti! (1947)

OYNADI

Sahnede gül gül dönüp, bir kadd-i mevzun²⁸⁹
oynadı,
Bilmedim bekledi veya gökten düştüğü gün
oynadı.

Doldu alkış salon içinde, oldu talep üze talep,
Zevk ü rahattan edip gönülleri memnun, oynadı.

Dolanıp döndü, gördüm, gül gül dolandı başım,
Durmaz başımda güya dönen dünya oynadı.

Mahirane gösterip sanatta rengârenk hüner,
Yapar gibi binlerce temaşabini²⁹⁰ mecnun, oynadı.

Pare pare hızlanıp, örtüp vücudumu bütün,
Aşk ateşinden sıçrayan kalbimde kıvılcım oynadı.

Sanatı sanatşinas Eran u Hindistan'a kadar
Gösterip, halkı edip şeyda ve meftun, oynadı.

Bir görüp, bin aferin dedim Habibiy, bekleyip,
Her adımda keşfedip hikmetli mazmun oynadı.
(1955)

EMEK ŞERAFETİ²⁹¹

Çoktur hakikat, etse emek şerafeti,
Kılmak şerif ü sahib-i hürmet alameti.

Emek, muhabbet ikisi çift olsa ebediyen,
Devlet doğmadan hızlanır ayş u feragati.

Emek halkımda şevket ü şanlı vazifedir,
Yapar azizi, olmaz halkının melameti.

Gayret talebe, istese emeksiz ayş u kam²⁹²,
Vermez kişiye fayda, sonrası nedameti.

Özgür hayat u izzet ü rahatta ömr geçer,
Olsa gönülde gayret ü vicdan sadakati.

Her gün Habibiy, akl ile âlemden ibret al,
Âbâd etmiştir ülkeni, emeğe âdeti! (1947)

²⁸⁹ Mevzun boy, biçimli boy

²⁹⁰ Seyirci, izleyici

²⁹¹ Şereflik

²⁹² İstek, arzu, maksat, dilek

281. SĀLĀMĀT KELDĪ

Māhvāşim sāyri çamān qıldı sālāmāt keldi,
Men üçün aynı şarāf aynı sādāt keldi.

Hār keçā fikrū xayāli bilā uyqu yoq edi,
Şükürkim telbā köngil tindiyü rāhāt keldi.

Tālx edi āğzimü lāzzāt yoq edi aşımdā,
Ābi yāvğān esā hām eçdi hālāvāt keldi.

Qutlu külbāmgā bukün etdi mübārāk qadāmi,
Iztrāb āldi vücudimni, hārārāt keldi.

Rāşk etib hāsērāt ilā qāldi raqıblār hāyrān,
Şānū şāvkat bilā bir keldi, ālāmāt keldi.

Ātāşin yüz üzā dürdānā kābi ter birlā,
Lābdā külgüsiyü māstānā xıçālāt keldi.

Röbārōdidā turib yergā Habibiy, bāqđım,
Ketdi qalbimdāgi söz özgāçā hālāt keldi. (1958)

282. PĀRDĀZ ĀYLĀDĪ

Yār özgā pārdāz āylādi, sāz āldiyü, sāz āylādi,
Cor āylāb āvāz āylādi, “Gülyār”ü, “Şāhnāz”
āylādi.

Cānān ācāb huşyār ekān, tānnāzū şox dildār ekān,
Könglidā mehri bār ekān, işq āhlin e’zāz āylādi.

Şirin şākārdin sözlāri, āhugā oxşār közlāri,
Bir keçā tānhā özlāri külbāmgā pārvāz āylādi.

Gül-gül yānib yāşnāb-tolib güleşāngā kirgāndā
külib,
Güllāri körib xandān bolib bārgin pāyāndāz āylādi.

Yıllār yāşār bolsin āmān, mengā bolibdür
mehribān,
Begānādin āylāb nihān özigā hāmraz āylādi.

Kirgāndā men suhbāt ārā āhistā qıldı bir imā,
Boldi müyāssār müddāā el içrā mümtāz āylādi.

Qılsām Habibiy, söz tālāb çıqdı qabāğın bir qarāb,
Yüz ğamzā birlā erkālāb, bir dāmginā nāz āylādi.
(1940)

SELAMET GELDĪ

Mehveşim seyr-i çimen etti, selamet geldi,
Benim için aynı şeref, aynı saadet geldi.

Her gece fikr u hayali ile uyku yok idi,
Şükür ki deli gönül dindi de rahat geldi.

Acı idi ağzım u lezzet yok idi aşımda,
Ab-ı yavan ise de çözdü, helavet²⁹³ geldi.

Kutlu kulübeme bugün etti mübarek adımı,
Iztrap aldı vücudumu, hararet geldi.

Kıskanıp hasret ile kaldı rakipler hayran,
Şan u şevket ile bir geldi, alamet geldi.

Ateşli yüz üzerine dürdane gibi ter ile,
Dudakta gülüşü de mestane, hicalet geldi.

Yüz yüze de durup yere, Habibiy baktım,
Gitti kalbimdeki söz, yabancı gibi hâlet geldi.
(1958)

PERDAZ²⁹⁴ ETTĪ

Yār yabancı perdez etti, saz aldı da saz aldı,
Konuşup ses etti, “Gülyār”ı, “Şehnāz” etti.

Canan acep hoşyār iken, tennaz u şen dildār iken,
Gönlünde mihri var iken, aşk ehli saygı gösterdi.

Tatlı şekerden sözleri, ahuya benzer gözleri,
Bir gece yalnız, kendileri kulübeme nur etti.

Gül gül dönüp, açılıp, dolup gülşene girdiğinde
gülüp,
Gülleri görüp, handan olup yaprağı ayak halısı etti.

Yıllar yaşar, olsun sağ, bana olmuştur mihriban,
Bî-ganeden eyleyip nihan, kendine hemraz²⁹⁵ etti.

Girdiğinde ben sohbet içine, aheste etti bir ima,
Oldu müyesser arzu, halk içre mümtaz etti.

Etsem Habibiy söz talep, çıktı kabağa bir bakıp,
Yüz gamze ile şımarıp, bir lahzasına naz etti.
(1940)

²⁹³ Tatlılık, şirin olmak

²⁹⁴ Cila

²⁹⁵ Sırdaş, en yakın arkadaş

283. BİLMÄGÄY

Sağlıq âliy ne'mât, el bemâr bolmäy bilmägäy,
Köz tutib hâzıq tâbibgä zâr bolmäy bilmägäy.

Här kişi sağlıq-xâtircämlikni bâylik bolgänin
Därd ilä täşviş örüb äfgâr bolmäy bilmägäy.

Keng cähändä istägänçä yäyräb ümr ötkärgänin,
Tâ közigä yäyrä älmäy târ bolmäy bilmägäy.

Fikri yoq nâdân mäşaqqatsız tiriklik läzzätin,
Nägähân iş müşkilü düşvâr bolmäy bilmägäy.

Nävqırân yaşlık bükilmäs küçgä tolgän dövrini
Qartayib qoldä äşâ nâçâr bolmäy bilmägäy.

Aql äzib mästü pärişanlıkdägi nuqsânlärin
Huşi başigä kelib huşvâr bolmäy bilmägäy.

Mäscidü mänsäb ğururidä kelirgän yaxşılär
Özni mänsäbdän tüşib bekâr bolmäy bilmägäy.

Cism ilä cänni Habibiy, işq oti küydürgänin,
Keçälär qâqmäy miccä bedâr bolmäy bilmägäy.
(1969)

284. ÖRGÜLÄY

Yäşnüb açilgän gülmüsän ey gülzârim, örgüläy,
Cânım täsâdduq sen üçün gülçehrä yârim, örgüläy.

Körgändä özlükdän ketib älgäy tänimni ıztırâb,
Qâlmäs özimdä aqlu huş hâm ixtiyârim örgüläy.

Bolgäy işim âhu fiğân, hicrân tüni tâng âtküçä,
Bilmäm qaçân ta'sir etâr bu âhu zârim, örgüläy.

Qalbimdä zor gülxan bolib yângäy tütünsüz işq oti,
Köklärgä uçsin kül kâbi cismim ğubârim örgüläy.

Ta'nü mälâmât taşlâri mäcruhu äfgâr äylädi,
Cânâ käräm qıl, çarâ ketdi mädârim, örgüläy.

Râhm äyläsäng här däm netâr men telbäyü
devânägä,
Tâ elgä külgü bolmäyin şâfquat şîârim örgüläy.

Väsling xayâli ülfätim, baxtim Habibiy şul, dedim.
Lekin ğamı häcring netây xeşü tábârim, örgüläy.
(1963)

BİLMİZ

Sağlık ulu nimet, halk hasta olmaz, bilmez,
Bekleyip hazık²⁹⁶ tabibe zâr olmaz, bilmez.

Her kişi ki sağlığı, ferahı zengin olanın
Dert ile karıştırıp, örüp efkar olmaz, bilmez.

Geniş cihanda istediğince eğlenip, ömür geçirenin,
Ta ki gözü zevk alamaz, dar olmaz, bilmez.

Fikri yok nadan, meşakkatsiz dirilik lezzeti,
Nagehan²⁹⁷ iş müşkil u düşvar olmaz, bilmez.

Delikanlı gençlik bükülmez, güce dolan devrini
Yaşlanıp elde asa, naçar²⁹⁸ olmaz, bilmez.

Akl azıp mest u perişanlıktaki noksanları
Akli başına gelip hoşyâr olmaz, bilmez.

Mescid u menseb²⁹⁹ gururunda gelen iyiler
Kendi mensebden düşüp boşuna olmaz, bilmez.

Cism ile canı Habibiy, aşk ateşi yakanın,
Geceler kakmaz kirpik, uykusuz olmaz, bilmez.
(1969)

KURBAN OLUR

Çiçeklenip açılan gül müsün ey gülzârim, kurban
olur,
Canım sadaka verir senin için gülçehre yârim,
kurban olur.

Gördüğünde kendiliğinden gidip alır tenimi ıztırıp,
Kalmaz kendimde akl u huş da ihtiyârım kurban
olur.

Olur işim ah u figan, hicran gecesi tan atana kadar,
Bilmem ne zaman etkiler bu ah u zarım, kurban
olur.

Kalbimde zor gülhan olup, yanar tütünsüz aşk
ateşi,
Göklere uçsun gül gibi cismimin tozu kurban olur.

Ten u melâmet taşları yaralı ve figan eyledi,
Cana kerem et, çare gitti medarım, kurban olur.

Acısan her dem ne ederim telbe u divaneye,
Ta halka gülüş olmayın, şefkat izim kurban olur.

Vaslın hayali ülfetim, bahtım Habibiy şu, dedim.
Ama firakın gamı, ne edeyim kardeş u soyum,
kurban olur. (1963)

²⁹⁶ Maharetli, işinin ehli

²⁹⁷ Birdenbire, ansızın, aniden

²⁹⁸ Çaresiz, elinden iş gelmeyen

²⁹⁹ Görev, mertebe, makam, kariyer

285. MÄYPÄRÄST

Örgülây, dävringdä dävran sürgäningdän örgülây,
Mäypärästlär birlä suhbät qurgäningdän örgilây.

Pâyma-pây xırgâyı ağzinggä yäräşgây munça häm,
Dävdiräb gäh tentiräkläb yürgäningdän örgilây.

Yolmä-yol devâr quçağläb turtinib külkü bolib,
Yelkäni sürtib, başingni ürgäningdän örgilây.

Kästyumu şim läyü tuprağı pälit, peşänä qân,
Mästü müstağraq bolib oltirgäningdän örgilây.

Köz xırä, nursiz, süzik, käyfing tarâq şäkling
buzuq,
Sözlâyälmây läbläringni burgäningdän örgilây.

Körsä kim mästänä ta'zimingni ming rähmät
degây,
Xalq içindä bunça hürmät körgäningdän örgilây.

Däm-bädäm ibratlı pänd etsäm Habibiy, yalvârib,
Öşqirib cäncälni başläb turgäningdän örgilây.

286. YÄV QÄÇDİ

Cähân gârätgäri şärmändä ul şiddätli yäv qäçdi,
Gözäl bağımni yändirmâq üçün yürgän âlav qäçdi.

Özini er ätäb, fikr äylämây erlärgä düç keldi,
Äyâğgä öräldi, boldi belbâğı tüşäv, qäçdi.

Yärâğlık här yärâğlärni körib bizning yigitlärdä,
Yärâğlär kim yärâğsız yelkägä äsgän kösäv qäçdi.

Qızıl bâyrağlı cängçi ärmiyämning häyâbätin
körgäç,
Tänigä lärzä tüşdi, boldi körü kär, saqäv, qäçdi.

Hücum äyläb çıqardä çıqdı mağrur ätlänib şaşqın,
Qäçärdä qaldı ätlär, âraqgä bāqmây, yävav qäçdi.

Yutuq bizlärdä deb, yutqızdi, köz tindi, baş
äyländi,
Qoyib här yergä sânsiz mülkü ämvâlin gârâv,
qäçdi.

Tâmâşâ qıl, Habibiy, oğrılar, bäsquñçilär hâlin,
Päçaqländi, buzildi bärçä istehkâmü gäv, qäçdi.
(1944)

MEYPEREST

Kurban olur, devrinde devran sürene kurban olur,
Meyperestler ile sohbet kurana kurban olur.

Başka başka hırkası ağzına yaraşır bunca da,
Kendini kaybedip bazen dolaşır yürüyene kurban
olur.

Bazen duvar kucaklayıp, dirsekleyip, gülüş olup,
Omzunu sürtüp, başını ipinden kurban olur.

Ceket u pantolon çamur, toprak ve pis, alın kan,
Mest u dalmış olup öldürene kurban olur.

Göz donuk, nursuz, süzük, keyfin tarak, şeklin
büzük,
Söylenmeyen dudakları çevirene kurban olur.

Görse ki mestane hürmetini bin rahmet der,
Halk içinde bunca hürmet görene kurban olur.

Dembedem ibretli nasihat etsem Habibiy, yalvarıp,
Azarlayıp gürültü başlayıp durana kurban olur.

DÜŞMAN KAÇTI

Cihan virancısı rezil, o şiddetli düşman kaçtı,
Güzel bağımı yakmak için yürüyen alev kaçtı.

Kendini er adayıp, fikr etmez erlere rastladı,
Ayağına örüldü, oldu bel bağı kuşak, kaçtı.

Yararlı her yararları görüp bizim yiğitlerde,
Silahlar kim silahsız omza asan maşa kaçtı.

Kızıl bayraklı cengci ordunun heybetini görünce,
Tenine lerze düştü, oldu kör u sağır, dilsiz, kaçtı.

Hücum edip çıktığında, çıktı mağrur atlanıp şaşkın,
Kaçtığında kaldı atlar, arkaya bakmaz, yaya kaçtı.

Zafer bizde deyip, yenildi, bekledi, baş dolandı,
Koyup her yere, sonsuz mülk u mallara garanti,
kaçtı.

Seyret, Habibiy, hırsızlar, baskıncılar hâlini,
Bıçaklandı, bozuldu tüm sağlamlığı, düşman kaçtı.
(1944)

287. ÇÄPÄNDÄZ OYNÄDİ

Bäzm içrâ bir cânân bu kün şoxu çäpändâz oynädi.
Körsätädi rängâ-räng hünâr xop oynädi, sâz oynädi.

Ta'zim etib hürmät bilân bergäy sâlâm ävväl çıqıb,
Köz nurini qılsâm netâr yolgä pâyändâz, oynädi.

Qollârni täşläb här täräf, tāvus kâbi bir-bir bäsib,
Xandân etib zävqı tolib, pâr yâzdi tännâz oynädi.

Peşânägä qolni qoyıb qâşni çimürgäy tolganıb,
Här kimgä här xıl erkäläb küldi, qılıb nâz oynädi.

Äyländi tez göyâ uçıb, yergä tegib, tegmäy äyâğ,
Bilmâm kâbütar çarx urıb qılgändä pârvâz oynädi.

Qaynâb yüräkdä ğayrätı, tolgäy musäffâ äy kâbi –
Raqqâsälärdän başqaçä bir turfä mümtâz oynädi.

Toldi çäpäklâr zäl ärä qızğın tāmâşâbin hämä,
Älqışlädi äyläb täläb, çıqdı yänä bâz oynädi.

Äğzimdä tähsin, âfärin, häyrätdä qâldim oylänib,
Könglim, Habibiy, tolmädi, ändäkkinä âz oynädi.
(1966)

288. MEHMÂN KELMÄDİ

İntizâr äyläb meni hürmätli mehmân kelmädi,
Köz tutıb, köz tindi, boldim zâru häyrân kelmädi.

Ähdü pâymanın unutmuş yâki bepârvâ bolıb,
Yoqsâ neçün boldi bu çın va'dä yâlgân, kelmädi.

Iztırâb âlgäy vücudimni sähârlâr oylänib,
Qâlmägäy deb qorqamân könglimdä ärmân,

Qılgân insânı äziz insân şäräfli söz edi,
Sindirib söz qıymätin hêm qıldı ärzân, kelmädi.

Bährä älsâm deb müfârreh subhätidän çârlädim,
Hâfizi xuşlähcäyü xuşnağmä, xuşxân kelmädi.

Boldi ähvâlim yâmân titrätmä birlä tolganıb,
Cân ramaqqa keldi, cân ornigä cânân kelmädi.

Mâyli kelmäs bolsä sağu âmân bolsun vä lek,
Termülib xân üzrâ qâldi âş ilä nân, kelmädi.

Ta'näi eldän xıçälätmân, Habibiy, näyläyin,
Yer bolıb qattıq, uzâğlık qıldı âsmân, kelmädi.
(1966)

HİLEKÂR OYNADI

Bezm içre bir canan bu gün şen u çependaz oynadı.
Gösterdi rengärenk hüner hayli oynadı, saz oynadı.

Düzenleyip hürmet ile verir selam, evvel çıkıp,
Göz nurunu etsem ne eder yola peyandaz, oynadı.

Ellerini taşılayıp her taraf, tavus gibi bir bir basıp,
Handan edip, zevki dolup, kanat serdi tennaz oynadı.

Alna elini koyup kaşını çatar çalkalanıp,
Her kime türlü nazlanıp güldü, edip naz oynadı.

Dolaştı tez, güya uçup, yere değip, değmez ayak,
Bilmem güvercin dolandığında pervaz oynadı.

Kaynayıp yürekte gayreti, dolar saf ay gibi
Rakkâselerden başka bir taze mümtaz oynadı.

Doldu alkışlar salon içine seyirci hepsi
Alkışladı edip talep, çıktı yine doğan oynadı.

Ağzımda tahsin, aferin, şaşırdım düşünüp,
Gönlüm, Habibiy, dolmadı, biraz az oynadı.
(1966)

MİHMÂN GELMEDİ

İntizar edip bana, hürmetli mihman gelmedi,
Bekleyip gözetledi, oldum zar u hayran, gelmedi.

Ahd u peymanını unutmuş veya bî-perva olup,
Yoksa niçin oldu bu gerçek söz yalan, gelmedi.

İntizar alıp vücudumu, seherlerde düşünüp,
Kalmaz deyip korkarım, gönlümde erman.

Kılan insanı aziz insan, şerefli söz idi,
Sindirip söz kıymetini de etti erzan³⁰⁰, gelmedi.

Nasip alsam deyip ferah sohbetinden davet ettim.
Hafız u hoşlehçe ü hoşnağme, hoşhan gelmedi.

Oldu ahvâlim yaman, titretme ile çalkalanıp,
Can ramağa geldi, can yerine canan gelmedi.

Olsun, gelmez olsa sağ sağlim olsun ve lakin,
Bakakalıp han üzre kaldı aş ile nan, gelmedi.

Halkın tanesinden utanmam, Habibiy, neyleyim,
Yer olup katı, uzaklık etti asuman, gelmedi. (1966)

³⁰⁰ Ucuz

289. CÂMİY HAQIDÄ QOŞIQ

Sälâm ey muhtârâm, ällâmâi ähli bâşâr Câmîy,
Uluğ üstâzû yâ'ni sâhibi fâzlı hünâr Câmîy.

Kitâbü dâstân bir qançâ nâzmü nâsr ilâ yâzding,
Süxan mäydânidâ cävân qılıb tâpding zâfâr,
Câmîy.

“Bâhârîstân”ü “Hâft ävräng” bilâ devâni âş'âring,
Risäläng musıqıdâ eng şarâfli mu'tâbâr, Câmîy.

Älurlâr bâhrâ öz ixlâsigâ lâyıq câhân ähli,
Muhabbât birlâ qılsâ hâr kitâbinggâ nâzâr, Câmîy.

Yâqımlı sözläring hikmätli, râhâtbaxşü cânpârvâr,
Oqılğây bâzmü suhbâtlärdâ sendân köp âsâr,
Câmîy.

Nâxuş ilm ävcining râvşân quyâşi fârtâv âfşânsân,
Nävâyî xızmätingdâ turdilâr bağlâb kâmâr, Câmîy.

Ädälät ölkäsüdâ kim haqiqat nurini tösgây,
Tilim âciz, Habibiy, sözni qıldim muxtäsâr,
Câmîy. (1964)

290. BEMÂR DOSTİMGÄ XAT

Birädâr bizni äylâb zâr tåkây,
Yâtursân erkälâb bemâr tåkây.

Äcâb äshâbi kâhf âsâ bu yâtmâq
Üying bolğây sening-çün ğâr tåkây.

Kezib fikring sâmändi uxlâyâlmây,
Câhânni äylänür bedâr tåkây.

Muqaddäs bârigâhingdin çıqâlmây,
Bolursân mähvi gülruxsâr tåkây.

Şifâni şâfiyâl ämrâv egämdän –
Tilärmen hâr küni yüz bâr tåkây.

Körib tursâ kelib hâzıq tâbibing,
Şifâ tâpmâq bolur düşvâr tåkây.

Tüzâlgändâ meni yoqlâb kelür deb,
Közim bolğây yolingdâ çâr tåkây.

Sämimiy, çın habibingmân Habibiy,
Qılursân tâşnâi diydâr tåkây. (1966)

CÂMİY HAKKINDA KOŞUK

Selam ey muhterem, allâme-i ehl-i beşer Camiy,
Ulu üstad u yani sahib-i kerem ü hüner, Camiy.

Kitap u destan, bir nice nazm u nesr ile yazdın,
Söz meydanında gezindin, buldun zafer, Camiy.

“Baharistan” u “Yedi Evren” ile divan u şiirlerin,
Risalen müzikide en şerefli muteber, Camiy.

Alırlar nasip, kendi ihlasına layık cihan ehli,
Muhabbet ile etse her kitabına bakış, Camiy.

Hoş sözlerin hikmetli, rahatbahş ü canperver,
Okunur bezm u sohbetlerde senden çok eser,
Camiy.

Ne hoş ilm hızının parlak güneşi, ışık saçansın,
Nevaiy hizmetinde durdular bağlayıp kemer,
Camiy.

Adalet ülkesinde kim hakikat nurunu engeller,
Dilim aciz, Habibiy, sözünü ettim kısa, Camiy.
(1964)

BÎMAR³⁰¹ DOSTUMA MEKTUP

Birader bizi edip zâr, ne zamana kadar,
Yatırsan şımartıp bîmar, ne zamana kadar.

Acep ashab-ı kehf gibi bu yatmak
Evin olur senin için mağara, ne zamana kadar.

Gezip fikrin güzel atı, uyuyamaz,
Cihanı dolanır, uykusuz, ne zamana kadar.

Mukaddes barigahından³⁰² çıkılmaz,
Olursan mehv-i³⁰³ gülruhsâr³⁰⁴, ne zamana kadar.

Şifanı şifa vericiden, marazların sahibinden
Dilerim her gün yüz var, ne zamana kadar.

Görüp dursa gelip usta tabibin,
Şifa bulmak olur düşvar, ne zamana kadar.

Düzüldüğünde beni yoklayıp gelir deyip,
Gözüm olur yolunda dört, ne zamana kadar.

Samimiy, gerçek habibinim, Habibiy,
Edersin didarın susamış, ne zamana kadar. (1966)

³⁰¹ Hasta

³⁰² İzinle girilebilecek yüce makam

³⁰³ İnce kılıç

³⁰⁴ Gül yanaklı

291. TÄRIX

Bütün häyatidä mäktäbdärlik qilib, mehnätkäş xalqımızningoğul-qızlarını oqıtıb, xat-säbâdini çıqarıb, mingläb şägirdläryetiştirgän qoqânlık keksä üstâzimiz Polätcân Käyumâvning vâfâti üçün yâzilgän.

Uluğ üstâzimiz ötmiş cähândän,
Dilimdä qâldi köp ärmänü dağı.

Zäbärdäst âlimü fâzil täbärrük,
Vücudi ilmü ürfänning bulâğı.

Kişining köz yaşı düv-düv tökilgäy,
Bu mâtâmni eşitgändä qulâğı.

Yâqımlı hâsili âdâbü äxlâq,
Bilim yurtin şirin sermevâ bağı.

Äzizü häm läzizü suhbät ârâ,
Açıq mehman üçün dâim quçağı.

Däriğâ, köz yumib açgünçä âlmiş
Äcâb säyyâdining qoygän tuzâğı.

Bâqıb xalqımgä tärixin, Habibiy,
Dedim u öçmäs (yânib turgän çarâğı).

TARİH

Bütün hayatında mektepdarlık edip, emekçi halkımızın oğul kızlarını okutup, yazı sebadını çıkarıp, binlerce talebe yetiştiren Hokandlı yaşlı üstâdımız Polatcan Kayumov'un vefatı için yazılan.

Ulu üstâdımız geçmiş cihandan,
Gönlümde kaldı çok erman u dağı.

Güçlü âlim u fâzıl teberrük,
Vücut-ı ilm u irfanın pınarı.

Kişinin gözyaşı hızlı hızlı dökülür,
Bu matemi işittiğinde kulağı.

Güzel ürünü edep u ahlak,
Bilim yurdun tatlı meyveli bağı.

Azizi de lezizi sohbet içinde,
Açık mihman için daima kucağı.

Yazık, göz yumup açınca almış
Acep seyyadının³⁰⁵ koyan tuzağı.

Bakıp halkıma tarihin, Habibiy,
Dedim o uçmaz (yanıp duran çerağı).

---

³⁰⁵ Avcı

1.1.2. TÄRCE'BÄND

I

Dilbärimning lütfi köp qılmäs täğâfil birlä nâz,
Körsä nârâh märhämätlär birgä qılğay särfärâz.

Ähdü dânişdä tuluğ fäzlü hünärdä bärkämâl,
Äylägäy nâcinsü nâdân suhbätidin ehtirâz.

Mävc urâr işq ählidä zävqu färâhlik, şâdlik,
Cângä râhâtbaxş âzuq bergäy qoligä âlsä sâz.

Körgänimdä kelmäs äğzımgä äcâbkim lâmu mim,
Telbärâb oynâb yüräk äytâlmägäymân ärzi râz.

Särvinâzim yürsälär gülşändä gül-gül açilib,
Gül xıcalât bolgäyü häyrätdä qâlgäy särvinâz.

İşq dâstânidä qayd etsä zâmân dilbärlärin,
Zeb üçün bolgäy muqarrâr dilbärim sâr dâftäri.

TERCİ-İ BEND

I

Dilberimin lütfü çok, etmez tegafil ile naz,
Görse şüphesiz merhamet, birlikte eder serferaz³⁰⁶.

Ahd u dânişte ulu kerem u hünerde berkemal³⁰⁷,
Eyler nâcins u nadan sohbetinden ihtiraz³⁰⁸.

Dalgalanır aşk ehlinde zevk u ferahlık, şadlık,
Cana rahatbahş azık verir, eline alsa saz.

Gördüğümde gelmez ağzıma acep ki lam u mim,
Delirip, oynayıp yürek, söyleyemem arz-ı raz³⁰⁹.

Servinazım, yürüseler gülşende gül gül açılıp,
Gül utanır ve hayrette kalır servinaz.

Aşk destanında kaydetse zaman, dilberlerin,
Güzellik için olur şüphesiz, dilberim, ser defteri.

³⁰⁶ Başını yukarı kaldıran, yükselten (Serefrâz)

³⁰⁷ Mükemmel, tamam

³⁰⁸ Sakınma, çekinme, kaçınma

³⁰⁹ Sır

II

Dilbärim qılsä tábässüm açılür bağ içrä gül,
Bu şäräfdin qozğalur pākizä tuprāğ içrä gül.

Säyr etib gülzâr arâ kirsä tãmâşâ qılgäli,
Cilvægär bolgäy tınıq zängäri yäprāğ içrä gül.

Yüzü qışdä şährü qışlâğımni körsä äylänib,
Qılgäy älämni muattar şährü qışlâğ içrä gül.

Däştü sähräyu biyâbân häm äcâyib yäşnägäy,
Bälki bâşi kökkä yetgân eng büyük tâğ içrä gül.

Keçälär bülbül ğazälxânlık qılür gül ışıqdä,
Çehrä âçğäylär külib hättäki yäntâğ içrä gül.

Ärzigäy baxtim üçün här qançä köp faxr äyläsäm,
Qay tãmân bâqsam körärmän yârü ortâğ içrä gül.

Işq dâstânidä qayd etsä zâmân dilbärlärin,
Zeb üçün bolğay muqarrâr dilbärim sâr däftäri.

II

Dilberim etse tebessüm, açılır bağ içre gül,
Bu şereften ayaklanır pakize toprak içre gül.

Seyredip gülzar arasına girse izlemeye,
Cilvegar olur saf pası, yaprak içre gül.

Yaz u kışta şehir u kışlağımı görse dolanıp,
Eder âlemi güzel kokulu, şehir u kışlak içre gül.

Bozkır u sahra u biyaban da acayip açılır,
Belki başı göğe yeten en büyük dağ içre gül.

Geceler, bülbül gazelhanlık eder gül aşkında,
Çehre açarlar gülüp, hatta ki “yantag” içre gül.

Değer bahtım için ne kadar çok övünsem,
Ne tarafa baksam görürüm yâr u ortağ içre gül.

Aşk destanında kaydetse zaman, dilberlerin,
Güzellik için şüphesiz, dilberim, ser defteri.

III

Dilbärim här bül häväs bebähräni yâr äylämäs,
Väsl gülzârığä bir däm häm säzâvâr äylämäs.

Ziyräkü nâzik tâbiät xuşkälâm, ändişäliq,
Oylämây här câydü, här mäclisdä güftâr äylämäs.

Tâzä vicdânlar üçün lütfü kârâmlâr behicâb,
Âşığı sâdıqların mährumi diydâr äylämäs.

Mendek öz devânäsığä bādäi väslü cämâl,
İltifât äylâr hämişä tâşnâyü zâr äylämäs.

Ähdü päymân üzrâ här söz bolsä xâtırgä âlib,
Ortamızdä bolgân öz ähdini inkâr äylämäs.

Däm-bädäm külbängä tâşrif äylägây tânâ özi,
Yâşirin mehri yüräkdä bâru izhâr äylämäs.

Işq dâstânidä qayd etsä zâmân dilbärlärin,
Zeb üçün bolgây muqarrâr dilbärim sâr dâftäri.
(1961)

III

Dilberim her hevesli nasipsizi yâr eylemez,
Vasl gülzarına bir dem de layık eylemez.

Zeki ve nazik tabiat, hoşkelam, endişeli,
Düşünmez her yerde, her mecliste güftar eylemez.

Taze vicdanlar için lütf u keremler bî-hicap,
Âşık-ı sadıkların mahrumu didâr eylemez.

Ben gibi kendi divanesine bade-i vasl u cemal,
İltifat eder daima susamış u zar eylemez.

Ahd u peyman üzre her söz olsa, hatıra alıp,
Ortamızda olan kendi sözünü inkâr eylemez.

Dembedem kulübeme teşrif eder yalnız kendisi,
Gizlice mihiri yürekte yükü izhar eylemez.

Aşk destanında kaydetse zaman, dilberlerin,
Güzellik için olur şüphesiz, dilberim, ser defteri.
(1961)

IV

Dilbärim âlicânâbü sâhibi fâzlu kârâm,
Dilrâbâlâr köp vâ lekin dünyädâ mânândi kâm.

Qâmâti sârvü yüzi gül, sözlâri tâtlıǵ sâmâr,
Gâr müyâssâr bolsä vâslî men üçün bâǵı erâm.

Hâr zâmân hüsnü câmâl, ahlâqını vâsl etkâli
Oylâsâm häyrâtdâ lâl olgây tilim, âciz qalâm.

Bârâ-bârâ ävc âlib ıqbâlü baxtü dâvlâti
Tâ häyâtî bâriçâ bolsin âzizü muhtârâm.

Xalqarâ erkin yâşâb gül-gül yâñib tâpsin kâmâl,
Lâhzâ hâm nâzil diligâ yetmâsin ândühü ğam.

Bevâfâlık yoq Habibiy, dilbäring siymâsidâ,
Özgâ dilbârlärdin âfzâldür vâfâ bâbidâ hâm.

Işq dâstânidâ qayd etsä zâmân dilbârlärin,
Zeb üçün bolgây muqarrâr dilbärim sâr dâftâri.

(1961)

IV

Dilberim alicenap u sahib-i fazl u kerem,
Dilrubalar çok ve lakin dünyada eşi kem.

Boyu serv u yüzü gül, sözleri tatlı semer,
Eğer kolay olsa vaslı benim için bağ-ı erem³¹⁰.

Her zaman hüsn-i cema³¹¹, ahlâkını vasl etmeye
Düşünsem hayrette lal olur dilim, aciz kalem.

Pare pare hızlanıp ikbal u baht-ı devleti
Hayatı oldukça hepsi olsun aziz u muhterem.

Halk içinde özgür yaşayıp, gül gül dönüp bulsun
kemal,
Lahza da nâzil gönlüne yetmesin keder u gam.

Bî-vefâlık yok Habibiy, dilberin simasında,
Yabancı dilberlerden iyidir vefa babında hem.

Aşk destanında kaydetse zaman, dilberlerin,
Güzellik için olur şüphesiz, dilberim, ser defteri.
(1961)

³¹⁰ Milat

³¹¹ Yüz güzelliği

1.1.3. MURÄBBÄ

SENDEK CÂNÂN

Sendek cânân kelgân emäs här ânälärdän,
Färzânädän mümtâz özing, färzânälärdän.
Saqlâb dâim yâmân közlik begânälärdän,
Közni üzmâm sendek közi mästânälärdän.

Ey men käbi pâk âşıqdan dâim ağâhım,
Könglim mäydânidä mehring mehri giyâhım.
Bu şärâfli baxtim bolib yârim pânâhım,
Xalq içindä âzâdâmân, âfsânälärdän.

Tolgân âydek cämâlingdän dillâr münâvvâr,
Hâr kimsägä bolsä vâsling bir yol müyâssâr.
Dävlât quşı qondı desä bolgây muqarrâr
Sensân baxti büyük açıq peşânälärdän.

Nâzâninlik âyininidä sâhib hünârsân,
Men Habibiy, häyrâtdâmân qandâğ başârsân.
Qay sädâfning köksidägi tâzâ gühârsân
Qadring âliy keldi özgä dürdânälärdän.

MURABBA

SEN GİBİ CANAN

Sen gibi canan gelen değil her analardan,
Ferzaneden mümtaz kendin, ferzanelerden.
Saklayıp daima yaman gözlü bi-ganelerden,
Gözünü kesmem sen gibi gözü mestanelerden.

Ey ben gibi pak âşıktan daima agahım³¹²,
Gönlüm meydanında aşkın mehriyiyahım³¹³.
Bu şerefli bahtım olup yârim, penahım³¹⁴,
Halk içinde azadeyim, efsanelerden.

Dolunay gibi cemalinden gönüller münevver,
Her kimseye olsa vaslın bir yol müyesser.
Devlet kuşu konu dese olur mukarrer³¹⁵
Sensin baht-ı büyük açık peşanelerden.

Nazeninlik ayininde sahib-i hünersin,
Ben Habibiy, hayretteyim nasıl beşersin.
Hangi sedefin göğsünde taze gühersin
Kadrin yüce geldi başka dürdanelerden.

---

³¹² Haberdar, uyanık

³¹³ Adamotu

³¹⁴ Sığınma, sığınacak yer

³¹⁵ Kararlaştırmış, taktir edilmiş

1.1.4. MUXAMMÄS

FUZULİY ĞAZÄLİĞÄ MUHAMMÄS

Men üçün, cânâ, özingdän özgä cânân olmasün,
Sendä häm mendän böläkkä ähdü päymân
olmasün,
Dävrü dävrân sür, häyâting içrä ärmân olmasün,
Cam'î köngling dävr cävrindin pärişân olmasün.
Çarx färmâning-lä kezmäkdin püşäymân olmasün.

Ehtirâmingdä fäläk ta'zim etib xam olmasä,
Kündüzi başıngdä mehri yârü hämdäm olmasä,
Keçälär ây päsibânlik birlä mähräm olmasä,
Yer işi, kök cümbüşü ra'ying-lä bir däm olmasä,
Yetti ıqlimü toqız gärdün gärdän olmasün.

Xâşingçä olmas ersä kâinat olsun turâb,
Särgärân qân yıǵläsün häm yergä kirsün âftâb,
Toğri yolğä tüşmäs âdäm olmasä tâ inqılab,
Qılmäsä âläm murâdingçä mädâr, olsun xarâb,
Olmäsä dävrân sening ra'ying-lä dävrân olmasün.

Köz açib bâqsın cähân ähli şärâf häm şaningä,
Olsun ıqrâr aqlu idrâking ilä vicdâningä,
Xâlis âşıqlärgä qılğân lütfingä, ehsâningä,
Tâbe' olsun cümläi âläm sening färmâningä,
Cümläi âlämdä sendin ğayrı sultân olmasün.

Urmäsün lâfi muhabbät dil musäffä olmasä,
Tâ Habibiydek bolib pârvânä, şäydä olmasä,
Qohkändek ağır iş üzrâ päydä olmasä,
Lähzä-lähzä gülşäni mädhingdä göz olmasä,
Bülbülü – nutqı Fuzuliyning xuş ilxân olmasün.
(1960)

MUHAMMES

FUZÜLİY GAZELİNE MUHAMMES

Ben için, cana, kendinden başka canan olmasın,
Sende de benden parçaya ahd u peyman olmasın,
Devr u devran sür, hayatın içre erman olmasın,
Cam-ı gönlüm devr cevrenden perişan olmasın.
Çarh fermanınla gezmekten pişman olmasın.

İhtiramında felek hürmet edip ham olmasa,
Gündüzü başında aşkı yâr u hemdem olmasa,
Geceler ay, bekcilik ile mahrem olmasa,
Yer işi, gök cümbüşü teslim olmakla bir an
olmasa,
Vardı iklim-i dokuz gerdün³¹⁶ gerdan olmasın.

İsteğine olmaz ise kâinat olsun turab³¹⁷,
Sergeran³¹⁸ kan ağlasın da yere girsın afıtab,
Doğru yola düşmez âdem olmasa ta ki inkılâb,
Kılmasa âlem muradı kadar medar, olsun harab,
Olmasa devran senin tesliminle, devran olmasın.

Göz açıp baksın cihan ehli, şeref de şanına,
Olsun ikrar, akl u idrakin ile vicdanına,
Hâlis âşıklara eden lütfuna, ihsanına,
Tabi olsun cümle-i âlem senin fermanına,
Cümle-i âlem senden gayrı sultan olmasın.

Vurmasın laf-ı muhabbet, dil musaffa olmasa,
Ta ki Habibiy gibi olup pervane, şeyda olmasa,
Dağ kazanlar gibi ağır iş üzre peyda olmasa,
Lahza lahza gülşeni methinde göz olmasa,
Bülbülü, nutku Fuzûliyy'nin hoş ilhan olmasın.

(1960)

³¹⁶ Dünya, felek, dönen, dönücü

³¹⁷ Toprak, toz

³¹⁸ Başu ağır, çok sarhoş

1.1.5. MÜSƏDDƏS

SEN KEBİ YÂR

Bolgäymü cähândä sen käbi yâr
Külgü bilä köz uçidä bir bâr –
Bâqding mengä turfä sezmäs ağyâr.
Maxfiy sirim endi äyläy izhâr –
Çın mehr ilä cânü dil xaridâr –
E mengä sevikli, yaxşı dildâr.

Gül-gül açilib bolib xırâmân,
Säyr äylägäningdä bağu bostân.
Hidlâr bilä qarşı âlsä râyhân
Güllâr saçılür, bolur pərişân.
Çın mehr ilä cânü dil xaridâr,
E mengä sevikli, yaxşı dildâr.

Sensiz gülü bağ xârü səhrâ,
Könglim tilämäydi səhbâ,
Väslini men üçün näxuş tāmāşâ,
Köz älmäyin äy yüzüingdän äslâ,
Çın mehr ilä cânü dil xaridâr,
E mengä sevikli, yaxşı dildâr.

Közimni qilib yüzüing münävvar,
Boldi mengä suhbätüing müyässâr,
E səhibi lütfü kimiyâgâr,
Xâk erdi vücudim äyläding zâr,
Çın mehr ilä cânü dil xaridâr
E mengä sevikli, yaxşı dildâr.

Mahbubi zämânä xobu tännâz,
Dilbärlär içidä işvâ pærdâz,
Köp qılmä Habibiy, täşnägä nâz,
Âşıqläring içrâ qıl sârfârâz,
Çın mehr ilä cânü dil xaridâr,
E mengä sevikli, yaxşı dildâr.

(1943)

MÜSEDDƏS

SEN GİBİ YÂR

Olur mu cihanda sen gibi yâr
Gülüş ile göz ucunda bir var
Baktın bana taze, sezmez ağyâr.
Mahrem sırrım şimdi eyler izhar
Gerçek mihr ile can u gönül haridar³¹⁹
E bana sevgili, güzel dildar.

Gül gül açılıp olup hıraman,
Seyrelediğinde bağ u bostan,
Kokular ile karşı alsa reyhan,
Güller saçılır, olur perişan,
Gerçek mihr ile can u gönül haridar,
E bana sevgili, güzel dildar.

Sensiz gül ve bağ, kuru ve sahra,
Gönlüm dilemezdi sehba,
Vaslin ben için ne hoş temaşa,
Göz almayayım ay yüzünden asla,
Gerçek mihr ile can u gönül haridar,
E bana sevgili, güzel dildar.

Gözümü yapıp yüzün münevver,
Oldu bana sohbetin müyesser,
E sahib-i lütf u kimiyager,
Hak oldu vücudum, eyledin zar,
Gerçek mihr ile can u gönül haridar,
E bana sevgili, yahşi dildar.

Mahbûb-ı zamane iyi ve tennaz,
Dilberler içinde işve perdaz,
Çok etme Habibiy, susamışa naz,
Âşıkların içre yap serfiraz,
Gerçek mihr ile can u gönül haridar,
E bana sevgili, güzel dildar.

(1943)

³¹⁹ Satın alıcı, satın alan

1.1.6. RUBAİYLÄR

***

Elgä särvär boläy desäng xızmat qıl,
Dästurxâning xâlis bolsin himmät qıl,
Ädäb qânunidän çıqmä, kämtär bol,
Âdäm ähli şäräflü deb hürmät qıl.

***

Aqlı birlä insân bolur här insân,
İnsân bolmäs mäcnun bädmäst häm nâdân,
İnsân bolsäng insânlıknı isbät et,
Boysunädi tähsin deb yer häm âsmân.

***

Yaxşılärning suhbätidän bährä âl,
Yaxşı yol tut, yaxşı sözgä qulâq sâl,
Yaxşı hämdäm tâpâlmägän çağlârdä
Yaxşı kitâb yaxşı hämdäm bemälâl.

***

Xalq içidä körmäy desäng bir şikäst,
Kibrü hävâ bädäsüdän bolmä mäst.
Kibrü hävâ qılğänlârdän ibrät âl,
Bugün kökdä bäländ, ertä yerdä päst.

***

Bilmäy keldim, dostlär, nedür bu dünyâ,
Yıllär ötüb häl bolmägäy muammâ.
Bâşdin-âyâq tâşviş, kâhiş, mehnät, ğam,
Keçä-kündüz âylär, yıllär hâkâzâ.

***

Tändä cân bär körinmäydi közimgä,
Bilinmäydi ne räng, ne şäkl özimgä,
İnkâr etäy desäm yoq deb häyrânman,
Kimlär qulâq sâlgäy mening sözimgä.

***

Dünyädä heç âdäm beğam emäsdür,
Aqlı bär här âdäm xurräm emäsdür.
Beğam bolsä yâkı âdäm emäsdür
Yâ ul âdäm ähli âläm emäsdür.

RUBAİLER

***

Halka server olayım desen hizmet et,
Desturhanın hâlis olsun, himmet et,
Edeb kanunundan çıkma, alçakgönüllü ol,
Âdem ehli şerefli deyip hürmet et.

***

Aklı ile insan olur her insan,
İnsan olmaz mecnûn, bedmest³²⁰ de nadan,
İnsan olsan insanlığını ispat et,
Bağlı oldu tahsin deyip yer de asuman.

***

İyilerin sohbetinden nasip al,
İyi yol tut, iyi söze kulak sal,
İyi hemdem bulunmadığında,
İyi kitap, iyi hemdem bî-melal³²¹.

***

Halk içinde görmem desen bir şikest,
Kibr u heva badesinden olma mest,
Kibr u heva edenlerden ibret al,
Bugün gökte yüksek, sonra yerde düşük.

***

Bilmem geldim, dostlar, nedir bu dünya,
Yıllar geçip hallolmaz muamma,
Baştan ayağa kaygı, kahiş, mihnet, gam,
Gece gündüz aylar, yıllar hakeza³²².

***

Tende can var görünmezdi gözüme,
Bilinmezdi ne renk, ne şekl kendime,
İnkâr eder desem yok deyip hayranım,
Kimler kulak salar benim sözüme.

***

Dünyada hiç âdem bî-gam değildir,
Aklı var her âdem hürrem değildir,
Bî-gam olsa gerek âdem değildir,
Ya o âdem, ehl-i âdem değildir.

³²⁰ Kendinden geçmiş derecede sarhoş

³²¹ Gamsızlık, usanç bilmeyen

³²² Öylece, bunun gibi, böyle

1.1.7. TUYUQLÄR

***

Köp sädâ bergäy çâlinsä kättä zäng,
Mol üzüm qılmäsmü bolsä kättä zäng.
Lekin insân ziynäti – kämtärligi
Elgä yâqmäydür kerilgän kättä zäng.

***

Bâğbân kız bâğarâ körsätädi yüz,
Elgä bergän va'dälärni qıldı yüz,
Bir külimsib bâqdı heç kim bilmädi,
Bâğarâ el bâr edi bir-ikki yüz.

***

Âş berür, kim iş bilän toydırsä yer,
İşlâmäs kim, qaydâ bârsä däkki yer,
İşlägän yäyräb färvânlik bilän
Yaxşı kiygäy, yaxşı yürgäy, yaxşı yer.

***

Yaxşı der qışning yâqılğän nârini
Ändicân nâki Quvâning nârini.
Dostlärin qılsä ziyâfät mehr ilä
Turfä häm läzzätli Tâşkent nârini.

***

Kimikim şum, bedânä, mäynä qılğäy,
Külib el qaydâ bolsä mäynä qılğäy.
Kimikim oylâmäy köp içsâ mäyni,
Bilürsüz, köp içilgän mäy, nä qılğäy!

***

Nigârim zülfidir müşki Xıtâ-Çın,
Külib nâz etsä, bolğay qâş üzä çın,
Kişi yalğänçilikdä bolsä mäşhur,
Sözün yalğän degäy el, bolsä häm çın.

TUYUĞLAR

***

Çok seda verir çalınsa büyük pas,
Bol üzüm yapmaz mı olsa büyük pas.
Lakin insan kıymeti, alçakgönüllülüğü
Halkı beğenmemiştir gerilen büyük pas.

***

Bağban kız bağ içinde gösterdi yüz,
Halka veren vadelerini yaptı yüz,
Bir gülümseyip baktı hiç kimse bilmedi,
Bağ içinde halk var idi bir iki yüz.

***

Aş verir, kim ki iş ile doyursa yer,
İşlemez ki, nerede varsa biraz yer,
İşleyen eğlenip bolluk ile
İyi giyer, iyi yürür, iyi yer.

***

İyi der kışın yakılan ateşini
Andican armutu Kuban'ın narını.
Dostların yapsa ziyafet mihr ile
Taze ve lezzetli Taşkent narını.

***

Kim ki kurnaz, bî-dane, alay eder,
Gülüp halk nerede olsa alay eder,
Kim ki düşünmez çok içse meyini,
Bilirsiniz, çok içilen mey ne eder!

***

Nigarım zülfüdür müşk-i Hıta, Çın,
Gülüp naz etse, olur kaş üzerine gerçek,
Kişi yalancılıkta olsa meşhur,
Sözün yalan der halk, olsa da gerçek.

1.1.8. MÄSNÄVİY

8 MÄRT

Körindi qay küni märt âftâbi,
Sürildi hər tāmân zulmät niqâbi.

Xâtin-qızlär başigä nur saçıldı,
Çämân ra'nâsidek yüzlär açıldı.

Yâruğlık keldi-yü, ketdi qârânğu,
Köngillärgä tolibdür zävqu tuyğu.

Huquqın tâpdi, âldi öz qoligä,
Kirib âzädü erkinlik yoligä.

Ädälätning yoli bolgân üçün keng,
Açıldı, boldilär erlär bilän teng.

Biri mehnätdä qılsä kahrämânlik,
Biri ilm üzrâ qıldı nüktädânlik.

Biri sän'ât ärâ bolsä yägânä,
Biri boldi hünärmändi zämânä.

Biridür Bu Äli Sinâyü luqmân,
Şifâ baxş äylämäqdä elgä hər ân.

Biri yaşlärgä hürmätli müällim,
Kimikim körsä der tähsinü täslim.

Biri raqqäsälikdä boldi mümtâz,
Bolib ziynät yäräşgäy ğamzäyü nâz.

Biri icäd etär hikmätli aş'âr,
Biri tährir etib qılmâqdä täyyâr.

Biri ätläs toqıb körsätgäy özni,
Biri naqş üstidä üzmäydi közni.

Biri dehqânçilik ilmidä üstâz
Xayâli öz işi üzrâ qışü yaz.

(1941)

MESNEVÎ

8 MART

Göründü hangi gün mart afitabı,
Sürüldü her yan zulmet maskesi.

Hatun kızların başına nur saçıldı,
Çimen ranası³²³ gibi yüzler açıldı.

Aydınlık geldi de gitti karanlık,
Gönüllerde dolmuştur duygu u zevk.

Hukukun buldu, aldı eline,
Girip azad ve özgürlük yoluna.

Adaletin yolu olan için keng³²⁴,
Açıldı, oldular erler ile denk.

Biri mihnette yapsa kahramanlık,
Biri ilm üzre yaptı nüktedanlık.

Biri sanat içinde olsa yegâne,
Biri oldu hünermend ü zamane.

Biridir bu Ali Sina u Lokman,
Şifa bahşetmekte halka her an.

Biri gençlere hürmetli muallim,
Kim ki görse der tahsin u teslim.

Biri rakkâselikte oldu mümtaz,
Olup kıymet, yaraşır gamze u naz.

Biri icat eder hikmetli şiirler,
Biri yazıp yapmakta tayyâr.

Biri atlas dokuyup gösterir kendini,
Biri nakş üstünde ayırmazdı gözünü.

Biri çiftçilik ilminde üstâz,
Hayali kendi işi üzre kış u yaz.

(1941)

³²³ İyi, güzel, hoş, pür ve revnak olan

³²⁴ Geniş

1.1.9. DEVÂN TÄRİXİ

Ğazälxân, yârü dostim, cânâcânım,
Bolur sizlârgä devânım nişânım.
Äcâbkim ârzimäs devângä târix
Bolibdür (bu şârâfli ârmuğânım).

(1970)

DİVAN TARİHİ

Gazelhan, yâr u dostum, canecanım,
Olur sizlere divanım, nişanım.
Acep ki değmez divana tarih
Olmuştur (bu şerefli armağanım).

(1970)

1.1.10. Şul Devânâ Yâzilgân Aruz Vâznidâgi Şe'rlärning Hicâlâri, Şakllâri Vâ Bâhrlärning İsmilâri

Bâhri râcâzi müsâddâsi maqtu'

Hicâlâr

- 11 Men yâyrâgân baĝu gülzârim gözâl
11 Gülzârimgâ lâyıq dildârim gözâl.
Müstâfilün müstâfilün fâülün.

Bâhri mütâqâribi müsâmmâni mâhzuf

- Mening dil nâvâzim nigârim kelür,
Yüzi lâlä, közi xumârim kelür.
Fâülân fâülân fâülân fâäl.

Bâhri râmâli müsâddâsi mâhzuf

- 11 Hâr eşitgânläri yüvgil suv kâbi,
Hârnâ kösrâng äytmâgil közgu kâbi.
Fâilâtün fâilâtün fâilün.

Bâhri sâri'i mâtvii mâvquf

- 11 Keldi hür ölkâm sâri zârgâr bâhâr,
Şâbnâm ilâ äylâdi gâvhâr bâhâr.
Müftâilün müftâilün fâilün.

Bâhri xazâci müsâddâsi maqsur

- 11 Dilârâmimsân, ey fârzânâ, bir kel,
Yüzing nurigâ men pârvânâ, bir kel.
Mâfâilün mâfâilün mâfâil.

Bâhri xaffi müsâddâsi mâhbuni sâlim sâdr

- 11 Keng sovât ölkâsi âziz Vâtânim
Güllâgân-yâşnâgân gözâl çâmânim.
Fâilâtün mâfâilün fâülün.

Bâhri râmâli müsâddâsi mâhbuni mâhzuf

- 11 Baxtimiz mehrü mâhi âçdi câmâl
Yâşnâdi gülşânimiz tâpdî kâmâl.
Fâilâtün mâfâilün fâülün.

Râmâli müsâddâsi mâhbuni mâhzuf

- 11 Tâlâbim tâ âbâdiy şâfqatingiz.
Hâvâsim kündâ şirin suhbâtingiz.
Fâilâtün fâilâtün fâilân.

Şu Divanda Yazılan Aruz Veznindeki Şiirlerin Heceleri, Şekilleri ve Bahrlarının³²⁵ İsimleri

Bahr-ı recezi³²⁶ müseddes-i maktu³²⁷

Bilmeceler

- 11 Ben açılan baĝ u gülzârim güzel,
11 Gülzârima layık dildârim güzel.
Müstefilün müstefilün feülün.

Bahr-ı mütekarib-i³²⁸ müsemmen³²⁹-i mahzûf³³⁰

- Benim gönül okşayanım nigarım gelir,
Yüzü lale, şehla bakışım gelir.
Feülün feülün feülün feul.

Bahr-ı remel-i müseddes-i mahzûf

- 11 Her işitenleri yıka su gibi,
Her ne görsen söyleme ayna gibi.
Failâtün failâtün failün.

Bahr-ı seri'i matvî³³¹ mevkûf³³²

- 11 Geldi hür ülkeme doğru altın bahar,
Şebnem³³³ ile dolandı cevher bahar.
Müfteilün müfteilün failün.

Bahr-ı hezec-i müseddes-i maksûr³³⁴

- 11 Dilaramım, ey ferzane, bir gel,
Yüzün nuruna ben pervane, bir gel.
Mefailün mefailün mefail.

Bahr-ı haff-i müseddes-i mahbun³³⁵-i sâlim sadr

- 11 Geniş Sovyet ülkesi aziz vatanım,
Açılan çiçeklenen güzel çimenim.
Failâtün mefailün feilün.

Bahr-ı remel-i müseddes-i mahbun-ı mahzûf

- 11 Bahtımız mihr u mahî açtı cemal,
Açıldı gülşenimiz buldu kemal.
Failâtün mefailün feilün.

Remel-i müseddes-i mahbun-ı mahzûf

- 11 Talebim ta ebedî şefkatiniz,
Hevesim her gün tatlı sohbetiniz.
Failâtün failâtün failün

³²⁵ Aruzda aslî bir vezinle ondan tevellüd eden vezinler mecmuası

³²⁶ Vezinde altı defa müstefilün'den ibaret olan bir nevi şiir veya bahire denir.

³²⁷ Kesilmiş

³²⁸ Birbirine yakın olan

³²⁹ Sekizer mısralı beyitlerden oluşan nazım

³³⁰ Yerinden düşürülmüş, kaldırılmış

³³¹ Dürülmüş, dürülü olan

³³² Durdurulan, baĝlı, ait

³³³ Çiğ, rutubet, gece nemi

³³⁴ Kısaltılmış, kasrolunmuş

³³⁵ İkinci harfî düşürülmüş vezin

Bähri rämäli müsäddäsi maqsur

- 11 Bizning kolhoz báy kolhoz, ılgár kolhoz,
Paxtägä kân, gällägä ämbâr kolhoz.
Fäülâtün fäülâtün fäülân.

Xazäci müsäddäsi ähräbi maqbuzü maqfuf

- 10 Çın mehr ilä cänü dil xaridâr,
Ey mengä sevikli yaxşı dildâr.
Mäf'ulü mäfäfilün mäfäfil.

Bähri mütäqäribi müsämmäni äsläm

- 10 Gül-gül açılğan bostânlarım bâr,
Şirin, gäzälxân xuşxânlarım bâr.
Fa'lân fäülân fa'lân fäülân.

Bähri mütäqäribi müsämmäni mähzuf

- 10 Qızlar, yüring, keldi bähâr oynäng,
Külgü bilän açib ruxsâr oynäng,
Fäülân fa'lân fäülân fa'lân.

Hafifi mäzbuni maqtu'

- 10 Öralib bundä yürmağım nâçâr,
10 Üzilib ändä barmağım düşvâr.
Fäülâtün mäfäfilün fä'ülân.

Bähri müşäkili müsäddäsi sâlim

- 12 qoldä ketmân arıg boylâb yürgänimdä,
Paxtäzärgä suvlâr tarâb turgänimdä.
Fäülâtün mäfäfilün mäfäfilün.

Müzäre

- 12 Bu fäbrikäning köksidä çevâr qızlar.
Ätläs toqımâq fänläri yäksâr qızlar.
Fäülâtün müstäfilün fäülâtün.

Bähri mütäqärib

- 12 Cänâbingä ähdi väfâ qılmädimmü
Väfâ räsmini cân-bäcâ qılmädimmü.
Fäülân fäülân fäülân fäülân.

Mütädäräk bähri

- 12 Yäşnädü hür diyâr sâf hävâ beğubâr.
Bağri keng paxtäzâr xalqımız baxtiyâr.
Fäülân fäülân fäülân fäülân.

Bahr-ı remel-i müsäddes-i maksûr

- 11 Bizim kolhoz zengin kolhoz, öncü kolhoz,
Pamuğa kân³³⁶, tahıla ambar kolhoz.
Failatün failatün failün.

Hezec-i müsäddes-i ahreb³³⁷-i makbûz u makfûf

- 10 Gerçek aşkla can u dil³³⁸ haridar³³⁹,
Ey bana sevgili iyi dildar.
Mef'ulü mefailün mefail.

Bahr-ı mütekarib-i müsemmen-i elsem

- 10 Gül gül açılan bostanlarım var,
Tatlı, gazelhan hoşhanlarım³⁴⁰ var.
Fa'lün failün fa'lün feülün.

Bahr-ı mütekarib-i müsemmen-i mehzûf

- 10 Kızlar, yürüyün, geldi bahar oynayın,
Gülüş ile açıp ruhsar oynayın.
Feilün fa'lan feilün fa'lan

Haff-i mezbûn-ı maktû

- 10 Sarılıp bunda yürümemnaçar,
10 Üzülüp onda varışım müşkül.
Feilâtün fa'lün feülün fa'lün.

Bahr-ı müşakil³⁴¹-i müsäddes-i sâlim

- 12 Elde kazma ark boyunca yürüdüğümde,
Pahtazara³⁴² sular tarayıp durduğumda.
Failatün mefailün mefailün.

Muzari

- 12 Bu fabrikanın göğsünde usta kızlar.
Atlas dokumak fenleri yekser³⁴³ kızlar.
Failatün müstefilün failatün.

Bahr-ı mütekarib

- 12 Cenabına ahd-ı vefa etmedim mi
Vefa resmini can yerine yapmadım mı.
Feülün feülün feülün feülün.

Mütedarik bahrı

- 12 Açıldı özgür diyar, saf hava temiz.
Bağrı geniş pahtazar, halkımız bahtiyar.
Failün failün failün failün.

³³⁶ Maden

³³⁷ Rübai vezinlerinden "Mef'ulü" ile başlayan on iki kalıptan her biridir.

³³⁸ Gönül

³³⁹ Satın alıcı, satın alan

³⁴⁰ Okuyuşu güzel

³⁴¹ Diğerine uygun olan, şekilce benzeyen, şekli benzetilen

³⁴² Pamuk bahçesi

³⁴³ Baştan başa

Hüzâci müsâmmâni üstüri mâhzur

- 12 Ey şährü diyârim hâm xeşü tâbârim,
Cismingâ mädârim hâm sevgili yârim.
Fâilün fâilân fâilün fâilân.

Münsärex müsâmmâni mâtviyi mâcd'o

- 13 Kimdâ bârdur bizlârdâgi zävqı sâfâlâr,
Cännät nişân bağımızdâ kâsbi hâvâlâr.
Müftâilün fâilâtü müftâilün f'â

Bâhri hüzâci âhrâb

- 13 Mehnât bilâ el baxtü sââdât tâpâdi,
Turmuşlâridâ zävqu hâlâvât tâpâdi.
Mâfulü mâfâilün mâfâilü f'ââl.

Münsârâhi müsâmmâni sâlim

- 8 Tâlmâs bilâk pâlvân bizlâr,
Hür Vâtängâ dârmân bizlâr.
Müstâfilün mâfulâtü.

Münsärexü müsâmmâni âhrâb

- 14 Peşânâldâ terlâr mehnâtdâ dâna-dâna.
Mehnâtgâ câlb etibdür hürmâtlî âta-ânâ.
Mâfulü fâilâtün mâfulü fâilâtün.

Hüzâci müsâmmâni üstür

- 14 Ey qarâ közim, ul kün özni âşikâr etding,
Köz uçidâ bir bâqding, dil quşin şikâr
etding.
Fâilün mâfâilün fâilün mâfâilün.

Bâhri müctâssi müsâmmâni mahbuni maqsur

- 14 Külib közing qırini taşlâding, vâfâ
kördim,
İşârât etdi qâşing qayrilib imâ kördim.
Mâfâilü fâilâtü mâfâilün fâilât.

Müzâri müsâmmâni âhrâbi makfuf

- 14 Köpdür haqıqat âylâsâ mehnât şârâfâti –
Qılmâq şârifü sâhibi hürmât âlâmâti.
Mâfulü fâilâtü mâfâilü fâilât.

Bâhri mädidi sâlim

- 14 Dâvlât bizgâ yâr boldi – hârnâ tilâk bâr
boldi.
Düşmânların közigâ bu keng câhân târ
boldi.
Fâilâtün fâilün fâilâtün fâilün.

Hüzâci müsâmmâni âhrâb

- 14 Hâr lâhzâ mening könglim yâr istâru bağ
istâr.
Yâr ilgidâ bağ içrâ mây tolgân âyâğ istâr.
Mâfulü mâfâilün mâfulü mâfâilün.

Hezec-i müsemmen-i üstür-i mehzûr

- 12 Ey şehri u diyârım da kardeş u kavmim,
Cismime medarım da sevgili yârim.
Fâilün feülün fâilün feülün.

Münserih müsemmen-i matvî-i mecd'o

- 13 Kimde vardır bizlerdeki zevk u sefalar,
Cennet nişan bağımızda kesb-i havalar.
Müfteilün failâtü müfteilün f'â

Bahr-ı hezec-i ahreb

- 13 Mihnêt ile halk baht u saadet bulacak,
Hayatlarında zevk u şirinlik bulacak.
Mefâilü mefâilün mefâilü faal.

Münserih-i müsemmen-i sâlim

- 8 Yorulmaz bilek pehlivanız,
Özgür vatana dermanız.
Müstefilün mefulâtün.

Münserih-i müsemmen-i ahreb

- 14 Alınlarda terler emekte tane tane,
Emeğe katılmıştır hürmetli ata, ana.
Mefülü failâtün mefulü failâtün.

Hezeci müsemmen-i üstür

- 14 Ey kara gözüm, o gün kendini açık ettin,
Göz ucunda bir baktın, gönül kuşunu
avladın.
Fâilün mefâilün fâilün mefâilün

Bahr-ı müctes-i müsemmen-i mahbûn-ı maksûr

- 14 Gülüp gözün kırını taşladın, vefa gördüm,
İşaret etti kaşın bükülüp ima gördüm.
Mefâilü failâtü mefâilün fâilât.

Müzari-i müsemmen-i ahreb-i makfûf

- 14 Çoktur hakikat etse emek şerifliliği
Kılmak şerif u sahib-i hürmet alameti.
Mefülü failâtü mefulü failât.

Bahr-ı medid³⁴⁴-i sâlim

- 14 Devlet bize yâr oldu, her ne dilek var oldu.
Düşmanların gözüne bu bol cihan dar oldu.
Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Hezec-i müsemmen-i ahreb

- 14 Her lahza benim gönlüm yâr ister u bağ
ister,
Yâr elinde bağ içre mey dolan kadeh ister.
Mefülü mefâilün mefulü mefâilün.

³⁴⁴ Devamlı, çok uzun süren,uzatılmış

Münsərixı müsəmməni mətviyi məvquf

- 14 Bolməgəy insən əziz yaxşı hünər qılməsə,
Yəki vücudin oqıb ilm ilə zər qılməsə.
Müftəilün fəilən müftəilün fəilən.

Rəmali müsəmməni məhbuni maqt'o

- 14 Məhvəşim çəhrə açib sağu sələmət keldi,
Men üçün əyni şərəf, əyni səədət keldi.
Fəilətün fəilətün, fəilətün, fa'alən.

Həzəli müsəmməni axbəri məkfufu maqsur

- 14 Ölkəmdə əcəb dəştü biyabənlərimiz bər,
Hər qaysidə hər türlü neçə kənlərimiz bər.
Məfulü məfəilü məfəilü məfəil.

Rəmali müsəmməni sədrü ibtidəiy səlim

- 14 yənə külbəm səri ul qəmāti zebə kelsə,
Yetər erdi başım əsməngə həməmə kelsə.
Fəilətün fəilətün fəilətün f'alən.

Həzəci müsəmməni əhbəri məkfufu məhzuf

- 14 Ey şəvkətli zor, əlimü dehqən əzəmətlər,
Ərbəbi hünər eng uluğ insən əzəmətlər.
Məfulü məfəilü məfəilü fəülən.

Həzəci müsəmməni əhrəbi, məkfufi məhzufi müstəzəd

- 14 Cənə, kərəming birlə şərəfli nəzəring bər,
məndən xəbəring bər,
14 Köyüdə neçə vələyü şəydə bəşəring bər,
köp gəməzləring bər.
Məfulü məfəilü məfəilü fəülən məfulü
fəülən.

Bəhri Rəmali müsəmməni məhzuf

- Yəşnədi boldi şinəm bağu gülistənim
mening
15 Rəng-bərəng güllər bilən rəhət təpər
cənim mening.
Fəilətün fəilətün fəilətün fəilən.

Bəhri müctəssi müsəmməni məhbun

- 15 Çəmən-çəmən açilib təzə keng fəzə
çəmənəm,
Bolibsən özgəcə xuşbəhrə, xuşhəvə
çəmənəm.
Məfəilün fəilətün məfəilün fəilət.

Rəmali müsəmməni məhbuni maqt'o

- 15 Paxtəzər içrə kirər ertə səhər qızlārimiz,
Xəlq üçün, dəvlət üçün tergəli zər
qızlārimiz.
Fəilətün fəilətün fəilətün fəülən.

Münserih-i müsəmməni matvi-yi məvkuf

- 14 Olmaz insən əziz, iyi hünər göstərməse,
Gerek vücudu okuyup ilmlə altın etməse.
Müfteilün fəilən müfteilün fəilən

Remel-i müsəmməni məhbun-ı məkt'o

- 14 Məhvəşim³⁴⁵ çəhrə açır sağ u sələmət
geldi,
Benim için əyni şərəf, əyni səədət geldi.
Fəilətün fəilətün fəilətün fəilən.

Hezec-i müsəmməni əhreb-i məkfuf-ı məksur

- 14 Ülkəmdə əcep çöl u bi-yabanlarımız var,
Her neredə hər türlü nice kənlərimiz var.
Məfulü məfəilü məfəilü məfəil.

Remel-i müsəmməni sədrü ibtidəiy səlim

- 14 Yinə külbəmə doğru o hoş endəmi gəlse,
Yeter idi başım əsumənə sanki gəlse.
Fəilətün fəilətün fəilətün fa'lan.

Hezec-i müsəmməni əhreb-i məkfuf u məhzuf

- 14 Ey şəvketi güclü, əlim u çiftçi kudretlilər,
Hünər ərbəbi ən ulu insən kudretlilər.
Məfulü məfəilü məfəilü fəülən.

Hezec-i müsəmməni əhreb-i, məkfuf u məksur-ı müstəzəd

- 14 Ey cən, kərəmin ilə şərəfli nəzərin var,
benden xəbərin var,
14 Köyüdə nice nəle u şeydə bəşərin var, çox
gəməzlərin var.
Məfulü məfəilü məfəilü fəülən məfulü
fəülən.

Bəhri remel-i müsəmməni məhzuf

- Açıldı oldu çəmərim bağ u gülistənim
benim
15 Rəngərənk güllər ilə rahat bulur cənəm
benim.
Fəilətün fəilətün fəilətün fəilən.

Bəhri müctəssi müsəmməni məhbun

- 15 Çimən çimən açılıp təzə bol fəzə çimənəm,
Olursun başkəcə hoşnasip, hoşhəvə
çimənəm.
Məfəilün fəilətün məfəilün fəilət.

Remel-i müsəmməni məhbun-ı məkt'o

- 15 Pahtəzər içrə girər erən, səhər kızlārimiz,
Həlq için, dəvlət için dərelə altın
kızlārimiz.
Fəilətün fəilətün fəilətün fəülən.

³⁴⁵ Ay gibi, güzel

Hüzâli müsämmâni sâlim

- 16 Bu gülşân sâz ekân, sâz üstigâ sâz etgâli keldik
Qadrânlarıni şâd aylâb, sârâfrâz etgâli keldik.
Mâfâilün mâfâilün mâfâilün mâfâilün.

Râcâzi müsämmâni mâtviyi mâhbun

- 16 Munça lâtifü munça sâz lâlâ üzârini köring,
Lâlâ uzârî qırmızı fâsli bâhârini köring.
Müftâilün mâfâilün müftâilün mâfâilün.

Hüzâci murabba'

- 16 Köring, pâyâni yoq çöllâr bolibdür bâğu bostânlâr.
Âçilmüş xılmâ-xıl güllâr tâpib ziyânât xıyâbânlâr.
Mâfâilün, mâfâilün, mâfâilün, mâfâilün.

Râcâzi müsämmâni sâlim

- 16 Keldi nâsîmi nâvbâhâr, ölkâmni pârdâz aylâdi.
Sâhrânî qıldı lâlâzâr, yer köksini sâz aylâdi.
Müstâfilün müstâfilün müstâfilün müstâfilün.

Râmâli müsämmâni mâşkûl

- 16 Hâmâ baxtiyâr, erkin nâ âcâb gözâl zâmânâ,
16 Hâmâ dildâ bir muhabbât, hâmâ tildâ şox târânâ.
Fâilâtü fâilâtü fâilâtün

Hüzâci müsämmâni maqbuz

- Yüzîng visâlidin sâhâr sevinç âlib sâbâ kelür,
16 Nâxuş dimâğ üçün yânâ şirin-şâkâr havâ kelür.
Mâfâilün mâfâilün mâfâilün mâfâilün.

Bâhri kâmilî müssâmâni sâlim

- 20 Nâxuş örgülây kârâming bilâ qarâsâng külib nâzâr aylâsâng.
Yürâgingdâgi ğarâzingni hâm bilâyin nâdür xabâr aylâsâng.
Mütâfâilün mütâfâilün mütâfâilün mütâfâilün.

Hezec-i müsemmen-i sâlim

- 16 Bu gülşen saz iken, saz üstüne saz etmek için geldik
Değerlileri şad edip, ser-efraz etmek için geldik.
Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün.

Recez-i müsemmen-i matvî-yi mahbûn

- 16 Bunca latif u bunca saz lale üzerini görün,
Lale üzeri kırmızı fasl-ı baharını görün.
Müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün.

Hezec-i murabba

- 16 Görün, sonu yok çöller boyuncadır bağ u bostanlar.
Açılmış türlü türlü güller bulup kıymet bulvarlar.
Mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün.

Recez-i müsemmen-i sâlim

- 16 Geldi ilkbahar rüzgârı, ülkemi canlandırdı.
Sahrayı etti laleazar, yer göğsünü saz eyledi.
Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün.

Remel-i müsemmen-i meşkul

- 16 Bütün bahtiyar özgür ne acep güzel zamane,
16 Bütün gönülde bir muhabbet, bütün dilde şuh terane.
Feilâtü failâtü failâtün

Hezec-i müsemmen-i makbuz

- Yüzün visalinden seher sevinç alıp saba gelir,
16 Ne hoş beyin için yine şirin şeker hava gelir.
Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün.

Bahr-ı kâmilî müssemman-ı sâlim

- 20 Ne hoş örülecek keremin ile baksan gülüp nazar eylesen.
Yüreğindeki garezini de bileyim nedir haber eylesen.
Mütâfâilün mütâfâilün mütâfâilün mütâfâilün.

İKİNCİ BÖLÜM

TEMATİK İNDEKS

Bu bölümde dikkate alınan bazı hususlar şunlardır:

Bazı sözcüklerin birden fazla temada yer almasından dolayı anlam karışıklığını önlemek amacıyla alfabetik bir sıralama esas alınmıştır. Aynı dizide yer almasına rağmen farklı anlamlarda kullanılan sözcükler her iki madde başına alındığında ortaya çok hacimli bir çalışma çıkmıştır. Alfabetik sıraya göre yapılmasının bir diğer sebebi budur. Üçüncü bölümde temalara göre madde başı olan bu sözcükler ayrıca sınıflandırılmıştır.

Tematik indeksli sözlüklerin amacı incelenen sözcüklerin kökenine giderek türünü vb. ortaya koymak olmadığı için kaynak olarak alınan tematik indeksli sözlükler gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiş, sözcüklerin anlamları, kullanım sahaları ve oluşturdukları tamlamalar verilmiştir. Sözcük kökenini veya türünü gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır. Sadece kalıplaşmış sözcükler ve birleşik fiiller alt maddeler halinde ayrıca ifade edilmiştir.

Bazı sözcüklerde işlevsel anlamlar ortaya koyulurken alt kategorilerdeki anlamları da verilmiştir. Anlamlandırmalarda zorlanan sözcükler bağlamdan yola çıkarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Tematik indekste bulunan bütün sözcükler çeşitli kaynakların harmanlanması sonucu ortaya konulmuştur. Genellikle madde başlarında parantez içinde kaynak kullanımları verilmiştir. Verilmeyenler ise Türk Dil Kurumu sözlüğünden ve ayrıca Osmanlıca-Türkçe sözlüklerden hareketle açıklanmıştır. Bazı madde başı sözcükler çeşitli makalelerden yola çıkarak açıklanmıştır. Bu makaleler hem parantez içinde madde başı sözcüklerin yanında açıklanmış hem de kaynakça kısmında belirtilmiştir.

Ä/Å

ä -16- “o” işaret veya şahıs zamiri.

ä.+ lâr 005/12, 184/14

ä.+ lârdä 139/02

ä.+ lärgä 080/06

ä.+ nâ 057/14

ä.+ nda 063/03

ä.+ ndä 041/06, 057/02

ä.+ ndin 173/05

ä.+ ngä 139/18, 204/10

ä.+ ni 040/12

ä.+ ni 203/17

ä.+ nin-çün 203/15

ä.+ ning 017/04, 224/10

âb -10- su. Kelime, **âb u hävâ**, **âb-i häyât**, **âb-i hayvan**, **âb-i rävân** ve **âb-i yâvğân** kalıp kullanışları içinde karşımıza çıkar. **Âb-i häyât**, “hayat suyu, ölümsüzlük suyu” demektir. Su, toprağa, bitkilere, diğer canlılara hayat verici olması dolayısıyla “hayat” ile birlikte anılmaktadır. **Âb-i hayvan**, ab-ı hayat demektir. Şiirde “hayat suyu, canlılık veren su” anlamında kullanılmıştır. Nerede olduğu bilinmeyen bir kaynaktan içen kimseye ebedî hayat veren efsanevî su, bengi sudur. Şiirlerde, ince ve saf söz olarak kullanıldığı gibi sevgilinin dudağında da ab-ı hayvan özelliği vardır. (ADŞS) **Âb-i rävân**, “akan su, akarsu” demektir. Habibiy’nin mısralarında bu anlamı görebilmekteyiz. **Âb-i yâvğân**, sözlükte geçmemektedir fakat bu kullanım da “ölümsüzlük suyu” anlamında kullanılmıştır.

â. 015/06, 024/12, 124/09, 216/03

â.-i häyât 060/03

â.-i häyvâningä 118/04

â.-i rävân 030/06, 067/10

â.-i rävânim 203/26

â.-i yâvğân 281/06

âbâd -11- Habibiy’nin mısralarında hep “**tâ âbâd**” şeklinde “ebede kadar” anlamında, yani sözlük anlamında kullanılmıştır.

â. 005/13, 026/09, 047/13, 074/05, 127/02, 145/11, 145/12, 147/09, 152/13, 259/09, 280/03

âbâd -18- Kelime, tek başına kullanıldığı gibi Türkçe **et-**, **eyle-**, **kıl-** fiilleriyle birlikte de kullanılmıştır. Bir örnekte de “**+lik**” ekini alarak türemiş kelime biçiminde karşımıza

çıkılmaktadır.

â. 030/13, 032/08, 037/11, 038/10, 132/09, 166/09, 183/09, 184/11, 185/11, 234/04, 271/05

â. etâmiz 089/01

â. etâr 143/06

â. etdik 140/01

â. etib 241/07, 263/03

â. etibdür 280/12

â.+ lik 154/02

âbâdiy -5- ebedî, sonsuz, daimî, kalıcı, sınırı olmayan demektir, iki yerde “**tâ âbâdiy**” şeklinde “ebediyete kadar” anlamındadır.

â. 019/02, 093/01, 218/08, 223/14, 226/05

âbäs -8- faydasız, beyhude, boşuna.

â. 023/01, 023/02, 023/04, 023/06, 023/08, 023/10, 023/12, 023/14

Abdullâ -1- Sabir Abdulla, Özbek yazar. Sovyet halkının emeğine dair yazılar, tiyatrolar kaleme almıştır. Özbek Sovyet edebiyatı tarihinde aruzu devam ettiren ve yeni dönem ile özdeşleştiren, tarihî ve çağdaş müzikli dramlar yazan yaratıcı bir kişi olarak değerlendirilmektedir. Özbek Sovyet şairleri içinde divan oluşturan ilk şairlerden biri olmuştur. İki bölümden oluşan bu Divan, 1965'te yayımlanmıştır. Bu divana 1971 yılında "Özbekistan Cumhuriyeti Hemze Ödülü" verilmiştir. (TDTEA)

A. 007/08

âbr -1- bulut.

â. 195/08

âbroy -1- “yüzsuyu, itibar” anlamındaki kelime, **tökil-** fiiliyle kullanılarak “itibar kaybetmek” anlamında kullanılmıştır.

â.+ ing 025/04

âcâb -36- “harikulade, şaşırtıcı, hayranlık verici, garip” anlamlarında kullanılan kelime eserde “ne âcâb, âcâbkim” şekillerinde de kullanılmıştır.

â. 012/10, 019/08, 052/13, 061/08, 083/05, 093/05, 097/05, 137/06, 141/01, 148/12, 157/08, 164/04, 210/01, 216/01, 221/01, 249/04, 253/04, 254/03, 258/01, 265/12, 271/09, 276/09, 282/03

â. 006/09, 157/13, 194/12, 205/10, 206/08, 248/08, 290/03, 291/12

â.+ kim 029/13, 058/01, 104/11, 115/04, 204/01

âcâbâ -3- şaşma, tuhaf, şüphe, kuşku.

â. 113/14, 224/03, 226/16

âcâl -4- ölüm, ömrün sonu. Eserde “sâyyâd-ı âcâl” şeklinde bir tamlama kullanılır.

â. 134/08

â. 134/07

sâyyâd-i â. 085/13

â.+ din 126/09

âcâm -3- Klasik Türk müziğinde bir perde ve birleşik makamın adıdır.

â. 042/14, 108/07

Nâvroz-i â. 273/14

âcâyib -18- acayip, çok ilginç, güzel, harikulade, ilginç, şaşırtıcı.

â. 020/01, 032/08, 062/11, 091/12, 125/05, 138/07, 170/11, 212/13, 257/09

â. 009/05, 065/10, 110/04, 114/14, 146/06, 179/04, 196/01, 251/09, 256/10

âcib -2- hayran bırakan, tuhaf, şaşırtıcı.

â. 102/03, 260/09

âciz -2- güçsüz, zavallı, zayıf.

â. 203/47, 289/14

âç - -77- “bir şeyi açık duruma getirmek, engeli kaldırmak, sarılmış veya örtülmüş şeyi bu durumdan kurtarmak, çukur veya delik açmak, alanı genişletmek, tıkalı bir şeyi bu durumdan kurtarmak, yarmak, birbirinden uzaklaştırmak, ferahlık vermek, beğenmek, bir şey yapmak, ayırmak, bir şeyi başlatmak, kapalı bir şeyin durum değiştirmesi vs.” anlamlarına sahiptir. “**Leb**” ile kullanıldığında “konuşmak”; “**yüz, çehre, cemal**” ile kullanıldığında “yüzünü göstermek, yüzünden örtüyü kaldırmak”; “**yol**” ile kullanıldığında “sebep olmak”; “**sır**” ile birlikte kullanıldığında “sırrı ifşa etmek”; “**söz**” ile kullanıldığında “bir konu üzerinde konuşmaya başlamak”; “**göz**” ile kullanıldığında “göz (yumup) açincaya kadar”; “**gül**” ile kullanıldığında “çiçeklenmek” anlamlarına gelir.

â.- âlmây 189/03

â.- di 017/08, 069/05, 075/08, 075/12, 092/06, 170/02, 175/01

yüz â.- di 039/01

â.- gâli 223/09

å.- gän 044/07, 143/07
å.- gändä 189/04, 241/12
å.- gänlär 124/09, 274/07
å.- günçä 291/11
yüz å.- 1b 027/03
å.- 1b 038/09, 094/09, 098/07, 116/12, 156/15, 217/10, 244/09, 259/03, 263/03
å.- ildi 056/09, 056/12, 075/09, 084/18, 092/12, 094/01, 100/07, 103/05, 143/11, 160/13, 170/09, 196/05, 217/11, 258/06, 270/13
å.- ilgän 007/07, 050/01, 141/04, 143/01, 186/03, 198/08, 213/08, 219/02, 233/09, 241/13, 271/12, 284/01
å.- ilgäy 001/05, 116/09
å.- 1lib 083/09, 084/09, 142/11, 186/01, 209/03, 210/06, 276/02, 277/13
å.- 1lmiş 075/02, 142/05, 260/07
å.- 1lür 207/14
å.- 1mä 204/10
å.- 1mäs 091/09
å.- 1sä 111/05, 198/03, 262/05
å.- 1säm 167/07, 167/08
å.- 1säng 083/21, 173/10

åç -8- yemek yemesi gereken, tok olmayan. Eserde bir dizede “+lik” ekini alarak türemiş kelime biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

å. 049/07, 051/03, 129/09, 184/07, 204/13, 212/11, 251/13
å.+ lik 051/04

äççığ -5- (bkz. äççıq)

ä. 029/08, 035/12, 163/05
ä.+ 1 006/12

äççıq -3- acı, ekşi, lezzeti keskin, can acıtan, nahoş, kahır, gazap anlamlarına sahiptir.

ä. 122/05, 139/19, 261/07

açıq -10- hiçbir engeli olmayan, görünen, açık halde olan anlamlarında kullanılmıştır. “çehre, sima, yüz” ile kullanıldığında “yüzü temiz”; “peşane” ile kullanıldığında “hesap verebilecek durumda olmak, dürüst” anlamlarına gelir.

å. 031/09, 064/15, 092/04, 114/09, 174/12, 194/04, 245/12, 246/08, 274/10, 291/10

âçıqla - -1- açıklamak, ifade etmek.

â.- y 259/04

âçin - -2- acımaq, hayıflanmaq, dövünmek.

â.- di 203/08

â.- mäs 139/15

ädâ -8- yerine getirmek, icra, bitirme, tarz, üslup. Bazı dizelerde “kıl-” ve “et-” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır. **ädâ et-** becermek, uygulamak, yerine getirmek; **ädâ qıl-** icra etmek, becermek, yerine getirmek anlamlarına sahiptir.

â. 005/04, 095/02, 160/12, 186/14, 237/14

â.+ läрни 015/02

â.+ si 113/04

ädâb -22- ahlak, toplum içinde tutarlı davranma anlamlarına gelir. “+siz” eki ile türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır.

â. 010/07, 028/05, 038/14, 069/09, 089/11, 097/11, 123/13, 124/07, 133/11, 139/17,

140/09, 141/02, 225/07, 250/03, 261/02

â.+ gä 210/11

â.+ ni 116/11, 131/09

â.+ ning 278/05

â.+ siz 025/03, 046/11, 139/18

ädâb -8-“Edep” sözcüğünün çoğuludur; usül, yol, yordam, terbiye anlamları vardır.

â. 034/02, 038/13, 194/12, 291/07

â.+ in 120/05, 141/13, 214/03

â.+ ing 274/13

ädâbiyât -2- Bir halkın devrinin estetik, ilmî, filolojik ve başka eserlerinin kaleme alınmasıdır. Sanatı dil vasıtasıyla icra edilmesidir. (ÖTİL) Olayları, duygu ve düşünceleri kendine has bir dille estetik bir biçimde ifade etme sanatıdır. (TDK)

â. 196/05, 223/05

ädäd -1- miktar olarak tane, sayı anlamlarındadır. Bir dizede “+siz” ekini alarak kullanılmıştır ve “sayısız” anlamındadır.

ä.+ siz 263/04

ädälät -12- âdilâne ve hâsılâne iş tutuş, hakkâniyet, âdillik anlamlarında kullanılmıştır. “**adâlet bayrağı**” ile anlatılmak istenen “adâlet bakanlığının bayrağı”dır. İki dizede “+li” eki alarak türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

ä. 007/12, 019/01, 092/03, 100/03, 123/11, 125/14, 206/06, 208/02, 256/03, 289/13

ä.+ li 045/14, 222/01

ädälätpeşä -2- adaletli.

ä. 037/02, 205/12

ädälätşiâr -1- adaletin izi, adalet nişanı.

ä. 246/05

âdäm -32- insan, insanoğlu, adam, ilk peygamber anlamlarında kullanılmıştır. “**ben-i âdäm**” tamlamasıyla insanoğlu kastedilmiştir.

â. 051/01, 058/01, 058/13, 078/01, 104/08, 127/11, 132/09, 134/10, 173/01, 173/03, 183/02, 204/01, 204/08, 204/11, 224/06, 251/02

bän-i â. 232/05

sädqa-yı â. 245/07

xılmä-xıl â. 204/01

â.+ dek 173/01

â.+ gä 204/08

â.+ igä 080/09

â.+ lärgä 139/12

â.+ ni 111/06, 245/07

â.+ sän 173/01

âdämiyät -1- kişilik, beşer, insanıyet.

â. 139/12

âdäş - -1- sapıtmak, şaşırmaq.

ä.- gäy 250/07

âdät -12- alışkanlık, usül, görenek.

â. 076/14, 083/10, 154/08, 274/15, 278/04

â.-i âzâd 145/07

â.+ dâ 252/08

â.+ dür 077/08

â.+ i 078/06, 269/05, 280/12

â.+ lârnî 086/11

âdibânâ -1- edibe yakışır, terbiyeli bir şekilde.

â. 125/11

âdir -4- kırlar, yamaçlar, yükseklikler.

â.+ dâ 146/02

â.+ gâ 014/05

â.+ lâ 084/17, 205/09

âfârin -8- memnuniyet ve beğeni bildiren ifade.

â. 097/13, 105/11, 198/03, 254/15, 279/13, 287/15

â.+ dâ 033/13, 272/09

âfgâr -2- yaralı.

â. 283/04, 284/09

âfgân -2- feryat, figan.

â. 035/08, 043/04

âfsânâ -7- Evlattan evlada, ağızdan ağza dolaşan fantastik veya bazen dini mazmunlarla oluşan hikâye, rivayet ve destandır. (ÖTİL)

â. 007/01, 033/14, 092/02, 174/06, 193/08

â.+ ni 089/12, 140/10

âfsus -10- yazık, eyvah, pişman. Bazı dizelerde “et-”, “eyle-”, “kıl-” yardımcı fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.

â. 126/03, 128/05, 139/10, 153/11, 190/01, 204/07, 211/08, 211/12

â. etib 129/02

â.+ im 225/13

âfşân -4- saçan, dağıtan.

ä. 013/11, 158/06, 191/05

ä.+ sän 289/11

âftâb -7- güneş. Ayrıca Divan şiirinde daha çok ışığı, parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Yüzüne bakılmayışı ve gözleri yaşartması da çeşitli sanatlara yol açar. (ADŞS)

â. 013/12, 042/02, 166/04

â.-i âlâm 184/12, 191/05

â.+ i 132/04

â.+ im 149/05

âfzâ -3- Sonlarına eklendiği kelimelere arttıran, çoğaltan manalarını verir.

ä. 091/08, 142/02, 183/03

âfzâl -9- efdal, iyi, tercih edilir, üstün.

ä. 032/14, 179/01, 179/02, 179/04, 179/06, 179/08, 179/10, 179/12, 179/14

âgâr -38- eğer, şayet.

ä. 017/03, 022/16, 029/02, 030/12, 035/09, 049/01, 049/10, 056/03, 056/14, 059/11, 078/07, 080/09, 083/21, 093/09, 101/03, 106/09, 113/13, 115/06, 116/01, 124/07, 127/01, 129/01, 136/01, 147/03, 163/07, 164/07, 167/07, 167/08, 173/10, 182/03, 187/06, 194/03, 197/13, 198/03, 226/12, 229/09, 231/13

ä.+ çî 227/01

âğdâr -2- çevirmek, devirmek, yıkmak.

ä.- âmiz 100/09

ä.- ildi 056/09

âğır -8- hafif olmayan, yavaş, yoğun, çetin, güç, ciddi ve davranışları yavaş olan.

ä. 027/05, 059/03, 161/05, 168/04, 185/09, 267/03, 269/07, 270/04

âğız -1- yüzde bulunan, yemek yemeye ve nefes alıp vermeye yarayan bir organdır.

â.+ dän 257/05

âğniyâ -1- zenginler.

ä. 024/04

âğuş -1- kucak.

å.+ imdäsän 220/02

ağyâr -6- başkaları, yabancı.

a. 006/09, 111/10, 276/03

a.+ im 081/02

a.+ imgä 217/01

a.+ lâr 166/05

âğz -26- (bkz. ağız) Burada ağız söylenerek bazı dizelerde “dudak”, bazılarında “dil” anlamı da verilmek istenmiştir.

å.+ idä 002/13, 007/01, 058/12, 078/04, 092/07, 114/10, 148/05, 148/06, 231/02

å.+ imdä 287/15

å.+ imdägi 220/10

å.+ imdän 119/09, 240/10, 243/12

å.+ imgä 009/05, 147/03, 161/07

å.+ imizdän 099/14

å.+ imü 281/05

å.+ indägi 135/07

å.+ ing 083/07, 204/10

å.+ ingdä 158/14

å.+ inggä 129/08, 285/03

âh -18- kıvanç, zevk, intizar, eyvah ve pişmanlık ifade eden bir ünlem.

å. 006/03, 008/12, 044/14, 085/02, 126/13, 157/04, 190/12, 203/49, 204/07, 222/11, 229/04, 240/10, 277/08, 284/05, 284/06

å.+ im 201/06, 244/02

düd-i å.+ imdän 244/02

âhäng -1- seslerin arasındaki uygunluk.

å. 071/14

âhbâb -1- dost, sevilenler.

ä.+ i 075/15

âhd -41- vefa, yemin, and, söz verme.

ä. 011/14, 025/07, 045/09, 050/13, 054/10, 059/04, 065/08, 069/07, 078/01,

090/03, 090/04, 100/02, 101/08, 122/14, 133/08, 143/10, 145/10, 145/11, 176/03, 207/04, 207/08, 211/09, 211/14, 212/15, 212/16, 231/14, 240/12, 241/04, 247/01, 258/09, 262/01, 268/11, 288/03

ä.-i vâfâ 237/01

ä. äylädingiz 093/07

ä.+ idä 078/02, 103/02, 228/04, 265/09

ä.+ igä 224/05

ä.+ ini 039/09

âhir -1- biten, sonda gelen, son olan.

â. 134/11

âhistä -10- yavaş, ağır, belirli belirsiz.

â. 034/05, 069/14, 117/11, 134/14, 141/10, 256/06, 257/11, 260/04, 262/05, 282/114

âhkâm -2- “Hüküm” sözcüğünün çoğulu; hükümler, kanunlar, nizamlar anlamındadır.

â. 195/14

ä.+ i 270/05

âhkim -2- en sağlam, en kuvvetli, akıllı, en çok hükmedilen.

â. 102/05, 103/01

âhl -67- bir saha veya daire adamları, dost, mensup, tanıdık olan, bir yerde yaşayan insanlar, ahali.

ällâmâ-i ä.-i bâşâr 289/01

ä.-i cähân 030/07, 126/09

ä.-i dâniş 022/11, 023/07, 098/02, 122/11

ä.-i dânişlär 051/09, 198/03

ä.-i dârd 003/05

ä.-i dârdgä 278/09

ä.-i fân 242/07

ä.-i Färğänä 256/09

ä.-i ğaflät 265/05

ä.-i ğam 051/04

ä.-i häm 203/17

ä.-i hikmät 242/07
ä.-i hikmätlär 023/02
ä.-i muhabbätgä 226/07
ä.-i Özbekistân 203/05, 256/04
ä.-i qaydin 051/10
ä.-i riyädän 025/10
ä.-i unvânlarim 050/10
ä.-i zämân 156/04
ä.-ü äyâl 230/11
ä.+ i 024/06, 035/05, 036/06, 040/02, 084/20, 092/05, 113/11, 124/08, 180/11,
215/02, 256/02, 262/02, 289/07
ä.+ idän 068/08
ä.+ igä 013/14, 064/04, 111/08, 120/07, 196/14, 209/01, 223/11, 264/10, 276/10
ä.+ in 028/03, 051/01, 075/11, 094/05, 095/03, 109/09, 114/06, 236/04, 239/08,
255/02, 255/10, 282/04
ä.+ inggä 164/10
ä.+ ini 069/11, 080/04, 092/02, 131/14
ä.+ ining 040/05

ählâq -1- İnsanda bulunan ruhî ve zihnî haller, iyilik etmek ve fenalıktan kaçınmak gibi kuralları öğreten ilim.

ä. 108/04

ähliyät -1- işe yarar halde bulunuş, bir işi hak edebilecek durumda bulunuş, yetki.

ä.+ siz 230/12

âhu -6- Biçimi gelişkin, güzel kara gözlü geyik anlamındadır. Güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen âhu, edebiyatımızda birçok teşbihe neden olmuştur. Gözlerinin irice gayet siyah oluşu sevgilinin gözünü hatırlatır. (ADŞS)

â. 028/06, 043/09, 072/08, 253/01, 278/12

â.+ gä 282/05

ähvâl -12- “Hâl” sözcüğünün çoğulu; haller anlamındadır.

izhâr-i ä. 118/13

ä.-i zârimdän 034/06

surät-i ä.-i zârimdän 107/06

ä.+ i 063/11

ä.+ idän 040/05
ä.+ igä 049/07
ä.+ im 011/06, 288/11
ä.+ imgä 225/03
ärz-i ä.+ imni 013/01
ä.+ ing 027/06, 204/14

äilä -1- aile, sülale.
å.+ dän 156/09

äinä -2- ayna.
å.+ si 274/02
å.+ sigä 072/02

äkä -1- bir anne ve babadan doğan büyük oğul, ağabey, erkek kardeş.
ä.+ m 047/16

äks -6- bir şeyin görünürdeki şeklinin tasviri, aksi, zıddı. Bir dizede “et-” fiiliyle kullanılmıştır.
ä. etmiş 094/04
ä.+ i 062/09, 236/03, 241/12
ä.+ idän 171/09
ä.+ in 072/06

äksär -1- çok.
ä. 137/10

äküçnik -1- pulluk, kazayağı.
ä. 137/13

äl -141- bir şeyi bulunduğu yerden almak, kaldırmak, satın almak, içine almak, kabul etmek, kazanmak, kaplamak, tat ve koku duymak, kendisine ulaştırmak, başlamak gibi anlamlarda kullanılmıştır. “ävc” kelimesiyle birlikte kullanıldığında “hızlanmak”; “rivâc” kelimesi ile “yükselmek”; “bährä” kelimesi ile “nasiplenmek”; “yäyrä” kelimesiyle “zevk, eğlence almak” anlamlarına gelir.

ävc å.- ädür 226/11
å.- älmäsmän 141/12

å.- ålmäy 198/02, 237/06
å.- di 006/01, 008/06, 031/12, 045/11, 084/13, 102/04, 110/12, 124/05, 140/07,
170/13, 258/07, 260/03, 263/12, 276/04, 281/08
åråm å.- di 011/01
ävc å.- di 037/05, 045/05, 050/09, 073/07, 089/07, 112/05, 158/11, 271/01
rivác å.- di 110/13, 256/01
å.- dilär 018/03, 156/05
å.- dim 015/11, 120/05
å.- dimü 190/04
å.- dingiz 059/06
å.- diyü 282/01
å.- gän 071/08, 129/03, 149/12, 236/01, 236/12
ävc å.- gän 196/09
å.- gänçä 270/12
å.- gändä 107/10
å.- gäy 013/04, 284/03, 288/05
bährä å.- gäy 036/10, 122/11
rivác å.- gäy 100/15
å.- ğäli 018/02
å.- ğaymän 013/08
å.- ib 007/07, 011/08, 034/01, 043/06, 043/12, 048/14, 061/01, 061/06, 085/13,
090/11, 097/14, 120/01, 126/05, 140/12, 160/09, 161/10, 210/07, 224/14,
230/01, 262/09
å.- ib 159/08
ävc å.- ib 040/03, 052/05, 099/05, 149/07, 154/03, 232/09, 279/09
bähr å.- ib 085/05
nur å.- ib 011/03
å.- ibdür 220/03
å.- mä 215/04
å.- mägäy 163/01
å.- måq 060/15, 105/04, 117/06, 124/11
ävc å.- måq 036/08
bährä å.- måq 115/03
häbär å.- måq 248/03
å.- måqdä 264/03
å.- måqnı 077/10

å.- m qqa 010/07, 046/12
 .- m s 248/11
 .- mäsäng 034/09
 .- m y 183/16, 283/06
 .- m ydi 103/12
qar r  .- m ydi 251/06
 .- miş 291/11
 vc  .- miş 194/11
 .- s  018/03, 203/21, 223/12, 270/12
riv c  .- s  010/11
 .- s l r 114/10
 .- s m 119/13, 161/07
b hr   .- s m 046/07, 173/05, 288/09
 .- s ng 047/04, 056/14, 213/09
 .- sin 018/09
 vc  .- sin 222/03
b hr   .- sin 259/10
 .- sinl r 154/13, 176/07, 260/13
 .- ur 003/06, 057/12, 077/14, 148/11, 148/12, 192/11, 226/09, 270/11
 vc  .- ur 035/09, 255/12, 280/04
 .- urg  144/02
 .- urġa 176/08
 .- url r 289/07
 .- urm n 233/05
 .- urmiz 012/04

 l -6- bir Şeyi bulunduġu yerden almak, kaldırmak, satın almak, içine almak, kabul etmek, kazanmak, kaplamak, tat ve koku duymak, kendisine ulaştırmak, başlamak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

 . 018/04, 049/13, 069/01, 156/15, 280/11
 .+ gim 052/05

 l m -9- elem, keder, üzüntü, nefret.

 . 006/14, 019/09, 026/09, 047/14, 049/01, 104/04, 217/02, 251/04
 .+ lir q 139/08

âläm -43- varlık, kâinat, dünya.

â. 082/02, 114/06, 155/16, 183/01, 204/12, 224/10, 255/02

âftâb-i â. 184/12, 191/05

bâzâr-i â. 251/01

Qâidâ-i â. 049/12

tâşviş-i â. 214/06

â.+ dâ 036/13, 046/01, 048/09, 074/01, 076/07, 082/04, 085/11, 122/09, 181/03,
226/05

â.+ dän 280/11

â.+ gâ 013/11, 027/04, 050/12, 059/07, 077/09, 088/01, 128/07, 131/03, 206/07

â.+ i 240/02

â.+ idâ 083/19

â.+ ni 005/05, 030/13, 166/04, 184/11, 193/06, 238/02, 249/13, 255/01, 272/04

âlämât -4- belirti, işaret, nişan.

â. 019/14, 083/09, 281/10

â.+ i 280/02

âlân -1- şimdi, henüz, şu anda, hâlâ.

â. 180/08

âlâst -5- Allah'ın ruhları yarattıktan sonra "elestü bi-rabbiküm: ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği zaman, insanların yaratılış başlangıcı. "**mâst**" sözcüğü ile birlikte kullanılan bu sözcük "elest meclisinde hitâb-ı İlâhi ile mest olan" anlamına gelmektedir. (ADŞŞ)

mâst-ü â. 121/11, 128/03, 139/07, 167/09, 167/10

âlâv -1- ateş.

â. 286/02

âlbättâ -7- şüphesiz, mutlaka.

â. 008/13, 057/09, 080/11, 096/10, 134/12, 173/07, 211/04

âldän -1- aldanmak, kanmak, kapılmak.

â.- ursiz 071/04

âldidä -16- huzurunda, önünde, yanında.

å. 005/02, 022/03, 040/14, 067/06, 069/10, 073/11, 080/02, 107/12, 111/03,
126/02, 151/08, 160/08, 211/09, 235/12, 245/02, 276/07

åldingdä -1- (bkz. åldidä)

å. 005/11

åldir - -1- almak. (bkz. ål-)

å.- mäsäm 193/05

ålgä -13- ileri, ön tarafa. Eserde bu kelime “**bas-**” fiiliyle birlikte de kullanılmıştır.

å. 031/08, 091/01, 100/13, 114/05, 165/10, 175/06, 199/03, 208/03, 211/11,
212/03, 249/06, 267/03

å. bāsmāq 022/05

Åli -1- İbn-i Sina, tam adıyla Ebu **Ali** el-Hüseyn ibni Abdullah ibn-i **Sina** el-Belhi'dir. Tıp adamı, fizikçi, yazar, filozof ve bilim adamıdır. Buhara yakınlarındaki Afşane köyünde M.S. 980 yılında doğmuş, İran'ın Hemedan şehrinde 1037 yılında vefat etmiştir.

Ä. 009/09

ålicänåb -3- cömert, şerefli, haysiyetli kimse.

å. 013/01, 042/01, 253/13

ålif -2- Arap alfabesinin ilk harfidir. Düz biçimi ve noktası olmaması sebebiyle kendinden sonraki harfe birleşmez. Bu bakımdan kayıtsız ve hür olarak vasıflandırılır. Ayrıca Divan edebiyatında sevgilinin boyu elife benzetilir. Tek olduğu için “vahdet” sembolü olarak kullanılması da meşhurdur. Ebced hesabına göre elif harfinin rakam karşığını 1 olarak tespit edilmiştir. (ADŞS)

ä. 127/11

ä.+ lår 120/08

ålim -21- ålim, bilgin, bilim adamı.

å. 009/09, 026/10, 036/01, 038/02, 059/01, 070/10, 085/07, 100/10, 144/05,
173/04, 177/06, 181/08, 205/06, 241/06, 242/07, 261/03, 291/03

å.+ i 059/06

å.+ lår 114/05

å.+ lår 018/13, 114/02

âlimânâ -1- âlime yakışacak şekilde.

â. 184/10

âlimaqâm -1- makamı yüksek olan.

â. 170/04

Âlişer -1- Ali Şir Nevâi 15. yüzyılda yaşamış Özbek şairidir. 9 Şubat 1441 tarihinde Herat'ta doğmuş, 3 Ocak 1501'de vefat etmiştir. Adı klasik Çağatay edebiyatının kurucusu olarak anılan Nevâi, devrinde Türk dilinin edebî dil olarak kullanılmasına da öncülük etmiştir. Gerek yaşadığı dönemde gerek yüzyıllar sonrasında da Nevâi'nin tesîri çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. (Nevai – Leyli vü Mecnun / Ülkü Çelik Şavk)

Ä. 036/02

âliy -11- yüksek, büyük, ulu.

â. 015/05, 032/07, 076/06, 110/01, 139/01, 162/06, 194/07, 203/01, 231/03,
253/02, 283/01

âllâmâ -1- ilm ve fenin bir veya birden fazla sahasını sahiplenen, ilimli, çok bilgili insan.

â.-i âhl-i bâşâr 289/01

âlmâ -4- Kokulu ve çok yıllık meyveli ağaç ve onun meyvesi, elma.

â. 028/13, 028/13, 260/06, 278/10

âlmâzâr -2- elma bahçesi.

â. 271/04

â.+ dâ 028/13

âlqış -9- iyilikle söylenen dua.

â. 084/27, 097/14, 115/01, 116/04, 119/14, 223/12, 263/12

â.+ im 031/13

â.+ lâr 089/14

âlqışlä - -4- memnunluk ve beğeni bildirmek, dua sözleri ile tebrik etmek.

â.- di 287/14

â.- dik 009/12

â.- dim 190/06

å.- g y 062/13

 ltın -41- altın. Eserde “ak” sıfatıyla birlikte kullanıldığında “pamuk” anlamına gelmektedir.

 . 012/09, 016/05, 050/04, 050/07, 052/04, 065/06, 071/12, 083/12, 084/01, 089/09, 092/11, 094/11, 112/07, 112/08, 137/10, 141/08, 143/07, 146/12, 154/11, 179/10, 188/07, 209/05, 216/11, 234/09, 234/14, 241/01, 249/10, 254/07, 254/13, 271/02

 .+ dek 202/13

 .+ g  002/03, 019/03, 045/07, 219/03

 .+ g ki 070/01

 .+ im 244/08

 .+ in 039/03

 .+ ni 159/06

 .+ ning 236/01, 236/12

 ltmiŐ -3- altmış sayısı, elli dokuzdan sonra gelen sayı.

 . 162/11

 .+ g  026/05, 047/02

 l d  -1- bulaŐmıŐ, bulaşan.

 .+ m n 225/02

 lv n -5- renkler, çeŐitler, renkli

 . 040/08, 054/03, 054/03, 171/03, 272/03

 lvid  -8- ayrılırken söylenen sözcük, elveda.

 . 126/01, 126/02, 126/04, 126/06, 126/08, 126/10, 126/12, 126/14

 m -2- herkes, umum, umuma açık olan.

 . 195/01, 270/07

 m  -1- körlük, görmezlik, gözü görmeyen.

 .+ l rg  127/08

 m l -1-  mit, umut.

ä. 196/10

ämân -31- sağ, sağlim.

å. 026/05, 047/12, 082/05, 123/11, 126/09, 149/09, 155/13, 177/12, 190/06, 216/01, 216/02, 216/04, 216/06, 216/08, 216/10, 216/12, 216/14, 219/01, 219/02, 219/04, 219/06, 219/08, 219/10, 219/12, 219/14, 227/14, 246/12, 256/11, 282/09, 288/13

å.+ likning 219/11

åmbâr -4- ambar, depo.

å. 203/31

å.+ igäçä 260/04

å.+ lärdä 012/09

å.+ lärgä 209/07

ämmâ -14- “fakat, ama, lakin” anlamlarına gelen bir bağlaç.

å. 007/10, 029/05, 043/10, 085/11, 091/03, 096/12, 106/11, 120/08, 133/06, 135/12, 141/11, 210/13, 245/04, 249/08

ämrvâv -1- Bu sözcük sözlükte geçmemektedir fakat “**ämrvâz**” sözcüğü olabileceği düşünülmektedir. “Marazlar” anlamına gelmektedir ve “şâfiyâl ämrvâz” tamlaması şeklinde kullanılmıştır. “Marazların şifa dağıtıcısı” anlamına geldiği söylenebilir.

å. 290/09

ämrvâl -1- “Mal” sözcüğünün çoğulu; şahsa ait mallar, mülkler anlamlarındadır.

å.+ in 286/12

ân -9- an, lahza, saniye.

å. 123/08, 162/13, 163/01, 211/01, 231/02, 256/01

å.+ dä 122/10

å.+ imdäsän 220/04

å.+ lärgä 266/08

änä -12- anne.

å. 182/01, 182/02

å.+ m 199/01, 199/02, 199/04, 199/06, 199/08, 199/10, 199/12, 199/14, 228/02

å.+ siz 226/03

āncān -1- anne veya yaşlı bir kadını severken ona çok yakın olup söylenen hitap.

ä. 226/09

ānār -1- nar.

ä. 278/10

āncir -1- incir.

ä. 260/06

ānçā -1- birkaç, çok, uzak vakit.

ä. 266/12

āndāğ -2- (bkz. āndāk)

ä.+ k1 090/02

ä.+ ki 077/06

āndāk -7- belli belirsiz, biraz, azıcık, pek az.

ä. 009/07, 080/07, 131/11, 134/06, 168/08, 225/03

ä.+ kinä 287/16

āndālib-1- bülbül.

ä.-i xušnāvā 109/14

āndāq -1- (bkz. āndāk)

ä.+ kim 178/08

āndāzā -1- altmış santimetrelik bir ölçü, ölçek, mertebe.

ä.+ siz 202/11

āndeşā -1- (bkz. āndişā)

ä.+ lik 069/03

Andicān -2- Fergana vadisinin en eski şehirlerinden biridir. Yüz ölçümü ile Özbekistan'ın dördüncü büyük şehridir.

A.+ im 202/01, 202/02

ändiřä -7- vesvese, endişe, kaygı, düşünce.

ä. 091/09, 126/11, 129/13, 193/09, 261/13

ä.-yi xâm 105/03

ä.+ siz 025/08

ändüh -3- ruhî azap, gam, tasa, kaygı.

ä. 006/03, 076/02, 115/06

änglä -6- anlamak, söz veya davranışın anlamını düşünmek, sözün kıymetini düşünmek, kişinin sözünden kendisini anlamak, bilmek.

ä.- b 140/05, 185/15

ä.- mäs 184/13

ä.- sä 003/07, 136/09

ä.- tdi 170/10

anhâr -3- “Nehir” sözcüğünün çoğulu; nehirlere anlamındadır.

ä. 060/03, 084/12

ä.+ igäçä 260/10

anıq -3- gerçeği gösteren, doğru, kesin

ä. 025/05, 114/12, 274/15

anıqlä -1- öğrenip açıklık, kesinlik getirmek, açık açık bilmek.

ä.- nsä 023/12

a.- ř 250/11

ânlä -1- (bkz. ânlä-)

â. 017/13

ânqâ -2- Kaf Dağı’nda yaşadığına inanılan efsanevî kuş.

ä. 269/04

ä.+ dir 184/14

ânvâr -2- daha nurlu, daha parlak, nur saçan.

mäh-i ä. 131/04

mâh-i ä. 272/08

änvâr -1- “Nur” sözcüğünün çoğulu; nurlar, ziyalar, ışıklar, aydınlıklar anlamlarındadır.

ä. 027/04

äprel -1- yılın beşinci ayı, Nisan.

ä. 086/04

âq -47- beyaz, ak. Eserde pamuk için “âq âltın” tamlaması kullanılmıştır.

â. 002/03, 012/09, 019/03, 031/05, 039/03, 042/03, 042/04, 045/07, 054/03, 065/06, 070/01, 071/12, 084/01, 084/06, 088/13, 089/09, 092/11, 094/11, 097/07, 097/09, 112/07, 119/07, 143/07, 146/12, 154/11, 159/06, 176/11, 179/10, 188/07, 194/07, 202/13, 216/11, 219/03, 234/09, 234/14, 236/01, 236/12, 241/01, 249/03, 249/10, 249/11, 254/05, 254/13, 258/06, 263/07, 272/12

âq - -9- akmak, geçmek, süzölmek.

â.- ar 216/05

â.- dı 178/02

â.- ıb 002/09, 203/04, 234/14, 273/11

â.- qan 260/10

â.- sin 249/10

â.- sun 136/07

aqdäs -1- en kutsal, en mübarek.

a. 105/01

âqıbât -10- bir şeyin sonu, nihayeti.

â. 022/12, 092/13, 149/10, 156/18, 170/09, 212/08, 271/08

â.+ ni 193/09, 225/10, 259/08

âqıl -8- keskin akıl sahibi, akıllı, bilge. (Erkekler için kullanılır.)

â. 022/04, 050/06, 080/03, 105/11, 123/02, 204/03

âqılä -1- keskin akıl sahini, akıllı, bilge. (Kadın için kullanılır.) Bir dizede “+siz” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır, “akılsız” anlamına gelmektedir.

â.+ siz 226/03

âqılânâ -2- akıllı kimseler gibi, akıl ile.

â.+ ânâ 085/08, 125/11

âqın -2- akıp duran, akan, akım.

â. 070/05, 245/04

âqız - -3- akmak, geçmek, süzölmek.

â. 262/10

â.- gän 203/30

â.- ib 095/07

aql -41- akıl, us.

a. 022/01, 023/09, 030/04, 055/06, 090/01, 097/11, 113/13, 121/01, 121/02, 123/03, 139/02, 139/03, 141/05, 184/01, 194/13, 197/04, 200/12, 204/02, 208/08, 210/11, 232/10, 240/03, 243/14, 261/13, 274/08, 280/11, 283/11, 284/04

a.-ı muhabbät 223/02

a.-ı räsâ 046/02, 100/10

a.-ı räsälärni 015/10

a.+ ı 021/12, 165/03, 172/13

a.+ ıgä 230/05

a.+ ım 185/14, 268/03

a.+ ıng 018/07, 129/05, 212/05

âqlä - -8- boyamak, aklamak, temize çıkarmak, haklı göstermek.

â. 122/13, 267/07

â.- b 071/09, 202/13, 274/16

â.- gäy 247/07

â.- mâq 208/07

â.- ndi 092/11

âqqan -1- akan.

â. 124/03

aqräbâ -2- aralarında soyca yakınlık bulunanlar.

a. 009/12, 101/02

âqşâm -4- akşam.

â. 062/11, 161/04, 195/08, 275/09

âr -19- ar, namus.

â. 053/05, 074/14, 080/06, 097/11, 099/09, 101/04, 107/06, 139/06, 151/06, 222/06, 224/06, 241/03, 247/13, 276/04

â.+ i 145/13

â.+ im 199/08

â.+ imiz 073/12

â.+ ini 145/12, 148/14

ârâ -32- arasında, içinde.

â. 001/07, 004/07, 011/02, 013/09, 023/03, 030/11, 043/02, 043/11, 060/13, 063/12, 082/13, 127/02, 140/12, 142/05, 142/09, 151/07, 152/02, 169/05, 169/12, 195/14, 197/06, 211/05, 213/02, 226/01, 238/05, 266/08, 273/06, 274/13, 279/03, 282/11, 287/13

â.+ sidâ 163/14

ârâ -12- bazı isimlerle birlikte kullanıldığında “süs, süsleyici, mutluluk verici” gibi anlamlar verir. “**suhbât**” ile kullanıldığında “sohbet süsleyen”, “**surât**” ile “suret süsleyen”, “**ziynât**” ile “ziynet süsleyen”, “**câhân**” ile “cihan süsleyen”, “**mâclis**” ile “meclis süsleyen”, “**âftâb-ı âlâm**” ile “âlem güneşinin süsleyen” anlamlarına gelmektedir.

â. 015/09, 023/08, 042/02, 064/12, 189/11, 190/10, 268/07, 278/08, 291/09

â.+ dir 184/12, 191/05

â.+ sigâ 028/03

ârälâ - -1- aralamak.

â.- b 097/05

ârâm -10- rahat, huzur.

â. 057/12, 069/01, 077/14, 117/01, 163/01, 190/04, 248/11

â.-i dil 118/03

â. âldi 011/01

â.+ im 174/01

ârâmicân -2- gönül rahatı, sevgili, sevilen güzel.

â. 110/05, 194/01

âräs -1- hayranlık.

â.+ li 148/02

ârâyiş -5- süs, ziynet.

â. 155/09, 184/15, 231/05, 255/05

â.+ i 037/14

ârâz -5- güzel yüz, çehre, cemâl.

sâfhâ-yi â.+ da 001/03

â.+ ing 253/02

â.+ ingdek 189/02

â.+ ingdin 013/12

â.+ ingni 266/03

ârbâb -4- bir işin ehli, elinden iyi iş çıkan, maharet sahibi.

â.-ı hünâr 059/02, 070/10

â.+ i 075/15, 264/13

ârcümänd -1- muhterem, şerefli.

â. 048/01

ârdâqlä - -1- iyi bakmak, özenle bakmak.

â.- b 098/09

ârğumâq -1- at.

â.+ lar 082/13

ârğuvân -3- Ağacı oymacılıkta kullanılan bitkidir. (ÖTİL) Erguvan, kırmızı renkli bir çiçek demektir. Rengi dolayısıyla şarap ve dudak ile birlikte anılır. Fakat Habibiy, eserinde bu anlamı üzerinde durmamıştır. (ADŞS)

â. 194/02, 198/05

â.+ män 058/14

ârıq -2-ark.

â.+ lar 216/05

â.+ lâr 002/09

Ärifcân -1- Arif Qasimov, Özbek sanatkâr.

Ä. 026/03

Äriyät -1- ödünç verip almak.

ä. 068/05

Ärmân -22- gerçekleşmeyen arzu, ukde.

ä. 020/11, 036/11, 150/14, 151/11, 163/08, 169/09, 176/12, 180/01, 200/04,
211/08, 211/12, 247/08, 248/04, 256/14, 288/06, 291/02

ä.+ i 010/10

ä.+ im 126/14, 197/14

ä.+ ing 047/13

ä.+ lâr 075/04, 165/08

Ärmiyâ -1- devletin bütün kurallı güçlerinin tamamı, ordu.

ä.+ mning 286/07

Ärmuğân -4- ödül, birini sevindirmek veya mutlu etmek.

ä. 181/10, 241/13

ä.+ im 202/14, 203/34

Ärqa -4- arka, art, geri, sırt.

ä.+ dä 129/02, 212/11

ä.+ gâ 286/10

ä.+ mizdâ 229/06

Ärqâğ -1- (bkz. Ärqâq)

ä.+ ı 138/09

Ärqâq -2- dokumayı çaprazlama kesen ip.

ä. 138/06, 231/15

Ärslân -1- arslan.

ä. 091/11

ârt -2- artmak, çoğalmak.

â.- âdir 011/13

â.- ib 222/11

ârtuq -4- fazla, artık.

â. 035/02, 125/08, 204/02, 247/13

ârtuqçâ-1- belirli miktardan fazla, çok.

â. 134/08

âruz -1- Divan şiirinde ahengi oluşturan vezne, “aruz” denir. Aruz, hecelerinin sayısını değil şeklini esas alır. Yani aynı aruz kalıbında iki dizenin hece sayıları bir eksik ya da bir fazla olsa hecelerinin şekilce uygunluğu aruz kalıbını doğrular. Çünkü aruz, hecelerinin uzunluk ve kısalığına (kapalılık ve açıklığına) dayalı bir vezindir. (ADŞS) Özbek Türkçesinde de aynı anlama sahiptir. (ÖTİL)

â. 047/07

ârz -23- bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme. Bazı dizelerde “hâl” ile birlikte kullanılmıştır.

â. 024/13, 024/14, 081/10, 118/01, 118/02, 118/04, 118/06, 118/08, 118/10, 118/12, 118/14, 262/11, 277/11

â.-i hâl etdim 103/09

â.-i âhvâlimni 013/01

â.-i hâl 167/11, 167/12

â.-i hâlimni 074/13

â. etâr 168/14

â.+ im 215/01, 227/03

â.+ imni 115/13

â.+ ini 104/13

ârzân -3- Asıl anlamı ucuz olmakla birlikte uygun, yerinde anlamlarına da sahiptir.

â. 016/14, 211/04, 288/08

ârzândâ -1- gözde, sevgili.

â. 038/08

ârzi -4- değmek, önemli olmak, yaraşmak.

ä.- gäy 053/13, 078/09, 244/07, 257/14

ârzu -13- arzu, dilek, istek.

â. 022/09, 024/03, 090/05, 100/11, 125/04, 129/07, 192/06

â.-i vâsli 118/05

â.+ lâr 001/14, 117/04, 237/05

â.+ m 013/03

â.+ si 030/05

âs - -1- asmak, sermek.

â.- gän 286/06

âsâ -3- asa, baston, deĝnek, sopa.

â. 104/10, 109/04, 283/10

âsâ -4- gibi. Eklendiĝi sözcüĝe gibi anlamı veren edat görevli bir sözcüktür.

â. 131/04, 198/07, 290/03

â.+ dir 184/01

âsâb -1- sinir.

â.+ ni 116/03

âsân -8- hafif, kolay, rahat.

â. 065/03, 078/04, 150/12, 176/04, 180/04, 231/08

â.+ im 011/12

â.+ imgä 118/08

âsâr -14- eser, yapıt. “**kıl-**” fiili ile birlikte kullanıldıĝı yerler vardır. Ayrıca bir dizede “**yüzdän âsâr**” sözcük grubuyla “yüzden fazla” anlamı vermektedir.

â. 056/02, 068/10, 097/10, 155/15, 156/11, 157/04, 162/10, 235/01, 250/08, 277/08, 289/10

â.+ imdä 258/12

â.+ ing 083/23

â.+ lâr 203/39

âsâr -1- eserler, belgeler, nişâneler.

â. 027/01

äsbâb -1- “Sebeb” sözcüğünün çoğulu; sebepler anlamındadır.

ä.+ i 075/16

äsfâlt -2- Ana maddesi katran olan ve yolların yapımında kullanılan karışım ve bu karışımla kaplanan yerlere denir.

ä. 032/08, 144/04

äshâb -1- arkadaş olanlar, halk, ahali.

ä.-i kâhf 290/03

äsil -1- asil, soylu, asıl, gerçek, sahici.

ä. 053/14

äsimân -2- asuman, gökyüzü, feza.

â. 272/02

â.+ im 203/10

äsir -1- esir, tutsak.

ä. 232/07

äskâr -1- asker.

ä. 012/11

äskiyâ -1- Genellikle eğlence meclislerinde ve sohbetlerde icra edilen, hazırcevaplık üzerine kurulan söz oyunlarıdır. Toy/temaşa, bezm, ziyafet, bayramlarda taraf tarafa söz oyunları ile geçer.

ä. 020/07

äsl -2- asıl, esas, gerçek.

ä. 174/04

ä.-i maqsâdgâ 161/13

äslâ -16- asla.

ä. 001/14, 004/06, 006/02, 007/12, 014/08, 054/09, 096/08, 112/12, 128/04, 142/12, 144/09, 189/12, 199/09, 204/10, 228/02, 248/04

äslähä -1- “Silah” sözcüğünün çoğulu; silahlar anlamındadır. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır, “silahlı” anlamındadır.

ä.+ li 067/02

âsmân -11- (bkz. âsimân)

â. 022/01, 264/12, 288/16

â.+ dän 076/03

â. etib 169/02

â.+ gö 048/13, 248/02

â.+ i 236/04

â.+ idä 155/03, 241/12

â.+ ning 236/03

âsnâm -1- “Sanem” sözcüğünün çoğulu; putlar anlamındadır.

ä. 195/06

âsr -9- asır, yüzyıl.

ä. 056/02, 100/11, 122/04, 207/11, 231/12

ä.+ im 004/07

ä.+ ingni 153/11

ä.+ lâr 178/03, 203/42

âsrä - -3- esirgemek, korumak, sakınmak, saklamak.

ä.- b 034/11

ä.- r 144/10

ä.- ydi 241/08

âsrâr -10- “Sır” sözcüğünün çoğulu; sırlar, gizli hikmetler ve mânâlar anlamlarındadır.

ä. 057/14, 116/09, 172/02

kâşif-i ä. 027/06

ä.+ i 037/06, 075/09, 170/09

ä.+ in 124/09, 265/06

ä.+ ini 114/01

âssälâm -10- merhaba, selâmünaleyküm.

ä. 036/02, 202/01, 202/01, 202/02, 202/04, 202/06, 202/08, 202/10, 202/12, 202/14

âst -10- alt.

â.+ i 018/11, 219/03, 229/02

â.+ idä 043/14, 117/05, 127/12, 128/13, 153/07

â.+ igä 038/03

â.+ indä 170/03

ästä -2- yavaş.

ä. 164/07

âstânä -3- eşik.

â.+ dän 102/07

â.+ sidä 034/02

â.+ sin 118/09

âş - -6- aşmak, aşıp geçmek, artmak.

â.- di 009/02, 011/10, 107/07, 217/05

â.- gäy 076/03

â.- ib 273/08

âş -11- yemek, aş.

â. 114/10, 121/10, 129/08, 156/01, 203/32, 250/09, 288/14

â.+ im 149/06, 220/10

â.+ imdä 281/05

â.+ ni 157/14

âşâr -15- “Şiir” sözcüğünün çoğulu; şiirler anlamındadır.

ä. 027/12, 045/13, 069/14, 074/14, 084/27, 092/05, 107/14, 108/14, 200/14, 262/13

lâyıq-ı ä. 142/14

ä.+ im 103/14

ä.+ im 074/13

ä.+ ing 047/05

devân-i ä.+ ing 289/05

âşığ -1- (bkz. âşıq)

â. 210/12

âşıq -12- âşık, birine veya bir şeye tutkun, emre, imre. Eserde “âşıq-ı şâyda” ve “âşıq-ı sâdıq” tamlamaları kullanılmıştır ve ayrıca “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkar.

â. 104/09, 113/11, 133/07, 207/05, 224/07, 224/08, 224/11

â.-1 sâdıq 148/13, 148/14

â.-1 şâyda 007/02, 269/01

â.+ likni 007/06

âşıqânâ-2- âşıkça, âşık olana yakışır yolda, âşıklar gibi.

â. 141/09, 258/12

âşiftâ -4- sevip, meftun olup kalan, âşık, çılgın. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkar.

â. 077/13, 124/14, 276/13

â.+ liğdâ 133/02

âşıkâr -1- belli, açık, meydanda.

â. 088/04

âşinâ -21- bildik, tanıdık, ahbap; bilen, tanıyan.

â. 003/02, 020/01, 024/02, 029/14, 046/01, 087/08, 100/01, 187/01, 192/01, 212/12, 216/14, 242/11, 270/10, 274/04

â.-yi beğarâz 051/11

â.+ dän 025/01

â.+ dur 033/11

â.+ lâr 125/01

â.+ lârnî 015/12

â.+ mân 025/09

â.+ n 200/09

âşinâpârvâr -1- tanış olmayı seven.

â. 133/07

âşir -1- onda bir, onuncu anlamının yanında samimi dost ve arkadaş.

â. 122/13

âşiyân -5- kuş yuvası, mesken, ev.

â. 072/07, 229/03, 253/03, 266/01

â.+ im 243/08

âşk -1- aşk, sevdâ.

â.+ ârâ 249/04

âşkâr -6- (bkz. âşikâr)

â. 040/04, 060/02, 080/08, 086/06, 151/01, 241/04

âşnâ -7- (bkz. âşinâ)

â. 002/06, 004/02, 009/01, 076/04, 095/08, 160/04

â.+ gâ 151/06

âşnâpârvâr -1- (bkz. âşinâpârvâr)

â. 151/05

âşrâf -1- en şerefli, en iyi.

â. 105/01

âşyâ -2- eşya, şey, şeyler.

â.+ dâñ 124/02

â.+ sidâ 139/01

ât -7- atmak, bırakmak, kurşuna düzmek, vurmak.

â.- âr 149/12

â.- di 007/03, 206/09

â.- günçâ 020/14, 077/04

â.- ilsâ 230/10

â.- küçâ 284/05

ât -10- isim, ad, at. Dört dizede “**koy-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “nam

vermek, ad vermek” anlamlarına gelmektedir.

â. 018/10, 101/07, 102/11, 105/04, 165/10, 166/09, 180/07, 228/13, 230/06
â.+ lâr 286/10

âtâ - -1- ad vermek, nam koymak, adlandırmak, adamak.
â.- b 286/03

âtâ -1- baba, dede.
â. 226/06

âtâ -9- (bkz. âtâ)
â.+ m 199/01, 199/02, 199/04, 199/06, 199/08, 199/10, 199/12, 199/14, 228/03

âtâqlı -1- bir sahada ad kazanan, namlanan, meşhur olan.
â. 154/07

âtâş -2- ateş.
â. 040/04, 083/23

âtâşin -8- ateşli.
â. 021/01,043/11, 047/05, 086/13, 102/04, 125/05, 151/04, 281/11

âtâşnâfäs -1- nefesi ateş gibi sıcak, hararetli.
â. 038/14

âtâxân -3- beybaba.
â. 089/13, 140/11
â.+ im 203/44

âtây -1- bilerek, bile bile, mahsus.
â.+ miz 247/01

âtlä - -2- adımlamak, adım atmak, sekmek, sıçramak.
â.- nib 203/21, 286/09

- ätlās** -17- bir tarafı parlak, çiçekli ipek kumaş.
ä. 050/08, 062/02, 062/07, 066/07, 105/10, 110/01, 110/02, 110/04, 110/06,
110/08, 110/10, 110/12, 110/14, 210/03, 255/09
ä.+ dāgi 138/08
ä.+ gā 110/09
- ätlāsforuṣ** -1- atlas satan.
ä. 110/11
- ätr** -2- ıtr, hoş ve güzel koku.
ä. 005/05
ä.+ in 077/09
- äträf** -8- “Taraf” sözcüğünün çoğulu; taraflar, yanlar, yönler anlamlarındadır.
ä.+ i 033/07, 254/05, 260/02
ä.+ idā 119/02, 147/07
ä.+ idān 238/08
ä.+ imdā 092/10
ä.+ in 034/09
- ättāng** -2- yazık veya pişmanlık bildiren ifade.
ä. 071/08, 128/11
- ätvār** -3- “Tavır” sözcüğünün çoğulu; tavırlar anlamındadır.
ä. 108/04
ä.+ i 028/02, 108/03
- āvārā** -10- derbeder, serseri, avare, hayran.
ä. 077/11, 221/12, 251/01, 251/02, 251/04, 251/06, 251/08, 251/10, 251/12,
251/14
- āvāz** -9- seda, ses.
ä. 020/09, 028/07, 159/09, 160/10, 273/10, 282/02
ä.-1 xuṣ 003/09
ä.+ i 063/12
ä.+ idir 236/05

ävazä -1- yüksek ses, şöret, ün.

å.+ miz 249/13

ävc -29- bir projenin veya işin en hızlı yapılan anı, hız. Eserde bazı dizelerde “äl-” fiiliyle birlikte kullanılmıştır.

ä. älädür 226/11

ä. äldi 037/05, 045/05, 050/09, 073/07, 089/07, 112/05, 158/11, 271/01

ä. älgän 196/09

ä. älüb 040/03, 052/05, 099/05, 149/07, 154/03, 232/09, 279/09

ä. älmâq 036/08

ä. älmış 194/11

ä. älsin 222/03

ä. älur 035/09, 255/12, 280/04

ä. etâr 003/03

ä.+ idä 036/01, 131/03, 132/04, 149/05

ä.+ ining 289/11

ävlä - -3- av ile meşgul olmak, avlamak.

å.- b 048/05

å.- r 189/09

å.- ş 248/06

ävläd -10-“Veled” sözcüğünün çoğulu; evlat, çocuklar, balalar anlamlarındadır.

ä. 032/06, 089/02, 098/11

ä.-i bäsärmü 238/04

ä.+ i 122/09, 132/09, 185/05, 204/01

ä.+ im 170/13

ä.+ imiz 154/07

ävr - -1- evrilmek, bir biçimden başka bir biçime doğal olarak dönmek.

å.- ilib 088/17

ävval -18- evvel, ilk, önce.

ä. 004/02, 010/07, 018/09, 030/09, 044/10, 053/07, 075/13, 080/13, 122/06, 145/01, 145/02, 147/03, 173/10, 211/13, 249/02, 287/03

ä.+ dä 014/09

ä.+ gidek 135/01

ävvälâ -4- evvela, önce, ilkin, ilk önce.

ä. 023/09, 071/03, 090/07, 193/09

ävzâ -1- dış görünüş, çehre.

ä.+ dir 184/16

äxır -4- en son, en sondaki.

ä. 021/13, 128/11

ä.+ i 008/02, 225/08

âxır -22- sonraki, sonra, en son.

â. 016/13, 088/16, 105/08, 121/14, 129/11, 135/05, 139/20, 170/08, 185/02,
221/05, 224/08, 244/12, 247/04, 274/16, 277/12

â.+ i 008/14, 080/14, 156/16, 250/10

â.+ idâ 160/02

â.+ in 111/13, 128/12

äxlâq -15- ahlâk, insanda bulunan ruhî ve zihnî hâller, iyilik etmek ve fenalıktan çekinmek için takibi lazım gelen usul ve kâideleri öğreten ilim.

ä. 028/05, 062/07, 089/11, 108/03, 116/03, 124/07, 139/17, 140/09, 141/02,
194/12, 261/02, 274/13, 291/07

târk-i ä. 225/07

ä.+ ı 037/11

axtâr - -5- izlemek, aramak.

a.- ib 044/06, 103/07, 157/09

a.- mâq 074/06

a.- sä 055/05

ây -28- ay. “**tolin**” ve “**tolgän**” sözcükleriyle birlikte kullanıldığında “dolunay” anlamına gelmektedir. Ay bir ışık kaynağıdır. Işığı ise Güneş gibi ateş değil nurdur. Gecelerin güzelliği ay ile kaımdır. O, nuruyla güzeldir ve geceye güzellik verir. Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası değildir. Sevgilinin kendisi ay olduğu gibi yanağı, yüzü ve alını da ay gibidir. Bütün bu teşbihlerde sevgilinin yüzü aydan daha üstün, güzel ve parlaktır. Ayın dolunay hâli için “bedr, meh-i tâbân, mehtâb, meh-i tamâm” gibi kelime ve tamlamalar kullanılır. Oysa ayın bir de hilal şekli vardır. Mâh-ı nev olarak

karşımıza çıkan hilal, sevgilinin kaşığıdır. Ayın hilal şekline bürünmesi sevgilinin kaşının nasıl olduğunu göstermek içindir. (ADŞS) Ayrıca dört dizde ay, yılın on iki ayından her biri, zaman kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

â. 001/12, 040/01, 044/07, 062/05, 083/17, 113/07, 119/06, 119/06, 148/09, 148/10, 151/09, 183/05, 237/12, 240/09, 266/06, 287/11

mehr-i â. 266/01

â.+ dek 011/03, 052/07

â.+ din 230/01

â.+ gö 102/13, 119/05, 157/03

â.+ lâr 057/04, 276/11

â.+ lik 180/07

â.+ ning 060/12

âyâ -3- “ey, hey” anlamlarına gelen ünlem.

â. 079/11, 192/03, 229/01

âyâ -1- Şüphe ve tereddüt bildiren edat, soru ile beraber ümit ifade eder, “acaba, nasıl oluyor, hayret” anlamlarındadır.

â. 158/14

âyâcân -9- “anneciğim” anlamındadır.

â. 226/01, 226/02, 226/04, 226/06, 226/08, 226/10, 226/12, 226/14, 226/16

âyâğ -8- insan ve hayvanların gövdesinin ayakta durmasını, yürümesini sağlayan organ, ayak. (bkz. âyâq) Bir dizde “âyâq âsti” tamlaması kullanılmıştır. Ayrıca “âyâq” kelimesinin bir de Klasik edebiyatta “kadeh, piyâle, ayaklı kadeh” anlamları vardır. Bu anlamının yanında “elin zıddı” anlamıyla ele alınıp tevriye sanatında kullanılır. (ADŞS)

â. 038/03, 077/02, 127/12, 212/07, 287/09

â.+ ıgâ 081/10

â.+ ıgâ 286/04

â.+ ıngni 005/07

âyâğ -7- (bkz. âyâq)

â. 017/10

â.+ ıdâ 165/09

â.+ ıgâ 165/07

â.+ ım 136/11

å.+ ingä 129/09

å.+ inggä 266/07

å.+ läрни 165/05

äyäl -7- hatun kişi.

ä. 045/11, 143/03, 146/03, 203/07, 241/05, 251/12

ähl-ü ä. 230/11

äyân -6- açık görünen, apaçık ortada.

ä. 065/11, 156/18, 169/04, 177/06, 188/14, 266/12

âyâq -4- insan ve hayvanların gövdesinin ayakta durmasını, yürümesini sağlayan organ, ayak.

ä. 016/05, 139/06, 171/08, 258/07

äyb -7- ayıp, eksik, günah, kahabat, kusur.

ä. 005/09, 008/09, 119/03, 191/14

ä.+ im 107/01, 168/03

ä.+ ing 025/09

âydin -3- ay çıkıp her yerin ayın nuruyla aydınlanması; açık, görünüp, bilinip duran; aydın.

ä. 064/15, 106/03, 174/12

âyinä -9- ayna.

ä. 159/07, 173/12

ä.-yi ilmi 055/12

ä.+ dek 106/12

ä.+ gä 134/14

ä.+ li 052/10

ä.+ si 209/12

ä.+ sidä 226/15

ä.+ sin 022/15

äylä -218- kılmak, yapmak, eylemek.

ä. 022/15, 107/09, 160/17, 207/13, 267/05

noş ä. 016/04

tärk ä. 086/11

täşäkkür ä. 073/13

ä.- äng 061/12

ä.- b 007/06, 024/03, 024/08, 027/03, 034/11, 036/10, 040/04, 046/09, 058/13, 069/08, 109/11, 120/05, 121/05, 141/01, 151/13, 158/08, 159/03, 159/10, 166/01, 166/02, 166/04, 166/06, 166/08, 166/10, 166/12, 166/14, 170/01, 170/07, 176/01, 178/11, 192/11, 212/03, 217/01, 239/08, 278/05, 282/10, 286/09, 287/14, 290/01

baxş ä.- b 013/09, 143/05

cor ä.- b 159/09, 282/02

ehtirâm ä.- b 094/05

faxr ä.- b 011/05

hücüm ä.- b 088/04

hürmät ä.- b 069/12

iltifât ä.- b 151/10

intizâr ä.- b 288/01

kärâm ä.- b 248/06

lütf ä.- b 151/06

mädh ä.- b 262/13

mäkr ä.- b 105/03

nâz ä.- b 043/05, 074/14, 224/07

noş ä.- b 151/03

räşk ä.- b 206/09

târmâr ä.- b 137/05, 169/11

târumâr ä.- b 264/07

ümid ä.- b 107/03, 191/13

xırâm ä.- b 262/04

yâd ä.- b 101/11

ä.- bân 044/09

ä.- di 006/02, 018/12, 091/04, 092/08, 100/05, 102/05, 130/03, 195/02, 195/13, 221/05, 273/01, 273/02, 273/04, 273/06, 273/08, 273/10, 273/12, 273/14, 282/01, 282/02, 282/04, 282/06, 282/08, 282/10, 282/12, 282/14, 284/09

säyd ä.- di 047/03, 240/07

şâd ä.- di 276/14

ä.- dik 022/08, 094/07

ä.- dim 004/14, 118/13, 153/11, 190/08

faxr ä.- dim 271/12
säyr ä.- dim 032/13
ä.- ding 004/02, 210/13
ähd ä.- dingiz 093/07
ä.- gäli 218/09
ä.- gän 098/07, 109/12, 114/03, 167/09, 167/10, 183/06, 234/04, 275/08
mäst ä.- gän 042/12
nâz ä.- gändä 222/07
noş ä.- gânim 016/10
ä.- gänlär 270/02
ä.- gäy 031/03, 066/04, 137/10, 157/04
ä.- gin 124/11
ä.- mä 044/11, 252/10, 261/03
ä.- måqdä 160/10
tasir ä.- mäş 103/10
ä.- mäy 286/03
ä.- n 034/09
ä.- ndim 015/13
ä.- ng 082/06
târmâr ä.- ng 082/10
ä.- nib 033/08, 081/13
ä.- nsä 183/09
ä.- r 048/01, 048/02, 048/04, 048/06, 048/08, 048/10, 048/12, 048/14, 081/01,
081/02, 081/04, 081/06, 081/08, 081/10, 081/12, 081/14, 131/14, 152/07,
192/05, 221/10, 231/10, 255/01, 255/02, 255/04, 255/06, 255/08, 255/10,
255/12, 255/14
ä.- räm 126/11
faxr ä.- rämki 080/01
ä.- sä 008/11, 042/14, 055/02, 118/14, 131/13, 186/08, 216/12, 280/01
mäşq ä.- sä 262/09
noş ä.- sä 052/11
ä.- säm 009/03, 032/12, 036/16, 120/10, 220/07
faxr ä.- säm 053/13
zîkr ä.- säm 136/05
ä.- säng 124/01, 157/01, 157/02, 157/04, 157/08, 157/10, 157/12, 157/14, 212/15
güzär ä.- säng 157/06

icrâ ä.- säng 074/11
râhm ä.- säng 284/11
ä.- säyü 218/07
ä.- şib 176/11, 200/11
ä.- y 002/04, 096/03, 227/03
xâl ä.- y 103/03
ä.- yin 228/10
şükr ä.- yin 040/14

âylâb -1- aylamak, aylarca.
â. 078/08

âylân -28- devretmek, dolanmak, dolaşmak, dönmek, gezmek.

â.- âdür 079/03
â.- di 011/07, 045/12, 099/04, 141/07, 198/11, 251/10, 272/10, 279/05, 271/08,
286/11, 287/09
â.- dim 015/03, 021/11, 276/07
â.- gân 219/04
â.- ib 013/11, 092/10, 108/05, 147/07, 188/13, 235/13, 252/12, 255/01
â.- sä 254/12
â.- ür 290/06
â.- ürmân 103/07

âyıqsâ-7- hususen, başkalarına nispeten, başlıca, bilhassa, özellikle.

â. 019/14, 064/16, 065/09, 130/14, 137/02, 257/09, 272/07

âyni -19- aynı, tıpkı. Bazı dizelerde “**müddââ**” ile birlikte kullanılmıştır.

â. 009/02, 019/10, 020/14, 064/16, 071/11, 072/13, 084/14, 117/14, 182/09,
182/09186/10, 187/10, 235/04, 243/07, 266/02, 274/12, 281/02

âyrihq -1- ayrılık, firak.

â. 190/07

âyş -9- huzur, rahatlık, neşe, keyf-i sefa, haz, zevk.

â. 068/05, 156/07, 177/09, 190/03, 208/06, 232/07, 269/09, 280/04, 280/07

âyti -9- düşünceyi söylemek, ifade etmek, teklif etmek, demek.

ä.- äy 013/01
ä.- äyin 149/01
ä.- ib 207/07
ä.- ilgän 138/04
ä.- işürmiz 236/07
ä.- mägil 278/02
ä.- mäsä 049/11
ä.- sä 049/11
ä.- ur 066/15

äyvân -2- saray.

ä.+ i 121/08, 236/08

äyyâm -5- “Yevm” sözcüğünün çoğulu; günler, devirler anlamlarındadır.

ä. 161/01
ä.-i bähâr 211/01
ä.+ i 159/15
ä.+ idek 213/07
ä.+ imgä 117/08

âz -7- az, eksik, kıt.

â. 069/13, 081/12, 094/13, 206/03, 231/17, 263/13, 287/16

âz - -3- doğru yoldan çıkmak, süzölmek, zayıflamak. İki dizede “yol” kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

â.- gänlär 128/09
â.- ib 128/09, 283/11

âzâb -2- azap, ıstırap, işkence.

ä. 156/16, 244/04

âzâd -18- özgür, hür, serbest. İki dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

â. 014/12, 032/01, 045/03, 065/08, 067/05, 084/01, 112/09, 145/07, 145/08
145/08, 208/01, 216/13, 234/13, 247/11
âdät-i â. 145/07

å. etdik 140/02
å.+ ligim 229/13
å.+ lik 054/11

åzådä -9- kirlenmeyen, pak, temiz.

å. 032/05, 038/12, 076/06, 081/07, 082/12, 150/10, 213/01, 222/09
å.+ dür 034/08

åzämät -8- delikanlı, kudretli, büyük, atılgan.

å.+ lâr 059/01, 059/02, 059/04, 059/06, 059/08, 059/10, 059/12, 059/14

åzıq -2- azık, yemek, besin maddeleri, bitkilerin büyüyüşü sırasında yerden olan maddeler.

å. 003/06, 137/13

åzim -3- gayet büyük, iri, güçlü.

å. 007/03, 178/05
gänc-i å. 184/03

åziz -56- aziz, değerli, hürmetli, muhterem, ulu, mukaddes.

å. 004/04, 010/09, 029/11, 032/01, 035/14, 037/05, 038/01, 039/11, 047/01, 065/02, 090/01, 090/02, 090/04, 090/06, 090/08, 090/10, 090/12, 090/14, 121/05, 123/07, 123/07, 123/08, 133/01, 138/12, 139/03, 146/14, 156/15, 173/01, 173/01, 173/02, 173/03, 179/12, 187/11, 201/09, 213/12, 216/14, 224/07, 231/01, 239/01, 250/01, 280/06, 288/07, 291/09

å.+ i 004/01

å.+ im 026/01, 046/09, 133/09, 135/01, 158/01, 205/01, 215/01, 220/11

å.+ imü 126/01

åzm -1- büyüklük, ululuk, niyet.

å.-i Sämärqand 048/08

åzuğ -1- (bkz. åzıq)

å.+ ı 226/07

åzuq -3- (bkz. åzıq)

å. 055/08, 068/13, 124/11

B

bâb -9- kitap, eser, makale gibi şeylerin ayırım sayfaları, bölümleri, tarafları, sahifeleri.

b. 013/02, 017/02, 132/14

b.+ i 132/02, 132/14

b.+ idâ 035/10, 133/11

b.+ idân 065/14, 194/10

bâcâ -5- iyi, dürüst, yerinde, kötü olayın.

b. 065/08, 095/01, 120/05, 141/13, 214/03

bâcâr -5- bir işi yapmak, yerine getirmek, becermek.

b.- gâñ 065/01, 143/10

b.- gâÿ 091/10

b.- ib 059/03

b.- ildi 258/09

bâd -2- rüzgâr, yel. Eserde “**bâd-ı sâbâ**” tamlaması kullanılmıştır ve “doğudan esen hafif ve hoş rüzgâr” anlamına gelmektedir.

b.-i sâbâ 003/12, 130/04

bâdâ -14- mey, şarap. Eserde “**bâdâ-i nâb**” ve “**bâdâ-yi gülgun**” tamlamaları kullanılmıştır.

b. 017/11, 040/07, 253/13

b.-i ğaflât 128/03

b.-i vâsling 133/14

b.-i vâslingni 005/13, 190/05

b.-yi gülgun 117/12

b.-yi nâb 109/12

b.-yi vâsli 006/11

b.+ dâñ 063/06

b.+ si 160/07, 189/13

b.+ sidân 016/09

bâdâhlâq -1- ahlakı kötü, ahlaksız.

b. 025/14

bädän -4- vücudun, bedenin sırt kısmı, ten.

b. 046/14, 072/09, 110/05, 223/08

bädkirdâr -1- yaramaz, rezil hareketlerden çekinmeyen.

b. 265/14

bâğ -72- bağ, bahçe, demet.

b. 002/08, 014/06, 015/05, 019/05, 032/05, 037/09, 039/11, 055/08, 056/08, 059/12, 060/08, 068/09, 070/06, 075/01, 077/01, 077/02, 089/03, 103/06, 105/02, 112/09, 112/10, 120/09, 123/12, 126/04, 130/08, 142/05, 143/02, 150/10, 175/04, 176/10, 179/04, 181/06, 197/08, 202/01, 203/24, 217/10, 230/02, 232/12, 234/03, 234/06, 235/13, 245/03, 242/05, 255/06, 256/13, 263/08, 263/09, 266/08, 267/02, 267/09, 273/06, 276/07.

b.+ ı 291/08

b.+ ıdä 142/01, 241/14

b.+ ıgä 081/09

b.+ ım 152/05, 199/12

b.+ ımiz 099/08, 219/06

b.+ ımizdä 054/02

b.+ ımni 286/02

b.+ ın 260/01

b.+ lär 050/03, 052/01, 084/09, 140/03, 273/11

b.+ lärdä 159/12

b.+ läri 271/01

b.+ lıq 060/11, 211/05

bâğbân -11- bağban, bahçıvan.

b. 028/11, 060/11, 067/01, 181/08, 264/04

b.+ dän 030/08

b.+ dändir 037/10

b.+ im 203/50

b.+ lıqdä 028/11

b.+ sän 185/05, 205/10

bâğıbân -1- (bkz. bâğbân)

b. 238/11

bağışlâ - -8- vermek, sarf etmek, atamak, dua okuyup sevabını aziz ve evliyalara bağışlamak, affetmek.

b.- b 020/08, 094/10, 102/06, 124/03, 203/26, 216/06, 219/05

b.- r 009/06

bâğlâ - -25- bağlamak, toplayıp belinden bağ vurmak, iki şeyi ortasından birbirine bağmalak, ulamak, bir şeyi bir tarafa yönlendirmek. Bunun yanında “**bel bâğla-**” deyimini kullanılmıştır.

b.- b 114/07, 158/12, 180/03, 289/12

bel b.- b 046/03

b.- di 045/10, 181/04

bel b.- di 273/03

b.- dik 178/11

b.- dim 191/02, 228/07

b.- gän 031/01, 204/09, 268/02

b.- mä 247/03

b.- ngän 132/10, 200/07

b.- nib 064/13

b.- nsä 119/07

b.- nür 172/07

b.- sä 066/11

b.- ş 039/09

b.- şib 159/10, 200/03

b.- tib 239/09

bâğlâvçi -1- bağlayıcı, bağlayan.

b.+ lâr 194/11

bâğlıq -1- bağlı, ilgili.

b. 116/13

bağr -17- göğüs, göğüs boşluğunda bulunan organların ortak adı, siyneye, muhabbet ve sevgi, himaye duygusu. Eserde “**bâğrı keng**” tamlaması kullanılmıştır.

b.+ i 070/04, 087/01, 168/07, 202/12, 246/03, 266/10

b.+ idägi 177/05
b.+ igä 178/04, 235/05
b.+ im 021/05, 102/07, 183/16, 203/03, 214/10
b.+ imdä 044/13
b.+ in 052/02, 166/12

bâğubân -1- (bkz. bâğbân)

b. 216/09

bâhâdır -17- destanlarda ve masallarda anlatılan güçlü kişi, kudretli, delikanlı. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

b. 022/05, 053/03, 070/09, 098/01, 132/05, 180/09, 185/01, 203/12, 242/03, 267/04
b.+ lâr 037/07, 099/09, 154/01, 199/03
b.+ lârçä 228/09
b.+ lârini 039/07
b.+ likni 185/02

bâhâdırânä -2- kudretli bir şekilde, bahadırlar gibi.

b. 095/03, 100/16

bâhâm -1- birbiriyle sır veya fikir paylaşmak, bölüşmek. “kör-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “bölüşmek” anlamındadır.

b. 273/13

bâhânä -5- sebep, vesile, bahane.

b. 034/04, 044/09, 079/07, 160/04, 253/09

bâhâr -17- dört mevsimin birincisi, kıştan sonra, yazdan önce olan mevsim.

b. 086/01, 088/01, 088/02, 130/01, 145/02, 159/15, 213/07
äyyâm-i b. 211/01
fâsl-i b. 276/01
fâsl-i b.+ i 148/03
b.+ im 171/03, 199/12
fâsl-i b.+ im 277/14
fâsl-i b.+ imdir 191/07

b.+ imgä 191/08
b.+ ini 145/01, 148/02

bähâristân -1- bahar memleketi, yeşillenen ülke.

b. 289/05

bähr -4- (bkz. bährä)

b. 170/13, 230/01

b. 144/02

b. âlib 085/05

bährä -22- nasip, menfaat, fayda. Eserde “+siz” eki ile türetilmiş bir kelime karşımıza çıkmaktadır ve kelime “âl-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

b. 003/11, 015/11, 091/02, 124/11, 173/06, 233/05, 289/07

b. âlgäy 036/10, 122/11

b. âlmâq 115/03

b. âlsâm 046/07, 173/05, 288/09

b. âlsin 259/10

b.+ si 080/05

b.+ siz 022/13, 214/07

b.+ sizlär 023/01, 025/03, 204/12

b.+ sizlârgä 150/13, 184/13

Bährâm -1- Kelimenin birçok anlamı olmakla birlikte içlerinde en meşhur olanları şunlardır: 1) Güneş yılında her ayın 20. günü. 2) Bu günün işlerini düzenlemekle görevli melek. 3) Sasânîler soyundan İranlı bir hükümdar. Bu hükümdar 420’de tahta çıkıp 20 yıl saltanat sürmüştür. Gûr, yani yaban eşeği avına merakından dolayı kendisine Behrâm-ı Gûr denilmiştir. Rivayetlere göre bir av sırasında yaban eşeği kovalarken çukura düşüp ölmüştür. Gûr aynı zamanda “mezar, çukur” demektir. İran mitolojisinde Merih savaş tanrısıdır. Bu bakımdan şairler Behrâm’ın adını hem kahraman hem de savaş ilâhı olarak anarlar. (ADŞS)

Behram-ı Gur ya da Behram Gor olarak da bilinen efsanevî bir Sasani hükümdarıdır. Gur veya Gor ise Farsçada “eşek” anlamına gelir. Behram-ı Gur, Divan ve Fars şiirinde adı çok sık geçen, elde ettiği zaferleri, avcılık ve aşk maceraları ile anılan bir isimdir. Edebiyatta altın çağın zirvesinde bir kralı sembolize etmektedir. Behram-ı Gur’un kelime anlamı ise “yaban eşeği”dir. Hakkında oluşan efsanelere göre yedi iklimin hükümdarı olmuş, yedi iklimdeki yedi hükümdarı kendisine tabi edip kızlarını da kendine eş almıştır. Behram yedi iklimde (Heft Peyker) yedi ayrı ülkede, yedi ayrı renkte yedi saray yaptırmış, her birinin içine yedi hükümdarın bir kızını alarak içine hatunlarını koymuştur. Haftanın her gününün her bir ayrı gecesinde bu

hatunlarından biri ile vakit geçirip, yer içer ve eğlenirmiş. Yedi güzel ile aşka ve meşke dalan Behram aynı zamanda yaban eşiği avlamaya da çok meraklı birisidir. Behram bir yaban eşiğinin peşinden bir mağaraya girmiş ve kaybolmuştur. Behram Gur ile ilgili bu hususlar divan şiirimizde malzeme olmuş ve bu öykülere çok sık telmihler yapılmıştır. Behram Gur ile ilgili yazılmış çok sayıda müstakil mesneviler de vardır. Behram şiirlerde ayş, işret, eğlence yedi, iklim, yedi güzel, yedi saray, gor yani yaban eşiği, av şikar, mağara-ı isal, Behram-ı asr, Behram-ı felek kelimeleri ile geçer. Ayrıca gûr kelimesinin mezar anlamına gelmesinden de istifade edilerek bu mazmuna dünyanın geçiciliği, zevk u safânın sona ermesi gibi anlamlar da yüklenmiştir.

B. 082/14

bährämänd -2- nasip alan, nasiplenen.

b. 027/03, 048/10

bährävâr -1- nasibini almış olan.

b. 155/16

bâhs -9- edebî, ilmî ve başka konularda yapılan münazara, söz, fen veya başka meseleye ait bölüm.

b. 022/01, 022/02, 022/04, 022/06, 022/08, 022/10, 022/12, 022/14, 022/16

bâhş -2- bağış, ihsan, verme.

b. etâr 003/09

b. etib 085/08

bâis -3- sebep olan, gönderen.

b. 158/15, 168/03

b.+ i 197/06

bâkâr -1- işsiz, boşuna, beyhude, yalan.

b. 276/12

bâl -5- bal.

b. 013/06, 056/04, 068/04, 235/10

xudd-i b. 177/07

bâlâ -8- bela, afet, felaket; ayrıca görülmeyen ve işitilmeyen fakat olduğuna inanılan olay.

b. 008/06, 046/12, 093/12, 111/08, 206/01, 248/11, 270/04

b.+ l rg  193/10

b l  -1- yeni doğan ocuk, evlat.
b. 161/06

b l  -1- yüksek, yukarı, yüce.
b. 091/04

b l ğat -1- iyi, güzel söz söyleme.
b.+ g  183/12

b l nd -4- yüksek, yüce, bülend.
b. 026/03, 061/09, 161/09, 261/11

b l nişin -1- üstte, yukarıda oturan.
b.+ m n 058/10

b lki -9- belki, muhtemelen.
b. 024/04, 135/09, 182/02, 202/02, 203/05, 220/14, 243/02, 261/02, 266/02

b lkim -2- (bkz. belki)
b. 083/24, 123/02

b lt  -2- balta.
b. 129/09, 165/07

b m -1- sazın en kalın teli.
b.+ l rni 064/09

b n -1- Bir dizede “**ben-i  d m**” tamlaması olarak kullanılmıştır ve “insanoğlu,  dem oğlu” anlamına gelmektedir.
b.-i  d m 232/05

b n r s -1- elde dokunan ipekli dokuma.
b.+ id  066/06

bänd -2- bağ, bağcık, bent.

b.+ i 136/12

b.+ idän 136/12

bâp -1- münasip, iyi, bir iş veya maksat için uygun olan.

b. 166/02

bâq - -63- bakmak, beslemek, gözetmek, gütmek, şifalamak.

b. 038/03, 138/01, 138/02, 138/04, 138/06, 138/08, 138/10, 138/12, 231/03

b.- âlmädim 061/05

b.- ar 276/09

b.- dı 077/07, 113/05

b.- dım 281/13

b.- dıng 151/02, 266/09

b.- ıb 004/11, 038/11, 107/11, 117/11, 157/03, 157/07, 168/15, 189/07, 192/09, 215/03, 237/12, 273/12, 277/09, 291/13

b.- işing 004/10

b.- mä 025/13, 069/02, 124/08, 247/03

b.- mädi 006/02, 176/13

b.- mägäy 156/04

b.- mägäysän 247/08

b.- måqdä 238/03

b.- mäş 049/07, 080/06, 261/01

b.- mäşin 214/07

b.- masünlär 275/03

b.- mäy 048/12, 092/01, 178/06, 286/10

b.- mäyin 222/06

b.- qan 119/05

b.- sä 121/13, 136/07, 194/03, 224/09

b.- sälar 217/09

b.- säm 035/09, 134/14, 254/02

b.- säng 130/07, 219/07

b.- sängiz 108/04

b.- sun 238/12

bäqâ -1- devamlılık, devamlı, ebedilik.

baxt-i b. 160/01

bäqadäm -1- Bir dizede “**qadäm bäqadäm**” şeklinde ikileme göreviyle kullanılmıştır ve “adım adım” anlamındadır.

b. 056/06

bâqa -1- (bkz. bäqâ)

b.+ siz 093/04

bâr - -25- varmak, ulaşmak.

b.- âlmây 227/05

b.- ämän 057/11, 199/09

b.- di 032/09

b.- di 255/11

b.- dim 260/04

b.- ib 034/02, 061/03, 079/01, 079/05, 079/14, 105/08, 118/01, 157/04, 169/05, 192/06, 203/30, 275/08

b.- mâğım 057/02

b.- mâq 150/12

b.- mäs 102/14

b.- säng 078/07

b.- urdä 079/05

b.- urğa 199/07

b.- urmän 252/12

bâr -122- mevcut, var.

b. 001/06, 003/11, 004/08, 005/03, 024/07, 027/08, 031/14, 049/04, 050/01, 050/02, 050/04, 050/06, 050/08, 050/10, 050/12, 050/14, 054/01, 057/04, 060/12, 070/01, 070/02, 070/04, 070/06, 070/08, 070/10, 070/12, 070/14, 073/01, 073/02, 073/04, 073/06, 073/08, 073/10, 073/12, 073/14, 074/10, 076/01, 076/02, 076/04, 076/06, 076/08, 076/10, 076/12, 076/14, 083/01, 083/02, 083/03, 083/04, 083/07, 083/08, 083/11, 083/12, 083/15, 083/16, 083/19, 083/20, 083/23, 083/24, 083/27, 083/28, 088/08, 097/11, 107/04, 108/09, 111/04, 118/09, 122/01, 123/03, 132/13, 134/05, 135/12, 138/07, 139/04, 139/18, 144/14, 145/13, 147/11, 150/05, 151/14, 152/11, 154/05, 154/06, 156/01, 157/11, 158/14, 164/12, 166/13, 179/14, 187/09, 194/05, 211/05, 219/13, 224/02, 227/07, 239/05, 241/03, 244/08, 246/11, 266/12, 268/10, 276/10, 282/04, 290/10

b.+ dir 091/12, 192/03
b.+ dur 032/03, 150/06, 234/01, 267/08
b.+ igäçä 260/14
b.+ im 277/06
b.+ imsän 215/14
b.+ ki 264/01
b.+ män 001/10
b.+ mi 166/08
b.+ miki 105/01
b.+ mukin 074/01
b.+ mu 240/06

bärä -1- kuzu, koyun yavrusu.

b. 253/01

bärä -27- saha, husus, hakkımız; 3. tekil iyelik eki ile kullanılan yardımcı sözcük durumunda “hususunda”. Ayrıca “**bärä bärä**” şeklinde ikileme göreviyle kullanıldığı durumlar da vardır.

b. 021/14, 021/14, 142/11, 142/11, 231/16, 231/16, 257/12, 257/12, 263/14, 263/14, 279/09, 279/09

b.+ män 228/01, 228/02, 228/04, 228/06, 228/08, 228/10, 228/12, 228/14

b.+ miz 101/01, 101/02, 101/04, 101/06, 101/08, 101/10, 101/12

bäräbär -10- beraber, birlikte.

b. 016/06, 062/10, 091/03, 100/14, 146/03, 171/08, 211/03, 264/11, 272/06, 275/10

bäräkät-1- bereket, bolluk.

b. 156/17

bärbäd -3- harap, viran, bozulan, savrulan.

b. 007/10, 032/04, 075/04

bärçä -13- bütüp, hep, hepsi, olanca.

b. 017/10, 022/02, 087/08, 089/14, 140/01, 144/05, 207/12, 242/02, 248/10, 251/02, 254/11, 286/14

b.+ si 020/06

bärdäm -1- sağlam, dinç.

b. 242/09

bärdâş -6- dayanıklılık, sabır, metanet.

b. 098/06, 114/04, 239/04

b.+ i 275/10

b.+ im 149/10

b.+ imä 275/10

bärg -5- yaprak.

b.+ ärä 021/09

b.+ i 063/02

b.+ idän 260/08

b.+ in 074/04, 282/08

bärgâh -1- izin alınarak girilen yer, görevlilerin dergâhı.

b. 240/14

bärhäm -5- yok etmek, sonlandırmak, sağlamlaştırmak.

b. 037/03, 070/12, 082/10, 098/05, 129/04

bärhävâ -1- kaybolmuş, havaya gitmiş.

b. 001/14

bäri -10- bütün, hepsi, olanca, hep.

b. 017/09, 022/03, 045/08, 066/02, 084/24, 089/09, 091/03, 129/08, 182/07,
271/07

bäriçä -18- olanca.

b. 036/15, 059/13, 068/06, 089/06, 123/06, 150/08, 188/02, 190/02, 202/03,
203/45, 243/01, 243/02, 243/04, 243/06, 243/08, 243/10, 243/12, 243/14

bäriğâh -1- (bkz. bärgâh)

b.+ ingdin 290/07

bärkämâl 1- mükemmel.

b. 241/05

bârlık -1- (bkz. bârlıq)

b. 090/13

bârlıq -5- varlık, var olma durumu, mevcudiyet, mal, mülk.

b. 022/03, 124/02, 134/12, 230/01

b.+ qa 134/11

bârmâq -3- parmak. Ayrıca hece ve ritm birliğiyle esaslanan şiirî vezindir. (ÖTİL) **bârmâq**, hece ölçüsü, Türk şiirinin milli ölçüsüdür. Hemen hemen bütün heceler eş değerde söylenmiştir. Bu sebeple Türkçenin ses yapısına uygundur. Halk şairleri bu yüzden buna “parmak hesabı” da demişlerdir.

b. 047/07, 247/08

b.+ larimni 190/01

bârnâ -5- delikanlı, yiğit, genç.

b. 007/06

b.+ lâring 268/01, 268/14

b.+ si 268/01, 268/14

bârpâ -1- peyda. Bir dizede “**kıl-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “kurmak, oluşturmak, ortaya çıkarmak” anlamlarına gelmektedir.

b. 228/14

barq -3- şimşek, yıldırım. Eserde “**ur-**” fiiliyle birlikte “çakmak, parlamak” anlamlarında kullanılmıştır.

b. 143/08, 240/01, 276/08

barqarâr -1- karar bulan, kesin kararlı, yerleşmiş, devamlı.

b. 087/06

bâs -4- “oldu, yeter, sağlamlı” anlamlarında, demek. Bir dizede “**kıl-**” fiiliyle kullanılmıştır.

b. 068/14, 105/08, 133/13

b.+ dir 217/14

bâs -14- üstüne ayak koymak, basmak, güçle sıkmak, neşretmek, üst üste yığmak, döşemek, tartmak, üstün gelmek, düşmek, güç ve zorlukla bastırmak, ilerlemek, kuşatmak vs.

b.- äylik 165/10
b.- dim 199/03
b.- gän 008/10, 046/08, 267/03
b.- ib 105/04, 165/05, 222/05, 287/05
b.- ing 211/11
b.- mä 038/05
b.- mägäy 091/01
älğa b.- maq 022/05
b.- mäsin 071/06

bäs -2- azap.
b. 027/07, 212/03

bäsqi -1- hak ve özgürlükleri kısıtlayarak zor altında bulundurma durumu.
b.+ çilär 082/03

bäsqin -1- zorluk güçlükle bir yere girme, müdahale etme, baskın, saldırı. Bir dizede “+çi” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır ve “zorla bir yere giren, baskın yapan” anlamlarına gelir.
b.+ çilär 286/13

bästakâr -1- beste yapan, besteleyen.
b. 020/03

bâş -75- insan veya hayvanın boynunun üstü, akıl, dimağ, baş, rehber, en mühim, esas olan, en önde, birinci, kişi, dik bir şeyin tepe kısmı.
b. 037/14, 085/13, 166/06, 188/14, 225/04, 229/11, 239/01, 249/05, 256/03, 286/11
b.+ dä 063/10
b.+ dän 171/08
b.+ din 017/10, 212/07
b.+ gä 230/09
b.+ i 080/10, 275/12
b.+ idä 101/09, 194/09, 249/02, 251/03, 268/10
b.+ idän 033/04, 214/14, 258/07
b.+ igä 007/04, 085/10, 127/11, 128/10, 130/04, 142/08, 228/06, 283/12

b.+ im 011/05, 011/09, 048/13, 057/11, 076/03, 102/11, 111/13, 149/02, 164/11, 169/02, 198/11, 215/11, 248/02, 248/13, 251/10, 252/07, 279/05

b.+ imdä 006/04, 008/01, 092/14, 279/06

b.+ imgä 076/11, 168/16

b.+ imizdä 205/02

b.+ imizdän 054/12

b.+ imni 085/02, 218/06

b.+ ing 004/04, 044/11, 162/14, 201/09

b.+ ingdä 079/03, 158/17, 185/16, 162/11

b.+ inggä 067/01

b.+ ingni 126/05, 285/06

b.+ lär 176/13

b.+ ländä 034/05

b.+ lärgä 138/12

b.+ lärigä 097/03

bäşär -11- insan, varlık, canlı.

b. 068/12, 155/01, 157/12, 162/06, 259/01, 261/11

ällämä-i ähl-i b. 289/01

räsm-i b. 049/12

b.+ dän 261/12

b.+ ing 083/03

ävläd-i b.+ mü 238/04

bäşlä -14- başlamak.

b.- b 285/14

b.- di 149/03, 234/11, 258/10

b.- dik 258/08

b.- gän 132/02, 145/02

b.- gäy 257/10

b.- ndi 033/05, 039/08, 154/03

b.- nib 255/11

b.- r 127/08

b.- säm 147/03

bâşlâvçi -1- yoldaş.

b. 025/01

bâşlıq -1- idare, müessese veya teşkilat gibi yerlerde başçılık yapan kişi, rehber.

b.+ sän 135/09

bâşqa -14- başta, diğər, öbür, öteki.

b. 033/13, 127/07, 136/09, 151/05, 217/12

b.+ çä 249/01, 249/02, 249/04, 249/06, 249/08, 249/10, 249/12, 249/14, 287/12

b.+ lärgä 111/11

bâtin -1- iç, kalp, gönül.

b.+ dä 227/02

baxıl -1- cimri, kıskanç.

b. 178/05

baxmäl -4- kadife.

b. 066/13, 249/07, 262/03, 273/06

baxş -17- verme, ihsan. Eserde “**et-**” ve “**eyle-**” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.

b. 010/12, 026/08, 027/12, 028/08, 042/11, 064/06, 114/03, 161/06, 235/14

b. äyläb 013/09, 143/05

b. etär 147/05, 257/11, 271/09

b. etärgä 067/10

b. etdi 143/14

b. etib 144/11

baxt -71- baht, mutluluk, saadet.

b. 018/09, 019/02, 029/07, 030/01, 031/03, 046/10, 069/05, 071/11, 073/13, 087/05, 096/13, 119/14, 143/04, 143/13, 154/13, 154/14, 156/11, 156/12, 158/05, 159/04, 161/14, 162/01, 170/09, 177/10, 178/01, 181/11, 182/09, 188/01, 188/03, 192/08, 205/03, 206/12, 206/13, 208/01, 212/05, 220/08, 223/09, 258/11

b.-i bäqä 160/01

b.+ i 056/12, 062/14, 068/12, 084/07, 172/07, 224/04, 239/02

b.+ im 020/13, 040/13, 070/13, 088/15, 093/03, 149/02, 152/06, 167/05, 167/06,

187/10, 214/09, 217/11, 227/13, 264/04, 277/05, 284/13

b.+ imdür 117/14

b.+ imiz 073/01, 170/14, 175/01

b.+ in 085/10

b.+ ing 026/02, 169/13

b.+ ini 250/07

b.+ li 133/04

baxtiyâr -17- bahtiyar, bahtlı, mutlu.

b. 040/12, 045/01, 060/16, 087/02, 088/02, 092/11, 112/13, 144/13, 151/08, 154/05, 241/03, 242/03, 258/01, 267/12, 270/13

b. etâr 080/12

b.+ im 199/14

bây -16- zengin, varlıklı. Bazı dizelerde “**ber-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve ayrıca “**+lik**” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

b. 071/07, 136/01, 162/08, 242/09

b. bermäng 082/07

b.+ din 230/12

b.+ lıq 018/01

b.+ ligi 188/07, 241/02, 245/03

b.+ ligü 235/04

b.+ lik 060/12, 203/27, 245/04, 283/03

b.+ likni 124/04

bâyân -6- beyan, izah, açıklama, anlatma.

b. 188/08

b. et 277/11

b.+ im 167/13, 167/14

mâdh-i b.+ im 203/48

b.+ ing 129/14

Bâyât -1- Klasik Türk musikisinde bir ana makamdır.

B. 159/11

bâyraq -11- (bkz. bâyraq). Bir dizede “**+li**” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

b. 171/07
b.+ ı 007/12, 092/03, 105/12, 256/03
b.+ ımız 099/06, 219/12
b.+ ımni 228/14
b.+ ın 206/06
b.+ ımı 166/03
b.+ ılı 286/07

bäyräm -1- bayram, özel gün.

b.+ ımız 171/05

bäyrâq -4- bayrak.

b. 012/04, 073/10, 100/03
b.+ lar 045/14

bâz -2- “yine” anlamında zarf.

b. 210/02, 287/14

bâzâr -5- çarşı, hal, pazar.

b.-i âlâm 251/01
b.+ i 110/13
b.+ idä 131/06
b.+ imizdä 257/01
b.+ in 238/09

bâzi -18- bazı, kimi, biraz.

b. 023/05, 025/05, 035/11, 058/01, 078/01, 091/07, 139/05, 150/13, 150/13, 259/05
b.+ lâr 018/03, 018/03, 018/12, 078/09, 090/11, 139/15

bâzm -28- Bezm; ziyafet ve toylarda çalgıcılar, aşulacılar ve rakkaslar eşliğinde geçen eğlence gecesidir. (ÖTİL) Sevgilisi, sakisi, mutribi (çalgıcı), gazelhanı, yaranı ve içkisi, mezesiyle meclis, şairlerin en çok rağbet ettikleri durumlardan biri olmuştur. Saki, elinde büyük kadeh ile ortada döner ve herkese aynı içki kâsesinden şarap ikram eder. Bezimde musiki ve raks da vardır. (ADŞS)

b. 003/14, 020/08, 023/03, 023/04, 026/08, 028/03, 035/05, 040/02, 043/11, 064/04, 069/11, 125/05, 159/10, 160/05, 161/03, 254/11, 287/01, 289/10

läzzät-i b.+ i 117/10

b.+ idä 042/11, 141/07, 189/11

väsl-i b.+ igä 214/05

b.+ imgä 040/01

b.+ imiz 222/03

b.+ imizni 013/10

b.+ ing 133/05

b.+ ini 044/12

beägyär -1- yabancı, başkaları olmayan.

b. 117/08

beärmân -1- arzusu, isteği olmayan.

b. 090/12

beäyb -1- kusursuz.

b. 173/11

bebähâ -2- çok değerli.

b. 002/01, 182/04

bebährä -6- nasipsiz.

b. 081/05

b.+ dür 173/05, 250/06

b.+ gä 276/10

b.+ lâr 117/09, 217/09

bebâq -1- korkmayan, çekinmeyen.

b. 046/11

bebaxt -1- bahtsız, mutsuz.

b.+ lârgä 270/14

becâ -3- ıstıraplı, hasta, yersiz, yerinde olmayan.

b. 128/02, 189/08, 228/04

becân -1- cansız, ruhsuz.

b. 200/10

beçârâ -1- çaresiz.

b. 227/04

bedâb -1- oynak, neşeli.

b.+ dän 116/11

bedâd -1- çaresiz.

b. 032/10

bedâr -8- uykusuz.

b. 031/04, 057/06, 069/12, 111/02, 265/06, 283/16, 290/06

b.+ ingiz 102/14

bedârd -2- dertsiz, kedersiz.

b. 035/11, 265/07

befârâsât -2- anlayışsız.

b. 025/02, 051/10

begânâ -13- kayıtsız, ilgisiz, yabancı.

b. 033/12, 092/01, 174/14, 213/14

b.+ dän 243/03

b.+ din 282/10

b.+ gâ 229/09

b.+ lâr 054/09, 107/12

b.+ ni 033/12

b.+ ning 136/03, 268/12

b.+ râq 133/10

begânâvâr -1- kayıtsız, ilgisiz, yabancı gibi.

b. 107/04

begumân -1- şüphesiz.

b. 123/06

beğam -2- gamsız.

b. 204/14, 212/16

beğarâz -5- garezsiz, taraf tutmayan. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkar.

b. 031/05, 125/12

âşinâ-yi b. 051/11

b.+ lârdâ 200/09

b.+ li 122/12

beğubâr -7- saf, taze, temiz.

b. 002/05, 027/04, 060/06, 087/02, 151/10, 219/10

Râhât-âfzâ b. 015/06

behâd -1- sonsuz, haddi olmayan.

b. 073/03

behi -1- SSCB'nin güney ve sıcak bölgelerinde yetişen meyveli bir ağaç.

b. 278/10

behudâ -15- boşuna, beyhude.

b. 023/10, 025/04, 029/11, 046/11, 058/09, 081/06, 128/01, 129/01, 150/04,
184/05, 256/07, 259/07, 261/09, 270/03

b.+ mân 225/01

behuzur -1- huzursuz, huzuru olmayan.

b. 085/02

beibâ -2- ar ve namuz bilmeyen, hayâsız.

b. 078/03, 214/01

beilm -1- cahil.

c. 259/02

beı̄stibâh -1- şüpheşiz.

b. 240/02

beixtiyâr -3- kendiliğinden, elinde olmayarak.

b. 119/09, 222/11, 240/10

Bekâbâd -1- Özbekistan, Taşkent'te bulunan, Sirderya Nehrinin iki yakasına kurulan bir şehir. Büyük bir çelik fabrikası ve çimento fabrikası ile önemli bir sanayi şehridir.

B.+ dän 203/27

bekâr -3- işi olmayan, işşiz, beyhude, boşuna, yalan.

b. 031/08, 111/12, 283/14

bel -4- bel, vücudun sırtın alt kısmı. İki dizede "bâğlä-" fiiliyle birlikte kullanılmıştır. **bel bâğlä-**, gönülden katılmak, girişmek anlamlarına gelmektedir.

b. bâğläb 046/03, 273/03

b.+ dâgi 099/12, 229/08

belâs -2- dokumayla ilgili, kumaş türü.

b. 066/09, 231/15

belbâğ -4- bele bağlanan güllü veya gülsüz kumaş, kuşak, bel bağı.

b. 229/08

b.+ ı 286/04

b.+ ımız 099/12

b.+ lâr 045/10

bemağz -1- düşüncesiz.

b. 025/06

bemâhâl -3- uygunsuz, vakitsiz, yersiz, zamansız.

b. 086/02, 126/03, 139/11

bemâlâl -1- rahatça, serbestçe, telaşşiz.

b. 178/06

bemâr -6- hasta, rahatsız.

b. 016/03, 111/14, 264/10, 265/08, 283/01, 290/02

bemisl -2- benzersiz, eşsiz.

b. 002/01, 201/05

bemuhabbât -1- muhabbetsiz, aşksız.

b.+ dän 081/05

benävâ -3- hayatın lezzetinden, huzur ve rahatlığından nasip alamayan, çaresiz.

b. 003/01, 005/01

b.+ lãrgä 020/10

benihâyâ -1- sonu olmayan, sonsuz.

b. 153/08

benuqs -1- eksik.

b. 085/12

benuqsân -1- hiç kimseyi düşünmeyen, pervasız, düşüncesiz, gamsız.

b. 173/11

bepãrvã -8- hiç kimseyi düşünmeyen, pervasız, düşüncesiz, gamsız.

b. 004/04, 006/10, 071/07, 103/13, 128/01, 245/07, 269/12, 288/03

bepãyân -2- sonsuz.

b. 264/12

b.+ i 010/02

beqarâr -2- kararsız.

b. 086/07, 259/12

beqasãm -1- ipektten örülen, erkekla dokunan bir dokuma, kumaş türü.

b. 066/06

ber - -96- eline tutuşturmak, vermek, temin etmek, mahsül yetiştirmek, bağışlamak.

b.- ä 258/10

b.- ämiz 070/12

b.- är 235/08

b.- di 020/12, 162/08, 170/02, 170/06, 177/04, 179/07, 196/03, 209/01, 210/11,
239/04, 245/05, 258/05

b.- dim 141/05

b.- ding 161/14

b.- gäli 190/10

b.- gän 065/08, 071/05, 098/05, 129/06, 132/06, 137/07

b.- gändä 110/03

b.- gäy 005/14, 064/06, 137/13, 234/08, 254/02, 254/12, 287/03

tän b.- gäy 001/07

b.- güçi 238/05

b.- güvçi 146/12

b.- ib 009/05, 009/08, 014/05, 020/10, 042/12, 047/06, 059/08, 071/07, 095/04,
095/14, 176/07, 184/11, 234/03, 253/11, 255/05, 279/13

çäp b.- ib 078/14

tän b.- ib 086/10, 105/11

b.- ibdir 155/09

b.- ilgän 073/11, 192/14

b.- ilgäy 245/09

b.- ing 082/10, 099/11, 154/04

b.- mä 038/03

b.- mägän 092/05

b.- mägäy 114/11

b.- mäng 082/05

bây b.- mäng 082/07

b.- mäs 117/01, 137/09

b.- mäy 116/03, 280/08

b.- mäyin 145/09

b.- sä 019/11, 053/09, 055/03, 055/08, 091/02, 250/14

xat b.- sä 034/11

b.- sām 136/01
b.- sāng 029/04, 091/13, 122/13, 229/09
b.- sin 267/05
b.- ürdä 002/02
b.- ümän 166/13
b.- ür 064/04, 086/08, 091/02, 114/10, 161/08, 186/06, 235/02, 257/07
b.- ürmän 001/09, 076/12

berbād -1- harap, kötü.

b. 089/10

bergü -1- vergi.

b.+ si 177/02

beriyâ -1- riyasız.

b. 005/12

berkin - -1- kapanmak.

b.- ib 266/06

Berlin -2- Almanya'nın başkenti ve en büyük şehridir. II. Dünya Savaşı sonlarında Sovyetler Berlin'i işgal etmiştir. SSCB ve Polonya Nazi Almanyası'nın başkenti Berlin'i almak için giriştiği Avrupa'da giriştiği son muharebedir.

B.+ dä 105/08, 228/14

besäbâb -1- sebepsiz.

b. 030/03

beş -3- sayı, beş, dördten sonra gelen.

b. 018/06, 160/02

b.+ inçi 256/11

betütün -1- tütünü olmayan, tütünsüz.

b. 044/13

bevâfâ -3- vefasız, sözünde durmayan. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük

kullanılmıştır.

- b. 128/08
- b.+ dän 025/08
- b.+ lik 192/13

bexabär-3- habersiz.

- b. 049/02, 058/07, 259/08

bezä - -19- altın, nakış ve ziynet ile süslemek.

- b.- ldi 203/36
- b.- lgän 033/10, 100/14, 183/03
- b.- ndi 110/09, 256/13, 273/11
- b.- nib 083/11, 210/03, 258/07
- b.- nibdir 039/01, 039/02, 039/04, 039/06, 039/08, 039/10, 039/12, 039/14
- b.- ntirib 095/12

bezäbän -1- dilsiz.

- b.+ män 227/06

bidat -2- sonradan çıkarılan âdetler, hurafe.

- b. 239/08
- b. 158/11

bil - -97- bilmek, haberdar olmak, sezmek, tanımak.

- b. 121/02, 184/07, 195/05
- b.- ämän 113/04, 248/10
- b.- äy 204/06
- b.- äyin 157/02
- b.- di 033/14
- b.- dim 001/06, 003/02, 166/13, 274/15
- b.- dimki 114/12
- b.- gäli 172/09, 265/06
- b.- gänlärpä 204/06
- b.- gänligini 204/03
- b.- gäy 058/05, 204/03, 204/05

b.- ib 030/09
b.- indi 107/11, 139/03
b.- kim 029/01, 057/13
b.- mädim 009/06, 103/12, 107/01, 190/05, 194/02, 240/06, 279/02
b.- mägänni 204/06
b.- mägäy 051/05, 117/09, 283/01, 283/02, 283/04, 283/06, 283/08, 283/10, 283/12, 283/14, 283/16
b.- mäk 204/13
b.- mäm 003/04, 008/06, 064/02, 077/03, 088/13, 113/10, 134/06, 158/14, 221/11, 232/03, 238/04, 251/10, 253/06, 272/02, 284/06, 287/10
b.- mämki 254/10
b.- måq 150/08
b.- mäs 051/03, 204/07, 245/06
b.- mäsligin 204/07
b.- mäsligining 204/05
b.- mäsmän 110/12
b.- mäzü 204/05, 204/07
b.- mäy 025/05
b.- mäyin 259/07, 269/14, 270/02
b.- sälar 051/14
b.- säm 193/01
b.- säng 037/03
b.- sin 265/07
b.- ür 049/02, 051/01, 051/02, 051/04, 051/06, 051/08, 051/10, 051/12, 051/14, 060/11, 123/02, 131/08, 270/10
b.- ürmän 135/10, 142/06, 185/05, 192/13
b.- ürsän 106/10

bilä -34- (bkz. bilän)

b. 002/08, 005/01, 006/06, 019/08, 030/02, 039/05, 053/05, 055/04, 074/11, 077/03, 079/10, 084/01, 084/27, 089/02, 107/05, 121/11, 126/13, 148/04, 157/01, 157/05, 163/07, 185/03, 195/08, 210/03, 216/07, 223/02, 223/03, 223/10, 252/13, 276/05, 277/04, 281/03, 281/10
Häft-ävräng b. 289/05

biläk -4- elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm, bilek, cismânî güç, kuvvet. Eserde “**tâlmâs**” sıfatıyla birlikte kullanılmıştır ve “yorulmaz bilek” anlamına gelmektedir.

b. 012/12, 071/01, 161/05, 242/04

bilän -160- “ile” edatı, tarafından.

b. 006/11, 006/13, 007/08, 012/04, 012/06, 018/10, 022/07, 028/09, 028/12, 029/12, 030/09, 030/11, 031/07, 033/02, 035/07, 036/08, 036/11, 036/13, 037/05, 037/11, 038/09, 040/07, 041/07, 041/12, 041/13, 048/02, 055/09, 055/12, 058/02, 060/06, 060/15, 062/09, 063/12, 067/11, 070/03, 071/06, 071/09, 074/13, 078/10, 085/11, 086/13, 098/03, 099/05, 100/01, 100/02, 100/04, 100/06, 100/08, 100/10, 100/12, 100/14, 100/16, 101/01, 101/02, 101/04, 101/06, 101/08, 101/10, 101/12, 121/07, 125/05, 128/03, 128/09, 129/03, 132/10, 132/14, 133/14, 134/09, 137/09, 138/03, 138/09, 140/02, 140/06, 142/10, 143/07, 144/03, 146/09, 149/11, 150/09, 155/06, 157/13, 158/09, 158/11, 159/10, 164/01, 170/04, 170/07, 171/03, 177/01, 178/05, 179/05, 179/07, 183/02, 193/13, 197/09, 199/13, 200/05, 200/10, 202/03, 203/41, 206/11, 207/01, 208/01, 208/02, 208/04, 208/05, 208/06, 208/08, 208/10, 208/12, 208/14, 209/05, 211/03, 212/01, 212/02, 212/04, 212/06, 212/08, 212/10, 212/12, 212/14, 212/16, 213/03, 220/10, 229/07, 231/01, 231/02, 231/04, 231/06, 231/08, 231/10, 231/12, 231/14, 231/16, 231/18, 234/07, 239/13, 243/11, 243/13, 245/09, 246/10, 251/05, 254/18, 257/08, 260/02, 261/09, 264/03, 264/07, 264/11, 266/09, 270/12, 271/08, 271/09, 274/05, 287/03

b.+ dir 044/05, 203/37, 205/07

b.+ dirmän 191/11

b.+ dür 233/07

bilgä -1- bilge, bilgili.

b. 204/03

bilim -46- objektif bilgi, kültür, bilim, okumuşluğun derecesi, malumat. Bazı dizelerde “+li”, “+lik” ve “+siz” ekleriyle türemiş sözcükler kullanılmıştır.

b. 131/06, 182/05, 182/08, 184/01, 184/02, 184/03, 184/04, 184/06, 184/08, 184/10, 184/12, 184/14, 184/16, 256/01, 291/08

b.+ lär 129/03

b.+ li 032/04, 037/10, 076/05, 100/10, 146/08

b.+ likkâ 131/07

b.+ likning 150/05

b.+ ni 184/13

b.+ siz 187/02, 204/14

b.+ sizdän 150/05

b.+ sizlik 270/04

b.+ sizni 131/07

b.+ sizning 010/10

bilimdân -16- bilgiye sahip olan, bilgili, bilimli. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

b.+ dâñ 028/11, 059/10, 075/13, 098/02, 131/05, 187/01, 203/38, 205/06, 233/12

b.+ dâñlär 020/05, 030/09

b.+ dâñlärning 046/07

b.+ dâñlikdä 203/20

b.+ dâñsän 213/14, 233/12, 233/12

billur -1- şəffaf, parlak taş, elmas gibi kıymetli, cam gibi parlayan.

b. 254/17

binâ -12- büyük ev, imaret. Sözcük “**kıl-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır.

b. 012/09, 015/05, 095/12, 100/14, 121/08, 160/14, 176/09, 212/14, 256/13

b.+ lär 032/07

b.+ si 183/10

bir -331- bir, aynı, benzer, beraber, herhangi bir varlığı belirsiz olarak anlatan, tek, bir kez, bir an.

b. 001/02, 003/01, 003/11, 004/04, 004/11, 005/04, 006/01, 007/12, 009/01, 009/11, 009/12, 011/04, 012/14, 013/11, 014/06, 015/11, 016/11, 023/05, 023/11, 024/07, 024/09, 025/05, 032/02, 035/11, 038/05, 040/05, 040/07, 041/01, 041/10, 041/12, 042/01, 044/03, 044/04, 046/09, 046/10, 046/12, 051/01, 051/04, 052/11, 053/08, 054/05, 054/07, 057/04, 057/11, 058/11, 060/05, 060/12, 060/13, 061/06, 062/06, 063/02, 064/03, 064/04, 064/08, 065/03, 067/12, 069/12, 073/05, 074/10, 075/11, 076/01, 077/07, 077/10, 077/14, 078/01, 078/11, 079/12, 080/06, 080/11, 080/12, 082/07, 082/08, 082/14, 086/03, 086/08, 087/08, 087/09, 088/12, 089/02, 093/06, 094/09, 102/05, 102/07, 103/12, 104/02, 104/07, 104/09, 105/02, 106/04, 107/04, 107/13, 108/04, 110/04, 111/03, 112/02, 112/05, 113/05, 114/01, 115/06, 115/14, 120/01, 120/12, 122/03, 123/02, 124/05, 125/01, 125/03, 125/09, 126/02, 127/10, 128/10, 129/01, 129/06, 130/10, 131/10, 132/03, 133/12, 134/01, 134/08, 134/14, 135/02, 135/07, 135/09, 136/09, 136/10, 136/11, 137/14, 139/04, 139/05, 140/01, 141/03, 141/06, 142/03, 142/04, 150/04, 151/02, 151/10, 152/03, 153/06, 155/05, 155/06, 156/09, 158/02, 160/05, 162/04, 163/01, 163/14, 164/01, 164/03, 164/12, 165/03, 168/16, 169/04, 172/05, 173/10, 174/01, 174/02, 174/04, 174/06, 174/08, 174/10, 174/12, 174/14, 178/06, 180/07, 180/08, 182/01, 183/01, 183/11, 184/01, 184/05, 185/11, 187/06, 188/09, 189/01, 189/03, 192/09, 194/01, 194/05, 194/09, 200/05, 203/05, 205/05, 211/01, 211/02, 211/10, 213/08, 213/11, 214/12, 216/08, 217/09, 218/03, 218/08, 221/01, 226/16, 227/08, 227/12, 228/09,

229/10, 229/12, 230/06, 231/04, 231/04, 232/01, 232/02, 232/04, 232/06,
232/08, 232/10, 232/12, 232/14, 234/11, 235/07, 238/03, 239/13, 239/13,
240/05, 240/14, 243/02, 243/10, 244/05, 245/02, 246/01, 246/14, 250/05,
251/06, 251/14, 252/02, 254/06, 254/09, 255/08, 258/02, 259/06, 260/09,
266/03, 266/09, 267/05, 268/02, 270/01, 270/08, 271/03, 271/03, 271/04,
272/09, 275/07, 275/11, 276/03, 279/01, 279/13, 281/10, 282/06, 282/11,
282/13, 282/14, 287/01, 287/05, 287/12, 289/03

b.+ år 156/14

b.+ dän 105/04

b.+ gä 141/11, 214/11, 259/06

b.+ i 066/06, 066/07, 066/08, 097/06, 125/03, 155/05, 168/11, 181/08, 181/08,
204/02, 264/01, 264/02, 264/04, 264/06, 264/08, 264/10, 264/12, 264/14, 272/05

b.+ idir 204/02

b.+ ikim 204/03, 204/05, 204/07, 204/09

b.+ inçi 236/09

b.+ ingiz 082/14

b.+ läri 062/06, 066/03, 066/04, 066/05, 066/09, 066/10, 066/11, 066/12, 155/05,
272/07

b.+ likdä 012/07

birädär -7- birader, kardeş, abi, ortak.

b. 124/01, 135/13, 269/03, 290/01

b.+ lär 198/01, 200/01, 270/01

biräv -18- bir, biri, birisi.

b. 018/11, 046/02, 046/02, 046/03, 046/13, 055/03, 070/11, 196/06, 224/09,
250/08

b.+ dä 091/05, 091/06, 259/10

b.+ dän 058/04

b.+ lär 259/10

b.+ lärgä 051/09

b.+ ni 127/06

b.+ ning 250/09

birbir -28- birbir, karşılıklı olarak bir diğeri.

b.+ gä 012/06, 032/09, 114/02, 145/03, 145/04, 239/09, 254/14

b.+ idän 097/06, 122/11

b.+ idin 182/07

b.+ igä 020/06, 045/01, 095/08, 114/08, 175/05, 181/12, 183/13, 232/05, 264/05, 269/05, 272/05

b.+ in 231/02

b.+ läridän 032/14, 062/08, 066/02

b.+ lärigä 002/06, 073/06

b.+ ni 179/11

birlä -153- bkz. (bilän)

b. 006/01, 007/02, 010/04, 012/09, 013/09, 014/04, 016/08, 018/13, 019/01, 021/01, 022/01, 022/02, 022/04, 022/05, 022/06, 022/08, 022/10, 022/12, 022/14, 022/16, 023/01, 023/06, 024/02, 025/11, 029/02, 029/10, 029/11, 030/04, 032/02, 034/04, 036/09, 038/05, 039/09, 040/06, 042/06, 042/09, 043/11, 043/14, 044/08, 045/03, 046/04, 046/08, 046/13, 047/04, 047/07, 047/09, 048/13, 053/10, 055/07, 057/11, 059/08, 062/13, 063/09, 064/05, 065/03, 066/06, 066/08, 070/05, 071/12, 072/04, 076/05, 081/02, 083/01, 084/15, 085/01, 088/11, 089/11, 090/01, 095/10, 095/13, 096/13, 098/04, 098/08, 099/02, 105/03, 106/03, 107/11, 107/14, 109/07, 110/03, 114/09, 114/13, 117/11, 118/02, 118/05, 118/06, 120/06, 120/13, 123/01, 123/04, 124/06, 125/09, 127/10, 127/13, 138/04, 138/07, 139/03, 139/07, 139/17, 140/07, 140/09, 141/06, 147/04, 147/08, 147/11, 150/02, 156/17, 159/04, 170/08, 170/12, 173/03, 176/11, 181/05, 183/03, 183/04, 183/08, 187/12, 187/13, 189/07, 191/06, 192/03, 192/05, 192/07, 200/03, 210/09, 214/01, 220/02, 221/03, 222/05, 224/01, 224/09, 231/14, 234/03, 235/08, 236/11, 238/10, 246/13, 255/05, 255/10, 256/13, 260/08, 261/01, 263/11, 263/12, 265/11, 270/11, 272/12, 281/11, 282/14, 285/02, 288/11, 289/08

birlän -2- (bkz. bilän)

b. 012/05, 094/04

birläş - -10- yapışmak, birbirine değmek, birleşmek.

b.- ib 014/01, 014/02, 014/04, 014/06, 014/07, 014/08, 014/10, 014/12, 014/14

b.- maq 014/09

birmä -1- bir bir, bir defa, her biri ayrı. Sözlükte madde başı “**birmä-bir**” olarak geçmektedir.

b.-bir közdän 260/14

bisyâr -1- ziyade, çok, fazla.

b. 135/10

bit - -6- sonuna gelmek, tamam olmak, tükenmek, yok olmak, bitmek, büyüme.

b.- di 190/02
b.- mägän 095/09
b.- mägäy 251/07
b.- müş 142/01
b.- sä 251/07
b.- sin 135/05

biyâbân -13- susuz çöl, sahra.

b. 022/08, 039/05, 232/12, 247/06, 263/06
b.+ dän 030/10
b.+ lâr 065/06, 075/08, 165/02, 207/10
b.+ lârdä 203/35
b.+ ni 055/11, 143/08

biyrân -1- dilbaz, şakır şakır.

b. 150/04

biz -58- biz, çokluk birinci kişiyi gösteren zamir.

b. 073/08, 090/08, 094/07, 095/01, 099/12, 154/05, 154/07, 245/05, 269/05
b.+ dä 007/13, 045/14, 054/10, 112/07, 170/01, 264/01
b.+ dâdir 012/10
b.+ dâgi 082/02, 112/04, 178/12
b.+ dän 140/05, 229/05
b.+ dek 020/10, 099/09
b.+ gâ 045/06, 070/11, 072/13, 075/06, 086/05, 089/05, 092/01, 095/02, 114/14,
170/08, 217/02, 217/14
b.+ lârdä 036/08, 286/11
b.+ lârdägi 054/01
b.+ lârgä 012/03, 012/13, 082/09, 105/07, 269/12
b.+ ni 078/06, 080/01, 089/13, 101/03, 112/12, 140/11, 207/12, 268/01, 268/14,
290/01
b.+ ning 089/09, 105/01, 112/06, 180/06, 286/05

boğızla - -1- boğaza bıçak dayamak, mahvetmek.

b.- b 178/11

bohtân -1- birini kötölemek veya karalamak için düşünülüp çıkarılan asılsız dava, töhmet.

b. 232/14

bol - -789- vuku bulmak, bitmek, sona erdirmek, yaramak, olmak, bulunmak, yapmak.

b. 025/02, 025/13, 034/07, 047/12, 087/14, 127/01, 135/13, 173/01, 173/02, 173/04, 173/06, 173/08, 173/09, 173/10, 173/12, 220/11, 278/07, 278/12, 278/14

b.- ädir 248/10

b.- ädür 093/08, 113/07, 156/02

b.- älmäs 040/11, 173/03, 275/01

b.- ämän 218/01, 218/02, 218/06, 218/08, 218/10, 218/12

b.- ämäy 218/04

b.- äy 104/14, 133/13, 227/14

b.- äyin 059/14, 091/07, 210/01

b.- äylik 174/10

b.- di 001/04, 002/03, 003/08, 007/05, 008/04, 009/04, 011/11, 014/02, 014/04, 017/16, 019/03, 020/06, 020/11, 020/14, 021/05, 032/04, 032/06, 032/08, 036/05, 040/02, 040/04, 045/07, 060/02, 065/05, 065/06, 065/11, 081/13, 082/09, 084/01, 084/21, 087/13, 088/18, 089/03, 090/12, 091/14, 092/07, 092/10, 094/06, 094/12, 096/02, 096/15, 102/07, 112/11, 103/05, 105/07, 105/08, 112/05, 112/09, 114/08, 115/04, 118/07, 121/02, 125/01, 125/02, 125/04, 125/05, 125/06, 125/08, 125/10, 125/12, 125/14, 127/11, 127/12, 128/04, 130/01, 140/03, 141/01, 142/02, 149/06, 149/08, 151/04, 155/08, 155/16, 156/15, 160/11, 162/07, 168/02, 170/05, 170/08, 170/11, 170/14, 171/08, 171/10, 175/07, 175/09, 175/12, 177/01, 178/13, 181/04, 182/04, 182/08, 183/15, 185/03, 185/14, 187/10, 195/07, 200/08, 203/32, 205/09, 206/14, 208/04, 208/05, 209/04, 209/06, 209/10, 217/11, 221/07, 224/03, 228/01, 228/11, 231/01, 231/04, 239/04, 239/14, 240/14, 241/05, 252/13, 256/04, 257/01, 263/02, 263/10, 266/01, 266/02, 266/04, 266/06, 266/08, 266/10, 266/12, 267/14, 268/11, 270/07, 270/09, 271/05, 277/01, 277/02, 277/04, 277/06, 277/08, 277/10, 277/12, 277/14, 279/03, 282/12, 286/04, 286/08, 288/04, 288/11

b.- dik 012/06, 270/13, 275/09

b.- dilär 022/06, 031/12, 122/01, 212/04, 261/11

b.- dim 017/12, 085/02, 102/08, 107/05, 112/13, 160/18, 168/01, 187/01, 187/02, 187/04, 187/06, 187/08, 187/10, 187/12, 187/14, 214/11, 269/01, 288/02

b.- ding 047/09, 047/16, 083/05, 153/03, 162/03, 162/06, 220/04

b.- dingiz 159/07

b.- du 011/07

b.- gän 001/13, 031/02, 038/07, 051/08, 063/07, 098/03, 141/14, 147/10, 147/11, 192/07, 203/20, 212/02, 236/03, 262/10, 274/03

b.- gändä 064/14

b.- gänin 037/03, 283/03

b.- gäy 005/02, 005/08, 027/10, 028/04, 029/09, 031/04, 052/12, 059/12, 071/12, 082/04, 088/06, 107/09, 111/03, 113/14, 116/07, 121/03, 123/04, 123/06, 124/04, 130/14, 139/12, 142/06, 156/18, 158/03, 163/10, 180/14, 188/06, 191/12, 192/04, 192/14, 203/45, 204/14, 209/12, 212/06, 212/08, 231/16, 241/04, 241/11, 249/12, 254/08, 255/13, 284/05, 290/04, 290/14

b.- gäyki 086/08

b.- gunçä 071/05

b.- ğäli 074/02, 133/05, 176/03

b.- ğay 013/14, 027/07, 129/10, 168/13, 176/14, 192/01, 259/09, 274/01, 274/02, 274/04, 274/06, 274/08, 274/10, 274/12, 274/14, 274/16

lâyıq b.- ib 031/11

b.- ib 012/11, 033/07, 040/08, 040/13, 042/08, 047/08, 056/03, 060/04, 065/07, 065/13, 068/12, 071/10, 075/04, 075/10, 084/07, 088/09, 092/01, 093/13, 102/14, 104/07, 105/09, 110/01, 110/14, 110/07, 110/12, 111/11, 114/02, 114/12, 115/05, 132/03, 133/10, 136/10, 142/03, 151/09, 168/11, 169/13, 175/03, 175/05, 183/01, 184/15, 198/05, 200/01, 200/02, 200/04, 200/06, 200/08, 200/10, 200/12, 200/14, 203/24, 203/47, 204/08, 205/04, 206/13, 208/11, 225/10, 233/13, 234/08, 243/05, 244/05, 255/07, 264/05, 272/03, 272/04, 274/11, 277/07, 282/08, 284/07, 285/05, 285/08, 288/03, 288/16

häl b.- ib 008/13

b.- ibdir 194/02, 204/01

b.- ibdür 075/01, 254/18, 282/09

b.- ibsän 185/10, 186/02

b.- işib 140/01

b.- mä 004/04, 047/12, 086/07, 212/11, 247/09, 259/01, 259/02, 259/04, 259/06, 259/08, 259/10, 259/12

b.- mädi 122/02

b.- mägän 001/14, 025/08, 025/10, 207/11

häl b.- mägän 037/07

b.- mägäy 028/01, 041/03, 041/05, 090/08, 099/08, 109/04, 121/06, 128/14, 129/14, 156/06, 161/12, 163/04, 197/09, 214/02, 228/04, 230/14, 245/11, 250/09, 245/04, 250/01, 261/10, 265/02, 280/06

b.- mägäy 115/12, 129/12

b.- mägı 030/03, 073/12

b.- mägın 030/07

b.- mâq 037/12, 090/07, 112/03, 117/11, 214/09

b.- mâqdä 007/14, 065/08, 201/14, 247/10

b.- mâqdur 141/11

b.- mäs 005/12, 027/06, 036/16, 072/12, 086/05, 096/07, 103/04, 127/07, 127/09, 127/13, 130/02, 135/03, 204/11, 268/12

b.- mäsä 016/14, 023/13, 091/01, 093/06, 122/08, 136/13, 156/07, 212/09, 226/12, 245/01, 245/02, 245/04, 245/06, 245/08, 245/10, 245/12, 250/12, 261/01, 261/02, 261/04, 261/06, 261/08, 261/10, 261/12, 261/14

b.- mäsäng 229/05

b.- mäsin 188/10, 211/10, 214/01, 214/02, 214/04, 214/06, 214/08, 214/10, 214/12, 214/14

b.- mäsmän 152/09

b.- mäsmi 163/12

b.- mäsun 231/11

b.- mäy 088/07, 283/01, 283/02, 283/04, 283/06, 283/08, 283/10, 283/12, 283/14, 283/16

b.- mäydi 003/14, 019/12, 122/08

b.- mäyin 174/06, 243/10, 284/12

b.- miş 113/01, 113/02, 113/04, 113/06, 113/08, 113/10, 113/12, 113/14, 158/05, 158/09, 183/10, 232/03, 256/09

b.- muş 254/10, 254/17

b.- sä 001/04, 008/10, 017/03, 018/07, 019/04, 022/04, 022/09, 022/16, 023/07, 026/14, 030/05, 030/12, 031/02, 034/03, 035/02, 035/04, 035/12, 035/14, 040/06, 041/03, 041/07, 047/06, 048/11, 051/12, 060/14, 065/04, 066/05, 068/01, 068/03, 068/07, 070/11, 072/14, 073/11, 075/14, 076/12, 078/10, 078/14, 080/05, 080/09, 081/02, 086/12, 088/11, 088/12, 089/05, 090/03, 090/05, 091/05, 093/09, 095/09, 100/09, 104/03, 106/07, 110/08, 115/05, 118/12, 119/01, 122/05, 122/10, 122/12, 123/14, 124/03, 124/07, 126/12, 127/09, 128/06, 129/10, 130/11, 132/07, 135/06, 136/03, 139/18, 154/06, 154/08, 155/13, 166/11, 168/09, 172/13, 173/06, 175/14, 176/04, 183/07, 184/16, 185/11, 188/05, 188/11, 190/06, 191/06, 203/15, 204/04, 204/11, 206/06, 208/11, 212/02, 212/05, 213/03, 214/07, 218/02, 218/07, 223/04, 225/05, 230/09, 234/07, 235/12, 237/05, 241/11, 247/07, 247/11, 248/09, 255/13, 257/08, 261/07, 264/10, 270/11, 276/09, 280/03, 280/10, 288/13

b.- sälär 114/06

b.- säm 102/01, 108/12, 117/07, 134/09, 147/01, 147/02, 161/12, 163/13, 193/14, 197/09,

228/08, 229/01

b.- säng 019/08, 078/09, 127/05, 160/15, 168/05, 174/09, 204/14

b.- sin 016/06, 026/03, 031/14, 047/11, 071/03, 126/08, 126/10, 127/01, 136/05, 136/07, 149/09, 177/12, 185/01, 190/06, 211/13, 216/01, 216/02, 216/04, 216/06, 216/08, 216/10, 216/12, 216/14, 219/01, 219/02, 219/04, 219/06, 219/08, 219/10, 219/12, 219/14, 224/01, 224/02, 224/04, 224/06, 224/08, 224/10, 224/12, 224/14, 231/17, 241/13, 243/04, 259/09, 267/06, 269/07, 269/09, 271/02274/13, 278/09, 282/09

b.- sun 288/13

b.- ub 056/08, 056/11, 062/14, 071/07

b.- ur 004/12, 007/10, 010/10, 013/11, 017/02, 018/06, 023/10, 027/09, 033/02, 053/10, 055/14, 064/12, 068/01, 068/02, 068/04, 068/06, 068/08, 068/10, 068/12, 068/14, 075/12, 083/25, 091/06, 091/08, 111/12, 121/03, 123/01, 123/08, 129/04, 130/10, 132/09, 134/11, 134/12, 139/16, 139/17, 157/10, 163/14, 167/11, 167/12, 179/06, 180/12, 183/04, 192/08, 192/12, 195/03, 196/14, 197/04, 226/07, 203/42, 230/04, 231/05, 232/07, 235/11, 240/02, 241/12, 290/12

b.- urki 080/12

b.- urmän 225/08, 252/11

b.- urmiz 012/01

b.- urmu 061/09, 158/10, 269/04

b.- ursän 290/08

bolgu -1- olgu.

b.+ dek 150/11

bolğu -2- olmak, gelecekte olacağı kesin ya da tahmini olan, yakın veya uzak gelecek vakit.

b.+ si 005/10, 156/08

borän -1- boran, fırtına, yağmur getiren rüzgar, kuvvetli tufan.

b.+ lärgä 088/06

bosä -1- buse, öpücük, bir kimseyi aşk ve muhabbetle öpmek.

b.+ sigä 024/12

bosäğa -1- eşik.

b.+ ngdä 079/09

bostän -33- açılan, çiçeklenen bağ.

b. 014/06, 032/05, 056/08, 063/01, 068/09, 120/09, 123/12, 150/10, 164/08, 176/10, 180/10, 181/06, 202/01, 232/12, 234/06, 242/05, 263/08, 267/02

b.+ din 179/04

b.+ dir 245/03

b.+ i 002/08

b.+ idä 041/01, 090/01, 241/14

b.+ im 126/04, 203/24

b.+ imdäsän 220/08

b.+ imgä 021/10

b.+ lär 075/01

b.+ lärim 050/01

b.+ lärimiz 070/06

b.+ läрни 255/06

b.+ ni 143/02

boşä - -1- işten kurtulmak, boşaltmak, boşalmak.

b.- ng 111/14

boy -3- kişilerin uzunluğu, dik şeylerin yüksekliği, iki veya üçlü şeylerin uzun tarafı, boy.

b. 077/10, 105/12

b.+ ginängdän 044/01

boyä - -2- boyamak. Sözcük “**köz**” ile birlikte kullanılmıştır ve “kendi menfaati için başkalarına yanlış şeyler söylemek, doğruyu saklamak, başkalarını aldatmak” anlamlarına gelmektedir.

b.- b 121/09

b.- ş 251/09

boylä - -1- su veya yolu yakalamak, boylamak.

b.- b 249/08

boyn -1- boyun.

b.+ in 204/06

boysun-1- (bkz. boysun-)

b. 259/11

boysun - -4- itaat etmek, tâbî olmak.

b.- är 022/03, 068/03

b.- di 045/06

b.- ib 090/13

böläk -5- bütünüñ bir kısmı, tanesi, parçası, başka.

b. 106/06, 134/02, 136/11, 214/12, 265/02

bört - -1- büyümeğe başlamak, bitmek.

b.- ib 253/08

bözrä - -1- benzi atmak.

b.- yib 111/05

bu -176- “bu” anlamında işaret sıfatı ve ismin yerine kullanılan işaret zamiri.

b. 001/10, 002/04, 003/04, 003/09, 003/10, 005/03, 005/14, 007/06, 007/09, 008/02, 008/05, 008/08, 008/12, 009/09, 013/14, 016/10, 019/07, 019/10, 019/14, 020/01, 025/12, 026/12, 033/14, 036/04, 037/12, 038/01, 043/09, 047/11, 056/01, 056/11, 058/14, 059/09, 061/12, 062/01, 064/02, 071/07, 071/11, 072/13, 073/04, 073/13, 074/14, 075/06, 075/12, 076/13, 077/08, 079/01, 079/14, 082/04, 083/14, 084/11, 084/14, 084/18, 086/06, 086/14, 088/02, 088/05, 088/13, 088/16, 090/02, 092/06, 094/02, 095/06, 096/01, 096/06, 096/07, 099/07, 100/11, 101/08, 101/11, 105/08, 105/10, 110/06, 111/04, 114/06, 117/02, 117/14, 112/08, 113/06, 118/05, 124/02, 126/07, 128/02, 128/08, 129/11, 134/02, 135/04, 136/06, 138/06, 138/12, 139/13, 139/15, 139/19, 139/20, 141/07, 149/10, 150/02, 153/12, 155/07, 157/11, 157/11, 157/12, 157/14, 158/15, 159/02, 161/04, 161/08, 163/03, 164/10, 168/04, 168/12, 170/12, 183/02, 185/15, 187/06, 187/09, 188/12, 189/08, 190/12, 192/04, 193/04, 193/06, 195/08, 195/12, 195/14, 200/01, 200/13, 203/03, 203/34, 204/05, 204/12, 206/12, 207/11, 211/02, 211/06, 214/12, 217/12, 222/01, 222/03, 227/14, 229/02, 229/07, 230/14, 232/01, 236/01, 236/02, 236/03, 236/04, 236/06, 236/08, 236/09, 236/10, 236/12, 238/01, 245/04, 252/10, 253/10, 254/10, 257/02, 258/03, 258/07, 260/01, 266/08, 269/03, 284/06, 287/01, 288/04, 290/03, 291/06

b.+ dir 220/08

b.+ kim 229/14

b.+ ndä 057/01, 239/05, 277/07

b.+ ning 037/06, 130/02

b.+ ningdek 105/10

bugün -6- (bkz. bukün)

b. 036/08, 176/02, 180/02, 190/09, 248/08, 269/11

Buhâra -1- Orta Asya'nın en eski yerleşim yerlerinden olan ve günümüzde Özbekistan sınırları içerisinde bulunan tarihî şehir.

B.+ dä 009/09

bukim -1- “bu ki” anlamında

b. 253/05

bukün -19-“ bugün” anlamında zaman zarfı.

b. 007/05, 056/12, 067/01, 067/12, 069/01, 133/09, 176/11, 177/04, 207/01, 207/02, 207/04, 207/06, 207/08, 207/10, 207/12, 207/14, 234/11, 281/07

b.+ gi 078/07

bul -2-“bu” anlamında işaret sıfatı veya zamiri.

b. 157/08, 265/12

bulâğ -1- (bkz. bulâq)

b.+ ı 291/04

bulâq -1- bulak, çeşme, kaynak, memba, pınar.

b. 006/05

bulut -3- bulut.

b. 266/06

b.+ lâr 063/05, 275/06

bunçä -4- bunca, bu kadar.

b. 134/12, 158/10, 285/12

b.+ lâr 193/02

bundâğ-2- (bkz. bundäy)

b. 064/15, 082/11

bundâq-2- (bkz. bundäy)

b. 090/04, 247/09

bundäy-7- bunun gibi, böyle, şöyle.

b. 078/06, 136/10, 139/08, 141/03, 153/10, 185/09, 268/05

bur - -2- burmak, çevirmek, döndürmek. Sözcük +gu” ekini alarak yeni bir anlam kazanmıştır ve metinde “burgu” olarak kabul edilmiştir.

b.- gim 044/04
b.- gäningdän 285/10

burc -2- burç, yıldız.
b.-i süräyyädän 124/10
b.+ idä 060/02

burç -7- borç, görev, vazife, ödev.
b. 095/02, 140/05
b.+ ıngizni 071/09
b.+ i 208/07
b.+ im 169/03
b.+ imiz 211/07
b.+ imizdür 199/11

burun -2- önce, evvel, burun.
b. 074/09, 177/03

Buxârâ -1- (bkz. Buhârâ)
B. 039/14

buxl -1- cimrilik, tamahkârlık, pintilik.
b. 025/11

buz - -12- parçalayıp yok etmek, bozmak, berbat etmek, zararlı işler gösterip işini bozmak, becermek, feshetmek.

b.- är 139/10
B.- gäy 078/11
b.- ib 105/03, 139/10, 185/04
b.- ildi 286/14
b.- ilmäs 100/02
b.- mägäy 028/05
b.- mäs 145/11, 145/12
b.- mäsün 217/04
b.- ülgän 136/14

buzuq -4- bozuk, doğru olmayan, ahlâkı iyi olmayan.

b. 120/07, 166/11, 239/11, 285/09

bük - -3- bükme, kırmak,

b.- ib 079/07

b.- ilgän 136/12

b.- ilmäs 283/09

bülbül -29- hoşsesli ve güzel öten bir hayvan. (ÖTİL) Divan Edebiyatında bülbül, şakıyılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir âşığı temsil etmektedir. Bülbül güle âşık kabul edilir. Seher vaktinde gülü karşısına alarak öter. (ADŞS)

b. 005/09, 019/07, 024/10, 061/07, 063/04, 065/13, 075/07, 115/09, 147/13, 198/07, 233/13, 237/04, 265/11, 273/09

nälä-i b. 003/10, 130/05

b.-i göyâ 071/10

b.-i xuşâvâzing 144/12

b.+ dä 043/04

b.+ dägi 015/14, 035/08

b.+ däk 243/05

b.+ gä 060/08

b.+ i 125/08

b.+ lär 213/10, 262/07

b.+ läridek 159/12

b.+ läring 186/08

nağmä-i b.+ mü 064/02

bülhäväs -2- hevesi ve isteği çok olan.

b. 214/03

b.+ lärgä 222/06

bünyäd-2- temel, esas, bina, yapı.

b. 140/04

b. etämiz 089/04

bütün -11- bütün, hepsi, tamamı, tam, tamamen.

b. 017/13, 049/13, 089/03, 100/01, 140/03, 165/09, 175/06, 184/02, 246/03, 259/09, 279/09

büyük -13- büyük, meşhur, ulu, ünlü, yüce.

b. 058/05, 075/07, 076/06082/01, 084/17, 160/11, 162/07, 185/07, 188/01, 193/12, 219/12, 224/04, 240/03

C

câ -4- yer, mekan.

c. 001/04, 022/15, 274/05

c. qılmâq 184/02

câbâcâ -10- yer yer, ara sıra, yerden yere, bazı yerlerde.

c. 013/05, 020/04, 040/02, 064/08, 122/08, 206/08, 212/02, 216/10, 237/02, 254/14

câbhâ -3- üzerinde vuruşun sürdüğü bölge, cephe.

c.+ dâ 099/11, 172/11

c.+ ngdâ 158/15

câbr -2- Eserde “**câbr ü câfâ**” tamlaması şeklinde kullanılmıştır ve “son derecedeki katı cefa, zulüm” anlamlarına gelmektedir.

c. 001/08, 076/09

cädâl -3- tezlikle, tez bir şekilde.

c. 177/11, 196/12, 212/03

câfâ -5- cefa. (ayrıca bkz. câbr)

c. 001/08, 076/09, 198/13, 206/01

c.+ lâr 054/12

câfâkâş -2- cefa çeken, ezilen.

c. 203/40

c.+ lârgâ 206/14

câh -1- makam, mansıb, itibar.

c.+ im 201/14

câhâlât -2- bilmezlik, cahillik.

c. 259/04, 270/03

câhân -72- dünya, âlem, bütün insanlık.

c. 001/07, 018/05, 041/01, 042/02, 084/21, 088/12, 090/01, 123/02, 129/13, 134/04, 139/01, 142/01, 156/02, 173/04, 175/14, 181/01, 229/14, 232/03, 234/01, 242/01, 246/01, 246/02, 246/09, 246/14, 267/05, 286/01, 289/07

ahl-i c. 030/07, 126/09

mehr-i c. 067/04, 275/07

c.+ dâ 004/08, 010/01, 042/01, 047/13, 061/09, 068/10, 076/07, 091/03, 105/01, 126/06, 131/01, 135/05, 145/11, 145/12, 162/07, 170/06, 203/39, 204/04, 206/01, 246/01, 246/14, 261/06, 274/07, 283/05

c.+ dän 203/02, 206/10, 291/01

c.+ gâ 037/04, 159/07, 160/11, 162/05, 215/05, 259/01

c.+ im 167/01, 167/02, 202/02

c.+ ni 153/08, 229/01, 290/06

c.+ ning 251/14

mahbub-i c.+ sän 205/12

câhânsoz -1- cihanı yakan, güneş.

c. 006/03

câhl -2- bilmezlik, cahillik.

c. 178/08, 232/06

câlb -2- Sözcük “**et-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “kendini tartmak ve iştirak ettirmek” anlamlarındadır.

c. 125/09

c. etib 110/11

câllâd -1- idama mahkum olanları idam etmeye görevli olan adam. Burada mecaz anlamda kullanılmıştır ve “ecel celladı”ndan kasıt “Azrail meleği”dir.

c.+ igâ 134/07

câm -9- yığılan, toplanan, hepsi, tamamı.

c. 125/01, 125/02, 125/04, 125/06, 125/08, 125/10, 125/12, 125/14, 275/09

câm -9- Cam, şarap kadehidir. (ÖTİL) Kadeh anlamında en çok kullanılan kelimedir. Birçok anlamdaşı vardır. “Kadeh, kâse, peymane, piyale, sagar vs.” bunlardandır. Cam, sevgilinin dudağıdır, ağzıdır. Çünkü içi dolu olan bir sırça kadeh tıpkı dudak renginde görünür. Sevgilinin ağzı acı sözlerle doludur. Şarabın da tadı acıdır. Cam aynı zamanda bir gonca veya güldür. Kırmızılığı yönünden ve çekiciliği nedeniyle bu ilişki kurulur.

Cam bazen de laledir. Lale, renk ve şekil yönünden camla benzerlik göstermektedir. Divan edebiyatında şarap ve cam önemli bir yer tutar. Şair cam ve anlamdaşlarını kullanarak çeşitli sanatlar yapar. (ADŞS)

c. 016/11, 161/06, 195/12, 257/03

c.-i cämşid 254/10

c.+ i 160/07

c.+ idän 063/05

c.+ imgä 117/12

cämä -8- elbise, giyim. Eserde “**cämä-i säbzäräng, cämä-i zängâr**” tamlamaları eserde karşımıza çıkmaktadır. **Cämä-i säbzäräng**, yeşil renkli elbise; **cämä-i zängâr**, paslı elbise anlamındadır.

c. 016/13

c.-i qıymätbähâ 274/14

c.-i säbzäräng 148/03, 148/04

c.-i zängâr 060/07

c.+ si 039/02

c.+ siz 255/07

c.+ yü 262/03

cämâl -23- güzel yüz, güzel çehre.

c. 005/03, 015/07, 134/13, 167/04, 170/02, 175/01, 175/02, 178/01

ziynät-i hüsn-ü c. 167/03

subh-ı c.+ idin 192/12

c.+ im 119/06

c.+ in 008/03, 034/10, 118/07

c.+ ing 106/03

xurşid-i c.+ ing 083/17, 190/11

c.+ ingdür 119/06

c.+ inggä 042/02, 213/12, 266/01

c.+ ingni 024/01, 151/09

Câmiy -19- Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî, Nakşibendî tarikatına bağlı İranlı şair ve âlim.

C. 063/11, 155/01, 155/02, 155/04, 155/06, 155/08, 155/10, 155/12, 155/14, 155/16, 289/01, 289/02, 289/04, 289/06, 289/08, 289/10, 289/12, 289/14

C.+ dän 125/07

Cämşid -1- Cem. Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı olup İran mitolojisine göre yedi yüz yahut bin yıl yaşamıştır. Nuh Peygamber zamanında yaşadığı söylenir. Bazılarına göre Cemşid Süleyman Peygamber'dir. Cemşâsb da denilen Cem bu yüzden rüzgâr yahut yüzük ile anılır. Yine ayna ile anılırsa İskender kişiliğine bürünmüştür. Şarabı bulanın o olduğu söylenir. (ADŞS)

câm-i c. 254/10

cân -153- can, ruh, beden, kişi, sevimli, güç, hayat bağışlayıcı şey hakkında. Sözcüğün “küydür-” fiiliyle kullanımı karşımıza çıkmaktadır. (ÖTİL) Divan Edebiyatında can, âşığın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Sevgilisinin âşıktan yüz çevirmesi canın bedeni terk etmesi gibidir. Sevgilinin dudağı can-bahş (can bağışlayan) bir özellik taşır. Can kelimesi çok tamlama ve deyim kurarak çeşitli yönlerden ele alınır. “Cân u ten, çeşme-i cân (dudak), âyine-i cân (yanak), can almak, can vermek, cansız koymak, can oynamak” vs. bunlardan bazılarıdır. Âşığın canı için de hayrân, bî tâb, tatlı, zâr u nizâr, harâb, gizli, biçâre, sergerdân gibi sıfatlar kullanılır. (ADŞS)

c. 003/09, 009/06, 010/04, 013/07, 016/08, 022/10, 023/05, 024/06, 034/11, 035/01, 036/06, 041/02, 043/02, 053/10, 053/12, 055/04, 059/13, 064/05, 067/10, 067/16, 089/06, 090/02, 093/13, 102/06, 102/12, 103/09, 106/09, 106/10, 118/02, 118/03, 123/01, 123/02, 124/03, 150/06, 156/16, 163/02, 167/01, 167/02, 179/06, 180/14, 188/02, 191/02, 191/07, 200/05, 202/02, 203/26, 209/13, 211/03, 226/01, 226/02, 226/04, 226/06, 226/07, 226/08, 226/09, 226/10, 226/12, 226/14, 226/16, 228/02, 228/12, 229/14, 232/01, 233/08, 238/10, 244/04, 246/10, 247/14, 247/15, 262/02, 263/02, 264/01, 266/02, 288/12, 288/12

misl-i c. 246/02

riştâ-i c. 074/02

c.+ â 083/01, 096/01, 104/13, 109/01, 119/12, 147/01, 191/01, 197/01, 284/10

c.+ dän 035/02, 235/02, 247/13

c.+ din 179/01

c.+ gâ 028/08, 107/09, 124/11, 144/11, 187/14, 228/12, 232/02

c.+ i 010/12, 059/08, 234/01

c.+ idâ 181/07, 241/08

c.+ im 009/05, 011/02, 126/10, 147/06, 152/02, 186/04, 197/02, 200/09, 202/03, 202/06, 203/16, 226/01, 243/01, 243/02, 243/11, 276/11, 277/04, 284/02

c.+ imdâ 197/01

c.+ imdän 021/02, 133/01, 134/01

c.+ imdäsän 220/01

c.+ imgä 021/01, 147/05, 197/07, 276/12

c.+ imni 197/12

c.+ ing 049/10

c.+ ki 209/13

c. küydirib 003/03
c.+ lär 003/06, 038/01
c.+ lärgä 026/08, 238/05, 262/10, 271/09
c.+ li 259/01
c.+ män 227/08
c.+ ni 229/02, 247/16, 251/13, 283/15
c.+ sän 205/08, 213/02, 233/08

cänâb -5- “şeref, onur, büyüklük” terimi olarak kullanılır, hazret.

c. 013/08, 194/07
c.+ ingdän 120/01
c.+ inggä 042/01, 237/01

cânâcân -14- en sevimli, değerli.

c. 047/01, 085/03, 085/14, 126/01, 181/04, 188/01, 239/10, 246/08
c.+ im 115/13, 149/03, 202/04, 203/02
c.+ ingmân 147/02
c.+ sän 205/14

cânân -2- gönül, kalp, yürek.

c. 106/08
c.-i dilkâş 106/07

cânân -34- sevgili, gönül vermiş, mâşuk.

c. 016/08, 035/02, 041/01, 043/01, 230/04, 232/01, 233/01, 233/07, 254/03,
264/02, 282/03, 287/01, 288/12
c.+ dirki 011/02
c.+ i 010/04, 063/10
c.+ igä 063/01
c.+ im 011/01, 021/01, 042/03, 107/09, 126/01, 152/01, 197/01, 197/02, 218/01,
224/05
c.+ imgä 118/02
c.+ lär 038/12
c.+ lärim 050/08
c.+ ni 016/07, 041/02
c.+ sän 213/01, 213/02

cânânâ -1- (bkz. cânân)

c.+ râq 133/01

cânânnâmâ -1- canan için yazılmış kitap.

c. 254/01

cânbâz -2- can ile oynayan, canını tehlikeye koyan, bir işte can alıp can veren, işinde gayret gösteren, fedakâr.

c.+ ing 144/10

c.+ lâr 066/14

câncâl -1- gürültü, patırtı, kavga.

c.+ ni 285/14

cäng -26- savaş, vuruşma.

c. 169/05, 228/01, 228/03, 264/08

c.+ çî 165/12, 286/07

c.+ çîlâr 082/01, 082/02, 082/04, 082/06, 082/08, 082/10, 082/12, 082/14, 169/12

c.+ çîlârgâ 099/11

c.+ dâ 082/14, 132/06, 228/03

c.+ gâ 099/12, 165/12

c.+ lâr 105/09

c.+ lârdâ 038/07, 084/04, 098/06, 239/04

cängâvâr -4- cenkçi, dövüşken, asker.

c. 012/11, 154/04, 170/11, 239/03

cänggâh -1- ceng meydanı.

c.+ ni 169/08

cânküyâr -3- bir iş veya bir kişi için can koyan, gayretli.

c. 029/13, 047/15, 242/11

cännât -1- Bütün dini inanışlara göre müminlerin ölümden veya kıyametin kopmasından sonra sonsuz mutluluk içinde yaşayacakları yer, uçmak, çok ferah ve havadar yer.

c. 244/11

cännätül -1- “Cennetü'l-mävâ” yeryüzü cenneti demektir.

c.-mavâ kâbi 269/10

cânpärvär -11- ruh besleyen, iç açan, gönül açan.

c. 023/02, 042/09, 047/05, 092/07, 102/06, 132/04, 137/04, 216/03, 289/09

läfz-i c. 015/12

mehr-i c. 202/04

cârâhât -1- irin, yara.

c. 139/08

cârânglä - -3- metal demirle ahenkli ses çıkarmak, ötmek.

c.- b 047/05, 160/08, 254/04

câriy -1- cereyan eden, akan, geçen.

c. 075/10

cäsäd -2- ceset, ölü.

c. 049/02

c.+ gâ 049/01

cäsârât -10- cesurluk, mertlik, yiğitlik, yüreklilik.

c. 019/06, 056/05, 065/03, 098/04, 153/03, 154/02, 177/01, 208/04

c.+ dän 176/05

c. qıldı 075/06

cäsür -1- cesaretli, yiğit, yürekli.

c. 216/02

cävâb -4- yanıt, cevap, karşılıklı.

c. 066/15

c. et 229/11

c.+ i 132/06

c.+ in 034/09

cävâhir-1- kıymetli taş.

c. 185/08

cävhâr -1- kıymetli taşların genel adı.

c. 131/08

cäv lân -10- “**ur-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “cilve ile dolanma, gezinme” anlamlarına gelir. Diğer bir anlamı ise “bir cephede kendini göstermek”tir.

c. 119/03, 176/01, 196/11, 264/08, 289/04

c. etâr 078/14

c.+ lâr 065/10

c. urib 058/03, 064/03, 102/11

cävr -5- (bkz. cäbr)

c. 023/11, 032/10, 054/12, 206/01

c.+ in 081/12

cây -18- makam, taraf, olay yeri, vatan, yer, mahal.

c. 220/03

c.+ dä 019/12, 031/06, 032/14, 047/04, 048/10, 090/04, 122/10, 168/10, 184/06, 235/01

c.+ dän 178/11

c.+ din 230/02

c.+ gâ 203/23

c.+ igâ 207/04, 230/10

c.+ lârdä 015/11

c.+ lâridä 062/05

Cäyhun -1- (bkz. Cäyxun)

C. 128/06

Cäyxun -1- Ceyhun veya Amuderya, Özbekistan’ın en uzun nehridir.

C. 168/11

cigâr -2- ciğer, bağır, yakın kardeş.

c. 029/14

c.+ imdän 006/05

cigärbänd -2- en yakın, öz kardeş.

c. 076/08

c.+ im 169/01

cihâz -1- cihaz, mobilya, demirbaş.

c. 255/06

cilâ -4- cila.

c. 020/12, 110/03, 212/10

c.+ li 146/10

cilâvdâr -4- Orta Asya hanlıklarında görevlilerin atlarına bakan ve onları yola çıkaran, yoldan geldiklerinde geri alan hizmetkâr.

c. 084/08

c.-i zâfâr 203/22

c.+ i 172/12, 181/13

cilvâ -7- güzel ve nezaketli hareket, naz, bakış, işve, güzel görünüş.

c. 094/04, 175/03, 222/05, 249/03, 250/05, 260/08

c.+ lâr 103/04

cilvâgâr -14- cilve yapan, cilveli, işveli.

c. 001/02, 007/05, 047/09, 060/02, 110/14, 111/03, 117/11, 141/01, 155/08, 214/09, 235/12, 255/13

c.+ dür 158/15, 268/13

c.+ sän 220/05

cins -3- cins, tür.

c. 223/04

c.-i xâlingdür 119/08

c.+ i 223/03

cism -24- madde, cisim.

c. 011/02, 152/02, 172/04, 197/06, 227/08, 283/15

c.+ i 239/05
c.+ idä 043/10, 142/07, 239/01, 253/08
c.+ igä 180/14, 205/08, 246/02
c.+ im 043/02, 200/10, 213/02, 284/08
xänä-i c.+ im 136/14
c.+ imdä 133/01, 243/01
c.+ imni 021/02
c.+ inggä 067/16
c.+ ärä 263/02

cor -6- uygun. Sözcük “**et-**” ve “**eyle-**” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır. **Cor äylä-**, aşula veya raks icra edişte birer müzik aleti çalmak veya orkestra ile yola salmak, koşmak; **cor et-**, aşula veya raks icra edişte birer müzik aleti çalmak veya orkestra ile yola salmak, koşmak anlamlarına sahiptir.

c. 160/10
c. äyläb 159/09, 282/02
c. etdi 273/14
c. etib 066/08
c. etsä 064/11

corä -1- arkadaş, dost.
c.+ lär 132/11

coş -6- “**ur-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “dalgalanmak” anlamına gelir.
c. 184/16, 197/05, 243/06
c. urär 108/11
c. urib 060/08
c. ursä 023/03

cul -1- ele dökülen kaba yün kumaş.
c. 063/08

cuvän -1- genç, taze delikanlı.
c.+ lär 050/07

cücünkä -1- koyun ve keçi derisinden yapılan kumaş.

c. 066/09

cüdâ -3- ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış. İki dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır ve “ayrılık” anlamındadır.

c. 243/10

c.+ lik 200/08

c.+ likdän 214/10

cüft -4- çift, bir bütünün her iki parçası.

c. 183/02, 208/05, 234/07, 280/03

cümlä -2- cümle, fikir, laf, söz.

c. 013/02

c.-i insângä 223/01

cünun -2- delirme, çıldırma, delilik.

c.+ dek 237/13

c.+ im 021/11

cürä -2- içim, yudum.

c. 254/09

c. qıldı 040/07

cürm -1- suç.

c. 232/10

Ç

çağ -42- vakit, devir, mutlu, şâd, güç, kuvvet.

ç. 127/01, 198/09

ç.+ dâ 004/09, 021/08, 027/09, 034/03, 042/03, 042/09, 042/13, 045/04, 048/03, 052/06, 056/04, 062/03, 071/08, 098/07, 132/12, 196/11, 238/06, 244/03

ç. etâr 109/09

ç. etib 002/11

ç.+ ı 066/15, 077/09, 118/11, 262/07, 273/05

ç.+ ıdâ 043/03, 150/11, 158/02, 240/12, 247/09

ç.+ ım 195/11

ç.+ ımdâ 044/07

ç.+ ımiz 219/02

ç.+ ıngdâ 126/04

ç.+ ıning 003/11

ç.+ lârdâ 065/09

ç.+ lâri 094/05, 271/12

ç.+ lârindâ 002/11

ç.+ lik 010/11

çağlâ -2- kendini veya başkalarını mutlu etmek, vaktini veya keyfini hoş tutmak.

ç.- b 124/02, 230/05

çâk -3- kumaş veya deri dikilirken aletlerin koyulduğu, parçaların kaynaklanıp perçinlenen veya başka usulle ulanan yeri.

ç.-i giribâningâ 021/06

ç. etâr 043/04

ç.+ i 136/04

çâl -1- bir müzik aletini çalmak.

ç.- dim 086/14

çâlğı -1- şaşırmaq.

ç.- mây 079/05

çâlğu -3- müzik aleti.

ç. 187/13, 278/06

ç.+ sin 262/09

çämän -49- Divan Edebiyatındaki seyr ve temaşa yerlerindedir. Sebz, sebzezar ve merg-zar gibi şekillerde kullanılan kelime, yeşil otlarla dolu kır, bayır anlamındadır. Bağ için geçerli olan bütün özellikler hemen hemen çemende de vardır. (ADŞS) Özbek Türkçesinde gül gül açılan yer, gülşen ve çemenzar anlamlarına gelir. (ÖTİL)

ç. 019/05, 070/06, 089/03, 095/11, 109/08, 159/12, 171/10, 175/04, 186/01, 186/01, 271/06

särv-i ç. 277/02

säyâhät-i ç. 215/09

säyr-i ç. 262/12, 281/01

ç.+ dä 003/01, 005/07, 004/11, 061/07, 108/05, 115/09, 130/08, 141/03, 148/07, 148/08, 213/09, 273/09, 275/05

ç.+ din 063/10

ç.+ gä 005/06, 142/02, 182/11, 210/05

ç.+ im 093/10, 157/05, 186/01, 186/02, 186/04, 186/06, 186/08, 186/10, 186/12, 186/14, 248/07

ç.+ imgä 258/05

ç.+ imni 101/11

ç.+ lär 039/11, 234/03

ç.+ ning 244/05

çänäq -1- kâse, çanak.

ç.+ dä 188/09

çändän -1- defa, kere, mertebe.

ç. 050/09

çäng -2- dört kenarlı yassı kutu şeklindeki tel topları olan çift çubuk ile çalınan, ayrıca yan yana koyulmuş iki ince budak veya kamışla çalınan, on iki teli olan bir müzik aleti, pençe.

ç. 042/14, 099/07

çäp -1- Sözcük bir dizede “ber-” fiiliyle kullanılmıştır ve “kaçmak, kurtarmak” anlamlarına gelir.

ç. berib 078/14

çäpäk -1- alkış.
ç.+ lâr 287/13

çäpân -2- üstü uzun, Özbek millî kıyafeti.
ç.+ dä 187/07
ç.+ män 227/12

Çäpândâz -4- Şaşmakamdaki Büzürk ve Rast makamlarının nesir bölümünün ikinci grup şubelerindeki aşuledir. Çependaz mürekkep daire usulünde icra edilmektedir. Ayrıca halk aşule ve çalğı müziğinde karşılaşılan lirik şekildeki küylerdir.
ç. 159/11, 210/08, 273/14, 287/01

çäpıq -9- çapa.
ç. 137/01, 137/02, 137/03, 137/04, 137/06, 137/08, 137/10, 137/12, 137/14

çaqın -1- ateş, kıvılcım.
ç. 276/08

çaqır -2- kendi huzurunda oynamak, davet etmek, çağırmaq.
ç.- dı 033/11
ç.- mäsä 101/03

çaqqân -7- işini tez ve kolaylıkla yoluna koyan, çabuk, çevik.
ç. 034/01, 066/05, 084/24, 150/01
ç.+ lâr 165/04
ç.+ lik 031/07, 264/07

çâr -3- dört.
ç. 047/08, 224/12, 290/14

çärä -3- çare, önlem.
ç. 221/06, 284/10
ç.+ lâr 010/06

çärâğ -9- ışık, kandil, mum, lamba.
ç. 077/04, 127/04, 171/09

ç.+ i 004/03, 020/13, 092/09, 291/14

ç.+ ıdek 239/07

ç.+ lâr 084/10

çäräk -1- (bkz. çärâğ)

ç.+ i 091/14

çärâq -1- (bkz. çärâğ)

ç. 183/05

çäraqlä - -1- ışıldamak.

ç.- b 094/03

çäräsâz -1- çare bulan.

ç.+ im 102/10

çärlä - -5- davet etmek.

ç.- b 059/09, 080/08, 099/12

ç.- di 039/07

ç.- dim 288/09

çärpâ -1- eşek, deve, koyun gibi dört ayaklı hayvanlar.

ç.+ lârdek 225/09

çärvä -2- kışlık yerlerde dört ayaklı hayvanlar.

ç. 183/15

ç.+ miz 219/09

çarx -5- çark, elbisenin yakası. Sözcüğün “ur-” fiiliyle birlikte kullanıldığı yerler karşımıza çıkmaktadır. Bir dizede “çarx-ı gerdun” tamlaması kullanılmıştır. **Çarx-ı gerdun**, dönen dünya, dönen çark anlamlarındadır. **Çarx ur-**, dolaşıp yürümek, etrafında dolanmak anlamlarına gelir. Ayrıca İslam Ansiklopedisinde çarh urmak, “daire teşkil ederek dönmek” anlamına gelmektedir.

ç. 222/05, 279/05, 287/10

ç.-1 gärdün 279/06

ç. urib 074/08

çäşm -1- göz. Bir dizede karşımıza “çäşm-i giryân” tamlaması çıkmıştır. Çäşm-i giryân, ağlayan göz anlamındadır.

ç.-i giryânimgä 021/04

çäşmä -1- bulak, su altından çıkan suyun çıkış yeri.

ç. 052/02

çây -3- Yapraklarından demlenip içilen, güney ülkelerde yetişen, daima yeşil olan bitkilere denir. (ÖTİL) Özbek kültüründe çayın ayrı bir önemi vardır. Çay dirilik suyuna benzetilmiştir. Cümle âleme sıhhat vermiş, müşkülü kolay etmiş, dertlere deva olmuş, çini kadeh içinde sunulmuş ve bitkilerin güneşine benzetilmiştir. Bu yüzden siyah ve yeşil çayın yanında çeşitli çaylar da mevcuttur.

ç. 254/09

ç.+ din 230/08

ç.+ ni 254/16

çäynä - -1- çiğnemek.

ç.- gän 220/10

çeçäk -5- Bitkilerin renkli ve kokulu bölümüne denir. Aynı zamanda çiçek açan kır bitkisi olarak da bilinir. (TDK) Doğada büyüyen güllü bitkiler, güller Özbek Türkçesinde “çeçek” olarak bilinmektedir. (ÖTİL)

ç.+ lär 039/05, 054/03, 075/08, 255/05

ç.+ lärdän 186/09

çehr -1- (bkz. çehrä)

ç. 094/09

çehrä -8- yüz, cemal.

ç. 031/09, 069/05, 072/06, 120/01, 143/07, 245/12, 246/08

ç.+ si 001/05

çek - -24- çekmek, başından geçmek, süslemek. “imzâ” kelimesi ile kullanımı karşımıza çıkmaktadır ve “imzalamak” anlamına gelir.

ç.- ärgä 021/13

ç.- di 256/03

ç.- dik 014/14, 249/02

ç.- dilär 183/14

ç.- ib 039/10, 129/06, 138/05, 143/09, 145/09, 145/10, 203/49, 211/09, 251/04, 260/05

ç.- ilgän 052/14

ç.- işib 182/08

ç.- kän 188/14

ç.- käy 156/16

ç.- mägän 134/04

ç.- mägäymän 152/13

ç.- mäsin 087/14

ç.- sä 247/02

ç.- säm 076/09

çek -9- son, nihayet. “+siz” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “sonsuz, sonu olmayan” anlamlarındadır

ç. 139/09

ç.+ dän 128/13

ç.+ ni 139/10

ç.+ siz 179/09, 207/10, 209/03, 242/05, 244/08, 256/08

çert - -1- fiske vurmak

ç.- säm 254/04

çetlä - -1- dışarı çıkmak, dış tarafa çıkmak.

ç.- säm 080/07

çevär -5- mahir dikici, dikişte usta kadın. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkar ve “ustalık, terzilik” anlamlarına gelir.

ç. 062/01, 065/09, 066/05, 097/06

ç.+ likdä 062/10

çın -33- hakiki, gerçek, doğru.

ç. 004/13, 007/06, 011/12, 012/12, 067/08, 068/13, 073/14, 080/12, 087/07, 089/12, 099/02, 112/01, 132/01, 132/07, 139/02, 140/10, 150/02, 158/19, 160/04, 182/02, 183/04, 203/18, 204/11, 208/03, 229/14, 238/10, 253/05, 254/18, 262/01, 267/04, 288/04, 290/15

ç.+ ni 230/04

çiq - -49- çıkmak, gidermek, içeriden dışarı hareket etmek, bitmek, görünmek, sürmek, yükselmek, uğramak, vurmak, binmek, ortaya çıkmak.

ç.- âlmäs 206/05

ç.- âlmäy 102/07, 290/07

ç.- ar 208/12, 240/10

ç.- ardä 286/09

ç.- ardi 047/06

ç.- ardik 170/06

ç.- arding 026/04

ç.- argä 044/03

ç.- argän 089/13, 140/11, 234/10

ç.- arib 223/07

ç.- arsä 137/11

ç.- dı 178/01, 234/13, 240/01, 282/13, 286/09, 287/14

ç.- dılär 207/01

ç.- dıng 083/09

ç.- ıb 007/09, 146/01, 157/10, 266/03, 287/03

ç.- mädi 153/06

ç.- mägil 038/13, 069/09

ç.- magüdek 195/07

ç.- mäş 163/08

ç.- mäsin 071/05, 137/07, 265/14

ç.- mäy 123/13

ç.- qali 163/02

ç.- qan 159/01, 253/08

ç.- qandä 043/03

ç.- sä 016/08, 043/02, 048/07, 119/09, 128/13, 130/12, 240/01, 244/02

çıqar - -2- (bkz. çiq-)

ç.- di 114/04

ç.- mâq 099/05

çırâğ -2- (bkz. çerâğ)

ç.+ ı 056/10

ç.+ lär 052/08

çidäm -1- ağırlık, dert, elem. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır ve “elemli, dertli” anlamlarına gelmektedir.

ç.+ li 216/11

çigit -3- pamuk tohumu.

ç. 146/07

ç.+ dek 176/12

ç.+ i 097/10

çimir -4- kaş, kabağı yığmak, toplamak. (taassub, razı olmamak, kibir gibi his veya duygular için kullanılır.)

ç.- gäy 048/12, 141/10, 287/07

ç.- mäng 269/06

Çin -1- Hitay’ın doğu memleketlerinde kabul edilen ve Özbek dilinde de karşılaşılan namı. Hitay, Orta Çağ Avrupasında Kuzey Çin’e verilen isimdir.

Ç. 253/05

çirmäş -3- sarılmak.

ç.- gän 007/02, 028/07

ç.- ür 182/12

çiz -2- çizmek, dizmek, göstermek.

ç.- dim 108/13

ç.- ib 121/14

Çolpân-1- Türk, Altay, Moğol ve Buryat mitolojisinde Gezegenler Tanrısı. *Colman*, *Çolbun*, *Çolmun*, *Çulban*, *Çolman* ve Moğolcada *Solbon*, *Solbun*, *Sulban* olarak da bilinir.

Ç. 022/16

çök -1- batmak, çökmek.

ç.- ib 063/08

çöl -22- sahra, biyaban, susuz ve bitkisiz yer.

ç. 014/04, 175/07, 177/03, 178/13, 232/12, 235/05

ç.+ dä 104/11

ç.+ gâ 055/03, 059/08, 059/11, 203/25
ç.+ lâr 045/08, 065/05, 067/01, 075/01
ç.+ lârdâ 084/05
ç.+ lârgâ 263/05
ç.+ lârne 072/03,154/09, 234/05
ç.+ ni 095/11, 267/02

çulğa -1- dolandırıp etrafını kuşatmak.
ç.- ndi 110/09

çunân -4- öyle, böyle, şu kadar.
ç. 029/02, 114/08, 155/04, 190/07, 200/06

çuqur -2- kazılan veya oyulan yer, oyuk, çukur, kuyu, derin.
ç. 091/12, 274/09

çü -2- “gibi” anlamında kullanılan Farsça bir edat.
ç. 017/12, 237/04

çüçük -1- tatlı, şirin, kişiye azap vermeyen.
ç. 122/05

çün -1- “zira, çünkü, mademki” anlamında kullanılan Farsça bir edat.
ç. 063/10

çünki -6- “çünkü, şu sebepten ki” anlamlarında Farsça bir edat.
ç. 041/04, 094/14, 226/06, 231/10, 249/02
ç.+ m 002/14

D

däbdäbä -1- görünüş, şatafat. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “gösterişli” anlamına gelmektedir.

d.+ li 084/05

dädil -5- yürekli, cesur.

d. 053/02, 084/03, 100/13, 143/09, 174/12

däf -2- Çok eski devirlerden beri tanınan ve genelde ritim için kullanılan bir çalgıdır.

d. 020/04

d.-i xumâr 195/11

däfatän -1- hemen, birdenbire, beklenmedik bir anda.

d. 260/03

däftär -4- yazı yazmak için kullanılan kitap şeklinde dizilen kâğıtlar.

d. 062/12, 150/07, 171/12

d.+ i 182/07

dâğ -14- leke, mutsuzluk yüzünden yürekte oluşan elem.

d. 021/05, 047/14, 127/04, 139/13, 176/12, 247/04

d.-1 dili 063/04

d.-1 firâqımni 265/03

d.-1 hicrân 136/02

d.-1 hicrânimni 265/04

d.+ ı 291/02

d.+ ımiz 099/10

d.+ lâr 045/02, 052/10

dâhiy -2- Fevkalade derecede zeki, bilge, akıllı. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

d.+ likni 206/07

d.+ miz 239/05

dähr -1- zaman, devir.

d. 232/04

dähşät -9- aşırı derecede korkunç, vahim.

d. 085/01, 203/10

d.+ li 088/09, 098/06, 105/09, 134/03, 193/10

d.+ ni 082/06

d.+ ning 007/11

dâim -17- her vakit, daima.

d. 002/13, 029/03, 031/13, 059/14, 062/13, 096/13, 119/14, 123/11, 144/05, 147/04, 179/11, 202/13, 220/09, 225/07, 266/04, 274/02, 291/10

dâimâ -1- (bkz. dâim)

d. 092/02

däkki -1- hareketlenmek için söylenen acı söz, dürtmek.

d. 156/09

dâl -1- dik, âdil, tam. Bir dizede “**bol-**” fiiliyle kullanılmıştır. **Dâl bol-**, eğilmek veya bükülmek anlamlarına gelir. Ayrıca dal, Arap alfabesinin sekizinci harfidir. “İki kat olmuş, kanbur” anlamı da vardır. Yine aşığın boyu elif iken dal olmuştur. (ADŞS)

d. 127/12

dâm -47- nefes, ruh, huzur, an, lahza. Bir dizede “**ye-**” ve bir dizede “**ur-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır. **Dem ye-**, demlendikten sonra kendi buğusu ile yetinmek, **dem ur-**, derin nefes alıp “puf” demek, dua okuyup üfleme anlamlarındadır.

d. 011/03, 016/07, 031/08, 044/01, 044/03, 052/01, 057/07, 058/04, 063/04, 074/11, 077/14, 079/12, 082/08, 093/11, 104/02, 114/13, 128/02, 134/08, 163/02, 163/11, 173/10, 183/06, 185/13, 191/04, 192/09, 204/10, 214/12, 217/12, 228/05, 240/10, 243/10, 251/06, 259/03, 264/13, 273/03, 273/09, 274/06, 284/11

d.+ dä 032/12, 102/05

d.+ dän 214/12, 217/12

d.+ ginä 126/02, 282/14

d.+ i 134/08

d.+ ing 129/01

dâm -1- tuzak.

d. 195/04

dâmâ -1- dam.

d.+ nin 275/08

dâmâdâm -4- zaman zaman, an be an, sık sık, her vakit.

d. 074/03, 139/11, 141/09, 160/16

dâmbâdâm -15- bazen, zaman zaman, ara sıra.

d. 001/11, 016/05, 043/05, 044/14, 048/05, 094/10, 115/07, 117/03, 137/09,
144/11, 151/12, 197/11, 238/13, 273/13, 285/13

dâmsâz -1- arkadaş, refik, dost.

d.+ ing 144/06

dân -4- başaklı bitkilerin mahsullerinin her bir tanesi, tohum, tahıl.

d. 156/14, 177/02

d.+ dän 030/12

d.+ lârni 146/02

dânâ -4- tane, tahıl.

d. 195/03

d.-i şâtrânc 018/05

d.+ dür 052/03

d.+ ni 235/07

dânâ -12- âkil, akıllı, bilge, bilgili.

d. 014/06, 038/14, 084/25, 091/10, 128/12, 205/10, 239/01

d.-i zâmân 181/02

d.-yi zâmândândür 037/01

d.-yi zâmân mân 058/01

d.-yü nâdân 231/10

Suhbât-i d.+ lâr 035/12

dâng -6- şöhret, ün.

d. 026/04, 170/06, 234/10, 242/06

d.+ dâr 084/01

d.+ i 037/04

dângäsä -2- haylaz, miskin, tembel.

d. 225/11

d.+ dä 156/11

dângdâr -1- şöretli, tanınmış, ünlü.

d. 031/12

dâniş -10- bilim, malumat. Eserde "ähl-i dâniş" tamlaması karşımıza çıkmıştır. **Ähl-i dâniş**, ilm ehilleri, bilgili kişiler anlamlarına gelmektedir.

d. 030/04, 141/05

ähl-i d. 022/11, 023/07, 098/02, 122/11

d.+ dä 015/10, 204/02

ähl-i d.+ lâr 051/09, 198/03

dâr -1- ölüm cezasına çarptırılan kişilerin asılmaları için kurulan ağaç, darağacı.

d. 074/12

därä -1- dere.

d. 253/06

däraxşân -1- parlayan, parlak.

d. 162/13

däraxt -3- ağaç.

d. 260/05

d.+ lâr 179/03

d.+ lârni 255/07

därbädär -3- dağınık, perişan, serseri, kapı kapı dolaşan.

d. 088/15, 104/05, 259/12

dârd -17- dert, tasa, ruhî azap.

d. 008/08, 019/09, 040/06, 041/08, 051/06, 107/07, 232/02, 283/04

âhl-i d. 003/05

d.-i firâq 006/04

d.+ gâ 003/06

âhl-i d.+ gâ 278/09

d.+ i 190/07, 265/07

d.+ iğâ 206/10

d.+ in 107/08

d.+ ing 078/10

dârdisâr -1- sıkıntı, baş ağrısı, baş derdi.

d. 259/10

dârdmând -1- tasalı, kaygılı.

d.-i ışq 102/09

dârhaqıqat -3- hakikatte.

d. 051/14, 142/14, 184/12

dâriğ -8- (bkz. dâriğâ)

d. 128/01, 128/02, 128/04, 128/06, 128/08, 128/10, 128/12, 128/14

dâriğâ -3- yazık, eyvah.

d. 085/01, 203/01, 291/11

dârilfünun -1- üniversite.

d. 112/05

dârkâr -9- gerek, zaruri.

d. 074/06, 109/01, 109/02, 109/04, 109/06, 109/08, 109/10, 109/12, 109/14

dârmân -6- kuvvet, güç, medar, çare, ilaç.

d. 041/08, 078/10, 232/02, 264/10, 274/01

d.+ din 179/06

därs -2- okullarda ögretilen malumat, talimat, vazife.

d.+ idän 048/04

d.+ in 001/01

dâru -1- ilaç, ot, derde derman olan.

d.-yi luqmândeç 029/05

däryâ -19- deniz, ırmak, nehir.

d. 006/06, 007/04, 014/04, 128/06, 168/12, 178/05, 188/11, 209/08, 228/10, 269/14

misl-i d. 249/10

d.+ dän 124/04, 178/12

d.+ dir 184/04

d.+ gâ 007/03

d.+ lâr 060/03, 088/09

d.+ lâri 070/05

d.+ sidän 072/11

dâstâ -1- demet, deste, dizi.

d. 157/05

dâstân -26- nazm veya nesir ile yazılan hikaye, halk kahramanları hakkında epik eser, geçmiş olaylar.

d. 012/14, 035/10, 068/09, 130/06, 163/14, 180/12, 186/07, 194/10, 196/04, 208/14, 231/18, 264/14, 289/03

târîx-ı d. 267/14

d.+ dâ 122/04

d.+ dândür 037/06

d.+ idän 166/14

d.+ im 202/14, 203/42

d.+ imgâ 021/12

d.+ ing 036/03, 129/10

d.+ ingmân 147/14

d.+ lâr 075/14

ışq-ı d.+ lârim 050/14

d.+ lârimiz 070/02

dästâr -1- sarık.

d.+ ini 016/13

dästgâh -2- dokumacıların, hünêrlilerin kullandığı tezgah, iş yeri, dükkan.

d.+ i 138/07

d.+ in 066/13

dästgir -1- yardımcı, meded verici.

d.+ imsân 047/15

dästlâb -1- ilk önce, ilkin.

d. 066/13

dästurxân -1- ortaya serilip üstüne yemek koyulan eşya.

d.+ gâ 257/07

dästürilâmâl -1- nizam, temel, bir işte kabul gören kural.

d. 036/05

däšt -19- ekilmeyen, susuz yer, geniş meydan.

d. 021/11, 022/08, 030/10, 056/07, 063/05, 075/08, 077/12, 089/03, 124/06,
140/03, 165/02, 175/07, 178/03, 179/09, 207/10, 209/04, 234/12, 237/13, 263/06

dâv -1- cesur.

d. 172/05

dävâ -17- hastanın şifa bulması için kullanılan vasıta, derman, tedbir, çare.

d. 003/06, 008/08, 009/10, 046/06, 061/12, 130/14, 186/12, 192/02, 206/10,
228/12, 237/12, 270/06, 274/01, 278/09

d.+ si 102/10, 113/12

d.+ yi 265/09

dävâ -1- fikir, iddia, mesele.

d.+ dän 124/08

dävâm -6- bir işte bulunma, devam. Bazı dizelerde “et-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

d. 036/08, 170/14, 192/05

d. etdi 206/02

d. etsin 159/14

d.+ ing 261/02

dâvân -2- dağ veya tepeleri aşarken geçilen yer, geçit, sonraki işlere yol açmaya yarayan büyük iş.

d.+ lâr 088/09, 185/07

dâvdirä - -1- ne yapacağını şaşırarak, kendini kaybetmek.

d.- b 285/04

dâvlât -29- yönetici kısmın memleketin mevcut düzenini koruyucu teşkilatı, devlet, zenginlik, bolluk, baht. Bir dizede “**devlet quşi**” tamlaması kullanılmıştır.

d. 031/11, 038/03, 097/02, 114/09, 121/07, 135/12, 162/11, 188/03, 231/12, 277/05, 280/04

sâyâ-i d. 214/14

d. quşi 162/11

d.-i hürmâti 087/06

d.-i mângü 072/12

d.-i sağlıqnı 051/05

d.-i vâsl 265/13

d.+ gâ 116/02, 149/10, 188/10

mehnât-i d.+ i 087/05

d.+ im 047/10, 088/18, 092/14, 094/11, 167/05, 167/06

d.+ ing 026/02, 158/03

dâvr -15- kişi veya kişilik hayatında önemli olan zaman, bir kişinin hüküm sürdüğü vakit aralığı, çağ, devir, devre, dönem, süre, zaman. Şair eserin birçok yerinde “**dâvr u dâvrân**” ifadesini de kullanmaktadır.

d. 085/09, 105/09, 121/12

d.-i säädât 153/12

d.+ i 150/02, 211/01, 270/08

d.+ idâ 142/12, 155/07

d.+ imiz 112/11, 270/08

d.+ imizdâ 264/02

d.+ ingdâ 285/01

d.+ ini 283/09

d.+ iyü 236/10

dävrân -30- devirler, zamanlar, dünya. Eserde “**nâdir-i dävrân**” tamlaması kullanılmıştır. **Nâdir-i dävrân**, dünya kıymetlisi anlamındadır.

d. 016/01, 041/09, 041/10, 054/11, 086/09, 112/06, 150/02, 153/12, 180/02, 211/02, 231/12, 232/04, 247/10, 263/01, 285/01

nâdir-i d. 106/01, 264/02

d.+ dä 222/01

d.+ gö 112/06

d.+ i 121/12, 236/10

d.+ imdäsän 220/12

d.+ lâr 041/09, 085/09, 105/09, 122/04

fârhâd-i d.+ lâr 207/01

şer-i d.+ lâr 165/10

d.+ ni 143/14

nâdir-i d.+ ni 041/10

dävvarvâr -1- Bir dizede “**kürrä-i dövvarvâr**” tamlama şeklinde kullanılmıştır ve “yuvarlak dünya gibi” anlamına gelmektedir.

kürrä-i d. 074/08

dävyüräk -3- korkusu olmayan, yürekli, cesur.

d. 185/05, 242/04, 267/01

daxl -1- “**et-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “müdahale etmek” anlamına gelmektedir.

d. etmâq 269/05

däyr -2- dünya.

d. 016/14, 195/12

de - -192- demek, söylemek.

d.- b 004/02, 008/11, 013/14, 016/03, 016/04, 017/01, 017/15, 024/09, 024/14, 025/09, 027/07, 029/09, 031/03, 031/12, 031/13, 036/15, 038/07, 042/05, 046/07, 048/03, 048/14, 058/05, 059/06, 066/10, 066/15, 069/07, 075/06, 078/07, 081/09, 081/13, 085/06, 089/13, 091/11, 094/07, 101/01, 103/08, 103/11, 105/11, 114/12, 115/12, 117/13, 121/04, 121/06, 123/07, 124/11,

126/11, 142/05, 155/13, 157/12, 161/07, 166/05, 166/07, 168/09, 169/03, 172/07, 173/05, 181/10, 185/13, 187/13, 190/09, 191/02, 193/11, 197/13, 198/07, 198/12, 203/44, 204/06, 208/07, 209/07, 211/05, 211/07, 224/13, 225/08, 226/09, 228/12, 228/13, 229/05, 231/11, 234/09, 237/11, 240/13, 244/13, 252/10, 252/11, 255/03, 257/05, 266/11, 275/03, 276/06, 276/13, 286/11, 288/06, 288/09, 290/13

d.- bân 157/06, 253/10

d.- di 008/08, 097/13, 105/12, 139/09, 177/09, 177/10, 185/09, 195/13, 203/34, 203/50, 252/06

d.- dim 085/14, 162/09, 190/06, 197/01, 197/02, 197/04, 197/06, 197/08, 197/10, 197/12, 197/14, 213/04, 246/13, 250/13, 279/13, 284/13, 291/14

d.- ding 158/07

d.- gän 162/11, 264/04

d.- gây 127/03, 285/11

d.- gâylär 088/02

d.- mä 115/10, 275/04

d.- mäk 117/02

d.- mäkim 103/13

d.- mäng 130/05, 228/09

d.- mäs 142/13

d.- mäsmän 136/06, 215/06, 243/02

d.- mäsmiz 135/04

d.- mäy 067/15, 181/05

d.- r 058/01, 058/02, 058/04, 058/06, 058/08, 058/10, 058/12, 058/14, 144/08, 198/03, 203/06, 203/16, 203/17, 203/32, 254/15, 261/12

d.- rlär 040/12, 253/11, 267/01, 267/02, 267/04, 267/06, 267/08, 267/10, 267/12, 267/14

d.- rmän 067/16, 152/01, 240/01

d.- sä 057/13, 130/10, 176/14, 224/13

d.- säm 011/13, 103/03, 107/09, 147/09, 167/13, 167/14, 210/02, 254/03, 257/13

d.- säng 029/12, 127/01

d.- sin 261/05

d.- yâlmäy 272/09

deg - -1- deġmek, yetişmek.

d.- ündek 173/04

dehqân-37- çiftçi. Ayrıca eserde “+çi” ve “+lik” ekleriyle türemiş bir sözcük

kullanılmıştır.

d. 030/08, 059/01, 060/11, 090/10, 112/12, 144/05, 176/10, 181/08, 235/07, 242/07, 256/12, 258/04, 263/10, 264/04, 267/10

d.+ çilik 137/03, 181/02

d.+ dä 122/08, 241/06

d.+ ı 216/09

d.+ lär 012/05, 038/10, 065/01, 075/06, 094/02, 137/02, 176/07, 207/02

d.+ lärgä 112/12

d.+ läri 112/11

d.+ lärim 050/06

d.+ lärimgä 257/13

d.+ lärimiz 070/10

d.+ lärin 177/06

d.+ läрни 146/08, 159/05

d.+ ni 143/10

deng -2- denk.

d. 066/01, 245/07

dengiz -2- deniz.

d. 022/08

d.+ läring 018/11

devân -5- Şairin redif ve kafiyeye göre alfabetik olarak düzenlenen şiirlerinin tamamının toplanmasıyla oluşur. (ÖTİL) “Topluluk, meclis, kurul. Ortak İslâm kültürüyle iç içe olan doğu dillerinde çeşitli anlamlarda kullanılır. Muhtelif kelimelerle deyimler, tamlamalar ve terimler kurarak eski Osmanlı kültüründe sağlam bir yer edinmiş olan divân kelimesi, bugün bazı anlamlarıyla kullanımdan düşmüştür. Divân kelimesi en özel ve en yaygın kullanımını, İslâm edebiyatlarında, bir şairin klasik edebiyat çerçevesine uygun olarak yadığı şiirlerin belli bir düzen içinde derlendiği dergi veya kitaplarda bulmuştur. Bu kitaplara nisbetle klasik edebiyatımıza daha yaygın kullanımla Divân edebiyatı denilmiştir.” (ADŞS). “Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis, divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser, sedir, meclis.” (TDK) Kelimenin anlamı zamanla daralmış ve içinde seçme şiirler olan kitaplar divan adını almıştır. Bu kitaplara günümüzde şiir antolojilerini andırır.

d. 036/03, 122/04

d.-i aşaring 289/05

d.+ i 236/06

d.+ im 152/12

devânâ -3- deli, sevdalı, mecnun, başına bir sevda düşen. Divân edebiyatında âşık, sevgilinin zincir gibi saçlarına bağlanmış bir deliyi andırır. Çünkü deliler iyileşinceye kadar zincir ile bağlanır. Delinin ne yaptığını bilmiyor oluşu da âşığın haline uygun düşer. Âşığın delirmesi için birçok neden bulunabilir. Divâne, mecnun, şeydâ, şûrîde gibi eş anlamlıları da kullanılan deli, yaptığı işin sonucunu düşünemez. Sevgili periye benzeyince, âşığın gönlü divâne olur. (ADŞS)

d. 052/12

d.+ gâ 284/11

d.+ râq 133/02

devânâvâr -1- divâneler gibi.

d. 193/08

devâr -2- duvar.

d. 285/05

d.+ igâçâ 260/02

dıqqat -1- dikkat.

d. 189/07

digâr -1- başka, diğer.

d. 094/10

dil -127- yürek, kişinin iç dünyası, gönüldeki her şey, gönül. (ÖTİL) Gönül âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algıladığı yerdir. İnsanın yaşaması için gönle ihtiyaç ve can mefhumu ona daha da önemi bir yer hazırlar. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir. Gönül bir kuştur. Gam ve kederle beslenir. Sevgilinin hayali ile mutlu olur, nazıyla kendinden geçer. Ağyâra asla tahammül edemez. Sevgilisinden asla ümidini yitirmez. O aşkın yağmasına uğramış, sevgilideki güzellikler ile darmadağın olmuştur. Bu yüzden perişandır, dertlidir, hayrandur, biçâredir, harâbdır, şikestedir ve kararı yoktur. Dil ve kalp olarak ele alındığında kelime oyunlarıyla anlatılır ve bazı terkipler kurar.

Gönül gamların konakladığı bir ev, hâne, virâne, hücre, harem ve halvetgâhtır. Sevgilinin saçları tuzak, benleri de bu tuzaktaki tane olunca gönül kuşu ister istemez bu tuzağa tutulur. Bu kuş artık gamdan yapılmış bir tuzağa girmeyi hak etmiştir. Gönül bazen bir şişe, sırça, kâse, kadeh, câm ve sağardır. Çünkü içi şarap rengi kanla doludur ve çabuk kırılır. Sevgilinin reddinden dolayı gönlün içine kan oturmuştur. Bu bakımdan o daima kan yutan bir zavallıdır. İnleyişleri bazen ud bazen de neyle olur. Dövünmesiyle defî andırır. Cân ile bir olup sevgilinin peşinden koştuğu için bir yolcu ve kervandır. Kısaca gönül ile ilgili sayısız teşbih ve mecazlar, Divan şiirinin ana öğelerinden birini oluşturur. (ADŞS)

d. 012/06, 031/05, 038/03, 040/10, 049/11, 053/12, 069/01, 071/06, 079/13, 083/19, 085/12, 092/14, 093/13, 103/11, 151/02, 155/06, 164/03, 174/01,

189/10, 197/01, 197/02, 216/08, 220/01, 220/14, 221/05, 226/01, 226/15, 233/08, 233/08, 235/11, 238/10, 240/02, 246/10, 247/03, 268/02

ârâm-i d. 118/03

d.+ dâ 011/11, 013/03, 017/06, 019/08, 031/04, 036/06, 040/06, 041/03, 048/11, 057/07, 058/06, 070/03, 072/14, 074/05, 099/10, 119/14, 139/16, 141/12, 147/11, 160/05, 169/09, 176/12, 177/11, 178/09, 179/13, 184/16, 188/05, 201/13, 208/12, 215/08, 223/13, 228/05, 228/12, 245/08, 248/09, 252/11, 258/02

d.+ dâ 025/12

mehr-i d.+ dâ 198/02

d.+ dâdür 220/13

d.+ dâgi 069/04, 087/07, 182/06, 212/01, 265/03

d.+ dän 137/07, 192/03

şârh-i d.+ dän 107/13

d.+ dâyi 122/12

d.+ gâ 011/14, 015/01, 025/10, 026/13, 064/06, 109/02, 125/13, 117/01, 184/02, 192/03, 274/05

dâğ-ı d.+ i 063/04

d.+ im 004/03, 200/12, 226/02

d.+ imdâ 006/04, 008/01, 115/01, 135/12, 186/13, 203/46, 213/03, 233/03, 237/05, 252/05, 291/02

d.+ imgâ 201/11, 215/07

d.+ imizni 258/09

d.+ imni 221/10

d.+ ingdâ 185/12

Lâvh-i d.+ ingdâ 158/16

d.+ lâr 014/02

d.+ lârdâ 082/12, 268/09

d.+ lârgâ 020/02

d.+ lârne 279/04

d.+ ni 151/10, 191/02, 195/02

mülk-i d.+ ni 079/11

dilâfgâr -1- gam, kaygı, hasret veya azap çekip gönlü viran olan, gönlü yaralı.

d.+ im 103/08

dilârâm -8- gönle huzur veren, kalbe rahatlık veren, gönül okşayıcı.

d. 161/02, 195/02, 277/03

d.+ im 166/01, 213/06, 215/05, 220/01

d.+ imgä 117/01

dilâvâr -4- yürekli, korkmaz, korkusu olmayan.

d. 037/08, 098/08, 203/14

d.+ siz 102/03

dilbând -1- gönlü kendine çeken, meftun eden.

d.+ imü 238/08

dilbâr -14- gönlü meftun eden, kendine çeken, güzel, dilruba.

d. 062/08, 113/03, 120/01, 131/10, 189/12, 278/08

d.-i tännâzlärning 189/11

d.-i zebâ 244/05

d.+ gâ 027/01

d.+ i 213/05

d.+ imning 035/03

d.+ ing 008/14

d.+ likdâ 048/09

râsm-i d.+ likdâ 189/12

dilbâstâ -1- kalbi baĝlı, âşık.

d. 210/14

dilco -1- gönlü çeken, gönlü arayan.

d. 278/08

dildâr -17- güzel yar, âşık, sevgili, gönle hoş gelen, mihriban.

d. 035/14, 069/01, 074/12, 107/01, 108/01, 164/14, 222/01, 260/11, 265/02, 277/03, 282/03

d.+ i 172/02

d.+ im 103/12, 276/09

d.+ imgä 108/01

d.+ imni 198/02

d.+ ingiz 102/01

dilkâş -18- hoş sohbet, sohbeti tatlı olan, gönlü çeken.

d. 003/13, 026/07, 031/09, 062/08, 069/03, 074/01, 080/03, 081/03, 125/03,
131/10, 213/05, 216/09, 226/03, 233/11, 260/11, 268/07, 278/07

cânân-i d. 106/07

dilkuşâ -1- gönlü açan, gönlü hoşnut kılan, huzur bahşeden.

d. 106/08

dilrâbâ -9- gönlü meftun eden, gönlü alan. Eserde “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

d. 064/12, 109/01

d.+ lâr 125/10, 268/06

d.+ lârnî 015/01

d.+ lik 013/09, 108/03, 164/14

râsm-i d.+ likdâ 151/14

dimâğ -8- geniz, keyfiyet.

d. 060/09, 061/02, 077/10

d.+ imnî 120/02

d.+ ın 109/09

d.+ lârgâ 186/05

d.+ lâri 002/11

d.+ ni 198/09

diyâr -14- diyar, ülke.

d. 087/01, 095/03

d.+ im 037/13, 076/06, 179/01, 199/02, 216/13, 239/01, 242/13, 256/03

d.+ imgâ 244/07

d.+ imning 234/10

d.+ imsân 186/03

d.+ ini 145/14

diydâ -1- göz, göz bebeği.

d.+ mdâ 217/06

diydâr -6- yüz, çehre.

d. 057/12, 164/01
pärtäv-i d. 027/02
täšnä-i d. 290/16
d.+ igä 217/13
d.+ ingiz 102/10

dost -48- dost, arkadaş. Eserde “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır ve “dostluk, arkadaşlık” anlamlarına gelir.

d. 017/15, 029/13, 033/11, 076/04, 116/06, 239/10, 242/11
d.-i xâlis 051/11, 125/12
d.-i xâlislik 135/02
d.+ im 026/01, 047/01, 047/11, 085/13, 127/01, 162/09, 197/13, 224/13, 252/01
d.+ imiz 099/01, 154/05
d.+ ing 252/06
d.+ ini 217/07
d.+ lăr 008/01, 060/01, 071/01, 071/02, 071/04, 071/06, 071/08, 071/10, 071/12, 071/14, 076/07, 155/01, 122/11, 187/11, 192/03, 204/11, 219/01
d.+ lărdän 248/03
d.+ lărgä 194/08, 269/08
d.+ lărim 134/05, 166/09
d.+ lărimning 151/08
d.+ lik 155/07, 268/11

dostpărvăr -1- dostları ve dostluđu seven.

d. 194/08

dökân -1- dükkan.

d.+ gä 066/04

dön - -1- dolaşmak, bir taraftan diğer tarafa yönelmek.

d.- dirib 249/05

duâ -1- Allah’a yalvarıp, ona dönüp, kendi veya başkaları için dilek dilemek, istemek.

d.+ dän 199/05

- dur** - -1- durmak.
d.- ib 255/04
- dutâ** -1- eğilen, bükülen, ham olan.
d. 008/02
- dutâr** -5- Orta Asya halkları arasında çoğunlukla kullanılan telli, çertmeli çalgıdır.
d. 020/04, 086/14, 148/07
d.+ ing 026/12
d.+ ini 148/06
- düç** -2- “**kel-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “ buluşmak, rastlamak” anlamlarına sahiptir.
d. 286/03
d. kelür 088/09
- düçâr** -3- maruz, buluşmak, yüz yüze gelmek, müptela olmak.
d. 088/06, 193/10, 276/08
- düd** -1- elem, keder, gam, duman.
d.-i âhimdân 244/02
- dügânâ**-1- iki adet, ikiz.
d. 182/02
- düküllä** - -1- “dük dük” ederek ses çıkarmak.
d.- b 113/06
- dünyä** -10- (bkz. dünyâ)
d.+ dä 002/01, 004/12, 068/01, 070/02, 070/07, 076/07, 153/10, 189/01
xılmä-xıl d.+ dä 140/08
d.+ gä 087/09
- dünyâ** -19- dünya, kâinat, âlem, hayat.
d. 018/01, 084/26, 096/14, 128/08, 132/03, 154/12, 209/01, 268/05, 269/08

d.+ dä 019/01, 132/03, 213/05

d.+ dägi 022/03

d.+ dän 124/01, 207/03

d.+ gä 036/11, 277/05

d.+ ni 124/01, 234/04

dürdänä -7- inci tanesi, paha biçilemez, kıymetli.

d. 033/10, 083/13, 092/08, 174/04, 281/11

d.-yi qıymätbähâ 187/08

d.-yi qıymätbähâlär 125/06

dürr -3- inci, inci tanesi.

d. 185/08

d.-i xuşâb 042/08

d.-i yägänä 182/04

dürüst -1- dürüst, iyi, muhabbeti yerinde, doğru.

d.+ lär 051/05

düşmân -13- menfaatleri birbirinin zıddı olan, kişiye veya halka bir zarar getiren kimse.

d. 007/09, 099/07, 105/06, 111/08, 120/07, 228/06, 270/10

d.+ gä 082/10, 098/05

d.+ läri 206/09

d.+ lärin 239/11

d.+ ni 037/03, 132/06

düşvâr -7- müşkül, güç, zor.

d. 057/02, 135/08, 193/02, 251/11, 265/10, 283/08, 290/12

düv -2- tez, birden.

d. 291/05, 291/05

E

e -4- “ey” anlamında bir ünlem.

e. 047/11, 076/13, 169/07, 256/14

eç - -1- çözmek.

e.- di 281/06

edâm -1- idam, yok etmek, öldürmek.

e.+ imgä 117/02

edi -45- “idi” ek fiili.

e. 009/08, 020/12, 072/05, 085/07, 086/03, 092/02, 133/06, 157/10, 159/02, 160/15, 169/09, 177/03, 187/09, 206/03, 207/03, 207/05, 225/05, 256/07, 276/11, 277/01, 281/03, 281/05, 288/07

e.+ k 170/03

e.+ m 017/06, 133/02, 133/06, 187/08, 193/01, 193/02, 193/04, 193/06, 193/08, 193/10, 193/12, 193/14, 195/10, 202/07, 252/04

e.+ ng 133/01, 133/03, 133/07, 133/12, 153/02

eg - -6- eğmek, yıkmak. Üç dizede “+mä” isim fiil ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır ve “eğik, eğilmiş, eğilen” anlamlarına gelmektedir.

e.- ib 166/06

e.- ildi 045/06

e.- ilgäy 082/09

e.- mä 043/14, 141/10, 266/05

egä -1- sahip, iye, özne anlamlarındadır.

e.+ mdän 290/09

egn -3- (egin) omuz.

e.+ idä 039/02, 255/09, 262/03

egri -9- doğru olmayan, eğri. İki dizede “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

e. 127/05, 127/06, 127/07

e.+ gö 127/03, 127/05, 127/09

e.+ lik 127/13
e.+ likdandır 127/12
e.+ ning 127/04

ehsân -1- ihsan.
e. 232/14

ehtimâl -1- ihtimal, olasılık.
e. 088/08

ehtimâm -1- özenmek, fazla dikkat göstermek, gayret ve dikkat etmek.
e.+ ing 261/14

ehtirâm -4- yüksek hürmet, izzet, ikram.
e. 036/06, 170/01
e. äylâb 094/05
e.+ ing 261/04

ehtisâb -1- hesap sormak, mesuliyet.
e. 166/08

ehtiyâc -1- bir şeye olan talep, hacet, zaruret.
e.+ in 209/09

ehtiyât -1- uzağı görüp, önüne katıp iş görmek, sakınmak, tedbir almak.
e. 034/11

ek - -2- bitkilerin tohumunu toprağa ekmek, dikmek.
e.- ib 267/09
e.- mâqdâ 146/07

ekân -20- “iken” anlamında zarf görevli sözcük.
e. 001/06, 006/09, 029/01, 068/13, 093/05, 149/02, 166/13, 170/10, 182/03,
193/02, 238/07, 247/03, 260/11, 265/01, 266/12, 282/03, 282/04
e.+ mân 190/05

e.+ sän 016/03

ekin -3- ürün almak için ekilen her türkü bitki, ova ve bağlarda biten bitkilerin bir türü.

e. 095/09

E.+ läringni 056/13

e.+ ni 137/01

ekinzâr-1- ekin ekilen yer.

e. 234/06

el -143- halk, ahali, yurt, diyar.

e. 005/02, 007/01, 014/10, 014/12, 019/06, 022/01, 036/14, 038/09, 040/12, 048/14, 062/13, 067/11, 080/02, 085/12, 088/11, 090/12, 091/01, 092/07, 092/13, 100/11, 112/13, 113/01, 123/11, 127/03, 127/05, 140/01, 142/05, 143/06, 143/09, 154/12, 155/13, 156/03, 160/16, 174/06, 175/05, 176/13, 177/11, 179/07, 197/14, 203/32, 205/11, 211/05, 211/09, 212/06, 216/13, 217/07, 226/09, 228/07, 234/13, 237/08, 238/08, 241/10, 242/09, 247/11, 249/12, 250/04, 261/01, 272/09, 282/12, 283/01

e.+ dä 019/13, 115/12, 116/14, 175/10, 255/14

e.+ dän 120/03, 193/11, 221/09, 261/03

tanä-i e.+ dän 288/15

e.+ din 139/18

e.+ gä 007/06, 025/13, 031/01, 053/09, 065/08, 071/05, 094/10, 098/01, 100/14, 143/14, 156/02, 175/14, 195/01, 196/03, 208/13, 219/05, 231/07, 245/11, 250/14, 254/12, 258/10, 270/07, 274/16, 284/12

e.+ i 145/11, 157/09, 195/05, 216/02, 244/10, 246/07, 258/04

e.+ idä 224/06

e.+ igä 005/10, 020/08, 051/07, 224/11

e.+ im 003/13, 075/05, 084/07, 099/02, 105/05, 140/02, 145/07, 145/08, 186/11, 196/07, 208/01, 241/01, 258/11

hürmät-i e.+ im 169/03

e.+ imdä 037/01, 056/01, 280/05

e.+ imgä 047/09, 095/14, 186/10, 196/13

e.+ imiz 089/01

e.+ imni 170/04

e.+ in 048/10, 224/07, 265/05, 268/10

e.+ inggä 162/06

e.+ ini 210/12
e.+ ni 039/11, 064/14, 145/01, 279/12
e.+ ning 239/02, 269/05, 280/06

elçi -1- elçi, sefir.
e.+ si 257/02

elt - -1- alıp gelmek, alıp varmak, alıp gitmek, taşımak.
e.- ib 235/05

em - -1- emmek.
e.- gänmän 193/05

emäs -50- “değil” anlamında kullanılan, cümle içinde iki veya daha fazla sözcüğü birbirine çeşitli yönlerden bağlayan sözcük.

e. 005/09, 008/09, 021/10, 030/03, 072/08, 076/07, 091/03, 094/03, 109/01, 109/02, 109/04, 109/06, 109/08, 109/10, 109/12, 109/14, 111/01, 111/02, 111/04, 111/06, 111/08, 111/10, 111/12, 111/14, 118/11, 119/03, 119/06, 123/02, 142/06, 142/07, 142/08, 147/09, 150/12, 152/12, 175/14, 209/13, 229/12, 257/13, 261/13, 266/02, 268/02, 268/05, 269/03
e.+ dir 191/10, 236/04
e.+ dür 191/14
e.+ kim 147/02, 230/08
e.+ mü 225/06

emdi -6- “şimdi, şu an” anlamlarında zaman zarfı.
e. 001/09, 047/13, 096/15, 114/09, 129/11, 149/08

endi -16- “şimdi, halen, şimdilik” anlamlarında zaman zarfı.
e. 014/08, 056/14, 067/07, 067/13, 086/10, 093/08, 133/13, 176/07, 176/08, 190/02, 192/04, 196/06, 217/14, 227/05, 234/12, 267/06

eng -17- “en” anlamında en üstünlük zarfı.
e. 038/02, 046/04, 059/02, 069/07, 087/11, 098/10, 115/04, 152/10, 169/03, 193/12, 203/28, 211/07, 214/09, 231/03, 236/10, 250/13, 289/06

epçil -1- her yerde işini tez ve çabuk yapan, eli, ayağı çabuk olan.

e. 138/10

epsiz -1- başarısız, sevinçli olmayan.

e. 111/14

er - -85- (imek) “idi, imiş, ise” ek fiilleri.

e.- di 001/02, 007/01, 040/02, 056/07, 084/17, 086/01, 092/05, 100/11, 103/01, 113/13, 133/10, 134/05, 153/05, 168/06, 169/09, 177/03, 178/03, 180/01, 185/07, 195/14, 196/02, 203/16, 203/17, 206/05, 210/08, 248/02

e.- dik 245/06

e.- dilär 203/06

e.- dim 009/07, 015/07, 017/01, 133/04, 168/14, 187/02, 193/01, 217/13

e.- mäs 041/08, 052/02, 064/07, 076/02, 105/12, 117/07, 157/13, 188/08, 204/02, 209/13, 220/14, 248/08, 253/08

e.- ür 013/03, 016/09, 018/05, 023/11, 029/02, 045/01, 063/01, 063/02, 063/04, 063/06, 063/08, 063/10, 063/12, 069/07, 087/04, 087/05, 093/03, 095/02, 097/09, 111/04, 122/03, 183/16, 206/12, 215/07, 216/09, 226/06, 257/04, 258/12, 261/07, 277/07

e.- ürkim 063/03

e.- ürmän 102/09, 185/15

e.- ürmi 251/11

e.- ürmü 107/02, 135/08

er -3- erkek, er, koca.

e. 286/03

e.+ lärgä 286/03

e.+ miz 099/12

eräm -1- bağ, irem bağı. Şam veya Yemen’de eski Ad kavminin kralı Şeddad tarafından cennete benzetilerek yapılan bir bahçenin adı. Edabiyatta daha çok Bağ-ı İrem olarak geçer. (ADŞS)

e. 217/10

Erân -1- **İran**, MÖ 4000'lere dayanan tarihi ve var olan yerleşmeleriyle dünyadaki en eski sürekli uygarlıklardan birine ev sahipliği yapmaktadır. Tarih boyunca **İran** Avrasya'daki merkezî konumu nedeniyle jeostratejik öneme sahip olmuştur ve bir bölgesel güçtür.

E. 279/11

eri - -1- dağılmak, erimek.

e.- b 157/13

erk -19- özgürlük, serbestlik

e. 073/08, 092/05, 129/12, 145/08, 145/09, 196/03, 224/02

sâhib-i e. 203/38

e.+ i 032/02, 181/11, 216/07, 276/06

e.+ idâ 182/10, 196/07, 205/11, 241/01

e.+ in 026/09, 127/02

e.+ ni 002/13

erkâ -1- içten gelen bir işi yapmak için istekle dolmak, şımarık.

e. 172/04

erkâk -7- erkek, er kişi.

e. 045/11, 110/05, 143/03, 146/03, 203/07, 241/05, 251/12

erkâlâ - -4- aşk ile okşamak, gönle bakmak.

e.- b 282/14, 287/08, 290/02

e.- b 214/04

erkân -5- (bkz. ermâq, bkz. ekân)

e. 183/05, 184/03, 206/03, 252/14, 256/14

erkin -18- özgür, hür, serbest.

e. 045/03, 060/15, 112/13, 114/09, 135/11, 158/20, 188/04, 196/07, 204/04,
258/01,

273/14, 274/16, 280/09

e.+ ligim 244/13

e.+ lik 040/07, 071/09

e.+ likdâ 085/09, 159/13

ersä -1- (bkz. esä)

e. 078/13

- ertä** -11- erken, yarın, geceden güne geçiş vakti.
e. 078/07, 086/04, 097/01, 190/09, 211/11, 230/13, 248/08, 257/03, 264/09, 267/11
e.+ dän 193/03
- ertäläb** -2- günün başlangıcı, sabah.
e. 024/12, 094/09
- es** -5- esmek, üflemek, üfürmek.
e.- gän 060/05, 179/05
e.- gändä 273/05
e.- gäy 130/04
e.- ib 072/09
- es** -1- akıl, hatır.
e.+ dän 071/05
- esä** -9- “ise” anlamında ek fiil.
e. 003/05, 110/06, 215/08, 231/15, 281/06
e.+ m 187/06
e.+ ng 079/11, 156/03, 247/09
- eski** -7- köhne, önceki, geçmiş zamanı gören.
e. 054/12, 086/11, 089/12, 140/10, 227/12, 252/08
e.+ dän 003/02
- eslä** -1- hatırlamak.
e.- b 039/03
- eşit** -5- haberdar olmak, işitmek, sezmek, okumak.
e.- dim 158/02
e.- gändä 291/06
e.- gänläрни 278/01
e.- mäsä 003/14
e.- sä 064/05

eşit -2- (bkz. eşit-)
e. 115/13, 215/01

et - -316- “yapmak, eylemek” yardımcı fiilleri ad soylu bir sözcükle bir eylemi birlikte ifade edecek şekilde öbekleşir, birleşik fiil oluşturur.

e. 124/02, 204/10, 267/09, 278/04

bâyân e. 277/11

cävâb e. 229/11

qabul e. 104/13

e.- âdür 093/04, 129/11

râşk e.- âlmây 035/13

fikr e.- âmân 017/16

e.- âmiz 089/02, 089/06, 089/10, 089/12

âbâd e.- âmiz 089/01

bünyâd e.- âmiz 089/04

icâd e.- âmiz 089/08

yâd e.- âmiz 089/14

e.- âr 003/05, 003/07, 004/09, 013/02, 024/14, 026/08, 027/08, 027/12, 028/03, 028/08, 060/10, 078/01, 078/02, 078/04, 078/08, 078/12, 080/01, 080/02, 080/04, 080/06, 080/08, 080/14, 107/10, 109/05, 125/09, 130/07, 133/04, 164/05, 186/07, 216/10, 219/07, 235/14, 240/09, 257/09, 271/10

e.- âr 078/10

âbâd e.- âr 143/06

ârz e.- âr 168/14

âvc e.- âr 003/03

bâhş e.- âr 003/09

baxş e.- âr 147/05, 257/11, 271/09

baxtiyâr e.- âr 080/12

cäv lân e.- âr 078/14

çağ e.- âr 109/09

çâk e.- âr 043/04

faxr e.- âr 275/12

häyrân e.- âr 078/06

iftixâr e.- âr 080/10

sây r e.- âr 045/04, 255/09, 264/11

şâd e.- âr 145/01, 264/13

tasir e.- är 008/12, 192/06, 278/06, 284/06
e.- ärdä 064/09
e.- ärgä 067/05, 067/11, 137/12, 203/47
baxş e.- ärgä 067/10
e.- ärmän 135/14
fähr e.- ärmän 047/15, 114/13
faxr e.- ärmän 205/13
noş e.- ärmän 163/05
şükr e.- ärmän 032/12
e.- ärmiz 249/11
e.- äy 011/13, 012/14, 013/13, 185/13, 186/14, 243/13
mädh e.- äy 143/13
şükr e.- äy 088/17, 198/14
şükür e.- äy 181/14
e.- di 006/07, 065/12, 082/02, 139/19, 183/13, 189/13, 196/01, 206/09, 209/02,
275/02, 281/07
baxş e.- di 143/14
cor e.- di 273/14
dävâm e.- di 206/02
käs b e.- di 270/08
kâş f e.- di 018/13
mäst e.- di 141/07
säyd e.- di 085/13
târmâr e.- di 105/05
e.- dik 140/04, 140/10, 256/11
âbâd e.- dik 140/01
âzâd e.- dik 140/02
icâd e.- dik 140/08
şâd e.- dik 140/06
yâd e.- dik 140/12
e.- dilâr 212/12
ärz-ı hâl e.- dim 103/09
e.- ding 151/01, 151/02, 151/04, 151/06, 151/07, 151/08, 151/10, 151/12, 151/14
e.- gâli 014/13, 043/01, 074/04, 155/11, 159/02, 159/03, 159/05, 159/07, 159/09,
159/11, 159/13, 159/15, 166/09, 172/11, 195/11, 222/10, 234/06, 262/11
käs b e.- gâli 046/03

säyd e.- gäli 077/06, 189/10

e.- gän 030/13, 037/03, 098/05, 113/02, 113/08, 151/12, 240/12

mäşq e.- gän 138/07

e.- gäy 026/14, 115/10, 123/09, 137/02, 198/09

zıkr e.- gäy 203/46

e.- ib 013/07, 024/11, 028/14, 046/14, 048/04, 059/03, 066/09, 066/13, 072/03, 095/11, 120/04, 151/13, 156/05, 159/12, 169/04, 169/06, 169/08, 169/10, 169/12, 169/14, 185/03, 190/01, 193/09, 195/07, 196/08, 221/09, 223/11, 234/05, 248/11, 279/14, 287/06

âbâd e.- ib 241/07, 263/03

âfsus e.- ib 129/02

âsmân e.- ib 169/02

bähş e.- ib 085/08

baxş e.- ib 144/11

cälb e.- ib 110/11

cor e.- ib 066/08

çâğ e.- ib 002/11

farq e.- ib 172/09

faxr e.- ib 069/13, 076/03, 169/11, 188/13, 219/13, 242/13, 263/13

icâd e.- ib 022/07, 212/13, 241/07

käsb e.- ib 001/12, 013/12

näfrät e.- ib 250/04

noş e.- ib 013/10, 074/07

rähm e.- ib 074/10

räşk e.- ib 042/07, 281/09

säyr e.- ib 015/03, 074/03, 148/07, 148/08, 271/11, 260/01

şâdmân e.- ib 169/01

şärm e.- ib 107/12

tärk e.- ib 157/07

tazim e.- ib 079/09, 260/03, 287/03

yâd e.- ib 009/10, 036/14, 147/13, 241/08

yüz e.- ib 035/06

e.- ibdir 007/08

e.- ibdur 021/04

âbâd e.- ibdür 280/12

e.- ilgän 132/14

rähm e.- ing 102/08
e.- käli 158/12, 184/09, 184/11
säyd e.- käli 052/03
e.- käni 227/06
e.- mä 004/01, 038/11, 174/05
e.- mädi 077/07
e.- mäding 168/08
e.- mägäy 168/12
e.- mägingdä 201/07
e.- mäk 269/05
rähm e.- mäng 082/05
e.- maq 072/07
qabul e.- maq 034/03
e.- mäş 029/06, 116/04, 131/07, 139/15, 193/01, 193/02, 193/04, 193/06, 193/08,
193/10, 193/12, 193/14
farq e.- mäş 245/09
e.- mäşün 126/11
e.- mäy 018/06, 058/06, 199/07, 248/07
e.- mäyin 222/11
mädh e.- mäyin 064/15
e.- miş 190/07, 198/13
äks e.- miş 094/04
rexlät e.- miş 085/03
e.- sä 026/13, 046/13, 060/09, 064/06, 121/05, 123/07, 127/14, 224/07
cor e.- sä 064/11
fikir e.- sä 274/09
sükut e.- sä 231/09
täğäfil e.- sä 080/13
e.- säm 196/10
mädh e.- säm 094/13, 219/13, 263/13
noş e.- säm 253/13
pänd e.- säm 285/13
e.- säng 197/14
şükr e.- säng 069/13
dävâm e.- sin 159/14

etäg -1- (bkz. etäk)

e.+ in 049/09

etäk -1- etek, pamuk için özel olarak dikilen boyna asıp bele bağlanan bez parçası.

e. 209/05

etäklä - -1- eteğe koymak, eteğe toplamak.

e.- b 159/06

etibâr -5- şeref, haysiyet, hürmet, hatır saymak.

e. 040/14, 080/02, 081/06, 086/12

e.+ in 122/07

etiқäd -4- inanmak, inanç.

e. 094/07, 101/08

e.+ im 004/13, 007/13

extiyâr -1- istek, arzu.

e. 278/05

ey -99- bir seslenme ünlemi.

e. 001/01, 001/13, 004/01, 004/07, 012/01, 013/01, 018/14, 021/13, 022/15, 023/13, 026/03, 027/11, 029/13, 030/14, 035/13, 038/13, 051/13, 054/11, 059/01, 065/01, 069/01, 074/12, 078/13, 082/01, 083/06, 086/02, 087/13, 090/13, 099/01, 099/13, 102/09, 102/13, 109/03, 118/01, 119/06, 121/13, 124/01, 124/13, 126/01, 126/08, 137/02, 138/01, 138/11, 142/01, 144/01, 147/01, 149/01, 150/01, 151/01, 153/01, 154/01, 155/15, 156/17, 157/04, 158/01, 159/06, 160/01, 161/01, 162/01, 163/04, 165/01, 166/01, 168/07, 169/01, 173/01, 174/01, 176/14, 184/15, 185/01, 188/01, 191/01, 197/13, 199/01, 201/01, 202/01, 202/02, 202/08, 207/13, 211/13, 212/15, 215/04, 215/05, 220/01, 225/01, 227/03, 228/13, 232/13, 233/01, 235/13, 252/09, 253/13, 255/13, 259/01, 261/13, 265/13, 269/03, 272/11, 284/01, 289/01

ez - -8- çiğnemek, ezmek, kahretmek.

e.- gäni 139/08

e.- ib 052/02

e.- ildi 203/03

e.- ilgän 170/03, 237/11

e.- ilgänlär 206/05
e.- ilgänläрни 239/06
e.- ilsin 165/09

ezâz -2- hürmet, izzet, ihtiram.
e. 210/12, 282/04

ezgü -3- hayırlı, sevgili, iyi.
e. 008/13, 206/02, 261/14

F

fäbrikä -6- fabrika, ürün işlenip çıkarılan yer.

f. 066/01, 089/04, 140/04

f.+ lär 084/15

f.+ mgä 138/03

f.+ ning 062/01

fähm -11- insanın düşünüş, anlayış kabiliyeti, idrak, feraset, akıl.

f. 015/10, 020/05, 023/05, 058/05, 125/02, 133/04, 133/11, 141/05, 190/08, 204/09, 223/10

fähr -5- (bkz. faxr)

f. 083/28

f. etärmän 047/15, 114/13

f.+ i 031/14

f.+ im 094/11

fäläk -8- gökyüzü boşluğu, gök, gökyüzü.

f. 035/13, 086/02, 245/07

f.+ dän 076/03

f.+ kä 080/10, 130/12, 159/09, 275/12

fäläkät -1- bahtsızlık, bela.

f.+ tä 123/14

fälsäfa -1- Kanıtlama amacı duyulmadan işitilen asılsız fikirlerdir. (ÖTİL) Var olan varlığı, kaynağı, anlamı ve nedeni üzerine düşünme ve bilginin bilimsel olarak elde edilmesini sağlayan bir düşünme sanatıdır. (TDK)

f.-i sänät 223/06

fän -25- Tabiat ve cemiyetin yükseliş kanunlarını açıp veren ve etrafındaki muhite tesir eden bilimler sistemine denir. (ÖTİL) Fizik, kimya, matematik, biyolojiye verilen ortak addır. Ayrıca bilgi ve bilim anlamları da vardır. (TDK)

f. 018/13, 022/01, 037/05, 068/01, 068/03, 084/20, 086/08, 100/05, 112/05, 114/02, 114/11, 153/03, 180/13, 246/03, 274/05, 274/11

ähl-i f. 242/07

f.+ dä 027/05, 094/02, 241/05

f.+ im 149/07

f.+ läri 062/02

f.+ läрни 196/09

f.+ ning 010/01, 143/11

färâğ -2-(bkz. ferâğât)

f. 077/14, 127/02

färâğat -5- kişinin huzur bulduğu hâl, dinçlik, rahat.

f. 068/05, 153/01, 177/09, 208/06

f.+ i 280/04

färâh -4- mutluluk, rahatlık, sevinç duyguları.

f. 064/06, 109/07, 117/01

f.-âfzâ şirin 024/07

färâhbaxş -1- mutluluk, kıvanç bahşeden, gönül açan, hoş.

f. 032/07

färâmuş -1- unutmak, akıldan çıkmak.

f. 044/11

färâsât -2- kişideki hızlı ve doğru anlayış kabiliyeti.

f. 139/02, 223/10

färâvân-12- varlıklı, çok miktarda malı olan. Eserde “+lik” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

f. 030/07, 202/11, 203/32, 234/09, 242/09, 263/10

f.+ lik 037/01, 060/13, 159/14, 205/07, 219/05

f.+ likdâ 181/09

färax -3- (bkz. färâh)

f. 017/07

f.-âfzâ hâmä 081/04

f.-äfzâ yu 027/01

fâraxbaxş -2- mutluluk, kıvanç bahşeden, gönül açan.

f. 215/10, 223/05

Fârğânâ -3- Fergana, Özbekistan'da Fergana ili'nin yönetim merkezi olan şehir. Şehir, ülkenin doğusunda Fergana Vadisi'nde, Kırgızistan ve Tacikistan sınırları yakınında yer alır.

F. 039/14, 048/08

âhl-i F. 256/09

Fârhâd -21- Divan edebiyatı ile Türk halk edebiyatında meşhur bir aşk hikâyesinin kahramanı. İlk defa Nizâmî-i Gencevî'nin "Hüsrev ü Şirin" adlı mesnevisinde yer almıştır. Ferhad, Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şirin'e âşıktır. Şirin'in arzusu üzerine Bîsütun adlı bir dağı delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar-mühendistir. Divan şiirinde sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. Daha çok Şirin ve Hüsrev ile birlikte anılır. Bazen Mecnun ile karşılaştırılır. (ADŞS)

F. 001/07, 024/05, 033/01, 033/02, 033/04, 033/06, 033/08, 033/10, 033/12, 033/14, 035/10, 067/03, 075/03, 089/12, 119/10, 140/10, 207/03, 207/13, 267/11

F.-i dâvrânlâr 207/01

F.+ lârin 075/09

fârmân -1- ferman vermek.

f.+ lâdi 016/04

farq -4- farklılık, ayırım, fark. Sözcük "et-" ve "âylâ-" fiilleriyle birlikte kullanılmıştır. **Farq et-** / **âylâ-**, görmek, seçmek, anlamak anlamlarındadır.

f. 231/10

f. etib 172/09

f. etmäs 245/09

f.+ ı 150/05

fârrâş -1- çöpçü, temizlik işçisi.

subh-i f.+ i 275/06

fârtäv -1- ışık, ziya.

f. 289/11

färzânä -7- âkil, çok şeyden haberdar, bilgili, feylesof.

f. 004/07, 033/01, 051/01, 174/01

f.-yi zämânä 160/03

f.+ lãrdän 133/12

f.+ râq 133/12

färzând -3- oğul veya kız, çocuk.

f.+ i 085/03

pär-i f.+ imü 238/04

f.+ ing 202/07

färzin -1- satranç oyununda en güçlü taş, asker.

f. 078/14

fäs -1- doğu illerinde başa takılan şapka.

f. 160/14

fäsâd -2- fesat, fitne.

f. 231/11, 232/13

fâsl -18- bir yılı teşkil eden dört mevsimden biri, eserin birer kısmı.

f. 013/02, 017/02, 060/13, 124/09, 132/02

f.-i bâhâr 276/01

f.-i bâhâri 148/03

f.-i bâhârim 277/14

f.-i bâhârimdir 191/07

f.-i küz 241/11

f.+ i 088/14, 236/09

f.+ idä 028/09, 141/04, 209/11, 210/05

f.+ ing 144/02

f.+ ining 130/13

fâş -4- meydana çıkmış, anlaşılmış olan. Bir dizede “ol-” fiiliyle kullanılmıştır.

f. 098/04, 114/01, 231/09, 239/08

fāşist -1- faşizm taraftarı, faşistler teşkilatının üyesi.

f. 165/07

fāth -3- bir yeri basıp orayı alma, kendine geçirme, zaptetme, ele geçirme. Bir dizede “et-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

f. 105/10, 155/11

tārıx-ı f.+ in 105/12

fāttân -2- bir kişiyi kendine meftun eden, şehla.

f. 221/07, 240/07

fävvarâ-1- fiskiye, su fişkırın şey.

f. 101/05

faxr -17- memnunluk hissi, memnuniyet, gurur, iftihar. Sözcük “et-” ve “äylä-” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.

f. 040/13, 058/13, 085/06

f. äyläb 011/05

f. äylädim 271/12

f. äylärämki 080/01

f. äyläsäm 053/13

f. etär 275/12

f. etärmän 205/13

f. etib 069/13, 076/03, 169/11, 188/13, 219/13, 242/13, 263/13

f.+ ı 070/03

fāydä -2- fayda, yarar,

f. 280/08

f.+ ni 250/14

fāyz -10- bolluk, bereket, çekicilik.

f. 003/11, 027/01, 040/03, 064/11, 085/08, 158/13, 223/05, 254/11

f.+ i 035/08

f.+ ü 026/08

fāzâ -9- gökyüzü, sema.

f. 100/06, 160/06, 186/01, 262/04, 274/06

f.+ l r 054/04

f.+ l ri 002/07

f.+ si 216/03

f.+ sig  062/03

f zil -2- fen esaslarını iyi bile kişi,  lim.

f. 085/07, 291/03

f zil t -2- değer, meziyet, ilim, iman ve irfan itibarı yüksek olan.

f. 212/07

f.+ l rg  231/03

f zl -13- fazilet, iyi ahlak.

f. 019/04, 046/03, 069/07, 133/11, 156/07, 158/10, 230/03, 252/14

s hib-i f. 125/03, 270/09, 289/02

S hib-i f. 026/10, 155/02

fehm -1- ulu kişi.

f. 187/01

fel -3- eylem, fiil, huy, mizaç.

f. 078/06

f.+ i 028/02

f.+ ini 250/11

fid  -11- bir kişinin bir durum veya fikir için kendini bağışlaması, kurban.

f. 024/06, 102/12, 186/04, 203/16, 226/02, 228/08, 237/10, 243/04, 262/02

f.+ si 113/01, 133/05

fid k r -4- kendini bir Şey veya bir durum için feda eden, sonsuz sadakatli.

f. 084/28, 158/07

fid k r n  -2- canını feda edip, sadakatle verilip.

f.+  n  031/07, 036/15

fiğân -6- feryat, ağlayıp sızlama.

f. 003/10, 126/13, 130/05, 284/05

f.+ ing 129/02

f.+ ni 229/04

fıkr -23- bir şey veya bir kimse hakkında düşünce, maksat, karar. Sözcük “**et-**” ve bir dizide “**äylä-**” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır ve “düşünmek” anlamındadır.

f. 018/06, 052/09, 117/03, 119/04, 175/06, 193/09, 239/02, 281/03, 286/03

xılmä-xıl f. 251/03

f. etämän 017/16

f. etsä 274/09

f.+ i 077/03, 136/03, 152/07, 203/46, 283/07

f.+ idä 184/14, 209/13

f.+ ing 057/07, 201/12, 243/09, 290/05

fil -1- Afrika ve Asya’da yaşayan, memeliler sınıfına mensup olan büyük hayvan.

misâl-i f. 053/06

fırâq -4- ayrılık, ayrılmak.

därd-i f. 006/04

dâğ-ı f.+ imni 265/03

f.+ ing 004/06

f.+ ingdän 136/02

firuzä -3- Nişabur’da çıkan açık mavi renkli ve değerli bir yüzük taşı.

f. 063/03, 219/08, 271/10

fitnä -4- bela, mihnet, sıkıntı, fesat.

f. 231/11, 275/03

f.+ dän 232/13

f.+ lär 166/05

fursät -6- uygun zaman, elverişli durum, elden kaçırılmayacak faydalı vakit.

f. 135/10, 150/12

f.+ ingiz 093/08

f.+ l r 023/01

f.+ l rni 071/07

f.+ ni 082/07

Fuzuli -1- Klasik Türk edebiyatının en büyük Őairlerindedir. Hayatıyla ilgili bilgiler çok azdır. Asıl adının Mehmed, babasının adının Süleyman olduğu bilinmekle beraber hangi tarihte ve nerede doğduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Türkçe, Farsça ve Arapça divanları vardır. Türkçe divanındaki Şiirleri Azeri Türkçesi ile yazmıştır. Aynı zamanda Arapça ve Farsça divanlarındaki dili kullanışı g z önüne alındığında bu dilleri de çok iyi bildiği görülmektedir. İran Őiirinden Hafız; Türk Őiirinden ise Nesimi ve Nevai çizgisini en başarılı Şekilde sürdürmüştür.

F.+ yi 125/07

f rkat -3- ayrılık. Divan edebiyatında daha çok firak, hecr ve hicran gibi eş anlamlılılarıyla kullanılır.  ŐıĐın en belirgin  zelikli f rkat içinde olmasındır. Bu f rkat ona büyük ızdırap verirse de o, bu durumdan ancak arada sırada Őikayetçi olur.

f. 163/05

f.-i c n nı 016/07

f.+ d gi 034/06

f zun -1- çok, fazla.

f. 269/09

G

gädä -3- dilenci.

g. 134/07

g.+ dur 128/07

g.+ lärkü 024/04

gäh -27- zaman bildiren edat, yer bildiren edat, kimi, bazı.

g. 020/07, 047/16, 048/08, 052/14, 064/07, 077/12, 077/12, 125/07, 125/07, 195/09, 232/07, 232/07, 262/12, 262/12, 272/06, 285/04

g.+ i 047/16, 048/08, 064/07, 077/12, 079/07, 079/09, 221/09, 221/10, 224/14, 272/06

gâh -19- gâh, kâh, bazen, bazı bazı, kimi zaman.

g. 064/07, 158/08, 240/12

g.+ i 020/07, 052/14, 088/12, 093/03, 097/08, 097/08, 115/08, 125/07, 158/08, 210/09, 265/10

g.+ dä 118/09

gâhâ -3- bazen.

g. 044/11, 118/07, 248/06

gâm -1- gam, keder.

g. 195/10

gânc -1- hazine, zenginlik.

g.-i âzim 184/03

gâp -2- söz, cümle, fikir.

g. 025/07, 141/06

gâpir -2- konuşmak, söylemek, bahsetmek.

g.- di 120/06

g.- mäsmän 120/09

gâpür -1- (bkz. gâpir-)

g. 034/06

gär -15- eğer.

g. 023/12, 049/03, 061/04, 078/14, 136/03, 136/09, 147/01, 163/13, 193/05, 224/13, 225/05, 226/08, 229/13, 230/09, 247/07

gäräv -2- alınan bir şey karşılığında emanet verilen şey, ipotek, rehin.

g. 016/13, 286/12

gärçi -2- gerçi, her ne kadar ... ise de.

g. 153/07, 184/08

gärdün -1- dünya, gökyüzü, felek, dönen.

çarx-ı g. 279/06

gävdä -1- gövde, cüsse.

g. 111/03

gävähär -10- tıraşlanan ve cilalanan elmas, cevher.

g. 010/05, 072/04, 094/01, 120/04, 272/12

g.-i qıymätbähâ 122/03

g.+ i 136/07, 231/05

g.+ in 047/08, 135/07

göz -1- normal basınç ve sıcaklıkta olduğu gibi kalan, içinde bulunduğu kabın her yerine yayılan hafif madde.

g. 084/19

giläm -1- ipekten dokunan ve süs için duvarlara asılan eşya, kilim.

g.+ läring 186/09

gird -1- etraf, dış, yuvarlak, çevre.

g. 033/08

giribân -2- elbise yakası.

g.+ idin 046/12

çâk-i g.+ imgä 021/06

giryân -4- gözyaşı döken, ağlayan.

g. 081/13, 200/08, 232/08

çâşm-i g.+ imgä 021/04

Gitler -2- Adolf Hitler, Avusturya doğumlu Alman politikacı, siyasi lider, teorisyen ve devlet adamı, yirminci yüzyılın en bilinen diktatörü. A. Hitler, 1889 Avusturya doğumlu devlet başkanıdır. Nazi Partisi'nin lideri olan Adolf Hitler, 1933'de Almanya'nın başbakanı olmuştur. 1934'de kendini Almanya'nın Führeri (lideri) ilan etmiştir. Eserde bir dizede “+çî” ekini alarak kelime “Hitlerçi” olarak türetilmiştir.

G. 165/03

G.+ çilär 165/07

giyâ -1- (bkz. giyâh)

g. 005/08

giyâh -5- ot, bitki.

g. 124/05

g.+ lâr 086/01, 144/07

g.+ lârning 137/05

g.+ siz 234/12

göyâ -24- kıyaslayış, benzetiş anlamlarını ifade eden, sanki, tut, farzet. “Bülbül” kelimesi ile kullanıldığında yeni bir anlam kazanmıştır. **Bülbül-i göyâ**, çok güzel seyreden ve insan gibi ses çıkararak bülbüle denir ve ayrıca iyi ve kederli konuşan insan için kullanılan bir ifadedir.

g. 009/04, 011/02, 020/02, 023/11, 041/02, 058/08, 062/04, 098/10, 112/05, 120/14, 128/14, 152/02, 153/09, 189/04, 244/05, 253/14, 264/01, 274/14, 279/06, 287/09

bülbül-i g. 071/10

g.+ din 125/08

g.+ ki 205/08

g.+ kim 239/14

gözâl -35- çok güzel, gül yüzlü.

g. 004/08, 037/12, 045/04, 047/03, 054/07, 076/01, 081/07, 095/11, 095/11, 099/07, 102/01, 105/02, 108/03, 108/04, 112/10, 113/01, 113/03, 144/01,

196/04, 240/14, 246/01, 246/14, 254/03, 258/01, 260/01, 267/05, 271/05, 286/02
g.+ im 113/03, 210/09
g.+ imning 113/04
g.+ l r 113/03, 113/04
g.+ l rd n 262/01

g ft r -2- sözler, lakırdılar.

g.+ imni 198/04
g.+ ingiz 102/06

g h r -3- (bkz. g vh r)

g. 056/12, 250/02
l l-i g.+ ing 083/16

g l -123- G l s zc g  bazen g l, bazen  i ek anlamında kullanılır. ( T L) G l kelimesiyle birlikte elbette “*baĝ, bostan,  emen, gülistan, g l en, gülzar; g l mevsimi - faslı; diken, açmak, gülmek; renk*” kullanılır, tenasüp sanatı oluŐturulur. Sevgilinin yüzü ve yanaĝı ile sıkı bir münasebeti vardır ve sevgili ile g l arasında istiare sanatı sıkça kullanılır. Kırmızılıĝından dolayı ateş, kendisine benzetilen unsur olarak kullanılır. Bazen de g l, ateş,  eraĝ, Şarap ve la’l olur. Daima tazeliĝi ve güzel rengi ile çimenin ve baharın vazgeçilmez unsurudur. Baharın diĝer adının “*g l mevsimi*” oluşu da g le verilen önemle ilgilidir. G l yetiŐtirmenin zor ve zahmetli olduĝunu ve onun adeta nazla beslenip büyümesi Şeklinde ele alınır. (ADŞS)

g. 003/03, 013/06, 021/10, 028/09, 028/10, 035/07, 040/08, 040/08, 043/04, 048/07, 050/01, 050/01, 053/04, 061/07, 062/09, 062/10, 063/01, 063/03, 063/06, 063/12, 066/11, 066/11, 067/09, 072/06, 083/09, 083/09, 084/09, 084/09, 087/13, 092/12, 109/07, 120/01, 120/09, 130/06, 130/13, 140/03, 141/04, 141/08, 142/05, 143/01, 144/03, 151/03, 155/10, 157/05, 174/07, 178/13, 186/03, 197/07, 210/05, 210/05, 210/06, 210/06, 215/10, 217/10, 219/02, 233/09, 237/03, 238/13, 241/14, 253/03, 258/06, 253/07, 260/02, 262/07, 265/11, 265/12, 267/09, 271/12, 272/03, 273/11, 276/01, 276/02, 276/02, 277/13, 277/13, 279/01, 279/05, 282/07, 282/07

g.+ d  220/07

g.+ g  063/02, 269/10, 271/08, 273/09

g.+ i 244/05

g.+ l r 028/09, 054/03, 075/02, 097/09, 137/11, 164/05, 179/03, 241/13, 253/07, 255/05, 260/07, 271/09

g.+ l rg  138/08, 253/09

g.+ l ri 282/08

g.+ l rin 074/03

g.+ lârni 273/05
g.+ müsân 284/01
g.+ ni 024/09
g.+ siz 238/11

gûlâb -2- gül suyu, gül suyundan yapılan şerbet.
g. 013/06, 042/10

gûlândâm -2- boyu posu gelişkin, nazik beden (güzel kadın hakkında).
g. 195/04
g.+ im 213/06

gûlbâdân -1- nazik beden. (ayrıca bkz. gûlândâm)
g. 194/14

gûlbâğ -1- gül bağı, gül ekilen bağı, gülistan.
g.+ lâr 045/04

gûlçâhrâ -1- (bkz. gülçehrâ)
g.+ lâr 125/14

gûlçehrâ -9- gül yüzlü, güzel.
g. 054/07, 062/07, 108/01, 110/07, 198/08, 262/01, 265/12, 276/02, 284/02

gûldâstâ -1- destelenen gül, bir bağı gül, buket.
g. 039/12

gûlğun -3- pembe, açık kırmızı, gül renkli.
g. 013/10, 042/12
bâdâ-yi g. 117/12

gûlğunçâ -1- gül goncası, açılmamış gül.
g.+ lâr 060/09

gûlistân -16- gül bahçesi, açılan ve abad olan yer, bağı ve bostanlar ile kaplanan ülke.

Kokusu ve rengi nedeniyle ele alınan gülistan sevgilinin birer gülü andıran yanakları, yüzü, kulakları ve bir gonca olan ağzı ile bir araya getirilir. Güzelliği, tazeliği ve geçiciliği de dile getirilen özellikleri arasındadır. (ADŞS)

g. 055/08, 059/12, 098/07, 112/09, 112/10, 178/13, 205/09, 233/10

g.+ im 144/01, 152/05, 197/08

g.+ ing 144/13

g.+ lâr 037/09

g.+ sän 213/08, 233/10, 233/10

güllä - -30- gül açmak, parlamak, filizlenmek.

g.- b 086/01

g.- di 037/13, 087/10, 092/12, 175/13, 208/06263/01, 263/02, 263/04, 263/06, 263/08, 263/10, 263/12, 263/14

g.- gän 112/06, 145/13, 145/14, 257/01

g.- gändek 092/12

g.- gäy 183/09, 207/10

g.- sin 154/11, 222/03

g.- tgäy 234/12

g.- tib 069/06, 071/02, 072/06, 143/06

g.- tiş 235/03

g.- türsän 013/10

gülruxsâr -2- gül yanaklı. Manevî olarak çok güzellik sahibi, çok sevilen anlamlarına gelmektedir.

g. 265/04

mähv-i g. 290/08

güleşän -37- gül bahçesi. (Ayrıca bkz. gülistan)

g. 037/09, 063/12, 084/09, 159/02, 164/06, 181/06, 190/12, 215/09, 216/03, 240/14, 267/09

zeb-i g. 194/02

g.+ dä 007/07, 015/13, 019/07, 024/09, 035/04, 043/05, 058/14, 072/07, 099/07, 110/06, 130/03, 194/01, 262/07

g.+ gä 273/07, 282/07

g.+ i 047/02, 105/02

g.+ idä 198/05

g.+ im 152/05

g.+ imgä 237/09
g.+ imiz 175/02
g.+ imni 229/03
g.+ imning 244/11
g.+ ing 243/05
g.+ ingiz 269/10

gülxan -1- alev, ateş.

g. 284/07

gülxänä -1- mahsus ayrılıp gül ekilen, gül yetiştirilen yer.

g. 260/04

gülyâr -10- güzel yar, canâne, yar namına söylenen bir unvan.

g. 066/07, 064/10, 107/10, 108/07, 108/08, 159/11, 210/08, 262/10, 282/02

g.+ i 028/08

gülyâr -29- gül ekilen yer, çemenzâr, gülşen.

g. 015/05, 021/10, 032/05, 070/06, 074/04, 084/11, 108/12, 120/09, 142/02,
159/12, 164/08, 181/06, 220/08, 235/06, 265/12

sâyr-i g. 043/01, 109/08, 220/07

suhbât-i g. 031/10

g.+i 253/02

g.+ idä 189/02

vâsl-ı g.+ idä 108/12

g.+ igä 155/09, 217/11

g.+ igäçä 260/01

g.+ im 103/06, 284/01

g.+ imni 198/08

g.+ in 147/13

gümân -6- şüphe, tahmin.

g. 067/07, 114/11, 156/12, 188/12, 201/08

g.+ im 203/08

gümbüz -2- kubbe şeklinde, gümbet.

g.+ i 244/01

g.+ idä 183/05

günâ -1- “**günâ gün**” şeklinde kullanılır ve “çeşit çeşit, renk renk, türlü” anlamlarındadır.

g.-gün qilib 081/11

günâh -3- dine aykırı iş, âdâb ve ahlak çerçevesine sığmayan hareket.

g.+ ikim 269/13

g.+ im 201/02

g.+ lârni 269/11

günbüz -1- türbe.

g.+ i 105/10

güpür - -1- (bkz. gâpir-)

g.- sä 025/07

güpür - -1- (bkz. gâpir-)

g.- gây 058/06

güvâh -2- bir olaya şahit olan, bilen, gören.

g. 240/08

g.+ im 201/04

güzâl -8- (bkz. gözâl)

g. 013/05, 061/10, 179/03, 182/07, 186/03, 199/12, 201/05

g.+ ing 083/19

güzâr -1- kışlak veya mahallelerde kesişen köşelerin yerinde kasap, bakkal gibi dükkânların olduğu yer, yol.

g. äyläsäng 157/06

Ğ

ğâfil -2- gaflete düşen, hiçbir şeyden haberi olmayan.
ğ. 058/07, 250/06

ğafilät -8- habersizlik, gafillik, dikkatsizlik, bilmemek. Bir dizede “uyku”, bir dizede de “qâl-” fiili ile birlikte kullanılmıştır. **Ğafilät uykusu**, “derin, ağır uyku” ve **ğafilätä qâl-**, “gafillik ile fırsatı elden kaçırmak” anlamlarındadır.

ğ. 029/11, 071/06
äh1-i ğ. 265/05
bâdä-i ğ. 128/03
ğ.+ dâ 035/13, 211/02, 270/04
xâb-i ğ.+ dän 225/04

Ğafur -1- Gafur Gulam, Sovyet devri Özbek edebiyatının güçlü isimlerindedir. Edip, filozof şair, usta nesir yazarı vasıfları ile Özbek edebiyat hazinesine büyük katkı sağlayan ediplerin başında gelmektedir. Gulam; Firdevsî, Rudekî, Ömer Hayyam, Sadî, Hafız, Fuzulî, Nevaî, Babür, Meşreb gibi şairlerin etkisinde kalmıştır. 1966 yılında vefat etmiştir.

Ğ. 085/14

ğalät -9- hata, yanlış.

ğ. 121/01, 121/02, 121/04, 121/06, 121/08, 121/10, 121/12, 121/14
ğ.+ kim 121/02

ğalib -8- vuruş, ceng, güreş gibi müsabakalarda zafer kazanan, üstün çıkan, muzaffer. Sözcük “+lik” ekiyle türemiş olarak karşımıza çıkar.

ğ. 022/06, 067/11, 082/01, 092/04, 239/04
ğ.+ lik 084/21, 165/11, 242/02

ğallä -2- başaklı ekinlerin tanesi, tane.

ğ. 073/03
ğ.+ gä 242/09

ğalläkâr -1- tahıl yetiştirme işi ile ilgilenen çiftçi.

ğ. 263/09

ğam -42- ruhî azap, kaygı, dert, elem, keder. Bir dizede “+siz” eki ile türemiş bir kelime kullanılmıştır.

ğ. 006/03, 008/05, 017/06, 017/07, 021/13, 026/13, 040/06, 041/06, 047/06, 076/02, 082/12, 087/14, 103/11, 104/04, 110/08, 134/04, 134/10, 153/02, 168/02, 168/02, 183/14, 215/12, 217/03, 217/04, 251/04, 263/02, 276/14

ahl-i ğ. 051/04

lâşkâr-i ğ. 201/11

mânzil-i ğ. 214/08

ğ.-ı häcring 284/14

ğ.+ gâ 232/07

ğ.+ imgâ 134/10

ğ.+ in 152/13

ğ.+ ki 016/08, 051/04

ğ.+ lâr 011/01, 109/07

ğ.+ ni 151/12, 254/06

ğ.+ siz 134/10

ğamgüzâr -5- teselli veren, üzüntü ve kederi terk ettiren, mihriban.

ğ. 087/12

ğ.+ im 076/02, 199/01

ğ.+ imiz 073/14

ğ.+ imsân 215/12

ğamhor -1- (bkz. ğamxor)

ğ. 185/16

ğamkâş-1- gam veya elem çeken.

ğ. 134/09

ğamlâ --2- gerekli şeyleri toplayıp yığmak, tedarik etmek.

ğ.- şgânimdâ 134/10

ğ.- şür 134/09

ğammâz -1- fitneci, gıybetçi, birisine iftira atarak zarar veren, bir kişinin gizli sırlarını açığa çıkararak.

ğ.+ i 265/14

ğamxânä -2- kaygı, gam ve hasretli yer.

ğ.+ gä 126/07

ğ.+ sidä 134/04

ğamxor -6- birisi için kaygılanan, kederlenen.

ğ. 073/06, 149/04

ğ.+ im 133/09

ğ.+ imiz 170/05

ğ.+ imizning 072/11

ğ.+ lik 051/09

ğamzä -9- naz, bakışma, işve. Sözcük “+li” ekiyle türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkar.

ğ. 043/14, 157/07, 164/01, 282/14

ğ.+ lär 052/13

ğ.+ läring 083/04

ğ.+ li 148/05, 222/07

ğ.+ si 040/10

ğamzädä -1- kederli, hüznü, gamlı.

ğ.+ lărdän 006/10

ğamzudä -1- (bkz. ğamzädä)

ğ. 254/06

ğanim -2- düşman, rakip.

ğ. 231/13

ğ.+ lărni 098/03

ğanimät -8- savaşta veya avda ele geçirilen her şey, hızlı geçip giden ve bir daha tekrarlanmayan, değeri bilinmesi gereken şeyler. (vakit, an hakkında)

ğ. 010/09, 016/01, 082/07, 129/12, 150/03, 184/07, 259/07, 270/02

ğâr -2- mağara.

ğ. 193/12, 290/04

ğaräm -1- bir yerden toplanıp, kazılıp koyulan kuru ot, pamuk.

ğ. 188/13

ğârâtğâr -1- viran eden, bozucu, talan eden.

ğ.+ i 286/01

ğârâz -9- bir kimseye karşı güdülen kötü maksat, kin.

ğ. 119/01, 119/02, 119/04, 119/06, 119/08, 119/10, 119/12, 119/14

ğ.+ ingni 157/02

ğarib -2- kimsesi olmayan, durumu kötü olan, harap olan.

ğ. 006/10, 227/04

ğarq -2- suya batan, çöken, bir şeye gömülüp giden.

ğ. 126/11, 168/12

ğaş -1- huzursuzluk.

ğ. 009/08

ğâv -9- engel, mani, bir tarafa geçmeye imkan verilmeme.

ğ. 088/09, 098/03, 185/03, 192/07, 207/05, 207/06, 286/14

ğ.+ lâr 100/09, 196/05

ğavğâ -1- gürültü, kavga, hırgür.

ğ. 139/11

ğâyât -2- çok, pek çok, nihayet.

ğ.+ dâ 034/07, 252/14

ğâyıb -1- Sözcük “**bol-**” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “gözden kaybolmak, yok olmak” anlamlarındadır.

ğ. 104/03

ğayrât -43- bir iş veya hareketi daha hızlı yapmak için uğraşmak. Sözcük “+li” ekiyle türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkar.

ğ. 010/08, 031/07, 045/10, 055/06, 060/14, 065/07, 072/14, 075/05, 090/06, 091/08, 097/03, 100/12, 150/06, 170/07, 178/09, 182/05, 185/12, 188/05,

207/01, 208/09, 223/10, 241/05, 241/09, 242/04, 263/03, 264/11, 270/11, 280/07, 280/10

ğ.+ dä 046/03

ğ.+ gâ 116/13, 116/14, 132/08, 228/07

ğ.+ i 068/07, 287/11

ğ.+ içä 068/07

ğ.+ ingdän 205/11

ğ.+ ingni 267/07

ğ.+ li 039/10, 053/02

ğ.+ ni 185/04, 274/05

ğazâb -4- güçlü derecede nefret etmek, kahr. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş bir sözcük kullanılmıştır.

ğ. 139/07, 141/10

ğ.+ dür 107/02

ğ.+ li 048/12

ğazâl -9- Birinci beytinin her iki dizesi, diğer beyitlerin son dizesiyle kafiyelenen lirik şiire denir. (ÖTİL) Gazel, Divan edebiyatının en yaygın nazım biçimidir. Kelime anlamı “kadınlar için söylenen güzel ve aşk dolu söz”dür. Özellikle İran ve Türk edebiyatında çok sevilir. 5-12 beyit arasında değişir. Aruzun çeşitli kalıplarıyla yazılır. (ADŞS)

ğ. 061/07, 101/05, 107/13, 177/12, 196/08

ğ.+ dä 120/06

ğ.+ im 057/13, 258/12

ğ.+ lâr 115/07

ğazâlxân -21- gazelleri makam ile okuyan kişi. Sözcük bazı dizelerde “+lik” eki ile türemiş halde karşımıza çıkar.

ğ. 019/07, 043/12, 050/02, 059/14, 218/10, 233/14

ğ.+ im 011/08

ğ.+ imgä 118/14

ğ.+ ing 243/05

ğ.+ lâr 065/14, 130/11

ğ.+ liging 100/15

ğ.+ lik 020/07, 060/08, 198/07, 244/09, 262/08

ğ.+ likdä 180/11

ğ.+ sän 213/10, 233/14, 233/14

ğiccäk -1- kemeçe. Ayrıca Orta Asya halkları arasında, özellikle Özbekler tarafından kullanılan geçmişi çok eski bir yaylı çalgı aletidir.

ğ. 020/04

ğırqırä -2- Metinde “uğuldamak” anlamında kullanılmıştır. Taklidi bir fiildir ve sesi taklit etmek amacıyla kullanılmıştır.

ğ.- b 072/09, 177/08

ğızâ -1- yemek, azık, gıda, besin.

ğ. 064/06

ğızâl -1- ceylan, gazel.

ğ. 253/05

ğubâr -3- toz.

ğ. 045/02, 144/09

ğ.+ im 284/08

ğulğula -1- çalkantı, huzursuzluk.

ğ. 248/11

ğumay -1- kökünden çabuk ayrılan çok yıllık yabancı ot.

ğ. 271/07

ğunçä -10- Gonca, açılmamış gül, tomurcuk demektir. (ÖTİL) Bu hâliyle sevgilinin ağzı yerine kullanılır ve açılmamışlık özelliğiyle kendini gösterir. Goncanın gülmesi, açılmasıdır. Bazen kadehi andırır, bazen defter olur. Bazen de firuze renkli mangala benzetilir. (ADŞS)

ğ. 171/12

ğ.+ dek 141/04, 213/08

ğ.+ lâr 043/06, 063/03, 103/05, 130/03, 189/03

ğ.+ ni 141/03

ğ.+ si 015/04

ğurbät -1- vatandan uzakta yaşayış, misafirlik.

ğ.+ dä 051/12

ğurur -4- insanın kendi değerini bilme ve ona hürmet ettirme hissi, bir şeyden memnun olup övünme hissi, kibir.

ğ. 040/13, 085/06, 237/08

ğ.+ idä 283/13

H

habib -10- sevilen, sevgili, dost, seven.

h. 087/13, 093/13

h.+ i 103/13, 269/13

h.+ im 117/13, 117/13, 195/13, 276/13

h.+ ingmân 079/13, 290/15

Habibiy -275- Habibiy, meşhur Özbek şairlerinden birisidir. 1890 yılında Andican'daki Kokankışlak'ta dünyaya gelmiştir. Eski mektepte, Andican ve Kokan medreselerinde okumuştur. Klasik edebiyatı, dili, tarihi öğrenip Nevaî, Fuzulî, Mukimi tarzında şiirler yazmaya başlamıştır. Çiftçilik ve öğretmenlikle gün geçirmiştir. Sovyet devrindeki yeniden yapılanma ve devirdeki değişiklikler konusunda pek çok şiir ve methiye yazmıştır. Pek çok kitabı yayımlanmıştır. Habibiy, yeni devir koşukçuluğunun meydana gelişinde de kendine has bir hizmet kılmıştır. 1982 yılında vefat eden Habibiy'e uzun yılları kapsayan sanatı için Özbekistan'da "hizmet eden kültür işçisi" (1970) ve "Özbekistan Halk Şairi" (1974) unvanları verilmiştir. 1980 yılında da "Halkların Dostluğu" ödülü ile layık görülmüştür.

H. 001/13, 002/13, 003/13, 004/14, 005/13, 006/13, 007/13, 008/14, 009/11, 011/14, 012/14, 013/13, 014/14, 015/13, 016/14, 017/15, 018/14, 020/14, 021/13, 022/15, 023/13, 024/13, 025/13, 026/13, 027/11, 028/14, 029/13, 030/14, 031/13, 032/13, 033/13, 034/12, 035/13, 036/16, 037/13, 038/13, 039/13, 040/14, 044/13, 045/13, 046/14, 047/15, 048/14, 049/14, 050/13, 051/13, 052/13, 053/13, 054/11, 055/13, 056/13, 058/13, 059/13, 060/16, 061/11, 062/13, 064/16, 066/15, 067/16, 068/13, 069/13, 070/13, 071/13, 072/13, 073/13, 074/13, 075/15, 076/14, 078/13, 081/13, 084/27, 085/14, 086/14, 088/17, 090/13, 091/13, 092/13, 094/13, 095/13, 096/15, 098/12, 099/13, 100/15, 101/11, 102/13, 104/13, 105/11, 106/13, 107/14, 108/13, 109/13, 110/13, 111/13, 112/13, 113/13, 114/13, 115/14, 116/13, 117/14, 118/13, 119/13, 120/14, 121/13, 122/14, 123/13, 124/13, 125/13, 126/13, 127/14, 129/14, 131/13, 132/13, 133/13, 134/14, 135/14, 136/13, 137/14, 138/11, 139/19, 141/13, 142/13, 143/13, 146/13, 147/13, 149/11, 152/13, 153/11, 155/15, 156/17, 158/19, 159/14, 160/18, 161/13, 162/13, 163/13, 165/11, 166/13, 167/13, 167/14, 168/15, 170/13, 172/13, 173/11, 174/13, 175/13, 176/14, 177/12, 178/14, 179/13, 180/13, 181/14, 182/11, 183/16, 184/15, 185/15, 186/14, 187/13, 188/13, 190/12, 191/13, 193/14, 194/13, 197/13, 198/14, 199/14, 200/14, 201/13, 202/14, 203/49, 204/13, 205/13, 207/13, 208/13, 209/14, 211/13, 212/15, 213/13, 214/13, 215/13, 216/13, 217/13, 218/11, 219/13, 220/13, 221/11, 223/13, 224/13, 225/13, 226/15, 227/13, 228/13, 229/13, 230/13, 231/17, 232/13, 234/13, 235/13, 236/11, 237/13, 238/13, 240/13, 241/14, 242/13, 243/13, 244/13, 245/11, 246/13, 247/15, 248/13, 249/13, 250/13, 251/13, 252/13, 253/13, 254/17, 255/13, 256/14, 257/14, 258/12, 259/12, 261/13, 263/13, 264/13, 265/13, 266/11, 267/13, 271/11, 272/11, 273/13, 274/15, 275/11, 278/13, 279/13, 280/11, 281/13, 282/13, 283/15, 284/13, 285/13, 286/13, 287/16, 288/15, 289/14, 290/15, 291/13

H.+ dâ 057/14

nâzm-i H.+ dâ 019/14

H.+ dâk 222/12

H.+ dek 041/14, 043/13, 065/14, 128/14, 150/14, 154/13, 164/13, 206/14, 260/13, 270/14

H.+ gâ 042/13, 080/13, 130/14, 157/14, 192/14, 210/14, 233/13, 262/14

H.+ gâki 083/27

H.+ ni 077/13, 117/13, 189/13, 277/13

H.+ ning 103/13, 151/13, 269/13

H.+ sän 144/13

hâcät -1- gereklilik, zaruret.

h. 188/08

hâcätbârâr -1- kişinin ihtiyacını karşılayan, birine yardım eden, dilekleri veren.

h. 118/08

hâcätmänd -1- bir şeye ihtiyacı olan, muhtaç.

h.+ imü 238/10

hâcr -7- ayrılık, firak.

h. 016/10, 017/01, 163/05, 190/01

h.+ idâ 276/11

ğam-ı h.+ ing 284/14

h.+ ingni 252/04

had -3- sınır, çizgi.

h.+ dän 217/05, 269/09

h.+ din 009/02, 107/07

hâfiz -1- usta aşulacı.

h.+ i 288/10

Hâft -1- “Hâft-ävräng” Abdurrahman-ı Câmî'nin yedi mesneviden oluşan eseridir. Benâtü'n-nâ's veya Dübb-i ekber denilen, dilimizde “Yedi Kardeş” olarak bilinen takımyıldızı. Büyükayı ve Küçükayı takımyıldızları bunların içindedir. (ADŞS) İranlı

mutasavvıf şair Abdurrahman-ı Câmî, Hamse'sine Silsiletü'z-zeheb ve Selâmân ü Ebsâl mesnevilerini ekleyerek bu yeni tertibe, Farsça "yedi taht" anlamına gelen ve büyükayı yıldız kümesinin adı olan Heft Evreng adını vermiştir. Eserin mukaddimesinde Câmî yedi mesneviyi, Vâsıt'ta yetişen en iyi yazı kamışıyla Çin hokkasının evlenmesi sonucunda dünyaya gelen yedi kardeşe benzeterek bunların gayb âleminde varlık alanına çıktıklarını söylemektedir. (İA)

H.-ävräng bilä 289/05

häftä -1- pazartesten pazara kadar olan, yedi gündüz ve yedi geceden oluşan vakit, hafta.

h.+ dä 156/10

häftäläb -1- birkaç hafta devamında, haftalarca.

h. 078/08

häkim -3- doktor, bilgili, feylesof.

h.-i hâzıqım 102/09

h.-i hâzıqın 265/08

h.-i zämân 008/07

hâl -14- bertaraf edilen, kavga veya bir tartışma, hayati bir meseleyi çözüme ulaştırma hakkında.

h. 011/11, 027/05, 060/13, 075/14, 096/15, 185/09, 196/01, 203/19, 207/11, 248/10

h. bolib 008/13

h. bolmägän 037/07

h. qıldı 014/03, 037/07

hâl -23- ahval, hayatta ortaya çıkan, vaziyet, keyfiyet, sağ-selametlik, ben. Sözcüğün "ärz" sözcüğü ile birlikte kullanıldığı beyitler vardır.

h. 001/03, 081/14, 178/04

ärz-i h. 167/11, 167/12

ärz-ı h. etdim 103/09

h.+ igä 077/13, 251/01, 251/02, 251/04, 251/12, 251/06, 251/08, 251/10, 251/14

h.+ im 004/05, 077/07, 276/13

h.+ im 080/02

h.+ imä 225/05

h.+ imni 215/11

ärz-i h.+ imni 074/13

h.+ in 286/13

hâlâl -18- şeriat kurallarına göre yapılması uygun olan, haram olmayan, dinî bakımından yenilmesine, içilmesine, dokunulmasına veya yapılmasına izin verilen.

h. 019/12, 031/05, 065/11, 068/11, 090/05, 148/13, 156/01, 170/07, 175/12, 179/07, 181/07, 183/15, 241/06, 242/14, 261/05, 264/03, 270/12, 274/03

hâlât -3- suret, hâl, keyfiyet, görünüş.

h. 064/05, 281/14

h.+ dâ 252/04

hâlâvât-3- kanaat ve memnuniyet dolayısıyla insanda oluşan his, lezzet, zevk, dinçlik, tatlılık.

h. 139/20, 153/02, 281/06

halqa -4- “halqa halqa” ikilemesi şeklinde kullanılmıştır ve “daire şeklinde, bölüm bölüm, parça parça, çok miktarda oluşmuş” anlamlarında kullanılmıştır.

h. 048/06, 052/04

hâlvâ -9- Göçebe bozkır kültürünün bir ürünüdür. Çeşitli sosyal etkileşimler sonucu helva, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur. Doğumlarda, ölümlerde, üç aylarda vs. helva yapılıp ikram edilir. Samanu adı verilen Nevruz aşısı bazı bölgelerde helva şeklinde yapılır ve bu yemek çeşitli adetlerde halka dağıtılır. Özbek kültüründe de ayrı bir öneme sahiptir. Şifa veren bir cennet yemeği olduğuna inanılır.

h. 009/01, 009/02, 009/04, 009/06, 009/08, 009/10, 009/11, 009/12

h.-yi täring 083/07

häm -148- cümle düzeninde görevdeş iki sözcüğün arasına gelerek kullanılan bir bağ, bağlaç.

h. 001/13, 002/07, 007/12, 009/07, 009/08, 010/14, 022/04, 026/05, 028/01, 028/11, 029/01, 029/02, 029/04, 029/06, 029/08, 029/10, 029/12, 029/14, 035/10, 042/02, 049/09, 050/09, 051/10, 051/14, 055/07, 058/09, 060/06, 066/16, 073/07, 080/01, 080/13, 081/03, 083/13, 086/10, 087/03, 088/06, 088/11, 093/05, 099/12, 101/03, 102/14, 104/10, 104/14, 106/07, 106/09, 109/02, 109/03, 109/04, 110/05, 110/07, 111/07, 113/14, 114/02, 114/06, 114/08, 115/05, 118/07, 120/02, 123/09, 128/06, 129/03, 133/11, 134/12, 140/09, 147/01, 155/04, 155/09, 156/10, 157/02, 157/12, 159/04, 160/15, 161/05, 163/03, 168/07, 173/04, 176/09, 178/07, 183/08, 183/09, 184/06, 185/07, 185/10, 185/14, 188/09, 189/09, 190/06, 190/07, 191/12, 200/06, 202/09, 202/13, 203/07, 203/09, 203/17, 203/28, 203/41, 203/43, 204/03,

204/05, 204/07, 204/08, 204/11, 204/12, 206/01, 210/09, 212/09, 213/02,
214/02, 218/08, 224/08, 224/12, 225/01, 225/11, 226/04, 226/10, 227/13,
231/06, 234/09, 234/10, 238/07, 240/03, 243/04, 244/02, 247/02, 247/06,
247/14, 249/01, 251/07, 252/11, 253/03, 255/02, 256/11, 257/07, 259/06,
260/11, 269/04, 272/09, 274/04, 274/10, 278/14, 281/06, 284/04, 285/03,
288/08, 291/09

hämä -41- bir türdeki her şey, bütün, hepsi.

h. 012/07, 014/02, 016/02, 029/07, 032/04, 036/06, 037/11, 040/04, 057/07,
075/04, 081/04, 084/11, 093/11, 097/13, 113/01, 137/08, 146/03, 157/14,
161/04, 175/07, 179/11, 181/02, 185/09, 186/07, 203/07, 208/10, 210/11,
222/04, 226/09, 231/10, 238/08, 250/03, 258/01, 258/02, 258/02, 258/08,
261/05, 270/08, 287/13

h.+ gä 226/10

h.+ si 248/04

hämäl -1- Boğa ve Balık burçları arasında kalan burçtur. (ÖTİL) Kuzu, koyun, koç. On iki burç içinden bir tanesi olup koyun takımyıldızının dünyaya etkisinden dolayı bu adla anılır. Koç burcu olarak bildiğimiz bu burca Güneş, Mart'ta girer. Bu gün, İlkbahar başlangıcı olup gece ile gündüz bu günde eşit olur. (ADŞS)

h. 060/02

hämân -2- derhal, hemen, şu anda, acele olarak, çarçabuk.

h. 068/13, 113/06

hämânâ -4- (bkz. hämân)

h. 009/10, 142/06, 192/01, 248/02

hämädäm -18- can ciğer dost, hemsohbet. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 028/14, 051/12, 102/02, 104/01, 134/01, 148/10, 148/11, 160/15, 172/08,
173/06, 204/08, 214/01

h.+ im 191/11

h.+ ing 168/13, 247/07

h.+ ingiz 093/12

h.+ ingizdir 150/07

h.+ lik 247/07

hämhânä -1- (bkz. hämxânä)

h. 174/10

hämifä -34- daima, her zaman.

h. 002/14, 006/10, 013/03, 024/03, 025/09, 027/10, 046/06, 065/07, 068/12, 074/08, 081/06, 088/18, 095/02, 108/11, 113/09, 115/02, 116/07, 123/05, 141/11, 159/13, 162/03, 170/05, 185/11, 186/03, 186/11, 192/07, 203/11, 206/13, 241/10, 243/03, 251/05, 258/112, 59/08, 274/13

hämiyät -2- kendinin veya kendisine benzeyen kişilerin ar ve namuslarını başkalarının saldırılarına karşı koruma özeni.

h. 132/07, 228/05

hämklär -8- bir işi birisiyle becermek, aynı işi yapan, aynı işte olan.

h. 031/06, 114/02, 145/03, 145/04

h.+ i 028/14, 062/14, 172/08

h.+ imiz 154/05

hämnefäs -2- yakın ortak, ülfet, dost.

h. 117/07

h.+ im 196/02

hämnişin -1- oturup biriyle sohbetleşmek, ülfet.

h. 076/05

hämpeşä -1- sanatı bir, aynı sanatta bulunan.

h. 172/08

hämrah -1- yoldaş, aynı yolda giden.

h. 248/07

hämrange -2- bir renkteki, rengi bir olan, rengi benzeyen.

h. 071/12, 097/09

hämraz -1- sırdaş, mihriban, en yakın dost.

h. 282/10

h ms f r -1- bir kimse ile yola, sefere çıkan kişi.

h. 259/06

h mx n  -2- aynı hanede yaşayan, bir evde yaşayan, refik. Bir dizede “+lik” ekiyle türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 033/02, 092/14

h ng m -1- zaman, devir, ağ, mevsim.

h. 195/10

h n z -10- şu an, şu vakitte, ancak.

h. 103/01, 103/02, 103/04, 103/06, 103/08, 103/10, 103/12, 103/14, 217/03, 225/04

haq -9- doğru, gerçek, adalet İki dizede “+lı” ekiyle türemiş bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 082/09, 098/03, 245/09

h.+ ı 004/04, 044/11, 201/09, 250/09

h.+ lı 129/14, 135/04

haq r t -1- kötü sözlerle bir kimsenin izzet-i nefesine dil uzatma, k c mseme, k c k görme.

h.+ l rki 139/12

haqıqat-8- gerçekten olan, bir şeyin aslı ve esası, doğruluk.

h. 007/11, 239/07, 280/01, 289/13

nur-ı h. 007/10

nur-i h.+ ki 246/11

h.+ ni 064/15

nur-ı h.+ ni 007/09

haqıqatp r st -1- adalet ile iş tutan, hakkı ve hakikatı seven, dürüst.

h. 246/05

haqıqatp rv r -1- hakikati, doğruyu seven.

h.+ im 203/43

haqıqıy-3- gerçekten de var olan, gerçekte olan.

h. 007/02, 033/14, 155/07

haqır -1- değersiz, kimsenin hürmet etmediği.

h. 124/14

hār -353- birden fazla şeyin ifadelenişinde sözler ile kullanılan sıfat; zaman ve yer sözcüklerinin önüne gelip onları belirten sözcük.

h. 001/03, 001/09, 003/01, 003/07, 003/14, 005/01, 006/09, 011/03, 011/04, 011/14, 012/04, 013/02, 016/07, 018/09, 018/02, 019/06, 019/07, 019/11, 019/12, 020/10, 022/09, 022/11, 023/14, 026/13, 027/05, 028/01, 030/05, 030/08, 030/08, 030/10, 031/06, 031/06, 031/08, 032/08, 032/10, 032/12, 032/14, 035/01, 035/05, 035/07, 036/09, 039/05, 040/06, 040/11, 041/02, 041/03, 043/01, 043/13, 044/01, 044/05, 044/06, 045/09, 046/01, 045/03, 046/10, 047/04, 048/04, 048/10, 049/05, 049/08, 049/10, 049/03, 050/05, 051/08, 052/01, 052/11, 053/09, 055/01, 056/05, 057/13, 058/09, 059/03, 059/11, 060/05, 060/07, 060/13, 061/03, 061/08, 062/06, 063/04, 063/07, 064/03, 064/05, 064/10, 064/13, 065/04, 066/14, 066/15, 068/02, 068/11, 069/02, 069/08, 069/13, 070/03, 070/08, 070/07, 071/03, 072/02, 072/14, 073/09, 073/09, 073/11, 074/11, 075/07, 077/01, 077/04, 078/04, 078/05, 078/11, 080/09, 081/05, 082/03, 082/14, 083/10, 083/15, 083/15, 083/25, 084/03, 084/15, 084/16, 085/05, 085/08, 085/12, 085/12, 086/12, 088/12, 090/04, 090/05, 092/08, 094/09, 094/13, 095/01, 095/04, 095/13, 097/06, 097/10, 099/11, 100/09, 101/05, 103/02, 108/02, 108/04, 108/08, 108/09, 109/03, 110/02, 110/04, 110/10, 110/14, 111/09, 111/13, 112/02, 112/10, 114/05, 114/13, 114/14, 119/03, 119/13, 120/06, 120/12, 121/04, 121/09, 122/10, 123/01, 123/08, 124/04, 125/03, 125/09, 127/07, 129/01, 130/04, 130/05, 130/10, 130/13, 132/02, 135/06, 136/05, 137/01, 137/11, 139/17, 140/12, 143/03, 144/02, 144/03, 144/05, 146/07, 143/09, 150/03, 150/05, 150/11, 155/08, 155/11, 156/17, 159/10, 160/05, 160/12, 161/03, 162/04, 162/10, 162/13, 163/02, 164/13, 168/05, 168/10, 170/14, 172/01, 172/11, 173/09, 173/11, 175/04, 176/03, 177/05, 177/11, 179/08, 181/13, 181/14, 183/06, 184/06, 184/16, 185/10, 185/13, 186/06, 191/04, 194/03, 194/05, 194/06, 196/02, 197/03, 202/06, 203/21, 203/23, 205/03, 205/05, 209/12, 210/03, 210/13, 211/03, 211/05, 212/01, 212/15, 214/01, 214/03, 214/11, 215/13, 216/10, 217/09, 219/13, 220/04, 220/07, 220/09, 222/02, 222/06, 222/07, 222/12, 223/03, 224/01, 225/06, 228/05, 230/05, 230/07, 231/02, 231/08, 234/07, 234/08, 235/01, 235/14, 238/03, 238/05, 239/11, 240/05, 240/10, 241/04, 241/05, 241/06, 241/11, 241/13, 241/14, 244/05, 245/11, 247/12, 249/01, 249/09, 249/14, 250/05, 250/11, 251/01, 251/02, 251/04, 251/06, 251/07, 251/08, 251/10, 251/12, 251/14, 256/01, 256/06, 256/10, 257/05, 259/03, 260/05, 260/07, 263/13, 264/13, 265/10, 267/03, 267/08, 268/10, 268/10, 269/07, 269/13, 270/11, 271/03, 272/05, 272/11, 273/09, 274/04, 274/06, 274/08, 274/11, 275/05, 275/07, 276/05, 278/01, 279/14, 280/11, 281/03, 283/03, 284/11, 286/05, 286/12, 287/05, 287/08, 287/08, 289/08, 290/10

h.+ nä 230/01, 278/02

h.+ nâkim 122/07

hârikât-2- kımıldanma, davranış.

h. 097/05, 156/17

hârâm -2- helal olmayan, şeriat ve dine göre yenmesi, içilmesi, dokunulması ve kullanılması yasak olan.

h. 121/07, 225/02

hârârât -4- güçlü derecedeki sıcaklık, bir cisme ait sıcaklık.

h. 019/08, 183/08, 281/08

h.+ idâ 079/03

Hârâzm -1- Harezmi, Özbekistan'ın güneybatı kesiminde bulunan bir il. Ceyhun'un aşağı çıkışındaki Harezmi Vahasında yer alır.

H. 180/11

hârgiz -1- (bkz. hârgiz)

h. 127/09

hârgiz -2- asla, hiç.

h. 025/03, 251/07

hârmâng -2- iş yapan veya yol yürüyüp gelen kişiye hâl-hatır sormak, ondan medet dilemek için söylemiş.

h. 059/03, 071/02

hârnâ -16- her ne, ne olsa da.

h. 001/04, 020/11, 078/10, 090/13, 116/13, 126/06, 127/14, 154/08, 167/14, 167/13, 183/07, 190/03, 250/13, 255/13, 261/05

h.+ kim 234/01

hârqayu -2- herhangi bir, her nereye.

h. 165/11, 195/10

hâryân -1- aynı yan, aynı yön.

h. 163/09

häsäd -5- başkasının iyi hallerini veya zenginliğini istemeyip kendisinin o hallere ve zenginliğe sahip olmasını istemek, çekememezlik, kıskançlık. Bir dizede “+li” ekiyle türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 025/11, 192/07, 253/07

h.+ lâr 086/06

h.+ li 120/07

hâsil -26- yere ekilen ekinlerden veya bitkili meyvelerden alınan ürün. Bir dizede “+süz” ekiyle türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 002/02, 030/05, 039/13, 056/14, 071/08, 124/05, 176/08, 209/09, 211/08, 234/08, 264/03

h.+ gâ 014/04, 045/08, 055/04, 065/04, 065/05, 179/09, 263/06

h.+ i 060/11, 097/12, 181/10, 291/07

h.+ imiz 175/12

h.+ imü 215/14

h.+ in 187/11

h.+ siz 023/10

hâsildâr -1- çok ürün veren, ürünü bol olan.

h. 234/05

hâsrât -5- ruhî azap, gam, kaygı, özleyiş, iç çekme.

h. 036/11, 126/14, 151/11, 281/09

h.+ i 107/07

hättâ -2- Harf-i atıftır, gaye bildirir. Ve (fazla olarak, kadar, bile, dahi, hem de...) anlamlarına gelir.

h. 029/02, 209/02

hävâ -28- hava, yer ile gök arası, hafif yel, dünyayı çeviren atmosfer, kibr. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 002/12, 005/06, 024/12, 060/15, 061/02, 087/02, 101/10, 124/09, 130/01, 130/02, 226/04, 237/08, 262/14, 273/05

kâsb-i h. 005/06, 015/03, 046/14, 109/08

h.+ dâ 068/04, 273/07

h.+ dän 025/14
h.+ gä 056/03, 129/04
käs-b-i h.+ lâr 054/02
h.+ lârnî 015/06
h.+ li 219/10
h.+ si 216/03
h.+ sidâ 003/11

hävâdis -2-“Hadise” sözcüğünün çoğuludur; yeni olaylar, yeni sözler, ilgiyle ilgili karşılanan haberler anlamlarındadır.

h.+ lâr 088/04, 134/03

hävâlâb -1- yukarı, havaya yükselip.

h. 058/08

hâvâr -1- doğu, şark. Eserde “**mehr-i hâvâr**” tamlaması kullanılmıştır ve “doğunun güneşi” anlamına gelir.

mehr-i h. 183/08

häväs -3- bir şeye olan istek, meyl, arzu.

h. 025/03, 120/11

h.+ âm 093/02

häväsqâr -1- bir şeye heves duyan, arzusu olan, meyleden.

h. 131/11

Hävâ -1- Hz. Âdem’in zevcesi olup Âdem cennette uykuda iken sol kaburgasındaki bir ege kemiğinden yaratılmıştır. “Ümmü’l-beşer (insanlığın annesi)” lakabıyla anılır. Kız ve erkek, çifter çifter 48 çocuğu olmuştur. Âdem’den bir yıl sonra vefat etmiştir. Havvâ diye anılır. Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçer. (ADŞS)

H. 183/02

hävz -1- havuz.

h. 260/09

hâyâ -4- hicap, utanma, edep, namus, Allah korkusu ile günahattan kaçınmak.

h. 061/06, 225/05, 262/06

h.+ si 113/14

h y b t -1- kusur, suç.

h.+ in 286/07

h y t -18- yaşam, hayat, dirilik, canlılık.

h. 018/14, 122/09, 143/05, 235/01, 280/09

 b-i h. 060/03

h.+ i 123/06, 132/01, 234/01

h.+ im 019/09, 134/03, 152/08, 187/07, 203/45, 233/07

H.+ in 114/03

h.+ ing 036/15

h.+ ingni 135/11

h y b t -2- korku ve saygı duygularını birden uyandıran h l veya gösteriş. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 178/05

h.+ li 023/08

h y d  - -3- barışa mecbur kalmak, sürmek, sürgüne göndermek, yeri  letle sürüp yumuşatmak.

h.- b 165/08

h.- m q 137/14

h.- ng 082/05

h yf -9- birisi için sarf edilen şeyin o kişi için münasip olmadığını söyleyiş, haksızlık, z l m, cevr. (vah vah, yazık, eyvahlar olsun anlamlarında kullanılır.)

h. 129/01, 129/02, 129/04, 129/06, 129/08, 129/10, 129/12, 129/14, 225/13

hayhay-1- “h y”; bir kişinin dikkatini kendi üstüne çekmek için söylenen sözcük, “ey” anlamında  nlem.

h. 253/04

hayqır - -1- yüksek sesle çağırmak, bağırmak.

h.- ib 178/05

h yran -12- çok takdir edilmiş, çok beęenilmiŐ. Sözcük “bol-” ve “q l-” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.

h. 041/14, 106/12, 200/02, 218/04, 281/09, 288/02

h.+ dir 142/05

h. et r 078/06

h.+ im n 035/11

h.+ ligimg  041/13

h.+ m n 029/11, 139/15

h yr t -15- bir Şey karşısında Şaşırıp kalmak, ne yapacağını bilememek.

h. 183/03

h.+ d  064/10, 106/11, 114/06, 119/07, 189/03, 194/06, 213/10, 232/11, 268/03,
272/04, 274/10, 275/02, 277/09, 287/15

h yv n -4- canlılık, dirilik, canlı Şey, insanı da içine alan bütün canlılar.

h. 016/12, 231/04

h.+ d  122/02

z l l-i  b-i h.+ img  118/04

h z r -1- “q l-” fiiliyle birlikte kullanılmıştır ve “kendini tartmak, tedbir almak, saklanmak” anlamlarına gelir.

h. 250/10

h zıq -5- en tecrübeli, maharetli, mahir.

h. 009/09, 283/02, 290/11

h kim-i h.+ ım 102/09

h kim-i h.+ ın 265/08

h zir -3- hazır, mevcut, var, bir iş veya hareketi beceriŐe yatkın olan.

h. 031/02, 185/12

h.+ gi 032/11

h zl -4- ciddi olmayan söz, uydurma, yalan konuşmak.

h. 125/11, 135/14, 269/05, 269/06

heç -5- asla, hiç, mutlak.

h. 005/12, 020/11, 025/11, 108/10, 230/06

heş -5- akraba.

h. 073/06, 076/08, 101/02, 111/09, 111/10

hicâb -2- yüze örtülen örtü.

h. 017/08, 179/14

hicrân -7- ayrılık, firak.

h. 051/07, 163/03, 232/02, 284/05

hâğ-ı h. 136/02

dâğ-ı h.+ imni 265/04

h.+ ki 232/01

hid -5- koku.

h. 179/05

h.+ lâr 060/09, 271/09

h.+ lârîn 002/12

h.+ lârîng 186/05

hikmât -22- herkesin bilmediği gizli sebep, aşırı bilgililik, sır, bilinmeyen nokta. Eserde “+li” eki ile türemiş yapılı bir sözcük karşımıza çıkar.

h. 047/08, 065/11, 153/03, 180/13, 194/05, 223/06, 270/13

âhl-i h. 242/07

h.+ dâ 264/05

h.+ din 230/07

h.+ gâ 116/10, 131/11, 162/08

h.+ lâr 252/14

âhl-i h.+ lâr 023/02

h.+ li 037/06, 139/09, 160/14, 231/03, 233/05, 279/14, 289/09

himâyâ -2- bir işte yardım etme, muhafaza, müdafa.

h.+ ng 186/04

h.+ si 101/01

himmät -2- birine yapılan iyilik, merhamet, yardım, bir işi yapmak için üstün hareket ediş.

h. 242/10

h.+ ing 202/11

Hindistân -1- Güney Asya'da bir ülke. Dünyanın en büyük yedinci coğrafi alanı ve nüfusu en kalabalık ikinci ülkesidir. Kuzeyinde Keşmir ve Çin, kuzeydoğusunda Nepal ve Bhutan, doğusunda Bangladeş ve Birmanya, güneydoğusunda Seylan, güneyinde Hint Okyanusu, kuzeybatısında Pakistan bulunur. Üçgene benzeyen Hindistan Yarımadası, ülkenin en büyük kısmını kaplar. Hint sanatı daha başlangıcından beri temelde kutsal bir sanat olmuş ve değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılarak sürmüştür.

H.+ gâçä 279/11

hirs -1- bir şeye olan güçlü istek, heves.

h.+ i 251/05

hiylä -1- aldatmak için izlenen yol, oyun.

h. 251/09

hizmät -1- birinin işini görme. Bu kelime eserde bir dizede “+çi” ekini alarak türemiş yapılı sözcük olarak karşımıza çıkar ve “bir iş gören” anlamında kullanılmıştır.

h.+ çilär 200/03

huhu -1- Papağan veya kumru gibi hayvanların ötüşlerini ifade etmek için kullanılır. Ayrıca “bir çeşit kuş” anlamı da vardır.

h.+ dämän Nätävänmän 225/10

hubâb -1- muhabbet, mahbub, sevgili olan.

h. 244/01

huquq -2- “Hak” sözcüğünün çoğulu; haklar, devletin tarafından belirlenen insanların uyması gereken kurallar, şeriat kitaplarında yazılan kurallar, kanunlar anlamlarındadır.

h. 196/03

h.+ ın 270/11

hurşid -2- güneş. Afitab, mihr ve şems de kullanılır. Divan şiirinde daha çok ışığı, parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Hem benzeyen hem de benzetilen durumundadır. Bazen güneş sevgiliye, bazen de sevgili güneşe benzer. (ADŞS)

h. 220/06
h.-i rāḥṣān 041/04

hur -1- İslam inancına göre güzel kız, çok güzel.
h. 139/09

huş -5- kişinin bir şeyi anlaması, idrak, akıl, kişinin akıllı yerinde olmaması hali.
h. 243/14, 284/04
h.+ i 052/12, 283/12
h.+ im 006/01

huşhävâ -1- hoş hava.
h. 105/02

huşyâr -14- uyanık, akıllı, zeki, uslu.
h. 012/11, 027/08, 031/01, 034/07, 069/10, 074/01, 084/24, 111/01, 164/04,
173/09, 268/07, 278/12, 282/03, 283/12

huzur -6- rahat, diçlik, feragat, bir kimeyi veya bir şeyin yanında olma.
h. 003/07, 036/10, 091/05, 156/07, 186/07, 232/07

hüccât -1- senet, vesika, delil, şahit.
h. 135/04

hücum -7- saldırma, hamle yapma, karşı çıkma. Sözcük “et-” ve “äylä-” fiilleriyle kullanılmıştır.

h. 026/13, 037/03, 151/12, 286/09
h. äyläb 088/04
h.+ idän 067/05
h.+ in 137/05

hükm -2- karar, açık fikir.
h. 195/13
h.+ in 074/11

hülkâr -3- Ülker ve Pervin diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Kamer

menzilinden olup sevgilinin benlerine benzetilir. (ADŞS)

h. 062/04, 171/04, 272/02

hünär -47- marifet, bilgililik, ustalık, maharet, bir durumdan kurtulmak için yapılan hile.

h. 007/14, 026/10, 029/08, 045/05, 046/03, 050/09, 055/06, 056/01, 064/03, 066/14, 084/13, 089/07, 090/07, 097/04, 100/07, 110/04, 124/07, 125/03, 133/11, 138/01, 140/07, 155/02, 157/08, 158/10, 173/04, 175/11, 208/04, 212/03, 235/06, 241/07, 250/01, 259/02, 270/09, 272/10, 279/07, 287/02, 289/02

ärbâb-ı h. 059/02, 070/10

h.+ dän 204/12

h.+ gä 010/03, 182/01

h.+ im 019/10, 258/11

h.+ ing 083/15

h.+ ni 138/12

h.+ ning 250/03

hünärmänd -2- evinde veya dükkânında bir ürün yetiştirip ondan kazanç sağlayan, kendi işinde çok usta.

h. 242/07, 256/02

hünärpärvär -1- hüner seven, hünerli.

h. 131/02

hür -22- özgür, azat, erkin. Sözcük “+lik” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır.

h. 032/01, 037/13, 075/11, 087/01, 095/03, 098/11, 110/09, 169/14, 176/06, 178/14, 179/01, 205/08, 234/10, 239/01, 241/07, 242/13, 250/05, 256/13

h.+ ligim 244/13

h.+ likdä 263/01

h.+ likkâ 089/13, 140/11

hürmät -32- bir kimse veya bir şeyin kıymetini bilip ona değeriyle davranma, ihtiram, itibar, haysiyet, şeref. Sözcük “+li” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır.

h. 023/06, 031/11, 055/10, 116/05, 139/04, 156/04, 158/03, 179/12, 184/16, 210/12, 261/03, 285/12, 287/03

sâhib-i h. 280/02

h.-i elim 169/03

h. äyläb 069/12

h.+ gä 026/12, 084/02, 166/02, 187/04

h.+ i 087/06, 152/04

h.+ idin 123/10

h.+ ingiz 093/14

h.+ li 032/06, 038/02, 075/16, 129/10, 152/10, 213/12, 231/01, 288/01

hürmätlä - -1-

h.- di 203/44

hüsn -12- güzellik.

h. 134/13, 148/11, 189/02, 238/09, 253/10

ziynät-i h. 167/04

h.-i kāmāling 083/14

ziynät-i h.-ü cämäl 167/03

h.+ igä 273/12

h.+ ingdä 038/11

sāfhä-i h.+ ingdä 152/12

h.+ ingni 041/14

I

ılğa - -1- görmek.

1.- mäs 271/04

İrâq -1- Şeşmakam sistemindeki altıncı makamın adıdır.

I. 042/14

ıssıq -1- sıcak.

1. 230/08

ısq -69- sevgi, muhabbet, aşk.

1. 001/01, 001/05, 001/07, 008/05, 013/14, 015/14, 016/03, 024/06, 040/05, 041/07, 046/05, 048/10, 051/07, 074/11, 079/03, 080/05, 107/05, 109/09, 117/09, 124/13, 132/01, 132/02, 132/04, 132/06, 132/08, 132/10, 132/12, 132/14, 157/09, 184/14, 193/02, 194/09, 194/10, 195/05, 214/03, 215/13, 244/10, 255/10, 262/02, 265/05, 268/10, 276/10, 279/10, 282/04, 283/15, 284/07

därdmänd-i 1. 102/09

1.-1 dâstânlärim 050/14

1.-1 mehring 115/01

1.-1 muhabbät 080/04

1.+ ı 228/01, 236/02

1.+ ıdä 003/03, 061/07, 076/09, 077/11, 130/06

1.+ ıdän 186/07, 273/10

1.+ ım 057/10

1.+ ın 048/11, 151/13, 265/11

1.+ ing 044/13

1.+ ingdä 147/09

1.+ ingdän 069/04

1.+ ingni 115/11

1.+ ini 248/12

1.+ ning 152/11

ısqbâz -1- heves, aşk bağlayan, hevesli.

1. 255/14

ışqıy -1- aşk ve muhabbete yemin, aşkı ifade eden.

1. 115/07

ışyâqmas -1- tembel.

1. 259/05

ıztırâb -7- acı, elem, sıkıntı.

1. 013/04, 017/06, 061/06, 244/14, 281/08, 284/03, 288/05

İ

i -3- Eserde üç dizede “**u/ü**” bağlacı yerine kullanılmıştır, “ve” anlamındadır.
i. 229/08, 277/06, 278/08

ibâ -2- bir endişe ile araniş, ayıp, hayâ.
i. 080/07, 237/06

ibârât -1- teşkil bulan, düzülen, meydana gelmiş, toplanmış.
i.+ dâ 252/10

ibrât -14- insanlar için örnek olan, iş, hareket, olay. Sözcük eserde “**+li**” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır.
i. 018/04, 024/05, 154/13, 156/15, 162/03, 176/07, 183/16, 259/03, 260/13, 280/11
i.+ gâ 116/12
i.+ li 029/04, 046/07, 245/01, 285/13

ibrâtnâmâ -5- ibret gösteren, ibret veren.
i. 030/11, 085/05, 129/13, 155/15, 187/12

ibtidâ -1- bir iş, hareket veya durumun başlangıcı, öncesi, başlangıç zamanı.
i. 001/01

icâbât -1- kabul etmek, kabul olmak. Eserde bir dizede “**+lik**” ekiyle türemiş halde karşımıza çıkmaktadır ve “kabul ediliş” anlamındadır.
i.+ lik 013/08

icâd -14- vücuda getirmek, yeniden bir şeyi meydana getirmek. Eserde “**et-**” ve “**qıl-**” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır.
i. 014/13, 032/14, 075/03, 117/06, 143/12, 196/08, 209/02
i. etâimiz 089/08
i. etdik 140/08
i. etib 022/07, 212/13, 241/07
i.+ idâ 242/08
i.+ ini 055/05

icrâ -2- bir işi yürütmek, yerine getirme.

i. 089/06

i. äyläsäng 074/11

iç - -9- bir şeyi içmek.

i.- gän 016/02, 230/08

i.- gäylär 063/05

i.- ib 065/05, 254/16

i.- ilsä 254/09

i.- mäkdin 225/09

i.- mäsä 230/14

i.- säm 016/08

iç -10- iç, dahil.

i.+ idä 055/10, 084/07, 156/18

i.+ igä 171/02

i.+ indä 016/14, 158/11, 253/03, 254/13, 278/03, 285/12

içrâ -68- arasında, içinde.

i. 002/09, 010/13, 018/08, 019/02, 022/02, 032/09, 035/01, 036/04, 048/14, 060/08, 067/15, 069/11, 074/02, 077/02, 083/18, 084/21, 084/27, 088/16, 090/12, 091/01, 093/14, 097/01, 100/11, 101/06, 113/03, 117/03, 123/06, 132/01, 133/05, 134/03, 151/03, 153/04, 154/08, 164/04, 164/06, 164/09, 173/08, 174/03, 174/06, 183/07, 187/04, 189/08, 191/01, 195/12, 197/14, 203/33, 212/06, 216/05, 231/11, 234/01, 237/08, 244/01, 244/02, 244/04, 244/06, 244/08, 244/10, 244/12, 244/14, 249/07, 253/05, 254/11, 266/06, 268/06, 272/08, 276/07, 282/12, 287/01

idrâk -13- biliş, düşünüş kabiliyeti, zihn, feraset.

i. 021/12, 085/04, 113/13, 133/11

i.+ i 125/02, 240/03

i.+ igä 141/05

i.+ im 194/13, 200/12

i.+ in 058/05

i.+ ing 123/03, 172/13

i.+ ingni 023/09

iflâs -2- çirkin, kirli, pis, murdar.

i. 082/11, 165/05

ifşâ -1- aşikâr, fâş etme, ortaya çıkarma.

i. 248/12

iftixâr -3- şan ve şeref hissi, övünme.

i. etâr 080/10

i.+ imiz 073/02

i.+ imsân 215/08

iğvâ -1- araya nifak veya bozgunculuk sokma, ittifakı bozma, iftira atma, yalan, yanlış şey söyleme.

i.+ si 268/12

ikâv -5- iki kişi veya iki şey.

i. 183/11, 201/04, 208/05, 234/07

i.+ ni 095/08

iki -4- (bkz. ikki)

i. 007/06, 158/18

i.+ miz 174/10

i.+ si 280/03

ikki -13-birden sonra gelen ve bu ifadeyle söylenen sayı.

i. 093/11, 097/05, 137/14, 152/11, 168/12, 192/07, 201/04, 207/05, 231/13, 240/07, 240/08, 268/04

il -7- kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan kısmı, el.

i.+ gi 275/02

i.+ gidâ 077/02

i.+ gigâ 107/10

i.+ gin 034/04

i.+ gingdâ 016/11

i.+ ginggâ 029/12

i.+ gini 044/10

ilâ -145- kelimenin sonuna gelerek diğerkelimeyle bağlanmasını sağlayan, eş görevli sözcükleri birbirine bağlayan bağlaç.

i. 004/13, 005/05, 005/08, 007/03, 007/05, 010/05, 012/14, 013/03, 013/13, 016/03, 016/04, 016/06, 016/10, 016/12, 017/01, 020/09, 022/10, 023/03, 023/14, 025/14, 027/12, 028/07, 028/13, 031/06, 034/02, 036/03, 040/05, 042/04, 045/10, 056/05, 058/07, 059/04, 060/07, 064/11, 068/08, 070/02, 070/06, 075/12, 077/08, 077/12, 078/01, 078/05, 079/02, 079/12, 080/08, 080/11, 080/12, 081/08, 084/05, 084/11, 084/21, 089/10, 089/14, 090/04, 090/06, 093/07, 094/09, 097/03, 097/09, 100/03, 101/08, 108/07, 108/13, 109/10, 115/02, 116/02, 117/04, 117/07, 118/09, 121/09, 121/10, 122/04, 122/14, 123/12, 126/04, 128/05, 132/06, 136/08, 141/13, 144/06, 150/10, 156/01, 156/04, 157/03, 162/09, 164/03, 170/02, 171/14, 175/07, 178/08, 179/04, 180/12, 182/04, 182/05, 187/06, 190/01, 192/04, 196/04, 196/13, 209/11, 210/06, 215/03, 216/13, 219/01, 221/12, 222/10, 223/04, 223/05, 223/07, 223/14, 224/06, 229/11, 231/13, 231/16, 234/12, 235/06, 235/09, 236/08, 238/12, 241/04, 242/06, 242/12, 247/05, 248/14, 250/02, 252/08, 253/11, 255/08, 261/13, 262/13, 264/14, 271/06, 272/03, 275/09, 276/03, 276/04, 277/06, 277/08, 280/11, 281/09, 283/04, 283/15, 288/14, 289/03

ilâc -3- deva veren madde, ilaç, tedbir, çare.

i. 044/05, 139/15

i.+ im 213/14

ilân -1- yılan.

i.+ dek 244/04

ildâm -1- tez hareket eden, çevik, kıvrak.

i. 251/08

ildiz -3- bitkilerin yerden su ve gıda almalarını sağlayan damarları, kök.

i. 271/07

i.+ in 137/06, 144/07

ilğâr -4- ileri, ilerici, öncü.

i. 073/09, 084/16, 172/11

i.+ ini 208/13

ilhâm -5- esin, icad edici ve yaratıcı bir hale bürünme. Sözcük eserde “â1-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

i. 007/07, 027/12, 161/14

i.+ im 149/12

i.+ imgä 117/06

İliç -1- Vladimir İlyiç Ulyanov, bilinen ismiyle Lenin'dir. (ayrıca bkz. Lenin)

İ. 239/07

ilin - -2- ele düşmek, tuzağa düşmek, tutulmak.

i.- di 008/04, 201/03

ilm -68- kişinin okuma, yazma ve hayatî tecrübe kazanması için öğrendiği bilim, fen.

i. 010/01, 010/03, 010/05, 010/07, 010/11, 018/07, 019/06, 022/03, 022/15, 027/05, 029/08, 030/01, 030/02, 036/01, 036/07, 037/05, 045/05, 050/09, 068/01, 068/03, 073/07, 075/12, 086/08, 087/04, 090/06, 112/05, 114/03, 124/07, 124/08, 131/01, 131/02, 131/03, 131/09, 138/01, 143/11, 143/12, 149/07, 153/05, 170/13, 172/14, 180/13, 182/01, 182/04, 188/03, 196/09, 204/12, 212/03, 232/06, 246/03, 250/02, 250/03, 264/05, 274/05, 274/11, 289/11

sâhib-i i. 090/07, 175/11, 208/04

vücut-i i. 291/04

i.+ i 078/03

âyinä-yi i.+ i 055/12

i.+ idä 059/05, 181/02, 185/06

i.+ igä 037/10, 216/11

i.+ ing 129/05, 274/08

ilticâ -5- Hüda'ya ilâhî güce sığınma.

i. 008/12, 024/13, 024/14, 101/04, 192/06

iltifât -10- kişiye edilen merhamet, himmet, dikkat ve itibar, iyi muhabbet.

i. 004/09, 117/05, 157/14, 192/11, 197/14

i. äyläb 151/10

i.+ i 158/03

i.+ in 217/14

i.+ ingni 024/03, 174/05

imâ -1- mimiklerle veya baş oynatılarak yapılan işaretler.

i. 282/11

imân -1- Allah'a olan inanç, itikad.

i. 016/06

imârât -1- büyük ev, yapı, bina.

i. 154/10

imkân -25- bir iş, hareket veya maksat için yararlanılan uygun şart, olanak.

i. 022/02, 041/06, 055/02, 106/06, 112/14, 150/08, 176/08, 211/06, 256/10, 264/06, 267/08

i.+ dän 030/04, 179/08

i.+ i 010/06, 234/06

i.+ igä 112/14

i.+ lär 065/04, 075/12, 207/12

i.+ läri 177/05

i.+ lärim 050/12

i.+ lärimiz 070/12

i.+ läрни 146/06

i.+ ni 143/06, 179/08

imlä - -1- ima ile çağırmaq.

i.- şgäy 253/10

imtihân -9- sınav, güç, direnme ve dayanışma gerektiren, sonunda deneyim kazandıran zor bir durum.

i. 150/11, 151/13, 169/08, 188/06, 247/10, 265/11

i.+ im 203/20

i.+ ing 129/06

i.+ ingmân 147/10

imtiyaz -1- benzerlerinden ayrılmak, farklı olmak, herkes için verilmeyen hak ve hukuk.

i. 081/14

imzâ -8- kişinin kendi eli ile attığı şekil.

i. 014/14, 039/10, 091/14, 143/09, 145/09, 145/10, 249/02

i.+ lär 211/09

inâm -2- nimet vermek, iyilik etmek.

i. 161/10, 195/01

inân -2- idare, yönetim.

i.+ im 203/38

i.+ ing 129/12

incener-2- mühendis.

i. 055/11

i.+ lâr 178/07

incü -2- inci.

i. 072/04, 278/04

inçinin -1- şundan, şunun gibi.

i. 253/05

indâmäs -8- suskun, çok konuşmayan.

i. 107/01, 107/02, 107/04, 107/06, 107/08, 107/10, 107/12, 107/14

indin -1- öbür gün.

i. 078/07

inkâr -1- yaptığını ve söylediğini gizleme, reddetme, yapmadım deme.

i. 111/06

insâf -9- adalet ve vicdan duygusu ile iş tutuş duygusu ve kabiliyeti, merhamet ve adalet çerçevesinde davranma.

i. 030/02, 123/01, 153/05, 231/13, 238/12, 245/10, 253/11, 261/11

i.+ im 225/02

insân -72- âdem, beşer. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır.

i. 010/13, 018/05, 022/04, 030/13, 032/01, 035/01, 055/01, 059/02, 086/12, 090/01, 090/02, 090/13, 090/14, 111/04, 116/05, 122/02, 123/07, 123/08, 139/03, 172/07, 183/01, 183/14, 206/08, 218/08, 230/02, 230/14, 231/01, 231/04, 231/05, 232/04, 250/01, 259/01, 267/12, 274/09, 288/07

i.-i kâmil 139/17
i.+ çä 139/04, 259/02
i.+ dä 122/01, 123/01
i.+ dägi 022/07, 139/01
i.+ dän 030/14
i.+ dir 274/07
i.+ gä 069/07, 088/12, 116/05, 184/15, 261/04, 274/11, 276/09
cümle-i i.+ gä 223/01
i.+ ki 029/08, 139/04
i.+ kim 250/13
i.+ lär 038/02, 065/02, 132/03, 231/01, 248/03
i.+ lârni 146/14
i.+ lik 225/12
i.+ ni 029/07, 121/05, 123/07, 143/04, 288/07
i.+ ning 078/11, 132/01

inşâ -5- edebiyatta düz yazı, nesir.
i. 004/14, 142/14, 209/14, 248/14, 257/14

intil - -8- atılmak, heveslenmek, özenmek, peşinde olmak.
i.- ib 114/05, 249/06
i.- ing 082/07, 150/11
i.- iş 175/06
i.- mäsâ 014/10
i.- ür 182/01, 247/14

intizâm-2- disiplin, intizam, tertip, düzen.
i. 170/12
i.+ ing 261/10

intizâr -11- sabırsızlıkla beklemek, hasret.
i. 040/02, 061/11, 118/05, 193/04, 237/03
i.-ı maqdämidir 103/06
i. äylâb 288/01
i.+ im 199/10

i.+ imän 008/11
i.+ ing 106/05
i.+ ingmän 074/09

ip -1- pamuk veya ipekten yapılan, dokumada kullanılan materyal, iplik.
i.+ i 200/07

ipäk -3- mülayim, nazik, ipek böceğinden elde edilen iplik.
i. 262/03
i.+ dek 138/05
i.+ din 066/16

iqbâl -30- bahtlı takdir, parlak gelecek, baht.
i. 007/13, 030/01, 072/13, 073/01, 089/09, 143/13, 158/05, 161/09, 170/01,
170/02, 170/04, 170/06, 170/08, 170/10, 170/12, 170/14, 206/13, 243/07
yâr-i i. 155/12
i.+ i 084/08, 181/13, 188/01, 224/04
i.+ im 031/03, 092/09, 178/01, 220/08
subh-i i.+ im 133/03
i.+ ing 026/03, 069/05

iqrâr -4- itiraf ediş, açıktan söyleyiş,
i. 057/10, 111/06, 164/10
i.+ im 103/10

irâdâ -4- bir şeyi yapmak veya yapmamak için olan güç, istek, arzu.
i. 022/09, 090/05, 132/07
i.+ ng 259/09

isfihân -1- İsfihan'da yapılan kılıç.
i.+ ni 229/08

İskändâr -1- Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de Makedonyalı İskender'dir. Hayatları, yaşadıkları bölgeler ve başarıları yönünden birbirlerine çok benzemektedirler. Sanılanın aksine bu iki şahsiyet birbirinden tamamen farklıdır. (ADŞS)

İ. 038/04

islâh -2- bir şeyi düzeltme, iyileştirme, onarma.

i. 158/07, 231/13

ism -2- isim, ad.

i.+ ing 158/09, 160/13

istâ - -44- istek veya talep hissetmek, istemek.

i. 204/13

i.- b 077/05, 193/03, 276/07

i.- gän 154/13, 178/11

i.- gänçä 117/07, 264/03, 283/05

i.- mä 022/14, 025/11

i.- mäs 215/09

i.- ng 150/08

i.- r 046/01, 046/02, 046/04, 046/06, 046/08, 046/10, 046/12, 046/14, 077/01, 077/02, 077/04, 077/06, 077/08, 077/10, 077/12, 077/14, 156/03

i.- sä 055/01, 056/03, 068/05, 209/10, 235/03, 280/07

i.- säk 073/08

i.- säng 027/10, 030/01, 122/09, 124/11, 173/02, 278/03

istäg -7- (bkz. istäk)

i.+ i 148/13

i.+ im 020/11, 071/13, 214/13, 216/13

i.+ imni 196/01

i.+ ing 008/13

istäk -1- istek, kişinin bir şeye olan sahip olma hissi.

i. 065/04

istävçi -1- isteyici, isteyen, arayan.

i. 025/09

istehkâm -1- savunma için kurulan tuzak, duvar, askeri yapı.

i. 286/14

istiğnâ -7- itibarsızlıkla bakış, dikkatsizlik, kendini pervasız gösteriş, naz.

i. 004/01, 006/14, 038/11, 265/01

i.+ läri 192/05

i.+ midür 168/07

i.+ ni 133/13

istiğâmât -1- “Bir yerde yaşamak, durmak, hayat geçirmek” anlamlarındadır ve “qıl-” fiili ile kullanılmıştır.

i. 259/11

iş -100- insanın yaratmak için verdiği uğraş, mihnet, hizmet, hüner, görev, uğraş, icraat, mesai.

i. 019/11, 039/09, 065/01, 066/02, 066/12, 067/12, 068/02, 068/11, 071/03, 075/03, 078/01, 082/13, 086/12, 089/05, 091/01, 111/10, 114/04, 115/04, 116/13, 128/11, 128/12, 140/06, 145/02, 165/11, 173/11, 176/03, 176/04, 181/13, 203/37, 207/11, 211/01, 211/05, 211/13, 228/09, 229/10, 251/07, 259/02, 261/05, 283/08

i.+ çi 012/05

i.+ dâ 073/09, 095/04, 111/12, 170/14, 172/11, 208/10, 211/07, 274/11

i.+ gâ 050/05, 055/09, 056/05, 084/03, 138/05, 139/15, 146/04, 172/05, 177/11, 185/10, 203/21, 205/03, 235/05, 267/10, 274/08

i.+ i 049/04, 056/09, 111/02, 112/03, 208/11, 231/12, 232/11, 248/03, 265/01, 265/02, 265/04, 265/06, 265/08, 265/10, 265/12, 265/14

i.+ im 218/04, 225/09, 284/05

i.+ in 078/04, 206/02

i.+ ing 135/10

i.+ lär 154/03, 212/02, 231/18, 274/12

i.+ lãrdâ 267/03

i.+ lãrni 203/19

i.+ ni 027/07, 031/08, 059/03, 086/05, 095/01, 206/08, 216/10

işân - -1- hakikati gerçek deyip bilmek, inanmak.

i.- mã 025/05

işânç -2- hakikati kabul ediş, inanç.

i. 090/03, 274/16

- işâret** -4- el, göz veya baş ile yapılan eylem, ima.
i. 034/03, 117/05, 125/09
i.+ lâr 040/09
- işçi** -6- emekçi, kendi kuvveti ile hayat geçiren kişi, işi yapan.
i. 065/01, 094/02, 143/10, 256/12, 260/12
i.+ lâr 178/07
- işlä -** -40- iş ile meşgul olmak, hizmet etmek, becermek, icat etmek, çalışmak.
i. 156/03
i.- b 012/01, 012/02, 012/04, 012/06, 012/08, 012/10, 012/12, 012/14, 018/12, 045/11, 066/10, 099/05, 181/05
i.- di 263/01
i.- dik 175/09
i.- dim 149/11, 190/04
i.- gändä 023/09
i.- mäsäng 156/01, 156/02, 156/04, 156/06, 156/08, 156/10, 156/12, 156/14, 156/16, 156/18
i.- nibdür 254/01
i.- nsä 230/04, 254/08
i.- r 241/01
i.- sä 019/12, 066/09, 068/09, 156/15, 175/10
i.- t 023/09
i.- tsä 121/04
i.- ydi 143/03
- iştibâh** -1- şüphe, güman.
i.+ im 201/08
- iştiyâq** -9- güçlü istek, arzu, şevk.
i. 252/05
i.-ı vâsl 022/10
i.-ı vâsli 108/11
i.+ ı 024/02, 197/03
i.+ idä 046/05
i.+ im 217/05

i.+ ing 074/05
i.+ ingdä 191/03

iştiyâqıy -1- arzulu, istekli, şevkli. (ayrıca bkz. iştiyâq)

i. 006/13

işvâ -1- yüz ve göz cilvesi, naz, eda.

i. 157/07

it -1- dört ayaklı av hayvanı, köpek.

i.+ lâr 165/09

itâb -2- kınama, yüzüne vurma, sitem.

i. 166/06, 244/06

itmâm -1- tamamlama, bitirme, son

i. 161/12

ittifâq -3- birlik, iyi geçinen.

i. 195/05, 230/11

i.+ miz 073/05

ixlâs -11- gerçek, yürekten inanç ile veriliş, içten, samimi sevgi ile doğruluk ve bağlılık.

i. 031/03, 116/01, 116/02, 116/04, 116/06, 116/08, 116/10, 116/12, 116/14, 162/09

i.+ igâ 289/07

ixtiyâr -10- istek, arzu, razı olmak.

i. 060/14, 080/04, 086/10, 087/04, 193/02, 198/13

i.+ im 284/04

i.+ imiz 073/08

i.+ in 145/09

i.+ ini 145/08

iz -4- bir yere dokunduğunda ayağın veya elin bıraktığı iz, belge, nişane.

i.+ i 008/10
i.+ idän 091/11
i.+ igä 079/10
i.+ läridin 046/08

izhâr -8- beyan ediş, söyleyiş, bildiriş.
i. 069/08, 107/08, 117/02, 164/02, 168/08, 227/03
i.-i ähvâl 118/13
i.+ ı 081/04

izlä - -9- izlemek, etrafa göz atıp aramak, fikren tedbir veya çare aramak.
i.- b 024/13, 030/04, 088/15, 104/11, 134/09
i.- r 218/03
i.- sä 018/09
i.- säng 184/09
İ.- säng 184/06

izvâş -1- at arabası, fayton.
i.+ im 149/08

izzât -2- birine gösterilen hürmet, ihtiram.
i. 280/09
i.+ dä 173/08

K

kábáb -1- kebab. “**bağri kábáb bol-**” sözcük grubu “ağır acılar, ruhî azap çekmek” anlamına gelmektedir.

k. 166/12

käbi -74- “gibi” anlamında kullanılan edat.

k. 003/05, 004/08, 004/12, 005/09, 009/11, 017/11, 019/07, 021/03, 025/06, 028/01, 028/06, 038/04, 040/01, 041/01, 041/02, 041/10, 051/13, 059/05, 061/05, 061/09, 061/10, 062/05, 062/07, 067/03, 067/16, 077/11, 086/06, 092/11, 102/01, 105/05, 109/09, 128/06, 130/02, 130/07, 133/03, 136/06, 138/02, 138/06, 147/13, 157/12, 163/10, 171/12, 174/08, 182/02, 189/10, 193/11, 200/10, 209/03, 222/08, 227/11, 229/06, 240/09, 269/01, 269/02, 269/04, 269/06, 269/08, 269/10, 269/12, 269/14, 271/02, 275/12, 278/01, 278/02, 278/04, 278/06, 278/08, 278/10, 278/12, 278/14, 281/11, 284/08, 287/05, 287/11

käbütar -2- güvercin, kanatları rengarenk tüylü kuşlara verilen genel ad.

k. 120/14, 287/10

käc -1- ters, eğri.

k. 023/05

kädr -1- görüntü, kadro, personel.

k.+ sän 135/09

käfan -1- kefen, kabir elbisesi, mezara koymadan önce ölünün sarıldığı kumaş.

k. 038/08

käfil -1- bir şey ya da bir kişi hakkında başkalarını inandırıp mesuliyeti kendi üstüne alma, garanti verme.

k. 053/10

käğaz -7- (bkz. qâğâz)

k. 034/01, 034/02, 034/04, 034/06, 034/08, 034/10, 034/12

käğâz -1- (bkz. qâğâz)

k.+ gä 120/13

kāhf -1- **Āshāb-ı kāhf**, “mağara arkadaşları” anlamındadır. “Yedi uyuyanlar” veya “Yedi Âlimler” diye de bilinirler. Kur’ân-ı Kerîm’in Keff suresinde Ashâb-ı Keff’in başından geçenler anlatılmaktadır. (ADŞS)

āshāb-i k. 290/03

kāhil -1- yaşlı, ihtiyar, tembel.

k.+ mǎnū 225/11

kāhiş -3- ayıp, kusur.

k. 076/02, 115/06, 225/08

kāinât -5- bütün varlık, yeryüzü ve gökyüzü, âlem.

k. 018/01, 018/08, 022/02, 068/03, 114/01

kâkil -4- saç örümü, genç kızların başındaki bir tutam saç.

k.+ in 048/06

k.+ lâri 033/09, 238/02

k.+ lârin 222/02

kâklik -1- sülüngillerden, güvercinden biraz daha iri ve tombul gövdeli, güzel ötüşlü bir hayvan.

k. 142/09

kâkül -1- (bkz. kâkil)

k. 063/10

kâlâm -7- bir manayı veya bir maksadı ifade eden söz.

k. 036/04, 125/11

k.+ i 023/02

k.+ in 136/09

k.+ ing 160/12, 162/08, 261/08

kâlid -2- anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılan bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti, bir şeyi anlama bulmanın yolu, vasıtası.

k. 170/10

k.+ i 018/13

kām -35- gereğinden az, yetişmeyen, az olan.

k. 047/12, 051/14, 072/12, 082/04, 116/04, 134/12, 139/09, 174/05, 183/12, 192/01, 192/02, 192/04, 192/06, 192/08, 192/10, 192/12, 192/14, 204/02, 204/04, 214/14, 217/14, 251/14

k.+ likni 142/12

kām -6- ağız, istek, maksat, murat.

k. 009/07, 195/14, 280/07

k.+ igä 114/10

k.+ imgä 117/10, 161/08

kāmāl -14- her yönden mükemmellik, yetişkinlik, olgunluk.

k. 037/05, 045/05, 047/12, 071/11, 100/07, 142/11, 156/07, 157/11, 178/14, 212/05, 214/13, 230/03

hüsn-i k.+ ing 083/14

k.+ ingdür 119/14

kāmān -4- yay, yaylı bir çalgı, gökkuşağına benzeyen. Bir dizede “+çi” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır ve “kemancı, keman çalan” anlamlarına gelmektedir.

k. 127/10

qâş-i k.+ im 167/03, 167/04

qad-i k.+ män 227/02

kāmānd -1- bir hayvanı bağlamak veya sağlamlamak için kullanılan ip, urgan.

k. 048/06

kāmār -3- giyim üstüne bele bağlanan enli kayış, kemer.

k. 158/12, 289/12

k.+ ing 083/12

kāmbağal -2- muhtaç bir şekilde yaşayan, fakir.

k. 230/11

k.+ lār 270/09

kāmçilik -9- eksik, noksan, ayıp.

k. 111/05, 135/03, 135/04, 135/05, 135/06, 135/13

k.+ dän 135/03

k.+ lär 135/03

k.+ ni 135/04

kämil -2- olgun, kemâle eren, kusursuz, kemâl ve fazilet sahibi.

k. 230/14

insân-i k. 139/17

kännämä -2- az görünen, uzun zaman görünmeyen kişi hakkında. Eserde “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkar ve “az görünme” anlamındadır.

k.+ lik 269/04, 278/04

kämsit -2- kadir ve kıymetini düşürmek, yere vurmak, bozmak, değerini yitirmek.

k.- är 135/05

k.- ib 217/07

kämtär -8- alçakgönüllü, mütevazı. Bir dizede “+in” ekini alarak yeni bir kelime oluşturmuştur ve “çok mütevazı, itaatkar” anlamlarına gelmektedir.

k. 025/13, 026/07, 031/09, 085/07, 158/13, 226/03, 246/07

k.+ inlikni 278/13

kân -32- maden, yer altındaki faydalı kaynakların açığa çıkarılması ve işlenmesi.

k. 002/03, 012/02, 014/04, 045/07, 050/04, 055/12, 084/17, 175/07, 176/14, 177/01, 219/03, 235/04, 242/05, 264/06, 267/06

räng-bäräng k. 256/02

xılmä-xıl k. 274/07

k.+ din 179/10

k.+ i 010/01, 010/02, 065/06, 234/09, 234/14

k.+ idä 241/01

k.+ idir 112/07

k.+ im 203/28

k.+ lär 073/03, 089/09, 207/14

k.+ lärimiz 070/04

k.+ lärin 177/05

k.+ läрни 146/12

känäl -7- derya veya göllerin ortasına kazılan ve suyun yürütülmesini sağlayan su yolu, kanal.

k. 014/03, 095/07, 175/08, 178/02, 234/13

k.+ lăr 203/25

k.+ lărdän 072/01

känvert-1 - içine mektup konulan zarf.

k.+ ing 120/04

kär -3- iyi işitmeyen, işitime kabiliyetini kaybeden.

k. 136/10, 259/04, 286/08

kâr -2- bir maksatla yapılan faaliyet, hareket, iş.

k. 074/06

k.+ i 251/14

kärä - -2- bakmak. Eserde “käräşmä” olarak kullanılmıştır ve “birine yaklaşmak için gövde özellikle yüz ve göz ile nazlı hareket” anlamına gelmektedir.

k.- şmä 006/01, 157/11

käräm -22- merhamet, mürüvvet, himmet. Sözcük eserde “qıl-” ve “äylä-” fiilleri ile kullanılmıştır. Ayrıca iki dizede “+li” eki ile türemiş yapıda da karşımıza çıkmaktadır.

k. 047/10, 081/11, 081/12, 093/07, 164/02, 201/09, 210/09, 210/13, 217/01, 217/02, 233/01, 237/07, 240/11

k. äyläb 248/06

k.+ i 218/07

k.+ ing 083/01, 157/01

k.+ lăr 008/11, 079/11

k.+ li 047/10, 067/08

k. qıl 284/10

kärrä -1- “defa” anlamındadır.

k. 078/05

kärvän -3- uzak yerlere yük veya insan taşıyan yük veya araba katarları. “Qızıl” sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır ve “pamuk ve özellikle kışlaklarda yetişen ürünleri toplayan ve devlete götürmek için yola çıkan, elvanlar ve süsler ile süslenen, şölenle yola çıkan

kervan” anlama gelir.

k. 236/11

k.+ i 236/01, 236/12

kârvân -2- (bkz. kârvân)

k. 180/06

k.+ lâr 180/05

kârxânâ -1- iş yeri, işhâne.

k. 062/03

kâsä -3- kadehten daha büyük, sıvı gıdaların koyulduğu kap veya çanak, büyük kadeh.

k. 076/13

k.+ si 136/08

k.+ sidâ 163/06

käsäl -2- hasta, beden sağlığı bozulan.

k. 139/13

k.+ lârgä 270/06

käsb -11- tecrübe, hüner, meslek. Sözcük eserde “et-” fiiliyle kullanılmıştır ve “sahip olmak” anlamındadır.

k. 019/10

k.-i hävâ 005/06, 015/03, 046/14, 109/08

k.-i hävâlär 054/02

k. etdi 270/08

k. etgäli 046/03

k. etib 001/12, 013/12

k.+ i 183/15

kästyum -1- ceket, kostüm, elbise.

k.+ u 285/07

kâş -1- yan.

k.+ imdän 213/11

kâşânâ -2- haşmetli, görkemli bina, saray.

k. 033/06

k.+ si 041/05

kâşf -3- ilmî araştırmalar sonucunda bulunan şey.

k. 014/13, 279/14

k. etdi 018/13

kâşif -1- keşfeden, keşfedici.

k.-i âsrâr 027/06

kättâ -16- hacmi ve ölçüsü nispeten büyük, iri, yüce. Bir dizede “qıl-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “olgunlaştırmak, bakıp büyütme” anlamlarındadır.

k. 002/03, 018/11, 045/07, 075/14, 092/06, 163/14, 169/08, 180/09, 203/07, 203/28, 209/02, 209/02, 229/05, 209/08, 258/03, 260/12

käyf -10- ruhî hâl, keyfiyet.

k.-i säfâ 005/14, 042/12, 064/04, 109/12, 121/12, 160/08, 254/12, 262/12

k.-i sähbâ 189/14

k.+ ing 285/09

keç -15- akşam, geç. Bazı dizelerde “geç-” fiili emir kipiyle kullanılmıştır.

k. 025/01, 025/02, 025/04, 025/06, 025/08, 025/10, 025/12, 025/14, 193/03, 204/09, 211/11, 230/13, 251/11, 264/09, 267/11

keç -7- bir şeyin üstünden batıp geçmek, yüz vermek, affetmek, bağışlamak, geçirmek.

k.- ib 038/07, 228/03

k.- ir 201/02

k.- irgânsiz 269/11

k.- irgây 111/11

k.- irgâylär 269/14

k.- irsin 260/14

keçä -55- gece, tün.

k. 003/01, 016/12, 035/07, 051/08, 052/09, 061/08, 076/13, 077/04, 083/19, 085/10, 104/01, 104/02, 104/04, 104/06, 104/08, 104/10, 104/12, 104/14,

113/11, 115/02, 130/04, 137/08, 141/07, 150/08, 155/03, 159/10, 166/07, 191/11, 197/10, 209/07, 212/10, 214/13, 217/05, 220/05, 243/09, 265/06, 275/05, 277/09, 281/03, 282/06

k.+ lär 015/13, 027/11, 031/04, 057/05, 069/11, 094/03, 102/13, 147/14, 157/03, 213/13, 225/14, 248/05, 283/16

k.+ lãrdã 119/05

k.+ lãri 171/09

kekkãy - -1- kendini herkesten üstün, yukarda görmek.

k.- ib 121/13

keksã -4- yaşlı, uzun yaşayıp yaşlanan, eski. İki dizede “+lik” ekini alarak yeni bir kelime türetilmiştir.

k. 104/09

k.+ lãrni 009/10

k.+ lik 169/09, 229/13

keksãpãrvãr -1- yaşlıyı seven ve ona saygı gösteren.

k. 047/10

kel - -297- söylenen yere yakınlaşmak, gelmek, yetişmek, nasip olmak, varmak.

k. 004/01, 012/01, 076/13, 174/01, 174/02, 174/04, 174/06, 174/08, 174/10, 174/12, 174/14, 207/13

k.- ädür 019/13, 079/01, 079/02, 079/04, 079/06, 079/08, 079/10, 079/12, 079/14

k.- är 227/13, 257/05

k.- di 009/02, 010/13, 018/04, 026/02, 032/09, 035/01, 040/01, 054/11, 056/10, 060/01, 063/10, 085/01, 086/09, 090/02, 096/04, 096/11, 130/01, 149/02, 163/03, 171/03, 175/08, 182/09, 188/04, 195/08, 207/04, 207/08, 211/01, 229/13, 249/01, 252/01, 255/01, 255/11, 265/12, 270/01, 270/02, 270/04, 270/06, 270/08, 270/10, 270/12, 270/14, 273/01, 276/01, 276/01, 276/02, 276/04, 276/06, 276/08, 276/10, 276/12, 276/14, 281/01, 281/02, 281/04, 281/06, 281/08, 281/10, 281/12, 281/14, 286/03, 288/12

k.- dik 159/02, 159/03, 159/05, 159/07, 159/09, 159/11, 159/13, 159/15

k.- ding 012/03, 012/13, 153/01, 161/01, 161/02, 161/04, 161/06, 161/08, 161/10, 161/12, 161/14, 169/01, 169/02, 169/04, 169/06, 169/08, 169/10, 169/12, 169/14, 185/07, 259/01

k.- gãn 029/12, 067/15, 134/08, 212/01, 261/08

k.- gãndã 197/13, 241/11

k.- gãnin 051/07

k.- gänini 248/14
k.- gäy 104/04, 122/06, 147/03, 254/09
k.- güçä 153/12, 273/08
k.- güsining 236/10
k.- ib 011/01, 011/02, 011/04, 011/06, 011/08, 011/10, 011/12, 011/14, 017/05, 035/14, 036/11, 061/03, 075/07, 075/16, 088/01, 088/14, 120/03, 126/03, 168/05, 169/09, 176/07, 186/05, 203/26, 215/05, 225/13, 260/13, 271/11, 277/05, 283/12, 290/11
k.- ibdür 134/11
k.- ibsiz 096/01, 096/02, 096/04, 096/06, 096/08, 096/10, 096/12, 096/14, 096/16
k.- ing 093/09, 096/10, 166/01, 166/02, 166/04, 166/06, 166/08, 166/10, 166/12, 166/14
k.- iş 096/04, 096/07, 096/09, 096/11
k.- işdek 096/07, 096/09
k.- işdik 096/09
k.- işgän 096/07
k.- işni 096/08
k.- mädi 017/01, 103/01, 275/10, 277/01, 288/01, 288/02, 288/04, 288/08, 288/10, 288/12, 288/14, 288/16
k.- mäding 128/04, 168/01, 168/02, 168/04, 168/06, 168/08, 168/10, 168/12, 168/14, 168/16
k.- mägän 229/10
k.- mäg 128/07
k.- mäh 096/06
k.- mähçi 103/01, 277/01
k.- mähkä 060/04, 273/07
k.- mä 096/12, 217/03, 230/10, 288/13
k.- mä 163/01, 163/02, 163/04, 163/06, 163/08, 163/10, 163/12, 163/14
k.- mä 168/08
k.- mä 163/13
k.- mä 103/11
k.- sä 076/11, 099/09, 127/13, 190/09, 191/10, 217/06, 248/01, 248/02, 248/04, 248/06, 248/08, 248/10, 248/12, 248/14, 253/09, 277/13
k.- sä 166/07
k.- sä 044/09
k.- sä 168/13
k.- sä 102/11

k.- sin 217/06

k.- ür 044/01, 044/02, 044/04, 044/06, 044/08, 044/10, 044/12, 044/14, 052/05, 061/01, 061/02, 061/04, 061/06, 061/08, 061/10, 061/12, 067/01, 067/02, 067/04, 067/06, 067/08, 067/10, 067/12, 067/14, 067/16, 072/01, 072/02, 072/04, 072/06, 072/08, 072/10, 072/12, 072/14, 088/09, 130/13, 139/07, 156/17, 168/16, 199/08, 290/13

k.- ürdä 079/06

kelin -2- gelin.

k. 033/09, 183/04

keltir -4- gelmek, getirmek, yetiştirmek, bir fikri güçlendirmek için kendi fikrini söylemek.

k.- di 120/01

k.- gän 138/12

k.- mägän 214/03

k.- ür 230/09

keltür -3- (bkz. keltir-)

k. 141/13

k.- gäy 192/10

k.- ür 274/03

keng -31- enli, geniş, büyük, bol, engin.

k. 002/07, 022/06, 065/10, 071/02, 073/01, 073/02, 087/01, 088/12, 100/06, 145/02, 145/03, 146/01, 146/11, 156/02, 183/01, 186/01, 193/06, 202/12, 204/12, 219/01, 224/10, 232/03, 242/01, 241/02, 246/03, 262/04, 263/07, 269/08, 271/06, 274/06, 283/05

kengäş -1- mesele, tartışma.

k. 239/02

ker -4- iki tarafa çekip arasını açmak, germek.

k.- ib 025/13

k.- ilgän 283/13

k.- ilgäy 058/07, 078/03

keräk -7- gerek.

k. 014/09, 066/10, 068/05, 088/05, 116/05, 211/04

k.+ dir 090/07

kes - -2- kesmek, ikiye ayırmak, yok etmek. Bir dizede “üzil-kesil” tamlaması şeklindedir ve “kesinlikle” anlamına gelir.

k.- il 053/08

k.- ildi 075/07

keskin -1- kesin kararlı, ciddi, şiddetli, sert, çok hızlı.

k. 078/10

ket - -64- durduğu yeri terk etmek, başka yere gitmek, tamam olmak, bir vazifeyi bırakmak, yok olmak, geçmek.

k.- är 067/07, 113/13, 248/04

k.- di 006/02, 011/01, 017/07, 021/14, 026/04, 033/05, 054/12, 060/01, 085/13, 178/12, 190/03, 194/13, 203/40, 271/07, 276/14, 281/14, 284/10

k.- dim 200/01, 200/02, 200/04, 200/06, 200/08, 200/10, 200/12, 200/14

k.- dimü 200/02

k.- ding 036/11, 126/05, 153/01

k.- gän 037/04, 200/02

k.- gäy 127/14

k.- ib 045/08, 052/12, 056/12, 075/07, 109/07, 190/03, 263/02, 284/03

k.- ibdür 134/06

k.- iş 096/12

k.- işgä 200/02

k.- mä 104/02, 106/09, 213/11

k.- mägäy 047/14, 243/01

k.- måq 200/13

k.- måqdur 128/07

k.- mäs 238/08

k.- mäsin 099/14, 211/06, 214/14

k.- mäsün 244/13, 247/15

k.- sä 106/09, 229/13, 247/15

k.- säng 163/07

k.- sün 247/15

ketkiz - -1- terk etmek, gitmek, yok olmak.

k.- ib 110/08

ketmån -3- kazma.

k. 137/13, 178/09

k.+ lårni 146/10

ketür -2- getirmek.

k. 034/12, 160/17

kez - -12- yürümek, dolanmak, seyahat etmek.

k.- år 157/09, 251/12, 266/04

k.- äy 104/09

k.- dim 074/08

k.- gån 209/11

k.- ib 055/11, 100/06, 237/13, 259/12, 290/05

k.- måqdån 119/02

kezä -1- böyle, böylece.

K.+ dir 113/09

kışkışlä - -1- tavuk gibi hayvanları çağırarak için kullanılan ifade.

k.- dim 190/08

ki -7- “öyle, o denli, o kadar” anlamları katan bağlaç.

k. 003/05, 003/07, 006/09, 006/14, 007/13, 014/09, 071/08

kibr -3- kendini herkesten üstün görüş, büyüklük.

k. 025/14, 058/07, 226/04

kiçik -1- küçük, genç.

k. 203/07

kim -126- “hangi insan, kim” anlamlarındaki soru ifadesi, “biri, bazısı” anlamında.

k. 003/05, 003/07, 007/14, 010/03, 013/13, 014/09, 018/02, 018/04, 021/12,

023/07, 023/13, 024/07, 030/08, 040/12, 041/01, 041/02, 041/07, 045/03,
046/10, 046/11, 048/11, 049/05, 049/07, 055/05, 064/05, 064/10, 069/10,
078/13, 088/02, 088/11, 102/04, 106/11, 111/05, 116/11, 121/01, 121/05,
121/13, 123/05, 124/14, 128/13, 131/08, 131/11, 134/09, 139/17, 147/08,
147/11, 156/15, 164/13, 166/11, 175/10, 193/07, 197/04, 203/37, 214/07,
224/01, 224/11, 230/03, 230/11, 230/14, 231/09, 235/03, 245/11, 247/03,
251/01, 251/02, 251/04, 251/06, 251/08, 251/10, 251/11, 251/12, 251/14,
254/15, 256/14, 257/05, 261/08, 263/11, 270/10, 270/11, 270/12, 274/09,
276/05, 285/11, 286/06, 289/13

k.+ dä 022/09, 023/13, 027/08, 030/05, 043/13, 090/05, 135/06

k.+ däki 068/01, 245/10

k.+ däkim 123/14

k.+ dir 222/10

k.+ gö 018/04, 122/13, 128/08, 130/13, 287/08

K.+ i 173/05

k.+ iki 080/05, 132/07, 203/15

k.+ in 136/09

k.+ ing 122/05

k.+ ki 033/11, 055/14, 127/09, 188/03, 247/01, 250/06, 250/10, 265/09, 274/15,
275/11

k.+ lãrdã 054/01

k.+ ni 004/10, 152/01, 238/03

k.+ ning 208/11, 230/05

kimiyã -3- (bkz. kimyã)

k. 187/06, 212/06, 254/18

kimsã -10- kimse, herhangi biri.

k. 214/01, 230/06

k.+ gö 022/11, 025/11, 083/15, 194/03, 210/13

k.+ ni 136/05, 240/05

k.+ ning 028/01

kimyã -4- kimya.

k. 002/02, 095/10, 216/02, 270/01

kimyãgãr -1- kimyacı, kimya ilmi ile ilgilenen.

k. 153/09

kinâyâ -1- Gülmek veya düşündürmek için söylenen üstü kapalı söz, nükte demektir. (ÖTİL) Edebiyatta ise iki anlama gelecek bir sözü mecaz yönüyle anlaşılacak şekilde kullanma sanatıdır. (TDK)

k. 141/06

kiprig -3- (bkz. kiprik)

k.+ i 051/08

k.+ imgä 021/07

k.+ ingdän 253/04

kiprik -2- kirpik. Kirpikler oklarını aşığın üstüne salar, göz kapaklarına saf saf dizilirler. Saç ve kaş gibi karadırlar. Âşık kirpiğin saldığı oklara hedef olmak ister. Kirpik yerine göre kılış veya hançer olabilir. (ADŞS)

k. 120/13, 191/04

kir -4- kir, pis, bulaşık

k. 082/12, 187/07, 227/12

k.+ ini 156/13

kir - -27- bir şeyin içine, iç kısmına geçmek, girmek, sokulmak, bir işe veya bir şeye başlamak.

k.- är 097/01

k.- di 045/08, 165/01, 171/13, 263/06

k.- gäli 041/06, 067/13

k.- gän 011/12, 195/11

k.- gändä 165/12, 282/07, 282/11

k.- ib 055/04, 065/05, 079/12, 179/09, 194/01, 207/09

k.- mägäy 156/14

k.- mäsinlär 214/05

k.- sä 043/11, 052/01, 182/11

k.- säm 058/03

k.- säng 005/06, 074/03

k.- sin 209/07

kirgiz - -2- girmek.

k.- di 203/33

k.- gän 132/08

kiriş - -1- girmek, bir işe veya bir şeye başlamak.

k.- gän 146/04

kirlän - -1- kir olmak, kire bulanmak.

k.- mäsün 034/07

kişi -33- insan, âdem, şahıs.

k. 004/08, 018/09, 019/11, 040/11, 041/08, 046/01, 052/11, 061/09, 068/11, 088/07, 116/01, 121/09, 123/02, 128/09, 205/05, 223/03, 223/12, 245/01, 250/07, 283/03

k.+ gä 003/09, 051/12, 131/09, 280/08

k.+ lär 022/13, 135/05

k.+ ning 010/08, 049/03, 049/08, 108/09, 172/01, 250/11, 291/05

kişt -1- şah-mat (satranç) oyununda bir taş ile şaha hücum etmek.

k. 018/06

kişvär -2- vilayet, ülke, memleket.

k. 076/06

k.+ in 246/09

kitâb -12- Birer bölüm halinde yazılan varaklardan ibaret, ciltleyip dikilen basma eserdir. Bir diğer anlamı ise edebi eserin büyük bir bölümüdür. (ÖTİL)

k. 013/14, 037/06, 068/09, 129/10, 150/07, 166/14, 182/07, 244/10, 289/03

k.+ i 132/01, 236/06

k.+ inggä 289/08

kiy - -2- giysi ile bedeni veya bedeninin bir bölümünü örtmek, giymek.

k.- ib 039/04, 148/03

kolxoz -13- Sovyet döneminde kurulan kolektif tarım çiftlikleri. Ekim Devrimi'nden sonra kurulmuştur ve bütünleşmiş bir nitelik taşır. Köylerde yaşayan halk buralarda çalıştırılmaya zorlanmıştır ve kadın erkek demeden en ağır işleri yapmışlardır. Kolhozlar, yetiştirdikleri ürünleri belirli fiyatlar karşılığında devlete satarlar ve planlama teşkilatının belirlediği esaslar çerçevesinde üretim yaparlar.

k. 014/07, 263/07

k.+ çï 159/06, 207/02, 209/06

k.+ çilär 012/07, 178/07, 200/03, 260/13, 273/03

k.+ gä 135/09

k.+ imiz 208/07

k.+ lärimning 271/01

kommünizm -2- özel mülkiyetin olmadığı, bütün malların, üretim araçlarının topluma ait bulunduğu, bunları herkesin ortaklaşa kullandığı toplum düzeni.

k. 100/13

k.+ ni 100/01

komsomol -16- Genç Komünistler Birliği'nin kısaltmasıdır. Tam adı Leninist Genç Komünistler Birliği'dir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde en etkili politik gençlik örgütüdür. Rus Komünist Gençlik Birliği adıyla 29 Ekim 1918 tarihinde kurulmuştur ve aynı zamanda komsomol, bu partinin her bir üyesine denir.

k. 267/01, 267/02, 267/04, 267/06, 267/08, 267/10, 267/12, 267/14

k.+ lärsiz 098/01, 098/02, 098/04, 098/06, 098/08, 098/10, 098/12

k.+ lik 267/07

koy -9- sokak, yol.

k. 110/10

k.+ ı 195/09

k.+ dä 139/11, 259/05

k.+ idä 046/10

k.+ ingdän 136/11

k.+ ing 119/02, 147/07

k.+ lär 032/08

köb -1- (bkz. köp)

k. 036/16

köç - -2- yaşayıp veya çalışıp yerini değiştirmek, başka yere gitmek

k.- dim 088/15

k.- gän 207/03

köçä -6- sokak, cadde.

k. 032/08, 110/10, 139/11, 259/05

k.+ dä 276/03

k.+ lär 263/07

kök -43- gök, mavi, yeşil.

k. 039/04, 184/08, 244/01, 254/13, 262/03, 273/06, 275/08

k.+ dä 068/04, 084/23, 094/04, 158/08, 208/09, 266/04, 274/09

k.+ dägi 171/04

k.+ dän 070/11, 076/03, 279/02

k.+ kä 004/11, 028/07, 054/06, 121/13, 149/02, 153/07, 168/15, 192/09, 206/06,
235/09, 252/07, 273/12

k.+ kä 011/05, 164/11, 169/02, 176/13, 178/10, 182/12, 188/14

k.+ lãrdã 018/12

k.+ lãrgã 050/11, 274/06, 284/08

k.+ ni 044/14, 071/14

köklãm -2- yılın kış ile yaz arasındaki mevsimi, ilkbahar.

k. 039/01

k.+ dä 257/03

kökrãg -1- (bkz. kökrãk)

k.+ i 002/07

kökrãk -2- göğüs.

k.+ lãrdã 012/08

k.+ lãri 146/11

köks -17- yürek, kalp, bir şeyin ortası. (ayrıca bkz. kökrãk)

k.+ idã 033/10, 039/06, 062/01, 094/01, 120/04, 182/03, 222/08, 244/08, 253/06

k.+ igã 229/07

k.+ im 021/03, 174/03

k.+ imgã 168/14

k.+ ingdã 016/11, 158/06

k.+ ingni 034/05

k.+ ini 273/02

köl -2- geniş çukurlukta yığılıp kalan su, doğal su havzası, göl.

k. 017/03

k.+ dä 104/11

köm - -1- hazırlanan yere gömüp üstünü kapatmak, toprak veya kum gibi şeylerle üstünü kapatmak, defnetmek.

k.- ilgän 136/08

kömäç -1- sıcak küle gömülüp pişirilen ekmek.

k.+ i 049/05

kömir -1- yerden kazıp alınan aslı bitki köklerinden oluşan sert cisim, taş kömürü.

k. 084/19

kömkök -3- çok yeşil, güçlü derecede yeşil.

k. 054/04, 060/10, 143/02

köngil -70- gönül, kişinin his, duygu ve davranışlarının kaynağı, dil, kalp, yürek.

k. 009/08, 011/05, 020/12, 022/10, 027/09, 041/05, 057/12, 061/03, 061/04, 072/02, 083/25, 091/14, 099/02, 106/03, 109/07, 113/07, 132/04, 150/02, 172/01, 172/02, 172/04, 172/06, 172/08, 172/10, 172/12, 172/14, 189/09, 191/07, 192/12, 194/07, 194/11, 195/03, 197/09, 209/12, 213/11, 218/03, 221/07, 237/03, 248/06, 274/02, 275/12, 281/04

k.+ dä 006/03, 083/03, 101/12, 206/03, 251/03, 254/06, 280/10

k.+ dän 064/08, 110/08

k.+ gä 005/14, 085/08, 091/02, 186/06, 215/10, 216/06, 231/08

k.+ imizni 094/08

k.+ lär 036/10

k.+ lärdä 047/06

k.+ lärin 182/05

k.+ läрни 043/08, 100/05, 130/09, 159/15

k.+ ni 125/09, 173/12, 252/06

k.+ ning 004/01

köngl -55- (bkz. köngil)

k.+ i 031/05

k.+ idä 247/11, 282/04

k.+ igä 008/12

k.+ im 001/12, 002/10, 008/04, 011/01, 044/05, 048/05, 052/03, 077/01, 079/01, 079/14, 081/11, 113/09, 117/03, 119/03, 136/13, 163/01, 164/11, 195/14, 201/03, 214/08, 215/09, 240/07, 248/11, 252/07, 266/01, 287/16

Rištä-i k.+ im 238/14

k.+ imdä 107/07, 152/03, 152/10, 163/08, 168/06, 288/06

k.+ imdägi 262/11

k.+ imgä 001/04, 052/10, 086/13, 096/11, 115/14, 133/03, 200/07

k.+ imiz 103/11, 249/12

k.+ imni 044/04, 102/04, 193/05

k.+ in 166/10

k.+ ingiz 071/12

k.+ ingizni 269/08

k.+ ini 166/09

k.+ ümdän 134/02

köngül -3- (bkz. köngil)

k. 017/07, 087/14, 157/04

köp -63- “çok” anlamında zarf görevli sözcük.

k. 001/08, 004/01, 005/02, 005/10, 014/01, 022/08, 023/14, 026/01, 029/05, 045/11, 047/12, 059/05, 080/04, 081/12, 083/04, 086/11, 088/04, 088/08, 106/07, 106/13, 113/04, 116/14, 117/04, 121/09, 121/11, 123/10, 125/04, 133/06, 139/19, 149/07, 155/15, 168/10, 169/09, 183/14, 189/05, 192/10, 195/02, 203/25, 206/03, 207/11, 210/02, 210/13, 220/11, 222/04, 226/06, 226/10, 226/13, 231/12, 244/10, 250/14, 251/13, 252/11, 252/14, 257/13, 259/03, 265/13, 270/03, 289/10, 291/02

k.+ dir 280/01

k.+ dür 268/02

k.+ lär 156/05

k.+ läri 031/09

köpäy - -7- sayıca artmak, çoğalmak.

k.- di 037/09, 075/10

k.- mǎqda 094/14

k.- sä 116/10

k.- sin 031/13

k.- tirmǎqda 183/14, 256/08

kör - -213- görmək, bakmaq, baxış atmaq, hal sorup yoklamak, tecrübe etmək.

k. 055/13, 136/07, 259/04, 286/08

k.- ä 157/10

k.- älmädim 057/04

k.- ämän 157/06, 226/15

k.- ärgä 024/01

k.- ärmän 076/10

k.- di 001/08, 170/01, 195/13, 253/07, 266/05

k.- dik 146/01, 146/02, 146/04, 146/06, 146/08, 146/10, 146/12, 146/14

k.- dim 003/13, 005/04, 008/03, 028/14, 052/13, 066/02, 134/03, 151/09, 162/10, 162/13, 188/13, 189/05, 194/01, 194/02, 194/04, 194/06, 194/08, 194/10, 194/12, 194/14, 215/05, 246/13, 260/01, 273/13, 276/03, 279/05

k.- ding 160/02

k.- dingiz 226/13

k.- düm 088/01

k.- gäç 178/12, 286/07

k.- gäli 157/09

k.- gän 016/03, 021/08, 110/11, 114/11, 268/05

k.- gändä 048/13, 107/01, 253/11, 276/13, 284/03

k.- gänimdä 044/02

k.- gäningdän 285/12

k.- gänlär 051/13

k.- gäy 035/05, 268/03

k.- gäylär 127/05

k.- gim 044/01

k.- ib 004/11, 008/07, 015/01, 015/02, 015/04, 015/06, 015/08, 015/10, 015/12, 015/14, 019/13, 024/09, 057/12, 064/09, 079/01, 079/14, 114/13, 154/13, 164/05, 164/09, 189/03, 195/06, 275/07, 279/13, 282/08, 286/05, 290/11

k.- inär 062/04

k.- indi 086/02, 221/01, 256/05, 270/07

k.- ing 056/06, 075/01, 110/10, 143/01, 143/02, 143/04, 143/06, 143/08, 143/10, 143/12, 143/14, 145/01, 145/02, 145/04, 145/06, 145/08, 145/10, 145/12, 145/14, 148/01, 148/02, 148/04, 148/06, 148/08, 148/10, 148/12, 148/14, 155/01, 155/02, 155/04, 155/06, 155/08, 155/10, 155/12, 155/14, 155/16, 183/05, 187/11, 232/05, 255/07

k.- ingän 134/12, 249/07

k.- ingäy 139/05, 179/01, 244/06

k.- işgän 048/03

k.- işmâqni 044/09, 079/07

k.- mädim 141/03, 156/11, 189/01, 189/02, 189/04, 189/06, 189/08, 189/10, 189/12, 189/14, 226/04

k.- mäding 153/01, 153/02, 153/04, 153/06, 153/08, 153/10, 153/12

k.- mägän 014/05, 054/08, 056/02, 143/05, 256/13

k.- mägänlär 051/14

k.- mägäy 105/10, 183/10, 196/06

k.- mägim 118/07

k.- mâq 024/08, 193/03

k.- mäsäm 044/03, 115/06, 240/10

k.- mäsün 142/12

k.- mäy 158/20

k.- mäyin 026/09

k.- mäymän 220/07

k.- mädi 041/09

k.- sä 024/07, 041/14, 043/13, 081/01, 088/02, 104/07, 106/11, 164/13, 192/11, 198/12, 206/01, 231/02, 254/15, 255/10, 274/04, 285/11

k.- säm 001/11, 052/06, 109/03, 115/05, 190/08, 213/07

k.- säng 031/06, 278/02

körgüz – -1- görmek, göstermek.

k.- ib 027/02

körk -1- güzellik.

k.+ i 188/07

körkäm -1- gösterişi güzel, zevkli.

k. 058/06

körsät - -53- görmek, bildirmek, ispatlamak, göstermek.

k. 030/11, 267/07

k.- ädür 019/06

k.- äy 228/09

k.- di 075/05, 081/11, 160/04, 178/01, 187/03, 287/02

k.- dik 012/08

k.- gäy 127/06

k.- ib 001/09, 024/05, 059/05, 072/06, 129/05, 153/03, 164/01, 176/05, 206/07, 263/03, 263/11, 267/03, 272/10, 279/07, 279/12

k.- ing 082/13, 154/01, 154/02, 154/04, 154/06, 154/08, 154/10, 154/12, 154/14, 166/12, 188/06, 211/07

k.- mäsın 217/01, 217/02, 217/04, 217/06, 217/08, 217/10, 217/12, 217/14

k.- sä 064/03, 090/10

k.- ür 110/04, 235/06, 247/12

k.- ürdä 108/14

kösäv -1- ateşi karıştırmak için kullanılan dayak, köseği, karağı, maşa.

k. 286/06

köşk -2- köşk, bahçe içine yapılmış süslü ev.

k. 121/08, 236/08

kötär -8- kaldırmak, savurmak, vermek, çıkarmak. Sözcüğün eserde “bâş” ile birlikte kullanıldığı yerler vardır.

k. 229/11

k.- di 007/04, 127/11, 153/07

k.- gän 185/08

k.- mäs 206/06

k.- mäsmiz 249/05

k.- mäy 225/04

köz -228- göz, bakış, bölük. Eserde bir dizede “+çi”, bir dizede “+lık” ve iki dizede “+li” ekleri ile türemiş yapıda karşımıza çıkar. Ayrıca “boyä-”, “nur tök-”, “tin-”, “tik-”, “tut-”, “tüş-” ve “yum-” fiilleri ile birlikte kullanıldığı yerler vardır. **Közçi** “gözleyen”, **közli** “göze sahip olan, keskin gözlü”, **köz boyä-** “kendi faydası için gerçekleri değiştirip yanlış göstermek, başkalarını aldatmak”, **köz nuri tök-** “gayretle çalışmak, emek vermek”, **köz tik-**, “ümitle beklemek, ümit bağlamak, dikilip durmak”, **köz tin-** “beklemek, ümit etmek”, **köz tut-** “beklemek, ümit etmek, ümit bağlamak”, **köz tüş-** “beklemek”, **köz yum-** “vefat etmek, ölmek” anlamlarına sahiptir.

k. 005/14, 013/07, 021/03, 041/11, 043/09, 053/12, 054/08, 072/08, 077/05, 083/06, 098/10, 099/07, 102/04, 102/14, 103/03, 107/11, 107/14, 111/03, 113/01, 113/05, 120/13, 121/09, 126/02, 128/06, 129/03, 138/10, 144/10, 151/02, 166/11, 168/05, 186/06, 191/06, 198/11, 201/03, 222/05, 224/09, 225/14, 235/11, 235/12, 239/14, 243/03, 244/01, 245/02, 251/09, 252/05, 256/13, 260/07, 265/03, 265/05, 266/09, 266/11, 271/04, 277/10, 279/02, 285/09, 286/11, 287/04, 288/02, 291/05, 291/11

misl-i k. 114/08

k.-i şahlâ 006/01, 269/02
k.-i xumâr 148/05
k.-i xumârim 277/10
k.-i xumârimisân 215/04
k.-i xumârini 148/04
k.-i xummârimni 198/12
k.+ çilâr 273/04
k.+ dâ 208/11
k.+ dän 017/16, 260/14
k.+ gâ 095/06, 149/12, 197/07, 216/06
k.+ gâçâ 257/10
k.+ i 041/09, 051/06, 056/02, 061/10, 081/03, 174/08, 224/12, 261/01, 268/05
k.+ igâ 221/07, 254/09, 283/06
k.+ im 001/12, 004/03, 004/05, 011/03, 017/03, 061/03, 061/04, 061/05, 074/09,
106/05, 113/07, 114/13, 136/07, 138/01, 151/01, 169/01, 169/07, 183/16,
191/04, 191/08, 194/13, 198/12, 213/01, 213/12, 214/10, 221/11, 237/03,
246/137, 290/14
k.+ im tüşdi 062/11
k.+ imdâ 001/02, 006/06, 104/06
k.+ imdän 104/03, 213/14, 215/04
k.+ imdür 253/01
k.+ imgâ 002/04, 008/10, 044/05, 061/06, 103/04, 215/03, 215/07, 252/03,
254/02, 271/02
k.+ imiz 093/09
k.+ imni 002/10, 009/04, 110/12, 126/12, 120/02, 193/04
k.+ imning 096/03, 240/08
k.+ in 006/08, 198/12, 259/03, 275/04
k.+ ing 004/09, 004/12, 129/09, 215/03, 215/04
k.+ ing tüşdi 201/03
k.+ ingdek 189/06
k.+ inggâ 004/05, 061/04, 191/04
k.+ ingni 048/03, 130/07, 204/13, 212/11
k.+ ining 040/10, 113/02
k.+ lâr 004/12, 018/10, 274/10, 275/03
k.+ lârdâ 189/06
k.+ lârdän 218/02

k.+ lärgä 203/04
k.+ läri 125/10, 240/07, 282/05
k.+ lärigä 224/10
k.+ lärim 024/01, 069/02, 118/12, 151/09, 168/11, 240/09
k.+ lärimdä 220/05, 268/13
k.+ lärimdän 016/02, 253/14
k.+ lärimgä 152/02, 244/06
k.+ lärimni 109/06
k.+ lärimning 119/08, 163/06
k.+ lärin 079/08, 239/12
k.+ läрни 189/05, 255/03, 271/10
k.+ li 120/07, 146/08
k.+ lik 239/11
k.+ ni 060/10, 116/12, 156/15, 184/07, 189/06, 198/09, 203/02, 206/10, 208/10, 219/07, 251/13
k. tutämän 006/13, 248/05
k. tutärmän 034/12, 163/09, 166/07, 174/13, 192/09
k. tutib 008/09, 124/13, 198/11, 217/05, 265/08, 283/02, 288/02
k. tutmä 173/05
k. tutmâq 078/12
k.+ ü 063/01
k. yumib 044/07

közü -10- ayna.

k. 072/06, 127/06, 222/08, 245/02, 278/02
k.+ däk 014/02
k.+ dän 172/10
k.+ dek 236/09
k.+ si 020/12
k.+ sin 071/06

közlä - -4- bir şeyi veya bir maksadı takip etmek, planlamak ve ona sahip olmak için hareket etmek.

k. 091/13
k.- di 208/10
k.- ng 211/11

k.- ydi 273/04

Kreml -5- “kale”, “hisar”, “şato” anlamlarına gelen ve çoğu tarihi Rus kentinin merkezinde bulunan muhkim yapılar bütünü. En tanınmışları Moskova Kremlini’dir.

K. 149/05

K.+ dâ 246/11

K.+ dän 075/13, 144/14, 161/10

ku -1- “eğer” anlamında son çekim edatı.

k. 035/12

kudrät -1- güç, takat. Sözcük “+li” eki ile türemiş yapıdadır ve “güçlü”, “takatli” anlamlarındadır.

k.+ li 059/07

kutluğ -1- uğurlu.

k. 158/05

küç -4- kuvvet, tesir ediş derecesi, hâl, mecal.

k. 022/04

k.+ gâ 283/09

k.+ i 270/11

k.+ im 076/10

küfr -1- Hüdâyı, tanrıyı küçük görme, dine karşı gelme.

k. 016/06

kül -1- bir şeyin yanmasından sonra ortaya çıkan toz.

k. 284/08

kül - -38- gülmek.

k. 049/06, 087/13, 220/11, 251/13, 284/08

k.- di 015/04, 107/11, 187/10, 258/06, 287/08

k.- dirsä 064/07

k.- gän 143/07

k.- ib 004/09, 017/08, 048/02, 052/14, 075/08, 081/01, 093/03, 157/01, 164/02, 170/02, 171/01, 197/11, 210/02, 237/09, 238/06, 240/13, 249/03, 254/04, 254/13, 262/05, 266/09, 282/07

k.- imsâb 043/05

k.- mâqdâ 142/09

k.- mâqqa 150/09

k.- mäsün 041/13

k.- sä 224/11

külbâ -16- küçük, bakımsız kulübe.

k.+ m 118/11, 164/12, 190/09, 197/11, 218/05, 240/14, 248/01

k.+ mgâ 041/11, 074/10, 096/01, 109/05, 190/11, 240/13, 281/07, 282/06

k.+ mni 174/09

külfât -4- azap veren hâl, işkence, ıstırap, zahmet.

k. 051/13, 076/09, 126/07, 230/09

külgü -5- gülme, gülüş.

k. 072/10, 120/06, 284/12

k.+ ni 043/06

k.+ siyü 281/12

külîmsâ - -1- gülümsemek, tebessüm etmek.

k.-b 043/05

külkü -7- (bkz. külgü)

k. 138/03, 245/12, 285/05

k.+ dämân 225/06

k.+ lâr 058/09

k.+ sini 024/10

k.+ sining 035/07

kümüş -3- parlak renkte ve kolay işlenen kimyevî bir element.

k. 188/14, 209/07, 258/07

kün -74- saate denk vakit, gün, hayat. Sözcüğün eserde “**kündâ**” ve “**kündâlik**”

kullanımları karşımıza çıkmaktadır.

k. 006/09, 012/13, 014/07, 014/11, 019/14, 020/01, 045/13, 046/12, 056/01, 059/09, 080/12, 088/17, 092/06, 096/01, 103/07, 106/05, 111/11, 114/05, 114/06, 146/05, 148/09, 148/10, 151/01, 155/08, 158/17, 164/10, 170/07, 184/06, 198/11, 200/01, 210/03, 249/09, 256/03, 256/05, 259/12, 264/11, 266/09, 276/03, 279/02, 280/11, 287/01

k.+ dä 007/14, 013/11, 015/11, 017/12, 060/07, 087/09, 093/02, 143/12, 143/12, 156/09, 168/16, 219/09, 219/09, 226/15, 226/16, 266/03, 275/07

k.+ dägi 083/10

k.+ dälük 097/07

k.+ gä 020/07, 213/13, 244/14

k.+ i 008/03, 086/08, 092/03, 150/03, 250/05, 270/05, 290/10

k.+ im 244/14

k.+ lär 203/09, 227/14

k.+ li 180/08

künc -1- köşe, bucak.

k.+ idä 163/05

kündüz -31- gündüz.

k. 052/09, 083/19, 085/10, 104/01, 104/02, 104/04, 104/06, 104/08, 104/10, 104/12, 104/14, 113/11, 115/02, 137/08, 150/08, 155/03, 166/07, 191/11, 197/10, 209/07, 212/10, 214/13, 217/05, 220/05, 243/09, 277/09

k.+ i 083/17, 152/14, 220/06

k.+ im 191/12

k.+ ingdir 191/12

kür - -1- kürek ile sıyırmak.

k.- är 049/04

küräş -2- galip çıkmak için iki kişi arasında belirli kuralları çerçevesindeki mücadele, güreş.

k. 039/13, 232/03

küräş - -1- belirli kurallar çerçevesinde iki kişi arasında galip çıkmak için mücadele etmek, güreşmek.

k.- ding 158/12

kürrä -1- top şeklindeki şey, küre. Eserde “**kürre-i dävvarvâr**” tamlaması kullanılmıştır ve “yer küre gibi” anlamına gelmektedir.

k.-i dävvarvâr 074/08

küt - -9- gelene hürmet gösterip yoluna çıkmak, beklemek, kollamak, gözetlemek.

k.- ib 024/10, 039/11, 157/06, 277/10

k.- mä 078/13

k.- mägäy 230/06

k.- måq 211/04, 265/08

k.- måqdä 161/04

küy - -16- yanmak, boşuna geçmek, yok olmak anlamlarındadır.

k.- di 021/05

k.- dirgänin 283/15

k.- dirib 023/05, 103/09

cân k.- dirib 003/03

k.- dirür 021/02

k.- gän 192/02

k.- ib 157/09

k.- mädi 176/12

k.- mägäy 041/07

k.- mäsin 049/09

k.- mäsin 211/12, 214/10

k.- mäyin 157/08

k.- sä 049/10, 230/08

küy -3- müzik eseri, aşula, koşuk gibi ürünlerin her biri, ahenk. İki dizede “+çi” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

k.+ çi 059/14, 213/10

k.+ Gä 049/11

küyäv -1- güvey, damat.

k. 183/04

küylä - -12- koşuk veya aşula söylemek, methetmek.

k. 045/13, 100/15, 182/11

k.- b 213/09, 248/13
k.- r 065/14, 241/14
k.- sām 243/11
k.- sāng 132/13
k.- y 050/13, 143/13, 242/13

küylâvçi -2- koşuk veya aşula söyleyen, söyleyici.

k. 147/14, 262/14

küz -7- sonbahar.

k. 088/01, 209/11, 236/09

fâsl-i k. 241/11

k.+ gi 211/08

k.+ in 088/02

k.+ ni 273/04

L

lä -1- “ile” anlamı katan bağlaç görevli sözcüğün ek hâli.

1. 067/08

läaqał -2- hiç olmasa, hiç olmadığında.

1. 074/10, 107/04

läb -17- dudak. Sözcük eserde “aç-” fiili ile birlikte kullanılmıştır. (bkz. aç-)

1. 083/21, 091/09, 141/04, 167/07, 167/08, 173/10, 189/03, 189/04, 198/03

1.+ dä 245/12, 281/12

xayâl-i läl-i 1.+ i 006/07

läl-i 1.+ ing 083/13

1.+ inggä 042/06

1.+ ingni 152/07

1.+ läringni 285/10

läl-i 1.+ ning 016/09

läbäläb -2- “dudak dudağa” anlamındadır.

1. 160/07, 163/06

läbär -7- sevimli, hoş, kibar. İki dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır ve “kibarlık, sevimlilik” anlamlarındadır.

1. 026/07, 085/07, 102/03, 114/14, 272/10

1.+ lik 142/10

1.+ likdä 108/06

läbäränä -5- kibar bir şekilde, kibarlıkla.

1. 028/10, 043/11, 108/05, 161/13, 240/04

läbbäläb -2- (bkz. läbäläb)

1. 141/08, 175/08

läcüvärd -2- tok renkli mineral, tok kök.

1. 254/05, 254/13

lâçin -3- beyaz renkleri olan bir cins şahin.

1. 050/11, 084/23

1.+ i 199/13

lâf -5- gerçekte doğru olmayan, palavra. Eserde “**ur-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “gerçekte doğru olmayan şeyleri söylemek” anlamındadır.

1. 025/07, 078/04, 257/13

1.-i muhabbât 005/11

1.+ in 058/11

lâfz -14- söz, kelime, dil, verilen söz, vaat.

1. 122/01, 122/02, 122/03, 122/04, 122/06, 122/08, 122/10, 122/12, 122/14

1.-i cânpârvâr 015/12

1.+ ing 119/11, 119/12

1.+ ingdâ 083/27

1.+ inggâ 042/10

lâğâr -1- çok zayıf, azalıp giden.

1. 009/07

lâhzâ -34- göz açıp kapayıncaya kadar geçen vakit, an.

1. 001/03, 004/04, 011/14, 019/07, 020/10, 027/12, 027/12, 032/02, 034/02, 043/01, 048/04, 069/12, 077/01, 077/14, 082/08, 102/14, 104/03, 117/12, 117/12, 119/04, 123/08, 152/09, 153/04, 163/01, 202/06, 214/12, 218/03, 220/04, 222/12, 222/12, 256/01

1.+ dâ 083/15, 240/02, 264/12

lâl -5- kırmızı, al.

1.-i gühâring 083/16

xayâl-i l.-i lâbi 006/07

1.-i lâbing 083/13

1.-i lâbning 016/09

1.-i nâb 042/06

lâl -3- dilsiz, söz söyleyemeyen, dili tutulan.

1. 093/04, 185/14, 227/06

lālā -19- Bazen lale, bazen de kırmızı rengi ile ele alınır. Kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı ve aşğın gözyaşları laleye benzetilir. Şekil yönünden kadehe benzer ve şarap, kan, la'l, cam, چراغ vs. olabilir. Rengi ve şekli yönüyle hayli benzerlik kurulabilir. Özbek Türkçesinde de bahar aylarında açan sarı ve kızıl renklerde açan çiçektir. Aynı zamanda kırmızı, kızıl renkleri de ifade eder. (ÖTİL)

1. 028/04, 028/04, 039/06, 069/06, 103/03, 103/04, 108/02, 108/02, 113/14, 148/01, 160/17, 171/01, 198/09, 198/10, 262/03, 277/02

1.+ lār 043/10, 063/06, 255/05

lālāzār -5- lale bahçesi, lale açılan yer.

1. 040/08, 151/04, 193/14, 273/02

1.-i kırmızı 148/02

lanāt -1- ağır azap ve nefretle söylenmiş beddua, çok kötü.

1. 127/03

lāpār -1- Toy ve yığınlarda yiğitlerle kızlar arasında karşılıklı söylenen derme koşuk.

1. 097/08

lārzā -3- titreme, titreyiş.

1. 038/06, 101/06, 286/08

lāşkār -3- asker, er. Habibi'nin şiirinde; gerçek anlamının dışında bazen şiiri bazen yazılan yazının satırlarını bazen de gamı, kederi askere benzeterek mecaz anlamlarda kullanılmıştır.

1. 120/08

1.-i ğam 201/11

1.+ in 092/04

lātāfāt -3- nazik görünüş, hoşluk, latiflik, güzellik. Bir dizede “+lī” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

1.+ dā 194/14, 213/01

1.+ li 027/03

lātīf -9- güzel, hoş, nazik.

1. 130/01, 130/04, 130/06, 130/08, 130/02, 130/10, 130/12, 130/14, 148/01

lāvḥ -2- üzerinde yazı yazmak veya kitap okumak için kullanılan düz levha.

l.-i dilingdä 158/16
l.-i qalbimdä 220/03

laxtä -5- (kan) parçası.

1. 021/07, 136/04, 136/04, 266/10

lây -2- su ile karışıp yapışan toprak, çamur, kil.

1. 285/07

l.+ din 230/04

lâyıq -8- doğru olan, değer, münasip.

1. 018/02, 023/07, 094/06, 108/09, 261/04, 289/07

l.-ı aşâr 142/14

l. bolıb 031/11

läyl -4- gece. Sözcük “**nâhâr**” ile birlikte kullanıldığında ikileme görevli bir sözcük oluşturur ve “gece gündüz” anlamındadır.

1. 088/10, 148/08, 148/09

l.-i nigârim 277/04

Lâyli -2- Leylâ vü Mecnun mesnevîsinin kadın kahramanı. Leyli diye de bilinir. Benî Âmer kabilesinden olup Kays (Mecnun)’ın akrabalarından biridir. Leylâ vü Mecnun, İslam edebiyatları içinde en çok işlenen aşk hikayelerinden biridir. (ADŞS)

L. 069/14

L.+ sining 077/11

läylivâş -2- Leylâ’ya benzeyen, Leylâ gibi olan.

1. 193/11, 215/01

lâzim -1- lüzumlu, gerekli.

1. 225/06

lâziz -9- lezzetli, tadı hoş, şirin.

1. 035/01, 035/02, 035/04, 035/06, 035/08, 035/10, 035/12, 035/14, 291/09

lâzzät -11- tat, hoş ve güzel olan şey, çeşni. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapıda

karşımıza çıkmaktadır.

1. 009/05, 046/13, 114/10, 161/08, 205/05, 238/05, 281/05

räng-bäräng l. 257/08

l.-i bázmi 117/10

l.+ in 283/07

l.+ li 194/05

legkävå -1- İnsan taşıyan araç anlamında kullanılmıştır.

1. 149/08

lek -2- (bkz. lekin)

1. 189/05, 288/13

lekin -15- “ama, fakat, ancak” anlamlarına gelen bağlaç.

1. 007/04, 013/04, 036/12, 042/08, 058/12, 078/02, 111/10, 137/14, 139/04, 153/04, 155/05, 184/02, 206/03, 253/10, 284/14

Lenin -11- Vladimir İlyiç Ulyanov, bilinen adıyla Lenin (22 Nisan 1870, Simbirsk - 21 Ocak 1924, Moskova), Rus sosyalist devrimci, Ekim Devrimi'nin lideri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) ilk genel sekreteridir. Lenin aynı zamanda Marksist teorik ve felsefi yazıların yazarı olarak bilimsel sosyalizmin Marx ve Engels sonrası geliştiricilerindedir. Lenin'in en büyük amacı; kapitalizmin uzlaşmaz sınıf çelişkilerinden proleter bir dünya devrimi oluşturup toplumsal sınıf karşıtlıklarının olmadığı insan toplumunun tarihsel oluşumuna öncülük etmektir. Kendisi, Marksizm üzerine kurulmuş politik ve ekonomik bir teori olan Leninizm'in de kurucusudur.

L. 089/13, 206/01, 206/02, 206/04, 206/06, 206/08, 206/10, 206/12, 206/14, 239/05

L.+ ni 140/11

libås -2- elbise, giyilecek şey.

1. 249/07

l.+ i 063/08

limü -1- Esasen güney memleketlerde yetişen daima yeşil kalan bir bitki ve bu bitkinin meyvesi, limon.

1. 278/10

Luqmån -6- Doğu halkları arasında dengi olmayan, hekim ve bilgelik timsali olan

efsanevî şahsiyet, Lokhan Hekim. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman'ın bir peygamber veya bir nebî olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Anlatılanlara göre o, hekimliğin ve hikmetin pîri ve sembolü olarak bilinir. (ADŞS)

1. 016/04, 041/08, 264/10, 265/07

dâru-yi l.+ deq 029/05

l.+ lãridã 139/14

lüt -16- iltifat, merhamet, âlicenaplık.

1. 008/11, 067/08, 080/08, 093/07, 164/02, 201/09, 210/13, 217/01, 217/02, 218/07, 226/06, 232/14, 276/10

l. äylãb 151/06

l.+ ing 074/11

l.+ ini 195/01

Lütfixân -1- Mevlânâ Lütfi, Nevâi'ye kadar olan edebiyatta büyük lirik şairsıfatıyla şöhret kazanmış sanatkârdır. Onun büyüklüğü bütün Türkistan, Horasan ve Irak'ta halk dilinde, gönlündedir.

L. 226/05

M

mâârif -11- Kişinin bilgi ve aklını geliştirmek, genel seviyelerini göstermek için verilen talim ve terbiye, ilm ve irfan, marifettir. Okul işlerinin görüldüğü idareye de denir. (ÖTİL) Türkiye Türkçesinde de bugün “eğitim” olarak kullanılmaktadır.

m. 131/01, 131/02, 131/04, 131/05, 131/06, 131/08, 131/10, 131/12, 131/13, 131/14

m.+ dän 270/06

mââş -1- iş veya hizmet için verilen para, aylık.

m.+ i 183/07

mâbâdâ -6- şart bildiren cümleyi diğer cümleye bağlamak için kullanılan sözcük, eğer.

m. 025/12, 034/07, 081/02, 115/12, 259/05, 275/03

mâcâl -1- takat, güç, kuvvet, imkân.

m. 178/12

mâcârâ -3- hadise, tehlikeli iş, birinin başından geçenler.

m. 008/01, 008/02, 101/06

mâclis -1- toy, ziyafet gibi törenler amacıyla toplanıp bir araya gelerek oluşturulan insan topluluğu.

m. 278/08

Mâcnun -7- Kelime anlamı “deli” demekse de daha çok Leylâ ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. El-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lakabıdır. Bir başka rivayete göre Emevîler döneminde yaşamış Kays adlı bir beyzâdenin lakabıdır. (ADŞS)

M. 077/11, 193/11, 279/08

M.+ dän 069/14, 119/10

M.+ dek 024/05

M.+ lârgä 001/07

mâcruh -2- yaralı, yaralanmış.

m. 206/09, 284/09

mâdâd -1- maddî veya mânevî yardım.

m. 010/12

mâdâdkâr -7- meded veren, yardım eden.

m. 084/19, 224/04, 242/11

m.+ i 172/06, 206/13

m.+ im 040/13, 199/06

madân -1- mineral, metal, bir mahsulâtın kaynağı.

m. 207/14

mâdâniy -1- medeniyete ait, okumuş, medeniyet sahibi.

m. 084/06

mâdâniyât -1- yaşayışta ve içtimâî münasebetlerde ilim, fen ve sanatta ileri olmak.

m. 208/03

mâdâr -14- kişinin güç ve kuvveti, dayanak, destek.

m. 010/12, 175/05, 264/05, 276/14

m.+ i 079/06, 091/08, 098/11, 145/05

m.+ im 076/10, 199/06, 284/10

m.+ imiz 073/04

m.+ ini 145/04

m.+ isân 004/03

mâdh -20- övme, birinin iyi vasıflarını söyleme. Sözcük “et-” veya “äylä-” fiilleri ile birlikte kullanılmıştır ve “övmek” anlamındadır.

m. 167/13, 167/14, 202/14, 209/14

m.-i bâyânim 203/48

m. äyläb 262/13

m. etây 143/13

m. etmäyin 064/15

m. etsäm 094/13, 219/13, 263/13

m.+ i 142/13, 186/13

m.+ idä 065/13

m.+ in 019/09

m.+ ing 144/11, 158/19, 186/14, 243/13

m.+ ingni 267/13

mâftun -7- bir kişiye âşık olup aklını yitirmiş, mecnun, âşık.

m. 064/14, 081/11, 102/05, 215/03, 221/07, 279/12

m. qildi 268/04

mägär -10- “fakat, yalnız” anlamında bağlaç görevli sözcük, eğer.

m. 021/10, 029/02, 034/11, 042/02, 043/03, 110/12, 155/06, 157/04, 254/17, 273/10

mägäräm -3- (bkz. mägär)

m. 093/06, 113/02, 248/12

mağrib -1- batı taraf, garb, güneşin battığı yön, akşam vakti, Türkiye’ye nispetle Fas, Tunus, Cezayir ve İspanya tarafı.

m. 275/08

mağrur -10- çok kibirli, gururlu.

m. 024/04, 025/13, 051/10, 058/07, 078/03, 121/13, 265/13, 286/09

mağrurânä -2- mağrurlukla, gururla, gururlanıp.

m.+ ânä 038/05, 128/13

mağz -3- çekirdek, ceviz gibi sert kabuklu yiyeceklerin iç kısmı, esas mahiyet, bir şeyin iç yüzü.

m.+ ı 058/02, 252/10

m.+ i 091/06

mâh -3- (bkz. mâh)

m.-i ânvär 131/04

m.+ i 175/01

m.+ im 195/07

mâh -4- ay. Mâh-ı tâbân (mehtap), mâh-ı nev (hilal) vs. tamlamalar ile kullanımı

yaygındır. “Meh” şeklinde yazıldığı yerler de vardır. Ay bir ışık kaynağıdır. Işığı ise güneş gibi ateş değil, nurdur. O, nuruyla güzeldir ve geceye güzellik verir. Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası değildir. Ona kimsenin eli değmemiş, kimse yanına yaklaşmamıştır. Her gece görünmez, bir yerde duramaz, uzaktan seyredilir, yükseklerdedir, karanlığı ise aydınlatır. Bütün bunlar sevgilinin özellikleridir. Sevgilinin kendisi ay olduğu gibi yanağı veya yüzü, alını da ay gibidir. Ayın dolunay hali için “meh-i tâbân, mehtab, meh-i tamâm” gibi tamlamalar kullanılır. (ADŞS)

m. 240/01

m.-i ânvar 272/08

m.-i münâvvâr 062/06

m.+ im 201/01

mâhâl -13- vakit, zaman, yan, yer.

m. 026/13, 030/08, 031/06, 044/05, 061/03, 099/11, 103/02, 111/09, 119/13, 155/11, 177/11, 196/02, 214/11

mahârât -8- bir işte gösterilen ustalık, yetenek, mahirlik. Bazı dizelerde “+li” eki ile türemiş yapıları bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır.

m. 055/09, 208/10

m.+ i 068/07

m.+ li 059/10, 065/09, 070/09, 082/01, 084/03

mahbub -3- sevgili, yar.

m. 076/01, 161/02

m.-i câhânsân 205/12

mahfuz -8- saklanmış, gizlenmiş.

m. 123/01, 123/02, 123/04, 123/06, 123/08, 123/10, 123/12, 123/14

mâhir -10- çok yetenekli olan, maharet kazanan, usta.

m. 037/10, 138/10, 145/05, 145/06, 181/01, 185/06, 202/10, 203/50, 216/11, 267/10

mâhirânâ -1- maharetle, mahirlikle.

m. 279/07

mâhitâbân -2- (bkz. mâhitâbân)

m. 041/04, 106/04

māhitābān -4- parlak nur saçan ay, mehtap, dolunay.

m. 163/04, 197/10

m.+ im 152/14

m.+ imdāsān 220/06

māhkām -2- sağlam.

m. 173/02, 268/11

māhliqā -1- ay yüzlü, güzel, ay parçası.

m. 001/02

māhmān -1- (bkz. mehmān)

m.+ lāringgā 160/15

māhrām -9- mahrem, gizli, sırdaş, dost, hemdem.

m. 040/11, 104/12, 134/02, 183/04, 214/04

m.-i visāl 151/07

m.+ i 172/02

m.+ igā 064/12

m.+ ing 111/09

māhv -2- “ol” fiiliyle kullanıldığı zaman “yok olmak”, “et” fiili ile kullanıldığı zaman “yok etmek” anlamlarına gelmektedir.

m. 158/12

m.-i gūlruxsār 290/08

māhvās -5- yüzü aya benzeyen, ay gibi güzel, ay yüzlü.

m.+ im 040/11, 281/01

m.+ imgā 238/12

m.+ imning 108/13

m.+ ni 268/05

māhzān -1- mahzen, erzak yeri, hazinenin koyulduğu yer.

m.+ i 153/03

māhzun -2- tasalı, kederli, üzgün.

m. 003/10, 081/12

mākān -4- mesken, yer, mekan, vatan.

m. 266/08

m.+ i 099/08

m.+ im 202/08, 244/11

māki -2- dokuma tezgâhında kumaşı dokurken ipi geçirmek için kullanılan araç, mekik.

m. 066/08, 138/09

mākr -2- hile.

m. 221/06

m. äyläb 105/03

māktāb-14- okul.

m. 010/01, 010/02, 010/04, 010/06, 010/08, 010/10, 010/12, 010/14, 129/13,
150/10, 182/03

m.+ dā 062/11, 131/12

m.+ dāgi 171/11

māktābdāş -1- aynı sınıfta okuyan çocuklar.

m. 150/09

mālāhāt -2- güzellere has tatlılık. İki dizede kullanılmıştır ve “+li” eki ile türemiş yapıdadır. Ayrıca “sevimli, tatlı” anlamlarına gelmiştir.

m.+ li 083/05, 220/01

mālāmāt -6- birini haklı veya haksız yere kötölemek için söylenen söz, kınanmışlık.

m. 278/11, 284/09

m.+ dān 123/05

m.+ i 280/06

m.+ lār 261/09

m.+ lārdā 193/07

malumât -1- bilinen şeyler, bilinenler.

m. 270/05

mâmıq -1- taze ak pamuk.

m.+ lar 249/03

mâmlâkât -4- bir devleti oluşturan toprak parçası.

m. 271/05

m.+ dä 176/06

m.+ ni 038/10

m.+ ning 090/09

mâmnun -2- hoşnut, gönül bulan, minnettar.

m. 279/04

m.+ ligim 032/11

mâmuq -1- (bkz. mâmıq)

m. 278/14

mân -1- (bkz. men)

m. 227/14

manâ -1- anlam, bir söz veya bir şeyden anlaşılan.

m. 091/02

mânänd -3- benzeyiş, benzer.

m.+ i 048/09, 122/03

m.+ imü 238/12

mângü -3- ölümsüz, bengü.

m. 084/25, 239/10

dâvlât-i m. 072/12

mânqal -1- kömür ile yakılan taşınabilir ocak.

m. 063/03

mānsāb -4- görev, kariyer, kendini göstermek için yapılan iş.

m. 283/13

m.+ dān 283/14

m.+ gā 038/03, 078/03

mānsābpārāst -1- görevini seven, görevine sahip çıkan.

m. 078/13

mānzārā -2- baktığınız veya hayal ettiğiniz görünüş, tasvir. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapı oluşturmuştur.

m. 253/02

m.+ li 045/04

mānzil -5- varılacak yer, istikamet, iki yer arasındaki mesafe.

m. 039/12, 185/07

m.-i ğam 214/08

m.+ gā 088/10

m.+ i 136/13

mānzur -2- kişilere makul olan.

m. 162/06, 223/11

maqāl -3- deneyimler sonucu ortaya çıkan, söyleyeni belli olmayan, bilgece söylenmiş ve öğüt veren kalıplaşmış söz, atasözü.

m. 175/10

m.+ ing 083/18

m.+ ingdür 119/01

maqālā -1- dergi ve gazetelerde yayınlanmak için yazılan, hacimli olan ilmî yazılar.

m. 091/12

maqām -4- mertebe, yer, merkez, musikide ahenk düzeni.

m.-i üst 036/01

m.+ ing 160/11, 162/07, 261/12

maqbul -3- kabul olan, beğenilen.

m. 037/11, 214/02

m.-i zämân 194/12

maqdâm -2- dönüp gelme, gelme.

m.+ i 203/23

intizâr-ı m.+ idir 103/06

maqsâd -29- arzu, gaye, kasdolunan şey.

m. 015/04, 030/03, 047/04, 098/03, 132/10, 166/11, 206/03

visâl-i m. 117/10

m.+ gâ 014/10, 033/01, 173/08, 212/12, 235/10, 247/14

âsl-i m.+ gâ 161/13

mülk-i m.+ gâ 166/03

m.+ igâ 132/09

m.+ im 119/05, 159/14

m.+ ing 022/16, 124/07, 153/05, 184/09

m.+ inggâ 173/07

m.+ laringni 129/07

m.+ ni 046/09, 211/11, 231/08, 262/11

maqtâ - -1- iyi tarafları, faziletleri gösterip söylemek.

m.- sâim 094/13

mârcân -2- su altında kayaların üstünde yapışık bir halde yaşayan deniz hayvanı ve bu hayvandan çıkarılan çoğu kırmızı renkte olan boncuk.

m. 021/03, 042/07

mârd -27- korkmayan, cesur. “**Mârd-i mâydân**” tamlaması kullanılmıştır ve “savaş veya güreş kahramanı” anlamına gelmektedir.

m. 031/01, 031/02, 031/04, 031/06, 031/08, 031/10, 031/12, 031/14, 053/14, 105/12, 145/11, 228/04, 229/05, 247/01, 247/05, 247/07, 247/09, 247/10, 247/12, 247/13, 247/16

m.-i mâydân 267/04

m.-i mâydânlâr 038/06, 132/05, 165/01

m.+ lâir 031/13

m.+ lâirdân 133/08

mârdânâ -9- mertler gibi, merde yakışır surette.

m. 033/04, 084/28, 092/06, 154/04, 169/05, 174/12, 228/03, 229/07

m.+ râq 133/08

mârdud -1- kovulan, reddedilen.

m.+ i 214/02

mârdüm -6- göz bebeği, göz.

m.+ i 041/11, 119/08, 240/08

m.+ idek 225/14

m.+ in 103/03

m.+ lâri 275/04

Mârğılân -1- Margılan, Özbekistan'da bulunan bir şehirdir ve idârî olarak Fergana iline bağlıdır. Başkent Taşkent'in 310 km. doğusunda yer almaktadır.

M. 066/01

mârhâmât -4- şefkat yüzünden gösterilen iltifat, himmet, iyilik. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapıli bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır ve “merhamet eden, merhamet sahibi olan, şefkatli” anlamlarındadır.

m. 072/11, 118/11, 215/02

m.+ li 161/11

marifât -5- bilme, hüner, ilim ve fenle tahsil olunan malumat.

m. 089/07, 140/07, 143/11, 270/07

m.+ ning 230/13

mârmâr -1- asil heykeltıraşlıkta kullanılan beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı.

m.+ ing 144/04

mârşâl -1- Mareşal, Türk Kara Kuvvetleri ve Türk Hava Kuvvetlerinde en yüksek olan askerî rütbedir. Bu rütbe savaşta üstün başarı gösteren ve en az Orgeneral veya Oramiral rütbesine sahip subaylara TBMM tarafından verilir. (TDK) SSCB'de büyük Sovyet Başkanlığı tarafından kumandanlık görevindeki kişilere verilen savaş unvanı ve bu unvana sahip kişiye denir. (ÖTİL)

m. 112/04

mäsäl -2- küçüklere ögüt vermek için anlatılan, söyleyeni belli olmayan hikâyeler.

m. 196/14, 211/05

mäscid -1- Müslümanların toplanıp namaz kıldığı ibadethanesi.

m. 283/13

mäskän -1- yaşanan yer, mekân.

m.+ imni 193/12

mäslähätbaxş -2- maksad, fayda veren, fayda bahşeden.

m. 172/06

m.+ im 047/16

mäsnäd -2- üst mertebe, makam, merkez.

m.-i suhbätgä 023/07

m.+ i 152/10

mäsrrur -2- mutlu, sevinçli, sevilen.

m. 075/11, 254/11

mäst -20- sarhoş, aklı başında olmayan. Ayrıca eserde geçen **mästü äläst** tamlaması “ezel meclisinde hitâb-ı ilâhî ile sarhoş olan” anlamındadır.

m. 006/07, 016/06, 051/10, 109/11, 111/01, 152/07, 190/05, 210/10, 244/12, 283/11, 285/08

m.-i şârâb 017/12

m.-ü äläst 121/11, 128/03, 139/07, 167/09, 167/10

m. äylägän 042/12

m. etdi 141/07

m.+ lärdän 133/14

mästänä -5- mestler gibi, sarhoşçasına.

m. 141/09, 174/08, 281/12, 285/11

m.+ râq 133/14

mäşal -6- meşale.

m. 033/07, 067/03, 075/13

rāhnāmā-i m. 184/01

m.+ i 100/05, 239/07

māşaqqat -1- zahmet, sıkıntı, güçlük. Sözcük eserde “+siz” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkar ve “zahmetsiz, sıkıntısız” anlamlarına gelmektedir.

m.+ siz 283/07

māşğul-1- bir iş ile uğraşan, işi olan.

m. 032/06

māşhur -5- şöhret kazanan, şöhretli, bilinen.

m. 050/12, 070/07, 075/12, 162/05, 180/11

māşq -5- çalgı aletleri ile bir şarkının icrası, bilmeyene bir şeyi öğretmek.

m. 042/14, 066/13, 107/10

m. äyläsä 262/09

m. etgän 138/07

maşuq -1- sevgili.

m. 076/01

mât -1- Şah-mat oyununda şahın rakip taşın hücumundan korunamadığı ve yenilgi aldığı durum.

m. 018/06

mâtâ -1- kumaş, materyal.

m. 227/07

mâtäm -3- yakın veya itibarlı bir kişinin vefatı sonucunda cenazesinin ardından yas tutma, taziye.

m. 203/09

m.+ dän 203/03

m.+ ni 291/06

mätlâb -2- talep edilen, istenen şey, maksat.

m. 119/01, 160/0

mavâ -1- barınak, ev, sığınak.

m. 039/12

mâvc -19- dalga, suyun yüzeydeki hareketi. Ayrıca “**ur-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “dalgalanmak, dalga vurmak” anlamlarına gelmektedir.

m. 265/04

m.+ idâ 017/04

m. urâr 117/03, 125/13, 179/10, 197/03, 228/05

m. urgân 070/05, 184/04

m. urgây 230/13

m. urib 002/09, 060/03, 067/10, 072/01, 122/06, 132/08, 234/14, 238/09, 249/09

mâvzun -1- gelişen, yakışıklı.

qadd-i m. 279/01

maxfiy -1- gizli, saklı.

m. 207/14

maxluq -1- insan ve diğer yaratılanların hepsinin genel adı.

m. 010/13

mây -13- Üzümünden elde edilen içki. (ÖTİL) Bade, şarap, içki. Şarap, Divan edebiyatında en çok kullanılan içecektir. Bazen cam, sagar, kadeh vb. gibi unsurlarla da mecaz-ı mürsel yoluyla şaraptan bahsedilir. Rengi dolayısıyla dudağa, kana, gözyaşına, yanağa benzetilir. Bezm ve meclislerin vazgeçilmez unsurudur. “Gülgûn, gül-fam, gül-renk, sad-sale, mest, nûşin” gibi sıfatlar da şaraba aittir. Eserde karşımıza bazı yerlerde “mey” şeklinde gelirken bazı yerlerde “şarap” şeklinde de gelir. (ADŞS)

m. 028/04, 063/05, 077/02, 086/13, 120/11, 139/19, 141/08, 151/03, 266/11

m.+ dâ 222/05

m.+ idin 210/10

m.+ in 052/11

m.+ lârdâ 189/14

mâydan -49- açık yer, ortalık, saha, bir iş için ayrılan yer.

m. 022/06, 039/07, 082/13, 112/08, 245/03, 247/12, 256/08, 258/03, 263/04

mârd-i m. 267/04

m.-i mehnâtdâ 099/03, 176/05

m.+ ärä 171/13, 249/03
m.+ dä 007/05, 092/03, 188/06, 228/10
m.+ gä 114/04, 153/06
m.+ i 232/03, 272/07
m.+ idä 018/05, 036/02, 090/10, 145/03, 154/03, 181/01, 209/03, 241/02,
242/01, 264/08, 289/04
m.+ igä 058/03
m.+ lär 075/10
mârd-i m.+ lär 038/06, 132/05, 165/01
m.+ lãrdä 065/10, 176/01
m.+ lãrgä 112/08, 219/07
m.+ lãrim 050/04
m.+ lãrimiz 070/01
m.+ lãrki 112/07
m.+ lãrni 071/02, 137/10, 146/01, 209/11

mäygün -1- şarap rengine olan, kızıl.

m. 152/07

mäyin -4- ipek gibi yumuşak ve nazik, güzel, mülayim.

m. 028/07, 060/05, 061/08, 210/07

mäyl -1- heves, istek.

m.+ i 076/09

mäyli -3- “neyse, peki, olsun” anlamlarına gelen ifade.

m. 130/03, 228/08, 288/13

mäypäräst -6- devamlı şarap içen, kendini içkiye veren. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

m. 006/07, 017/11, 109/11, 189/13

M.+ lär 285/02

m.+ lik 139/05

mäysä -1- yeni biten ot ve ekinler.

m.+ lãrni 273/06

māyxānā -1- içkinin koyup satılan yer ve içildiği yer.

m. 120/11

māzlum -1- zulüm altında kalan, ezilen.

m.+ lār 153/02

māzmun -5- söz veya eserin genel anlamı, bir olayın iç yüzü, aslı.

m. 001/04, 279/14

m.+ i 152/11

m.+ ing 170/10

m.+ lāri 017/09

mazur -1- özürlü, özrü olan.

xayr-ı m. 200/11

mehmān -14- toy veya şölen sebebiyle yoklamaya gelen kişi, misafir.

m. 035/14, 041/12, 168/05, 200/01, 288/01, 291/10

m.+ din 179/12

m.+ gā 260/05

m.+ im 011/06, 126/02, 152/10

m.+ lār 075/16, 207/08

m.+ sän 213/12

mehmānnāvāz -3- misafire ikram eden, misafir ağırlayan.

m. 255/12, 260/11

m.+ im 202/12

mehnāt-136- iş, bir iş için sarfedilen güç, gayret, emek. Bir dizede “+siz” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

m. 002/05, 018/09, 018/10, 029/08, 029/12, 030/06, 030/11, 031/02, 038/09, 045/05, 045/10, 053/05, 055/07, 065/07, 068/05, 068/13, 068/14, 071/11, 072/13, 075/04, 075/06, 090/05, 090/11, 102/02, 112/11, 122/08, 124/06, 129/03, 150/06, 154/14, 156/05, 159/04, 162/03, 170/01, 170/07, 170/10, 175/12, 177/03, 179/07, 181/07, 181/10, 183/15, 187/11, 187/12, 208/05, 212/01, 212/02, 212/04, 212/06, 212/07, 212/08, 212/09, 212/10, 212/12, 212/14, 212/16, 223/08, 230/03, 234/07, 236/08, 241/06, 241/10, 242/14, 247/06, 254/18, 263/04, 263/11, 264/03, 270/12, 271/08, 273/04, 274/03, 280/01, 280/03, 280/05

m.-i dävlati 087/05

m.+ dä 019/04, 070/09, 071/01, 090/11, 154/06, 161/05, 173/02, 188/02, 203/13, 247/12

mäydân-i m.+ dä 099/03, 176/05

m.+ dädür 241/09

m.+ dägi 065/11

m.+ dän 188/03

m.+ gä 001/09, 027/08, 031/01, 032/06, 059/10, 060/11, 071/04, 116/01, 145/05, 145/06, 172/07, 181/01, 185/12, 202/10, 203/11, 241/09, 259/11, 267/01, 274/15, 280/12

m.+ i 087/05, 177/09, 236/02, 245/02

m.+ idän 143/04

m.+ im 264/04

m.+ imdür 031/03

m.+ imiz 095/10

m.+ in 097/12

m.+ ing 018/07, 026/12, 156/07, 212/05

m.+ ingdir 243/07

m.+ inggä 124/02

m.+ ingiz 065/13

m.+ ingiz 211/12

m.+ ingni 144/08

m.+ ki 274/01

m.+ lär 023/10

m.+ ni 037/08, 060/14, 094/07, 241/03

m.+ siz 280/07

mehnâtkâş -21- gayret gösteren, emek veren, iş işleyen.

m. 022/05, 039/11, 045/09, 047/09, 050/10, 053/14, 065/02, 084/07, 145/01, 146/14, 155/13, 185/05, 188/04, 203/15, 203/17, 203/37, 206/05, 207/02, 216/11, 261/03

m.+ gä 274/01

mehnâtsevâr -1- emek vermeyi seven, gayreti seven. (ayrıca bkz. mehnâtkâş)

m. 066/14

mehr -64- bir insanın yakın kişilere ve açıkça gösterdiği sevgi, aşk, şefkat, güneş.

m. 001/06, 015/04, 017/09, 024/13, 054/10, 069/08, 074/05, 080/08, 095/05, 135/01, 139/14, 163/11, 166/13, 175/01, 194/04, 201/01, 226/10, 226/11, 231/16, 240/01, 242/12, 266/02, 268/08

m.-i ây 266/01

m.-i cähân 067/04, 275/07

m.-i cânpârvâr 202/04

m.-i dildä 198/02

m.-i hâvâr 183/08

m.-i pâking 174/03

m.-i raxşânim 197/10

m.+ i 019/08, 101/12, 132/14, 179/02, 181/07, 244/03, 282/04

m.+ idän 160/03

m.+ im 011/13, 222/11

m.+ in 011/13, 040/04, 241/08, 247/02

m.+ ing 041/03, 041/13, 057/07, 136/13, 164/09, 186/13, 197/05, 202/03, 213/03, 220/13, 233/03, 243/01, 266/12

ısq-ı m.+ ing 115/01

m.+ ingiz 226/01

m.+ ingni 004/13, 147/11, 201/13

m.+ ining 238/14

mehribân 28- aşk ve şefkat gösteren, şefkatli, merhametli. Birkaç dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

m. 012/06, 065/02, 066/12, 067/08, 069/03, 076/01, 087/12, 118/08, 133/07, 144/10, 169/06, 181/12, 194/08, 219/14, 226/03, 246/06, 282/09

m.+ dändür 037/02

m.+ im 149/04, 202/12, 203/01

m.+ ingmân 147/12

m.+ lik 220/02, 240/11, 255/12

m.+ likdä 191/09

m.+ män 058/12

m.+ sän 205/01

mehrigiyâ -3- adamotu, bir tür bitki. Ayrıca mecazî olarak “başkaların ilgisini kendine çekme gücü olan, kendini başkalarına sevdirebilen” anlamlarına sahiptir.

m. 005/08, 226/12, 240/06

men -113- “ben”, teklik birinci kişiyi gösteren zamir görevli sözcük.

m. 003/05, 013/13, 016/10, 016/14, 052/13, 061/09, 064/16, 074/06, 076/07, 074/12, 076/14, 080/11, 102/08, 102/12, 104/09, 104/14, 118/03, 117/13, 118/05, 118/13, 130/14, 133/02, 133/06, 133/13, 136/01, 142/06, 152/13, 174/02, 193/14, 197/01, 201/13, 203/05, 214/12, 217/12, 218/08, 226/15, 227/11, 228/08, 228/09, 268/02, 275/09, 277/07, 281/02, 282/11, 284/11

xılmä-xıl m. 134/04

m.+ dä 225/05

m.+ dägi 226/11

m.+ dän 083/02, 187/11

m.+ dek 124/14, 166/08, 217/07

m.+ din 118/01

m.+ gä 008/05, 016/12, 035/02, 104/01, 106/10, 109/01, 115/04, 163/03, 168/04, 191/12, 192/01, 210/01, 224/03, 233/01, 233/07, 266/09, 268/08, 282/09

m.+ i 004/02, 006/12, 008/06, 009/01, 019/10, 048/01, 081/01, 081/12, 109/11, 126/07, 141/07, 152/07, 157/07, 157/12, 190/07, 196/13, 201/07, 288/01, 290/13

m.+ ing 034/06, 056/01, 057/10, 077/01, 083/23, 117/14, 149/01, 149/02, 149/04, 149/06, 149/08, 149/10, 149/12, 174/09, 210/09, 213/02, 214/08, 225/12

m.+ ingçün 120/12

m.+ ingdek 106/02, 115/10, 194/08

metall -1- kendine has cilaya sahip olan, elektrik ve ısıyı iyi yalıtan element.

m. 203/28

metin -1- taşlık ve sert yerleri kazmak ve taş kesmek için kullanılan üçlü çekiç, kazma.

m. 178/09

mevâ -6- çeşitli ağaç ve köklerden alınan ürün, mahsul.

m.+ gä 235/14

m.+ lär 086/01

m.+ läri 177/07, 216/04

m.+ läring 186/12

m.+ lärning 257/02

mevâ -1- (bkz. mevâ)

m.+ sin 260/05

mevâzâr -1- meyve bahçesi, meyveli ağaçlarla çevrelenen yer.

m. 219/03

Mezânulävzân -1- Ali Şir Nevai, aruz vezni hakkında bilgi vermek amacıyla bu eseri kaleme almıştır. Üç bölümlük küçük risalelerde sırasıyla teknik bir mesele olan “zihaf, bahirler ve takti” hakkında bilgiler vermiştir. Rubai vezinlerinden sonra tuyuğ, koşuk, türki vs. gibi milli şekilleri de kaleme almıştır. **Türki** sözcüğünün Ali Şir Nevai'nin ilk olarak bu eserinde geçtiği bilinmektedir.

M.+ ing 036/05

micä -2- (bkz. miccä)

m. 248/05, 277/09

micâz -1- kişinin kendine has tabiatı. (ayrıca bkz. mizâc)

m.+ in 078/11

miccä -3- kirpik.

m. 077/05, 157/03, 283/16

micgân-8- kirpik.

m. 043/14, 221/01, 221/02, 221/04, 221/06, 221/08, 221/10, 221/12

millät -4- tarihte oluşmuş olan, dili, milliyeti, toprak sahası, iktisâdî hayatı ve ruhî hususiyetlerinin genelliği esasında bir araya gelen kişilerin oluşturduğu grup, ulus.

m. 012/05

m.+ lâr 073/05, 216/07

m.+ lârni 239/09

min - -1- bir şeyin üstüne binmek, çıkmak.

m.- dim 228/07

minbâr-2- konuşma yapılan yüksek yer, kürsü.

m. 171/06

m.+ dâ 071/10

ming -12- “bin” rakamı ve bu rakamla ifade edilen miktar.

m. 006/04, 023/05, 043/08, 048/13, 086/03, 092/01, 164/03, 229/12, 235/08,

273/10, 279/13, 285/11

minglāb -5- binlerce, bin anlamında sayı ifade eden.

m. 038/04, 154/10, 188/13, 228/11, 279/08

miriškār -1- kendi işinde tecrübeli, usta.

m. 050/06

Mirrix -1- (bkz. Mirrih)

M. 022/16

mirrih -1- Merih, Mars gezegeni. Behram. Yıldız ilmi içinde gezegenler önemli yer tutar. Merih ise naḥs-ı asgar yani küçük uğursuzluk olarak kabul edilir. Yıldızların burçlar üzerine etkisinden Mirrih, aşırı derecede ateşli ve kurudur. (ADŞS)

m. 184/08

Mirzäçöl -11- Özbekistan'ın Cizzak iline bağlı ilçesidir. Merkezi Gagarin şehridir.

M. 059/09, 177/01, 177/02, 177/04, 177/06, 177/08, 177/10, 177/12, 207/09

M.+ gä 203/29

M.+ ni 267/05

misāl -4- örnek, "gibi" anlamında edat.

m. 021/07, 175/14, 178/10

m.-i fil 053/06

misl -8- misal, timsal, benzeyiş.

m.-i cān 246/02

m.-i dāryā 249/10

m.-i köz 114/08

m.-i xār 105/06

m.-i zār 068/14, 110/08

m.-i zilāl 177/07

m.+ ingni 041/09

misrā -1- Mazmun yazıların her bir satırına, dizesine denir. (ÖTİL) En küçük nazım biçimidir. (TDK)

m. 152/11

mişmiş -1- halk ağzına düşen, asılsız haber, rivayet.

m. 115/12

mizâc -1- kişinin kendine özgü karakteri, huy, tabiat.

m.+ i 029/06

mocizâ -1- ilâhî hadise.

m. 140/08

mohmâl -1- açık olmayan, belirsiz.

m. 129/08

mol -6- bol, çok, fazla.

m. 014/04, 039/13, 065/04, 097/12, 176/08, 209/09

Moskvâ -17- Moskova, Rusya Federasyonu'nun başkentidir. Rusya'nın batı kesiminde yer alır. Siyâsî konumuyla tarih boyunca önemli bir rol oynayan Moskova halen ülkenin en büyük şehri ve önde gelen sanayi, kültür, bilim ve eğitim merkezidir. Nüfusu 9 milyon civarındadır.

M. 239/01, 239/02, 239/04, 239/06, 239/08, 239/10, 239/12, 239/14, 246/01, 246/02, 246/04, 246/06, 246/08, 246/10, 246/12, 246/14

M.+ mgâ 180/03

motâbâr -2- itibar bulan, inanılan, itibarlı.

m. 068/01, 087/09

mu -4- "mi" soru edatı.

m. 004/08, 004/12, 156/01, 158/14

muammâ -7- bilinmeyen hal, anlaşılmaı iş, mesele, kişi ismi ve tarih verilmeden yazılan şiir.

m. 011/11, 091/12, 096/16, 116/09, 168/04, 248/10

m.+ dir 184/02

muattar -2- hoş koku saçan, hoş kokulu.

m. 005/05, 120/02

mucizä-1- (bkz. mocizä)

m. 089/08

muğân -2- “pir” sözcüğü ile birlikte kullanılmaktadır. Divan şiirinde eğlence mahalli olan meyhanenin başkışilerinden biri pîr-i mugândır. O sırları açığa döken, herkese miktarında içki sunan, meyhaneyi çekip çeviren, yaşlı, güngörmüş, nur yüzlü, sözleri daima hikmetli dünyaya itibar etmeyen, cömert ve saygı gösterilmesi gereken bir kişidir. Onun için sunduğu kadehi öpüp başa koymak, öğütlerini can kulağıyla dinlemek ve asla gözünden düşmemek gerekir. Mecâzî ve tasavvufî masasıyla tekke ile âlem, feyz ve neşe meyhanesi olup şarap; bu meyhanede içilen sevgi ve neşe; pîr-i mugân da o neşeyi sunan mürşittir. (ADŞS)

pir-i m.+ im 167/09, 167/10

muhabbât -66- birinin birine kalpten duyduğu sevgi, aşk, mihr. Dört dizede “+li” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

m. 007/02, 010/03, 013/14, 017/09, 027/08, 029/10, 031/01, 042/13, 043/13, 044/12, 046/08, 048/04, 058/11, 065/14, 069/08, 069/11, 074/07, 090/06, 114/07, 119/09, 124/13, 132/13, 135/01, 135/12, 139/16, 159/10, 160/05, 166/14, 181/04, 186/13, 192/03, 200/03, 208/05, 214/07, 215/02, 217/09, 223/01, 226/11, 237/14, 239/09, 244/09, 247/11, 255/14, 258/02, 265/09, 280/03, 289/08

aql-ı m. 223/02

ışq-ı m. 080/04

lâf-i m. 005/11

târk-i m. 001/08

zävq-ı m. 023/13

m.+ dän 001/05, 106/13, 163/11, 194/04, 262/05

âhl-i m.+ gâ 226/07

m.+ i 005/12

m.+ lâr 023/14

m.+ li 054/10, 095/05, 099/01, 248/09

m.+ ning 200/07, 265/10

muhäyyâ -1- hazır, mevcut.

m.+ dir 184/06

muhtâc-10- bir şeye ihtiyacı, zorunluluğu olan.

m. 024/01, 024/02, 024/04, 024/06, 024/08, 024/10, 024/12, 024/14, 051/03
m.+ lik 051/04

muhtârâm -10- hürmet, hürmet ve ihtirama uygun olan. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

m. 026/01, 047/01, 139/03, 158/01, 184/15, 226/09, 230/02, 261/04, 289/01
m.+ lik 173/02

muhtâşâm -1- haşmetle işlenen, büyük, uluğvar.

m. 015/05

mumiyâ -2- mumya, çok uzun süre çürümemesi için ilaçlanan ceset.

m. 020/02, 130/10

munçâ -16- “bunca, bu kadar” anlamlarına gelen zarf görevli sözcük.

m. 028/11, 083/05, 103/13, 110/07, 118/07, 142/01, 148/01, 148/01, 155/09,
225/01, 238/07, 240/03, 253/03, 257/02, 260/11, 285/03

munçâq -1- şişe, taş vb. şeylerden işlenerek elde edilen ve ziynet eşyası olarak kullanılmak üzere ipe dizilen taneler, boncuk.

m. 187/08

munis -3- yakın, sırdaş dost, hemdem.

m. 076/05, 183/04
m.+ im 243/09

muqaddâm -1- evvel, ileri, ön.

m. 082/01

muqaddäs -15- aziz, şerefli, âlicenap, en sevimli.

m. 015/08, 038/01, 048/11, 079/09, 088/16, 132/02, 173/07, 185/13, 187/09,
202/05, 216/01, 239/03, 240/14, 274/05, 290/07

muqarrâr -5- vücuda gelişi, yüz verişi, arzu edişi açık olan, şüphesiz, kararlaşmış, karar verilmiş.

m. 024/04, 062/14, 073/12, 083/26, 094/04

Muqımiy -1- 19. asırda Hokan'da yaşamış en meşhur şairlerden birisi Mevlana Mukımiy'dir. Eserlerinde kendi vatani, kendi halkının yaşam şartlarının ağırlığı, cahillik ve zulmü eserlerinde yansıtmıştır. Mukımiy tam bir millî aydın, iyi bir müslüman ve gerçek bir şairdir. Onun lirik şiirleri, güzel gazelleri, murabbaları, muhammesleri, tam bir Özbek millî zevki ve gözlemiyle yazılan seyahatnameleri ve hicivlerinin hepsi millet menfaatine hizmet etmiş, etmekte olan ve daha da edecek bir edebî mirastır.

M.+ dek 047/14

murâbbâ -1- dördlü, dört şeyden oluşmuş, dörde çıkarılmış.

m. 257/08

musâffâ -10- çok temiz, saf.

m. 014/02, 039/01, 060/04, 072/01, 086/09, 161/06, 209/12, 249/12, 257/12, 287/11

musâhhâr -1- (bkz. musaxxar)

m. 083/25

musaxxar -2- ele geçirilmiş, fethedilmiş.

m. 113/02, 221/05

musıqı -1- müzik, ses ölçülerinden, ölçülü ses ve sanatkârlıktan bahseden ilim.

m.+ dâ 289/06

mutâbâr -2- (bkz. motâbâr)

m. 110/01, 289/06

mutlaqâ -1- ne olursa olsun, her hâlde.

m. 001/10

mutrib -3- bir müzik aleti çalan, çalgıcı, sazende, aşulacı.

m. 120/12

m.-i pâkizâ 124/12

m.+ ni 120/11

muvâfiq -1- uygun, yerinde, denk.

m. 025/10

muxtäsär -3- az, kısa, uzun olmayan.

m. 049/14, 087/10, 289/14

muzaffär 1- zafer kazanan, galip olan, kahraman.

m. 256/04

mü -3- “mi” soru anlamı katan edat.

m. 003/10, 008/12, 042/06

mübâräk -44- baht getirici, hayırlı, uğurlu, mukaddes, kutlama ifadesi.

m. 001/06, 047/11, 047/11, 059/11, 060/01, 065/13, 158/01, 158/02, 158/04, 158/06, 158/08, 158/10, 158/12, 158/14, 158/16, 158/18, 158/20, 160/01, 160/02, 160/04, 160/06, 160/08, 160/10, 160/12, 160/14, 160/16, 160/18, 161/01, 162/01, 162/02, 162/04, 162/06, 162/08, 162/10, 162/12, 162/14, 185/01, 192/02, 218/05, 220/03, 239/05, 240/06, 248/09, 281/07

mübtälâ -1- bir illet, hastalık veya gönülsüz bir şeye yakalanmak, meftun, şeyda, âşık. Sözcük eserde “**bol-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “giriftar olmak, yakalanmak” anlamlarına gelmektedir.

m. 008/04

mücdä -2- hoş haber.

m. 192/10

m.+ ni 185/15

mücgân -1- (bkz. micgân)

m.+ imgä 021/08

müdüâm -4- daim, daima, her zaman.

m. 092/09, 099/03, 183/09, 189/09

müddäâ -24- arzu, istek, kişinin gönülden isteği.

m. 009/02, 020/14, 046/10, 064/16, 087/07, 100/08, 101/01, 109/02, 186/10, 187/10, 192/04, 206/02, 212/01, 216/08, 239/13, 241/10, 270/14, 274/12, 282/12

m.+ dän 025/12, 137/04

m.+ lâr 125/04

m.+ lârni 015/08

m.+ si 113/10

müfarreh -1- ferahlık veren, iç açan.

m. 288/09

mühäyyâ -2- hazır, mevcut.

m. 096/02, 209/10

müühr -1- damga, mühür.

m.+ i 147/11

mükâfât -1- ödül, elde edilen bir başarıda takdir etmek için verilen şey.

m. 065/12

mükämmäl -3- her yönden dolu, olgun, yetişkin.

m. 068/03, 141/05, 206/07

mükärräm -1- izzetli, hürmet ve ikram olunmuş.

m. 173/08

mülâyim -9- yumuşak, yavaş, yumuşak huylu.

m. 027/04, 031/09, 062/07, 066/16, 110/05, 194/14, 198/04, 213/06, 278/14

mülk -12- elde var olan mal, yer, bina, memleket, il. “Köngül mülki” tamlaması kullanılmıştır.

m. 227/07, 286/12

m.-i dilni 079/11

m.-i maqsädgä 166/03

m.+ i 083/25, 106/03, 192/12, 197/09, 253/05

m.+ imizgä 165/01

m.+ in 221/05

m.+ ining 155/11

mümkin -2- imkanı olan, ihtimali var, caiz olan.

m. 030/03, 261/13

mümtâz -6- bir fazileti veya iyi tarafıyla başkalarından ayrılan, seçkin, seçilmiş.

m. 159/05, 221/09, 253/12, 282/12, 287/12

m.+ lâr 066/06

münâsib -3- yerinde, uygun, doğru gelen, layık.

m. 020/06, 158/09, 272/05

münâvvâr -9- parlak, nurlu olan, nurla parlayan.

m. 094/08, 100/05, 113/07, 113/08, 166/04, 209/04, 235/11

mâh-i m. 062/06

sâhn-i m. 171/10

müntâzir -5- bekleyen kişi, bekleyen.

m. 034/12, 157/05, 168/01, 217/06

m.+ dir 113/11

mürâbbiy -2- terbiyeci, terbiye eden, yetiştiren.

m. 132/04, 158/18

mürğ -1- kuş. Divân şiirinde sevgiliye, âşığa ait bazı özellikler kuş ile ilgili gösterilir. Âşığın gözü, bakışı, gönlü ve canı birer kuş olur. Şair, “mürğ-i hoş-elhân (güzel şakıyışlı bir kuş)’dır. (ADŞS)

m.+ ıgâ 195/03

mürüvvât -2- insaniyet, insana uygun şeyler yapmak, mertlik.

m. 061/12, 135/08

müstağraq -1-“batmış” anlamındadır.

m. 285/08

müstâhkâm -1- bozulmayan, sağlam.

m. 183/10

müşâvvâş -1- karmakarışık, anlaşılmaz.

m. 103/11

müşk -4- ceylan derisinden elde edilen güzel bir koku. “**Müsk-i xıtâ**” tamlaması bir dizede geçmiştir ve Türkistan’da ceylanlarıyla ünlü bir bölgenin adıdır.

m. 238/02

m.-i xıtâ 109/10

m.+ in 077/10

ruqa-i m.+ in 017/05

müşkil -1- (bkz. müşkül)

m. 283/08

müşkül -20- çetin, zor, güç, engel, zorluk.

m. 011/11, 011/12, 041/08, 075/14, 078/04, 096/16, 118/07, 118/08, 168/04, 176/04, 200/08, 203/19, 207/11

m.+ dir 088/10

m.+ in 180/04

m.+ lârni 014/03, 065/03

m.+ ni 027/05, 037/07, 185/09

müyässâr -7- “bol-”fiili ile kullanılmıştır, “nasip olmak, kolaylıkla ortaya çıkmak” anlamlarındadır.

m. 001/13, 020/11, 030/03, 187/10, 192/04, 218/07, 282/12

müzäyyän -2- bezenip süslenmiş, ziynetli.

m. 110/02254/03

N

nä -33- ne, hangi şey, her şey, neden, nasıl anlamlarına gelen “zamir” görevli sözcük.

n. 004/02, 008/06, 047/04, 048/09, 054/11, 065/04, 075/14, 076/12, 077/03, 077/14, 096/06, 113/12, 129/10, 135/01, 190/04, 203/05, 203/37, 204/14, 216/12, 224/05, 227/07, 227/07, 237/05, 241/11, 267/08, 274/12

n.+ dür 107/01, 157/02, 168/03, 232/03

nâaşinâ -1- bilinmeyen, yabancı.

n. 274/04

nâb -2- saf, berrak, katıksız, hâlis.

bâdâ-yi n. 109/12

lâl-i n. 042/06

nâbât -2- toprakta yetişen, biten her şey, bitki.

n. 018/02, 018/03

nâcât -1- kurtuluş, selamet.

n. 018/08

nâcib -1- hürmetli, muhterem, hürmete layık olan.

n. 127/13

nâçâr -3- çaresiz, mecbur kalmış olan, çaresi olmayan.

n. 057/01, 107/12, 283/10

nâdâmât -2- pişman, pişmanlık, yazık ediş.

n. 139/10

n.+ i 280/08

nâdân -14- ilimden haberi olmayan, cahil, bilgisiz. İki dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

n. 022/12, 029/01, 029/03, 035/12, 090/08, 128/11, 232/06, 283/07

dânâ-yü n. 231/10

n.+ gä 046/02
n.+ ki 029/03
n.+ lärgä 124/08
n.+ lik 032/04
n.+ likdä 128/11

nâdir -3- az bulunan, kıymetli.
n.-i dâvrân 106/01, 264/02
n.-i dâvrânni 041/10

nâf -4- bir iş veya durumdan alınan sonuç, netice, fayda, yarar.
n. 049/08, 091/05
n.+ i 029/05, 156/03

nâfâ -1- derisi kürk yapımında kullanılan hayvanların postlarının karnının altındaki deri kısmı.
n.-i tâtâr 109/10

nâfäs -21- nefes, an, defa, lahza.
n. 040/04, 044/04, 060/15, 069/08, 082/07, 122/10, 127/10, 150/04, 152/03,
173/10, 184/05, 186/06, 197/03, 211/02, 220/04, 225/06, 238/05
n.+ dä 240/05
n.+ im 083/23
n.+ ing 157/13
n.+ ni 130/10

nâfrät -2- katı gazap, tikslenme.
n. 139/18
n. etib 250/04

nâfs -3- yeme, içme, mal ve dünyaya olan ihtiras.
n. 245/09
n.+ i 251/05
n.+ igä 088/07

nâgäh -4- birdenbire, ansızın. (ayrıca bkz. nâgähân)

n. 043/02, 259/04, 265/14, 278/11

nâgâh -1- (bkz. nâgâh)

n. 008/07

nâgâhân -2- birdenbire, ansızın, hemen.

n. 222/11, 283/08

nağmä -6- ahenk, güzel ses, ezgi, şarkı.

n. 032/10, 036/09, 109/14

tännâz-i n. 160/09

n.-i bülbülmü 064/02

n.-i sävt 130/12

nağmâgâr -1- sazende, müzisyen.

n. 273/09

nâhaq -1- haksız, hakkı olmayan, boş, beyhude.

n.+ nı 245/09

nâhâr -3- gündüz, fecrin doğuşundan batışına kadar olan aydınlık.

n. 088/10

n.+ i 148/09

n.+ ini 148/08

nâhif -1- zayıf.

n. 227/08

nâk -3- armut.

n. 260/06, 271/03, 278/10

nâkäs -2- vicdanı, insafi olmayan, hasis olan, alçak.

n. 035/11

todâ-yi n. 105/04

nâkim -3- “ne ki” anlamındadır.
n. 057/13, 127/13, 134/11

nâlâ -5-
n. 064/01, 064/02, 157/03
n.-i bülbül 003/10, 130/05

nâlân -1- figan eden, inleyen.
n. 200/06

nâliş -1- inleme, inilti, inleyiş.
n. 115/10

nâm -3- ıslak, nem, nemli, su.
n. 104/06, 214/10, 217/06

nâm -30- ad, isim, şöhret.
n. 036/12, 045/11, 090/11, 156/05, 156/06, 161/08, 167/01, 167/02, 170/06,
195/06, 243/10
n.-i pâking 057/08, 147/04, 220/09
n.-i pâkingni 119/13, 161/07
n.+ i 068/10, 068/12, 203/41
n.+ imgä 117/14
n.+ imni 192/11
n.+ ing 047/13, 074/05, 147/03, 160/11, 162/07, 243/11, 261/06
n.+ ingiz 226/05
n.+ ini 267/07

nâmâ -3- resmî yazışma, mektup.
n. 013/08, 013/14, 252/01

nâmârd -2- mert olmayan, korkak, alçak, sözünde durmayan.
n. 247/03, 247/10

nâmâyân -1- görünen, aşikâr olan.

n. 176/02

nâmehribân -1- vefasız, sevgisiz, muhabbetsiz.

n. 198/01

nâmodâr -1- çoğalan, fazlalaşan, büyüyen.

n.+ i 172/10

nâmus -15- vicdan, hayâ, ar, iffet.

n. 053/05, 073/12, 080/06, 097/11, 099/09, 101/04, 139/06, 145/12, 145/13,
148/14, 199/08, 224/06, 241/03, 247/13, 276/04

nân -9- ekmek.

n. 099/14, 114/10, 156/01, 288/14

n.+ i 121/10

n.+ im 203/32

n.+ imdäsân 220/10

n.+ ing 129/08, 259/09

nâpisând -2- beğenilmez.

n. 048/12, 121/05

naqd -1- nakit, nakit para.

n.+ i 238/10

naqqâş -4- nakşeden, nakış ustası.

n. 254/09, 254/15

n.+ i 275/02

n.+ lãrgä 138/08

naqş -8- oyma veya boyama ile işlenen çiçek, süs.

n. 110/14, 142/07, 189/07, 275/02

n.+ i 138/07, 147/11, 254/14

n.+ in 158/16

naqşın -3- nakşedilen, nakış ile süslenen, nakışlı.

n. 032/07, 095/12, 121/08

nâr -2- yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç ve bu ağacın meyvesi, nar.

n.+ i 028/12

n.+ igâçâ 260/06

nârâcâ -1- münasip olmayan, reva görülmeyen.

n. 024/08

nârâsâ -5- münasip, uygun olmayan, yetişmemiş.

n. 005/02, 187/02, 270/02

n.+ dâñ 025/02

n.+ lâñ 212/08

nârâvâ -1- yakışmaz, yakışmayan, reva görülmeyen.

n. 005/10

nârdân -2- diş kamaştırıcı, ekşi, mayhoş.

n. 257/06

n.+ ginâ 156/09

nârgis -3- Nergis, beyaz veya sarı çiçekli, çok yıllık bir bitkidir. (ÖTİL) Divan edebiyatında nergis ile göz arasında yakın bir ilişki vardır. Sevgilinin gözü nergistir. Baygın ve şehla bakar. İntizar çeker, mesttir. (ADŞS) Eserde de nergis ve göz arasında aynı ilişkiye değinebiliriz.

n. 004/11, 063/01, 174/08

Nârin -1- Narın Nehri, 807 km uzunluğunda olup Seyhun nehrinin sağ kaynak nehridir. Narın Nehri Kırgızistan'ın en büyük ve en uzun olup batıya Fergana Vadisi üzerinden Özbekistan'a doğru akan suyu bol bir nehirdir.

N. 178/05

nâsâğ -2- hasta, sağ olmayan, bir derdi olan.

n. 230/12

n.+ ını 077/08

näsib -1- kişiye verilen pay, hisse, kısımet.

n. 080/09

näsihat -5- iyi yola salmak, öğretmek için söylenen iyi söz, öğüt.

n. 029/01, 029/05, 162/04, 250/08

n.+ lâr 023/06

näsım -2- hafif ve tatlı esen rüzgâr.

n. 253/09

n.-i nâvbâhâr 273/01

näsimi -3- Hafif hafif ve latif bir tarzda esen rüzgârla ilgili.

n. 179/05, 238/01

n.+ dâ 003/08

nâsl -1- göbek, nesil, soy.

n.+ in 183/14

nâsr -2- düz yazı.

n. 036/03, 289/03

nâsrin -1- bir tür yaban gülü.

n. 120/10

nâsud -1- insanlık, insanlar ve onlarla ilgili şeyler.

n. 128/05

nâşât -1- sevinmek, keyifli, şen ve hoşdil olmak.

n. 040/03

nâşud -1- elinden hiçbir iş gelmeyen, hiçbir işi beceremeyen.

n. 111/14

nâtâvân -7- hâli ve kudreti olmayan, zayıf, güçsüz.

n. 102/08, 107/07, 168/06, 187/02, 190/07

n.+ män 225/11, 227/04

nâtinç -1- huzursuz, rahatsız, sakin olmayan.

n. 230/12

nâtoğri -1- doğru olmayan, yanlış, hakikate uygun olmayan.

n. 121/01

Nävâ -19- Türk musikisinde basit makamlardan biri. Genel olarak lirik, dinî-tasavvufî bir karakter taşır. Aynı zamanda gam ifade edici bir ses anlamı da vardır.

n. 003/01, 003/02, 003/04, 003/06, 003/07, 003/08, 003/10, 003/12, 003/14, 005/01, 005/09, 020/10, 024/10, 064/10, 130/06, 160/18, 186/08, 237/04, 262/10

Nävâiy -16- Klasik Çağatay edebiyatının tesirleri Osmanlı edebiyatı sahasında da devam etmiş en büyük şairi; devlet adamı. 844 yılında Herat'ta doğmuş, 1500 yılında yine Herat'ta vefat etmiştir. Hüseyin Baykara ile yakın dostluk kurmuş ve ona sonsuz bir sadakatle bağlanmıştır. Ali Şîr Nevâî manzum ve mensur eserleriyle sadece Çağatay edebiyatının değil bütün Türk edebiyatının önde gelen simalarındandır. Türkçe eserlerinde Nevâî ve Farsça şiirlerinde Fânî olmak üzere iki mahlası vardır. Nevâî'ye tesir edenlerin başında İran'ın büyük mutasavvıflarından Abdurrahman-ı Câmî gelmektedir. Câmî'ye olan hayranlığı ve fikirlerine duyduğu hürmet onun Câmî'nin mensup olduğu Nakşibendiyye tarikatına girmesine sebep olmuştur. Bunların dışında Attâr, Hüsrev-i Dihlevî ve Nizâmî ona tesir eden belli başlı şairler arasında sayılabilir. Şiire Farsça ile başlayan Ali Şîr daha on beş yaşlarında iken kendini şair olarak tanıtmayı başarmıştır. Sonraları Türkçe de yazmaya başlamış ve bu yüzden "zü'l-lisâneyn" diye tanınmıştır. Nevâî'nin Orta Asya Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde büyük tesiri olmuştur. Bundan dolayı Çağatayca'ya "Nevâî dili" denmiştir. Eserleri Türkistan'dan başka, Âzerî ve Anadolu sahasında da okunan Ali Şîr Nevâî'yi Osmanlı şairleri üstat tanımışlar, şiirlerine 15. yüzyıldan bu yana çeşitli nazireler yazmışlardır. Nevâî, Divan şiirine Türk hayatından gelen millî ve mahallî unsurlar kazandırmıştır.

N. 035/09, 125/07, 153/01, 160/01, 289/12

N.+ dän 020/09, 213/09

N.+ ni 155/01, 155/02, 155/04, 155/06, 155/08, 155/10, 155/12, 155/14, 155/16

nävâz -1- okşayıcı, iyi edici.

n. 133/07

nävbahâr -3- ilkbahar, baharın başı.

n. 060/01, 087/14

näsım-i n. 273/01

nävbät -1- nöbet, sıra.

n. 075/05

nävcüvân -2- delikanlı.

n. 169/10

n.+ män 227/01

nävqırân -6- gücü ve kuvveti yerinde, delikanlı.

n. 053/03, 102/03, 134/13, 228/11, 283/09

n.+ im 203/12

nävräs -1- yeni yetişmiş, taze.

n. 105/02

nävroz -2- yeni gün, ilkbahar. Baharın ilk günü sayılan ve güneşin Hamel burcuna girdiği 21 Mart'a rastlayan gün. Bu tarihte gece ve gündüz eşittir.

n. 255/01

n.-i äcäm 273/14

näxoş -1- (bkz. näxuş)

n. 157/01

nâxun -1- tırnak.

n. 064/03

näxuş -18- ne hoş, ne güzel.

n. 003/09, 007/08, 009/06, 061/02, 064/11, 113/01, 148/11, 158/09, 161/10, 170/12, 181/11, 182/09, 183/11, 191/09, 194/07, 213/01, 274/01, 289/11

näy -1- Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, kamıştan yapılmış, üflemlenmeli bir çalgı.

n. 020/04

näylä - -10-“ne eyleyeyim” anlamında olan ve zamanla hece düşmesine uğrayarak “näylä-” şeklinde kullanılan soru ifadesi.

n.- y 021/14

n.- yin 229/01, 229/02, 229/04, 229/06, 229/08, 229/10, 229/12, 229/14, 288/15

näyräng -3- dalavere, hile, oyun.

n. 071/04, 185/03, 251/09

näyzäbâz -3- kılıç ile savaşan, kılıçbaz. Sözcük “+lik” eki ile türemiş yapıdadır ve “eskrim (kılıç oyunu)” anlamındadır.

n.+ lik 221/03

n.+ likdä 165/04

n.+ likdür 232/05

nâz -40- çitkırıldım kadınların yaptığı hareket, işve, bakış, nazik.

n. 006/14, 015/02, 024/11, 030/07, 038/11, 039/03, 052/07, 052/13, 077/07, 080/13, 081/02, 107/02, 151/13, 157/07, 164/03, 168/07, 181/09, 195/07, 202/11, 210/01, 210/02, 210/14, 234/09, 242/09, 244/06, 255/10, 263/10, 265/01, 265/02, 269/02, 273/12, 275/05, 282/14, 287/08

n. äyläb 043/05, 074/14, 224/07

n. äylägändä 222/07

n.+ lär 066/16

näzäkät -2- kişinin duruş, yürüyüş ve davranışlarında naziklik, incelik. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

n. 198/05

n.+ li 141/03

nâzänin -14- boyu, posu gelişkin ve güzel (kadın hakkında).

n. 001/02, 015/02, 038/12, 048/01, 107/02, 125/14, 275/01

n.+ im 035/06

n.+ lär 164/04, 189/09, 191/01, 255/09, 275/01

n.+ lärdän 151/05

nâzär -17- bakış, bir şey hakkındaki kişisel görüş.

n. 029/10, 049/06, 068/08, 081/09, 097/14, 110/02, 157/01, 158/04, 162/02, 214/02, 250/06, 273/09, 275/11, 289/08

n.+ dän 025/14, 275/11

n.+ ing 083/01

nâzârgâh -1- bakılan yer.

n.+ idâ 214/09

nâzik -26- ince, kibar, nazik, zarif. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

n. 005/04, 015/02, 034/08, 040/11, 048/01, 066/16, 121/10, 125/14, 132/11, 138/02, 141/01, 141/02, 141/04, 141/06, 141/08, 141/10, 141/12, 141/14, 159/08, 172/03, 240/03, 254/05, 265/01, 272/10

n.+ lik 238/07

nâzir -2- nezaret eden, müdür, bakıcı, yönetici. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

n. 185/16

n.+ ligin 051/11

nâzm -17- Şiir eseri, şiiriyat. (ÖTİL) Kelime anlamı olarak “dizmek” demektir. Edebiyatta ölçülü ve uyaklı mısra gruplarıyla kurulan söz ve yazıdır.

n. 013/13, 027/11, 036/03, 036/06, 042/04, 124/12, 155/09, 196/13, 223/14, 248/14, 257/14, 289/03

n.-i Habibiydâ 019/14

n.+ i 236/06

n.+ igâ 035/09

n.+ ilâ 118/13

n.+ imni 244/10

nâzük -1- (bkz. nâzik)

n. 233/11

ne -30- “hangi şey, hangi” anlamlarındaki soru zamiri.

n. 010/11, 016/08, 019/08, 049/04, 056/14, 073/08, 083/05, 089/05, 093/05, 093/12, 103/11, 111/08, 119/07, 130/11, 133/10, 140/05, 157/10, 176/04, 196/10, 209/10, 213/03, 225/08, 226/11, 248/11, 249/04, 253/04, 258/01

n.+ dür 201/02

n.+ gâ 103/10, 197/02

neâcâb -1- acaba.

n. 202/05

neçä -34- “nice, ne kadar” anlamlarında sayı bildiren sözcük.

n. 005/04, 007/09, 009/12, 017/02, 017/15, 019/04, 037/07, 045/06, 045/12, 059/08, 059/12, 066/01, 083/03, 095/12, 096/16, 105/11, 106/07, 125/01, 133/12, 139/04, 157/05, 157/09, 163/11, 177/05, 177/06, 182/01, 200/01, 200/05, 203/31, 207/02, 228/11, 258/06, 263/06, 270/14

neçâğlġ -1- (bkz. neçâğlık)

n. 106/14

neçâğlık -2- “ne kadar”, miktar, derece anlamındaki sözü baş sözcüğe bağlamak için hizmet eden sözcük.

n. 150/05, 203/19

neçük -20- “nasıl, niçin, ne sebepten” anlamlarındaki soru ifadesi.

n. 003/04, 006/14, 020/02, 029/03, 041/06, 058/13, 064/02, 064/15, 072/14, 100/09, 111/04, 124/04, 130/05, 173/09, 210/14, 213/02, 232/01, 252/02, 275/02
n.+ dürkim 139/02

neçün -7- “niçin, ne sebepten” anlamlarındaki soru zarfı.

n. 007/14, 269/12, 288/04

n.+ kim 034/08, 135/06, 141/14, 274/04

neft -2- neft yağı. Çam gibi bazı ağaçlardan çıkarılan, tutuşabilen bir yağdır ve boyacılıkta kullanılır.

n. 084/19, 219/03

negä -4- hareket veya olayın sebebi hakkında kullanılan soru ifadesi, ne için.

n. 157/08, 157/08, 238/13, 269/02

nemät -8- tabiatın bahsettiği her şey, iyi iş, iyi şey.

n. 181/09, 193/04, 283/01

n.+ gä 202/11, 234/09, 242/09, 263/10

n.+ ni 030/07

neqadär -1- “ne kadar” anlamındaki soru zarfı.

n. 116/10

netâng -1- “ne tâng” şeklindedir ve “ne olur, ne olacak” anlamlarına gelmektedir.

n. 240/11

netâr -3- “ne eder” ifadesi hece düşmesine uğramıştır ve “netâr” olmuştur.

n. 168/05, 284/11, 287/04

netây -6- “ne edeyim, ne çare” anlamında soru ifadesi.

n. 008/04, 126/05, 193/05, 198/01, 284/14

n. + im 218/03

netküm -1- “neyleyeyim” anlamında.

n. 016/13

nigâh -1- bakmak, bakış.

n. 080/11

nigâhbân -1- bekçi, gözcü, gözleyen.

n. 162/14

nigâr -10- resim, resim gibi sevgili. Parmaklara yakılan kınaya da nigâr tabir olunur. Bu nedenle bazen tevriyeli kullanılır. Divan şiirinde sevgili yerine mecâz-ı mürsel yoluyla ele alınır. (ADŞS)

n. 076/09, 276/02

n.+ â 168/01

n.+ im 052/07, 076/01, 081/03, 141/01, 240/01

läyl-i n.+ im 277/04

n.+ imsân 215/01

nigârân -1- intizar olup bekleyen.

n. 218/06

nihâl -2- Nihal, taze ve düzgün fidandır. Sevgilinin boyu ve endamı, ince ve düzgün oluşu sebebiyle nihale benzetilir. Ayrıca nihalin bir de sürgün anlamı vardır. (ADŞS) Özbek Türkçesinde de aynı anlama sahiptir. (ÖTİL)

n. 175/04

n.+ i 033/09

nihân -6- gizli, sır, kişinin bilmediği.

n. 088/04, 117/02, 248/12, 266/06, 282/10

râz-i n.+ im 167/11

nikâh -1- kadın ve erkeğin resmi usullere göre evlenmesi.

n.+ in 207/08

nimâ -11- bir cisim veya olay hakkında soru sormak için kullanılan ifade, “ne”.
“Nimâkim” kullanımı karşımıza çıkar ve “ne ki” anlamındadır.

n. 113/10, 248/09, 277/01, 277/02, 277/04, 277/06, 277/08, 277/10, 277/12,
277/14

n.+ kim 055/01, 215/13

niqâb -1- yüz örtüsü, peçe. Ayrıca metinde bu anlamı kullanılmamakla birlikte Klasik şiirde sevgilinin saçı yüzünün nikabıdır. Âşık bu nikabın açılmasını ister. Kelime genel anlamıyla da kullanılır.

n. 244/02

nişân -20- alâmet, iz, madalya.

n. 012/08, 063/04, 067/06, 156/05, 156/06, 176/05, 177/04, 194/04, 229/05,
246/04

n.+ dän 124/12

n.+ dândir 037/04

n.+ dir 024/09

n.+ i 158/03

n.+ im 167/01, 167/02, 203/22, 243/10

n.+ ni 229/06

n.+ sän 205/04

nişânâ -4- (bkz. nişân)

n. 084/22, 160/03, 182/06, 258/10

nişât -1- keyif, sevinç, şen ve şâd olmak.

n. 013/09

niyât -4- gönüldeki istek, arzu, maksat. Bir dizede “+li” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

n. 120/07, 192/08, 239/11

n.+ li 012/08

niyâz -1- yalvarış.

n. 081/10

normä -1- kural, norm.

n.+ lärin 097/07

noş -10- içmek. Sözcük “et-” veya “äylä-” fiilleriyle birlikte kullanılmaktadır.

n. 040/07, 160/08

n. äylä 016/04

n. äyläb 151/03

n. äylägänim 016/10

n. äyläsä 052/11

n. etärmän 163/05

n. etib 013/10, 074/07

n. etsäm 253/13

nuqsân -3- kişinin adına yakışmayan, kötülük, kusur, ayıp.

n. 211/10, 232/10

n.+ lärin 283/11

nuqtä -1- nokta.

n.+ lâr 120/08

nur -51- ziya, ışık, parıltı, aydınlık. Nur, dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki türlü ifade edilmiştir. Klasik şiirde nur, her şey, her yer ve her zaman içinde değişkenlik gösterebilir. Nurun zıddı zulmettir. Bu yönüyle yüz ve yanak nur; saç ise zulmettir. (ADŞS)

n. 001/12, 011/09, 012/03, 013/11, 013/12, 052/08, 056/10, 069/05, 075/12, 084/07, 085/10, 099/06, 144/14, 148/11, 148/12, 149/05, 152/02, 162/05, 187/06, 197/07, 203/28, 215/07, 239/07, 240/09, 254/02, 258/05, 267/11

n.-ı haqıqat 007/10

n.-ı haqıqatni 007/09

n.-i haqıqatki 246/11

n.-i Oktyäbr 256/05

n.  lib 011/03

n.+ i 004/03, 041/03, 053/12, 074/09, 146/09, 159/04, 169/07, 213/01, 270/07

n.+ ig  174/02

n.+ in 052/08, 131/03, 158/17, 187/05

n.+ ini 096/03, 129/03, 287/04, 289/13

n.+ siz 285/09

nur f n -1- etrafı aydınlatan, nur saçan.

n. 133/03

nusr t -10- zafer, yardım.

n. 037/04, 056/06, 067/06, 105/10, 169/13, 181/14, 203/22, 205/04, 246/04

n.+ g  082/02

nutq -1- söyleyiş, hitabet, söyleme kabiliyeti, konuşma.

n. 139/02

n kt d n -4- nükte bilen, ince ve zarif kimse.

n. 194/06

n.+ im 203/14

n.+ ingm n 147/04

n.+ m n 058/10

n sxa -1- bir türdeki Şeyler için tasarlanan numune, kopya, suret.

n. 110/14

O

ocär -1- başkalarının sözüne kulak asmayan, dikbaşlı, inatçı.
o. 204/09

oğıl -9- erkek çocuk.
o. 087/03, 089/11, 114/14, 140/09, 170/11, 171/11, 183/11, 183/13, 257/09

oğl -13- (bkz. oğıl)
o.+ ı 026/03
o.+ ım 169/05, 184/05, 188/01, 188/02, 188/04, 188/06, 188/08, 188/10,
188/12, 188/14
o.+ ıning 228/04
o.+ im 229/01

oğrı -2- hırsız, hırsızlıkla günü geçiren.
o.+ lär 067/13, 286/13

Oktyäbr -6- yılın dokuzuncu ayı, Eylül.
O. 012/01, 170/04, 196/03, 245/05
nur-i O. 256/05
xurşid-i O. 187/05

ol - -12- (bkz. bol-)
o.- di 032/04
xarâb o.- dim 006/11
o.- gunçä 104/09
o.- ib 006/05, 183/02
o.- mä 265/13
o.- mägäy 231/09
säbr o.- mâq 088/05
o.- mäs 265/05
o.- mäsä 148/14
o.- sä 131/11
o.- sun 136/14

oltir - -17- oturmak, bir yere yerleşmek.

o.- gäningdän 285/08

o.- gim 044/02

o.- ib 079/12

o.- mäydi 163/09

o.- sä 062/05, 069/10, 069/11

o.- sām 008/09

o.- säng 141/13

o.- ür 069/01, 069/02, 069/04, 069/06, 069/08, 069/10, 069/12, 069/14

on -3- dokuzdan sonra gelen sayı, dokuzdan bir fazla.

o. 018/06, 086/04

o.+ dä 086/04

oq -6- yaya koyup atılan, ucunda mızrak olan ince ve kısa tahta çubuk.

o. 101/09, 184/10, 206/09, 230/10

o.+ dek 079/05

o.+ ları 278/11

oqı - -31- okumak, okuma ve yazma öğrenmek, zikretmek.

o.- b 001/03, 017/12, 019/09, 061/07, 066/07, 069/14, 081/08, 125/07, 130/06, 158/19, 186/07, 186/14, 200/14, 213/09, 250/02, 264/13

o.- lgäy 289/10

o.- ng 150/01, 150/02, 150/04, 150/06, 150/08, 150/10, 150/12, 150/14

o.- r 144/11

o.- rmän 115/07, 152/11

o.- ş 150/01

o.- şgäy 244/10

o.- şining 150/02

oqu - -1- (bkz. oqı-)

o.- r 164/13

orden -1- Savaşta yararlık gösterenlere, yarışlarda derece alanlara ödül, bazen de önemli bir olay dolayısıyla ilgililere hatıra olarak verilen metal nişan.

o.+ lär 065/12

orin -2- yer, vazife, hizmet.

o. 122/14, 137/03

ormån -1- ağaçlarla kaplanan büyük meydan.

o.+ lårimiz 070/08

orn -8- (bkz. orin)

o.+ i 219/13

o.+ idå 137/13, 154/11, 178/13, 203/04

o.+ igå 067/09, 288/12

o.+ ing 261/12

ortå -10- orta, ortada, göbek, arasında.

o.+ då 062/04, 100/02, 125/11, 141/06, 171/06, 231/15

o.+ gå 008/06

o.+ mizdå 268/12

o.+ mizgå 054/09

o.+ sidå 207/05

ortåğ -3- (bkz. ortåq)

o. 028/13

o.+ ımiz 099/01, 219/14

ortåq -3- aşına, dost, hemfikir, ayrıca Sovyet topluluğundaki kişilere verilen isim.

o.+ lår 045/01, 159/06

o.+ larim 200/05

oşål -2- “işte o, şu, o” anlamlarında kullanılan sıfat veya zamir görevli sözcük.

o. 067/15, 079/09

ot -28- ateş, alev. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır.

o. 021/01, 021/02, 021/04, 021/06, 021/08, 021/10, 021/12, 021/14, 063/04, 086/13, 219/10

o.+ i 044/13, 046/05, 101/05, 194/09, 197/05, 208/09, 228/05, 283/15, 284/07

o.+ idån 279/10

o.+ igä 004/06, 041/07
o.+ in 079/03, 157/04, 190/12
o.+ indän 127/07
o.+ lıg 083/23

ottiz -1- yirmi dokuzdan sonra gelen sayı, otuz.
o. 256/11

oxşä - -30- benzemek, yaklaşmak.

o.- mäs 108/01, 108/02, 108/04, 108/06, 108/08, 108/10, 108/12, 108/14, 112/01,
112/02, 112/04, 112/06, 112/08, 112/10, 112/12, 112/14
o.- r 042/01, 042/02, 042/04, 042/06, 042/08, 042/10, 042/12, 042/14, 191/08,
282/05
o.- tmäsin 238/11
o.- tmäsün 042/05
o.- yälmäsdän 042/07

oy - -1- kazımak, kazmak
o.- mäyin 157/08

oy -1- düşünce, fikir.
o. 244/03

oylä - -52- düşünmek, fikir yürütmek, niyet etmek.

o. 049/14, 173/10, 259/03, 259/08
o.- b 013/04, 015/03, 016/07, 016/07, 053/07, 111/13, 128/12, 153/11, 168/03,
168/03, 190/04, 205/13, 213/13, 218/04, 244/03, 252/04
o.- gän 015/08
o.- gändä 141/14
o.- gil 163/11, 191/14
o.- gin 156/13
o.- mäs 111/07
o.- mäsdin 230/07
o.- mäsmü 103/08
o.- mäy 022/11, 121/07, 141/09
o.- mäyin 091/09

- o.- ngiz 150/03
- o.- nib 287/15, 288/05
- o.- sä 240/08, 257/05
- o.- säm 021/04, 057/05, 108/01, 152/07, 185/13, 202/06, 225/10, 228/05
- o.- säng 018/01, 030/13, 184/03, 212/07, 232/11, 235/02

oynä - -85- oynamak, raks etmek.

- o. 087/13, 220/11, 251/13
- o.- b 040/01, 044/03, 048/06, 052/01, 069/02, 072/10, 092/10, 124/03, 150/04, 183/12, 183/14, 191/03, 197/11, 200/04, 211/14, 216/05, 234/14, 237/09, 240/13, 253/01, 260/10, 262/06, 268/04, 272/06, 273/11, 276/05
- o.- di 011/04, 272/01, 272/02, 272/04, 272/06, 272/07, 272/08, 272/10, 272/12, 279/01, 279/02, 279/04, 279/06, 279/08, 279/10, 279/12, 279/14, 287/01, 287/02, 287/04, 287/06, 287/08, 287/10, 287/12, 287/14, 287/16
- o.- gän 028/06, 138/10, 189/05
- o.- gändä 043/07
- o.- måq 150/09, 222/09
- o.- måqqa 253/02
- o.- r 017/04, 197/06, 275/04
- o.- sin 222/01, 222/02, 222/04, 222/06, 222/08, 222/10, 222/12
- o.- şgän 146/09
- o.- şib 028/09, 138/03, 182/11, 207/07, 273/07
- o.- tib 101/10, 102/11, 166/09
- o.- ting 082/13
- o.- tmä 048/03
- o.- tsä 064/07

oynâq -1- tez ve hafif hareket eden.

- o.+ ı 172/03

oynâqlä - -1- dinç durmamak, şuh hareket etmek, oynamak.

- o.- b 207/09

Ö

öç - -7- durmak, unutulmak, sönmek, yitmek, yok olmak.

ö.- mägäy 068/10

ö.- mäs 007/11, 047/13, 092/09, 162/07, 291/14

ö.- ib 156/13

öksin - -1- gam çekmek, kederli olmak.

ö.- ib 163/08

öl - -12- ölmek.

ö.- äy 016/06

ö.- gän 036/13, 085/11, 136/01, 203/41, 206/11

ö.- ib 224/08

ö.- mäs 036/13, 077/03, 085/11203/39, 203/41

ölik -1- ölen, ölü, cansız.

ö. 055/03

ölim -1- bir canlının hayatî faaliyetlerinin durması, ölüm, hayatın sonu.

ö. 008/08

ölkä -24- yurt, ülke, vatan, memleket.

ö.+ dä 160/12

ö.+ gä 139/13

ö.+ m 002/01, 205/08, 216/01

ö.+ mdä 032/01, 053/01, 070/01, 073/04, 092/11, 140/07

ö.+ mgä 084/19

ö.+ miz 112/09

ö.+ mizning 138/11

ö.+ mni 273/01

ö.+ mning 098/11

ö.+ ni 067/04, 089/01, 140/01, 241/07, 280/12

ö.+ ning 031/14, 110/02

ö.+ sidä 289/13

ömgänlä - -1- bilek gücü ile kendine yol açmak, göğüs açıp ileri atılmak.

ö.- b 249/06

öp - -10- öpmek, buse kondurmak, bir şeye hafifçe dokunmak.

ö. 034/04

ö.- dim 252/03

ö.- gäy 005/07

ö.- ib 044/10, 079/08, 081/10, 118/09

ö.- işdik 200/11

ö.- işgän 181/12

ö.- käylär 266/07

öpkä -3- öfke, sitem, şikayet.

ö. 135/10

ö.+ m 200/06, 252/03

ör - -5- örmek; ayrıca biçmek, oraklamak, tırpan atmak.

ö.- di 063/09

ö.- güläy 157/01

ö.- ilgän 048/06

ö.- iş 138/06, 231/15

örä - -5- bir şeyi her taraftan kapatmak, örtmek, etrafını bir şeyle dolandırıp bağlamak.

ö.- b 104/04, 135/07, 283/04

ö.- ldi 286/04

ö.- lib 057/01

örgän - -1- bilim, tecrübe vs. özleştirmek, sahiplenmek, öğrenmek.

ö.- ür 116/11

örgät - -2- öğretmek, birine bir şeyi bildirmek, anlatmak.

ö.- ib 131/09

ö.- işdä 066/12

örgil - -7- yüksek hürmet, sadakat ve sevgi ile bütün bağlılığını sunmak, kurban etmek.

ö.- äy 285/02, 285/04, 285/06, 285/08, 285/10, 285/12, 285/14

örgül - -15- (bkz. örgil-)

ö.- äy 044/01, 102/01, 108/10, 109/05, 226/02, 284/01, 284/02, 284/04, 284/06, 284/08, 284/10, 284/12, 284/14, 285/01, 285/01

örük -1- çiçeği beyaz ve pembe, meyvesi ak, sarı ve kırmızı renkte olan ağaç, bu ağacın meyvesi.

ö. 271/03

örtä - -3- yakmak.

ö.- b 279/09

ö.- nib 157/09

ö.- ydi 083/21

ös - -24- bitmek, büyümek, gelişmek, ilerlemek.

ö.- älmäs 212/09

ö.- är 164/11

ö.- di 037/13, 084/13, 089/07, 089/11, 140/09, 143/11, 175/13, 178/14, 252/07, 270/05

ö.- dim 149/11

ö.- gän 112/06

ö.- gändä 127/07

ö.- gäy 060/16, 230/01

ö.- ib 011/05, 157/11, 183/12, 275/12

ö.- måqdä 219/09

ö.- måqqa 234/02

ö.- tircäy 137/01

ösümlük-2- hava ve topraktaki organik ve inorganik maddelerle beslenen, inorganik maddeyi organik maddeye dönüştüren organizma, bitki.

ö. 212/09

ö.+ ni 060/05

öşqır - -1- azarlamak.

ö.- ib 285/14

öt - -48- bir yerden başka yere geçmek, bir tarafa yönelmek, geçmek, sıçramak.

ö.- är 029/11, 227/14, 280/09

ö.- ärdi 178/06

ö.- di 056/11, 085/09, 105/09, 141/06, 180/05, 187/07, 270/03

ö.- ding 185/04

ö.- gän 023/01, 138/09, 153/11, 207/04, 225/13, 231/18, 256/07

ö.- gändä 107/04

ö.- gäy 128/01, 177/08, 245/06, 275/06

ö.- ib 021/02, 041/09, 057/04, 128/05, 183/12, 207/11

ö.- küñçä 134/06, 254/16

ö.- kündek 044/14

ö.- mäsä 121/10

ö.- mäsin 150/04, 016/01, 184/05, 211/01, 211/02, 211/04, 211/06, 211/08, 211/10, 211/12, 211/14

ö.- miş 291/01

ö.- sä 019/09, 235/13

ötkär - -4- (bkz. ötkäz-)

ö.- gänin 283/05

ö.- gäy 088/11

ö.- mä 259/07

ö.- ür 064/08

ötkäz - -2- geçmek.

ö.- ämiz 101/07

ö.- ib 249/11

ötkir - -3- keskin, sivri, güçlü.

ö. 056/04, 146/09, 165/03

ötmiş - -2- geçmiş, geçen devir, mazi.

ö.+ ni 032/12, 064/08

öz -210- “kendi” dönüşlülük zamiri.

ö. 018/02, 032/02, 039/09, 040/04, 045/03, 049/05, 059/09, 062/05, 063/09, 064/12, 066/03, 071/03, 077/13, 078/02, 086/12, 088/07, 091/10, 094/06, 102/13, 103/02, 111/08, 114/07, 114/13, 119/08, 120/04, 122/07, 129/09, 132/09, 142/09, 142/12, 160/03, 164/10, 165/07, 181/11, 182/10, 186/07, 196/07, 205/11, 207/04, 211/05, 216/07, 217/04, 218/04, 223/03, 223/11, 225/05, 227/10, 230/05, 230/10, 235/08, 236/05, 241/01, 245/01, 250/07, 251/01, 251/02, 251/04, 251/06, 251/08, 251/10, 251/12, 251/14, 257/11, 266/11, 270/10, 270/11, 273/10, 273/12, 274/03, 276/05, 276/06, 289/07

ö.+ din 259/08

ö.+ gä 282/01

ö.+ ginäng 157/10

ö.+ i 007/10, 049/02, 049/04, 049/05, 081/03, 085/11, 142/09, 203/13, 203/40, 203/41, 206/11, 224/08, 248/08

ö.+ idä 224/02, 276/06

ö.+ idän 058/07

ö.+ igä 028/03, 046/01, 049/08, 064/14, 080/08, 110/11, 221/08, 238/03, 282/10

ö.+ im 057/11, 079/01, 079/14, 174/13, 191/02, 252/04

ö.+ imçä 102/13

ö.+ imdä 284/04

ö.+ imgä 003/02, 134/09, 193/06

ö.+ imni 080/07, 126/11, 133/04, 237/10

ö.+ in 041/14, 079/04, 081/10, 090/10, 138/02, 196/12, 245/01, 247/12

ö.+ ing 012/13, 026/07, 036/13, 061/12, 126/07, 129/09, 129/13, 135/09, 152/01, 152/02, 152/04, 152/06, 152/08, 152/10, 152/12, 152/14, 157/12, 160/15, 164/01, 164/02, 164/04, 164/06, 164/08, 164/10, 164/12, 164/14, 167/01, 167/02, 167/03, 167/04, 167/05, 167/06, 167/07, 167/08, 167/09, 167/10, 167/11, 167/12, 167/13, 167/14, 169/06, 201/10, 215/10, 237/11

ö.+ ingdän 215/06

ö.+ inggä 004/02, 128/04

ö.+ ingsän 104/01, 191/01

ö.+ ini 286/03

ö.+ ining 224/01

ö.+ läri 282/06

ö.+ läridän 125/10

ö.+ likdän 284/03

ö.+ ni 030/11, 034/03, 034/10, 042/05, 048/03, 058/01, 058/05, 059/05, 069/09, 089/02, 104/08, 118/10, 151/01, 165/03, 166/02, 166/12, 169/12, 169/14, 176/02, 193/07, 193/10, 211/07, 231/09, 232/13, 249/04, 250/02, 263/11, 283/14

Özbek -5- Batı Türkistan'da Harezmi'den Fergana'ya kadar uzanan bölgede yaşayan ve Orta Asya'daki en kalabalık Türk halkıdır. Büyük çoğunluğu Özbekistan'da yaşamaktadır.

Ö. 085/03, 155/05, 234/11, 236/04, 241/01

Özbekistân -29- Özbekistan, resmi adıyla Özbekistan Cumhuriyeti, Orta Asya'da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmış bir devlet ülkesidir. Özbekistan, günümüzdeki yedi bağımsız Türk devletlerinden biri olup TÜRKSOY'un üyesidir. Seyhun ve Ceyhun nehirleri ile doğuda Tanrı Dağları'nın uzantılarına yayılan bugünkü Özbekistan, Uluğ Türkistan'ın (Büyük Türkistan) merkezî parçasıdır. 447.400 kilometrekarelik yüz ölçümünün büyük kısmını düz ve kurak araziler oluşturur. Doğu kesimi dağlık bölgeler ve vadilerden oluşur. Ülkede kurak bir kara iklimi hâkimdir. Zereşan ve Fergana vadilerinin verimli topraklarında geniş ölçüde pamuk tarımı yapılır. Yazın yaylalara çıkıp, kışın köylere inerek sürdürülen hayvancılık yaygındır. Ülkenin doğal gaz, petrol, kömür ve altın yatakları zengindir.

Ö. 014/01, 085/06, 089/01, 094/01, 188/07, 209/01, 258/03, 263/14

ahl-i Ö. 203/05, 256/04

Ö.+ dä 178/02, 256/01, 256/02, 256/04, 256/06, 256/08, 256/10, 256/12, 256/14

Ö.+ im 185/01, 185/02, 185/04, 185/06, 185/08, 185/10, 185/12, 185/14, 185/16

Ö.+ ni 143/01

özgä -42- yabancı, el, başka.

ö. 021/05, 049/02, 108/12, 109/01, 109/02, 112/12, 132/03, 134/01, 152/01, 189/14, 215/06, 225/09, 252/04, 272/09

ö.+ çä 064/04, 094/09, 113/05, 148/09, 186/02, 210/04, 219/09, 250/05, 281/14

ö.+ çäsiz 226/16

ö.+ gä 049/06, 127/14, 136/07, 157/07, 250/09, 217/02

ö.+ lär 005/11, 016/09, 041/13, 108/06, 118/06, 168/13

ö.+ lärdän 058/05, 151/06

ö.+ lärgä 035/04

ö.+ ni 049/04, 248/07

ö.+ ning 049/09

özgär - -2- bir halden başka hale geçmek, değişmek, dönüşmek.

ö.- ib 063/11

ö.- ür 064/05

P

pābāstā -1- ayağı bağlı, hareketsiz.

p. 064/13

pābedā -1- Kelime anlamı “zafer” olan bu sözcük eserde “**legkāvāy pābedā**” olarak kullanılmıştır ve “insan taşıyan araç” anlamına gelmiştir.

p. 149/08

pāçaqlā - -1- çiğnemek, ezmek, tarumar etmek.

p.- ndi 286/14

pāçaqlā - -1- (bkz. pāçaqlā-)

p.- b 100/09

pādār -2- ata, baba.

p. 029/06, 158/16

pāhlāvān -4- kahraman, bahadır, galip. Bir dizede “**+lik**” eki ile türemiş yapıda bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

p. 067/02, 098/02

p.+ im 203/30

p.+ lik 038/05

pāk -14- taptaze, tertemiz, pak, halis.

p. 015/09, 038/14, 048/11, 139/13, 278/07

vicdān-i p. 247/15

zāt-i p.+ idā 192/13

mehr-i p.+ ing 174/03

nām-i p.+ ing 057/08, 147/04, 220/09

zāt-i p.+ ing 152/04

nām-i p.+ ingni 119/13, 161/07

pākizā -5- taptaze, pak, temiz, lekesiz.

p. 046/04, 069/04, 132/13, 214/08

mutrib-i p. 124/12

pälit -3- pis, murdar, aşırı derecede kirlî.

p. 165/09, 285/07

p.+ läri 082/11

pälvân -5- güçlü, kuvvetli kişi, pehlivan, bahadır.

p. 058/04, 264/08, 267/01

p.+ lär 165/12

p.+ läri 146/04

pänâh -1- sığınma, sığınılacak yer, saklayan kişi.

p.+ ingizgä 227/09

päncärä -1- arasını açık bırakıp arasına tel veya dayak koyularak yapılan ve tahtalardan oyup yapılan engel, siper.

p. 253/04

pänd -4- öğütlü söz, öğüt. Sözcük “**pänd et-**” veya “**pänd äylä-**” şeklinde kullanılmıştır ve “öğüt vermek” anlamındadır.

p. 048/04

p.-i üstâz 029/06

p. etsäm 285/13

p.+ i 158/16

pär -8- kanat. Ayrıca “**bäl u pär**” tamlaması mevcuttur ve “kol ve kanat” anlamındadır.

p. 056/04, 068/04, 110/06, 235/10, 272/04, 273/08, 287/06

p.-i färzändimü 238/04

pärä -1- parça.

p. 221/10

pärçä -3- bütünden ayrılan bir bölüm, bölük, parça.

p. 135/02, 135/07

p.+ si 178/10

pärçälä - -1- bir şeyi keserek bölümlere ayırmak, bölmek.

p.- ndi 207/06

pärçinlä - -1- perçin ile bir araya getirmek, sağlamlamak, sıkı sıkı bağlamak.

p.- ndi 178/10

pärdä -5- ışığı, görüşü engellemek için pencere veya bir açıklığın önüne gerilen örtü, iki yeri birbirinden ayıran bölme, müzikte pes perde, tiyatrodaki bir sahnede sergilenen oyunun her bir bölümü, çalgı aletlerinde notaların yer aldığı her bir bölüm.

p. 028/08

p.+ dä 064/03

p.+ sin 183/06, 278/05

p.+ sindä 027/02

pärdâz -12- bir şeyleri süslemek ve görkemli gösterme işi, düzenlemek.

p. 094/09, 109/14, 137/12, 159/07, 160/09, 179/07, 210/04, 272/03, 273/01, 282/01

p.+ ing 144/02

p.+ lâr 066/04

pärişän -7- her tarafa saçılan, düzensiz, daradağın, bir yerde toplanmayan. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

p. 022/14, 027/06, 043/08, 121/11, 163/10, 218/02

p.+ likdägi 283/11

pârlä - -4- parlak nur saçıp durmak, ışık saçmak.

p.- b 094/03, 149/05

p.- gän 087/04

p.- ydi 084/10

pârlâq -3- parlayıp, sur saçıp duran, nur gibi parlak.

p. 012/03, 162/13, 183/05

pärpirä - -5- nur saçıp durmak.

p.- b 020/13, 092/09, 162/05, 187/05, 220/05

pärqu -1- akkuşun kanadı ile doldurulan (yastık ve döşek hakkında), tüy yastık.

p. 278/14

pärrân -1- uçan, uçucu.

p. 184/10

pärtäv -3- nur, ışık.

p. 158/06, 191/05

p.-i diydâr 027/02

pärtiyä -29- bir maksatla birleşen ve sorunları halletmek için bir araya gelenlerin oluşturduğu topluluk.

p. 014/11, 037/04, 065/12, 072/11, 073/14, 075/13, 084/25, 095/01, 098/09, 153/09, 170/05, 185/16, 208/02

p.+ dän 089/05

p.+ m 026/11, 087/12, 149/03, 161/11, 187/03

p.+ mdek 112/01

p.+ mining 112/14

p.+ miz 002/14, 100/04, 101/03, 226/14

p.+ mizdän 162/02

p.+ msän 205/01

p.+ ng 144/14

p.+ ni 140/06

pärvâ -2- bir şeye veya bir kimseye olan dikkat, itibar, bakış.

p. 228/08

p.+ si 268/08

pärvânä -9- Geceleyin ışığın veya mumun etrafında görülen küçük kelebeğe denir. (ÖTİL) Divan şiirinde aşığı temsil eder. Pervane, muma âşık kabul edilir. Şairler de mum ışığında şiir yazarken yakınlarında bulunan bu kelebekleri şiirlerine konu edinir. Pervane, mum ışığının çevresinde döner ve öyle bir an gelir ki kendisini mumun ateşine bırakır. Şair de sevgilisini muma ve kendisini pervaneye benzetir. “**Şem u pervane**” birçok mesneviye de konu olmuştur. (ADŞS)

p. 033/08, 034/10, 092/10, 133/06, 174/02, 275/09, 275/10

p.+ dek 079/04

p.+ râq 133/06

pärvär -1- “besleyen, besleyici, büyüten, yetiştiren” anlamlarıyla birleşik kelime yapar. Eserde kullanılan “**nâz pärvär**” birleşik kelimesi “naz eden” anlamındadır.

p. 015/02

pärväriş -2- besleyiş, büyüüş, yetiştirme. Eserde “**tâp-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “terbiye verme, büyüme” anlamlarındadır.

p. 182/03, 202/07

pärvâz -7- gökyüzüne yükseliş, uçuş, kanat açış.

p. 018/12, 159/13, 210/06, 235/09, 273/08, 282/06, 287/10

päsâd -1- fesat.

p. 127/12

pâsbân -6- bir kimse veya bir şeyi beklemek ve korumak için başında duran, gözetleyici, bekçi.

p. 012/12, 144/06, 169/14

p.+ dändir 037/12

p.+ im 203/18

p.+ lärmiz 095/05

pâsibân -5- (bkz. pâsbân)

p. 067/14, 123/04, 246/10

p. bolmäy 088/07

p.+ ingmän 147/08

päst -2- alt, aşağı, düşük, hakir, alçak.

p. 091/04, 261/11

päşşä -1- yazın çoğalan çift kanatlı haşere, sinek.

p.+ ni 190/08

pät -1- mektup, haber.

p. 135/02

paxtä -43- “pamuk”, Habibi’nin şiirlerinde, bazen “**mamıq**”, bazen “**pahta**”, bazen

benzetme yoluyla “**ak altın**” kullanımları vardır. Pamuk, zenginliğin ve refahın bir unsuru olarak ele alınır.

p. 012/02, 022/06, 065/10, 071/02, 075/10, 090/10, 137/10, 146/01, 175/07, 176/01, 209/11, 219/07, 245/03, 256/08, 258/03, 263/04

p.+ dän 209/01, 209/02, 209/04, 209/06, 209/08, 209/10, 209/12, 209/14, 249/11

p.+ dek 176/11

p.+ gä 176/14, 177/01, 267/06

p.+ lär 236/03, 249/07

p.+ miz 094/01, 094/02, 094/04, 094/06, 094/08, 094/10, 094/12, 094/14, 236/05

p.+ ni 137/02

p.+ ning 209/13, 256/09

paxtäzär -11- pamuk ekilen yer, pamuk bahçesi.

p. 037/09, 087/01, 095/11, 097/01, 145/03, 241/02, 242/05, 263/09

p.+ imiz 073/01

p.+ imizgä 073/02

p.+ ini 145/02

pây -1- çift halde işletilen şeylerin her biri, ayak. Eserde “**xâk-ı pây**” tamlaması kullanılmıştır ve “ayak tozu, ayak toprağı, ayak basılan yer” anlamlarındadır.

xâk-i p.+ ing 109/06

pâyâ -1- Eserde “**pâyâ-pây**” ikileme şeklinde kullanılmıştır ve “birbiri ardınca, azar azar” anlamlarına gelmektedir.

p.-pây toldirib 016/05

pâyâm -2- haber, müjde.

p. 036/14

p.+ imni 277/11

pâyân -3- son, nihayet, uç, kenar. Bir dizede “**+siz**” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “sonsuz” anlamındadır.

p.+ i 075/01, 184/03

p.+ siz 112/07

pâyândâz -2- (bkz. pâyândâz)

p. 074/04, 287/04

pâyândâz -2- hürmete layık kişilerin gidip gelişinde ayaklarının altına serilen halı, ayak halısı.

p. 103/05

p.+ ing 144/04

pâyândâz -3- (bkz. pâyândâz)

p. 096/03, 273/06, 282/08

päydâ -4- meydanda, açıkta. Eserde “**bol-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “meydana gelmek, ortaya çıkmak” anlamlarındadır.

p. 007/14, 014/01, 021/05, 228/01

pâykân -2- okun ucundaki sivri demir, temren, başak. (ÖTİL) Mızrağın demirine de peykân denildiği olur. Sevgilinin gamze okları hakkında kullanılır. (ADŞS)

p. 120/08, 127/10

pâymä -1- “pâymä-pây” ikileme türünde bir sözcüktür ve “başka başka” anlamına gelmektedir.

p.-pây xırgâyi 285/03

pây mân -23- yemin, ahd.

p. 059/04, 078/01, 090/04, 133/08, 176/03, 211/09, 211/14, 212/15, 231/14, 247/01, 258/09

p.+ dâ 090/03, 122/14

p.+ gâ 045/09, 212/16

p.+ idâ 241/04

p.+ im 011/14

p.+ in 143/10, 288/03

p.+ lâr 065/08, 207/04, 268/11

p.+ lârni 240/12

pây mânâ -1- Büyük kadeh. (ayrıca bkz. câm)

p. 076/13

pây taxt -2- başşehir, başkent.

p. 088/16, 239/03

päyvänd -3- ulaşma, varma, alaka, ilgi.

p. 132/14, 183/13

p.+ imü 238/14

pesä -1- piyes. Sahne ya da mikrofonda oynanmak üzere yazılmış tiyatro eseridir. Genellikle dar bir zamanda geçen bir olayı, bu olayın aslına sadık kalarak canlandırılmasıdır.

p.+ lâr 047/07

peşänä -1- yüzün kaşın üst tarafındaki kısmı, alın.

p.+ ni 228/07

peşänä -7- (bkz. peşänä)

p. 092/04, 241/06, 285/07

p.+ dän 143/03, 223/07

p.+ Gä 287/07

p.+ râq 133/04

peşvâ -3- belirli bir işte önde gelen kişi, baş, hâkim, önder, dâhi.

p. 100/16, 206/14, 274/16

pinhân -7- gizli, saklı, göze görünmeyen.

p. 048/11, 081/14, 115/11, 139/09

p.+ dür 183/07

p.+ i 187/09

râz-i p.+ im 167/12

pir -2- “**pir-i muğân**” tamlaması iki dizede kullanılmıştır ve “meyhaneci” anlamındadır.

p.-i muğânim 167/09, 167/10

pirpirä -2- göz alamaz derecede hızlı olan, titrer gibi hareket etmek.

p.- b 048/07, 272/07

pisänd -1- beğenmek, kabul etmek.

p. 058/06

pistä -1- cenup dağlarında büyüyen küçük boylu ağaç, bu ağacın kalın kabuklu tanesi.
p.-yi xandânni 035/05

pistirmä-1- pusu, mevzi.
p.+ dän 088/03

piş - -4- olgunlaşmak, pişmek.
p.- gän 203/13
p.- irgäy 183/08
p.- mägäy 078/11, 078/12

piyâdä -1- Yaya savaşan askerlerin oluşturduğu bir gruptur. Muharebede en önde bulunan, gerektiğinde düşmanla göğüs göğse muharebe edecek olan askerlerden oluşur. (TDK) Özbek Türkçesinde de yürüyen asker anlamındadır. (ÖTİL)
p. 078/14

piyälä -11- kadeh, şarap bardağı.
p. 160/17, 254/01, 254/02, 254/04, 254/06, 254/08, 254/10, 254/12, 254/14,
254/16, 254/18

plän -6- Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen, plan, düşünce.
p. 095/13, 137/07, 143/09, 208/08, 249/14
p.+ lär 206/04

polat -2- çelik. Eserde “**polat quş**” bir dizede kullanılmıştır ve “uçak” anlamına gelmektedir.
p. 084/23, 101/10

puç -3- içi boş, kof, içi dolmamış olan.
p. 025/06, 058/02, 078/05

puştä -1- tepe, yığın.
p.+ si 063/07

puxtä -3- hesaplı, sağlam.
p. 071/03, 173/11, 183/01

puxtälä -2- sağlamlaştırmak.

p.- b 208/08

p.- ng 211/13

pürnäm-2- (gözü) yaşla dolu olmak.

p. 051/06, 183/16

püşäymän -4- yaşanılan bir şey için ruhî eziliş hissi, yazık etmek.

p. 208/11, 247/04

p.+ i 121/14

p.+ lär 128/05

Q

qabâğ -3- göz çukurunu kaplayan ve açılıp kapanan deri.

q.+ ımdän 213/04

q.+ ın 282/13

q.+ lar 052/14

qâbil -1- bir işte yeteneği olan, kabiliyetli.

q. 258/04

qabul -4- bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı oluş, onaylamak anlamlarındadır ve “et-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

q. 029/06

q. et 104/13

q. etmâq 034/03

q.+ ing 079/12

qâç - -17- kaçmak, bir yerden uzaklaşmak, yenilmek.

q.- är 127/10, 250/04

q.- ärdä 286/10

q.- di 105/06, 286/01, 286/02, 286/04, 286/06, 286/08, 286/10, 286/12, 286/14

q.- dim 227/09

q.- ib 057/05, 081/05, 193/11

q.- mâqdadür 082/03

qaçân -11- “ne zaman” soru zamiri.

q. 012/04, 024/14, 041/11, 093/08, 161/07, 168/13, 223/04, 284/06

q.+ ki 196/03

q.+ kim 170/01, 187/05

qad -3- boy, pos.

q. 079/07

q.-i kãmânmän 227/02

q.+ lâr 142/03

qadäh -3- kadeh. (bkz. cãm)

q. 076/13

q.+ lâr 011/07, 141/08

qadäm -34- adım. Sözcük eserde “bäs-”, “täşlä-” ve “qoy-” fiilleriyle kullanılmıştır ve “adım atmak, yürümek” anlamlarındadır.

q. 038/05, 046/09, 047/02, 055/09, 056/05, 056/06, 068/02, 088/07, 100/13, 102/07, 109/05, 128/02, 136/11, 155/11, 161/13, 164/12, 174/14, 197/11, 205/03, 208/03, 237/09, 240/13, 259/06, 274/08

täşrif-i q. 217/08, 276/12

q.+ dä 018/06, 222/07, 279/14

q.+ i 281/07

q.+ in 218/05, 248/13

q.+ ing 157/05

q.+ ingiz 059/11

qadär -2- kadar, gibi, dek.

q. 049/10, 176/04

qadd -6- “qadd ü qâmät” şeklinde kullanılmıştır ve “boy, pos, heybet” anlamlarındadır. (ayrıca bkz. qad)

q. 028/02, 141/02, 198/06, 272/05

q.-i mävvzun 279/01

q.-i zebâ 189/01

qadim -1- uzak geçmiş, eski zaman, kadim geçmiş.

q. 104/10

qâdir -1- bir işe gücü, kudreti yeten, kudretli.

q. 185/10

qadr -15- itibar, hürmet, değer, kadir.

q. 032/09, 135/06, 187/07, 211/03, 242/12, 278/03

q.+ i 203/01, 247/16

q.+ igä 245/05

q.+ in 122/13, 190/05

q.+ ini 051/01, 245/06, 265/07, 270/10

qadrdân -24- uzun zamandır tanış olan, değerli, kıymetli, candan dost.

q. 009/01, 047/01, 076/04, 099/01, 112/01, 135/02, 161/02, 181/04, 200/09, 205/14, 218/12, 231/16, 233/04, 247/02

q.+ çä 112/01

q.+ im 011/10, 126/08, 152/04

q.+ imgä 118/01

q.+ lär 029/13

q.+ lärni 159/03

q.+ sän 213/04, 233/04, 233/04

qâğâz -2- kâğıt.

q. 150/07

q.+ gä 135/07

qahrämân -30- cesareti ile şöhret kazanan, mertlik yapıp kendini gösteren kişi. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

q. 031/12, 038/08, 067/12, 071/01, 144/08, 145/05, 154/07, 154/08, 169/05, 169/12, 178/07, 181/01, 209/08, 219/05, 242/03, 245/11

q.+ dändir 037/08

q.+ i 090/11, 112/11

q.+ im 202/10, 203/40

q.+ lär 065/01, 098/08, 132/05, 170/12

q.+ lik 099/03

q.+ män 058/04

q.+ miz 154/07

q.+ ni 229/10

q.+ sän 229/09

qahrätân -1- çok sert ve çok şiddetli ve fazla derecede soğuk.

q. 255/04

qâidä -1- kanun, âdet.

q.-i âläm 049/12

qāl - -56- olduğu yerde durmak, mahrum olmak, yok olmak, bir şey miras vs. kalmak, belirlenen vakitten geriye kalmak. Bir dizede “+gu” isim fiil ekini alarak yeni bir kelime oluşturulmuştur ve “kalış” anlamındadır.

q.- di 004/11, 036/12, 075/04, 103/08, 122/02, 126/14, 189/03, 200/05, 206/11, 272/09, 281/09, 286/10, 288/14, 291/02

q.- dim 268/03, 287/15

q.- gän 229/06, 243/13, 255/07

q.- gänmiz 270/04

q.- gäy 163/08, 165/08

q.- ğay 244/01

q.- gum 244/04

q.- ib 007/10, 015/07, 200/09, 274/10, 276/11

q.- mä 025/14

q.- mädi 020/11, 151/11, 215/12

q.- mägäy 261/06, 288/06

q.- maq 212/11

q.- mäsin 197/14, 284/04

q.- mäsin 082/12, 099/10, 150/14, 188/09

q.- mäydi 021/13

q.- mäyin 248/04

q.- mäysän 247/05

q.- sä 035/13, 229/05

q.- sälar 157/10

q.- sin 166/06, 166/11, 174/11

q.- ur 064/10, 129/08, 194/06, 213/10

q.- ursän 129/02

qalä -1- kale, hisar.

q.+ sin 123/03

qaläm -16- Özbek Türkçesinde “qalem” olarak geçer. Kalem, yazı yazmaya yarayan araçtır. Yazma eser icat etmeye yarayan maharet olarak da ifade edilir. (ÖTİL) Hüsn-i hatta her bir yazı çeşidine “kalem” denir. Divan edebiyatında sevgilinin kaşı da kaleme benzer. Yine bazı durumlarda saç kalem olarak ele alınır. Bu durumda “ben” de o kalemden damlamış mürekkeptir. (ADŞS)

q. 047/04, 062/12, 120/13, 123/09, 150/07, 155/13, 203/47

q.+ im 196/01, 196/02, 196/04, 196/06, 196/08, 196/10, 196/12, 196/14, 218/09

qalâmkâş -1- yazan, yazıcı, yazar.

q. 196/14

qalb -38- yürek, gönül, kişinin manevî dünyası.

q.-i sâfâlâr 125/12

q.+ i 127/04, 204/09

q.+ idâ 031/07, 045/02, 058/12, 060/14, 097/11, 127/04, 181/07, 241/10, 247/13

q.+ igâ 095/04, 132/10, 192/06, 206/02, 208/09

q.+ im 040/13, 191/09

q.+ imdâ 050/14, 108/11, 158/19, 187/09, 197/03, 228/01, 279/10, 284/07

lâvh-i q.+ imdâ 220/03

q.+ imdâdür 268/08

q.+ imdâgi 281/14

q.+ imgâ 218/10, 276/14

q.+ ingdâ 030/12, 132/13, 162/05

q.+ inggâ 022/15, 158/06, 191/09

qâldir - -6- kendi yerinde durmak, yadigâr bırakmak, yakalanmak, yenilmek.

q.- dilâr 155/15

q.- gây 232/11

q.- ib 203/39, 272/04

q.- sâng 129/07

q.- ür 247/04

qalın -1- kalın, enli ve gür.

q. 070/08

qaltirâ - -1- titremek.

q.- b 086/14

qamâr -4- ay. Bir ışık kaynağıdır. Işığı ise güneş gibi ateş değil, nurdur. Gecelerin güzelliği ay ile kaîmdir. O, nuruyla güzeldir ve geceye güzellik katar. Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası değildir. Ona kimsenin eli değmemiş, kimse yanına yaklaşmamıştır. Sevgilinin kendisi ay olduğu yanağı, yüzü ve alını da ay gibidir. Bütün bu teşbihlerde sevgilinin yüzü aydan daha üstün, güzel ve parlaktır.

Ayın dolunay hali için “bedr, meh-i tâbân, mehtâb, meh-i tamâm” gibi kelime ve tamlamalar kullanılır. (ADŞS)

q. 155/04, 158/18, 162/14

q.+ ing 083/20

qamâş - -2- kamaşmak. Sözcük “köz” ile birlikte kullanıldığında “keskin parlaklık karşısında göz görmemek” anlamına gelmektedir.

q.- gây 191/06, 260/07

qâmât -23- boy, pos.

q. 005/03, 013/06, 141/02, 194/01, 198/06

sârv-i q. 174/07

q.-i zebâ 248/01

q.+ dâ 272/05

q.+ gâ 253/10

q.+ im 008/02, 109/04

q.+ ing 142/01, 142/02, 142/04, 142/06, 142/08, 142/10, 142/12, 142/14

q.+ ingdek 189/01

q.+ ingni 142/13

sârv-i q.+ likdâ 142/04

q.+ tâ 028/02

qân -35- kan, intikam. Dört dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

q. 016/10, 038/07, 043/10, 073/05, 078/12, 098/12, 102/07, 111/06, 114/14, 136/04, 163/06, 166/11, 174/11, 183/16, 228/03, 266/10, 275/08, 285/07

q.+ dâ 122/06

q.+ din 179/02

q.+ i 234/02

q.+ idür 119/11

q.+ im 011/04, 197/06, 203/04, 243/06

q.+ imdäsân 220/14

q.+ imgâ 021/02

q.+ ini 228/10

q.+ lâr 006/05, 021/07

q.+ li 038/07, 038/08, 169/08, 193/13

qân - -3- kanaat etmek, memnun olmak, inanmak, doymak.

q.- dirdingiz 154/09

q.- dirib 030/09

q.- sä 068/14

qanât -1- kuş veya böceklerde uçmayı sağlayan organ.

q. 018/12

qançä -26- “ne kadar” anlamında soru zarfı.

q. 012/05, 014/03, 014/06, 023/14, 036/16, 045/11, 060/12, 069/13, 072/05, 073/05, 073/11, 086/06, 094/13, 121/09, 129/06, 128/04, 141/06, 146/10, 219/13, 257/13, 263/13, 272/08, 289/03

q.+ lâr 154/06, 188/05

q.+ si 134/06

qand -3- şeker.

q. 042/10, 048/02

q.+ imü 238/06

qandâğ -3- (bkz. qandäy)

q. 003/07, 125/09, 194/06

qandäy -1- “hangi, nasıl, nice” anlamlarında soru sıfatı.

q. 008/05

qandäyin -3- (bkz. qandäy)

q. 044/04, 111/12, 191/08

qani -2- gözden kaybolan bir şey için söylenen ifade, hani.

q. 134/13, 135/02

qâni -1- çok, bol.

q. 121/02

qânun -8- hukuk, yasa, kanun.

q. 132/01, 183/13

q.+ idä 137/03

q.+ idän 038/13, 069/09

q.+ idin 123/13

q.+ ini 028/05

q.+ lär 161/09

qâp -1- çuval.

q. 209/05

qâplä -1- doldurmak, kaplamak.

q.- di 209/09

qâpqâra -1- kara, simsiyah.

q. 221/02

qapu -1- eşik, kapı.

q.+ si 270/13

qâq -6- kakmak, silkelemek, silkmek. Sözcük “miccä” veya “micä” ile kullanıldığında “uyumak”; “kiprik” ile kullanıldığında “kirpiğini kıpırdatarak gözlerini açmak” anlamlarına gelmektedir.

q.- mägäy 191/04

q.- mäy 077/05, 248/05, 277/09, 283/16

q.- mäyin 157/03

qaqır -4- susuz, kuru yer.

q. 055/07, 207/10, 234/05, 263/05

qar -1- derinlik, dip.

q.+ ıgä 007/04

qâr -6- Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı, kar.

q. 049/03, 060/04, 086/04, 088/14

q.+ ingni 086/07

q.+ ni 049/07

qarä - -5- bakmak, beklemek, göz kulak olmak.

q. 083/13, 195/04, 253/10

q.- b 282/13

q.- säng 157/01

qarâ -23- kara, siyah renkteki.

q. 004/05, 006/08, 028/06, 034/04, 035/04, 045/12, 061/10, 074/12, 083/06, 113/01, 151/01, 166/10, 187/08, 189/05, 192/08, 192/08, 219/04, 256/06, 269/06

q.+ si 006/08, 113/02

q.+ sidek 144/10, 243/03

qârânğu -4- karanlık basan, ışıktan mahrum olan, aydınlık olmayan.

q. 041/03, 163/03, 197/09, 245/06

Qarâqum -2- Özbekistan'da bulunan bir şehir.

Q. 203/33

Q.+ ni 180/10

qarâr -8- karar, yargı, fikir.

q. 086/08, 088/16, 152/03

q. âlmäydi 251/06

q.+ im 076/12, 277/12

q.+ in 145/11

q.+ ini 145/10

qardâş -1- bakış, nazar.

q. 114/14

qarı -13- yaşlı, yaşı çok olan.

q. 012/07, 032/03, 037/11, 060/15, 085/05, 089/14, 095/13, 097/13, 134/07, 161/04, 175/11, 179/11

q.+ lărdä 139/05

qarındâş -9- bir anne ve babaya bağlı olan kişilerden birinin diğerine göre durumu, kardeş.

q. 029/14, 073/05, 076/08, 098/12, 116/06, 239/10

q.+ im 134/05
q.+ l r 234/11
q.+ l rg  138/01

q rn -1- (q rın) insanlarda ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara değin olan  n bölgesi, yemeğin hazmettiği bölge, kursak, mide.
q.+ i 051/03

qars k -1- alkış.
q. 279/03

qarşı -1- taraftar olmayan, yüz yüze gelen. Sözcük eserde bazı dizelerde “ l-” fiili ile kullanılmıştır ve “karşılamak, bekleyip almak” anlamlarına gelir.
q. 012/04

qartay - -1- bakmak, beklemek.
q.- ib 283/10

qasd -2- niyet, maksat.
q. 046/09, 055/02

q sid -2- haberci.
q. 277/11
q.+ im 120/14

Q sim -1-(bkz.  rifc n)
Q. 026/03

q sir -1- kusurlu, kısa.
q. 185/14

qasr -1- saray, köşk.
q.-i s  d td  020/13

q ş -40- kaş, bazı şeylerin  n kısmı. Ayrıca “yan” anlamı da vardır. İki dizede “**q ş-1 k m n**” tamlaması karşımıza çıkmaktadır ve “kaşı kapkara, çok güzel ve bunun gibi çok

güzel kız” anlamlarına gelmektedir.

q. 025/13, 040/10, 043/14, 048/12, 052/14, 098/10, 114/08, 152/12, 213/04, 239/14

q.-i kãmânim 167/03, 167/04

q.+ imdän 104/02

q.+ i 061/10, 189/09, 275/04

q.+ idä 031/11, 092/13, 114/09, 143/09, 148/09, 148/10, 176/13, 217/07, 237/07, 249/12

q.+ imgä 035/14, 061/10

q.+ ing 189/10, 253/01

q.+ ingdä 005/04, 069/01, 079/02, 162/12

q.+ inggä 227/05

q.+ lärgä 138/10

q.+ läрни 266/05

q.+ ni 141/10, 269/06, 287/07

qât - -2- donmak, katılaşmak, sertleşmek.

q.- gäy 111/13

q.- säm 141/09

qatâr -2- yan yana veya birer birer yerleşen kişiler, saf.

q. 263/07

q.+ idä 112/13

qatbâqat -1- kat kat, çok fazla.

q. 021/05

qâtil -1- insan öldüren kişi, katil.

zâhr-i q. 139/20

qatrâ -10- damla, zerre.

q. 021/03, 021/03, 072/12, 151/03, 151/03, 193/13, 193/13

q.-i şâbnäm 042/08

q.-i zävq 074/07

q.+ lârdän 188/11

qattıq -4- sert, gayret, güçlü, metanetli, ağır.

q. 051/07, 088/05, 178/04, 288/16

qâvcirâ --1- kurumak, solmak.

q.- b 072/05

qavm -2- millet, kabile, aralarında dil, örf, âdet ve kültürel birliktelik olan topluluk.

q. 029/14, 134/05

qâxâ -1- ara sıra, bazen

q. 096/10

qay -17- “nere, nerede” anlamlarında soru zarfı.

q. 041/10, 092/03, 256/03, 261/12, 270/05

q.+ dâ 031/02, 103/08, 124/03, 127/06, 185/11, 190/06, 192/11, 193/14, 204/04, 212/02, 265/07

q.+ si 044/08

qayd -1- kayıt, not.

âhl-i q.+ in 051/10

qäyer -1- “hangi yer, hangi taraf” anlamlarında soru zarfı.

Q.+ dâ 095/09

qayğü -9- başa gelen musibet, külfet, gam, tasa. İki dizede “+lik” ekini alarak yeni bir kelime oluşturulmuştur.

q. 032/02, 076/02, 088/11, 193/13, 245/08

q.+ dämân 225/08

q.+ dän 220/12

q.+ lik 051/02

q.+ likin 051/02

qayğur - -1- kaygı ve elem çekmek.

q.- mâng 199/09

qâyıl -5- aferin, bravo. Sözcük “qıl-” fiili ile kullanılmıştır ve “zevklenip aferin, bravo

demek” anlamlarındadır.

q. 059/03, 185/02, 216/10, 249/05

q. qılib 071/09

qaymâğ -1- Sütü yayvan kaplar içinde ve hafif ateşte tutarak elde edilen koyu, yağlı öz, süt veya yoğurdun üzerinde bir süre sonra oluşan yağlı katman.

q.+ ımiz 099/14

qaymâqlä - -1- kaymak bağlamak.

q.- şäylik 096/05

qaynä - -9- yüksek sıcaklıkta fokurdamak, kaynamak, dalgalanmak, heyecanlanmak.

q.- b 023/03, 179/02, 268/09, 287/11

q.- gän 220/14, 246/03

q.- mäs 156/10

q.- sä 116/08

q.- y 243/06

qayr - -2- (qayır) eğmek, bükmek, döndürmek,

q.- ilgänü 221/02

q.- ilmägäy 007/12

qaysi -10- “hangi” anlamında soru sıfatı.

q. 011/02, 014/07, 037/01, 042/01, 049/01, 172/05, 209/13, 210/05, 236/11, 253/06

qayt - -2- gelen tarafa yönelmek, yürümek, dolanıp yerine gelmek, terk etmek.

q.- ädi 079/10

q.- ib 230/10

qaytä -1- yeniden.

q.+ dän 153/09

qaytär - -1- tekrar etmek, döndürmek.

q.- ib 229/04

qayu -3- “hangi” anlamında soru sıfatı.

q. 026/13, 029/08, 058/09

qaz - -6- kazmak, eşmek.

q.- dirib 203/25

q.- ildi 178/02

q.- ib 014/03, 095/07

q.- mâq 075/03, 234/13

qâzân - -1- elde etmek, erişmek, kazanmak.

q.- mâqqa 094/12

qâzân -1- yemek pişirmek veya su kaynatmak için kullanılan dökme demir kap.

q. 156/10

qıdır - -4- buluşmak için hareket etmek, izlemek.

q.- mäysiz 269/12

q.- sa 010/06

q.- säng 018/08, 027/11

qıl - -384- “yapmak, kurmak, etmek.” Anlamlarına gelen yardımcı fiil. Ayrıca “qıl-” fiili, bir dizede “-ğusi” gelecek zaman ekini almıştır ve “yapacak” anlamına gelir.

q. 030/01, 081/09, 086/10, 118/10, 124/08, 129/13, 133/13, 157/03, 173/11, 182/11, 201/09, 204/13, 213/14, 233/01, 247/05, 259/02, 259/11, 261/05, 261/13, 278/13, 284/10, 286/13

q.- ä 055/13

q.- adur 196/12

q.- âlmäs 022/04, 206/08

q.- âlmäy 105/06

q.- amiz 089/06, 089/10, 095/01, 095/02, 095/04, 095/06, 095/08, 095/10, 095/12, 095/14

q.- äy 008/06, 186/04, 198/07

q.- äydi 248/14

q.- di 006/08, 009/04, 009/08, 011/08, 014/01, 014/03, 037/07, 040/06, 040/07, 040/08, 040/10, 060/06, 075/06, 075/14, 092/04, 094/08, 120/02, 142/10, 170/04, 176/02, 177/06, 182/05, 183/02, 187/13, 206/08, 215/03, 217/03, 221/04, 239/10, 239/12, 258/09, 263/11, 268/04, 273/02, 276/12, 281/01, 282/11, 288/08, 288/16

q.- dik 012/02, 012/09, 014/12, 020/01, 211/09, 229/05
q.- dilär 014/06, 066/16, 263/04
q.- dim 024/13, 168/10, 187/12201/01, 201/02, 201/04, 201/06, 201/08, 201/10, 201/12, 201/14, 209/14, 252/08, 289/14
q.- ding 047/08, 164/02, 162/03, 164/03, 164/10, 168/01, 185/02, 185/09
q.- dingiz 065/03, 065/10, 099/03
q.- durgä 067/04
q.- gäli 005/06, 015/03, 043/08, 045/09, 185/11, 207/08, 228/14
q.- gän 038/10, 042/09, 201/06, 274/12, 288/07
q.- gändä 262/08, 287/10
q.- gändek 064/01
q.- gänimdä 001/01
q.- gäningdä 164/06, 237/07
q.- gäy 002/10, 003/01, 005/05, 008/14, 022/10, 024/10, 030/10, 035/03, 036/06, 036/07, 036/08, 060/14, 066/08, 071/14, 073/09, 086/12, 092/02, 097/05, 098/04, 110/08, 124/06, 128/12, 129/02, 130/06, 137/08, 141/10, 163/12, 194/03, 216/12, 231/14, 234/14, 239/02, 254/04, 257/12, 265/11, 267/02, 268/01, 268/08, 268/14
q.- gäylär 249/03
q.- güdek 279/08
q.- ğusi 090/04
q.- ğay 022/12, 090/14, 176/04, 280/06
q.- ğıl 074/12
q.- ibdur 116/02
q.- ing 269/08
q.- ib 017/11, 020/09, 033/12, 038/11, 059/04, 071/09, 075/03, 075/11, 079/07, 080/07, 081/110, 81/14, 098/06, 107/06, 113/05, 114/04, 130/09, 157/14, 170/07, 185/04, 190/12, 195/01, 196/11, 203/19, 208/14, 222/06, 224/11, 241/05, 249/05, 267/09, 273/09, 279/04, 279/12, 287/08, 289/04
q.- ibdür 221/12, 249/04
q.- ing 150/06
yüz q.- işib 097/07
q.- mä 025/03, 074/14, 086/11, 168/09, 184/07, 184/13, 210/02
q.- mädimmü 237/01, 237/02, 237/06, 237/08, 237/10, 237/12, 237/14
q.- mädümmü 237/04
q.- mägäy 004/10, 006/12, 023/04, 128/12
q.- mäm 120/11
q.- mäng 071/08

q.- m aq 027/05, 073/08, 184/02, 188/08, 196/07, 265/04, 280/02
q.- m aqda 114/01
q.- m aqdad ur 228/03
q.- m aqqa 102/12
q.- mas 049/06
q.- m as a 129/05, 230/03, 250/01, 250/02, 250/04, 250/06, 250/08, 250/10,
250/12, 250/14
q.- m as al ar 218/11
q.- m as ang 041/11
q.- m asm an 135/10
q.- m asm u 277/08
q.- m ay 016/13, 034/12, 120/03
q.- m aydi 001/08
q.- mi  047/10
q.- mi  d ur 128/08
q.- mi i 029/03
q.- mi l aridin 166/05
q.- mu im 225/07
q.- s a 006/14, 010/03, 022/12, 023/06, 028/07, 029/10, 035/06, 054/06, 064/10,
066/03, 066/07, 108/07, 109/13, 116/01, 118/11, 119/03, 122/07, 124/04,
128/11, 140/05, 160/16, 176/03, 182/12, 195/04, 203/37, 204/06, 223/08,
224/05, 240/11, 264/08, 248/12, 250/08, 256/14, 262/02, 265/09, 269/14,
274/12, 274/15, 289/08
q.- s al ar 121/08, 194/05, 229/03, 231/13
q.- s am 005/09, 107/08, 110/02, 193/09, 202/05, 244/09, 257/14, 282/13, 287/04
q.- s ang 023/14, 086/06, 128/05, 173/11, 212/03, 247/05, 261/05, 267/08, 274/05
q.- s angiz 071/04, 226/08
q.- sin 166/04, 224/12
q.- ur 008/02, 022/01, 030/05, 030/08, 051/09, 057/10, 060/13, 064/14, 116/12,
124/14, 128/11, 131/10, 131/12, 174/09, 175/03, 179/12, 180/04, 180/08,
180/10, 250/05, 255/03
q.- urd a 210/07
q.- urg a 002/08, 010/05, 024/06
q.- urm an 115/08
q.- urs an 210/01, 210/02, 210/04, 210/06, 210/08, 210/10, 210/12, 210/14,
290/16
q.-  r 097/08, 111/06, 124/09, 177/11, 181/10, 196/10, 221/09, 240/05

qıl -24- kıl. Burada “**kılı kırk yarmak**” deyimi kullanılmıştır ve “titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek” anlamına gelmektedir.

q.+ ni 131/05

qılıç -2- keskin, hançerden uzun silaha denir. (ÖTİL) Türkiye Türkçesinde de aynı anlama sahiptir.

q.+ dän 101/07

q.+ gä 165/03

qılıçbâz -2- kılıç ile savaşmayı iyi bilen, kılıç ustası.

q. 221/03

q.+ likdä 165/04

qımmätbähâ -1- çok kıymetli olan.

q. 092/08

qıpqızıl-3- çok kızıl, kıpkırmızı.

q. 043/10, 053/04, 257/04

qır -5- kır, tepe.

q.+ gä 014/05

q.+ idä 004/09

q.+ lärdä 073/03, 143/05

q.+ läri 177/02

qır - -4- kazımak, kırmak, sıyırmak, imha etmek.

q.- ib 022/06, 082/11, 144/07, 190/10

qırçillämä -1- gücü ve kuvveti olan, güçlü, kuvvetli.

q. 053/03

qırğâğ -1- (qırğâq) sahil, su kenarındaki kuru yer, kır.

q.+ lari 271/04

qırğâqla - -1- sahil kenarında yürümek, sahil boyunca gitmek.

q.- b 072/09

- qırmızı** -3- kızıl renkli, al.
lâlâzâr-i q. 148/02
q.+ m 087/03
q.+ mân 042/05
- qırq** -1- kırk rakamı ve bu rakam ile ifadelenen sayı.
q. 131/05
- qırq** - -3- kesmek, azaltmak, kırmak, kırpmak.
q.- ib 137/06, 144/07
q.- ildi 271/07
- qırrâ** -1- çerçeve, kenar, safha.
q. 047/08
- qırışlâ** - -1- kırıp tazelemek, iyileştirmek.
q.- dim 190/10
- qısm** -1- bütünün bir parçası, kısım, bölüm, bab.
q.+ ing 160/14
- qısqaça** -1- kısa şekilde, kısa.
q. 055/13
- qıssâ** -2- uzun hikâye, ders çıkarılması gereken ayrıntı.
q.+ sidân 042/13, 244/09
- qış** -10- yılın güzden sonra gelen soğuk mevsimi.
q. 060/01, 115/02, 181/05, 190/12, 191/08, 219/05
q.+ dâ 257/07
q.+ ing 144/01
q.+ ni 181/05, 255/04
- qışlâ** - -1- bir yerde kış mevsimini geçirmek, bir yerde kışın yaşamak.
q.- dim 190/12

qıŖlâĝ -5- (bkz. qıŖlâq)

q. 123/12, 212/14

q.+ ımiz 219/01

q.+ lâr 271/06

q.+ u 019/05

qıŖlâq -9- köy, kışın barınılan yer.

q. 032/05, 077/12, 084/05, 203/35, 263/08

q.+ da 060/16

q.+ lâr 154/10

q.+ largä 088/15

q.+ lãrgä 026/04

qıyâ -6- “qıyâ bâq-” şeklinde kullanılır ve “bakmak” anlamındadır.

q. 004/10, 004/10, 048/12, 092/01

q. bâqmâqdä 238/03

q. bâqmay 178/06

qıyin -1- meŖakkatli, zor.

q. 250/11

qıymät -14- deĝer, bir kiŖi veya bir Ŗeyi hayatta tutan önemi, deĝeri, bir Ŗeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü. Eserde “+li” ve “+siz” ekleri ile türemiŖ kelimeler karŖımıza çıkmaktadır.

q. 032/09, 135/06, 242/12, 278/03

q.+ dâ 091/04, 211/03

q.+ in 022/13, 188/08, 288/08

q.+ li 002/02, 036/13, 149/01, 211/02

q.+ siz 187/07

qıymätbähâ -6- (bkz. qımmätbähâ)

q. 174/04, 254/08

câmä-i q. 274/14

dürdânä-yi q. 187/08

gävhör-i q. 122/03

dürdânä-yi q.+ lâr 125/06

qıynä - -2- eziyet etmek, azap vermek, muhtaç etmek.

q.- lib 244/04

q.- mä 251/13

qıynäl - -1- eziyet edilmek, azap verilmek, muhtaç edilmek.

q.- gän 276/11

qız -54- ergenlik çağına girmemiş olan kız çocuğu, evlenmemiş olan.

q. 028/11, 171/11, 183/11

q.+ gä 249/08

q.+ im 087/03, 188/01, 188/02, 188/04, 188/06, 188/08, 188/10, 188/12, 188/14

q.+ i 039/01

q.+ lär 050/07, 054/07, 062/01, 062/02, 062/04, 062/06, 062/08, 062/10, 062/12, 062/14, 065/09, 110/06, 110/11, 110/12, 140/09, 170/11, 209/06, 236/07, 272/01

q.+ lärgä 110/07

q.+ lärim 182/01, 182/02, 182/04, 182/06, 182/08, 182/10, 182/12, 184/05

q.+ lärimiz 089/11, 097/01, 097/02, 097/04, 097/06, 097/08, 097/10, 097/12, 097/14

q.+ lärki 114/14

q.+ lärni 183/13, 257/09

qızär - -3- kızıl renge bürünmek, kızarmak, bir ayıp veya yanlış bir davranış yüzünden birilerinin karşısında utanmak.

q.- di 042/07

q.- gän 042/06

q.- ib 208/12

qızğın -11- kızıp duran, hararetli, sıcak, coşan.

q. 011/07, 023/04, 040/03, 125/05, 132/12, 146/07, 161/03, 211/06, 222/03, 232/09, 287/13

qızıq -1- acayip, ilginç, tuhaf.

q. 251/01

qızıl -26- kızıl, kırmızı, al. Ayrıca Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine yani Kızıl orduya ait olan. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır ve yine “kızılık, kırmızılık” anlamlarındadır.

q. 012/04, 012/11, 039/06, 045/14, 054/03, 097/09, 171/01, 171/02, 171/03, 171/04, 171/06, 171/07, 171/08, 171/10, 171/12, 171/13, 171/14, 180/06, 186/11, 236/01, 236/12, 258/06, 286/07

q.+ lär 021/09

q.+ lik 257/11

q.+ män 042/05

qızit - -1- alevlenmek, kızmak, ısımak.

q.- miş 238/09

qol -54- canlıların parmak uçlarından omzuna kadar olan kısmı, el.

q. 081/01, 097/05, 138/10, 164/07, 170/03

q.+ dä 083/11, 104/10, 135/12, 148/06, 148/07, 155/13, 178/09, 182/07, 228/12, 283/10

q.+ dän 052/12, 136/01, 194/13, 211/06, 244/13

q.+ gä 011/08, 018/09, 043/12, 047/04, 109/04, 127/13, 138/12, 210/07, 212/01, 213/09, 262/09

q.+ i 063/09

q.+ idä 081/08, 194/10

q.+ idän 229/10, 254/16

q.+ idin 116/03

q.+ igä 103/14

q.+ imdän 190/03

q.+ imgä 120/05

q.+ in 048/05

q.+ ing 016/11

q.+ ingdä 026/06, 266/11

q.+ inggä 074/14

q.+ ingni 079/08

q.+ ländä 054/05, 161/05, 238/10

q.+ ländä 062/12, 160/07

q.+ largä 159/08

q.+ läрни 287/05

q.+ ni 287/07

qoldâş -1- her işte bir olan, yardım eden, yardımcı.

q. 239/06

qollä - -7- desteklemek, yardım etmek. Bir dizede “-n” edilgenlik ve “-ma” isim fiil eklerini alarak yeni bir kelime oluşturulmuştur.

q.- b 088/18, 240/11

q.- di 026/11, 226/14, 239/06

q.- gäy 122/10

q.- nmäyü 206/11

qoltıqlä - -3- koltuğunun altına sıkıştırıp tutmak, maddî veya manevî yardımda bulunmak, yardımlaşmak.

q.- b 098/09

q.- di 026/11, 149/03

qolxoz -1- eski Sovyetler Birliği'nde devlete ait topraklarda üretim yapan, ücretin emeğin niteliğine ve çalışma süresine göre verildiği, belli sayıda köylü ailenin oluşturduğu ortak tarım işletmesi.

q.+ gä 159/01

qomondon -4- Bir asker topluluğunun başı, asker topluluğunu yöneten rütbeli kimsedir. (TDK) Büyük savaşlarda kısım veya çiftlerin başı, komutan demektir. (ÖTİL)

q. 112/04

q.+ gä 112/04

q.+ lăr 112/03

q.+ lărimiz 070/14

qondir - -2- iniş yapmak, konmak, dikmek.

q.- ibsiz 166/03

q.- mäs 144/09

qorıq -4- himaye, müdafa, saklama. Bir dizede “+çi” eki ile türemiş sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır ve “koruyucu, koruyan, nöbetçi” anlamlarındadır.

q.+ çi 147/08

q.+ larni 095/09, 098/07

q.+ lărni 263/03

qorq - -8- korkmak, korku hissetmek, dehşete düşmek. Sözcük “-mäs” sıfat fiil ekini

alarak yeni bir kelime oluşturulmuştur ve “korku bilmeyen, hiçbir şeyden korkmayan, cesur” anlamlarındadır.

q.- amän 013/04, 016/07, 121/06, 156/16, 168/12, 288/06

q.- mäs 012/12

q.- ub 086/05

qoruğlä - -2-(qorıqlä-) korumak, sahip çıkmak.

q.- b 246/09

q.- ydür 123/03

qoş -1- çifte, çift, ikili.

q.+ ın 067/06

qoş - -2- toplamak, birleştirmek, eklemek, toplamak.

q.- är 134/10

q.+ iş 204/13

qoşıq -3- koşuk. İslamiyet Öncesi Türk edebiyatında çoğunlukla lirik konuların işlendiği, kopuz eşliğinde söylenen ölçülü ve uyaklı şiirlerdir. İslamiyetten sonra yerini “koşma”ya bırakmıştır. (HEEK)

q.+ lar 092/07, 207/07

q.+ lär 138/04

qoşni -1- evleri yan yana veya yakın olan kişiler, komşu.

q.+ si 250/12

qoy - -38- koymak, yerleştirmek, bırakmak. “**Qadäm qoy-**” birleşik fiili “adım atmak” (ayrıca bkz. qadäm), “**ât qoy-**” birleşik fiili “ad vermek, adlandırmak” anlamlarındadır (ayrıca bkz. ât).

q. 129/11, 227/11, 259/11

q.- di 105/04, 114/06, 195/06, 240/13

q.- dik 161/13

q.- ding 128/02, 237/09

q.- gän 195/10, 291/12

q.- ib 044/10, 101/07, 165/10, 198/13, 218/06, 228/13, 286/12, 287/07

q.- mäng 071/07, 096/08

q.- mäs 254/06

q.- mäydür. 077/13
q.- mäymiz 014/08
q.- mişsän 047/02
q.- sä 055/09, 056/05, 068/02, 088/07, 155/11, 218/05, 248/13
q.- säng 109/05, 164/12, 197/11, 205/03, 274/08

qoyn -12- koyun, göğüs.

q.+ ıgä 260/03
q.+ idä 034/11, 060/12, 062/12, 072/04, 171/12, 244/12
q.+ igä 059/09, 207/09
q.+ imizni 078/05
q.+ imni 163/07
q.+ ingdä 202/07

qozğa - -2- oluşturmak, ortaya çıkarmak.

q.- b 275/03
q.- lib 214/06

qozğal - -14- kalkmak, hareket etmek.

q.- ib 021/11, 212/10, 253/07, 259/04
q.- ur 043/01, 043/02, 043/04, 043/06, 043/08, 043/10, 043/12, 043/14, 255/14

quçâğ -3-(quçâq) açık kollarla göğüs arasındaki bölüm, aguş, kucak.

q.+ ı 291/10
q.+ ıdä 038/01
q.+ ingdä 144/06

quçâğlä - -1-(bkz. quçâqlä-)

q.- b 285/05

quçâqlä - -2- kucak arasına alıp bağına basmak, kucaklamak.

q.- şdik 200/11
q.- şgän 181/12

Quddüs -1- Kuddus Muhammedî, Özbek Edebiyatında şiir sahasında öne çıkmış

isimlerden biridir.

Q. 146/13

qudrät -22- Hüdanın her şeye kâdir olan gücü, ilâhî güç, kudret, iktidar. “+li” eki ile türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır.

q. 022/07, 070/12, 134/13, 154/02, 242/02

q.+ dä 053/06

q.+ dän 207/12

q.+ gä 084/22

q.+ i 030/13, 090/09

q.+ im 243/14

q.+ in 114/11, 274/09

q.+ li 030/14, 039/07, 050/05, 067/11, 073/10, 161/05, 219/12, 274/11

q.+ ni 178/12

qul -2- hiçbir yerde malı, mülkü, hakkı ve hukuku olmayan kişi, hizmetkâr, ezilen kişi. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

q. 229/01

q.+ lık 099/13

qulâğ -7- (bkz. qulâq)

q.+ ı 064/05, 291/06

q.+ ıgä 081/09

q.+ ım 136/09

q.+ ımgä 064/01

q.+ lără 003/12

q.+ lărdä 052/04

qulâq -6- işitme organı ve onun dış kısmı. Sözcüğün “sal-” fiili ile birlikte kullanıldığı iki dize vardır ve “dinlemek, işitmek” anlamlarındadır.

q. 120/05, 136/10, 259/03

q.+ dä 272/12

q.+ lărdä 083/11

q.+ larimgä 061/08

qulupnäy -9- pembe veya kırmızı renkli, küçük meyveli, çok yıllık bir bahçe bitkisi ve

bu bitkinin meyvesi, çilek.

q. 257/01, 257/02, 257/04, 257/05, 257/06, 257/08, 257/10, 257/12, 257/14

qur - -18- türlü materyalleri ve bölümleri bir araya getirip birleştirmek, kurmak, örmek, inşa etmek.

q.- ämiz 100/01, 100/02, 100/04, 100/06, 100/08, 100/10, 100/12, 100/14, 100/16

q.- gäningdän 285/02

q.- gim 044/12

q.- ildi 270/05

q.- ib 079/06, 096/05

q.- ildi 203/31

q.- mağurdä 113/10

q.- måkdadir 180/02

qurâl -1- savaş malzemesi, silah.

q. 274/11

qurbân -4- Allah yolunda kurban edilen canlı, iyi bir iş veya maksat yolunda canını feda eden kişi.

q. 218/01

q.+ i 078/09

q.+ im 197/12

q.+ lâr 038/08

qurit - -1- suyu veya nemi yok olup kuru hale gelmek, kurumak.

q.- måqqa 137/06

qurşä - -1- çevirmek, kuşatmak, çembere almak.

q.- b 238/08

quruq -7- kuru, içinde hiçbir şeyi olmayan, esassız, uydurma.

q. 023/08, 058/02, 081/06, 091/06, 200/10, 229/04, 259/01

quruqşa - -1- kurumak, solmak.

q.- b 178/03

qusur -1- noksan, ayıp, hata.

q. 085/12

quş -16- yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

q. 101/10

q.+ i 008/04, 162/11, 227/13

q.+ in 048/05, 052/03, 081/11, 151/02, 164/03, 189/10, 240/07

q.+ lâr 063/12, 235/09, 273/07

q.+ lârın 040/10, 047/03

qut -5- zenginlik, baht. Bazen “+lı/+lu”, bazen de “+luğ” ekleriyle türetilerek yeni bir sözcük oluşturulmuştur ve “bahtlı, kutlu” anlamlarındadır.

q.+ lı 182/10, 281/07

q.+ luğ 117/08, 202/08, 217/12

qutul - -1- kurtulmak.

q.- gän 136/02

quvân - -3- memnun, şâd olmak.

q.- gäymän 098/12, 169/11

q.- sâm 244/07

quvânç -1- memnunluk, şâdlık duygusu, sevinç.

q. 138/11

quvlâ - -1- kovmak, kovalamak.

q.- gäymiz 099/10

quvvât -2- güç.

q. 009/06

q.+ im 076/10

quyâş -19- güneş. Afitab, hurşid, mihr ve şems de kullanılır. Daha çok ışığı, parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Hem benzeyen hem de kendisine benzetilen durumundadır. Onun inkarı ve gizlenmesi mümkün olmadığı için “gün gibi âşikâr” deyimini yaygındır. (ADŞS)

q. 061/05, 067/03, 131/04, 146/09, 152/14, 208/09, 230/01, 244/02

q.+ dek 048/07, 205/02

q.+ gä 058/08

q.+ i 011/09, 069/05, 085/10, 178/01, 267/11, 289/11

q.+ im 203/06

q.+ ning 110/03

quyün -2- hortum.

q.+ dek 081/13, 103/07

R

rācā -1- yalvarmak, niyaz eylemek.
r. 024/08

rād -2- inkar veya tekrarlama.
r. 218/11, 252/10

rāfiq -5- ortak, dost, yar, ömür yoldaşı.
r. 025/01, 145/03, 145/04, 168/13
r.+ im 203/18

rāftār -4- gidiş, salınarak yürüyüş.
r. 164/06, 238/11
r.+ i 028/10
sārv-i r.+ imni 198/06

rağbāt -1- bir işe olan istek, arzu, meyl.
r.+ ingiz. 093/10

rāhāt -43- estetik zevk veya huzur veren şeylerden alınan lezzet, huzur. “**Āfzā**” sözcüğünü alarak yeni bir sözcük grubu oluşturulmuştur. Bu sözcük iki dizede “**fizā**” olarak geçmektedir. **Rāhāt āfzā**, rahat arttıran, rahat veren anlamlarına gelmektedir. “**āfzā**” sonlarına eklenen kelimelere “arttıran, çoğaltan” anlamlarını verir. Ayrıca “**rāhāt āfzā/ rāhāt fāzā/ rāhāt fizā**” Türk musikisinde bir beşli makam adıdır ve Türk musikisinin en eski makamlarından biridir.

r. 002/08, 009/05, 026/08, 028/08, 046/14, 071/11, 072/09, 107/09, 110/05, 144/08, 144/11, 147/05, 153/04, 177/09, 186/10, 187/14, 197/07, 202/06, 243/07, 243/11, 261/10, 265/10, 271/09, 281/04

r.-āfzā 015/06, 054/02, 257/06, 264/14

r.- lığda hār 108/08

r.- fizā 003/04, 130/02

r.+ dā 002/05, 024/11, 102/02, 244/12, 247/06, 263/02, 280/09

r.+ dān 279/04

r.+ i 118/03, 179/06

r.+ im 190/03

r.+ ni 051/13

râhâtbox -1- huzur veren, huzur bağışlayan, dinlendiren.

r. 289/09

râhâtıcân -3- cana huzur bağışlayan, zevk veren.

r. 177/08, 260/09

r.+ sän 213/06

râhbâr -13- bir devlet, teşkilat veya bir câmiaya baş olan, önderlik eden, yol gösteren. Bir dize ve bir başlıkta “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “rehber olma, kılavuzluk, rehberlik” anlamlarına sahiptir.

r. 131/01, 172/12, 208/02, 212/05

r.+ igä 254/15

r.+ im 087/12, 149/04, 203/18

r.+ imiz 140/06

r.+ ing 018/07, 169/13

r.+ lărim 203/43

r.+ ligidä 014/11

râhm -10- zor durumda olan birine nispeten acıma duygusuyla gösterilen şefkat, merhamet. Sözcük “et-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “acımak, merhamet etmek” anlamlarına gelmektedir.

r. 023/11, 023/12, 117/05, 168/09, 194/07

r. äyläsäng 284/11

r. etib 074/10

r. eting 102/08

r. etmäng 082/05

r.+ i 193/01

râhmät -11- müteşekkirlilik ve memnunluk ifadesi.

r. 068/08, 097/14, 127/03, 139/18, 180/09, 210/09, 223/12, 257/13, 261/01, 285/11

r.+ gä 116/04

râhnâmâ -9- rehber, yol gösterici, öncülük eden.

r. 002/14, 046/04, 100/04, 206/12, 212/04, 241/09, 274/08

r.-i mâşal 184/01

r.+ sän 205/14

rāhşân -1- parlak, parıltı.

hurşid-i r. 041/04

râis -1- bazı organ, idare veya teşkilatın başı, rehber, başkan.

r.-i suhbât 058/10

râm -3- “ol-” veya “et-” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır ve “meyilli olmak, meyletmek” anlamlarına gelir.

r. 028/03, 170/08, 195/02

ramaq -1- bir şeyin olmasına çok az kalmak.

r.+ qa 288/12

râmz -1- bir gaye, düşünce ifade edici, işaret, sembol.

r. 040/09

rânâ -2- gülgillere mensup çok yıllık bir bitki ve onun sarı veya kırmızı renkli ve hoş kokulu çiçeği, güzel kadın hakkında.

r. 039/06, 189/02

rânc -4- gönle yapılan azar, elem, mihnet, meşakkat.

r. 026/09, 220/12, 247/02

r.+ imü 088/13

rânci -1- birisinden veya gönülsüz yapılan bir işten dolayı azarlanmak, kederli olmak.

r.- b 269/06

râng -17- boya, bir şeyin kendine has boyası, kişinin yüzündeki kızılık derecesi, renk.

r. 028/04, 060/07, 063/03, 086/13, 108/02, 110/14, 141/08, 151/03, 219/08, 249/07, 254/14, 258/07, 271/10

r.+ idäk 257/11

r.+ im 016/03

r.+ ing 156/13

rângârâng -8- (bkz. rāngbārāng)

r. 007/07, 062/09, 110/03, 161/03, 255/06, 271/06, 279/07, 287/02

rāngbārāng -15- türlü renkteki, rengârenk, çeşitli anlamlarına gelmektedir.

r. 013/02, 015/05, 020/08, 056/01, 072/02, 137/11, 155/10, 193/07, 196/08,
234/03, 244/06, 256/02, 257/08, 260/07, 272/03

râqam -2- sayıları ifade eden işaretlerin her biri, bir sayı ile ifadelenen miktar, numara.

r. 017/05, 047/08

raqıb -11- Rakip, herhangi bir sporda veya işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her bir taraftır. (ÖTİL) Divan şiirinde âşık-maşuk ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir. Rakip, aşığın nazarında kötüdür. Aşığa sevgili kadar eziyet eder. (ADŞS)

r. 093/11

r.+ lâr033/05, 174/11, 214/05, 217/08, 237/07, 281/09

r.+ lârdân 081/14

r.+ lârim 266/10

r.+ lârning 166/10, 192/08

raqqâsâ -2- danseden, oynayan kadın.

r. 272/01

r.+ lârdân 287/12

raqs -2- türlü makamlar ile becerilen hareketler, dans.

r. 054/08, 222/10

râsâ -14- olgun, tam, yetişkin, erişkin.

r. 005/02, 020/05, 020/05, 020/06, 187/01, 187/02, 194/01, 212/08

aql-ı r. 046/02, 100/10

r.+ lâr 125/02

r.+ lârgâ 025/02

aql-ı r.+ lârnı 015/10

râsm -20- örf, usul, elle çizilen tasvir, resim.

r. 076/14, 077/08, 086/02, 145/06, 145/07, 148/13, 148/12, 276/06

r.-i bâşâr 049/12

r.-i dilbârlıkdâ 189/12

r.-i dilrâbâlıkdâ 151/14

r.+ i 155/07, 192/13, 221/03

r.+ idä 108/03

r.+ in 105/03, 198/13

r.+ ing 104/03

r.+ ini 124/13, 237/02

râst -3- doğru, âdil, hakikatten ibaret olan.

r. 121/03, 121/04

r.+ lâr 121/03

râstâ -7- pazarlarda bir türden mal ile iş yapanların dizisi ve onların ortasındaki pazar sokağı. “Râstâ râstâ” ikilemesi şeklinde kullanıldığında “sıra sıra” anlamına gelmektedir.

r. 074/03, 164/05, 164/05, 179/03

r.+ lârdä 257/03

râsvâ -2- rezil, yaramaz.

r. 006/12

r.+ män 225/01

râşk -14- haset, kıskançlık.

r. 086/06, 185/03, 232/14, 253/07, 276/04

r.-i cännät 244/11

r. äylâb 206/09

r. etâlmây 035/13

r. etib 042/07, 281/09

r.+ idän 043/09

r.+ im 052/05

r.+ ing 142/07

râvâ -3- caiz, münasip.

r. 005/10, 187/04, 270/12

râvân -3- bir düzlükte durmadan akan.

âb-i r. 030/06, 067/10

âb-i r.+ im 203/26

rävânâ -1- “**bol-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “bir tarafa yol almak, gitmek” anlamları vardır.

r. 182/08

rävnaq -4- parlaklık, güzellik, hüsn.

r. 014/11, 143/04

r.+ ı 250/03

r.+ inggä 158/15

rävşân -23- parlak nur saçan, açık, keskin. Sözcüğün “**bol-**” ve “**qıl-**” fiilleri ile kullanımı karşımıza çıkmaktadır. **Rävşân bol-**, “gönülde şüphe alameti gitmek” ; **rävşân qıl-**, “gönüldeki şüpheyi yok etmek, gönülü açmak” anlamlarındadır

r. 002/10, 009/04, 027/09, 067/04, 114/12, 118/12, 120/02, 122/12, 130/07, 151/09, 152/14, 163/04, 174/09, 183/06, 198/09, 235/11, 240/02, 255/03, 258/09, 289/11

r.+ râq 060/10, 109/05, 219/07, 271/10

raxnä -1- “**sâl-**” fiili ile birlikte kullanılmış ve “yere yarık açmak” anlamındadır.

R. 021/06

raxşân -3- parlaklık, parıltı, ışıltı.

xurşid-i r.+ dän 030/06

mehr-i r.+ im 197/10

xurşid-i r.+ imgä 118/12

räyhân -3- Fesleğen demektir. Divan şiirinde kokusu ve şekli itibariyle sevgilinin saç ve ayva tüylerine benzetilir. (ADŞS) Fakat şair, eserde bu anlamını kullanmamıştır. Özbek Türkçesinde ise yemeklerde kullanılmak için kullanılan hoş kokulu bir bitkidir. (ÖTİL)

r. 035/04, 114/12, 120/10

râz -3- gizli tutulan şey, sır.

r. 081/04

r.-i nihânim 167/11

r.-i pinhânim 167/12

râzâlât -1- rezil iş, rezillik, utanç verici şey.

r.+ gä 129/11

râzil -1- yaramaz, utanmaz, alçak.
r. 165/05

recâ -1- plan.
r. 161/14

rexlât -1- geçmek, göçmek, göç etmek.
r. etmiş 085/03

rızq -3- yaşamak için zorunlu olan yiyip içecek.
r. 027/10, 183/15
r.+ ıgâ 038/09

risâlâ -1- edebî mektuplar ve belli konularda küçük hacimli eserler için kullanılan terim.
r.+ ng 289/06

riştâ -4- iplik, tel. Eserde ayrıca “**köngil riştâsi**” tamlamasını kullanılmıştır ve “yürek damarı, yürek ipi” anlamlarındadır.
r.-i cân 074/02
r.-i könglim 238/14
r.+ si 231/15
r.+ sigâ 064/13

rivâc -6- bir durumdan başka duruma geçiş, yükseliş, başarı. Sözcük “**âl-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “büyümek, yükselmek, parlamak” anlamlarına gelmektedir.
r. 084/13, 140/07
r. âldi 110/13, 256/01
r. âlgây 100/15
r. âlsâ 010/11

riyâ -2- özü ve sözü bir olmamak, iki yüzlülük.
r. 005/12
âhl-i r.+ dän 025/10

riyâzât -2- nefsi kırma, fani şeylerden nefsinin çekerek kanaat içinde yaşamak.

r. 230/03

r.+ l r 129/06

rom n -1- Genellikle insanların serüvenlerini, i  dünyalarını, bir olay ya da olguyu, insan iliŐkilerini ayrıntılı bir Şekilde anlatan düzyazı türüdür. Uzun anlatıma dayalı edeb  türlerden biridir. İŐledikleri konulara göre sınıflandırılırlar. (TDK)  zbek Türkçesinde de aynı anlamda uzun hacimli eserlere verilen addır. ( TİL)

r. 047/07

roy  -1- rüya, sanki.

r. 272/08

roz -1- gün.

r.+ i 027/10

rozg r -1- rüzgar.

r. 087/10

r b r  -4- yüz yüze, karşı karŐıya bakışma.

r. 044/09, 191/06, 197/13

r.+ did  281/13

ruh -1- ruh. Eserde kullanılmamıŐ olsa da “**ruh**” kelimesinin “yanak” anlamı da vardır.

r. 064/06

ruqa -3- mektup, hat.

r. 017/08, 017/11

r.-i m Őkin 017/05

Rus -4- genellikle *Rusya*'da yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan kimseler.

R. 012/05, 089/02, 154/05, 181/03

ruxs r -11- yanak, yüz, çehre.

r. 069/06, 077/04, 108/02

r.+ i 028/04

r.+ igä 103/03, 108/02

r.+ im 103/04

sâfhâ-i r.+ im 107/13

r.+ imni 198/10

şâm-i r.+ ing 133/05

r.+ ingiz 102/04

ruxsât -1- razılık cevabı, izin, müsaade.

r. 228/02

rübâb -3- yayla çalınan bir tür eski Özbek halk çalgısı.

r. 017/14, 042/14

r.+ i 132/12

Rüstäm-1- Rüstem, Firdevsî'nin Şehnamesi'nde destanlaştırılan efsanevî İran tarihinin en ünlü kahramanı, pehlivanıdır. Babasının ismi Zal'dır. Bu sebeple kendisine Rüstem-i Zal veya Zaloğlu Rüstem denilir. Pûr-ı Zal, Rüstem-i Destan gibi lakaplarla da anılır. Rüstem, dünyaya geldikten sonra hızla büyüüp gelişerek kısa sürede yiğitlere yaraşır bir vücut yapısına ve güce kavuşmuştur. 700 batman ağırlığındaki gürzü, güçlü kemendi, kaplan postundan yapılmış elbisesi ve yıldırım hızındaki atı Rahş ile İran krallarının sıkıntıya düştükleri anda yardımlarına koşmuş, onları ve İran halkını büyük tehlikelerden kurtarmıştır. Rüstem'in en büyük ve zorlu rakibi Turan (Türk) hükümdarı Efrasiyab olmuştur. Efrasiyab'ın Dîvânü Lügâti't-Türk'te geçen Alp Er Tunga olduğu bilinmektedir. Fakat İran efsanesinde İran milliyetçiliğinin tesiriyle Efrasiyab kötülenmektedir. Rüstem, İran ve Eski Türk edebiyatında kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür. Divan şairlerimiz tarafından çokça kullanılmıştır.

R. 082/14

rütbâ -1- unvan, derece, mertebe.

r.+ si 231/06

S

sâdât -21- en ulu baht, yüksek ikbal. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “ulu bahta erişen, bahtlı” anlamlarına gelir.

s. 019/02, 047/02, 084/14, 096/13, 143/14, 154/14, 177/10, 181/11, 182/09, 200/13, 208/01, 223/09, 281/02

dâvr-i s. 153/12

s.+ dâ 037/13

qasr-i s.+ dâ 020/13

s.+ dän 156/11

s.+ lärgä 029/07

s.+ lärning 170/09

s.+ li 012/13

s.+ ni 156/12

sâät -7- bir günlük sürenin yirmi dördte birine eşit olan, zaman dilimi, vakit, zaman.

s. 086/04, 213/11, 252/02

s.+ dâ 252/01

vaqt-ı s.+ dâ 252/02

s.+ i 150/03, 211/03

sâbâ -1- “seb’a-i seyyâre” tamlaması şeklinde kullanılır ve “yedi gezegen” anlamındadır. Eskiden yıldızların dünyaya ve dünyadakiler üzerine tesir ettiğine inanılırdı. Âlemin merkezi kabul edilen dünyanın etrafında sırasıyla *Kamer*, *Utarid*, *Merih*, *Şems*, *Zühre*, *Müşteri* ve *Zühal* vardır. (ADŞS)

s.-yi säyyârä 124/10

sâbâ -12- tan zamanında gün doğusundan esen hafif ve tatlı rüzgâr. “Bâd” sözcüğü ile kullanıldığında “seher rüzgarı, sabah rüzgarı, seher yeli” anlamlarına gelmektedir.

s. 024/01, 061/01, 063/09, 064/01, 077/09, 118/01, 192/10, 206/04, 226/14, 273/05

bâd-i s. 003/12, 130/04

sâbâb -2- bir iş, hareket veya olayın meydana gelişi, neden, sebep, vesile.

s. 044/06, 141/14

sâbâbgâr -1- bir iş, hareket veya olayın meydana gelişine sebep olan kişi, müsebbib.

s. 094/12

sābıq -1- geçmişte olan, önceki.

s. 143/08

Sābir -11- Özbekistan halk şairi, dram yazarı Sābir Abdullā, 1905 yılında Hokand şehrinde dünyaya gelmiş, 1972'de vefat etmiştir. Edebiyata yaptığı hizmetleri takdir edilmiştir. Ona iki defa "Hürmet Belgisi" ve "Mehnet Kızıl Beyrak" nişanları ve madalyaları verilmiştir. S. Abdullā vefat ettikten sonra adı, sokaklara, tiyatrolara ve kütüphanelere verilmiştir.

S. 007/08, 047/01, 047/02, 047/04, 047/06, 047/08, 047/10, 047/12, 047/14, 047/16, 146/13

sābit -1- sabit duran, yerinden oynamayan.

s. 183/03

sābr -8- acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç, sabır, takat.

s. 004/06, 021/14, 076/12, 152/03, 192/04, 277/12

s.+ im 190/02

s. olmaq 088/05

sābz -1- yeşil, çimen rengi.

s. 063/07

sābzä -11- yemyeşil taze ot, çimen, yeşillik.

s. 039/04, 130/08, 175/03, 186/09, 249/07

s.+ dek 051/08

s.+ lār 005/07, 103/05, 255/03, 266/07

s.+ lārdin 063/07

sābzāräng -2- yeşil renkteki, yeşil renkli.

cāmä-i s. 148/03, 148/04

sābzävät -1- sebze, sebzeler.

s. 263/09

säbzâzâr -1- yemyeşil, taze ot ile kaplanan yer, çimen bahçesi.

s. 060/10

sâç -16- saç. Divan şiirinde en çok kullanılan güzellik unsuru sayılabilir. *Mû, gîsû, zülf* gibi adlar altında mecazlara konu olmuştur. Şekli, kokusu, rengi gibi yönlerden birçok beyte anlam verir. (ADŞS)

s.+ i 035/03, 043/07, 174/07, 198/10

s.+ idek 066/03

s.+ idin 077/10

s.+ igdân 042/03

s.+ im 088/13

s.+ in 195/04

s.+ ing 163/10,

s.+ ingni 074/12

s.+ ini 262/06

s.+ lârîn 063/09, 097/03, 210/04

s.+ ni 083/09

sâç - -26- dağıtmak, serpmek, yaymak.

s.- är 052/08, 063/04, 131/03, 144/14, 149/05, 267/11

s.- di 011/09, 069/05, 085/10, 187/05, 239/07

s.- gän 238/06

s.- gây 002/12, 027/04, 155/03

s.- ib 012/03, 060/09, 077/09, 099/06, 139/07, 158/17

s.- ildi 200/12, 258/05

s.- ilib 043/07

s.- sä 235/07

s.- säng 083/22

sâçrâ - -3- saçılmak, sıçramak.

s.- gän 279/10

s.- gândeK 021/08

s.- gây 021/07

sâdâ -11- ses, avaz.

s. 003/08, 061/08, 130/12, 160/10, 187/14, 226/08, 254/04, 262/08

s.+ l r 054/06

s.+ l rni 015/14

s.+ si 182/12

s d f -4- Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırlıtlı, beyaz, sert bir madde.

s. 088/05, 182/03

s.+ dek 120/04, 174/03

s d qat -22- gerçek, kalpten veriş, sadıklık, vefak rlık. Bazı dizelerde “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “sadık, vefak r, vefalı” anlamlarındadır.

s. 019/10, 024/05, 046/04, 103/09, 123/04, 139/16, 153/10, 154/01, 181/05, 187/11,187/12, 188/05, 208/08, 263/11

s.+ dek 153/10

s.+ i 280/10

s.+ li 070/09, 076/04, 095/03, 194/11, 246/07, 252/13

s dıq -17- doğru, sadakatli, dürüst.

s. 031/05, 037/02, 065/02, 069/03, 114/03, 125/01, 198/14, 206/12, 208/13, 212/04, 222/04, 242/03

 şıq-ı s. 148/13, 148/14

subh-i s.+ dek 256/05

s.+ likd  166/08

s.+ m n 147/09

s dqa -5- dilencilere ve muhtaçlara verilen hayır, ihsan.

s. 126/10, 197/12, 218/01

s.-yı  d m 245/07

s.+ ng 210/01

s f -13- sıra, dizi.

s. 054/07, 067/06, 138/05, 142/03, 171/13, 182/08, 260/05

s.+ id  199/03, 204/08

s.+ ingizd  059/13

s.+ l rg  138/06

- sâf** -13- saf, taze, temiz.
s. 004/13, 045/02, 060/15, 087/02, 090/06, 145/05, 145/06, 192/07, 197/04, 202/10, 210/11, 219/10, 222/09
- sâfâ** -18- gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve rahat olma, saflık.
s. 005/14, 020/08, 042/11, 100/12, 101/12, 270/08
kâyf-i s. 005/14, 042/12, 064/04, 109/12, 121/12, 160/08, 254/12, 262/12
zâvq-ı s. 241/09
s.+ dän 025/04
s.+ lâr 019/13
qalb-i s.+ lâr 125/12
- sâfâlât** -1- çok kötü, çaresiz hâl, rezillik.
s. 054/01
- sâfâr** -7- hizmet veya başka bir sebeple bir yere varış, nöbet.
s. 157/10, 158/08, 247/05, 250/12
s.+ dâ 158/05
s.+ gâ 126/05
- sâfdâş** -2- savaş veya askerlik hizmetinde bir safta bulunan kişiler, silah arkadaşı.
s. 098/08
s.+ lârgâ 138/06
- sâfdil** -1- gönlü temiz olan, gönlünde kir olmayan, dürüst.
s. 106/02
- sâfhâ** -9- sayfa, varak.
s. 252/05
s.-i hüsningdâ 152/12
s.-i ruxsârim 107/13
s.-i siynâmdâ 004/14
s.-yi ârâzda 001/03
s.+ dâ 218/09
s.+ lâr 267/13

s.+ lik 042/04
s.+ sidä 091/14

sâğ -10- sağlam, hasta olmayan, sağ.
s. 077/08, 111/14, 127/06, 135/13, 220/11, 230/11, 252/06, 288/13
s.+ lâr 051/05, 052/12

sâğar -1- kadeh, içki bardağı, câm. (ayrıca bkz. câm)
s. 120/12

sâğın - -15- özlemek, istemek.
s.- dim 198/01, 198/02, 198/04, 198/06, 198/08, 198/10, 198/12, 198/14
s.- gänmiz 222/04
s.- gây 125/01
s.- ib 044/12, 057/03, 079/13, 190/04, 197/05

sâğlâm -2- dert veya hastalığı olmayan, sağ, taze.
s. 130/09, 186/11

sâğlığ -1- (bkz. sağlıq)
s.+ ımız 017/13

sâğlıq -4- sağ, hastalık veya dert olmama hâli.
s. 283/01, 283/03
s.+ nı 264/09
dâvlât-i s.+ nı 051/05

sâhâ -6- alan, saha, yer.
s.+ dâ 019/06, 070/07, 073/09, 181/14, 212/15, 269/07

sâhâr -15- tan zamanı, sabahın olmaya başladığı vakit.
s. 003/08, 024/10, 031/04, 061/01, 097/01, 155/14, 262/07
s.+ dâ 005/09
s.+ gâçâ 057/06
s.+ lâr 115/09, 186/08, 192/09, 237/04, 288/05

s.+ läri 079/04

sāhbā -1- şarap. (bkz. mäy)
käyf-i s. 189/14

sāhib -18- herhangi bir şeyi şeyin üzerinde mülkiyeti olan kimse, sahip, iye, malik.
s. 085/04, 091/09, 118/10, 153/06, 173/04, 200/04, 275/11
s.-i erk 203/38
s.-i fāzl 026/10, 125/03, 155/02, 270/09, 289/02
s.-i hürmät 280/02
s.-i ilm 090/07, 175/11, 208/04
s.+ i 132/07

sāhibcāmāl -1- güzel yüz sahibi.
s. 038/12

sāhibkār -1- kendi işinin ustası.
s.+ idän 260/12

sāhifā -1- sayfa. (bkz. sāfhā)
s. 196/11

sāhir -1- sihirli, efsunkâr.
s.+ ânä 064/09

sāhn -8- meydan.
s. 054/04, 160/06, 262/04
s.-i münävvar 171/10
s.+ idä 196/11, 252/05, 272/02
s.+ ini 190/09

sāhnä -5- izleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer, sahne.
s.-i sänät 272/01
s.+ dä 226/08, 279/01
s.+ lārdä 026/06, 047/05

sährâ -20- çöl, bitkilerin çok az olduğu veya hemen hemen hiç bitmediği, susuz yer.

s. 039/04, 072/05, 178/08, 179/09, 209/04, 237/13, 264/12

s.+ dän 124/06

s.+ gâ 095/07

s.+ lâr 056/07, 063/05, 084/17, 178/03, 205/09

s.+ lârimiz 019/03, 089/03, 140/03

s.+ lârnî 021/11

s.+ ni 234/12, 273/02

sâhv -1- kötülük, hata, yanlış.

s. 120/03

sâkrâ -2- atlamak, fırlamak, sıçramak, sekmek, zıplamak.

s.- b 027/09

s.- r 043/09

sâksân -3- yetmiş dokuzdan sonra gelen sayı, seksen.

s. 088/01

s.+ gâçâ 088/03

sâl -13- koymak, salmak, yumruklamak.

s. 259/03

s.- di 021/06

s.- dim 120/05

s.- gâli 228/06

s.- gän 038/06, 063/02, 142/08

s.- ib 021/01, 101/06, 203/10

s.- mâqda 099/07

s.- sä 062/10

s.- säng 235/05

sâl -1- yıl.

s.+ i 203/49

sälâbâtbaş -1- metanet, katılık bahşeden.

s. 274/14

sälâm -8- bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba, karşılıklı selam alıp verme merasimi.

s. 065/01, 170/02, 199/01, 231/02, 287/03, 289/01

s.+ imni 034/01

s.+ ing 261/01

sälâmät -8- kendi sağ, sağlığı ve sıhhati iyi olma, tehlikeden salim olma. Bir dizede “+li” ve bir dizede “+lik” ekleri ile türemiş sözcükler karşımıza çıkmaktadır. **Sälâmätlik**, “selamet”; **sälâmätli**, “sağlığı ve sıhhati yerinde olan, bir tehlikeden salim olan, sağlam, sağ” anlamlarındadır.

s. 135/13, 199/09, 220/11, 256/11, 281/01

s.+ dä 252/06

s.+ li 240/04

s.+ likdä 031/14

sälmağ -1- (sälmaq) ağırlık, nüfuz.

s.+ ingiz 269/07

sämâ -2- gökyüzü, feza, asuman, felek.

s.+ gä 215/11

s.+ lär 054/08

sämân -1- rahatlık, dinçlik.

s.+ imgä 021/14

sämänd-1- güzel ve çevik at.

s.+ i 290/05

sämär -3- (sämärä) meyve, akibet, sonuç.

s. 056/08, 162/12

s.+ ing 083/08

Sämärqand -2- Özbekistan’da tarihî bir şehir. Özbekistan Cumhuriyeti’nin orta kesiminde yer alan ve aynı isimli idari birimin merkezi olan Semerkant şehri ilk

dönemlerde bütün Maveraünnehir'in, ardından Soğd bölgesinin yönetim merkezi olmuştur. Semerkant, Zereşan nehri ve bu nehirden beslenen kanallar sayesinde şiddetli yaz sıcağı ve kuraklıktan pek etkilenmeyen nadir şehirlerdendir. İslam coğrafyacılarının tavsitine göre akarsuları, yemyeşil bitki örtüsü ve tertemiz havasıyla sıhhatli bir yaşama son derece müsait ve tabii görünümü en güzel şehirlerden biridir. Seyyahların cennete bemettikleri bir mevkide bulunmaktadır.

S. 039/14

âzm-i S. 048/08

sämimiy -9- içten, kalpten gelen, samimiyet ifadeleyen.

s. 012/06, 015/12, 025/09, 029/14, 048/10, 098/10, 100/08, 217/07, 290/15

sân -13- sayı. Sözcük “+süz” eki ile türemiş yapıda karşımıza çıkmaktadır ve “sonsuz, sayısız” anlamlarındadır.

s.+ din 179/14

s.+ sız 017/04, 024/06, 033/09, 036/11, 050/11, 067/02, 098/07, 105/09, 209/05, 239/06, 241/07, 286/12

sänâät -3- endüstri, sanayi.

s. 084/13, 209/09

xılmä-xıl s. 073/07

sänâğ -1- hesap, sayı. “+lık” ekini alarak türemiştir ve “sayılı” anlamındadır.

s.+ lık 134/08

sänät -11- ustalık, hüner, marifet.

s. 007/08, 264/13, 270/13

fälsä-fä-i s. 223/06

sähnä-i s. 272/01

s.+ dä 279/07

s.+ i 138/02

s.+ in 114/04, 279/11

s.+ ing 026/06

s.+ ni 026/11

sänätkâr -1- sanat sahibi, sanatçı.

s. 252/09

s n t  n s -3- sanat alanında  lim, m tehassisi.

s. 003/13, 080/03, 279/11

s n vb r -1- Sanevber,  am fıstığı ağacı ve kozalağıdır. Aynı zamanda sevgilinin boyu posu olarak da söylenbilir. (AD S)

s. 120/10

s n  - -2- batırmak, saplamak.

s.- ib 072/08

s.- ilib 178/04

s q l -1- sakal.

s. 088/13

s q v -1- dilsiz, tat, konu amayan.

s. 286/08

s qı -5- içki sunan kişi. Divan  iirinde bezm  leminin en önemli unsurlarından biridir. Meclise ne e ve canlılık veren odur. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şairin gözünde sevgili bir saki sayılır, yahut bizzat saki sevgilinin mesabesindedir. (AD S)

s. 076/13, 120/11, 120/12

s.+ y  016/01, 086/13

s qıy -1- (bkz. s qı)

S. 160/17

saql  - -11- saklamak, tutmak.

s.- b 031/04, 231/09

S.- b 069/09

s.- dim 115/11

s.- m q 199/11

s.- n r 036/04, 231/12

s.- sin 122/07

s.-   264/09

s.- ydi 085/12

s.- yin 243/03

sâqlä - -1- (bkz. saqlä-)

s.- gän 253/06

saqlävçi -1- koruyan, koruyucu.

s. 012/11

sär -3- baş, kafa.

s. 028/08, 137/14

särä -1- en iyi, güzide, seçkin.

s. 253/12

säräfrâz -2- başını yükselten, yukarı kaldıran, benzerlerinden üstün olan, başı dik, alını açık.

s. 159/03, 210/10

särâncâm -1- düzenli, tertipli.

s. 195/12

säräsär -2- baştanbaşa, külliye, hepsi.

s. 094/14, 171/01

särbäländ -1- yüce, başı yüksek.

s. 048/14

särbäsär -2- baştanbaşa.

s. 110/10, 155/10

särdäftär -1- defterin başında yazılı olan, en ileri geçen, en başta bulunan.

s. 131/12

särdâr -1- askerinin başı, kumandan.

s.+ i 172/04

särf -2- harcama, masraf. Sözcük eserde “et-” ve “äylä-” fiilleriyle kullanılmıştır ve “harcamak” anlamına gelmektedir.

s. 243/13, 270/02

särfärâz -2- (bkz. säräfrâz)

s. 081/01, 255/02

särgärdân -2- başı dönmüş, hayran.

s. 078/08, 266/04

säriğ -1- (bkz. säriq)

s. 008/07

säriq -1- saman veya altın gibi nesnelerin renginde olan, sarı.

s. 088/14

säri -17- “-e doğru” anlamında son çekim edatı.

s. 034/01, 061/05, 100/13, 118/11, 164/12, 178/08, 182/08, 184/08, 195/09, 197/11, 200/13, 208/03, 223/09, 248/01, 271/11, 275/08

s.+ gä 218/05

sâri -1- (bkz. säri)

s. 217/08

särkâr -1- müdür, kahya.

s.+ igäçä 260/12

särlävhä -1- yazıda başlık.

s.+ lärdä 160/13

särsân -1- avare, şaşkın.

s. 081/13

särsär -1- baştanbaşa, yan yana, tamamen.

s. 105/05

sārtā -1- baştanbaşa, bütün, hep.

s.-sār bāqıb 189/07

sārtāpā -1- baştan ayağa, baştan aşağı.

s. 013/05

sārv -10- selvi. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem de benzetilendir. Hatta artık boy kelimesine bile ihtiyaç kalmamıştır. Bu benzetmede mübalağa ve hüsn-i ta'lil yapılmıştır. Selvinin su kenarında düşünülmesi hâlinde bir ırmak, çemen, bezm vs. unsurlar da kendini gösterir. Sevgili için çoğu zaman “**serv-i revan**” tamlaması kullanılır. Hafif rüzgârla salınışı sevgilinin yürüyüşünü andırır. Selvi ile birlikte gül, lale, çınar, nergis, menekşe, sümbül, ok, naz, bela vs. çok kullanılır. (ADŞS) Özbek Türkçesinde, Batıda yetişen ve her zaman yeşil olan bir ağaçtır. Aynı zamanda boyu ve endamı gelişkin olanlar için selvi benzetmesi kullanılır. (ÖTİL)

s. 013/06, 142/03, 142/05, 142/06, 253/09

s.-i çämän 277/02

s.-i qāmāt 174/07

s.-i qāmätlikdä 142/04

s.-i räftārimni 198/06

s.+ ini 238/11

sārvār -2- önder, rehber.

s.+ i 195/06

s.+ im 087/11

sārvināz -2- güzel ve sevimli kadın, nazenin, sevgili yar.

s. 109/03, 255/08

sāt - -1- satmak.

s.- ib 025/07

sātā -1- üç telli saz, tanbur.

s. 064/14

sāvāb -1- dinî anlayışa göre Huda'nın merhametine layık iş ve bu iş için Huda'nın merhameti, sevap.

s. 017/10

sävâd -2- okuma ve yazmayı bilme. Bir dizede “+siz” ve “+lik” ekleri ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “okuma-yazma bilmeyen” anlamındadır.

s.+ ı 032/03

s.+ sizlik 270/06

sävâl -2- cevap talep eden cümle, soru, sual.

s.+ imgä 066/15

s.+ ingdür 119/10

sävâdâ -14- fazla sevgi sebebiyle meydana gelen bir çeşit hastalık, aşk, heves, bir kimseye duyulan aşk karşısında delilik hâli.

s. 006/04, 128/10, 142/08, 168/02, 214/06, 251/03, 257/01

şor-u s. 228/06

s.+ gä 078/12

s.+ si 107/05, 194/09, 268/10

s.+ yi 107/05

sävlät -5- görüşün, gövde.

s. 058/13

s.+ gä 025/05

s.+ igä 247/03

s.+ ingiz 093/04

s.+ lär 023/08

sâvr - -1- savrulmak.

s.- ilmädim 088/17

sävt -8- Özbek klasik müziğinde şarkının esas kısmından sonra gelen kısmı, avaz, ses.

s. 003/08, 015/14, 054/06, 160/10, 187/14, 226/08, 262/08

nağmä-i s. 130/12

sâvuq -2- “+lık” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “soğuk” anlamındadır.

s.+ lık 086/11

s.+ lıkdän 086/14

sây -4- iki tepe veya dağ arasındaki alçak yer, su yolu, vadi.

s. 067/15

s.+ din 230/14

s.+ i 207/09, 230/13

sâyä -7- gölge. Sözcük “sâl-” fiili ile bir dizede kullanılmıştır ve “gölge etmek, gölge vermek” anlamlarındadır.

s. 063/02

s.-i dävlat 214/14

s.+ dek 111/03

s.+ sidä 026/02, 123/11, 141/11

s.+ sidek 214/11

sâyâbân -10- gölgelik. Meczâî olarak ise “koruyan, himaye eden” anlamları mevcuttur.

s. 112/03

s.+ dändir 037/14

s.+ i 161/11

s.+ im 088/18, 203/06

s.+ ing 158/17

s.+ män 058/08

s.+ ni 229/12

s.+ sän 205/02, 229/11

sâyâhât -4- yolculuk, gezi.

s.-i çämân 215/09

s.+ dä 252/12

s.+ Gä 048/07

s.+ i 130/13

sâyâq -1- serseri, berduş.

s. 259/11

sâyd -9- “et-” veya “äylä-” fiilleri ile birlikte kullanılmıştır ve “avlamak, tutmak, yakalamak” anlamlarındadır. Ayrıca “âşık etmek, bağlamak” anlamlarına da rastlanır.

s. 127/14, 184/09

s. äylädi 047/03, 240/07

s. etdi 085/13
s. etgäli 077/06, 189/10
s. etkäli 052/03
s.+ ini 077/06

Säyfi -1- Seyfi, Botakara kışlağında yaşamış olan, Habibiy'in dostu, Özbek şahsiyet.
S. 227/05

säyin -1- “-e doğru” anlamına gelen son çekin edatı.
s. 014/11

säyqal -5- bir şeyin üstüne sürülen cila, güzellik.
s. 009/08, 047/06, 095/04, 197/04, 274/02

säyr -22- izlemek için bir yerde gezme, dolanma. Sözcük “**et-**” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “izlemek, görmek, bakmak” anlamlarındadır.

s. 046/14, 159/12, 252/12
s.-i çämän 262/12, 281/01
s.-i gülzâr 043/01, 109/08, 220/07
s. äylädim 032/13
s. etär 045/04, 255/09, 264/11
s. etib 015/03, 074/03, 148/07, 148/08, 260/01, 271/11
s.+ i 093/10, 248/07
s.+ im 164/08
s.+ in 120/09

säyrä -2- hoş ve ahenkli ses çıkarmak, ötmek, şakımak.
s.- b 065/13
s.- ng 071/10

säyrgâh -1- seyretmek için uygun yer, seyir yeri.
s.+ ing 274/06

Säyxun-1- Seyhun veya Siriderya, Orta Asya'nın en büyük akarsularından biridir. Ceyhun nehri ile birlikte tarihî Maveraünnehir bölgesini oluşturur. Siriderya'nın boyu olarak kabul edilen 2865 kilometrelik uzunluk, Narinderya ile Karaderya'nın

Özbekistan'da birleştiği noktadan döküldüğü Aral gölüne kadar olan mesafedir. Siriderya eskiden tamamen Sovyetler Birliği sınırları içerisinde kalırken günümüzde birkaç ülkeyi ilgilendiren bir nehir durumuna gelmiştir. Kaynakları Kırgızistan sınırları içinde bulunan nehir, önce Özbekistan, ardından Tacikistan ve daha sonra tekrar Özbekistan sınırları içinde akar; böylece aynı ülkeye iki defa girmek suretiyle dünya nehir coğrafyasının ender örneklerinden birini meydana getirir. Özbekistan'ı terkettikten sonra Kazakistan topraklarına geçen nehrin bütün çığırının en büyük kısmı bu ülke sınırları içerisinde. Suyun en büyük debisi de Fergana havzasından çıkışında kaydedilmiştir; Aral gölüne yaklaştığı kesimlerde ise su miktarı düşer.

S. 168/11

säyy -1- gayret.

s. 204/13

säyyâd -2- avcı. “Säyyâd-ı äcäl” tamlaması kullanılmıştır ve “ölüm meleği olan Azrail” kastedilmektedir.

s.-i äcäl 085/13

s.+ ining 291/12

säyyârä -2- gezegen. Ayrıca “sabit bir yeri olmayan” mecaz anlamına da sahiptir.

säbä-yi s. 124/10

s.+ lâr 183/03

sâz -29- iyi, yerinde, yolunda, saz.

s. 011/08, 023/03, 043/12, 064/11, 081/08, 107/10, 108/07, 132/12, 148/01, 159/02, 159/08, 160/09, 213/09, 231/17, 254/07, 255/01, 273/02, 282/01, 287/02

s.+ i 054/05, 081/08

s.+ idä 020/03

s.+ idir 236/05

s.+ ing 026/06

s.+ ingni 210/07

s.+ lâr 066/02

sâzândä -6- millî müzik aletlerinden birini çalan müzisyen, çalgıcı.

s. 020/03, 273/13

s.+ lâr 043/12, 054/05, 159/01, 160/09

sâzâvâr -3- münasip, uygun, layık.

s. 084/02, 187/04, 222/10

sebärgä -2- su boylarında, otlaklarda yetişen çok yıllık ot.

s.+ lär 054/04, 255/03

sehr -5- Büyü, efsun demektir. (ÖTİL) Büyü, olağanüstü hâller ortaya koyma hâlidir. Divan şiirinde sevgili bir büyücüdür. En büyük büyüsü olan güzelliğiyle âşıklarına sihr yapmış sayılır. İnsanın aklını başından almak, uykusuz bırakmak, insanı değişik kılığa sokmak, istenilen bir şeyi yaptırmak sihrin eseridir. Sihr ile birlikte fitne, aldatma vs. kelimeler çok bulunabilir. Sevgilinin gözü, gamzesi, saçı, kâkülü, ayva tüyleri ile şairin şiiri birer büyü kaynağıdır. (ADŞS)

s. 040/09, 215/03, 221/12, 251/09

s.+ ing 083/15

sen -95- sen, ikinci tekil şahıs. Bazı dizelerde “+siz” eki ile türemiş sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır.

s. 004/08, 036/07, 041/01, 041/02, 041/10, 044/05, 061/10, 083/23, 086/10, 106/09, 133/01, 133/12, 153/07, 169/10, 174/01, 190/03, 191/11, 197/09, 201/05, 205/07, 210/05, 224/13, 229/06, 233/07, 259/10, 284/02

s.+ dä 005/03, 156/06, 266/05

s.+ dägi 210/11

s.+ dän 044/04, 086/02, 162/10, 289/10

s.+ dek 074/01, 189/04, 189/12, 213/05, 229/12

s.+ din 109/01, 152/01, 252/01

s.+ gä 001/13, 024/14, 083/25, 086/08, 120/14, 156/02, 167/11, 167/12, 261/08

s.+ i 044/01, 104/07, 127/05, 129/11, 136/01, 157/09, 197/01, 215/05, 220/07, 247/04, 252/09, 261/12, 267/01, 267/02, 267/04, 267/06, 267/08, 267/10, 267/12, 267/14

s.+ ing 026/14, 049/10, 135/11, 147/01, 147/02, 147/04, 147/06, 147/08, 147/10, 147/12, 147/14, 157/05, 202/07, 213/03, 243/11

s.+ ingçün 290/04

s.+ ingdek 106/01, 106/08

s.+ sän 151/05

s.+ sen 169/07

s.+ siz 016/02, 106/10, 152/03, 253/13

sep -1- çeyiz. Sözcük “yâz-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “çeyiz sermek” anlamındadır.

s. yâzdi 039/05

sep - -1- serpmek, sepmek, saçmak.
s.- ib 275/06

serâb -2- bol, yeteri derecede çok.
s. 016/09, 067/11

sergâk -2- uyanık, hemen fark eden.
s. 084/03, 172/12

serhikâyâ -1- baş hikaye.
s. 031/10

sermevâ -5- meyvesi çok olan, çok meyveli.
s. 050/03, 203/24, 263/09, 267/09, 291/08

seskân - -1- ürpermek.
s.- dimü 238/01

sev - -9- hoşlanmak, sevmek.
s.- gän 026/11, 037/08, 133/09, 138/01, 152/04, 241/03
s.- gâni 045/03
s.- gänläring 162/12
s.- sä 068/11

sevgi -6- sevgi, aşk, mehr, muhabbet. “+li” ve “+lik” ekleri ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “sevgili, yar” anlamlarındadır.

s. 008/01, 067/08, 107/08
s.+ li 011/10, 041/12
s.+ lik 172/01

sevgü -1- (bkz. sevgi)
s.+ ni 194/09

sevikli -3- sevgili, kişinin gönlündeki kişi, yar, çok sevilen.
s. 108/09, 126/08, 202/04

sevinç -1- istenen veya hoş giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku.

s. 061/01

sez - -1- duymak, hissetmek, sezmek.

s.- mäs 245/01

sezgîr -1- sezme kabiliyeti yüksek derecede olan, duyarlı, hassas.

s. 278/12

sıdğ -2- sadakat, sadıklık.

s. 023/14, 223/07

sıfât -1- kalite, nitelik, sıfat. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “kaliteli” anlamına gelmektedir.

s.+ li 211/13

sığ - -5- yer bulmak, yerleşmek, sığmak.

s.- mägän 227/10

s.- mas 164/09

s.- mäy 125/13

s.- mäyin 001/11, 013/07

silkin -2- silkmek, silkelemek, kakmak.

s.- ib 043/07, 272/11

silhq -1- düzgün, yumuşak, düz.

s. 066/09

sin -3- parçalayıp bölümlere ayırmak, parçalanmak, yararsız hale gelmek.

s.- ib 136/12, 196/05

s.- mägäy 082/09

Sinä -1- Tam adı Ebu Ali el Hüseyin İbn'i Abdullah İbn'i Sina el Belhi olan ünlü Türk filozofu İbni Sina, Batı'da “Avicenna” olarak bilinmektedir. Buhara yakınlarındaki Afsan'da, 980 yılında doğmuştur. Zevki ve kuvvetli bir akla sahiptir. Küçük yaşlarda Kur'an öğrenmiş olan Sina; dönemin âlim ve bilginleri ile sık sık görüşmüştür ve onlardan dersler alarak mantık, felsefe, tıp ilimlerinde kısa sürede söz

sahibi olmuştur.

S. 009/09

sindir - -2- kırmak, kırpmak.

s.- är 022/13

s.- ib 288/08

sing - -1- kökleşmek, sinmek, özleşmek.

s.- dirür 231/08

singäri -1-“gibi” anlamına gelen son çekim edatı.

s. 140/02

singil -1- bir anne-babadan doğan kız kardeşlerden birinin diğerine göre durumu, kız kardeş, bacı.

s. 182/02

sınıq -1- kırılıp işten çıkan, nursuz, kırgın.

s. 020/02

sipâh -2- asker. Şair eserde “**gam sipâhı**” tamlamasını kullanmıştır ve “gam askeri” anlamına gelmektedir.

s.+ ı 041/06

s.+ im 201/12

sipqar - -1- bir yudumda içmek.

s.- äy 076/14

sir -14- başkalarından gizli tutulan ve onlarla paylaşılmayan, sır, gizli olay şey.

s. 232/03, 248/09

s.+ i 231/09

s.+ in 051/02

s.+ lăr 084/18, 100/07

s.+ lări 143/11

s.+ lărin 239/08

s.+ ni 117/02, 203/30

s.+ ning 056/09, 075/09

s.+ rimgä 134/02

s.+ rimin 149/01

sirdaş -1- birbirine sırrını veren, dert anlatan.

s.+ im 149/01

siymâ -1- görünüş, sima.

s.+ sidä 194/04

siynä -1- yürek, göğüs, sine.

säfhä-i s.+ mdä 004/14

siz -17- siz, ikinci çoğul şahıs.

s. 102/10, 166/14, 228/09, 269/02

s.+ dä 226/06, 226/10, 226/12

s.+ gä 093/05, 093/13, 226/02, 269/03

s.+ lär 099/05, 159/10

s.+ lärin 098/04

s.+ lärni 059/09, 227/09

s.+ ningdek 159/05

song -2- son, nihayet.

s. 044/10

s.+ gi 280/08

songrä -2- sonra, son.

s. 030/10, 118/10

sorä - -10- sormak, malumat almak. Bazı beyitlerde “**sor-**” biçimi kullanılmıştır.

s.- b 011/06, 040/05, 077/07, 080/02, 081/14, 276/13

s.- ağläb

s.- gäningdä 215/11

s.- ib 156/13

s.- sälär 236/11

s.- säng 105/11

sorâğlä - -3- sorup soruşturma, sorgulamak.

s.- b 044/06, 074/06, 277/13

sovet -12- Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği, Rusya İmparatorluğu'nun 1917'deki büyük Ekim Devrimi'yle yıkılmasından sonra aynı topraklar üzerinde kurulan ve 1991'e kadar varlığını koruyan Sovyetler Birliği ya da SSCB olarak da bilinen devlettir.

s. 019/01, 059/07, 105/12

s.+ lâr 155/07, 242/01, 242/02, 242/04, 242/06, 242/08, 242/10, 242/12, 242/14

sovxoz-1- SSCB döneminde, tarım sanayisini gerçekleştiren tarım fabrikaları niteliğindedir. Doğrudan tarımsal üretimin yanı sıra kolhozlara örnek olma işlevi de vardı. Traktör ve makina bakımından tam donanımlı, çok sayıda teknisyen, mühendis, tarım ve hayvancılık uzmanının çalıştığı çiftliklerdi.

s.+ dä 263/07

sök - -1- sökmek.

s.- ülgän 136/04

söz -135- bir anlam bildiren ifade, ibare, söz, lafz.

s. 019/11, 022/13, 027/11, 033/13, 034/05, 040/06, 047/03, 049/14, 053/07, 069/03, 078/10, 083/05, 083/22, 090/01, 091/01, 091/02, 091/03, 091/04, 091/05, 091/06, 091/08, 091/10, 091/12, 091/13, 091/14, 092/01, 092/02, 092/04, 092/06, 092/08, 092/10, 092/11, 092/12, 092/14, 107/03, 111/05, 121/11, 122/13, 128/04, 132/11, 135/07, 139/03, 141/09, 147/03, 155/11, 160/07, 206/11, 231/01, 231/02, 231/04, 231/05, 231/06, 231/08, 231/10, 231/12, 231/14, 231/15, 231/16, 231/18, 238/06, 244/09, 245/12, 246/07, 261/07, 262/05, 272/09, 277/03, 281/14, 282/13, 288/07, 288/08

s.+ dä 189/04, 194/05, 252/09

s.+ dägi 231/03

s.+ gâ 058/04, 083/21, 091/09, 128/14, 167/07, 167/08, 173/10, 189/04, 198/03, 259/03

s.+ i 025/06, 081/04, 085/11, 120/12

s.+ idä 090/03

s.+ idin 046/07

s.+ im 191/14

s.+ imni 092/08, 252/10

s.+ indän 091/11

s.+ ing 005/01, 036/13, 162/04, 191/14, 197/07, 231/17
s.+ ingdän 191/13, 205/05, 233/05
s.+ ingni 122/13
s.+ ini 091/10, 218/11
s.+ lär 048/02, 058/02, 125/05, 206/12, 273/10, 273/11
s.+ lärdä 188/12
s.+ lärgä 173/09
s.+ läri 119/09, 125/06, 282/05
s.+ lärin 230/05
s.+ läring 013/06, 026/07, 036/09, 147/05, 184/10, 289/09
s.+ läarning 091/07
s.+ li 053/08, 078/09
s.+ lik 020/05
s.+ ni 022/14, 055/13, 230/07, 250/04, 289/14

sözlä - -30- söylemek, nutuk çekmek.

s. 119/12, 147/06, 231/17
s.- b 016/11, 102/13, 196/13
s.- di 017/08
s.- dim 106/13, 252/09
s.- gäli 171/06
s.- gän 042/13, 238/06
s.- gändä 091/10
s.- gil 123/13
s.- måq 230/07
s.- mäs 022/11
s.- ng 211/14
s.- r 053/07
s.- rmän 238/13
s.- sä 117/13
s.- säm 001/05, 106/14, 191/13
s.- säng 119/11, 230/05, 231/17, 278/06
s.- tmâq 252/09
s.- yâlmây 285/10
s.- yin 087/10

subh -16- sabah. Hem zaman hem de tabiat unsuru olarak ele alınır. Zaman olarak sabah, günün başlangıcıdır. Bu zaman çoğu kez “seher” unsuru ile karşımıza çıkmaktadır. Subh şekliyle daha çok “subh-ı sâdik” ve “subh-ı kâzib” tamlamalarını kurar.Genel olarak sabah, karanlıktan, durgunluktan, dinlenmeden sonra aydınlık, canlılık ve çalışmayı beraberinde getirir. **Subh-ı sâdik** “gerçek sabah” anlamındadır ve hakiki şafağın sökmesini ifade eder. Buna çin-seher de denir. (ADŞS)

s. 005/05, 027/01, 027/02, 027/04, 027/06, 027/08, 027/10, 027/12, 036/10, 043/03, 117/04

s.-ı cämâlidin 192/12

s.-i fârrâşi 275/06

s.-i iqbâlim 133/03

s.-i sâdıqdek 256/05

s.+ ining 035/08

subhidäm -2- erken esen sabah rüzgarı.

s. 109/13, 238/01

sud -2- mahkeme.

s. 111/07, 129/04

sudrâl - -1- sürünmek.

s.- ib 111/01

suğâr -1- su yolunu açıp bitkileri suya doyurmak, sulamak.

s. 056/13

suhbât -62- iki veya daha fazla kişi arasında yapılan toplantı, sohbet.

s. 009/11, 011/07, 013/09, 015/09, 020/01, 020/02, 020/04, 020/06, 020/08, 020/10, 020/12, 020/14, 028/03, 064/12, 075/15, 096/05, 113/09, 117/08, 132/12, 140/12, 151/03, 160/05, 189/11, 223/02, 238/05, 252/13, 268/07, 282/11, 285/02, 291/09

râis-i s. 058/10

s.-i cânân 035/02

s.-i dânálâr 035/12

s.-i gülzâr 031/10

s.+ ârâ 132/11

s.+ dâ 058/09, 173/09

s.+ dâñ 081/06

mäsnäd-i s.+ gä 023/07
s.+ i 080/09
s.+ idän 288/09
s.+ igä 040/12
s.+ in 025/03
s.+ indir 118/03
s.+ ing 026/08, 061/11, 119/01, 152/05, 191/07, 278/09
s.+ ingdän 115/03
s.+ ingiz 093/02, 102/05
s.+ ingni 109/11, 197/08
s.+ lär 023/04
s.+ ländä 289/10
s.+ laringni 024/07
s.+ ni 040/08, 048/02, 069/06

sultân -2- bazı doğu illerinde emir, han, şahlara verilen unvan.

s.+ i 079/11
s.+ lär 038/04

sun - -2- tutmak, uzatmak.

s.- ding 016/12
s.- gil 016/01

supâh -1- (bkz. sipâh)

s. 240/04

suq - -1- batırmak, saplamak, sokmak.

s.- dilär 165/06

suqul - -1- içine veya arasına girmek, sokulmak.

s.- mä 173/09

sur - -1- sürmek.

s.- ing 082/05

surân -1- gürültü.

s. 139/11

surât -19- elle çizilen resim, tasvir, fotoğrafik tasvir, görünüş, sima.

s. 023/08, 131/13, 149/11, 178/11, 196/12, 200/10, 242/08, 264/11

s.-i ähvâl-i zârimdân 107/06

s.+ ârâ 058/14

s.+ dâ 072/08

s.+ gâ 025/05, 058/13

s.+ i 173/03, 268/13

s.+ in 108/13, 108/14

s.+ ing 220/03

s.+ ini 195/05

surâtnâmâ -1- suret süsleyen.

s.+ dän 025/06

surbet -1- söz etki etmeyen, küstah.

s. 111/11

sust -1- güçlü olmayan, uyuşuk, yavaş.

s.+ mân 225/11

suv -58- su.

s. 014/05, 030/09, 055/03, 055/04, 055/07, 056/10, 059/08, 060/04, 065/05, 067/15, 067/16, 068/13, 072/01, 072/08, 072/04, 124/06, 137/09, 143/05, 154/09, 176/09, 234/01, 234/02, 234/04, 234/06, 234/07, 234/08, 234/10, 234/12, 234/14, 235/01, 235/02, 235/04, 235/06, 235/08, 235/10, 235/12, 235/14, 245/04, 257/05, 263/05, 275/06, 278/01

s.+ dämân 225/14

s.+ gâ 068/14, 203/31

s.+ lâr 002/09, 075/10, 084/12

s.+ lâri 070/05, 177/07, 216/05

S.+ lâri

s.+ lâring 124/03, 186/12

s.+ lâring 256/07

s.+ ni 067/15, 095/07, 140/02

suvrätinä -1- (bkz.suwrätinä)

s. 274/10

sükut -2- hiçbir şeyden veya kimseden ses çıkmama hâli, sessizlik.

s. 204/10

s. etsä 231/09

Süläymän -1- Süleyman Dağı, tamamen Kırgızistan'ın Oş şehrinde bulunan tek Dünya Mirası alanıdır. Oş şehrinde bulunur ve bir zamanlar Müslüman ve Müslüman öncesi hacılar için önemli bir yerdir. Taht-ı Süleyman, Süleyman Kayası veya Süleyman Tahtı olarak da bilinir. Hz. Süleyman'ın bu dağda namaz kıldığı, dua ettiği ve dinlendiği yönünde söylenceler vardır.

S. 252/07

sümbül -1- (bkz. sünbül)

s. 174/07

sünbül -4- Sünbül, bir çiçektir. Sevgilinin saçlarıyla ilgili olarak da ele alınır. Şekli ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzer. Saç ile sünbül çiçeği arasındaki ilişki, klasik Divan şiirinde sıkça rastladığımız mazmunlardandır. (ADŞS) Özbek Türkçesinde de lale yaprağına benzeyen, dekoratif amaçlı kullanılan hoş kokulu bir çiçektir. (ÖTİL)

s. 063/02, 109/09, 198/09, 198/10

süpür --1- süpürmek, süpürge ile bir yeri tozdan arındırmak.

s.- gäy 275/06

sür - -12- iterek bir yerden başka bir yere götürmek, bir tarafa yöneltmek, sürmek.

s. 034/04

s.- diki 105/07

s.- gän 121/12

s.- gäningdän 285/01

s.- gäy 031/08

s.- gim 044/10

s.- ib 079/08, 085/09, 183/06, 256/06

s.- mäsa 130/08

s.- mäsäk 249/06

sürät -2- hız, sürat, çabukluk.

s. 056/05, 097/04

süräyyâ -3- Ülker veya Pervin diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Gerdanlığa benzetilmesinden dolayı “İkd-i Süreyya” şeklinde de kullanılır. Toplam yedi yıldızdan müteşekkildir.

s. 168/16

burc-i s.+ dän 124/10

s.+ dir 184/08

sürt - -3- bir şeyin dışını başka bir şeyin dışına değdirmek, sürtmek, dokundurmak.

s.- ib 252/03, 266/07, 285/06

sürur -6- mutluluk, şâdlık hissi, sevinç, kıvanç.

s. 085/08, 215/07, 252/08

s.+ i 070/03

s.+ im 009/02, 179/14

süt -2- kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.

s. 099/14, 193/05

süxan -3- söz, sohbet.

S. 036/02, 058/03, 289/04

süxandân -5- güzel söz söyleyen, güzel söz ustası.

s. 194/06, 233/06

s.+ lâr 038/14

s.+ sän 233/06, 233/06

süyân - -2- dayanmak, yaslanmak, birinin yardımına güvenip iş yapmak. Bir dizede “-gän” ekini alarak kullanılmıştır ve “dayanan” anlamındadır.

s.- gäy 099/02

s.- gänim 169/07

süzük -1- uykusunu alamamış, sersemlik tutup naz ile gözlerin kısılması.
s. 285/09

Ş

şäbbädä 1- hafif ve tatlı rüzgâr.

ş. 072/09

şäbnäm-2- sabaha karşı havadan yağın çiy damlası.

ş. 051/08

qaträ-i ş. 042/08

şäd -20- mutlu, sevinçli.

ş. 011/09, 032/02, 048/10, 077/03, 088/11, 089/06, 115/05, 118/06, 125/13, 159/03, 173/12, 185/15, 221/09, 232/08, 257/09, 277/07

ş. äylädi 276/14

ş. etär 145/01, 264/13

ş. etdik 140/06

şädiyänä -2- mutlu ve sevinçli bir şekilde olan.f

ş. 071/14, 258/08

şädmän -2- şad, mutlu, mesut.

ş. 012/01

ş. etib 169/01

şäfiyäl -1- şifacı, şifa dağıtıcı, şifa verici.

ş. 290/09

şäfli -1- “çifti, ikisi” anlamına gelebileceğini tahmin ediyoruz. Sözlük taramalarında bu sözcüğe rastlanamadı.

ş. 005/08

şäfqat -12- bir kişiye duyulan merhamet, mihribanlık duygusu. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

ş. 040/05, 080/14, 139/14, 168/09, 202/09, 242/12, 284/12

ş.+ ingiz 093/01

ş.+ lär 023/12, 117/05

ş.+ li 118/02, 233/01

şâfıatpânâh -1- şefkatine sığınma.

ş.+ im 201/10

şâftâli -2- sıcak bölgelerde ve özellikle güney memleketlerde yetişen, çiçekli ve yaprakları uzun olan meyveli bir ağaç, bu ağacın meyvesi.

ş. 260/06, 271/03

şâh -3- padişah, sultan.

ş. 134/07

ş.-i Xısrâv 207/05

ş.+ dur 128/07

şâhâr -2- iş ve sanatı gelişen medeni memurî ve medeni merkez, şehir.

ş. 019/05, 219/01

şâhbâz -1- iri ve beyaz doğan kuşu, laçın.

ş.+ ini 184/09

şâhd -3- bal, asel.

ş. 083/27, 120/06, 198/04

şâhi -3- ipekten dokunan kumaş, ipekli kumaştan dikilen giysi.

ş. 066/05, 138/08, 210/03

şâhid -2- din veya mezhep yolunda vuruşurken hayatını kaybeden.

ş. 038/07, 228/11

şâhid -2- bir iş, olay veya durumu gören kişi, şahit.

ş. 203/42

ş.+ i 231/18

şâhlâ -6- parlayıp, yanan ve büyük kara göz hakkında, tatlı şaşı.

ş. 004/12, 081/03, 189/06

köz-i ş. 006/01, 269/02

ş.+ si 268/04

şahnâz -5- Özbek halk klasik şarkılarından, Klasik Türk müziğinde bir makam. Ayrıca “şahnâz”ın bir de kumaş anlamı vardır.

ş. 081/08, 108/07, 108/08, 282/02

ş.+ lâr 066/08

şähr -19- (bkz. şähär)

ş. 026/04, 032/05, 055/11, 060/16, 076/06, 077/12, 084/05, 088/15, 123/12, 145/14, 154/10, 171/02, 212/14, 247/06, 263/08, 267/05, 271/06

ş.+ i 203/35

ş.+ ing 267/11

şâir -4- şiir yazar, sözünü vezin ve kafiye ile düzenleyen.

ş. 010/14, 085/14

ş.-i şirin 085/04

ş.-i zâmânâ 162/01

şäk -1- şüphe, güman. “+siz” eki ile türemiş bir kelime karşımıza çıkmaktadır ve “şüphesiz” anlamındadır.

ş.+ siz 104/07

şäkär -17- şeker kamışı bitkisinden elde edilen gıda, şeker, şirin, tatlı.

ş. 029/01, 048/02, 056/14, 061/02, 067/09, 068/06, 097/12, 102/06, 157/14, 158/14, 162/04, 175/09, 235/14, 250/04

ş.+ din 282/05

ş.+ dür 261/07

ş.+ ing 083/27

şäkkär -2- (bkz. şäkär)

ş. 120/06

ş.+ dän 149/06

şäkkäräfsân -1- şeker saçan, şeker dağıtan.

ş.+ im 152/08

şäkl -4- şekil, dış görünüş, figür.

ş. 013/05, 189/08

ş.+ i 204/11
ş.+ ing 285/09

şâldirâ - -1- birbirine veya bir şeye vurarak ses çıkarmak.

ş.- b 058/11

şâlpây - -1- sıcak veya soğuktan solmak, gücü veya kuvveti kaybolmak.

ş.- ib 111/02

şâm -3- mum, ışık. Sevgilinin yanağı ve yüzü, vuslatı ve güzelliği muma benzetilir. Aydınlatma araçları içinde önemli bir yere sahiptir. (ADŞS)

ş.-i ruxsâring 133/05

ş.+ i 007/11

ş.+ igâ 034/10

şâm -10- akşam.

ş. 005/05, 024/01, 036/10, 155/14, 195/08, 206/04, 226/14, 275/09, 276/07

ş.+ imgâ 117/04

şâmâil -2- huylar, ahlâklar, tabiatlar.

ş. 013/05, 189/08

şâmâl -4- kible ardında kutup tarafından esen yel, ahlâk.

ş. 060/05, 177/08, 178/08

ş.+ idân 007/11

şâmmâ -1- en küçük miktar.

ş.+ yi 266/12

şâms -4- güneş. (ayrıca bkz. âftâb)

ş. 083/20, 155/04, 158/18, 162/14

şâmsîr -1- keskin, hançerden uzun silah.

ş. 076/11

şan -1- (şa'n) ırz, şan.
ş.+ imdä 225/12

şân -43- şan, nam, hürmet, şeref, şöret. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “şerefli, şöretli” anlamlarındadır.

ş.+ igä 094/06

ş. 007/05, 055/14, 067/14, 070/02, 094/07, 112/02, 122/01, 156/03, 176/06, 177/04, 208/14, 231/06, 233/02, 242/06, 274/03, 277/06, 281/10

ş.+ i 098/11, 121/06, 234/10

ş.+ igä 112/02

ş.+ im 126/06, 152/06, 167/05, 167/06

ş.+ imgä 118/10

ş.+ li 019/01, 065/12, 068/08, 070/14, 073/10, 084/25, 101/03, 155/01, 171/05, 187/03, 208/02, 219/12, 232/04, 280/05

ş.+ sän 233/02

şânä -3- pamuk goncası.

ş. 092/12, 258/06

ş.+ lär 137/11

şärâb -12- mey, keyif veren içecek.

ş. 013/10, 016/01, 016/02, 016/04, 016/06, 016/08, 016/10, 016/12, 016/14, 042/12

mäst-i ş. 017/12

ş.+ i 132/08

şärâf -61- fahr, iftihar, yükseklik, yücelik, övünme. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “hürmet ve duaya layık olan, itibarlı” anlamlarına gelir.

ş. 010/14, 010/14, 055/14, 070/02, 072/13, 075/06, 090/12, 092/13, 094/07, 118/10, 121/06, 126/06, 151/07, 156/03, 231/06, 233/02, 233/02, 234/10, 243/07, 274/03, 281/02

ş.+ dän 177/04

ş.+ din 266/08

ş.+ im 070/13, 093/03, 277/06

ş.+ li 010/13, 012/13, 024/03, 036/12, 037/12, 038/02, 047/11, 067/14, 069/07, 071/11, 083/01, 095/10, 098/09, 100/04, 115/03, 122/01, 123/10, 152/06, 159/04, 161/08, 169/03, 185/15, 192/10, 203/23, 203/50, 205/10, 211/07, 215/14, 216/14, 236/10, 252/14, 258/03, 288/07, 289/06

şârâfât -8- haysiyet, fazilet. “+li” ekini alarak yeni bir sözcük oluşturulmuştur ve “faziletli, haysiyetli” anlamlarına gelmektedir.

ş. 019/04, 139/01, 154/06, 208/14

ş.+ i 280/01

ş.+ li 022/09, 065/11, 161/01

şâraqlâ - -1- demir gibi katı şeylerin birbirine vurunca çıkardığı ses gibi ses çıkarmak, yüksek sesle gülmek, kahkaha atmak.

ş.- b 058/09

şârâr -2- kıvılcımlar.

ş. 157/04

ş.+ ing 083/24

şârârât -1- ahlâkî bozukluk.

ş. 225/07

şârbât -7- Şerbet meyvelerden, baldan veya gülden yapılan şekerli bir içecektir. Habîbiy gazellerinde şerbet ve şırayı birlikte işlemiştir.

ş. 019/05, 028/12, 181/09

ş.+ gâ 050/03, 219/06, 271/05

ş.+ idin 074/07

şârh -2- bir kavramı ya da bir kitabı açıklama, yorumlama.

ş.-i dildân 107/13

i.+ i 017/02

şârif -2- mukaddes, aziz.

ş. 066/10, 280/02

şârm -2- hayâ, ar, namus.

ş. 225/05

ş. etib 107/12

şârmändä -3- hayâsız, utanması olmayan, arsız. İki dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “hayâsızlık, utanmazlık” anlamlarındadır.

ş. 286/01
ş.+ lik 082/04, 250/10

şarqırâ -2- tez ve gürültülü bir şekilde akmak, “şar” sesini çıkarmak.

ş.- b 072/10, 260/10

şârşârâ -1- şelale, dik bir yerden aşağı akan su.

ş. 253/14

şâş - -6- acele etmek, koşmak, şaşalamak, şaşmak.

ş.- ib 268/03, 273/07

ş.- ilgân 251/02

ş.- ilmâsdân 034/05

ş.- ilmây 105/07

ş.- mä 086/07

şâşqın -2- acele eden, şaşırın.

ş. 190/10, 286/09

şâtrânc -1- şah-mata benzeyen kadim bir oyun. (ÖTİL) Sadrdeng diye de bilinir. 64 kareye ayrılmış bir satih üzerinde taşlarla oynanan bir oyundur. Klasik satraançta taş sayısı 32 olup bunların yarısı siyah, yarısı kırmızı ve beyaz olurdu. Satrancın eski eğlence hayatında önemli bir yeri vardır. Bu nedenle satranç terim ve deyimleri şiirlere konu olmuştur. (ADŞS)

dânâ-i ş. 018/05

şâvkât -26- halk arasında kazanılan büyük hürmet, heybet. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “büyük hürmet ve saltanata sahip olan” anlamındadır.

ş. 007/05, 112/02, 112/02, 167/05, 167/06, 242/06, 280/05, 281/10

ş.+ i 059/01, 098/11

ş.+ im 152/06

ş.+ ing 026/14

ş.+ lâri 070/14

ş.+ li 011/06, 012/01, 036/12, 038/04, 045/14, 059/13, 160/05, 162/02, 170/06, 184/04, 220/12, 244/07, 267/12

şâvq -9- güçlü heves, çok istek, şiddetli arzu.

ş.+ ı 035/07
ş.+ idä 242/13, 243/05, 266/03
ş.+ idin 182/06
ş.+ im 015/01
ş.+ indä 150/01
ş.+ ingdä 104/05
ş.+ mi 043/13

şävqat -1- (bkz. şäfqat)

ş.+ li 194/07

şävqım -1- bağırtı, gürültü, patırtı, şamata, yaygara.

ş. 139/11

şävvăz -2- pehlivan, delikanlı.

ş.+ ing 144/08

ş.+ lăr 066/01

şâx -4- ağaç dalı.

ş. 097/05, 137/11

ş.+ ı 063/02

ş.+ idä 262/07

şaxd -2- (bkz. şähd)

ş. 149/06

ş.+ ini 083/22

şâyäd -3- "lâyık, yaraşır, şâyân" mânâsına gelen "şâyesten" mastarından. Şart veya ihtimal gösterir: "Eğer, belki, olur ki" gibi.

ş. 008/10, 013/08, 118/14

şâydâ -15- bir kimseyi çok seven, meftun olan, tutkun, divane.

ş. 004/10, 006/08, 083/03, 104/07, 142/10, 164/03, 268/01, 268/14, 279/12

âşiq-ı ş. 007/02, 269/01

välä-yü ş. 194/03, 240/05

ş.+ dän 124/14

ş.+ si 268/02

şer -16- şiir, vezin ve kafiye ile yazılmış küçük mazmun eser.

ş. 012/14, 021/12, 092/02, 108/13, 152/11, 165/09, 196/04, 264/14

ş.-i dävranlär 165/10

ş.+ idän 085/05

ş.+ im 036/02, 092/04

ş.+ imgä 108/14

ş.+ ing 162/05

ş.+ ining 063/11

ş.+ iyü 236/06

şeriyät -1- şiirlerin toplantiğı mecmua, şiir antolojisi.

ş. 155/03

şevä -5- şive, naz, bakışma.

ş. 278/13

ş.+ miz 165/11

ş.+ si 086/09, 099/05

ş.+ sin 240/11

şiâr -20- slogan, iz, belirti, nişan.

ş. 060/08, 080/14, 086/02, 087/08, 100/03, 145/07, 151/14, 161/09, 171/07, 202/09, 276/06

ş.+ i 148/13

ş.+ im 076/14, 199/04, 284/12

ş.+ imiz 073/10

ş.+ imsän 215/02

ş.+ in 237/14

ş.+ ini 145/06, 148/12

şicäät -1- ağır ve zor şartlarda gösterilen gayret, mertlik.

ş. 153/06

şiddät -1- sertlik, katılık, bir hareketin veya bir gücün derecesi. “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “şiddeti olan, şiddete sahip olan” anlamlarındadır.

ş.+ li 286/01

şifâ -3- bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma.

ş. 216/04, 290/12

ş.+ ni 290/09

şifâbaxş -1- şifa veren, şifa bahşeden, iyileştiren.

ş. 237/11

şikâr -2- av, avlanma.

ş. 040/10, 151/02

şikâst -1- kırma, kırılma, felaket, gönülsüz olay.

ş.+ i 183/10

şikâstâ -1- kaygı, gam ile ezilen, mağlup oluş.

ş. 130/09

şim -1- pantolon.

ş. 285/07

şip -1- tavan, evin üst kısmı.

ş.+ gâ 051/06

şirâ -5- meyve sularından yapılan bir içecek. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “şiresi olan, sulu” anlamlarındadır.

ş. 019/05, 028/12, 181/09, 219/06

ş.+ li 157/13

şirin -76- şirin, tatlı, lezzetli. Bir dizede “+li” eki ile türemiş sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır ve “tatlılık, lezzetlilik” anlamlarındadır.

ş. 002/12, 005/01, 007/01, 009/11, 009/11, 010/04, 018/14, 020/09, 024/07, 033/02, 033/03, 035/01, 035/10, 036/04, 042/10, 048/02, 050/02, 058/02, 060/09, 061/02, 067/15, 068/06, 069/03, 081/04, 083/05, 089/12, 091/05, 093/02, 096/05, 102/01, 118/04, 119/01, 122/09, 126/10, 132/11, 134/01,

139/19, 140/10, 140/12, 157/13, 158/13, 159/08, 160/12, 162/04, 186/05, 194/14, 197/07, 201/12, 205/06, 207/03, 207/09, 213/10, 222/01, 223/01, 223/02, 223/04, 223/06, 223/08, 223/10, 223/12, 223/14, 243/12, 245/12, 246/07, 252/13, 261/07, 261/08, 268/07, 277/03, 282/05, 291/08

şair-i ş. 085/04

tâşnâ-i ş. 147/06

ş.+ dūr 152/08

ş.+ likdâ 042/10

ş.+ râq 149/06

Şirinsâý -2- Sirderya Nehri üzerinde bulunan bir akarsu.

Ş. 075/03

Ş.+ dän 056/13

şirqırâ - -1- şırıl şırıl ses çıkarmak, şırıldamak.

ş.- b 138/09

şişâ -1- cam, şişe.

ş. 131/08

şitâb -2- bir işi hızlı ve tez yapmak, acilen, hızla.

ş. 166/01, 170/07

şiypan -1- dört bir tarafı açık yazlık, kolhoz veya sovhoz işçilerinin nefes almak veya yemek yemek için yapılan yazlık ev.

ş. 260/09

şor -8- gereğinden fazla tuz koyulan, aşırı tuzlu. Ayrıca azap, külfet, bahtsızlık anlamları da mevcuttur. İki dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “tuzlu” anlamındadır.

ş. 056/12, 067/05, 067/09, 214/06

ş.-u sävdâ 228/06

ş.+ idâ 178/04

ş.+ lik 056/11, 203/29

şorâ -1- Kurak yerlerde, ekin meydanlarında büyüyen, yapraklarının üstü parlak altı kül rengi olan yabancı ot, üzümün goncası.

ş. 154/11

şorâ -1- şûrâ, konuşma meclisi.

ş. 270/05

şoristân -1- tuz bahçesi, tuzlu olan yer, tuzlu toprak.

ş. 056/11

şoriş -6- azap, külfet, bahtsızlık. “+li” ve “+lik” ekleri ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “azap, külfet getiren, azaplı, külfetli” anlamlarına gelmektedir.

ş.+ li 003/03, 008/05, 085/01, 128/10, 231/11

ş.+ lik 105/08

şox -25- vaktini oyun ile geçiren, afacan, keyifli, şen, yaramaz. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “yaramazlık, afacanlık, keyiflilik” anlamlarındadır.

ş. 028/01, 028/02, 028/04, 028/06, 028/08, 028/10, 028/12, 028/14, 097/08, 125/10, 148/05, 148/06, 172/03, 189/05, 238/07, 258/02, 262/08, 282/03, 287/01

ş.+ ânâ 040/07

ş.+ i 083/06

ş.+ likdâ 028/05

şoxânâ -1- şuh, keyifli bir şekilde.

ş. 275/04

şu -6- “şu” işaret sıfatı veya zamiri.

ş. 203/09, 204/08

ş.+ ndâ 018/08

ş.+ ningçün 116/14, 198/10

ş.+ ningdek 189/14

şudgâr -4- çift, sürülü tarla.

ş. 039/04, 137/08, 146/11

ş.+ dâ 211/04

şul -12- “şu” işaret sıfatı veya zamiri.

ş. 007/13, 019/10, 044/06, 060/12, 060/13, 081/12, 158/19, 284/13

ş.+ dir 057/14

ş.+ ki 070/13, 200/13

ş.+ mi 139/20

şulä -4- ışık, ateş.

ş. 021/09, 155/03

ş.+ si 190/11

ş.+ sidän 171/04

şum -3- yaman fikirdeki, niyeti bozuk, yaman, yaramaz, bahtsızlık getiren.

ş. 166/10, 217/08, 266/10

şumğiyä -1- ekin köklerinden beslenen asalak yabancı ot.

ş. 271/07

şunçä -11- şu kadar, bunca, bu kadar.

ş. 069/13, 094/13, 163/12, 189/06, 263/13

ş.+ lär 107/11, 135/08, 150/12, 168/07, 251/11, 269/04

şundä -1- (şundäy) böyle, şöyle.

ş. 183/04

şunqâr -4- akdoğan, sungur, şahin.

ş. 050/11, 056/03, 084/23

ş.+ i 047/03

şuur -1- anlayış, idrak, bilinç.

ş. 085/04

şübhä -8- bir kimse veya bir şey hakkında duyulan şüphe, kuşku, güman. “+li” ve “+siz” ekleri ile türemiş sözcükler karşımıza çıkmaktadır. **Şübhäli** “şüpheli, şüphe duyulan, kuşkulu”; **şübhäsiz**, şüphesiz, kuşkusuz, kuşkusu olmayan anlamlarındadır.

ş. 067/07, 083/26

ş.+ gä 114/11, 225/02

ş.+ li 011/11, 121/07

ş.+ siz 001/04, 096/15

şührät -10- halk önünde büyük hizmetler ederek kazanılan şöhret, ün. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “ünlü, şöhreti olan” anlamlarındadır.

ş. 094/12, 176/06, 181/03, 242/01, 249/13, 263/14

ş.+ i 067/14

ş.+ ing 026/04, 153/08

ş.+ ingiz 071/13

ş.+ li 244/07

şükr -5- (bkz. şükür)

ş. äyläyin 040/14

ş. etärmän 032/12

ş. etäy 088/17, 198/14

ş. etsäng 069/13

şükür -2- bir şeyde memnunluğu ve minnettarlığı ifade etmek için “teşekkür, rahmet” anlamlarında kullanılan ifade, mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme. “et-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

ş. etäy 181/14

ş.+ kim 281/04

T

tâ -51- “ta” anlamında yer, zaman veya nesne arasındaki uzaklığı göstermek için kullanılan yardımcı söz. “**tâ âbâd**” şeklinde bir kullanımı vardır ve “sonsuzluk, ebedilik” anlamına gelmektedir. “âbâd” maddesinde bu konuya değinilmiştir.

t. 001/10, 003/14, 005/13, 006/12, 014/10, 019/02, 022/11, 026/09, 045/13, 047/13, 057/06, 071/08, 074/05, 084/26, 091/01, 093/01, 127/02, 127/11, 128/02, 129/12, 133/13, 138/03, 145/11, 145/12, 147/09, 149/07, 150/06, 150/14, 152/13, 153/12, 160/16, 193/03, 206/06, 214/08, 220/13, 223/14, 226/05, 228/13, 233/03, 243/08, 245/04, 245/12, 249/06, 250/12, 254/16, 257/10, 259/09, 273/08, 280/03, 283/06, 284/12

tââbâd -3- ebediyen, sonsuza kadar.

t. 087/06, 166/02, 246/12

tââm -1- pişirilen ve yenen, içilen her şey, yemek, aş.

t. 078/11

tab -7- tabiat, karakter.

t. 002/11, 020/05

t.+ i 138/02

t.+ igä 018/02, 108/09

t.+ ingni 127/01

t.+ ining 035/11

tâbân -1- ışıltılı, parlak.

mäh-i t. 106/04

tâbâr -4- soy, nesil anlamlarına gelir ve eserde “**heş ü tâbâr**” tamlaması kullanılmıştır.

t. 101/02

t.+ im 076/08, 284/14

t.+ imiz 073/06

tâbâr -1- (bkz. tâbâr)

t. 111/09

tâbârä -17- giderek, gittikçe.

t. 011/13, 032/13, 040/03, 084/13, 094/14, 099/06, 110/13, 137/01, 145/13, 145/14, 156/08, 183/09, 194/11, 218/12, 221/08, 222/03, 251/08

täbärrük -3- ulu hürmete layık olan, çok hürmetli, değerli, aziz, mübarek.

t. 036/04, 252/01, 291/03

täbässüm -5- gülümseme.

t. 042/09, 113/05, 117/11, 130/03

t.+ lär 040/09

täbiät -13- âlemdeki şeylerin hepsi, bütün varlık, tabiat, huy

t. 009/07, 040/11, 048/01, 060/06, 110/01, 141/02, 185/03, 203/09, 233/11, 240/03, 265/01

t.+ lär 132/11

t.+ ning 232/11

täbib -2- hekim, doktor.

t.+ gä 283/02

t.+ ing 290/11

täbiş -2- parlayış, parıldayış.

t.+ i 110/03, 208/09

täblä - -1- kızdırmak, tavlama.

t.- nişdä 110/04

täbrik -1- iyi dilek, kutlama.

t. 012/14

tâc -2- soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık.

t. 142/08

t.+ in 033/03

Tâcık -1- Tacikistan'da yaşayan halk ya da bu halkın soyundan olan kimse.

T. 155/05

tâdbir -4- kötü veya yanlış bir şeyi önleyecek yol, tedbir, çare.

t. 121/09, 206/07, 221/06, 251/09

tâfâvüt -1- farklılık, iki şey arasındaki fark, başkalık.

t. 091/04

tâğ -31- dağ.

t. 002/11, 012/09, 033/06, 060/04, 077/12, 094/11, 142/09, 253/06

t.+ dä 043/09, 171/01

t.+ dän 168/04, 188/14

t.+ dek 011/05, 164/11, 269/07

t.+ idek 252/07

t.+ imiz 099/02, 219/10

t.+ ini 207/13

t.+ idä 067/03

t.+ lär 045/06, 052/02, 056/09, 075/07, 084/17, 209/02, 275/12

t.+ lãrdä 073/03, 193/12

t.+ lãrimiz 070/04

tâğâfil -8- görüp görmezlikten gelmek, bilip bilmezlikten gelmek.

t. 006/02, 081/02, 168/09, 192/05, 255/10

t.+ dä 269/02

t.+ dän 265/02

t. etsä 080/13

tağribât-1- tahribat, yıkıp bozmalar.

t.+ ining 231/07

tâhâyyür 1- hayranlık, çok hayran oluş.

t. 120/13

Tâhir -3- Tahir ile Zühre hikayesinin kahramanı. Bir vezir oğlu olan Tahir, padişah kızı olan Zühre'ye âşık olmuştur. Zühre'nin babası kızını Tahir'e vermek istememiştir; annesi de onların birleşmelerini engellemiştir. Ardından Tahir sürgüne gönderilmiştir. Tam Zühre'nin başkasıyla evlendirileceği sırada geri döner ama öldürülmüştür. Zühre de onun mezarına girerek ölmüştür.

T. 007/01, 119/10

T.+ ni 007/03

tāhqır -1- hormala, hakaret etme, hakaret.

t. 121/05

tāhrir -1- yazma işi, kaydetme.

t. 013/13

tāhsin -6- memuriyet ile verilen yüksek değer, beğenme ve alkışlama.

t. 082/02, 164/13, 173/04, 185/09, 261/05, 287/15

tāk -2- asma, üzüm.

t. 271/03

t.+ lār 260/03

tākällüm -2- sohbet, konuşma, söyleme.

t. 194/05

t.+ lār 042/09

tākāy -13- (-gāçä) eki ile birlikte kullanılır ve “ne zamana kadar” anlamı verir.

t. 126/13, 128/01, 139/13, 192/05, 290/01, 290/02, 290/04, 290/06, 290/08, 290/10, 290/12, 290/14, 290/16

tāki -1- “ta” anlamında kullanılan bir bağlaç, kendinden önce gelen sözcüğü kendinden sonra gelen sözcüğe bağlama görevinde kullanılan ifade.

t.+ dā 253/01

tākliif -1- davet, öneri, teklif, fikir sunma.

t. 013/07

tākrrār -1- yine, bir daha, yeniden, bir şeyi iki veya daha çok kez yapma.

t. 057/08

tāl -5- yorulmak. “-mäs” eki alarak türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır, “yorulmak bilmez” anlamına gelmiş ve “biläk” kelimesi ile bir tamlama şeklinde

kullanılmıştır. **Tālmās bilāk**, yorulmaz bilek anlamındadır ve mecazî olarak durmadan, yorulmadan çalışmak anlamlarına gelir.

t.- mâq 053/05

t.- mäs 012/12, 071/01, 161/05, 242/04

tālā -7- kumaş dokurken kullanılan doğal veya sunî iplik, zülûf, kakül.

t. 035/03, 066/03, 066/03, 188/09

t.+ lār 042/03

t.+ lārdän 188/11

tālāb -21- talep, istek, şart, maksat.

t. 036/07, 046/10, 060/13, 100/08, 137/08, 140/05, 141/12, 155/05, 158/19, 196/10, 212/03, 279/03, 282/13, 287/14

t.-i visāl 113/09

t.+ gā 261/14, 280/07

t.+ im 093/01, 258/11

t.+ imgā 057/09

tālābçän -1- kendinden veya başkalarından çok talep eden, büyük talepleri olan.

t.+ lār 114/03

tālābgār -1- (tālābgār) talep eden, isteyen, isteyici, talip.

t. 131/14

tālābkār -1- (bkz. tälābgār)

t.+ i 172/14

tālei -3- (tāle) baht, talih.

t. 061/09

t.+ m 152/06

t.+ mdin 108/10

talim -3- ilim, irfan veya hüner sahalarında sahip olunması zorunlu olan malumat ve deneyim bütünlüğü, ilim, terbiye, iş veya yol yordam öğretme.

t. 007/06, 043/06, 048/04

tâlpin - -4- yorulmak.

t.- ärlär 260/08

t.- ür 044/03, 163/02, 249/08

tâlx -16- acı, kekre.

t. 009/07, 029/01, 029/02, 029/04, 029/05, 029/06, 029/08, 029/10, 029/12, 029/14, 139/19, 149/06, 157/14, 281/05

tâm -1- dam, çatı.

t.+ igä 049/03

tama -8- hırsıla istemek, doymazlık, aç gözlülük, çok isteme.

t. 124/01, 124/02, 124/04, 124/06, 124/08, 124/10, 124/12, 124/14

tâmâğ -1- damak.

t.+ dän 121/10

tâmâm -13- son, nihayet, bitme, bitirme. Bir dizede “-bol” fiili ile kullanılmıştır. **Tâmâm bol-**, sonuna gelmek, nihayete ulaşmak anlamlarıdır.

t. 036/16, 082/11, 137/05, 170/10, 199/07

t.-ı sirlär 100/07

t.+ i 002/05, 056/08, 091/05, 101/02, 123/12, 216/08

t.+ in 032/03

tâmâmân -1- büsbütün, eksiksiz ve tam olarak.

t. 271/04

tâmân -30- istikamet, taraf, yön.

t. 175/04, 231/04, 232/01, 232/02, 232/04, 232/06, 232/08, 232/10, 232/12, 232/14, 241/13, 260/07

t.+ dä 054/05, 054/07, 142/03, 142/04, 146/07

t.+ gä 069/02, 082/03, 222/02, 272/11

t.+ lãrdän 249/09

tâmännâ -2- naz ve işveli hareket, bakış.

t. 168/06

t.+ dir 077/03

tāmâq -1- (tāmâq) boğaz, damak.

t. 272/12

tāmâşâ -1- (bkz. tāmâşâ)

t. 091/06

tāmâşâ -6- eğlenme, seyretme, temsil.

t. 014/12, 039/08, 120/10, 207/13, 257/10

t.+ lârki 232/09

tāmâşâ -2- (bkz. tāmâşâ)

t. 249/14

t. qıl 286/13

tāmâşâbin -1- izleyici, seyirci.

t.+ ni 279/08

tāmâşâbin -1- (bkz. tāmâşâbin)

t. 287/13

tâmçi -1- damla.

t.+ lâri 017/03

tâmçilâ - -1- damlamak.

t.- b 193/13

tâmir -2- damar.

t.+ dâ 011/04

t.+ lârgâ 234/02

tan -2- sövme, yerme, ayıplama.

t. 193/07, 284/09

tän -26- gövde, beden, vücut. Bazı dizelerde “ber-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “inanmak, kabul etmek, itaat etmek” anlamlarındadır.

t. 001/09, 004/03, 051/05, 076/12, 141/05, 176/07, 209/01, 210/11, 253/11, 267/05, 279/13

t. bergäy 001/07

t. berib 086/10, 105/11

t.+ dä 089/06, 090/02, 150/06, 202/03

t.+ igä 286/08

t.+ imdä 243/06

t.+ imdän 163/02

t.+ imgä 001/11, 013/07

t.+ imin 013/04

t.+ imni 061/06, 284/03

tanä -2- kınama, ayıplama, yüzüne vurma. Bir dizede “qıl-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “kınamak, ayıplamak” anlamlarındadır.

t. qilib 224/11

t.-i eldän 288/15

tänâb -1- ip, iplik, yer ölçmek veya bir şeyi belirlemek için kullanılan ip.

t.+ i 132/10

tänâvül -1- bir şeyi alma, yemek yeme.

T. 009/03

tänbäl -2- tembel, çalışkan olmayan, çalışma isteği olmayan.

t. 247/09, 259/05

tänbur -10- uzun saplı, telli çalgı. Eski Özbek çalgılarından.

t. 020/04, 064/01, 064/02, 064/04, 064/06, 064/08, 064/10, 064/12, 064/14, 064/16

tändürüst -1- sağlam vücutlu, kuvvetli. Eserde “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve aynı anlamı korur.

t.+ lik 147/05

täng -1- zor, güç.

t. 193/06

tāng -21- şafak, sabah, tan vakti, seher. İki dizede “**ātğünçä**” ve bir dizede “**ätküçä**” sözcükleri ile birlikte kullanılmıştır ve “sabaha kadar, tan atana kadar, sehere kadar” anlamlarındadır.

t. 003/11, 020/14, 027/09, 064/07, 077/04, 077/09, 117/07, 118/11, 118/11, 119/07, 130/11, 147/02, 158/02, 175/14, 190/09, 191/10, 230/08, 273/05, 284/05

t.+ dä 236/01, 236/12

tānhâ -8- تنها, yalnız.

t. 096/06, 142/04, 168/14, 174/13, 248/08, 252/04, 282/06

t.+ likdä 152/09

tāni - -2- tanımak.

t.- lgän 059/07

t.- ştırdı 196/13

tānnä -1- bin kilograma denk ağırlık ölçülerinden biri, ton.

t.+ lär 188/11

tānnälä - -1- tonlamak, ton olarak hazırlamak.

t.- b 185/08

tānnâz -11- süslenerek yürüyen, berna, nazenin, çıtkırıldım, hafif meşrep.

t. 081/07, 108/06, 238/07, 282/03, 287/06

t.-i nağmä 160/09

t.+ im 077/07, 108/05, 262/09, 275/05

dilbär-i t.+ lärning 189/11

tānqıd -1- tenkit, eleştiri, bir kimse veya şeyin iyi veya kötü taraflarını bulup meydana çıkarma.

t. 023/06

tāntä -1- tente.

t. 066/03

tâp - -137- bulmak.

t.- âlmäs 052/10, 201/11

t.- är 002/10, 041/01, 041/02, 041/04, 041/06, 041/08, 041/10, 041/12, 041/14, 055/01, 055/02, 055/04, 055/06, 055/08, 055/10, 055/12, 055/14, 188/03, 202/06, 205/05, 230/03, 243/11

t.- äsän 157/11

t.- di 009/05, 014/07, 017/07, 021/06, 037/05, 045/05, 090/12, 092/06, 097/14, 100/07, 114/07, 144/03, 160/06, 160/14, 170/12, 175/02, 176/08, 178/14, 181/03, 195/12, 212/10, 256/02, 267/13

t.- dilär 097/04, 176/06, 256/10

t.- dim 040/14, 088/16, 092/13, 151/07, 160/18, 202/07

t.- ding 158/04, 162/02, 169/13, 289/04

t.- gâli 055/02

t.- gän009/10, 036/01, 112/14, 121/06, 126/06, 143/04, 143/06, 146/06, 277/05

t.- gây 005/01, 109/07, 192/02, 231/06, 264/06

t.- gâysän 018/08

t.- gil 047/12

t.- gin 030/04

t.- ğâli 119/04

t.- ib 014/11, 033/01, 046/12, 046/13, 075/02, 089/07, 143/07, 150/12, 179/08, 182/03, 197/04, 214/05, 221/06, 269/11, 274/02

t.- ildi 065/04, 075/11, 203/27, 207/12

t.- ilgän 022/02

t.- ilmäs 106/01, 106/02, 106/04, 106/06, 106/08, 106/10, 106/12, 106/14, 213/05, 270/01

t.- ilür 056/01, 056/02, 056/04, 056/06, 056/08, 056/10, 056/12, 056/14

t.- mädi 126/09

t.- mädim 168/03, 225/03

t.- mägây 250/07

t.- mığing 156/12

t.- mâq 290/12

t.- mäs 054/09, 067/13

t.- mäy 206/10

t.- sä 040/12, 041/02, 121/09, 188/03, 275/11

t.- sâm 215/13

t.- sin 142/11, 214/13

t.- ti 263/14

t.- tilär 018/10

tâpşir - -3- devretmek, görevlendirmek, teslim etmek.

t.- är 034/03

t.- di 120/03

t.- sä 095/01

tâpşiriq -1- birine verilen iş, vazife.

t. 089/05

taq - -1- ziynet eşyalarını takmak, yüklemek.

t.- ib 273/11

tâqat -8- sabır, tahammül, güç.

t. 001/09, 021/13, 044/08, 076/12, 105/06, 190/02, 267/03

t.+ im 004/06

târ -1- yeşil, taze meyve.

t.+ ing 083/07

târ -8- Türlü metallerden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince telli nesne, tel. Ayrıca "dar" anlamı da vardır.

t. 017/14, 074/02, 088/12, 156/02, 193/06, 224/10, 283/06

t.+ i 064/13

tärä - -3- tarak yardımı ile saç veya sakal taramak, yaymak, saçmak.

t.- b 083/09, 210/04

t.- tgän 242/06

täräb -5- sevinç, şenlik, şâdlık.

t. 040/03, 158/13, 254/11, 269/09

t.+ dür 064/11

täräf -4- taraf, yan, yön.

t. 144/03, 287/05

t.+ gä 119/03, 251/07

täräglä - -3- taramak.

t.- b 063/09

t.- ngän 138/05

t.- r 052/06

täränä -7- şarkı, ahenk, nağme, makam.

t. 003/04, 148/06, 182/12, 196/07, 258/02

t.+ si 002/13, 148/05

tärännüm -1- söyleyiş, şarkı.

t. 187/13

tärâq -1- saç veya sakal taramak için metal, plastik veya ağaçtan yapılmış nesne, tarak.

t. 285/09

täraqqıy -2- ilerleme, yükseğe çıkma, mükemmelleşme, yükselme.

t. 089/07, 247/09

tärävät -2- tazelik, güzellik ve gençlik letafeti.

t. 157/11

t.+ ki 005/03

tärâzü -1- ağırlık ölçen alet, terazi.

t. 245/10

tärbiyä -1- eğitim, terbiye, görgü.

t. 223/08

tärix -9- geçmiş, bir olayın oluş zamanı belirten makam ve söz, geçmişte yaşanan olayları kaydeden ilim.

t. 068/10, 180/12, 208/14, 231/18

t.-ı dâstân 267/14

t.-ı fâthin 105/12

t.+ ın 085/14, 203/49, 291/13

tärk -5- “et-” fiili ile birlikte kullanılır ve “vazgeçmek, dışlamak, dışlayarak çekip gitmek” anlamlarına gelir.

t. 011/13

t.-i äxlâq 225/07

t.-i muhabbât 001/08

t. äylä 086/11

t. etib 157/07

tärmâr -8- dağınık, karmakarışık, perişan. Sözcük “qıl-, et-, äylä-” fiilleriyle birlikte kullanıldığında “mahvetmek, darmadağın etmek, yerle yeksan etmek” anlamlarına gelir.

t. 026/14, 098/05, 151/12, 239/12

t. äyläb 137/05, 169/11

t. äyläng 082/10

t. etdi 105/05

tärt - -6- çekmek, tartmak.

t.- ib 051/06, 066/04, 067/06, 080/07, 085/02

t.- mäy 007/04

tärtä - -4- (bkz. tärt-)

t.- di 049/06

t.- dür 221/08, 238/03

t.- män 217/03

târumâr -2- (bkz. tärmâr)

t. 040/06

t. äyläb 264/07

täsädduq 2- sadaka, sadaka verme, kurban, feda.

t. 284/02

t.+ ı 091/07

täsdiq -1- onay, delil, ispat.

t. 103/10

tasir -15- etki, nüfuz. Sözcük eserde “**et-**”, “**äylä-**” fiilleriyle birlikte kullanılır ve “etki etmek, etkilemek” anlamlarındadır.

t. 003/05, 013/02, 021/04, 023/04, 024/14, 034/08, 064/09, 118/14

t. äylämäs 103/10

t. etär 008/12, 192/06, 278/06, 284/06

t.+ i 231/07

t.+ idin 063/11

täskin -1- rahatlatma, yatıştırma, teselli.

t. 119/04

täsvir -2- bir şeyin oyulmuş veya çizilmiş hali, resim, suret.

t. 007/08

t.+ ingä 189/07

tâş - -1- taşmak, etrafı basmak, coşmak.

t.- mâq 006/06

tâş -8- taş, katı cisim, merhametsiz, şefkatsiz.

t. 075/03, 114/12, 168/07

t.+ im 149/12

t.+ imiz 099/04

t.+ lär 178/10

t.+ lärdä 060/04

t.+ läri 284/09

täşäbbüs -1- girişim.

t. 170/08

täşäkür -2- yapılan iyi bir iş veya durumda takdir edilişi ifade eden minnettarlık.

t. 048/13

t. äylä 073/13

Taşkent -2- Taşkent Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkenti. Özbekistan'ın doğusunda yer alır. Orta Asya'nın nüfus bakımından en büyük kenti olan Taşkent, eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde de Moskova, Sankt-Peterburg ve Kiev'den sonra dördüncü büyük

kenttir.

T. 254/07

T.+ dä 254/01

täşlä - -12- bir şeyi en aşağı seviyeye düşürmek, atmak, bırakmak, terk etmek.

t. 046/09, 049/13

t.- b 021/09, 048/05, 081/10, 100/13, 126/07, 287/05

t.- bân 222/02

t.- di 208/03

t.- gändä 272/11

t.- ng 082/11

täşnä -29- susamış, su isteyen. “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “susamışlık” anlamındadır.

t. 017/06, 030/10, 045/12, 055/03, 056/07, 061/11, 095/07, 154/09, 177/03, 203/25, 203/29, 213/11, 269/01, 277/07

t.-i diydâr 290/16

t.-i şirin 147/06

t.-yi väsl 015/07

t.+ gä 061/12

t.+ läb 014/05, 046/06

t.+ lärgä 178/06

t.+ lârni 119/11

t.+ lârning 113/12

t.+ lik 067/07

t.+ likdän 072/05

t.+ likkä 014/08

t.+ män 057/03, 118/04, 119/12

täşnälä - -4- susamış olmak.

t.- b 065/06, 217/13, 234/05, 263/05

täşrif -3- bir yere, bir memlekete veya bir kimsenin huzuruna kısa süreliğine çıkış, şerefendirme.

t. 041/11

t.-i qadäm 217/08, 276/12

täşviq -1- davet, şereflendirme.

t. 184/13

täşviqât -1- isteklendirmeler, şevke getirmeler

t. 231/07

täşviş -3- gam, kaygı, bulandırma.

t. 251/04, 283/04

t.-i âläm 214/06

tât - -2- tadına bakmak, yemek yemek, içmek.

t.- sä 028/04

t.- säm 005/13

tât -5- tat, lezzet. Eserde “+li”, “+lıq” ekleri ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “lezzetli, tatlı” anlamlarındadır.

t.+ lıq 162/12

t.+ li 097/12, 191/13

t.+ liğ 083/08, 191/14

Tâtâr -1- “nâfä-i tâtâr” tamlaması şeklinde kullanılır ve “misk, Tatar miski” anlamlarına gelmektedir.

nâfä-i t. 109/10

tâtım -1- dağ yamaçlarında yetişen, boncuk gibi çiçekleri olan ağaç veya budanmış dallarında renk veya yemek için maddeler barındıran bitki. Eserde “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “renkli” anlamına gelmiştir.

t.+ li 186/12

tävällä -1- yalvarış, itiraz.

t. 168/10

tävân -1- isteyerek, zorlanmadan, kendi isteği ile.

t. +ım 243/14

tävbö -9- “yaptığı fenaliğe pişman olma, Allah'tan af dileme, bir daha işlememeye azmetme, pişmanlık duyma” anlamlarındadır ve “qıl-” fiili ile birlikte kullanılmıştır.

t. 166/05, 201/01, 201/02, 201/04, 201/06, 201/08, 201/10, 201/12, 201/14

tävfiq -1- dinî itikad, ahlaksız bir durum karşısında kendini gösteriş, uygun düşürme.

t. 225/03

tâvlä -2- kızdırmak, tavlamaq, su vermek.

t.- nib 255/09

t.- nur 060/07

tävsif -2- betimleme, tasvir, vasıflarını söylemek.

t. 203/47

t.+ in 209/14

tâvuq -1- Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

t. 190/08

tâvus -3- Tavus kuşu, sülüngiller familyasında Pavo cinsindeki iki tür kuşa verilen isimdir. Kur yapma döneminde, erkek tavusun açarak sergilediği kuyruklarıyla tanınır.

t. 110/06, 287/05

t.+ ning 142/07

tây -1- kaymak, pürüzsüz bir yüzeyde kaymak, bir şeyin dışına çıkmak.

t.- ılmâq 088/08

tây -1- üç yaşına kadar olan at yavrusu.

t.+ din 230/06

tâyâğ -1- sopa, asa, destek.

t. 127/08

tâyânç -2- dayanak, destek.

t.+ i 053/11, 219/11

tâyin -1- açık, belli. Eserde sözcük “+siz” eki ile türemiş halde karşımıza çıkmaktadır ve “belirsiz, belli olmayan” anlamlarına gelmektedir.

t.+ siz 261/09

täyyâr -5- bir işe hazırlanan, hazır olan.

t. 031/02, 050/05, 084/03, 203/11

t.+ ingiz 102/12

tâzâ -24- kir, pastan arınmış olan, azade, pakize, pak, saf.

t. 002/04, 002/12, 004/13, 023/02, 027/01, 032/06, 095/06, 136/13, 147/10, 154/14, 165/05, 165/06, 172/10, 175/04, 186/01, 220/13, 231/14, 232/13, 242/14, 243/06, 244/11, 245/02, 254/17, 257/07

tâzälâ - -1- kir ve pastan arındırmak, temizlemek, tazelemek.

t.- b 257/12

tazim -8- hürmet, ikramda bulunmak.

t. 016/12, 118/09, 164/05, 170/02

t. etib 079/09, 260/03, 287/03

t.+ ingni 285/11

tebrân - -2- bir o tarafa bir bu tarafa gitmek, düzgün olmayan hareketler yapmak, sallanmak.

t.- dimü 238/02

t.- iş 253/09

teg - -6- bir şeyin başka bir şeyle yan yana gelerek birbirine dokunması, değmek, ilişmek, rastlamak.

t.- di 017/05, 126/03

t.- ib 287/09

t.- mäsün 278/11

t.- mäy 287/09

t.- sä 074/14

tek - -1- (bkz. teg-)

t.- kân 129/08

teksir - -1- araştırmak, denemek, gözlemek, incelemek.

t.- ib 269/13

telbä -4- deli, mecnun.

t. 119/03, 133/02, 281/04, 284/11

telbärä - -2- delirmek, akli uçup gitmek.

T.- b 103/07, 193/08

temir -10- Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimsi siyah esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element, bu elementten yapılmış olan metal.

t. 084/19, 180/01, 180/02, 180/04, 180/06, 180/08, 180/10, 180/12, 180/14, 203/33

teng -9- denk, benzer, ölçümü, hacmi, büyüklük veya küçüklüğü aynı olan, münasip.

t. 010/04, 097/05, 118/02, 131/07, 199/13, 200/05, 204/02, 277/04

t.+ dür 134/07

tengdâş -4- yaşı denk olan, aynı yaşta olan.

t.+ i 268/06, 275/01

t.+ lâr 150/09

t.+ lârim 228/11

tentirâklä - -1- dolaşmak.

t.- b 285/04

ter - -9- dağılan şeyleri bir araya getirip toplamak, dermek, tahıl veya gül gibi bitkileri toplamak, örmek.

t.- gâli 028/09, 097/02, 210/05

t.- gän 159/06

t.- gänin 097/10

t.- gäy 028/13

t.- ilgän 257/03

t.- ing 188/09

t.- işgäy 050/07

ter -8- derinin gözeneklerinden sızan, ter. Eserde “peşânä” sözcüğü ve “tök-” fiili ile birlikte kullanılmıştır. **Peşânä teri**, alın teri ve **ter tök-**, çok terlemek anlamlarındadır.

t. 097/09, 143/03, 188/02, 208/12, 223/07, 241/06, 281/11

t.+ imni 249/05

terim -2- ürünü derme, toplama. Bir dizede “+çi” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “tarlada yetişen pamuğu eli ile toplayan, yığıp alan” anlamlarındadır.

t. 065/09

t.+ çi 249/08

termil - -1- göz kırpmadan ümit ederek uzağa bakmak, dikilmek, bakakalmak.

t.- ib 191/03

termül - -10- (bkz. termil-)

t.- gän 051/06

t.- ib 044/02, 079/02, 107/03, 119/07, 163/09, 166/07, 193/03, 288/14

t.- mâq 041/12

teş - -4- deşmek, delmek. Ayrıca eserde “-ik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “delik, delinmiş, deşilen yer” anlamlarındadır.

t.- di 221/04

t.- ib 044/14

t.- ik 006/05, 006/05

tevâ -2- geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan, .

t.+ lãrdürkim 063/08

t.+ lãrgä 180/07

texniqä-1- işleyip çıkarılıştaki kullanılan mekanik aletler, bir iş veya hareketi beceriş usullerinin tamamı, sanat, maharet.

xılmä-xıl t. 089/08

tez -10- aradan çok vakit geçmeden, az vakit içinde, çok hızlı, çabuk, hemen, tez.

t. 044/12, 079/05, 137/09, 172/03, 188/09, 197/05, 287/09

tezlä - -1- hızlanmak, çabuklaşmak.

t.- b 206/04

tezpär -1- hızlı uçan.

t. 199/13

tınıq -9- saf, berrak, duru.

t. 002/09, 075/10, 106/12, 134/14, 141/08, 144/04, 216/05, 260/09, 273/11

tiğ -4- kılıç, hançer, bıçak gibi aletlerin genel adı, kesici aletlerin genel adı, keskin.

t. 076/11, 120/08, 229/08275/04

tik - -3- dikmek, bina yapmak, ekmek, defa etmek. Köz maddesinde belirttiğimiz gibi “köz” sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır ve “ümitle beklemek, ümit bağlamak, dikilip durmak” anlamlarındadır.

köz t.- ib 072/08, 099/07, 266/11

tikän -5- Bazı bitkilerin dal, yaprak ve meyve bölümünde ve bazı hayvanların derilerinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılarının her biridir. (TDK) Özbek Türkçesinde “tiken” hâli mevcuttur. (ÖTİL)

t. 253/08

t.+ lär 067/05, 067/09, 178/04, 265/11

tiklä - -1- bakmak, tamir etmek, kurmak, inşa etmek.

t.- ndi 092/03

tıl -34- dil, üslup. Sözcüğün “âl-” ve “kel-” fiilleri ile kullanımı mevcuttur. **Tilgä âl-**, “bir kimse veya bir şey hakkında söz söylemek”; **tilgä kel-**, “konuşmaya başlamak” anlamlarındadır.

t. 142/13, 136/06, 155/06, 230/09

t.+ dä 074/05, 115/01, 139/16, 178/09, 258/02

t.+ gä 048/14, 117/06, 119/13, 122/06, 140/12, 192/11, 198/02, 226/09

t.+ i 025/10, 049/11, 128/14

t.+ idän 159/01

t.+ im 136/05, 136/05, 185/14, 289/14

t.+ imdä 186/13, 215/08

t.+ imdädir 057/08

t.+ imdän 220/09

t.+ imgä 141/12, 237/06

t.+ in 136/06

t.+ l rd  159/08

t.+ ni 142/13

til  - -3- istemek, birine arzu ve istek bildirmek.

t.- r 014/09

t.- rmen 290/10

t.- ym n 228/02

til g -1- (bkz. til k)

t.+ im 223/13

til k -10- dilek, istek, bir Şeyin gerçekleşmesi için olan arzu.

t. 087/08, 096/02, 097/11, 149/09, 210/08, 213/03, 237/05, 239/13

t.+ l r 040/02, 187/09

til v -1- dilek, dua. “+i” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “duacı, dileki” anlamlarına gelmiştir.

t.+ i 135/11

tilism -2- (bkz. tilsim)

t.+ i 075/11

t.+   018/01

tilsim -1- sihirlenip koyulan, sihrini kimsenin bozamadığı büyülü yer, tılsım.

t. 274/07

tilsm -1- (bk. tilsim)

t.+ ing 160/13

tin - -15- dinmek, durulmak, durmak, sönmek, tortusu  kmek. “K z” ile birlikte kullanıldığı dizeler mevcuttur. Bir dizede “köngil” kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. **köngil tin-**, “gönlü tok olmak”; **k z tin-**, “başı dönüp gözü kararmak” anlamlarındadır.

t.- di 198/11, 277/10, 279/02, 286/11, 288/02

t.- dirm yin 082/08

t.- diyü 281/04

t.- ib 044/08, 061/05

t.- mägäy 251/11
t.- mäy 073/13, 074/06, 209/07
t.- mäydi 082/08
t.- mäyin 101/09

tinç -13- dinç, sağlam, dingin, huzur. Eserde “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “sağlamlık, dinçlik, huzurlu olma” anlamlarındadır.

t. 068/06, 123/11, 149/09, 155/13, 219/11, 230/11, 246/12, 256/11
t.+ ligin 246/09
t.+ lik 145/09, 145/10, 159/14, 258/11

tinçliksevär -1- savaş olmadığı zamanlarda memleketin ve halkların dinçliğini, sağlam yaşayışını isteyen ve bunun için çalışan.

t. 239/13

tindir -2- dinmek, durulmak, bertaraf etmek. Bir dizede “köz” ile birlikte kullanılmıştır ve “göz kamaştırmak” anlamındadır.

t.- ib 173/12, 222/05

tinglä -2- dinlemek, kulak vermek, kulak salmak.

t. 013/01
t.- şämiz 017/14

tirgiz -1- diriltmek, yeniden canlandırmak.

t.- di 153/09

tirik -9- ölmeyen, yaşayan, hayatta olan, diri, canlı. Bazı dizelerde “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

t. 001/10
t.+ dürmän 220/13
t.+ lik 139/20, 197/06, 251/11, 283/07
t.+ män 233/03, 243/08
t.+ sän 045/13

tırqırä --1- her tarafa gidip gelmek, kaçmak, şiddet ile çıkıp etrafa dağılmak.

t.- b 082/03

tiş -4- diş. Ayrıca dış, sırt, dışarı anlamları da vardır.

t. 156/13, 190/02

t.+ ing 083/13

t.+ inggä 042/07

tişlä -9- dişlemek, diş geçirmek, dişlerin arasına alıp bir kısmını çiğnemek, yemek. Bazı dizelerde “**bärmâq**” sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır ve “can vermek, ölmek” anlamlarındadır.

t.- b 052/05, 052/06, 138/09, 247/08

t.- b 052/05

t.- dim 190/01, 190/02

t.- gäy 175/10

t.- mâq 156/01

titrä -3- soğuktan, heyecandan, korkudan veya hastalıktan titremek, sallanmak.

t.- mäy 275/02

t.- sin 165/02

t.- tmä 288/11

todä -2- sürü, bir maksat ile bir araya gelen grup, küme.

t.-yi nâkäs 105/04

t.+ män 225/12

toğri -16- doğru, düzgün, dürüst, düz. Bir dizede “**+lik**” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “doğruluk, düzlük, dürüstlük” anlamlarındadır.

t. 078/09, 123/05, 127/01, 127/06, 127/09, 127/11, 132/02, 173/07, 187/03, 191/10

t.+ dä 053/09, 084/16

t.+ dir 191/09

t.+ gä 127/03

t.+ likdän 127/08

t.+ ning 127/04

tol -54- boş yeri kalmamak, dolmak, çok veya yeterli miktarda bir şeye sahip olmak, doymak, büyüüp olgunlaşmak.

t.- di 015/01, 032/13, 160/11, 171/07, 175/08, 209/05, 271/05, 279/03, 287/13

t.- dir 076/13

t.- dirär 078/05

t.- dirib 016/05, 094/08, 163/07, 252/06

t.- gän 011/03, 028/12, 040/01, 050/03, 072/04, 077/02, 161/06, 183/05, 213/03, 219/06, 283/09

t.- gändägi 249/14

t.- gäy 126/04, 287/11

t.- ib 009/03, 029/12, 072/10, 084/23, 097/13, 136/04, 142/11, 164/09, 179/13, 184/04, 200/06, 213/07, 218/10, 252/03, 271/12, 272/01, 282/07, 287/06

t.- ibdir 026/05

t.- mädi 287/16

t.- mığ 006/06

t.- sin 026/05, 213/12, 269/10

t.- sun 136/08

tolä -9- bol, dolu.

t. 021/03, 030/12, 040/13, 060/03, 070/04, 083/07, 084/12, 091/03, 117/12

tolğan - -4- sallanmak, sallamak.

t.- ib 043/03, 222/07, 287/07, 288/11

tolğan - -1- (bk. tolğan-)

t.- ib 244/04

tolıg -2- (bk. tolıq)

t. 010/07, 131/02

tolıq -2- dolan, doldurulan, dolu.

t. 092/14, 203/44

tolin -2- “ây” sözcüğü ile kullanılır ve “dolan ay, dolunay” anlamlarına gelir.

t. 062/05, 083/17

tollä - -1- doldurmak.

t.- b 121/07

tolqm -5- dalga. Ayrıca “hayattaki güçlü hareket, his ve duyguların galeyana gelişi”

anlamları vardır. Metinde bu anlamlarıyla kullanılmıştır.

t. 072/10, 179/13, 213/07, 244/03

t.+ li 260/10

toluğ -1- (bk. toluq)

t. 125/02

toluq -1- (bk. toluq)

t. 170/13

topân -1- ısıtılmış demit işlenirken demirden sıçrayan damla. Eserde sadece “**damla**” anlamıyla kullanılmıştır.

t.+ ing 126/12

toq -2- karnı tok olan, aç olmayan.

t. 049/07, 051/03

toqı - -4- dokumak, örmek.

t.- b 066/07

t.- mâq 062/02

t.- şdâ 066/05

t.- şgây 066/13

toqqız -2- dokuz, sekizden sonra gelen sayı.

t. 086/03

t.+ inçi 086/03

toqu - -1- (bk. toqı-)

t.- lgän 094/05

tos - -2-

t.- âlmäs 196/06

t.- mâqçi 007/09

totiyâ -9- çinko, sürme. Ayrıca “**köz**” sözcüğü ile bir kullanım mevcuttur. **Közgâ totiyâ**, “çok aziz, mukaddes şey hakkında” anlamlarına da gelmektedir. Fakat eserde “göze

sürme çekmek” anlamında kullanılmıştır.

t. 002/04, 008/10, 009/04, 046/08, 095/06, 109/06, 130/07, 202/05, 271/02

toxtä - -18- durmak, devam etmemek, sözü kesmek.

t.- b 262/05

t.- di 203/48

t.- mäng 199/05, 211/11

t.- mäs 104/06, 152/03

t.- mäy 011/07, 105/07, 218/03, 249/10, 253/14, 266/04, 279/06

t.- t 022/14, 048/03, 086/07

t.- tiş 086/05

t.- tmäs 146/05

toy -16- Eğlenmek ve bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, eğlencedir. Aynı zamanda Eski Türklerde yasama organının adıdır. Önemli kararlar burada alınır. Çeşitli sebeplerle bu toy toplanabilir. Ayrıca “**toyla-**” fiili ile kullanılmaktadır. **Toy toylä-** “eğlenmek, şenlik yapmak” anlamlarındadır.

t. 003/14, 014/12, 033/05, 039/08, 047/11, 160/04, 160/16, 232/09, 236/07, 242/10, 249/14, 255/11, 257/10, 258/08

t.+ ning 075/16

t. toyläşib 207/07

toy - -2- doymak.

t.- mağur 251/05

t.- mäyin 217/13

toylä - -2- toylarda misafir olmak, toy toy yürümek. (Ayrıca bkz. toy)

t.- şib 242/10

toy t.- şib 207/07

toyxânä -3- toyun yapıldığı yer.

t. 160/06

t.+ dek 110/09

t.+ ning 033/07

toz - -1- tozmak, her yana dağılmak, perişan olmak.

t.- ib 105/06

tök - -9- dökmek, aktarmak, akıtmak.

t.- ib 097/09, 129/03, 143/03

t.- ilgäy 025/04, 291/05

t.- ilmäsdän 074/09

t.- ilsä 244/01

t.- ilür 016/02

t.- ing 188/02

tört -1- dört, üçten sonra gelen sayı.

t. 124/09

tös - -3- mani olmak, engel olmak, duvarla çevirmek, düşmana geçit vermemek.

t.- di 185/03

t.- gäy 289/13

t.- mäng 228/02

traktor -1- arkasına römork takılabilen, çift sürmek, yük taşımak vb. işlerde kullanılan motorlu iş makinesi, traktör.

t.+ läрни 146/05

tufän -1- şiddetli yağmur, çok yoğun veya şiddetli şey.

t. 088/06

tuğ - -3- doğmak, dünyaya getirmek.

t.- ilmäy 280/04

t.- ilsä 135/03

t.- ulgäy 183/11

tuhmät -1- birini karalamak veya ayıplamak için ortaya atılan asılsız şey, iftira.

t. 135/14

tumâr -1- muska.

t. 222/08

tumşuq-1- hayvanların başına ait kısmı, gaga.

t. 165/06

tup -1- bitkilerin veya ağaçların her bir tanesi, top, yığın.

t. 124/05

tuprâğ -19- (bk. tuprâq)

t. 136/08, 187/06, 285/07

t.+ ı 002/02, 045/07, 065/05, 068/14, 105/02, 244/11, 254/07, 254/17

t.+ ımiz 099/04, 219/04

t.+ ıngni 185/13, 202/05

t.+ ını 012/02, 095/06

t.+ lari 271/02

t.+ ni 002/04

tuprâq -3- toprak, kara parçası, yurt, ülke.

t. 183/07

t.+ lâr 045/12

t.+ qa 165/05

tur - -43- durmak, kalkmak, ayağa kalkmak, bulunmak, saklanmak, yaşamak, beklemek.

t. 027/09, 034/02

t.- âlmäs 139/06

t.- ämän 157/06

t.- är 012/12, 061/03

t.- dilâr 289/12

t.- ding 036/15

t.- gän 037/14, 052/06, 052/07, 090/08, 103/02, 291/14

t.- gändä 262/06

t.- gänimdä 107/03

t.- gäningdän 285/14

t.- gäy 068/11, 111/05, 148/09, 148/10, 254/13, 268/04

t.- gim 044/08
t.- ginçä 096/14
t.- güçä 084/26
t.- ğunçä 275/05
t.- ib 079/02, 195/09, 281/13
t.- ing 096/14
t.- mägäy 031/08
t.- mäs 078/02
t.- mäy 127/10
t.- sä 123/04, 214/11, 247/01, 247/14, 290/11
t.- sälä 142/03
t.- säng 024/11
t.- sin 265/09
t.- sun 019/11

turfä -16- taze, nazik, zarif.

t. 013/05, 018/14, 035/10, 081/03, 091/08, 102/06, 110/05, 125/03, 151/04, 152/08, 176/01, 183/10, 185/10, 201/05, 215/12, 287/12

turmäklä - -1- örüp veya düğümleyip toplamak.

t.- şib 097/03

turmuş -1- (bk. turmuş)

t. 183/11

turmuş -12- hayat, yaşam.

t. 111/12, 122/09, 183/02

t.+ dä 037/12

t.+ i 068/06

t.+ imdän 032/11

t.+ imiz 175/09

t.+ ing 087/13, 156/08

t.+ läri 208/06

t.+ ni 139/10, 139/19

turtin - -1- dirseklemek, dürtmek, itmek.

t.- ib 285/05

tut - -35- tutmak, kapmak, kavramak, yakalamak. Sözcük “**köz**” ile birlikte kullanıldığında “beklemek” anlamına gelmektedir.

t. 232/13

t.- ålmäs 048/11

köz t.- ämän 006/13, 248/05

köz t.- ärmän 034/12, 166/07, 174/13, 192/09

t.- di 153/08, 203/09, 238/02

t.- ding 266/11

t.- gäy 077/05, 122/14, 137/03, 260/05

t.- ib 039/12, 118/10, 196/12, 201/13

köz t.- ib 008/09, 124/13, 163/09, 198/11, 217/05, 265/08, 283/02, 288/02

köz t.- mä 173/05

köz t.- måq 078/12

t.- säng 016/05

t.- sin 071/13, 071/14, 249/13

t.- ulgän 136/06

tutäş - -1- aşk ateşiyile yanmak, tutuşmak.

t.- di 021/12

tutqa -1- deste.

t.+ si 219/11

tuxm -2- tohum.

t.+ i 060/12, 247/11

tuyğu -2- duygu, his.

t. 072/02, 245/01

tuz -2- Bir asitteki hidrojenin yerini bazın alarak oluşturduğu maddeye denir. Bu birikmenin sonucunda aş için kullanılan bir türüdür.

t.+ in 247/07

t.+ läri 177/02

tuzâğ -5- avlamak için kurulan tuzak, birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo.

t. 077/06, 127/14

t.+ ı 291/12

zülfi t.+ ımu 008/03

t.+ lâr 052/04

tügâ -11- bitmek, sona ermek, sonuçlanmak.

t.- lmäs 010/02, 072/12, 073/04, 207/14, 241/02, 242/05, 264/06

t.- mäs 012/02

t.- mäy 277/12

t.- nmäs 070/08, 188/07

tümân -2- sis, duman.

t. 088/03, 251/03

tün -38- gece.

t. 006/09, 020/07, 027/02, 027/11, 045/13, 088/17, 103/07, 106/05, 114/05, 130/05, 146/05, 152/14, 158/17, 170/07, 183/06, 184/06, 191/12, 198/11, 249/09, 259/12, 264/11, 275/09

t.+ dâ 017/15

t.+ dü 204/09

t.+ gâ 244/14

t.+ i 284/05

t.+ im 244/14

t.+ in 051/07

t.+ ing 191/12

t.+ lâr 024/11, 083/17, 147/07, 168/15, 198/07, 220/06

t.+ lârim 213/13

t.+ ni 256/06

t.+ ü 163/03

tür -29- çeşit, tür, cins. Eserde bu sözcük “+li” eki ile türemiş ve “türlü, çeşitli” anlamlarına gelmiştir.

t.+ li 018/01, 036/03, 039/05, 047/07, 054/08, 068/09, 073/03, 084/15, 088/03, 089/04, 089/04, 116/09, 123/05, 134/03, 140/04, 140/04, 142/08, 144/12, 144/12, 171/09, 181/09, 203/27, 206/01, 216/07, 239/09, 256/10, 271/03, 273/10

türâb -1- toprak, yer.

t. 244/08

tüş - -26- bir yerden aşağı inmek, düşmek, konmak. Sözcük “köz” ile birlikte kullanıldığında “aniden, birden görmek” anlamlarındadır.

t.- âv 286/04

t.- di 115/14, 194/13, 226/01, 286/08

közim t.- di 062/11

közing t.- di 201/03

t.- gâ 061/04

t.- gâç 113/07

t.- gän 021/10, 042/03, 221/11

t.- gäylär 138/05

t.- ib 241/12, 279/02, 283/14

k.- mädi 190/11

t.- mägän 220/09

k.- mägäymü 128/10

t.- mağda 253/14

k.- mäś 243/12

t.- mäśä 004/05, 044/07, 191/04

t.- mäśingä 099/13

t.- ürgäy 139/13

tütün -1- bileşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki, bu bitkinin kurutulup kıyılarak sigara biçiminde veya pipoyla içilen yaprağı.

t.+ siz 284/07

tüz - -21- düzenlemek, kurmak.

t. 180/05

t.- älgändä 290/13

t.- älmäy 180/05

t.- är 180/06

t.- di 203/35, 206/04, 208/08

t.- dik 009/11, 012/10

t.- dilär 212/13

t.- ib 084/05, 139/09, 161/03, 171/13, 183/13

t.- ildi 014/07, 161/14
t.- ilmiş 075/16
t.- ing 154/10
t.- ülmiş 183/01, 253/03

U

u -436- “ve” bağlacı. Metinde “u” veya “ü” şeklinde kullanılmıştır.

u. 001/05, 002/11, 006/03, 006/04, 006/06, 006/14, 008/05, 008/11, 012/07, 013/06, 013/12, 014/06, 015/01, 015/05, 015/06, 015/07, 015/09, 017/14, 018/03, 018/07, 018/10, 019/04, 019/05, 019/13, 020/03, 020/04, 020/08, 021/10, 022/01, 022/16, 023/06, 023/08, 023/09, 024/01, 024/02, 024/05, 024/12, 024/13, 024/14, 025/01, 025/04, 025/06, 025/11, 027/01, 027/10, 028/02, 028/05, 029/04, 029/05, 029/08, 029/13, 029/14, 030/02, 030/04, 030/07, 030/08, 031/09, 031/10, 031/11, 032/03, 032/05, 033/11, 035/10, 036/03, 036/06, 036/07, 036/10, 037/06, 037/09, 037/11, 039/11, 040/03, 040/09, 040/10, 041/04, 042/11, 046/01, 046/11, 047/07, 047/12, 047/14, 048/08, 048/09, 048/10, 050/11, 051/03, 052/09, 052/13, 052/14, 053/05, 053/12, 054/01, 054/03, 054/08, 055/06, 055/08, 056/02, 056/04, 056/07, 056/10, 059/12, 060/03, 060/04, 060/15, 066/05, 067/02, 067/05, 067/07, 067/09, 067/11, 067/14, 068/04, 068/05, 068/06, 068/09, 070/03, 070/06, 073/12, 074/07, 075/01, 076/01, 076/02, 076/04, 076/08, 076/10, 076/11, 077/04, 078/03, 078/06, 080/03, 080/06, 080/13, 081/07, 081/10, 082/11, 082/14, 085/04, 085/05, 085/06, 086/07, 088/02, 088/04, 088/06, 088/11, 088/13, 089/03, 089/04, 089/11, 089/14, 090/01, 092/14, 093/13, 094/06, 094/07, 095/08, 095/13, 097/09, 097/11, 097/13, 099/08, 099/09, 099/14, 100/03, 100/12, 101/02, 101/04, 101/12, 103/06, 103/10, 105/02, 105/06, 108/03, 108/04, 108/07, 108/08, 110/14, 111/06, 111/07, 111/09, 111/14, 112/09, 112/10, 113/13, 114/02, 114/09, 114/10, 114/11, 116/03, 116/06, 116/09, 117/01, 117/02, 117/05, 117/09, 118/06, 118/08, 119/10, 120/03, 120/08, 120/09, 121/01, 121/02, 121/07, 121/08, 121/12, 122/01, 122/04, 123/01, 123/03, 123/12, 124/09, 124/10, 124/13, 126/13, 127/04, 128/07, 129/04, 129/08, 129/10, 129/13, 130/05, 130/08, 130/11, 132/01, 132/12, 133/07, 133/11, 134/01, 134/07, 135/06, 135/12, 135/14, 136/02, 138/10, 138/11, 139/02, 139/03, 139/05, 139/06, 139/17, 139/18, 140/09, 141/02, 141/05, 141/08, 142/02, 142/14, 144/06, 144/08, 144/10, 145/04, 145/12, 145/13, 146/11, 147/14, 148/05, 148/07, 148/09, 148/10, 148/11, 148/13, 148/14, 149/04, 150/07, 150/09, 151/08, 152/02, 152/03, 153/05, 156/03, 156/05, 156/06, 158/13, 159/11, 159/1, 161/02, 161/04, 168/13, 170/03, 171/07, 172/02, 173/06, 173/12, 175/04, 175/05, 175/11, 176/10, 176/12, 179/11, 179/14, 180/07, 181/05, 181/06, 182/06, 182/07, 184/10, 184/14, 187/02, 187/04, 187/07, 189/07, 190/03, 191/02, 191/07, 191/08, 192/01, 192/08, 194/07, 194/13, 197/04, 197/08, 198/09, 199/08, 200/12, 202/01, 202/09, 203/24, 203/32, 204/02, 204/13, 207/06, 208/05, 208/08, 208/13, 208/14, 209/05, 210/11, 211/08, 211/12, 212/12, 212/14, 213/04, 215/07, 215/14, 216/02, 216/03, 216/07, 216/09, 216/14, 217/10, 218/12, 219/03, 219/05, 224/12, 225/07, 227/12, 229/03, 229/04, 229/08, 230/01, 230/02, 230/11, 231/05, 231/17, 231/18, 232/07, 232/10, 232/12, 234/03, 234/06, 234/07, 237/03, 237/08, 239/12, 240/03, 240/09, 241/03, 242/05, 243/14, 245/03, 245/10, 247/04, 247/13, 250/03, 252/05, 252/06, 252/08, 253/06, 253/12, 254/02, 254/07, 254/15, 255/06, 256/13, 257/07, 259/12, 261/02, 263/08, 267/02, 271/07, 274/07, 274/13, 279/04, 279/11, 284/04, 284/05, 284/06, 284/09, 285/07, 287/01, 288/02, 288/13, 291/14

u -3- “o” kişi veya işaret zamiri.

u.+ ndä 277/07

u.+ ngä 068/03, 236/03

u.+ ning 068/02

uç -6- uç, bir şeyin keskin tarafı. Eserde “**köz uçı birlä bāq-**” deyimini sıklıkla kullanılmıştır ve “belli etmemeye çalışarak bakmak” anlamındadır.

u. 184/08

u.+ i 049/09, 107/11, 266/09

u.+ idä 113/05, 151/02

uç - -11- kanat vasıtasıyla havalanmak, uçmak, çok hızlı yürümek.

u.- är 056/04

u.- ärmän 199/13

u.- gäli 068/04

u.- gäyü 129/04

u.- ib 274/06, 287/09

u.- irdi 033/04

u.- māq 056/03

u.- māqda 084/23

u.- sä 235/09

u.- sin 284/08

uçavlân -1- üçü birlikte.

u. 146/13

uçqun -2- kıvılcım.

u. 021/07, 279/10

uçqur -1- çok hızlı, tez uçan.

u. 101/10

uçrä - -1- rastlamak, uğramak. Ayrıca metinde yer kullanılmasa da “başvurmak, olmak” anlamları vardır.

u.- sām 113/13

- ul** -37- “o” anlamında işaret sıfatı veya zamiri.
u. 003/02, 008/03, 008/14, 016/12, 024/09, 025/08, 029/03, 041/04, 042/11, 063/06, 080/01, 080/10, 111/09, 113/01, 113/14, 118/02, 121/12, 134/13, 138/09, 143/08, 151/01, 152/12, 153/04, 157/13, 165/09, 194/07, 204/03, 234/08, 238/12, 245/07, 248/01, 250/13, 252/02, 266/09, 275/11, 277/02, 286/01
- ulâş** - -3- ulaşmak.
u.- di 020/07
u.- gän 213/13
u.- käy 244/14
- ulğay** - -2- olgunlaşmak, ergen olmak.
u.- ib 157/11
u.- sä 109/03
- uluğ** -49- ulu, yüce, ünlü, büyük.
u. 006/06, 012/05, 012/08, 014/12, 018/10, 026/12, 033/05, 039/08, 045/11, 046/09, 053/11, 059/02, 067/01, 068/12, 084/25, 089/02, 089/05, 095/02, 098/11, 100/16, 132/10, 140/05, 156/05, 156/06, 161/01, 166/02, 167/05, 167/06, 171/05, 181/03, 187/04, 193/04, 196/01, 196/09, 199/02, 201/14, 208/02, 214/09, 218/08, 234/11, 248/03, 250/13, 258/08, 259/02, 269/14, 277/05, 289/02, 291/01
u.+ lar 069/10
- uluğvâr**-2- heybetli, muhteşem.
u. 084/15, 085/07
- un** - -10- bitmek, büyümek.
u.- di 209/09
u.- dirär 114/12
u.- dirmäs 144/07
u.- durgäy 183/08
u.- gäy 067/09
u.- ib 130/08, 178/13
u.- mâqda 112/08
u.- sin 154/11
u.- ub 253/08

undür - -1- büyütme.

u.- mägän 124/05

unum -1- hasıl, ürün. Eserde “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “bol hasıl veren, bereketli” anlamlarındadır.

u.+ li 027/07

unut - -3- hatırdan çıkmak, unutmak.

u.- mä 174/05

u.- mäy 036/14

u.- miş 288/03

unvân -8- unvan, nam, hürmetli isim.

u. 014/07, 018/10, 031/12, 055/10, 059/06, 263/12

u.+ lâr 065/12

âhl-i u.+ lârim 050/10

ur - -66- vurmak, çalmak, dövme, yumruklamak.

u. 034/10

u.- ädir 101/05

u.- är 108/11, 179/13, 213/07

mävc u.- är 117/03, 125/13, 179/10, 197/03, 228/05

u.- äy 243/06

u.- äylik 165/06

u.- di 113/06, 165/03, 165/07, 276/08

u.- dim 162/09

u.- ding 163/11

u.- gän 143/08, 244/03, 273/03

mävc u.- gän 070/05, 184/04

u.- gäy 058/11, 098/05, 251/07

mävc u.- gäy 230/13

u.- gim 044/14

u.- iş 199/04

u.- ib 033/03, 072/10, 078/04, 079/04, 132/06, 184/16, 197/05, 222/05, 240/01, 279/05, 287/10

cäv lân u.- ib 058/03, 064/03, 102/11

coş u.- ib 060/08

çarx u.- ib 074/08

mävç u.- ib 002/09, 060/03, 067/10, 072/01, 122/06, 132/08, 234/14, 238/09, 249/09

u.- ing 082/05

u.- mä 129/09, 172/05, 204/10

u.- mäsäk 165/08

u.- mäsäng 229/07

u.- mäsün 005/11

u.- mäy 229/04

u.- sä 025/07

coş u.- sä 023/03

u.- ub 168/14

u.- uş 105/08

urrä -1- “hurra” anlamında seslenme ünlemi.

u. 228/13

ustä -5- bir işte hüner sahibi, mütehassıs, rehber, üstad, usta, mahir.

u. 038/10, 097/06, 159/05, 258/04, 267/10

uşbu -1- “bu, işbu (özellikle bu)” anlamlarında kullanılan işaret sıfatı.

u. 249/01

uşlä -4- avuçlamak, tutmak, tutup almak.

u.- b 081/01, 262/06

u.- dim 085/02

u.- lib 164/07

Uşşâq -6- Türk musikisinde bir makam. Uşşak dinî ve coşkulu duygular uyandıran ağır başlı bir makamdır. Bu sebeple temelde pest taraftan, durak perdesi altından yegâh perdesinde bir rast beşlisi olarak genişler.

U. 005/10, 042/14, 081/08, 107/09, 159/11

u.+ lâr 238/09

uxlä -14- uyumak.

u.- mäs 061/07

u.- mäsdän 119/05

u.- mäsmän 147/07

u.- mäy 015/13, 035/07, 069/12, 107/05, 115/09, 155/14, 168/15, 192/09,
198/07, 206/04

u.- yälmäy 290/05

uyät -1- sözlükte “**uyät**” şeklinde geçmektedir ve “ayıp, hayâ, utanç” anlamlarına gelir.

u. 212/11

uyğan - -1- (bk. uyğän-)

u.- ib 109/13

uyğän - -1- uyanmak.

u.- ib 039/03

uyğät - -2- kaldırmak, uyandırmak.

u.- di 060/05, 273/05

uyqu -13- uyku.

u. 057/05, 072/14, 111/02, 213/14, 281/03

u.+ dä 052/07, 238/01

u.+ dämän 225/04

u.+ dän 024/11, 275/05

u.+ gä 102/14

u.+ sidä 027/07

u.+ sidän 039/03

uzâğ -5- (bk. uzâq)

u. 017/16, 127/10

u.+ dan 115/05

u.+ lărdä 015/07

u.+ lık 288/16

uzâq -11- uzak, irak, aralarında büyük mesafe olan yer, bir nice vakit devam eden.

u. 051/07, 088/05, 088/13, 126/05, 163/03, 180/03, 185/07, 218/02, 220/12,
226/13, 230/07

uzun -2- uzun, uzun zaman devam eden.

u. 221/02, 269/09

Ü

ü -751- “ve” bağlacı.

ü. 001/03, 001/06, 001/07, 001/08, 001/12, 001/14, 002/01, 002/05, 002/06, 002/10, 002/14, 003/08, 003/11, 003/13, 003/14, 004/06, 004/07, 004/13, 005/03, 005/05, 005/14, 006/07, 006/09, 006/10, 007/01, 007/05, 007/11, 007/13, 008/12, 008/13, 009/06, 009/07, 009/12, 010/01, 010/03, 010/07, 010/08, 010/11, 010/12, 011/09, 011/14, 013/02, 013/05, 014/12, 014/13, 015/04, 015/09, 015/10, 015/14, 017/02, 017/06, 017/09, 018/02, 018/04, 018/06, 018/07, 019/02, 019/06, 019/09, 019/10, 020/05, 021/11, 021/12, 021/14, 022/01, 022/08, 023/01, 023/04, 023/05, 023/12, 024/13, 025/07, 025/14, 026/04, 026/07, 026/08, 026/09, 026/10, 027/05, 028/14, 029/06, 029/07, 029/08, 029/14, 030/01, 030/02, 030/06, 030/10, 031/02, 031/03, 032/01, 032/05, 032/07, 032/09, 032/10, 034/08, 035/11, 036/01, 036/07, 036/11, 037/05, 037/09, 037/11, 038/02, 038/03, 039/04, 039/08, 039/12, 039/14, 040/03, 040/06, 040/09, 040/13, 042/10, 042/14, 045/02, 045/05, 045/09, 045/13, 046/03, 047/01, 049/08, 049/12, 050/09, 050/13, 051/10, 051/12, 051/13, 053/14, 054/04, 054/06, 054/10, 054/12, 055/06, 055/07, 055/10, 055/11, 056/05, 056/06, 056/07, 057/07, 058/05, 058/10, 058/13, 059/01, 060/16, 062/08, 063/05, 064/09, 064/10, 064/11, 065/07, 065/08, 067/08, 067/09, 068/01, 068/03, 068/05, 068/13, 068/14, 069/03, 069/05, 069/07, 069/08, 070/10, 070/11, 070/12, 071/11, 072/04, 072/13, 073/01, 073/04, 073/06, 073/07, 074/01, 074/05, 075/08, 075/12, 076/02, 076/05, 076/06, 076/08, 076/09, 076/11, 076/12, 076/14, 077/01, 077/12, 078/06, 079/08, 082/12, 083/03, 083/20, 083/27, 083/28, 084/03, 084/09, 084/17, 084/19, 084/23, 085/07, 085/08, 085/09, 085/12, 086/02, 086/03, 086/06, 086/08, 087/04, 088/01, 088/08, 088/10, 088/15, 089/03, 089/09, 089/12, 090/03, 090/07, 090/09, 091/04, 091/05, 093/07, 093/13, 094/02, 095/05, 095/11, 096/13, 097/14, 098/10, 099/14, 100/02, 100/06, 100/08, 100/10, 100/11, 100/12, 101/08, 102/02, 102/03, 102/04, 103/05, 105/01, 105/09, 105/10, 107/07, 108/06, 109/08, 109/11, 110/10, 110/14, 111/01, 111/08, 111/09, 111/10, 111/14, 112/02, 112/05, 113/03, 113/09, 114/08, 115/06, 116/04, 117/03, 117/04, 117/05, 117/06, 117/10, 118/06, 119/04, 119/10, 119/14, 120/06, 120/09, 120/10, 120/11, 120/12, 121/12, 123/11, 124/06, 124/07, 124/12, 125/02, 125/03, 125/11, 125/13, 126/07, 126/14, 129/07, 129/12, 130/01, 130/12, 131/02, 131/09, 131/10, 132/02, 132/12, 133/08, 133/11, 134/05, 134/13, 135/01, 135/10, 137/12, 138/01, 138/10, 139/03, 139/14, 140/03, 140/04, 140/10, 141/02, 141/05, 143/04, 143/10, 143/11, 143/12, 143/13, 144/05, 145/03, 145/04, 145/05, 145/06, 145/07, 145/10, 145/11, 145/14, 146/05, 146/13, 148/01, 148/08, 148/09, 148/10, 148/11, 148/12, 148/13, 149/06, 149/07, 149/09, 150/06, 150/07, 151/11, 153/03, 153/05, 154/10, 154/14, 155/02, 155/04, 155/12, 155/13, 155/14, 156/07, 156/11, 156/12, 157/11, 158/05, 158/10, 158/13, 158/17, 158/18, 159/04, 159/08, 160/05, 160/06, 160/10, 160/14, 161/03, 161/06, 161/09, 162/01, 162/14, 163/05, 163/11, 164/02, 165/02, 166/13, 167/01, 167/02, 167/04, 167/05, 167/06, 167/13, 167/14, 168/07, 168/09, 169/05, 169/13, 170/09, 170/13, 170/14, 171/02, 172/03, 172/06, 172/08, 172/12, 172/14, 173/02, 173/04, 173/11, 175/01, 175/06, 175/11, 175/12, 176/03, 176/06, 177/04, 177/06, 177/09, 177/10, 178/01, 178/03, 178/09, 179/09, 180/13, 181/06,

181/09, 181/11, 182/01, 183/03, 183/04, 184/08, 185/06, 185/08, 185/12,
185/14, 185/16, 186/06, 187/01, 187/14, 188/01, 188/03, 189/08, 193/06,
193/07, 194/04, 194/07, 194/12, 196/03, 196/09, 196/12, 197/01, 197/02,
198/04, 198/06, 198/09, 201/01, 201/05, 201/08, 201/09, 202/02, 202/11,
202/14, 203/10, 203/13, 203/14, 203/38, 204/09, 204/12, 205/06, 206/01,
206/04, 206/07, 206/13, 207/03, 207/04, 207/06, 207/08, 207/10, 207/11,
207/14, 208/01, 208/04, 208/06, 208/14, 209/04, 209/05, 209/14, 210/10,
210/12, 210/13, 211/03, 211/06, 211/09, 211/14, 212/03, 212/05, 212/14,
212/15, 212/16, 214/06, 215/09, 215/10, 216/03, 216/08, 216/09, 216/13,
217/02, 219/03, 220/01, 220/06, 220/08, 220/12, 221/06, 223/05, 223/06,
223/09, 223/10, 223/12, 225/01, 225/02, 225/05, 225/08, 225/13, 226/01,
226/02, 226/03, 226/04, 226/06, 226/08, 226/10, 226/11, 226/14, 227/04,
227/06, 227/07, 227/08, 229/14, 230/03, 230/11, 230/12, 231/04, 231/07,
231/11, 231/12, 231/14, 232/02, 232/04, 232/06, 232/07, 232/08, 232/09,
232/10, 232/12, 232/13, 232/14, 233/08, 233/11, 234/09, 235/04, 235/10,
235/11, 237/13, 238/07, 238/11, 238/14, 239/02, 239/08, 239/10, 239/14,
240/01, 240/12, 241/06, 242/05, 242/07, 242/09, 242/11, 242/12, 242/14,
243/07, 243/10, 244/06, 244/12, 246/03, 246/04, 246/05, 246/06, 246/10,
247/01, 247/06, 247/10, 249/09, 249/13, 249/14, 250/03, 250/06, 251/03,
251/09, 252/12, 252/14, 253/07, 253/09, 253/10, 254/11, 254/14, 255/11,
256/07, 257/10, 257/14, 258/01, 258/04, 258/10, 259/02, 259/04, 260/06,
260/11, 261/03, 261/11, 262/01, 262/04, 262/08, 262/10, 263/06, 263/07,
263/08, 263/09, 263/10, 264/05, 264/11, 265/01, 265/02, 265/12, 268/07,
268/08, 268/11, 269/02, 269/05, 269/09, 270/09, 270/10, 270/13, 271/05,
272/05, 272/12, 274/01, 274/05, 274/08, 274/11, 274/14, 276/06, 276/10,
277/03, 277/05, 277/11, 277/12, 278/03, 278/07, 278/12, 280/02, 280/04,
280/05, 280/06, 280/07, 280/09, 280/10, 281/03, 281/10, 282/02, 282/03,
283/08, 283/11, 283/13, 284/09, 284/14, 285/07, 285/08, 286/08, 286/12,
286/14, 288/03, 289/02, 289/03, 289/05, 289/09, 289/10, 291/02, 291/03,
291/04, 291/07, 291/09

üç -1- üç, ikiden sonra gelen sayı.

ü. 060/12

üçün -98- “için” edat görevli sözcük.

ü. 008/08, 010/09, 024/05, 027/05, 027/11, 029/01, 031/11, 033/03, 035/01,
039/09, 039/13, 041/08, 045/10, 046/10, 050/04, 057/10, 061/02, 061/04,
061/11, 064/06, 064/16, 068/10, 072/07, 073/13, 074/06, 074/12, 080/03,
090/13, 092/05, 093/10, 097/02, 097/04, 099/09, 103/11, 105/04, 114/03,
116/05, 118/03, 122/01, 131/01, 135/01, 137/12, 139/14, 139/16, 141/14,
145/09, 145/10, 145/13, 149/09, 154/02, 156/03, 157/05, 158/07, 161/02,
161/09, 161/14, 164/08, 169/06, 169/14, 177/03, 181/07, 183/01, 183/15,
184/01, 186/10, 188/04, 188/05, 196/05, 196/07, 200/02, 203/11, 203/28,
203/34, 214/12, 215/02, 217/03, 217/12, 218/01, 223/13, 226/11, 228/07,
231/05, 234/13, 235/01, 245/09, 247/11, 247/16, 248/07, 258/11, 264/09,
268/11, 273/04, 281/02, 284/02, 286/02, 291/10

ü.+ ki 113/12

ükä -2- kardeş, küçük kardeş, erkek kardeş.

ü.+ m 047/16, 128/01

ülfät -17- ahbab, arkadaş.

ü. 051/12, 220/04, 223/04

ü.+ dän 081/05

ü.+ gä 116/06

ü.+ im 130/11, 133/09, 152/09, 243/09, 284/13

ü.+ imdür 052/09

ü.+ ing 026/10

ü.+ ingiz 065/07, 093/12

ü.+ lär 273/13

ü.+ lärim 076/05, 134/05

ümid -25- bir isteğin olmasına olan inanç, ümit, arzu, istek, niyet.

ü. 001/14, 008/13, 024/08, 030/01, 030/02, 030/04, 030/06, 030/08, 030/10, 030/12, 030/14, 117/04, 129/07, 129/14, 141/11, 261/03

ü. äyläb 107/03, 191/13

ü.+ idä 262/13

ü.+ im 080/14, 081/12, 192/10, 200/13, 252/11

ü.+ ing 173/06

ümr -21- ömür, hayat, doğuştan ölüme kadar geçen süre.

ü. 023/01, 035/01, 084/27, 088/11, 128/01, 186/14, 206/03, 270/03, 280/09, 283/05

ü.+ i 029/11, 068/06, 256/07

ü.+ idä 124/05, 143/05

ü.+ imgä 225/13

ü.+ imni 243/13

ü.+ ing 026/05, 173/08

ü.+ ingdä 261/10

ü.+ ingiz 269/09

ürfän -11- bilme, anlama, kültür.

ü. 010/11, 073/07, 090/06, 232/06

ü.+ dän 030/01, 170/13

ü.+ ing 030/02
ü.+ lär 036/07
ü.+ ni 143/12
ü.+ ning 172/14, 291/04

ürgän -1- urgan, ip.
ü.+ ingdän 285/06

üryän -1- çıplak.
ü. 255/07

üst -35- bir şeyin tepe sırtı, bir şeyin dış yüzü, alt karşıtı.
maqâm-i ü. 036/01
ü.+ i 219/03
ü.+ idä 018/11, 033/06, 075/03, 100/03, 103/09, 111/05, 133/08, 137/07, 143/13,
153/02, 157/06, 160/16, 171/05, 186/04, 218/04, 245/08, 247/01, 247/02,
247/04, 247/06, 247/08, 247/10, 247/12, 247/14, 247/16, 260/09
ü.+ idän 229/02
ü.+ igä 049/05, 052/08, 067/12, 068/11, 159/02
ü.+ indä 039/13

üstäd -1- (bk. üstâz)
ü.+ imizni 241/08

üstâz -18- kazanç, hüner veya ilim öğretici, hoca, âlim, üstad.
ü. 036/02, 036/04, 036/06, 036/08, 036/10, 036/12, 036/14, 036/16, 185/06,
289/02
pänd-i ü. 029/06
ü.+ i 256/09
ü.+ igä 114/07
ü.+ im 160/01
ü.+ imiz 291/01
ü.+ ing 026/10, 144/14
ü.+ lär 066/12

üstixân -1- kemik.

ü.+ im 243/02

üstün -3- Benzerlerine göre daha yüksek bir düzeyde olan, onları geride bırakan. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

ü. 150/11, 176/03

ü.+ ligimiz 070/07

üy -17- ev, hane.

ü. 183/01, 183/05

ü.+ dä 032/10, 036/09, 085/12, 156/10, 161/03, 183/02, 258/08

ü.+ gä 139/07, 156/14

ü.+ idä 168/05

ü.+ im 163/04

ü.+ indä 172/04

ü.+ ing 290/04

ü.+ lär 084/06, 263/07

üz - -8- durdurmak, kesmek, koparmak.

ü.- il 053/08

ü.- ilgän 136/10

ü.- ilib 057/02

ü.- ilmäsdän 200/07

ü.- mä 129/14

ü.- mägäy 247/02

ü.- mägil 030/14

ü.- mäm 080/14

üzä -11- (bk. üzrä)

ü. 015/14, 019/11, 040/09, 068/02, 074/04, 082/06, 137/11, 162/14, 168/02, 269/06, 281/11

üzâr -2- yüz, ruhsar.

ü.+ im 277/02

ü.+ ini 148/01

üzr -1- özür, af, mazeret.

ü. 227/06

üzrâ -41- bir şeyin sırtında, üstünde veya yanında, üzere, üstüne.

ü. 010/14, 011/09, 037/14, 043/07, 066/02, 070/13, 077/05, 078/01, 088/14, 095/13, 096/09, 102/08, 102/11, 107/03, 107/13, 111/07, 112/03, 113/11, 114/04, 142/05, 143/09, 163/09, 165/11, 168/02, 176/03, 181/13, 191/14, 194/12, 211/14, 217/04, 239/02, 248/05, 248/13, 252/09, 256/03, 261/02, 262/02, 265/13, 267/11, 279/03, 288/14

üzüm -1- Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

ü. 271/03

V

vä -8- İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz, “ve” bağlacı.

v. 007/04, 036/12, 042/08, 139/04, 155/05, 189/05, 206/03, 288/13

vå -2- (bk. vä)

v. 085/01, 226/16

vädä -22- söz, vaat. Sözcük “ber-” ve “qıl-” fiilleri ile kullanılmıştır; “söz vermek” anlamındadır.

v. 053/09, 071/05, 073/11, 095/14, 168/01, 211/10, 216/12, 217/03, 241/11, 288/04

v.+ dä 019/11

v.+ gä 078/07, 087/07, 095/14, 192/14

v.+ lär 137/07, 163/12

v.+ ni 202/13

v. qılsä 122/07

v.+ sin 078/02, 217/04

v.+ sini 208/07

vådiy -3- iki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit, koyak, ova, vadi.

v. 088/03, 258/07

v.+ ni 180/03

väfä -38- yâre, dostu, yakın kişilere olan sadakat, verilen sözde kat’i duruş. Sözcük “qıl-” fiili ile kullanılmıştır.

v. 001/06, 008/14, 011/12, 024/13, 045/09, 058/12, 069/07, 078/13, 087/07, 090/03, 095/14, 100/02, 101/08, 105/03, 128/08, 147/08, 160/02, 166/03, 166/13, 192/14, 212/16, 216/12, 224/05, 226/10, 237/02, 262/01, 262/02

ähd-i v. 237/01

v.+ dän 050/13

v.+ gä 039/09

v.+ lär 054/10

v.+ lärni 015/04

v.+ lik 134/01

v.+ ni 091/13, 198/13

v.+ si 025/07, 113/06, 241/04

vâfâdâr -5- sadık, vefalı, sözünde duran.

v. 002/06, 242/11, 277/03

v.+ im 103/02

v.+ imni 198/14

vâhşiy -1- vahşi, yabani.

v.+ lâr 067/13

vâlâ -6- inilti, inleyiş, serap.

v. 006/08, 083/03, 093/05, 160/18

v.-yü şâyda 194/03, 240/05

vâle -2- “ama” bağlacı.

v. 035/05, 227/02

vâqıf -1- olmuş olan veya olacak olan olaydan haberi olan, bilen.

v. 265/05

vaqt -12- vakit, zaman, süre, mevsim. Ayrıca “fırsat” anlamı da mevcuttur. Eserde “öz vaqt” kalıp kullanışı karşımıza çıkmaktadır ve “belirlenen zamanda veya kendi yerinde” anlamındadır.

v. 128/05, 184/05, 211/06

v.-1 sââtdâ 252/02

v.+ ıgâ 211/05

v.+ idâ 053/07, 071/03, 086/12, 111/10, 211/08, 235/08, 274/03

vâsf -10- nitelik, vasıf.

v. 036/16, 123/09, 147/14, 185/13, 218/09

v.+ in 123/09, 161/11

v.+ ing 215/08

v.+ ingni 013/13

v.+ ini 117/06

vâsl -41- kavuşma, âşığın sevdiğine kavuşması.

v. 005/08, 008/08, 013/03, 015/07, 022/10, 046/05, 080/12, 081/09, 141/07, 141/14, 147/13, 168/06, 217/03, 217/11, 265/13

v.-ı gülzâridâ 108/12

v.-ı yâr 117/09

v.-i bâzmiğâ 214/05

v.-i yâr 001/13

v.+ i 006/13, 252/11

ârzu-i v.+ i 118/05

iştîyâq-ı v.+ i 108/11

xumâr-ı bâdâ-yi v.+ i 006/11

v.+ idin 192/02

v.+ in 052/11, 262/13

v.+ ing 079/02, 133/14, 197/03, 210/10, 215/07, 284/13

v.+ ingdâ 026/14

v.+ ingdin 109/02

v.+ inggâ 252/11

v.+ ingiz 102/10

v.+ ingizgâ 269/01

bâdâ-i v.+ ingni 190/05

bâdâ-yi v.+ ingni 005/13

v.+ ining 268/09

vâtân -42- vatan, ana yurt, el, memleket.

v. 012/02, 012/11, 037/14, 038/07, 045/07, 070/03, 070/13, 075/11, 094/05, 101/01, 110/09, 112/03, 123/04, 132/14, 140/05, 149/09, 169/14, 178/14, 180/14, 206/09, 209/03, 227/07, 243/01, 244/03, 245/08, 250/05, 256/13

v.+ dâ 099/04, 100/06, 205/07

v.+ dâgi 196/09

v.+ dek 105/01

v.+ gâ 065/02, 091/13, 095/05

v.+ im 084/01, 175/13

v.+ imgâ 258/05

v.+ ni 199/11, 235/03

v.+ ning 161/11, 245/03

vâtânparvâr -12- vatansever, kendi vatanını ve halkını sonsuz seven. Bir dizede “+lik”

eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

v. 031/05, 037/02, 098/01, 132/05, 154/01, 170/11, 203/12, 239/03, 242/03, 246/06

v.+ im 087/11

v.+ lik 153/05

vây -3- şiddetli ağrı, elem, korku, heyecan, şaşkınlık gibi duyguların ifadelenişi için kullanılan sözcük, vay.

v. 193/07, 225/03

vâyä -2- “**vâyägä yet-**” şeklinde kullanılmıştır ve “ergen olmak, olgunlaşmak” anlamlarındadır.

v.+ gä 202/08, 271/01

väyrân -1- viran olmuş, harap olmuş.

v. 200/12

väyrânä -1- virane, harabe, yıkılmaya yüz tutmuş olan.

v. 185/11

väzifä -3- görev.

v.+ dir 280/05

v.+ m 203/45

v.+ ng 158/09

vicdân -27- vicdan, insaf, insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî his. Bir dizede “+li” ve bir dizede “+lik” ekleri ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

v. 015/09, 046/04, 055/06, 106/02, 123/01, 154/14, 231/14, 232/10, 242/14, 247/16, 264/01, 280/10

v.-i pāk 247/15

v.+ dā 122/12, 261/11

v.+ dān 030/02, 245/10

v.+ gä 192/07

v.+ i 010/08, 121/01, 121/02, 236/02

v.+ idä 241/10

v.+ im 197/04

v.+ l r 165/06
v.+ li 212/04
v.+ likd  147/10

vil y t -1- il.

v. 154/12

vis l -14- vasıl olma, sevdiğine kavuşma.

v. 077/05, 113/09, 151/07, 276/07
v.-i maqs d 117/10
v.+ idin 046/06, 061/01
v.+ ing 024/02, 152/05, 189/13
v.+ ing  057/03
v.+ ingdin 106/06
v.+ ingd r 119/02
v.+ ingg  213/11

v cud -11- v cut, ten, g vde. Ayrıca “ dem, şahıs” anlamları da vardır.

v.-i ilm 291/04
v.+ i 132/03
v.+ img  266/02
v.+ imni 276/04, 279/09, 281/08, 288/05
v.+ ing 123/03, 158/13, 212/06
v.+ ni 010/05

X

xâb -3- düş.

x. 017/16, 244/12

x.-i ğaflätdän 225/04

xabär -8- duyuru, haber, havadis, bilgi.

x. 029/04, 085/01, 103/12, 157/02, 162/08235/02

x.+ ing 083/02

x. âlmâq 248/03

xabärdâr -4- haberi olan, haberli, vâkif.

x. 069/04, 084/20, 222/12, 224/14

xâh -1- “ister...ister, ha...ha, yahut, veya, belki, hülasa” bağlaçları.

x. 147/12

xâhi -1- (bk. xâh)

x. 147/12

xâhiş -1- istek, arzu.

x. 115/14

xâin -1- hain, emanete ihanet eden.

x. 018/04

xâk -2- toprak.

x.-i pâyîng 109/06

x.+ i 225/12

xakimiy -1- hekim, doktor.

x. 009/09

xâksâr -1- alçakgönüllü, itaatkâr.

x.+ ining 080/11

- xâl** -6- ben, benek. Ayrıca “durum, oluş, bulunuş” anlamları da mevcuttur.
x.-i xayâlingdän 041/05
x. äyläy 103/03
x.+ i 052/03, 195/03
x.+ ing 083/13
cins-i x.+ ingdür 119/08
- xaläl** -1- bir iş veya hareketi sonuca ulaştırmak için sebep, emel.
x. 196/06
- xaläl** -1- helal, haram olmayan şey.
x. 216/09
- xâlis** -3- tarafsız, samimi. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “tarafsızlık, samimilik” anlamlarındadır.
x. 051/11, 125/12
x.+ lik 135/02
- xalq** -100- millet, ulus.
x. 019/02, 030/11, 031/06, 031/11, 032/09, 036/04, 055/10, 073/11, 083/18, 097/02, 114/09, 116/02, 123/06, 127/02, 129/13, 139/14, 139/16, 151/07, 154/08, 156/18, 158/11, 161/02, 163/14, 170/03, 187/04, 188/05, 203/11, 216/07, 223/13, 231/11, 264/09, 274/13, 278/03, 285/12
x.+ arâ 026/01, 085/06, 087/11, 110/13, 169/04, 176/02, 232/09255/11
x.+ ı 012/05, 089/02, 154/05, 239/03
x.+ idä 242/01, 242/02, 242/04, 242/06, 242/08, 242/10, 242/12, 242/14
x.+ ıgä 181/03
x.+ ım 002/05, 036/15, 045/01, 050/05, 075/15, 149/09, 158/07, 171/14, 181/01, 181/02, 181/04, 181/06, 181/08, 181/10, 181/12, 181/14, 187/03, 209/08, 263/01
x.+ imdä 241/03
x.+ ımğä 059/04, 181/10, 188/10, 206/12, 241/13, 291/13
x.+ ımiz 014/14, 022/05, 037/08, 059/07, 087/02, 153/07, 169/06, 209/10
x.+ ımizdän 263/12
x.+ ımizdin 158/04
x.+ ımizgä 090/09, 110/01, 180/09
x.+ ımizning 053/11, 236/02, 236/05
x.+ ını 068/11

x.+ ıning 085/03

x.+ lăr 239/13

xaltä -2- çuval, kese.

x. 058/11

x.+ dä 156/14

xalvätnişin -1- Eserde bir dizede kullanılmıştır, “+lik” eki ile türemiş bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır ve “halvette, yalnızlıkta oturma” anlamlarına gelir.

x.+ lik 269/03

xam -1- aşığı eğilen.

x. 204/06

xâm -4- pişirilmeyen, ham, çiğ, olmamış.

x. 163/07, 193/05, 208/11

ändişä-yi x. 105/03

xamişä -1- daima.

x. 036/07

xân -2- hanlık eden, hanlık görevini yerine getiren insan, han.

x. 207/06, 288/14

xânä -1- ev veya binanın duvarla çevrilmiş bir bölümü, oda.

x.-i cismim 136/14

xânädân -3- kadın, erkek ve çocuklardan oluşan aile.

x.+ dä 162/10

x.+ i 111/07

x.+ lăr 110/10

xânändä -2- aşula veya koşuk söyleyen sanatkâr, hafız.

x. 064/11

x.+ lăr 023/03

xancär -5- iki tarafi keskin bıçak.

x. 076/11, 137/06, 228/12, 229/07, 247/14

xandân -7- şuhlukla gülen, gülücü.

x. 035/06, 043/06, 232/08, 282/08, 287/06

x.+ imgä 118/06

Pistä-yi x.+ ni 035/05

xânımân -4- (bk. xânumân)

x. 215/14

x.+ im 197/12, 203/16

x.+ ni 229/14

xâniş -3- aşula söyleyiş, okuyuş.

x. 020/09, 115/08, 115/10

xânumân -1- ev-bark, ocak.

x.+ im 243/04

xâqân -1- hakan, ulu han. Ayrıca Orta Asya Türk devletlerinde yöneticilere verilen unvandır.

x.+ lâr 207/06

xaqıq -1- haklı, hak sahibi olan. Fakat eserde bu kelime ile “meşhur ve kıymetli, ekseriya kırmızı renkte olan ve yüzük gibi şeylere takılan taş” anlamında kullanılmıştır.

x. 042/05

xâr -2- itibarsız, hor, ayaklar altına alınan.

misl-i x. 105/06

x.+ igäçä 260/08

xarâb -4- viran, bakımsız kalan, bozulan.

x. 056/07, 136/14, 166/10

x. oldim 006/11

Xârâzm -1- Özbekistan'ın güneybatı kesiminde il. Ceyhun'un aşağı çığırındaki Harezmi

vahasında yer alır. Orta Asya'nın en eski sulamalı tarım alanlarından biridir.

X. 203/34

xaridâr -1- satın alan, satın alıcı.

x. 222/04

xas -1- çöp, bitkinin kurumuş sapı.

x. 105/06

xâs -8- has, mahsus, özgü.

x. 117/01, 117/02, 117/04, 117/06, 117/08, 117/10, 117/12, 117/14

xâsil -2- ürün.

x.+ gâ 137/04

x.+ ining 236/08

xâsiyât -1- fazilet, uğur.

x. 212/07

xasrât -1- bir şeyi çok arzulayıp özlemek ama ona kavuşamamaktan gelen üzüntü, özleyiş, iç çekme.

x.+ in 163/13

xastâ -5- hasta, kesel, sağlıklı olmayan, bir hastalığa tutulmuş olan.

x. 017/07, 079/13, 134/02, 218/11, 224/13

xat -13- mektup, yazı, not.

x. 032/03, 120/01, 120/02, 120/04, 120/06, 120/08, 120/10, 120/12, 120/14, 135/02, 252/13

x. bersâ 034/11

x.+ dâ 252/14

x.+ ın 001/03

xatâ -2- kusur, doğru olmayan, yanlışlık. Bir dizede “+siz” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “hatasız, kusursuz” anlamındadır.

x. 120/03

x.+ siz 017/10

xatâr -1- tehlike. Kelime sadece bir dizede kullanılmıştır ve “+li” eki ile türemiştir, “tehlikeli, başına bir felaket gelmesi mümkün olan” anlamlarındadır.

x.+ li 088/08

xâtin -1- kadın, bayan.

x. 110/06

xâtir -4- hatır, bir şeyi hafızada tutmak, akıl, bir şeyi düşünme kabiliyeti.

x. 022/14

x.+ gö 224/14

x.+ i 034/07

x.+ im 163/10

xâtircâm -1- bir işin gönüldeki gibi olacağına inanan kâmil insan. Bir dizede kullanılmıştır ve “+lik” eki ile türemiştir. “Kaygısızlık, telaşsızlık” anlamlarındadır.

x.+ likni 283/03

xavf -1- tehlike, vehamet.

x.+ i 088/08

xayâl -14- fikir, düşünce, hayal.

x. 175/06, 238/14

x.-i lâl-i lâbi 006/07

x.+ i 052/09, 117/03, 281/03, 284/13

x.+ ing 042/11, 104/12, 152/09, 191/11, 243/09

xâl-i x.+ ingdän 041/05

x.+ ingdür 119/04

xayr -1- hayır, ihsan, iyi iş. Eserde bir dizede “xayr-ı ma’zur” kalıp kullanımı karşımıza çıkmaktadır ve “vedalaşmak” anlamındadır.

x.-ı mazur 200/11

xayrxâh -1- hayır sahibi.

x.+ ingmân 135/11

Xayyâm -1- *Gıyaseddin Eb'ul Feth Ömer İbni İbrahim'el Hayyam* veya *Ömer Hayyam*.
İrânlı şair, filozof, matematikçi ve astronom.

X. 139/09

xazân -4- güz mevsimi, sonbahar, yaprak dökümü.

x. 088/14, 126/03

x.+ siz 213/08, 233/09

xazinâ -3- devlet parasının, kıymetli eşyaların saklandığı yer, hazine, kıymetli eşya.

x. 019/03

x.+ m 244/08

x.+ si 182/05

xeş -2- kardeş, akraba, aynı soydan olan.

x. 009/12, 284/14

xıcâlât -12- utanma, utanç.

x. 019/12, 022/12, 025/08, 128/13, 139/06, 208/12, 281/12

x.+ dâ 166/06

x.+ dän 121/14, 266/05, 275/07

x.+ män 288/15

xıdâyât-1- doğruluk, doğru yolda gitme.

x. 129/05

xıfz -1- saklama, koruma.

x. 120/04

xıl -6- tür, çeşit.

x. 053/01, 059/12, 082/04, 110/14, 268/10, 287/08

xılmä -10- Sözcük eserde “**xılmä-xıl**” şeklinde kullanılmıştır ve “türlü türlü, çeşit çeşit” anlamlarına gelmektedir.

x.-xıl 073/07, 075/02, 089/08, 134/04, 140/08, 204/01, 251/03, 258/06, 264/06, 274/07

xılvätnişin -1- yalnız başına bir yere çekilip ibadetle meşgul olan. Eserde bir dizede kullanılmıştır ve “+lik” eki ile türemiştir, “yalnız başına bir yere çekilip ibadetle meşgul olma” anlamı vardır.

x.+ lik 046/13

xırä -2- şeffaf, parlak olmayan, kirli, açık olmayan.

x. 009/07, 285/09

xırâm -3- nazlı yürüyüş, sallanış, nazlı yürüyüş.

x. 141/01

x. äyläb 262/04

x.+ igä 142/09

xırgâ -3- hırka.

x.+ y1 252/08

x.+ y1 066/07

Pây-mä-pây x.+ y1 285/03

xırmân -2- ürün, harman.

x. 030/12, 209/05

xıslät -1- fazilet, vasıf.

x.+ ingiz 093/06

Xısräv -3- Hüsrev u Şirin mesnevisinin erkek kahramanı. Hüsrev, Şirin'e olan aşkı yüzünden dillere destan olmuş, tarihî kişiliği ortadan kalkarak tamamen efsanevî bir karaktere bürünmüştür. Divan edebiyatında da bu kimliğiyle karşımıza çıkar. Hüsrev'le ilgili en önemli efsanelerden birisi onun yaptırmış olduğu sarayla ilgilidir. Yine Hüsrev'in sahip olduğu hazineler dillere destan olmuştur. Efsanevî kişiliği, tarihi kişiliği silen bu şahsın aynı zaman da çok da trajik bir hayatı vardır.

X. 207/06

şâh-i X. 207/05

X.+ ni 033/03

xıtâ -1- hıta, Türkistan'da ceylanlarıyla meşhur bir bölgenin adı. Eserde “müşk-i xıtâ” kalıp kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Müşk “güzel koku” demektir.

müşk-i x. 109/10

xıtáb -1- güçlü nir duygu veya heyecanı ifade eden nida, hitap, sesleniş.

x. 042/04

xıyábân -2- büyük cadde, iki tarafı ağaç dikili yol, bahçe yolu.

x.+ lâr 075/02, 144/03

xıyânât-1- hainlik, vefasızlık.

x. 018/04

xızmât -13- bir işi beceriş, hizmet, iyilik ediş, vazife.

x. 223/14

x.+ dâ 012/07, 158/04

x.+ gâ 116/08

x.+ idâ 122/02, 264/09

x.+ in 090/14, 223/11, 230/06

x.+ ing 026/01

x.+ ingdâ 144/05, 289/12

x.+ ingni 026/02

xob -7- iyi, güzel kişi, pek.

x. 253/12, 254/14, 269/03

x.+ lâr 020/09, 253/11

x.+ lârdân 253/12

x.+ lıgdâ 253/12

Xocänd -1- Tacikistan'ın kuzey bölgesi Hocand (Leninabad eyaleti) Özbeklerin yerleşim bölgesi olarak kabul edilir. Kuzey, tarım ve sanayi bölgesi olarak ülkenin en gelişmiş yerleri, Hocandlılar diye tanımlanan bölge yönetim kadrosunda, eski komünistler döneminden kalanlar, güneydeki grup bu yüzden, kuzeyi Özbekistan'a yakın bölge olarak karşısına alır. Güneyde yer alan Kulab eyaleti, Kurgan Tepe bölgesinde de, özellikle başkent Duşanbe'de, Özbekleri dağınık olarak görebiliriz.

X. 048/08

xop -7- çok, pek.

x. 030/09, 096/04, 096/09, 164/14, 271/05, 276/06, 287/02

xorsin - -2- iç çekmek.

x.- ib 200/06, 252/03

xubâb -1- su damlacığı, su kabarcığı.

x. 017/04

xud -2- bazen, bazen iyi, bazen kötü, bazen ondan, bazen bundan, şimdi.

x. 056/14, 216/04

xudbin -2- egoist, bencil.

x. 022/13

x.+ lãrgã 023/05

xudd -1- tıpkı, aynen.

x.-i bâl 177/07

xulq -2- yaradılış, huy, karakter.

x. 078/06, 250/03

xumâr -7- Sözcük “**köz-i xumâr**” tamlaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır ve “hafif şaşı bakışlı, uyku mahmurluğundan kurtulamamış” anlamlarına gelir.

dâf-i x. 195/11

köz-i x. 148/05

x.-i bādä-yi vâsli 006/11

x.+ im 006/12

köz-i x.+ im 277/10

köz-i x.+ imsân 215/04

köz-i x.+ ini 148/04

xummâr -2- (bk. xumâr)

x.+ i 028/06

köz-i x.+ imni 198/12

xunâb -1- takatsiz, takati olmayan.

x. 017/01

xunxâr -1- katil, zalim, hunhar.

x. 170/03

xurâfât -2- “hurafe” sözcüğünün çoğulu; hurafeler, dev, peri gibi olağanüstü şeylere itibar eden.

x. 092/05, 158/11

xurräm-6- şad, mutlu, hoşnut. İki dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır fakat yine aynı anlama gelmektedir.

x. 032/02, 051/02, 173/12

x.+ lik 011/09, 125/13

xurşid -8- güneş, afitab, parlaklık, aydınlık.

x. 060/02, 266/03

x.-i cämâling 083/17, 190/11

x.-i Oktyäbr 187/05

x.-i raxşândän 030/06

x.-i raxşânimgä 118/12

x.+ i 270/07

xususân -4- bilhassa, ayrıca, başkaca.

x. 036/05, 200/05, 203/29, 256/09

xuş -27- iyi, makul, dürüst, hoş. Eserde sıklıkla “**xuş keldingiz**” kalıp ifadesi kullanılmıştır. **Xuş kelibsiz/ xuş kel-**, makul olmak, beğenmek anlamlarındadır. Ayrıca misafirin gelişine olan hürmet ifadesi olarak onlara söylenen ibaredir.

x. 012/13, 035/05, 054/11, 060/09, 096/01, 096/02, 096/04, 096/06, 096/08, 096/10, 096/11, 096/12, 096/14, 096/16, 130/13, 161/01, 161/02, 161/04, 161/06, 161/08, 161/10, 161/12, 161/14, 224/05

âvâz-ı x. 003/09

xuşâb -1- suyu ve havası iyi olan yer, parlak, berrak. Ayrıca “elmas, inci gibi şeylerin parlaklığı” anlamı da mevcuttur.

dürr-i x. 042/08

xuşâvâz -2- hoş sesli, sesi hoş olan.

x. 081/07

bülbül-i x.+ ing 144/12

xuşbährä -10- hoş nasipli, nasibi hoş olan.

x. 015/11, 060/10, 084/11, 143/02, 186/02, 230/02, 234/04, 255/04, 262/14,
271/06

xuşdildâr -1- hoş sevgili.

x. 048/09

xuşdimâğ -1- hoş keyif.

x. 035/03

xuşfäsân -1- hoş, görkemli efsane

x.+ män 058/06

xuşgäp -1- hoş söz, muamele.

x. 278/07

xuşhävâ -8- hoş hava, havası güzel olan.

x. 002/08, 086/09, 143/02, 144/01, 150/10, 186/02, 216/01, 234/04

xuşk -1- kuru.

x. 227/08

xuşkälâm -4- iyi yazan, kâtip.

x. 015/09, 031/10, 198/04, 203/14

xuşlähcä -1- şivesi, lehçesi iyi olan, hoş lehçe.

x. 288/10

xuşlaxcä -1-(bk. xuşlahcä)

x. 233/13

xuşmäzä -1- tadı güzel, iyi yiyecek.

x. 083/07

xuřnaĝmä -1- sesi güzel, güzel sesli.

x. 288/10

xuřnävä -2- güzel sesli, sesi güzel olan.

ändälib-i x. 109/14

x.+ lär 125/08

xuřnüsxä -1- iyi nüshalı, nüshası iyi olan.

x. 254/05

xuřqämät -3- boyu-posu gelişkin olan, haşmetli.

x. 032/07, 102/03, 240/04

xuřräng -1- rengi iyi olan, hoşrenkli.

x. 066/10

xuřtär -1- bir kişiyi seven, ona gönül koyan.

x. 074/02

xuřxabär -2- kişiyi memnun eden, iyi haber, müjde.

x. 087/09, 158/02

xuşxân -9- okuyuşu güzel.

x. 081/07, 124/12, 200/14, 264/14, 288/10

x.+ lär 020/03, 144/12, 187/13

x.+ lärim 050/02

xuşxat -2- güzel yazı.

x. 042/04, 236/06

xuřyär -1- uyanık.

x. 276/09

Y

yâ -46- “ya...ya, veya” bağlaçları. Ayrıca “Özbek alfabesinin yedinci harfi” ve “yay” anlamlarına da gelir.

y. 003/10, 008/08, 008/08, 009/06, 017/15, 042/10, 064/02, 066/01, 083/07, 088/14, 107/02, 111/01, 111/02, 111/04, 111/06, 111/08, 111/10, 111/12, 111/14, 135/08, 139/14, 168/08, 189/10, 190/09, 194/02, 238/01, 238/02, 238/04, 253/01, 253/06, 254/10, 257/04, 269/06, 275/09, 279/02

y.+ dir 184/10

y.+lär 189/09

yâd -9- hatırda, akılda tutuş, hatıra, hatır, gönül. Sözcük “et-” veya “äylä-” fiilleriyle birlikte kullanılmıştır ve “hatırlamak, anmak” anlamlarındadır.

y. 032/12, 240/12

y. äyläb 101/11

y. etämiz 089/14

y. etdik 140/12

y. etib 009/10, 036/14, 147/13, 241/08

yägänä -8- tek, bir, yegane.

y. 002/01, 004/07, 084/21, 113/03, 201/05, 215/06, 258/04

dürr-i y. 182/04

yâğ - -5- yağmak, bir yerden boşalmak.

y.- dı 086/04

y.- dırurgä 101/09

y.- ılgäy 254/11

y.- mış 088/14

y.- sa 049/03

yâğ -1- yağ.

y.+ ıgä 110/02

yâğaç -1- ağaç.

y. 127/07

yâk -1- Sözlükte “yâq” şeklinde geçer ve “taraf, yan” anlamı vardır.

y.+ im 103/14

yäkbärä -2- tek bir parçadan meydana gelen, bütün.

y. 221/01, 276/08

yäkdil -2- müttefik, hemfikir.

y. 014/14, 146/03

yäki -6- “gerek, veya, yahut” anlamlarında bağlaç.

y. 086/05, 184/04, 250/02, 250/12, 272/02, 288/03

yäkkä -2- tek, bir. Eserde “**yäkkä yäkkä**” kullanımı mevcuttur ve “tek tek, bir bir” anlamlarına gelir.

y. 272/06

yäksän -1- Eserde “**qıl-**” fiili ile kullanılmıştır ve “yerle bir etmek” anlamına gelir.

y. 089/10

yäksär -3- baştan başa, ansızın.

y. 062/02, 171/14, 239/12

yäktä -1- dengi olmayan, yegane.

y.+ si 268/06

yälängäç -1- kıyafeti olmayan, çıplak, fakir, üstü başı harap olan.

y.+ läрни 051/03

yälğan -12- yalan, doğru olmayan.

y. 078/02, 106/14, 121/03, 135/14, 147/09, 163/12, 211/10, 211/14, 288/04

y.+ i 121/04

y.+ läri 121/03

y.+ ni 121/04

yälğiz -5- yalnız, tek başına.

y. 076/07, 191/02

y.+ im 169/07, 191/01, 191/02

yällä -18- yelle, hafif ve şuh koşuk, aşula.

y. 011/08, 017/14, 028/07, 032/10, 054/06, 097/08, 108/07, 109/13, 115/08, 159/08, 178/09, 182/11, 187/14, 210/07

y.+ lăr 092/07, 207/07

y.+ ngiz 226/07

y.+ si 148/07

yälqâv -2- tembel, iş yapmayan.

y. 111/01, 212/11

yältirâq -2- nur saçıp duran, parlayan.

y. 219/08, 257/06

yâlvâr - -2- yalvarmak, yakarmak.

y.- ib 168/10, 285/13

yämâğ -1- sözlükte “yämâq” şeklinde geçer ve “yama, yırtık bir şeyi yamama” anlamları vardır.

y. 227/12

yâmân -25- iyi olmayan, ahlakı bozuk, yaramaz, yaman, kötü.

y. 004/05, 025/01, 029/04, 046/11, 098/03, 120/07, 122/05, 123/10, 147/01, 149/12, 156/08, 166/11, 224/09, 239/11, 265/14, 275/03, 288/11

y.+ gâ 023/11

y.+ ingmân 147/01

y.+ ini 049/13

y.+ lik 023/12

y.+ mân 147/12, 227/10

y.+ ni 172/09, 227/11

yâmğır -3- yağmur, yağış.

y. 060/06, 086/07

y.+ dek 101/09

yämyäşil -2- yeşil.

y. 148/03, 175/03

yân -17- yan, yön.

y. 044/06, 231/04, 256/06, 271/03, 271/04

y.+ dä 070/08

y.+ gä 183/06

y.+ gän 052/08

y.+ i 234/08

y.+ igä 214/04

y.+ imdä 196/02

y.+ imdäsän 220/02

y.+ ingdä 044/02, 104/14, 111/09

y.+ ingizdä 102/02

yân - -18- alev almak, yanmak, dönmek.

y.- ärmü 091/11

y.- di 044/13, 056/10, 092/09

y.- dirmâq 286/02

y.- gän 021/09

y.- gäy 284/07

y.- gunçä 034/09

y.- ib 020/13, 040/08, 066/11, 217/10, 272/03, 279/01, 282/07, 291/14

y.- mä 034/09

y.- mäsmän 076/11

yänä -26- “yine, tekrar, gene” anlamlarında bağlaç.

y. 003/06, 005/02, 006/14, 024/08, 035/08, 040/09, 049/14, 061/02, 081/05, 113/10, 134/02, 157/07, 157/08, 230/02, 248/01, 255/01, 255/02, 255/04, 255/06, 255/08, 255/10, 255/12, 255/14, 258/08, 287/14

yânbâş -1- yan, yan taraf.

y. 079/10

yândäş - -5- yan yana gelmek, yaklaşmak.

y.- di 114/07, 181/03

y.- mǎngiz 150/13

y.- mǎsin 214/04

y.- sä 046/02

yǎndǎšǎ -1- yan yana.

y.+ dūr 093/11

yǎngi -45- yeni, pırıl pırıl, taze. Bazı dizelerde “+lik” ekini alarak yeni bir kelime oluşturulmuştur ve “yenilik” anlamındadır.

y. 007/14, 012/10, 014/13, 014/13, 018/14, 020/01, 032/14, 086/09, 072/01, 097/04, 143/12, 143/14, 144/02, 151/14, 154/02, 154/12, 154/12, 158/01, 161/07, 161/09, 176/09, 176/10, 176/10, 177/10, 203/36, 212/14, 212/14, 263/01, 263/08, 263/08, 266/06

y.+ lik 018/14, 022/07, 055/05, 212/13, 242/08

y.+ liklär 014/13

y.+ likni 086/10

Yǎngiyer -1- Yangiyer, Özbekistan'da Sirderya ilinde şehir. Şehir 1957 yılında kıraç arazilerin tarıma açılması için yapılan projeler kapsamında Ruslar tarafından kurulmuştur.

Y. 176/09

Yǎngiyol -9- Özbekistan'ın Taşkent ilinde bir şehir.

Y. 176/01, 176/02, 176/04, 176/06, 176/08, 176/09, 176/10, 176/12, 176/14

yǎnglıǵ-4- gibi, benzer.

y. 034/10, 173/12, 198/05, 276/08

yǎngrä - -2- şingırdamak, şingırtısı işitilmek, çınlamak.

y.- sün 026/06

y.- ydi 036/09

yǎngǎq-1- (bk. yǎngǎq)

y. 163/07

yǎngǎq-3- Özbek Türkçesinde “ceviz” demektir. Ayrıca hayatından memnun insan için de bir çuval ceviz benzetmesi kullanılmıştır. (ÖTİL)

y. 025/06, 078/05

y.+ dek 058/11

yäni -10- “yani” bağlacı.

y. 067/12, 118/02, 158/18, 197/02, 207/02, 241/02, 252/02, 259/02, 276/02, 289/02

yäntäğ -4- çölde yetişen uzun ömürlü bir bitki.

y. 154/11

y.+ lăr 045/08, 075/08

y.+ lari 271/08

yäntâq -1- (bk. yäntäğ)

y.+ lar 178/13

yäp -1- “yäp-yäläng” kalıp kullanımı şeklindedir ve “çırıpçıklak, üzerinde hiç ağaç bitmeyen, açık yer” anlamlarındadır.

y.-yäläng çöllärni 072/03

yäpiş - -1- yapışmak, ilişmek.

y.- di 008/05

yäprâğ -3- (bk. yäprâq)

y. 255/08

y.+ ımiz 219/08

y.+ lari 271/10

yäprâq -1- berg, yaprak.

y. 072/03

yâq - -4- yakmak, tutuşturmak.

y. 086/13

y.- dı 096/11

y.- ib 067/03, 075/13

yäqâ -1- yaka.

y.+ sin 043/04

yâqım -16- lezzet. Eserde “+lı” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “lezzetli” anlamına gelmektedir.

y.+ lı 002/12, 026/07, 027/03, 036/09, 061/11, 130/01, 154/09, 179/05, 186/05, 187/14, 213/05, 216/04, 257/06, 278/07, 289/09, 291/07

yâqın -16- arada mesafe az olan, uzak olmayan, yakın. Bir dizede “+lik” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır.

y. 025/02, 076/08, 098/10, 114/08, 116/07, 127/05, 150/13, 213/04, 218/12, 224/03, 236/07, 245/11, 261/08

y.+ ing 157/12

y.+ likdä 239/14

yâqın -1- (bk. yâqın)

y. 127/09

yâqut -1- yakut, çeşitli renkleri olan kıymetli bir taş.

y. 257/04

yâr -1- (bk. yâr)

y.+ im 035/06

yâr -115- yâr, sevgili.

y. 002/06, 002/14, 006/09, 016/04, 024/02, 027/10, 034/08, 040/01, 040/14, 041/07, 046/01, 048/01, 068/12, 069/02, 073/01, 073/04, 074/01, 077/01, 077/02, 080/01, 082/09, 084/07, 087/08, 088/18, 093/13, 095/08, 105/07, 107/02, 108/10, 111/08, 116/06, 117/07, 117/08, 134/01, 141/13, 145/04, 145/05, 151/08, 170/14, 172/13, 173/06, 175/05, 192/01, 193/01, 201/07, 206/13, 208/05, 212/12, 213/04, 216/14, 217/11, 218/12, 222/02, 224/01, 224/03, 224/12, 234/07, 236/07, 246/04, 262/13, 264/05, 265/01, 268/09, 276/01, 276/01, 277/07, 282/01

vâsl-i y. 001/13, 117/09

y.-i iqbâl 155/12

y.+ ä 006/09

y.+ dän 238/13

y.+ i 028/01, 041/07, 053/11, 068/02, 075/09, 108/09, 172/01, 181/11, 224/01, 276/05

y.+ idin 148/11

y.+ im 011/10, 028/01, 034/01, 043/03, 052/01, 076/04, 081/01, 103/01, 198/13, 214/01, 217/01, 224/03, 277/01, 284/02

y.+ imgä 108/10, 224/09, 262/11

y.+ imni 193/11, 198/01, 275/01, 276/03

y.+ imsän 215/06

y.+ in 046/06

y.+ ing 109/13, 158/05, 205/04

y.+ ingiz 102/02

y.+ ini 148/10

y.+ ni 021/08

yâr - -3- bölmek, parçalara ayırmak.

y.- gän 131/05

y.- ib 034/05, 038/09

yärä -1- yara.

y. 253/08

yärä -1- (bk. yärä)

y. 221/04

yäräg -5- hücum veya himaye etmek için kullanılan esbab, silah. “+lık” ve “+sız” ekleri ile türemiş iki sözcük karşımıza çıkmaktadır. **Yäräğlik** “silahlı, **yärägsız** “silahsız” anlamındadır.

y. 067/02

y.+ lär 286/06

y.+ lärni 286/05

y.+ lık 286/05

y.+ sız 286/06

yârân -2- dost, arkadaş, yaren.

y.+ lär 001/01, 225/01

yäräş - -8- yakışmak, yaraşmak.

y.- gän 028/02, 050/08, 058/14, 164/14, 198/06

y.- g y 110/07, 222/09, 285/03

yürüt - -4- vücuda getirmek, kurmak, icat etmek, yaratmak.

y.- di 181/06, 196/04, 196/08, 209/08

y rd m-1- yardım.

y. 099/11

y riŐ - -1- aydınlaşmak.

y.- gün 027/09

y rqır  - -2- nur, ışık saçmak.

y.- b 021/09, 222/08

y ruŐ -3- ışık. İki dizede “+lık” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “ışıklık, aydınlık” anlamlarındadır

y. 047/09

y.+ lık 245/05

y.+ likk  206/05

y s  - -1- üretmek, imal etmek.

y.- bd r 253/04

y Ő -54- genç. Eserde “+lık” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “gençlik” anlamındadır.

y. 012/07, 032/03, 037/11, 060/15, 085/05, 087/03, 089/14, 095/13, 097/13, 098/02, 114/06, 134/07, 139/05, 149/02, 161/04, 171/11, 175/11, 179/11, 203/04, 228/01, 228/09, 230/06, 239/12, 257/09

y.+ i 168/11, 275/08, 291/05

y.+ idin 265/05

y.+ im 021/03, 107/14, 109/03, 120/13, 193/13, 244/01, 265/03

y.+ ingd  162/11

y.+ l r 010/09, 037/05, 212/13, 264/01

y.+ l rg  138/02, 162/03, 222/09

y.+ l ri 126/12

y.+ laring 128/06
y.+ liging 129/12
y.+ ligingdek 128/02
y.+ ligingni 184/07, 259/07
y.+ lik 010/09, 134/13, 150/03, 184/07, 283/09

yäşä - -38- yaşamak, oturmak.

y. 012/03, 012/03, 158/20, 220/11
y.- b 033/06, 087/14, 090/08, 093/14, 123/11, 200/04
y.- ng 096/13, 226/13
y.- r 019/01, 019/02, 045/03, 122/04, 145/07, 145/08, 181/07, 182/10, 186/11, 191/07, 202/03, 204/04, 205/11, 216/07, 226/05, 233/03, 246/12, 273/12, 282/09
y.- rsän 026/09, 127/02
y.- sin 084/25, 224/02, 276/05
y.- ydi 032/01
y.- ylik 256/12

yäşär - -6- yaprak açmak, iyileşmek, güzelleşmek.

y.- äy 277/14
y.- Gä 002/07
y.- gän 238/07
y.- gäymän 009/03
y.- tib 169/10, 255/02

yäşil -3- yeşil, çimen rengi.

y. 039/02, 054/04, 072/03

yäşin -3- yıldırım.

y.+ dän 056/04, 172/03
y.+ din 079/05

yäşirin -1- gizli, başkalarına malum olmayan, saklı.

y. 113/08

yäşirin -2- (bk. yäşirin)

y. 120/03, 141/12

yäşnä - -44- yaprak açmak, çiçeklenmek, güzelleşmek, açılmak.

y.- b 069/06, 142/11, 145/13, 145/14, 180/13, 183/09, 213/08, 234/02, 277/14, 282/07, 284/01

y.- di 084/09, 087/01, 112/09, 144/13, 175/02, 178/14, 203/36, 209/04

y.- dim 011/04, 149/11

y.- gän 007/07, 072/07, 086/01, 094/03, 101/11, 143/01, 143/08, 146/02, 197/08, 198/08, 219/02, 233/09

y.- gäymän 001/11

y.- måqdä 112/10, 257/04

y.- mäş 212/09

y.- tär 130/09

y.- tib 137/01, 169/10, 184/11, 255/08, 267/09

y.- ydi 052/01

yât - -29- uzanmak, yatmak.

y.- ämän 057/06

y.- är 056/07, 239/05

y.- ärmän 244/12

y.- gän 011/11, 063/08, 065/06, 072/05, 178/03, 234/05, 263/05

y.- ib 024/11, 028/10, 157/03

y.- mä 027/07, 212/16

y.- mägäymän 001/10

y.- måq 111/02, 290/03

y.- sä 052/07

y.- ur 038/01, 038/02, 038/04, 038/06, 038/08, 038/10, 038/12, 038/14

y.- ursän 290/02

yât -4- yabancı, yabani.

y. 018/04, 137/05, 144/07, 271/07

yätim -1- yetim, babası ölmüş olan, tek, eşsiz, yalnız.

y. 270/09

yäv -17- düşman.

y. 007/10, 070/11, 099/09, 101/06, 165/01, 228/10, 229/07, 286/01.

y.+ gä 082/05, 229/01, 229/11

y.+ läni 264/07

y.+ ni 089/10, 101/07, 169/11, 199/04, 199/07

yāvġān-1- “**āb-i yāvġān**” ölümsüzlük suyu. (Ayrıca bkz. āb)

āb-i y. 281/06

yāvuz -6- acımasız, amansız, katı yürekli, kötü.

y. 037/03, 098/05, 101/07, 199/07, 239/11, 264/07.

yaxši -66- iyi, güzel, yerinde.

y. 017/13, 016/11, 029/09, 029/10, 030/05, 036/12, 055/14, 091/02, 104/12, 118/14, 122/05, 123/09, 133/09, 147/02, 147/12, 152/01, 172/09, 204/05, 212/05, 213/02, 230/04, 234/08, 236/08, 250/01, 250/08, 250/11, 252/01, 252/02, 254/08, 258/04, 259/09, 261/06, 262/01, 262/02, 262/04, 262/06, 262/08, 262/10, 262/12, 262/14, 274/13

y.+ dir 229/02, 230/12

y.+ gä 023/11

y.+ lär 029/10, 227/03, 283/13

y.+ lărdän 029/04

y.+ lărdek 029/09

y.+ lărgä 116/07, 173/06, 187/01

y.+ lărning 123/09, 123/10

y.+ rāq 136/01, 136/02, 136/04, 136/06, 136/08, 136/10, 136/12, 136/14

y.+ sin 049/13

yây -1- ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç ya da metal çubuk. (TDK) Özbek Türkçesinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

y.+ din 230/10

yâyāv -2- yaya, yürüyen.

y. 149/07, 286/10

yäyrä - -21- kendini özgür hissetmek, hürce eğlenmek, zevk almak, sevinmek.

y. 283/06

y.- b 002/07, 009/03, 060/16, 072/07, 085/09, 127/02, 159/13, 182/10, 219/09,

224/02, 273/12, 276/05, 283/05

y.- di 171/11, 208/01

y.- g y 223/03

y.- Őaylik 256/12

y.- Şib 209/06, 242/10

y.- ydi 084/11

y z - -22- yazmak, yaymak, a mak.

y.-  lm y 203/48

y.-  y 084/27, 208/13

y.- di 177/12, 267/13, 273/08, 287/06

sep y.- di 039/05

y.- dim 013/08, 074/13, 107/14, 115/13, 120/14

y.- ding 289/03

y.- g n 103/14

y.- gurding 133/10

y.-  lur 186/09

y.- ib 048/07

y.- ildi 075/14

y.- ilg n 036/03, 042/04, 194/10

y z -12- yaz mevsimi.

y. 115/02, 159/15, 181/05, 191/08, 219/05, 255/04, 257/07, 273/04

y.+ ing 144/01

y.+ l r 066/10

y.+ ni 181/05

y.+ s  017/02

y z r -3- yazar, yazan, yazıyla uğraşan.

y. 161/12, 163/13

y.+ d  196/10

yüzü -1- yazgı, kader.

y.+ m 133/10

Y zyv n -1- Özbekistan'ın Fergana ilindeki bir ilçesi.

Y. 154/03

ye - -4- bir Şey yemek.

y.- dik 009/12

y.- g y 156/09

y.- m k 225/09

y.- m sm n 058/04

yel -1- yel, esinti.

y.+ i 126/03

yelk  -3- omuz.

y.+ g  286/06

y.+ mg  048/05

y.+ ni 285/06

yengil - -1- yenilmek.

y.- m s 165/12

yengil -2- hafif.

y. 254/07, 269/11

yer -49- yer, toprak. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “bir yere ait olan” anlamındadır. Bir dizede “ iz-” fiili ile birlikte kullanılmıştır ve “secde etmek, iki büklüm olmak” anlamları vardır.

y. 022/01, 038/01, 056/11, 100/06, 121/14, 140/02, 153/07, 219/11, 229/02, 236/03, 236/04, 243/08, 258/04, 256/07, 273/02, 288/16

y.+ d  016/10, 044/08, 079/14, 083/25, 118/05, 118/06, 139/06, 158/08, 183/07, 188/09, 200/01, 203/31, 234/07, 255/13, 274/09

y.+ d n 070/11

y.+ d y  079/01

y.+ g  038/06, 055/07, 068/13, 176/13, 235/07, 247/08, 281/13, 286/12, 287/09

y.+ i 216/02, 258/03

y.+ l r 002/03, 234/08

y.+ l rin 063/07

y.+ li 135/09

y.+ ni 038/09

yeryüzi -1- yeryüzü, kara parçası, tabiat.

y.+ n 071/13

yet - -38- varmak, yetmek, erişmek.

y.- äkör 277/11

y.- ålgän 081/09

y.- ålmäyin 079/13

y.- är 132/09, 183/12, 248/02

y.- ärgä 235/10

y.- ärmän 057/09

y.- ärmiz 245/05

y.- ärmü 201/06

y.- di 011/05, 149/02, 176/13, 271/01

y.- gän 048/13, 054/06

y.- güdek 080/10, 159/09

y.- günçä 138/03

y.- ib 075/05, 164/11, 173/08, 185/07, 215/11, 252/07

y.- ildi 002/03

y.- ilgän 028/12, 040/01, 146/11

y.- kürmägäy 174/14

y.- mägän 103/14

y.- mägäy 014/10

y.- måğı 088/10

y.- måğing 261/14

y.- sä 049/01, 059/11, 203/23

y.- imçä 228/13

yetäklä - -2- yardım etmek, yardımlaşmak.

y.- b 187/03

y.- r 029/09

yetimpärvär -1- yetimi seven, yetime sahip çıkan.

y.+ liging 202/09

yetiş - -4- yetişmek, erişmek.

y.- di 053/01, 064/01, 114/05

y.- tırgän 098/09

yetkür - -7- yetirmek, ulaştırmak.

y. 118/01

y.- di 026/12, 149/10

y.- ding 202/08

y.- gän 029/07

y.- gäy 173/07

y.- güci 003/12

y.- ib 169/02

yetmiş -1- yetmiş, altmış dokuzdan sonra gelen sayı.

y. 226/13

yetti -2- yedi, altıdan sonra gelen sayı.

y. 086/04, 236/09

yetük -3- olgun, yetişmiş.

y. 015/10, 053/02, 114/05

yığ - -4- toplamak.

y.- ildi 020/03

y.- ılgän 062/03, 132/12

y.- ilmiş 075/15

yıgın -1- toplantı.

y.+ lărdä 058/03

yığlä - -14- ağlamak, gözyaşı dökmek.

y.- b 008/09, 104/05, 200/11, 225/14, 252/03, 275/07

y.- di 203/08

y.- dim 200/08
y.- mäy 126/13
y.- måq 225/06
y.- mäymü 107/08
y.- säm 168/15
y.- şdi 052/02
y.- tsä 064/07

yıl -20- yıl, sene. Bir dizede “+lık” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “bir yıl için” kullanıla ifadedir.

y. 036/14, 086/03, 160/02, 161/07, 226/13, 241/11, 249/01, 249/02
y.+ dä 256/11
y.+ gidän 249/01
y.+ ın 226/13
y.+ lär 012/03, 015/08, 092/01, 183/12, 187/07, 196/14, 256/07, 282/09
y.+ lıkning 236/09

yıq - -1- yıkmak, düşürmek.
y.- ılib 195/09

yigit -17- delikanlı, genç, yiğit. “+lık” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “gençlik, delikanlılık, yiğitlik” anlamlarındadır.

y. 091/11
y.+ gä 101/04
y.+ lär 039/10, 053/01, 053/02, 053/04, 053/06, 053/08, 053/10, 053/12, 053/14,
236/07, 247/13
y.+ lărdä 286/05
y.+ lărkim 066/14
y.+ lik 270/01
y.+ likni 169/04

yol -104- yol, rota.

y. 013/11, 014/08, 021/06, 033/01, 038/09, 040/12, 052/10, 052/11, 054/09,
067/13, 074/04, 077/05, 088/08, 088/13, 092/06, 102/08, 103/12, 107/03,
113/05, 114/07, 114/11, 126/08, 127/08, 129/11, 136/10, 144/04, 149/03,
151/10, 163/09, 163/11, 168/16, 173/07, 180/01, 180/02, 180/04, 180/05,
180/06, 180/08, 180/10, 180/12, 180/14, 183/11, 184/09, 185/03, 187/03,
192/03, 196/05, 201/11, 203/21, 203/33, 214/05, 217/11, 223/09, 229/09,

236/01, 236/12, 248/05, 269/11, 269/12
y.+ dä 046/11, 079/06, 093/09, 123/05, 129/07, 138/04, 224/12, 247/05
y.+ dän 001/10, 128/09, 128/09, 250/07
y.+ gä 029/09, 041/12, 098/03, 121/01, 132/02, 136/11, 218/06, 287/04
y.+ i 080/06, 113/11
y.+ idä 008/09, 193/03, 198/11215/13
y.+ igä 011/12
y.+ imdä 199/10
y.+ ing 157/06
y.+ ingdä 013/07, 024/06, 1061/03, 06/05, 126/10, 174/11, 191/03, 237/10,
243/04, 290/14
y.+ ingizdä 102/12
y.+ lärgä 025/01
y.+ mä 144/04
y.+ ni 180/07

yolbaşçı -3- yoldaş, lider, öncü.

y. 073/14
y.+ miz 170/05, 219/14

yoldaş -11- yoldaş, yolda veya seferde bir olanlar.

y. 018/07, 065/07, 098/01, 114/02, 170/14, 205/03
y.+ i 088/05, 181/13
y.+ im 149/04
y.+ lärgä 138/04
y.+ sän 236/11

yoliq - -2- rastlamak.

y.- mäs 123/14
y.- sa 259/06

yollä - -1- yollamak, yol göstermek.

y.- nmä 206/11

yolmä -3-“Yolmä-yol” kalıp kullanışı karşımıza çıkar ve “yol yol, zaman zaman, bazen” anlamlarındadır.

y.-yol 088/06, 200/14, 285/05

yoq -82-

y. 004/06, 019/09, 025/07, 032/02, 032/10, 033/13, 044/05, 045/02, 047/13, 048/09, 058/02, 058/12, 075/01, 078/03, 080/05, 083/26, 091/06, 111/04, 111/10, 122/03, 134/01, 134/02, 134/04, 134/06, 134/08, 134/10, 134/11, 134/12, 134/14, 135/01, 135/02, 135/04, 135/06, 135/08, 135/10, 135/12, 135/14, 139/01, 139/02, 139/04, 139/06, 139/08, 139/10, 139/12, 139/14, 139/16, 139/18, 139/20, 140/08, 142/13, 156/07, 165/03, 184/03, 184/14, 190/09, 193/01, 225/09, 228/08, 247/16, 252/10, 254/0, 265/07, 268/06, 276/10, 277/06, 281/03, 281/05, 283/07

y.+ dır 067/07, 188/12, 192/13, 203/08

y.+ dur 201/07, 225/12, 253/05

y.+ ıdän 260/14

y.+ likdän 134/11

y.+ mu 225/02

y.+ sä 023/10, 158/10, 229/12, 288/04

yoqât - -1- yok etmek.

y.- gäy 104/08

yoqla - -6- hal ve hatır sormak, uğramak, sormak, yoklamak.

y.- b 009/01, 011/06, 074/10, 290/13

y.- gin 044/11

y.- mä 227/11

yu -16- aynı anlamdaki sözcüklerin anlamlarındaki zıtlıkları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç.

y. 006/02, 006/08, 016/13, 017/14, 024/08, 025/07, 027/01, 028/02, 028/12, 053/12, 056/10, 060/01, 076/04, 125/04, 138/08, 197/12

yubâr - -3- göndermek, bir şeyi veya kişiyi bir yere yollamak.

y.- gäy 036/14

y.- mâq 135/08

y.- miş 009/01

yulduz -10- yıldız. Çoğu zaman parlaklığıyla ele alınır. Uykusuz kişilerin yıldız sayması, güneş gelince kayboluşları vs. yıldızla birlikte anlatılmıştır. (ADŞS)

y. 094/03, 178/10, 209/03, 241/12, 272/08

y.+ i 236/04

y.+ im 087/04, 191/10

y.+ inggä 191/10

y.+ lär 265/06

yum - -4- yummak. Eserde “**yum-**” fiili ile ve “**köz açib yumginçä**” kalıp kullanışı karşımıza çıkmaktadır. **Köz yum-** “ölmek”, **köz açib yumginçä** “bir anda” anlamındadır.

y.- di 203/02, 206/10

y.- ib 291/11

köz y.- ib 044/07

yumşä - -1- yumuşamak, yumuşak hâle gelmek.

y.- tib 137/13

yupqa -1- ince, nazik.

y. 254/05

yuqâri -1- bir şeyin en üst tarafı, tepesi. Eserde “bir şeyden veya bir kişiden daha üstün, öte” anlamı kullanılmıştır.

y. 137/04

yuqumli -1- bulaşıcı, bulaşan.

y. 139/13

yurt -6- halkın yaşadığı yer, toprak, memleket, vatan, il.

y.+ i 181/11

y.+ igä 227/10

y.+ im 099/02, 169/03, 199/02

y.+ in 291/08

yut - -2- yutmak.

y.- ib 166/11, 174/11

yutqız - -1- yenilmek.

y.- di 286/11

yutuq -4- zafer.

y. 286/11

y.+ dän 258/10

y.+ lar 012/10, 014/01

yuv - -3- yıkamak.

y.- ålmäs 265/03

y.- gil 278/01

y.- ib 060/06

yü -43- (bkz. yu)

y. 008/01, 013/02, 019/05, 028/08, 039/06, 049/11, 058/08, 079/14, 081/07, 083/19, 086/04, 089/08, 101/12, 120/11, 120/12, 133/02, 137/08, 148/06, 157/07, 159/15, 181/09, 182/02, 186/09, 187/14, 193/08, 204/03, 210/03, 214/13, 218/01, 219/06, 236/06, 246/08, 251/09, 260/06, 264/12, 265/12, 274/09, 277/07, 277/09, 279/12, 284/11, 288/10

yügir - -1- (bk. yügür-)

y.- dim 162/09

yügirdäk -1- “yügürdäk” hizmetçi, hizmetkâr.

y. 230/09

yügür - -4- koşmak.

y. 034/01

y.- di 105/05

y.- tiräy 251/05

y.- tirmâqda 078/08

yük -1- yük.

y. 111/11

yüksäk -2- yüksek.

y. 012/09, 045/06

yüksäl - -6- yükselmek, gelişmek.

y.- gän 159/04
y.- ib 068/04, 204/04, 231/06
y.- maq 014/09
y.- maqdadir 099/06

yür - -69- yürümek.

y.- är 033/08, 111/01, 196/11, 204/12, 251/08
y.- ärdim 200/04
y.- di 105/05
y.- dik 170/08
y.- dim 149/07, 271/11
y.- gän 271/11, 286/02
y.- gändä 142/10, 262/04
y.- gäningdän 285/04
y.- gänlär 150/01
y.- gäy 058/08, 204/08
y.- gim 044/06, 271/11
y.- ib 015/11, 070/11, 079/10, 088/10, 260/04
y.- ing 150/01, 165/01, 165/02, 165/04, 165/06, 165/08, 165/10, 165/12
y.- mä 038/11, 156/13, 259/06
y.- mägil 204/14, 261/09
y.- mağım 057/01
y.- mağingdir 128/03
y.- maqnı 259/11
y.- mäy 136/12
y.- sä 018/06, 018/11, 038/06, 046/11, 077/09, 108/05, 121/01, 123/05, 127/08,
128/09, 136/11, 148/07, 148/08, 203/21, 214/11, 218/09, 240/04
y.- sälär 043/05
y.- säm 104/11, 164/07
y.- säng 005/07, 129/01
y.- ürdi 252/05
y.- ürdim 104/05
y.- ürding 158/07
y.- ürgän 234/02
y.- ürgänlär 046/05

yüräg -5- (bk. yüräk)

y.+ im 093/14, 113/06

y.+ in 113/12

y.+ ing 157/13

y.+ ingdägi 157/02

yüräk -44- yürek, kalp. Bazı dizelerde “**oynä-**” fiili ile kullanılmıştır. **Yüräk oynä-** “yüreği hızlı çarpmak” anlamındadır.

y. 012/12, 044/03, 045/02, 090/06, 091/08, 145/05, 145/06, 166/12, 172/05, 191/03, 192/02, 202/10, 203/03, 222/09

y.+ dä 046/05, 047/14, 068/07, 075/04, 099/10, 100/12, 101/05, 115/11, 116/08, 122/06, 126/14, 132/08, 136/03, 150/14, 165/08, 179/02, 180/01, 194/09, 197/05, 215/12, 220/14, 244/03, 287/11

y.+ kä 237/11

y.+ lärdä 151/11

y.+ läрни 083/21

y.+ ni 078/12, 139/08, 221/04

y.+ ning 064/13

yürgiz - -2- yürütme.

y.- dilär 263/05

y.- ib 137/09

yüz -93- yüz, çehre, sima, doksan dokuzdan sonra gelen sayı. Bazı dizelerde “**âç-**” fiili ile kullanılmıştır. **Yüz âç-** “yüzünü göstermek, yüzünden örtüyü kaldırmak” anlamlarındadır.

y. 006/03, 021/01, 023/11, 028/13, 043/07, 043/08, 043/09, 043/11, 044/10, 047/09, 063/01, 066/01, 071/05, 073/12, 075/12, 079/08, 086/03, 088/14, 114/09, 136/05, 160/02, 162/09, 176/11, 179/10, 208/12, 217/10, 241/11, 241/12, 251/03, 251/07, 262/03, 281/11, 282/14, 290/10

y.-i ey 201/01

y. âçdi 039/01

y. âçıb 027/03

y.+ çilär 273/03

y.+ dä 141/04, 182/06

y.+ dän 097/10, 249/11, 273/03

y. etib 035/06

y.+ g  026/05, 042/03, 257/11
y.+ i 113/14, 171/14, 174/07
y.+ id  219/11
y.+ id n 243/08
y.+ idek 066/11
y.+ idin 001/12, 240/09
y.+ ig  113/07
y.+ im 191/06
y.+ imni 008/07
y.+ ing 061/01, 061/05, 109/07, 162/13, 174/02, 191/05, 191/06, 197/07, 202/13
y.+ ingd  237/03
y.+ ingd n 024/09
y.+ ingdek 106/04
y.+ ingg  044/07, 119/07, 237/12
y.+ ingni 024/12, 106/11, 253/07
y.+ ining 113/08
y.+ l r 151/04
y.+ l ri 053/04, 087/03, 097/07, 186/11
y.+ l rid  063/06
y.+ l rid n 011/03
y.+ l ring 013/06
y.+ l ringg  144/09
y.+ l rining 062/09
y.+ l rni 034/04, 160/17, 176/11, 249/11
y.+ ni 266/07
y. qılışib 097/07

y z - -1- s zme, y zme, s z lme, yürüme.

y.- s l r 028/10

y zl n - -3- bir Şeye veya birine yüzünü g sterme, bakma, onun tarafına d nme.

y.- di 178/08

y.- g y 200/13

y.- m sin 135/13

Z

zābān -11- dil, lisan.

z. 085/04, 123/14, 158/13, 268/07

z.+ im 203/46, 243/12

zıkr-i z.+ im 167/07, 167/08

z.+ ingmān 147/06

z.+ mān 058/02

z.+ sān 205/06

zābārdāst -2- güçlü, mahir, eli üstün.

z. 036/01, 291/03

zāfār -22- zafer, yutuk, muvaffakiyet. İki dizede “tāp-” fiili ile kullanılmıştır ve “muvaffakiyete erişmek, kazanmak” anlamlarındadır.

z. 007/13, 056/06, 068/02, 082/09, 089/09, 092/06, 105/07, 155/12, 158/01, 161/06, 162/01, 169/13, 177/11, 181/13, 185/01, 205/04, 242/02, 246/04, 258/10, 289/04

cilāvdār-i z. 203/22

z.+ ing 083/28

zāfārdār -3- zafere erişen, zafer kazanan, başarılı.

z. 073/09, 084/04

z.+ im 166/01

zāğ -3- karga.

z. 099/08, 229/03

z.+ lār 075/07

zāğān -2- çaylak, atmacagiller familyasından gündüz yırtıcı kuşları takımından olan bir tür kuş.

z.+ lār 229/03

z.+ larning 099/08

zāhir -2- görünen, âşık olan, açık, belli.

z. 185/04

z.+ dā 227/01

zähm -1- yara, ceriha.

z.+ idir 142/07

zähmätkäş -1- cefakeş, emekçi, zahmen çeken, emek veren.

z. 203/13

zähr -5- zehir. Bir dizede “sâç-” fiili ile kullanılmıştır ve “gazap saçmak, gazap vermek” anlamlarındadır.

z. 018/02, 018/03, 261/07

z.-i qâtil 139/20

z.+ ini 139/07

zâkir -1- zikreden, zikredici.

z. 225/10

zâl -2- salon.

z. 279/03, 287/13

zâlim -4- zalim, zulmeden.

z. 126/09

z.+ lâr 153/04, 170/03

z.+ ni 193/01

zâm -2- artma, katlama, ekleme. Şair, eserde “kat” anlamında kullanmıştır.

z. 082/06

zâmân -39- zaman, devir, vakit.

z. 004/07, 012/10, 016/03, 018/13, 036/07, 047/12, 056/02, 075/09, 109/03, 110/11, 111/13, 123/08, 134/06, 139/14, 149/07, 168/05, 177/10, 188/04, 194/14, 207/11, 221/11, 241/14, 268/03, 270/03

âhl-i z. 156/04

dânâ-i z. 181/02

hâkim-i z. 008/07

maqbûl-i z. 194/12

z.+ dâ 090/08

dâna-yi z.+ dândür 037/01
z.+ im 203/36
z.+ ing 129/01
z.+ lâr 100/11, 158/20, 161/12
z.+ lâr 056/11
z.+ lârkim 121/11
z.+ li 125/04
dâna-yi z.+ män 058/01

zâmânâ-9- şimdiki zaman, vakit.

z. 007/03, 068/08, 114/01, 182/10, 258/01
fârzânâ-yi z. 160/03
şâir-i z. 162/01
z.+ mgâ 075/05
z.+ miz 182/09

zâmin -2- yer, toprak.

z. 203/10
z.+ i 254/07

zâncir -1- zincir, art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi.

z.+ i 099/13

zâng -3- pas.

z. 071/01, 071/06, 204/09

zângâr -1- bakır pası türünden göztaş. Eserde “**câmâ-i zângâr**” kalıp kullanımı vardır ve “paslı elbise” anlamındadır.

câmâ-i z. 060/07

zânglâ - -1- pas ile kaplamak, pas basmak.

z.- ngân 020/12

zâr -19- altın.

z. 029/12, 056/10, 059/05, 059/06, 065/05, 094/02, 097/02, 137/02, 158/06, 177/02, 235/04, 272/12

misl-i z. 068/14, 110/08
z.+ gä 045/12, 099/04, 219/04
z.+ ing 083/11
z.+ rin 244/10

zâr -18- figan, inilti, hasretli ağlayış, inleyen, sesli ağlayan.
z. 074/04, 157/03, 177/03, 207/03, 224/07, 224/08, 225/14, 232/08, 283/02,
288/02, 290/01
z.+ im 277/08, 284/06
âhvâl-i z.+ imdân 034/06
Surât-i âhvâl-i z.+ imdân 107/06
z.+ imsân 215/10
z.+ ingiz 102/08

zârâr -8- zarar, ziyan. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “maddi zarar getiren, faydasız, ziyanlı” anlamlarındadır.
z. 049/08, 158/20, 250/14
z.+ dür 029/03
z.+ li 025/12
z.+ ni 025/11, 111/07, 129/05

zârb -3- güçlü vuruş, darp.
z. 089/10, 132/06, 229/11

zârbâ -2- darbe. Bir dizede “+li” eki ile türemiş bir sözcük karşımıza çıkmaktadır ve “darbeli, darbe görmüş” anlamlarındadır.
z.+ li 082/06
z.+ mizdân 165/02

zârgâr -3- kuyumcu, altın işleyen.
z. 059/05, 094/02, 131/06

zârhâl -4- bronz renkteki boyalı ip ile işlenen veya yazılan, nakış.
z. 073/10, 100/03, 171/07, 254/03

zârif -4- gayet akıllı, gayet güzel, nazik.
z. 015/09, 080/03, 130/11, 233/11

- zärrä** -18- maddelerin gözle görülen en küçük parçası, zerre.
z. 007/12, 045/02, 072/14, 086/05, 151/11, 189/08, 201/07, 211/10, 228/08, 229/09, 247/16, 250/09
z.+ çä 135/14, 136/03, 144/09, 188/12, 226/04, 245/08
- zarur** -1- bir ihtiyaç veya iş için gerek olan, gerekli.
z. 115/04
- zât** -6- kendi, zat. Sıfatları olan bir varlıktır. Sıfat, zattan zahir olan çeşitli şeylerdir.
Zât-ı pāk, “kişiliği, varlığı güzel olan” anlamındadır.
z.-i pākidä 192/13
z.-i pāking 152/04
z.+ idä 001/06, 122/05, 240/06
z.+ ingdä 168/09
- zäväd** -5- fabrika, zanaat atölyesi.
z. 084/15, 089/04, 140/04
z.+ lärdä 094/11
z.+ lärgä 249/09
- zävq** -47- zevk, hoşça giden hâl, haz, şevk, keyfiyet.
z. 013/03, 015/01, 019/13, 020/08, 025/04, 028/14, 040/03, 042/11, 046/13, 054/01, 070/03, 084/11, 092/14, 100/12, 101/12, 144/06, 171/14, 182/06, 209/11, 210/06, 222/10, 252/08, 279/04
qaträ-i z. 074/07
z.-ı muhabbät 023/13
z.-ı säfä 241/09
z.+ ı 094/10, 097/13, 109/11, 184/14, 218/10, 236/02, 268/09, 273/08, 287/06
z.+ ıdän 080/05, 214/07, 217/09
z.+ ım 009/03, 011/10, 019/13, 032/13, 035/09, 164/09, 213/07, 271/12
z.+ ın 117/09
- zeb** -5- süs, ziynet, güzellik.
z. 090/09, 094/06, 137/12, 231/05
z.-i gülşän 194/02

- zebâ** -15- gayet güzel, berna, gelişkin.
z. 004/08, 039/02, 081/03, 083/11, 096/04, 142/01, 209/06, 210/03, 249/01,
253/03, 257/02, 268/13
dilbâr-i z. 244/05
qadd-i z. 189/01
qâmât-i z. 248/01
- zehi** -1- “şu” veya “bu” anlamında işaret sıfatı veya zamiri.
z. 081/07
- zehn** -1- anlama, bilme, hatırlama kuvveti, zihin, dimağ.
z.+ ingni 047/03
- zer** -1- sazın en ince teli.
z. 064/09
- zevâr** -3- süs püs, kıymet eşyası.
z. 094/06, 137/12, 171/02
- zıkr** -7- söyleyiş, dile alış, anma, hatırlama. Sözcük “et-” ve “äylä-” fiilleri ile kullanılmıştır; “anmak, dile getirmek” anlamlarına gelmektedir.
z.-i zâbânim 167/07, 167/08
z. äyläsâm 136/05
z. etgây 203/46
z.+ i 220/09
z.+ ing 243/12, 261/06
- zilâl** -6- nihayet derecede saf, şeffaf, saflık.
z. 175/08, 178/02
misl-i z. 177/07
z.+ ing 119/11
z.+ ingdür 119/12
z.+ inggä 042/11
- zinhâr** -9- sakın ola, kesinlikle, asla, hiçbir zaman.
z. 038/13, 069/09, 106/09, 108/06, 123/13, 129/09, 199/05, 204/10

zinnät -1- (bk. ziynät)

z. 137/12

zirâät -3- tarım, çiftçilik, ekincilik.

z. 037/10, 183/15, 185/06

ziyâ -13- ışık, parlaklık, aydınlık, nur.

z. 001/12, 002/10, 009/08, 061/04, 095/04, 186/06, 192/12, 216/06, 254/02, 274/02

z.+ ni 013/12, 240/09

z.+ si 113/08

ziyâdâ -1- fazla.

z. 032/11

ziyâfât -2- tantanalı büyük misafirlilik, misafire yedirip içirme.

z. 255/11

z.+ lâr 161/03

ziyân -2- zarar, hasar, kayıp.

z. 188/10

z.+ ing 129/04

ziyârât -1- bir kimseyi görmeye gitmek, ziyaret.

z.+ gâ 252/12

ziynät -22- güzellik ve süs için kullanılan eşya, süz, bezek, güzellik ve görkem veren şey.

z. 075/02, 090/09, 110/07, 142/02, 143/07, 144/03, 148/11, 148/12, 160/06, 171/02, 184/11, 190/10, 198/05, 257/07, 258/05, 267/13

z.-i hüsn 167/04

z.-i hüsn-ü cämâl 167/03

z.+ i 085/06, 138/11

z.+ ing 202/09

z.+ lâr 234/03

ziynätlä - -1- süslemek, süs veya nakışlar ile bezemek.

z.- nib 260/02

zor -41- güç, kuvvet, çetinlik, zorluk.

z. 014/03, 022/04, 029/07, 039/13, 047/15, 056/09, 059/01, 067/14, 070/04, 070/14, 071/01, 073/02, 075/05, 080/02, 090/12, 092/13, 094/12, 097/11, 098/06, 100/08, 122/14, 132/07, 135/12, 137/03, 138/11, 149/09, 154/04, 160/13, 170/06, 178/02, 180/01, 181/08, 199/11, 228/01, 231/07, 234/13, 235/04, 239/04, 267/14, 284/07

zulm -4- zulüm, haksızlık, eziyet, işkence.

z. 007/03, 007/11, 032/10, 239/08

zulmät -2- cehalet, karanlık, sıkıntı, zulmet.

z. 152/13

z.+ idä 270/03

Zührâ -1- “**Tâhir ile Zührâ**” Türk halk hikâyesi. Türk kaynaklı olması bakımından Türk halk hikâye geleneği içinde ayrı bir yeri olan Tâhir ile Zühre, Orta Asya’dan Balkanlar’a kadar bütün Türk boyları ve Türklerle yakın münasebetleri olan Arnavutlar’dan Ermeniler’e kadar çeşitli milletler arasında tercüme ya da adaptasyon yoluyla yayılmış ve büyük ilgi görmüştür. (Ayrıca bk. Tâhir)

Z. 007/01

zülâl -1- saf, berrak, tatlı, hafif, güzel, soğuk su.

z.-i âb-i häyvânimgä 118/04

zülâf -4- yüzün iki yanından sarkan saç lülesi, kakül.

z.-i tuzâğımı 008/03

z.+ in 052/06

z.+ ing 074/02, 109/09

zümrad -1- açık yeşil renkte kıymetli bir taş, zümrüt.

z.+ gün 072/03

Tr dil oranı : % 100

Toplam Kelime Sayısı : 27570

Toplam Madde Başı Sayısı : 2983

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.BULGULAR VE AÇIKLAMALAR

Bu çalışma *tematik indeks* olarak hazırlanmıştır. Kavram alanı çok geniş olduğundan ve ortak anlam taşıyan sözcüklerin sınıflandırma karışıklığını ortadan kaldırmak amaçlandığından sözcükler, alfabetik sıraya göre sınıflandırılmıştır. Örneğin;

1. Metinde geçen *şehnaz* sözcüğü hem “Özbeklerde dokunan bir kumaş türü” hem de “Türk müziğinde bir makam” anlamlarına sahiptir.

“Qılsä xırgâyi biri, ätläs toqıb gülyâr oqıb / Mâki birlä cor etib qılgây biri şahnâzlär.”

2. *Legkevay* sözcüğü “hafif” ve *pabeda* sözcüğü “zafer” anlamına sahipken metinde bir tamlama oluşturarak “insan taşıyan araç” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca *pabeda* sözcüğü metinde “bir araba markası”nı karşılamaktadır:

“Köp zämân yürdim yäyâv tâ ävc âlib ilmü fânim / Legkävây “Pâbedä” boldi emdi izvâşim mening”

3. *Ayak* sözcüğü metinde hem “insana ait bir organ” hem de “kadeh” anlamlarında kullanılmıştır.

“Här lähzä mening könglim yâr istäru bâğ istär / Yâr ilgidä bâğ içrä mäy tolgän äyâğ istär.” (kadeh anlamında)

“Äyländi tez göyâ uçib, yergä tegib, tegmäy äyâğ / Bilmäm kâbütar çarx urib qılgändä pârvâz oynädi.” (ayak anlamında)

4. *Quş* sözcüğü “yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı” anlamındadır. Fakat bir dizede *polât* quş kullanımı mevcuttur ve “uçak” anlamında kullanılmıştır.

“Polat quş oynätib uçqur hävâ bilän bârämiz.” (uçak anlamında)

“Pârvâz ilä kökkä uçsä quşlär.” (kuş anlamında)

Bir sözlük niteliğinde olan bu çalışmada sözcükler bağlamdan hareketle çeşitli kaynaklar da taranarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bir dönemde belirli bir anlam için kullanılan bir sözcük sonraki dönemde aynı anlamda kullanılmayabilmektedir ve yeni

anlamlar kazanabilmektedir. Bu tarz sözcüklerde bağlamdan yola çıkılarak sözcüklerin kazandıkları yeni anlamlar da ifade edilmiştir. Hazırladığımız bu tematik dizin bu bakımdan edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir.

Özbek şairi Mevlana Habibiy, zengin bir sözcük dağarcığına sahiptir ve Türkçeyi başarılı bir şekilde kullanmıştır. *Devân*'da Türkçe ve Özbekçe sözcüklerin yanında Arapça, Farsça, Rusça ve İtalyanca gibi dillerden de sözcük örnekleri görmek mümkündür. Bunun yanında zenginliğin bir ifadesi olarak da eş anlamlı sözcüklerin oldukça fazla olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin *gönül-dil, er-asker-sipah-leşker, ekmek-nan-kömeç, yemek-aş, sagar-kadeh-ayak-sehba, gülistan-gülbağ-gülşen, telbe-divane, sebz-çemen* gibi sözcükler bir arada kullanılmıştır.

İncelenen 291 gazelde çoğunlukla sıfatlar ve soyut kavramlarla ilgili sözcükler kullanılmıştır. Ayrıca bazı gazelerde döneme damgasını vurmuş şairlere atıfta bulunulmuştur. Dönemin siyasi özellikleri de şiirde çok fazla yer bulmamıştır. Tespit edilen bazı sözcükler şu şekildedir:

- 1. Askerî terimlerle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äslähä, cäbhä, cäng, cängciler, cänggâh, läşkär, märşäl, pistirmä, piyädä, qomondon, sipâh, şahid, şämşir, yärâğ.
- 2. Beşeri bilimlerde şu sözcüklere yer verilmiştir:** Ädäbiyät, bilim, fälsäfä, sän'at.
- 3. Bitkilerle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Ärguvân, aq âltın, bağ, bärğ, bostân, çämän, çeçäk, çigit, dän, däraxt, ekin, ekinzâr, eräm, gül, güldästä, gülğünçä, gülxänä, gülistân, gülşän, gülzâr, ğaräm, ğumay, ğunçä, xırman, ildiz, lälä, läläzâr, mämıq, mäysä, mehriğiya, näbät, nargis, nihäl, ormân, ot, örik, ösimlik, pahtä, pahtäzâr, pistä, reyhân, sänävbär, säbärgä, säbz, säbzä, särv, sünbül, şänä, şora, şumğıyä, tâtım, tikän, xas, yäğaç, yäntâğ, yäprâq.
- 4. Edat ve bağlaç görevli bazı sözcükler şu şekildedir:** Äğär, äfzä, ähir, bilä, bilän, birlä, birlän, çü, çün, çünki, emäs, ersä, esä, gâh, gâhi, gäh, gähi, gärçi, ger, häm, hättä, i, içrä, ilä, kâbi, kezä, ku, lä, lek, lekin, mäbädä, mäğär, mäğäräm, misäl, mu, munçä, mü, nä, oşäl, öz, u, uşbu, ü, yü, vü, yä, yäki, yänä, yäni, ye vb...
- 5. Edebî eserlere örnek olarak şunlara yer verilmiştir:** Häft, Läylä vü Mäcnun Mäsnavisi, Mezänulävzân.

- 6. Edebî kavramlarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** äskiyâ, âşîq, bâb, barmâq, bâzm, câm, cânânnâmâ, cümlä, dâstân, devân, ädäbiyât, äskiyä, âş'âr, fâsl, fâsânâ, gâp, ğazâl, ğazâlhân, hâmäl burçî, işq, kânvert, kâsâ, kinâyä, küy, küylâvçî, läpär, maqâl, maqâlâ, mäsäl, mâzmun, mäst-i äläst, mäy, mäyxânâ, minbär, muhabbetnâme, mutrib, nâmâ, nâzm, nesr, nüktedân, pervane, peymâne, pesä, pir-i muġân, qasîdä, qoşîq, rämz, risälâ, român, ruqa, işaret, saġar, sahne, sâki, sihr, sohbət, şerh, şe'r, şiiiryat, toy, toyhane, xat, xıtâb, yelle.
- 7. Eġitimle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Aql, bilim, dârilfünun, dâftär, dârs, dâstüirilämäl, dâvâ, fân, ilm, imtihân, kitâb, mäârif, mäktâb, mäktâbdâş, mühr, normä, qâġâz, qalâm, räqam, säfhä, sâhifä, tähsil, ürfân.
- 8. Eşyalarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äküçnik, ärqâq, äsâ, äsnâm, ätläs, äinâ, baxmäl, bäläs, bältä, bänâräs, belbâġ, beqasäm, cämâ, cämâ-i zängâr, cävhar, cihaz, cilâ, cul, cücünkä, çänâq, çäk, çâpân, çâpîq, çärâġ, çevâr, dâstâr, dâstġâh, dâsturxân, dürdânâ, etäk, fäs, fävvarä, gilâm, xancer, hırqâ, hicâb, incü, ip, ipäk, käfän, kälid, kämänd, kämär, kâstyum, ketmân, kösâv, közġü, kürrä, lävh, libäs, mâki, mäkiç, mänqal, maş'al, mätâ, metin, minbär, mumiyâ, munçâq, müşk-i xıtâ, nâfä, niqâb, nişân, oq, ordän, pärqu, pâyändâz, päykân, pärdä, pärdâz, pärqu, qâp, qâpu, qâzân, säyâbân, säp, şâhi, şahnâz, şim, tâc, tâle, täntä, tärâġ, nâfä-i Tâtâr, täntä, tärâq, täyâġ, tärâzü, tiġ, tumâr, totiya, ürgän, xaltä, xancär, xırgâ, yây, zäncir, ziynät.
- 9. Gıdalarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äb-ı häyvân, älmä, âş, bâdä, behi, çây, dänä, gülâb, ġızâ, hälvä, kömäç, limü, maġz, mäy, mevä, nân, nâr, örik, sähbâ, suv, süt, şâhd, şakkär, şärbät, şirä, şor, täâm, tâk, tär, tuz, yağ, yängâq.
- 10. Hayvanlarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Änqâ, ärġumâq, ärslân, ât, bülbül, çârvä, fil, ġızâl, huhu, ilân, it, käbütär, kâklik, lâçin, märcân, mürġ, pärvânâ, märcân, mürġ, pär, päşşä, päykân, polat, quş, sämänd, şâhbâz, şunqâr, tâvuq, tâvus, tây, tevä, quyün, zâġ, zäġân.
- 11. İnsana ait unsurları ifade etmek için şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äyâq, baġr, bâş, ben, barmâq, biläk, cämâl, cärâhät, cäsäd, cigâr, çehrä, çâşm, dâġ, dimâġ, diydä, diydâr, egin, gävda, hâl, xat, il, kâkil, kiprik, kökräk, köks, köngül, läb, laxtâ, märdüm, miccä, micġân, nâfäs, nâxun, peşänâ, qadd, qamät, qan, qâş, qulâq, ruxsâr, safha-i ârâz, säqâl, säç, siynä, tâmir, ter, til, tiş, üstixân, üzâr, xâl, yelkä, yüz, zülf.

- 12. İş alanında şu sözcüklere yer verilmiştir:** Kârvân, sənâât, zirâât.
- 13. Madenler ve değerli taşlarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äsfält, ältın, cävâhir, cävhör, dürr, firuzä, gâz, incü, kân, kimyâ, kömir, madân, märmär, metal, neft, temir, sädäf, şor, totiyâ, yâqut, zär, zümräd.
- 14. Mesleklerle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Bağbân, cälläd, cänbâz, cilâvdâr, çävâr, dehqân, färrâş, färzânä, gädä, ğalläkâr, hâfiz, hâkim, incener, işçi, kimyâgâr, kümüş, luqmân, mäâş, naqqâş, nigâhbân, oğrı, pâsbân, pir-i muġân, qalâmkâş, râhbâr, râhnämâ, şâir, tâbib, tokuvçi, urgı, zärgâr.
- 15. Millet ismi olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** Özbek, Rus, Tâcık.
- 16. Musiki ve müzik terimleriyle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äcäm, bästäkâr, çälġu, çäng, çäpäk, Çäpändâz, däf, dutâr, Färähfäzä, gıccäk, Gülyâr, hâfiz, xânändä, Irâq, kâmân, küy, küyçi, maqâm, musıqı, mutrib, naġmä, naġmägâr, Nävâ, näy, pärdä, Râhät-äfzä, raqqäsä, raqs, rübâb, sänät, sänâtkâr, sänätşünäs, sâz, sâzändä, sätä, Şahnâz, tänbur, Uşşâq, xânändä, yällä, zer.
- 17. Nehir ismi olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** Cäyxun, Säyxun, Nârın, Sir, Şirinsây.
- 18. Oyunlarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Färzin, kişt, kürâş, mât, qılıçbazlık, mäygün, näyzäbâzlık.
- 19. Renk ismi olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** Aq, âl, firuzä, kök, kömkök, qarâ, qırmızı, qızıl, lâcüvärd, läl, lälä räng, rängbäräng, säbz yämyäşil.
- 20. Sayısal ifadelerle ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Ädäd, ältmiş, beş, çâr, dästä, ikäv, ikki, ming, mingläb, on, ottiz, qırq, räqam, qoş, säksän, sän, sänäġ, toqqız, tört, üç, üçävlän, yetmiş, yetti, yüz.
- 21. Sevgiliye hitap etmek için şu sözcüklere yer verilmiştir:** Ähu, cänân, canbaz, cänecän, dilbâr, dilbästä, dildâr, dilâfgâr, habib, hubâb, huştâr, mahbub, mâşuq, mäftun, mähliqä, mehribân, näzenin, nigâr, sultân, yâr.
- 22. Sıfat olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äcâyib, äcib, äciz, äççiq, açiq, aç, ädälätpeşä, ädälätşiâr, ädibänä, äfgâr, äfşân, äfzäl, äġniyâ, äġyâr, ähbâb, ähkim, äqıl, älicenap, äqıläsiz, äramicän, äsl, äşinä, äşinäpärvär, ätäxân, ätäşnäfäs, bähâdır, bähâdıränä, bährämänd, bährävâr, bâis, bälänişin, bälä, beäyb, beäġyâr, beärmân, beäyb, bebähä, bebährä, bebâq, bebaxt, becä, becän, beçärä, bedäb, bedâb, bedâr, bedärd, befäräsät, begänä, begumân, beġam, beġarâz, beġubâr, behäd, behuzur, beibä, beilm, beiştiäh, bekâr, bemaġz, bemähäl, bemâr, bemeläl, bemisl, bemuhabbät, benävâ, benihâyä, benuqs, benuqsän, bepärvä,

bepâyân, beqarâr, berbâd, beriyâ, besâbâb, betütün, bevâfâ, bexabâr, bezâbân, bemisl, bilgä, bilimdân, billur, bir, biyrân, bu, bul, buzuq, bülhäväs, büyük, cäm, cäfäkâş, cähânsoz, cänâb, cänecân, cänküyâr, cänpärvâr, cäriy, cäsür, ciğerbend, cilvägâr, cuvân, cüdâ, çaqqân, çâräsâz, çın, çüçük, däbdäbâli, dädil, dâhiy, dâl, dâná, dängäsä, dängdâr, därbädâr, därdmänd, dästgir, dâv, dävvrân nâdiri, dävvyüräk, deng, devânä, digâr, dilârâm, dilâvâr, diläfgâr, dilârâm, dilâvâr, dilbänd, dilbâr, dilbästä, dilco, dildâr, dilkâş, dilkuşâ, dilrâbâ, dostpärvâr, dutâ, dügânä, dürdânä, dürüst, düşmân, düşvâr, egri, epçil, epsiz, erkä, erkin, eski, ezgü, färâvân, färaxbaxş, fäzilät, fidâkâr, gird, giryân, gamgüzâr, gamhor, geda, gonca, gönülçelen, gözäl, güländâm, gülbädän, gülçehrä, gülgun, gülruxsâr, gülyâr, güvâh, ğâfil, ğalät, ğalib, ğamgüzâr, ğamkâş, ğammâz, ğamxor, ğamzädä, ğârätgâr, ğarib, ğarq, häbib, häcätbârâr, häcätmänd, haqıqatpäräst, hämdäm, hämhânä, häksâr, hämkâr, hämnäfäs, hämnişin, hämpeşä, hämrâh, hämräng, hämrâz, hämsäfâr, haqıqatpäräst, haqıqatpärvâr, haqır, här, häräm, häsildâr, häväsqâr, häyrân, hâzıq, hâzir, hur, huşhävâ, huşyâr, hoşâvâz, hoşhan, hoşrenk, hudbin, hunhar, huşyâr, hüccät, hünärmänd, hünärpärvâr, hür, ıxtiyâr, ışqbâz, ışqıy, ışyâqmas, ibârät, ibrätinämä, iflâs, ildäm, ilğâr, indämäs, iştıyâqıy, kâc, kâfil, kâhil, kahraman, kâmbağal, kâm, kâmçi, kâmil, kâmnämâ, kâmtâr, käsäl, kättä, keksä, keksäpärvâr, keng, keskin, kiçik, kir, körkäm, kutluğ, lâbâr, lâbârânä, lâğâr, lâl, lâylivâş, lâzım, lâziz, mäcruh, määdädkâr, määdäniy, mäftun, mağrur, mağrurânä, mähfuz, mähir, mähirânä, mähkäm, mähmännävâz, mähräm, mähvâş, mäktäbdâş, mälahätli, mämnun, mänsäbpäräst, mänzur, maqbul, märd, mäslähätbaxş, mäsrur, mäst, mäşğul, mäşhur, mävzun, maxfiy, mäyin, mäypäräst, mäzlum, mazur, mehmännävâz, mehnätkâş, mehnätsevâr, mirişkâr, mohmäl, mol, motäbâr, muammâ, muattar, muhäyyâ, muhtâc, muhtäräm, muhtäşäm, munis, muqaddäm, muqaddäs, musäffä, musaxxar, muvâfiq, muxtäsâr, muzaffâr, mübtälâ, mübâräk, mühäyyâ, mükämmâl, mükärräm, mülâyim, mümkin, mümtâz, münâsib, münävvrâr, müntäzir, müräbbiy, müstağraq, müstähkäm, müşävvrâş, müzäyyän, nââşinâ, nâb, nâcib, nâçâr, nâdân, nâdir, nâhaq, nâhif, nâkäs, nâlân, nâmärd, nâmähribân, nâmodâr, nâpisänd, nâräcâ, nâräsâ, nârävâ, nârdân, nâsâğ, nâsud, nâtävân, nâtinç, nâtoğri, nâvqırân, nâvräs, nâyzebâz, nâzänin, nigârân, nihân, nüktädân, ocâr, oynäk, ölik, pâk, pâkizä, pälit, pâlvân, pârrân, päst, peşvâ, pinhân, qadim, qâdir, qärdân, qahrätân, qarı, qâsir, qâtil, qattıq, râfiq, rähätbaxş, rähäticân, rävşän, rüzil,

säbäbgär, sädıq, säf, säfdäş, säfdil, säğ, säfdäş, sähibcämäl, sähibkär, sähir, sälähätbaxş, sänätkär, sänätşünäs, säqäv, säräfrâz, säräncäm, särbäländ, särgärdân, särsân, särtâpâ, särvinäz, sevikli, silliq, sirdaş, süxandân, şahid, şahlä, şakkärefşân, şair, şäydâ, şifäbaxş, şikästâ, täläbgär, tälx, täşnä, täyin, täzä, telbä, tengdäş, tezpär, tınıq, tiğ, tok, tinç, tirik, toğri, tolä, toliq, uçqur, uluğ, uluğvâr, ustâ, väfädâr, vähşiy, väqıf, vätänpärvär, väyrân, xabärdâr, xâniş, xaqiq, xâr, xarâb, xaridâr, xäs, xudbin, xunxâr, xuşâvâz, xuşdildâr, xuşdimâğ, xuşfäsân, xuşgäp, xuşhävâ, xuşk, xuşkälâm, xuşlähcä, xuşmäzä, xuşyâr, yägänä, yäkbärä, yäkdil, yäkkä, yäktâ, yälängäç, yälğän, yälğiz, yâş, yätim, yävuz, yaxşi, yäyäv, yetük, yetimpärvär, yengil, yigit, yoldäş, yupqa, zäbärdäst, zäfärdâr, zâhir, zähmätkäş, zâkir, zâlim, zâr zârif, zarur, zebâ, zilâl, ziyân, zor vb...

23. Sovyet rejim unsurları olarak şu sözcüklere yer verilmiştir: Dävlät, fäşist, hurşid-i Oktyâbr, Gitlär, Kommünizm, komsomol, kolxoz, qızıl äskär, qızıl bäyrâğ, qızıl kârvân, qızıl mäydân, qollänmä, Kreml, Lenin, Oktyabr, partiya, Rus, Sovhoz, Sovyet, yolbaşçi, yoldäş.

24. Soyut ve genel olarak şu sözcüklere yer verilmiştir: Äcäl, ädäb, ädâb, ädälät, ädät, äfgân, ähd, ählâq, äqıbät, âr, äsrâr, ätvâr, äyş, äzädlik, äzâp, bährä, baxt, behudä, belâ, bäräkät, bidat, bilimdânlık, bohtân, buxl, cäbr, cäfä, cäh, cähälät, cähil, cähân, cân, cäsârät, cins, cüdälük, cünun, cürm, çärä, çidäm, dâhilik, dang, dârd, dârdisär, dârmân, dövâ, dövrân, dövvarvâr, döyr, dil, dilbärlik, dilräbälük, dimâğ, dua, ehtimâl, ehtirâm, ehtiyâc, erk, er, etibâr, etiqäd, extiyâr, ezâz, fähm, faxr, farq, fäzilet, fälâkät, färâğat, färäh, färävânlik, fäsäd, fäth, fäydä, fäyz, fäzl, fel, figân, fikr, firâq, fitne, fursät, fûrquat, gänc, gäräv, gärdün, gümân, günâh, ğâflät, ğâm, ğamxänä, ğamzä, ğaş, ğäv, ğayrät, ğazäb, ğurbät, ğurur, hâcät, häcr, had, hâl, hälät, hälävät, hämiyät, haqârät, haqiqat, haqiqiy, häsäd, häsrät, hävâdis, häväs, häyâ, häyâbät, häyât, häybät, häyrät, häyvân, häzl, hicrân, hikmät, himâyä, himmät, hirs, hiylä, hizmät, huzur, hünär, hüsn, hürmät, ısq, idrâk, ilticâ, iltifät, imâ, imân, imkân, imtihan, imtiyâz, inkâr, insâf, intizâm, intizâr, iqbâl, iqrâr, irädä, islâh, istäk, istiğnä, işânç, iştibâh, iştiyâq, işvâ, itibâr, itâb, itmâm, ixlâs, ixtiyâr, izzät, kâhiş, kâm, kämâl, kâräm, käyf, kâksälik, kämçilik, kengâş, kibr, kir, körk, kudret, küç, küfr, külfät, külgü, läfz, lanät, lärzä, lätâfät, läzzät, lütf, mäcâl, mäcärä, mädüniyät, mädür, mädh, mahârät, mäkr, mälmät, manâ, mänänd, mängü, mänsäb, mänzil, maqâm, maqsäd, märhämät, marifät, mäsnäd, mäşaqqat, mäşq, maxluq, mehnät, mişmiş, mizâc,

mocizä, muämmâ, müddäâ, mükâfât, mürüvvät, müşkül, nâcât, nädâmât, nâf, nâfäs, nâfrät, nâfs, nälä, nâliš, nâm, nâm, nâmus, nâsîhât, nâsîb, nây râng, nâz, nâzîkîk, nişan, oy, ölim, ömr, öpke, pând, päsâd, pâyâm, pâyman, râst, râşk, râvnâq, râz, rîzq, sâdqa, sâdâqat, säfâ, säfâlât, säfâr, sävlât, sävâl, sävdâ, sävlât, sîdq, şâfqat, şân, şâk, şârâf, şevâ, şîâr, şicâât, şifâ, şuur, şübhä, şührät, şükür, tâlei, tâdbir, tægâfil, täşnâlik, tämännâ, tinçlik, uyqu, uzâq, ülfât, ümid, ümr, ürfân, vadä, väfâ, vâlâ, väsl, vicdân, xâb, xabâr, xâhiş, xatâr, xâtircâm, xavf, xayâl, yämâğ, zafer, zävq, zeb, ziynät, zulm, zulmât vb...

25. Şahsiyet olarak şu isimler kullanılmıştır: Âdâm ile Hâvvâ, Âli Şâr Nâvâiy, Ârifcân Qâsımâv, Bâhrâm, Câmîy, Câmşid, Çolpân, Âbu Âli Sinâ, Ferhâd ile Şirin, Fuzuli, Gafur Gulâm, Gitlâr, Xayyâm, Xusrâv, İskândâr, İliç, Luqmân, Lütfehân Ânâ, Lâylâ ile Mâcnun, Muqimiy, Quddüs, Rüstâm, Sâbir Âbdullâ, Hâbibiy, Sâyfi, Tâhir ile Zührâ, Usmân Yusupov.

26. Şehir isimleri olarak şu sözcüklere yer verilmiştir, ayrıca bir de dağ ismi geçmektedir: Andicân, Berlin, Bekâbâd, Buhârâ, Çin, Erân, Fârgânâ, Fârhâd Tâğı, Hârâzm, Hindistân, Xıtâ, Xocând, Mârgîlân, Mirzâçöl, Moskvâ, Özbekistân, Qarakum, Sâmârqand, Şirinsay, Tâşkent, Yângiyer, Yângiyol, Yâzyâvân.

27. Tabiatla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir: Âb-ı râvân, âfitâb, ânhâr, aqşâm, âriq, âsımân, båd-ı sâbâ, bâğ, bâhâr, biyâbân, borân, bostân, bozkır, bulâq, bulut, burc, cây, çaqın, çöl, çuqur, dârâ, dâraxt, dâryâ, dengiz, dünyâ, erâm, fâlâk, fâsl, fâzâ, gâr, giyâh, guyâş, ğubâr, xazân, hârârât, hâvâ, hâvâr, hurşid, Hülkâr, ibâ, keçâ, köklâm, köl, kündüz, kül, küz, lây, lâyl, mâh, mâhitâbân, mânzârâ, mehr, mehr-i hâvâr, mäysâ, Mirrux, nâsim, nevbâhâr, ormân, puştâ, qanât, qar, qır, qış, sâbâ, sâhâr, sây, säyyârâ, suv, Süreyya, şâm, şâmâl, şâms, şudgar, tağ, tâng, tolgân ây, tuprâq, tufân, vâdiy, xazân, yämğır, yaşirin, yulduz, zülâl.

28. Toplumla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir: Agyâr, âkâ, ânâ, âşinâ, âtâ, âyâl, bând/bândâ, bân-i âdâm, birâdâr, câncâl, cigâr, cigârbând, corâ, dâmsâz, dâru, diyâr, dost, el, elçi, er, erkâk, evlâd-ı beşer, fârzând, xânâdân, xeş u aqrâbâ, xâtun, imzâ, inân, insan, kâdr, kelin, kişi, kişvâr, küyäv, mâhmân, mäkân, millât, nâsl, nikâh, oğıl, ölkâ, özgâ, qavm, qoşni, qurbân, raqıb, refik, seyyâre, singil, sud, şorâ, tuprâq, toy, uşşâq, ükâ, ülfât, qarındâş, qız, xâtun, xeş, yârân, yâş, yâv.

29. Ünlem olarak kullanılan bazı sözcükler şu şekildedir: dâriğâ, âfsus, cânâ, ey, e, hârmäng, häyf, hayhay, mäyli, vây vb...

- 30. Üstad, hoca anlamlarında şu sözcüklere yer verilmiştir:** Aql-ı dâniş, âlim, bilimdân, dâna, ähl-i dâniş, ähl-i hikmät, ähl-i ilm, fârzânä, fâzil, ışq ähli, üstâz, yârân.
- 31. Vasıtalarla (araç) ilgili olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** izvâş, legkävây, pâbädä, traktor vb...
- 32. Yapılarla ilgili şu sözcüklere yer verilmiştir:** Âmbâr, âşiyân, äyvân, bârgâh, binâ, bosäğa, dâm, dâmâ, dâr, dâvân, devâr, düqon, fâbrikä, gümbâz, güzâr, hânımân, hävz, istehkâm, kânäl, kâşânä, koy, köçä, köşk, külbä, künc, mähzân, mäskän, mavâ, mäydân, mähxânä, pâncärä, qalä, qasr, qışlâq, şähr, şıypân, tâm, tämir yol, väyrânä, xânä, zäväd.
- 33. Zaman kavramı olarak şu sözcüklere yer verilmiştir:** Äprel, äsr, äyläb, äyyâm, bolğu, bukün, dähr, dâim, dâimâ, däm, dâvr, dâvrân, ertä, fâsl, häftä, häftäläb, hängâm, hânüz, indin, keç, keçä, kün, kündüz, mağrib, nâfäs, nâgäh, nâgähân, nâhâr, ötmiş, qâxâ, sâät, sâbıq, sâl, sähâr, subh, şâm, tâng, Oktyâbr, zämânä.
- 34. Zamir görevli bazı sözcükler şu şekildedir:** biräv, men, bir, biz, bu, bul, şu, şul, a, egä, nä vb...
- 35. Zarf görevli sözcüklerden bazıları şu şekildedir:** birmäbir, bisyâr, böläk, bunçä, bundäy, bütün, câbäcä, çunân, dâfätän, dämädäm, dämbädäm, dârhaqıqat, dârkâr, dästläb, devânävâr, düv, ekän, emdi, endi, eng, erkän, füzun, göyâ, ğâyät, hämä, hämân, hämişä, härgiz, härqayu, heryân, heç, inçinin, kârrä, keräk, kim, kimsä, köp, lâaqal, mutlaqâ, müdâm, näkim, neçä, neçäğlık, neçün, negä vb...

Habibiy Divanı'nda gazeller önce tek tek okunmuş ve gazeller 1-291 sayıları arasında numaralandırılmıştır. Tematik indeks kısmında incelenen dizelerdeki sözcükler alt alta verilmiş ve sonunda hangi gazelin kaçınıcı dizesinde geçtiği belirtilmiştir. Tamlamalar ve sözcük grupları yine maddelerin altında bölünmeden bir bütün halinde ifade edilmiştir.

Hämişä için	:	h. 002/14
Işq için	:	1.-1 dâstânlärim 050/14
Nur için:	:	közim n.+i 169/07
Xazân için	:	x. 088/14

Devân'da kullanılan fiillerin de tematik indeks kısmında açıklamaları, aldıkları

yapım ekleri ve oluşturdıkları birleşik sözcükler tek tek ifade edilmiştir.

Eserde toplumla ilgili her konudan örnekler görmek mümkündür. Bu bakımdan oldukça hacimlidir. Bu toplumsal unsurlardan bazıları şu şekildedir:

- Helva, Özbek kültüründe önemli bir yere sahiptir. Habibiy de helvayı gazellerinde işleyerek toplumu bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Orta Asya halklarında helvanın çok uzun bir geçmişi vardır. Helva, göçebe bozkır kültürünün bir ürünüdür. Yapılması pratik ve saklanması kolaydır. Türk kültüründe sıradan bir yemek değildir. Helvanın bir de inanç boyutu vardır. Ölünün ardından helva pişirilir ve halka dağıtılır. Ayrıca özel günlerde, hayır işlerken ve saray mutfağında da helvanın özel bir yeri vardır. Şair, “Helva” adında kaleme aldığı gazelde de helvanın kültürel boyutunu işlemiştir.
- Sovyetler döneminde ideolojik temelli bazı törenler gazellerde sıkça işlenmiştir. Bunlardan bazıları Kızıl Toy, Ekim Devrimi, Sovyet Ordusu Günü, Pamuk Bayramı gibidir. Böyle olsa da Özbekistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra bunların bazıları ortadan kalkmıştır. Fakat yılbaşı, 8 Mart Kadınlar Günü gibi günlerin kutlanmasına devam edilmiştir. Hatta Habibiy, 8 Mart adında kaleme aldığı bir mesnevi ile bunu kalıcılaştırmıştır. Birinci bölümde “Mesnevi” başlığı altında bu şiir verilmiştir.
- Nevruz Türk Dünyasında önemli olduğu gibi Özbek kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Şair bu konu ile ilgili birçok gazel kaleme almıştır. Nevruz, Orta Asya ve Orta Doğu halklarının eski geleneksel yeni yıl bayramıdır. Bu kutlama geleneği üç bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu konuda birçok rivayet ve hikaye vardır. Bunlardan biri de baharın birinci günü kabul edilen bu gün, doğaya iyiliği ve güzelliği getirmiştir ve kötülüğü kovmuştur. Toprağın canlanması ve ilk yaz ile yeniden diriliş Türk destanlarından Ergenekon’da karşılık bulmuştur. Eserde “Nevbahar, nevroz” sözcükleri bu bayramı karşılamaktadır.
- Eserde “lale” sözcüğü ve bu sözcükten türeyen “laleruh, lalezar” gibi sözcükler oldukça fazla kullanılmıştır. Burada dikkat çekilmesi gereken husus şudur. Özbek kültüründe Lale şenliği düzenlenmektedir ve şiirlerde buna gönderme yapılmıştır. Lale şenliği, Nevruz bayramından

sonra nisanın sonu ve mayısın başlarında laleler açıldığında yapılmaktadır. Bahar şenliklerinin önemli törenlerindendir. Kırılarda ve bayırlarda laleler açtığında halk kırlara ve bahçelere çıkarak kutlamaktadır. Lale şenlikleri çiçek şenlikleri arasında önemli bir yer tutar. Şenliklere katılanlardan bazıları lale bahçelerine bu ortamın manevî huzurunu almak için gitmektedir. Bu şenliğin en temel işlevi ise toplumun bilinçli bir şekilde yorgunluk çıkarması ve tabiat güzelliğinden hoşnut olmalarıdır.

- Pers mitolojisine ait unsurlar yine eserde kendine yer bulmuştur. Behram bunlardan biridir. Arapça ve Farsça kaleme aldığı çok güzel şiirleri vardır. Behram-ı Gur, hayatı, av ve aşk maceraları ile Ali Şir Nevai'nin Seb'a-i Seyyare, Firdevsî'nin Şeyhame, Genceli Nizami'nin Heft Peyker gibi mesnevilerine de konu olmuştur.

Eser söz varlığı açısından hem Türk hem de Özbek edebiyatında önemli bir yere sahiptir. 20. yüzyıl başlarında kaleme alınmış olan bu eser tabiattan topluma, tarımdan ticarete, tarihsel olaylardan askerliğe, gıdadan eğitime çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Şiirleri incelerken Özbek Türkçesi ile bulgular tespit etmenin yanında Özbek tarihi, Özbek kültürü, Özbek mutfağı, Özbek edebiyatına dair bilgiler saptamak mümkündür. Ayrıca eserin bir diğer önemi de Klasik edebiyat ile Modern Özbek edebiyatı arasında köprü görevi görmüş olmasıdır.

Özbek Türkçesi hem Doğu hem de Batı Türkçesinin etkisi altında kalmıştır. Bu sebeple her iki kola ait izler taşınması mümkündür. Örneğin “el” kelimesi Özbek Türkçesinde “kol”, Türkiye Türkçesinde “el” anlamındadır. Yine “dil” sözcüğü Ö. T.'de “gönül”, T. T.'de “konuşma ve tat alma organı” anlamındadır.

Arapça ve Farsça sözcükler yine oldukça hacimli bir şekilde eserde kendine yer bulmuştur. Örneğin “vazife, dilruba, gamzede, hemdem, hempeşa, divane, bî-gam, mey, saki, meyhane, gülistan, gülşen, lalezar, gülzar” gibi sözcükleri çoğaltmak mümkündür.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka husus ise eserdeki Oğuzca unsurlardır. Bunlar şu şekildedir:

- 54 dizede “qol” sözcüğünün yanında 7 dizede “il” sözcüğü

kullanılmıştır.

- 6 dizede “angla-” fiili kullanılmıştır.
- 5 dizede “qara-” fiilinin yanında 63 dizede “baq-” fiili kullanılmıştır.
- 6 dizede “tart-” fiilinin yanında 24 dizede “çek-” fiili kullanılmıştır.
- 9 dizede “ayt-” fiilinin yanında 192 dizede “de-” fiili kullanılmıştır.
- 789 dizede “bol-” fiilinin yanında 12 dizede “ol-” fiili kullanılmıştır.

Tespit edilen bu unsurlar ikinci bölümde madde başı sözcük olarak tek tek açıklanmış ve geçtiği dizeler de belirtilmiştir.

Elde edilen verilerden hareketle ifade etmek gerekirse Doğu Türkçesiyle yazılmasına rağmen Batı Türkçesi özelliklerinin de yer alması eserin söz varlığının zenginliğini göstermesi açısından son derece önemli bir noktadır.

3.2.YAZIM FARKLILIKLARI VE AÇIKLAMALAR

Bu kısımda eserde yazım farklılıkları olan bazı sözcükler tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı ses olaylarına bağlıdır. Bunun yanında Özbek Türkçesine yabancı dillerden geçmiş olan kimi sözcükleri de vezne uydurmak için bu sözcüklerde aruz teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler zihaf ve imale şeklindedir. Türkçe kökenli sözcüklerde de farklılıklar genellikle eklerde görülmüştür. Biz bunun matbu bir hata da olabileceğini düşünmekteyiz. Bunlar şu şekildedir:

1. Äççığ / äççıq
2. Ändâğ / ändäk / ändâq
3. Ändeşä / ändişä
4. Äsimân / äsmân
5. Äşığ / äşıq
6. Äşikâr / äşkâr
7. Äyâğ / äyâğ / äyâq
8. Birlä / birlän
9. Bugün / bukün
10. Cänân / cânân
11. Cäyxun / Cäyhun
12. Dünyâ / dünyä
13. Emdi / endi
14. Färâğ / färäh / färax
15. Gäh / gäh / gähi / gähi
16. Gülçehrä / gülçährä
17. Gamxor / gamhor
18. Häreğiz / härgez
19. İbrät / ibrät
20. İki / ikki
21. İlä / bilä / bilän
22. Kâğâz / kâğaz
23. Kâkil / kâkül
24. Kärvân / kârvân
25. Keltir- / keltür- / ketir-
26. Kimiyâ / kimyâ

27. Klk / klg
28. Mhitbn / mhitbn
29. Mic / mic
30. Micgn / mcgn
31. Mkil / mkl
32. Ngh / ngh
33. Nzik / nzk
34. Neglik / neglg
35. Ol- / bol-
36. Oltir- / oltur-
37. rgl-/rgil-
38. Pql- / pql-
39. Phlvn / plvn
40. Psbn / psibn
41. Pyndz / pyndz / pyndz
42. Pen / pen
43. Qlg / qlq
44. Smbl / snbl
45. kr / kr
46. Tm / tm / tm
47. Tmbin / tmbin
48. Trmr / trumr
49. Termil- / terml-
50. Tilism / tilsim
51. Xnmn / xnumn
52. Xuc / xuc
53. Yngq / yngq
54. Yntg / yntq
55. Yprq / yprg
56. Yqn / yqn
57. Yirin / yirin

zbek Trkesi, Trk dilinin  byk grubundan biri olan Doğu Trkesi (Karluk) kapsamındadır ve atay Trkesinin devam olarak kabul edilmektedir.

Türkiye Türkçesi ise Batı Türkçesi (Oğuz) kapsamındadır. Bu nedenle sözcükler arasında söyleyiş farklılıklarının olması kaçınılmazdır. Metindeki örneklerden hareketle bu özelliklerden bazılarını şu şekilde açıklamak mümkündür:

5. TT’de g ile başlayan Türkçe asıllı sözcükler ÖT’de k ile başlar: kerāk (gerek), kelin (gelin), kürāş (güreş), köl (göl), kelmâq (gelmek), keçâ (gece), keltirmâq (getirmek), kermâq (germek), kezmâq (gezmek).
6. TT’de d ile başlayan Türkçe asıllı sözcükler ÖT’de t ile başlar: toqqız (dokuz), temir (demir), til (dil), tâmir (damar), târ (dar), teng (denk), teşmâq (deşmek), tevâ (deve), tikân (diken), tikmâq (dikmek).
7. TT’de bulunan c sesi ÖT’de ç şeklindedir: quçâq (kucak), äççiq (acı), keçâ (gece).
8. TT’de v’li şekilleri bulunurken ÖT’de kullanılan bazı sözcükler b’li şekildedir: bârmâq (varmak), bermâq (vermek), bâr (var), bârlıq (varlık).
9. TT’de bazı ön ses b’leri ÖT’de m şeklindedir: mângü (bengü), ming (bin), men (ben), mol (bol), munçâq (boncuk), munçâ (bunca).

Burada metinden hareketle değinilmesi gereken bir başka husus da *Devân*’da 12 dizede “ol-” fiili ve 789 dizede “bol-” fiilinin kullanılmış olmasıdır. Sözcük başı b- sesi Doğu Türkçesi özelliğidir fakat eserde Batı Türkçesine ait bu özellik de tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu eserin karışık dilli bir eser özelliği taşıdığını söylemek yerinde bir ifade olacaktır.

Tamlamalara baktığımız zaman TT’de önce tamlayan ardından tamlanan gelirken ÖT’de tam tersidir. Bu durum Farsça tamlamalarda görülmektedir. Genel olarak baktığımız zaman ÖT’de Farsçanın cümle şekilleri sıkça kullanılmıştır. Çok eski dönemlerden beri kullanılmakta olan ki’li şekiller ÖT’de yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

“Habibiy, e’tiqâdim şulki İqbâlü zâfâr bizdâ.” (007, 13)

“Baxtim, şârâfim şulki, Habibiy, Vâtân üzrâ.” (070, 13)

Son olarak sözcüklerin beyitlerindeki anlamlarına bakılarak çıkarımlar yapılmıştır. Oluşturdukları sözcük grupları ise ek ve kökleri de madde başlarıyla bir bütün halinde açıklanmıştır. Tüm madde başları bu şekilde dizilmiştir. Dizilen sözcükler için Mehmet Bozuyula tarafından hazırlanan TÜRKSÖZDİZ programı kullanılmıştır.

SONUÇ

Bu tezde Mevlana Habibiy'nin kaleme aldığı 291 gazel bir bütün halinde incelenmiş olup gazellerdeki söz varlığı tespit edilmiştir. Bu şiirlerde gerek sözcük gerek üslup bakımından Klasik Özbek edebiyatı ile Modern Özbek edebiyatının başarılı bir şekilde harmanlanmış olduğunu söylemek mümkündür. Şair yazmış olduğu beyitlerle Fuzuli, Nevai ve Mukimi'nin miras bıraktığı geleneği devam ettirmiştir. Şairimiz Mevlânâ Habibiy, eserinde Nevâiy, Mukimiy, Hüseyin Baykara ve Fuzuli gibi büyük şairleri kendisine örnek aldığını her fırsatta ifade etmiştir. Şiirlerinde kullandığı dil ve üslup da bu düşünceyi desteklemektedir. Elimizdeki eser bu yönüyle oldukça değerli bir eserdir.

Bu çalışma, daha önce üzerinde hiç inceleme yapılmayan bu eseri Türk Dünyasına tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır. Mevlana Habibiy üzerinde yapılan çalışmanın azlığı, bu alanda yapılan ilk çalışmalardan biri olma özelliğini kazandırmıştır. Üslup açısından incelendiğinde *Devân* adlı eserin Çağatay Türkçesinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Genel itibarıyla son dönem Çağatay edebiyatı ve ilk dönem Özbek edebiyatının temsili açısından ele alınan eser bir köprü görevi üstlenmektedir. Bunun yanında Modern Özbek edebiyatında gelenekselle yeniye buluşturması açısından önemli bir yere sahiptir. Eserin çeviri yazımı yapıldıktan sonra söz varlıklarının zenginlikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu söz varlığı açısından soyut sözcüklerin ve sıfatların daha çok ortaklık taşıdığı görülmüştür. Kullanılan sözcüklere bakıldığında Türkçe ve Özbekçe sözcüklerin yanında Arapça, Farsça, Rusça, İtalyanca ve Fransızca sözcüklerin de sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu da kültürler arası sözcük alışverişinin en açık kanıtıdır.

Bağlam açısından incelendiğinde sözcüklerin çok çeşitli anlamlara sahip olduğu görülmüştür. Aynı sözcüğün birden fazla anlamı taşıdığı gazeller de tespit edilmiştir. Bu da şiir dilinin ne kadar hassas ve ne kadar estetik olduğunu göstermektedir. Oluşturulan bu tematik indeksle bir sözcüğün şiirde kaç farklı anlamda kullanılabileceğini ve bu noktadan hareketle şiirde bağlamın ne kadar önemli bir unsur olduğu ifade edilmektedir.

İlk iki bölümde metinle ilgili çalışmalar yapıldıktan sonra son bölümde metindeki örneklerden hareketle dönemin dil özellikleri ile ilgili bulgular tespit edilmiştir. Elde edilen en önemli tespitlerden biri eserin hem Doğu Türkçesi hem de Batı Türkçesi özelliği taşımasıdır. Yine “Tematik İndeks” bölümünün neden alfabetik sıraya göre yapıldığının genel bir izahı yapılmıştır. Yazım farklılıkları olan bölümde

elde edilen 57 sözcüğün izahı yapılmıştır. Türkçe kökenli sözcükler ses olaylarına uğramıştır. Bu olaylar genellikle ünsüz yumuşaması şeklindedir. Yabancı kökenli sözcüklerdeki farklılıkların sebebi ise aruz kalıplarına uydurulurken aruz tekniklerinin kullanılmasıdır.

Hazırlanan bu çalışmanın, Özbek şiiri sahasında çalışanlar için bir fayda sağlayacağına inanılmaktadır. Tematik indeks bölümünde sözcüklerin alfabetik sıraya göre verilmiş ve tek tek açıklanmış olması eseri daha anlaşılır kılmıştır. Tematik indeks hazırlanırken *Habibiy Devâni*'nda yer alan sözcükler deyim, atasözü, kültürel ve toplumsal unsurlar, alıntılar, tarihsel kişilikler, edebi eserler vs. açısından Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılarak maddelenmiştir. Tespit edilen bu sözcüklerin açıklamaları ve madde başlarının hemen yanında kısa çizgi içinde kullanım sıklıkları verilmiştir. Getirilen eklerle oluşturulan yeni sözcükler de ayrıca ifade edilmiştir. Temel anlamları yanında sözcüklerin yan anlamları ve birleşik fiille kazandıkları yeni anlamlar da eklenmiştir. Bu tarz çalışmaların artmasıyla şair ve şiirlerinin araştırılması, incelenmesi ve Türk Edebiyatına kazandırılması ümit edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdullaev, B. A. (1967). *O'zbek Adabiyoti Tarixi II*, O'qituvchi Nashriyoti, Toshkent.
- Abduraxmonov, G., Shukurov, Sh. (1973). *O'zbek Tilining Tarixiy Grammatikasi*, O'qituvchi Nashriyoti, Toshkent.
- Açık F. (2008). *Özbek Edebiyatı*. Alp Yayınları, İstanbul.
- Açık, F. (2012). “Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesi Arasında Aile Bireyleri ve Akrabalık İlişkileri İle İlgili Kelimelerin Eş Değerliği Bakımından Karşılaştırılması”, *Çukurova Türkoloji*, 7: 1-8.
- Açıkgöz, H., Azap, S. (1991). *Türk Dünyası Edebiyatları*, TDAV, İstanbul.
- Ahmedov, V. D. (2007). *Adabiyot*, Sharq Nashriyoti, Toshkent.
- Ashirov, A. A., Hatunoğlu, N. (2015). “Özbekistan’da Mevsimsel Bayramlar ve Özel Günler”, *Milli Folklor*, 27:105, 120-130.
- Aksan, D. (2006). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aybek, M. (2009). *Nevâî*, (çev. D. Ahsen Batur), İleri Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2016). *Kubbealtı Lugatı - Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Babür. (1970). *Babürname*, (çev. Reşit Rahmeti Arat), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Baydemir, H. (2009). “Özbekistan’da İskender, Zülkarneyn, Lokman Hekim ve Hatem Tay İle İlgili Halk Anlatıları”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41: 109-130.
- Borovkov, A. K. (2009). “Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevai” (çev. Rasime Uygun), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 2, 59:96.
- Bozkurt, F. (2012). *Türklerin Dili*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Buran, A., Alkaya, E. (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, At The Clarendon Press, Oxford.
- Coşkun, V. (2000). “Türkiye ve Özbek Türkçelerinde ‘ğ’”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9: 251-260.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dirks, W., Davronov, T., Real, E. (2005). *Uzbek – English Dictionary*, The Central Asian Heritage Group, Semerkand.
- Eckmann, J. (2003). “Çağatay Edebiyatının Son Devri”, (haz. Osman Fikri Sertkaya), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, 208-243, Ankara.
- Efendioğlu, S. (2016). “Mevlana Lutfi’nin “Gül ü Nevruz” Adlı Eseri ve Yazma Nüshaları”, *1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences*, Madrid, 576-588.
- Ercilasun, A. B. (2008). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Fıtrat, A. (2016). *Özbek Klasik Müziği ve Tarihi*, (Akt. Hüseyin Akbaş), Gece Kitaplığı, Ankara.
- Gömeç, S. (2015). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Harman, Ö. F. (2003). “Lokman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, C. 27: 205-206.
- Hazar, M. (2004). “Özbekistan’da Nevruz Törenleri ve Merasimlerin Özbek Hayatındaki Yeri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*.
- Karakaş, Ş. (2012). *Özbek Edebiyatı Yazıları*, Kurgan Edebiyat, İstanbul.

- Karakaş, Ş. (1996). “20. Yüzyıl Türk Dünyası Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2: 279-317.
- Karimov N. (2008). *20. Asr Adabiati Manzaraları*, Toşkent.
- Kırkılıç, A. (haz.), (1999). *Lehçetü'l-Lügat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kocaoğlu, T. (1992). Özbek Edebiyatı. *Türk Dünyası El Kitabı*. 3: 756-768.
- Köseoğlu, N. (haz.), (2000). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kunos, I. (1902). *Sejx Sulejman Efendi's Cagataj – Osmanisches Wörterbuch*, Mit Unterstützung Der Ungarischen Akademie Der Wissenschaften, Budapest.
- Mahmudov, N., Naskali, E. G. (1996). “Özbek Edebiyatında Edebî Türler”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2: 349-352.
- Marufov, M. (1981). *Uzbek Tilinin İzahlı Lugati. 1.-2. Cilt*. “Rus Tili” Neşriyatı, Moskova.
- Mehran A. (2007). “Yazılı Özbek Edebiyatı”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 31-2.
- Mustafayev, E. M., Şçerbinin, V. G. (1989). *Rusça – Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Nasrettinoğlu, İ. Ü. (1988). *Çağdaş Özbekistan Şiiri Antolojisi*. Aşık Ofset, Ankara.
- Oba, E. (2014), “Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı”, *Turkish Studies*, 9/13: 997-1008.
- Nevaiy, Ali Şir. (1996). *Leyli vü Mecnun*, (haz. Ülkü Çelik Şavk), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi I - II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özbay H., Qahhar T. (1995). *Günümüz Özbek Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Öz Özcan, A. (2007). “Çağdaş Özbek Edebiyatında Ali Şir Nevayi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* cilt: 4 sayı:3.
- Özbek – Türk Liseleri Yayınları, *Özbekçe-Türkçe ve Türkçe-Özbekçe İzahlı Lugat*, Taşkent.

- Özbek, M. (1998). *Türk Halk Müziği El Kitabı I Terimler Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Öztuna, Y. (2000). *Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Öztürk, F. (2008). *Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, R. (1997). *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztürk, R. (2011). *Özbek Türkçesi El Kitabı*, Çizgi Yayınevi, İzmir.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İ. (2017). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Rahmanoğlu, M. B., Devanzade, M. Y. (2015). Harezmi Müzik Tarihçesi (akt. Hüseyin Akbaş), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55: 293-313.
- Sami, Ş. (2013). *Kâmus-i Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Saray, M. (1993). *Özbek Türklerinin Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Say, A. (2012). *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- Sodiqova, M. (1993). *Qisqaca Özbekçe – Rusça Maqol – Matallar Luğati*, Oqituvchi, Taşkent.
- Şoniyozov, K. (2001). *Özbek Xalqınının Şakllanış Carayonu*, Şarq Naşriyot, Toşkent.
- Türk Dil Kurumu (2010). *Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin F. (2011). “Hanlıklar Dönemi Özbek Edebiyatı”, *Turkish Studies*, Vol. 6/1.
- Tekin F. (2009). “Ortak Dil Bağlamında Terim Birliği Açısından Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Edebiyat Terimleri Üzerine Bir Karşılaştırma”, *Turkish Studies*, Vol.4/4, 922: 932.
- Tolkun, S. (1998). “Özbek Edebiyatında Fuzuli Tesirleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 459-503.
- Tokatlı, S. (1997). “Özbek Alfabeti Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3: 100-105.

- Toven, B. M. (2016). *Yeni Türkçe Lügat* (haz. Abdülkadir Hayber), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkiye Diyanet Vakfı (2013). *İslam Ansiklopedisi*, İSAM, İstanbul.
- Üşenmez, E. (2013). *Yeni Özbek Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Üşenmez, E. Boltabayev, S., Tuğlacı, G. (2017). *Özbekçe Türkçe Sözlük*, Türk Dünyası Vakfı, Eskişehir.
- Yaman, E. (1998). *Özbek Türkçesi - Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi – Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yaman, E. (2015). *Çağdaş Özbek Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yelok V. S. (2011). “Özbek Şiirinde Müstebit Devrin Eleştirisi (Erkin Vahidov’un Şiirleri Esasında)”, *TÜBAR XIX*.
- Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Yuldashev, M., Özkaya, Y. (2012). *Özbekçe Yazım Kılavuzu*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

1. **Adı Soyadı** : Zehra Işık
2. **Doğum Tarihi** : 2 Ocak 1990
3. **Öğrenim Durumu** : Yüksek lisans

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Pamukkale Üniversitesi	2013
Y. Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Pamukkale Üniversitesi	2018

4. Yabancı Dil:

İngilizce YDS, Puanı: 42,5
YÖKDİL, Puanı: 60

5. Deneyim:

- 2015 - ... : Özel Alanya İlgi Yabancı Dil Kursu, Yabancılara Türkçe Öğretimi
2015 - 2014 : Denizli Akademik Tercih Dersanesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
2014 – 2013 :Murat Eğitim Kurumları, Türkçe Öğretmeni

6. Yayınlar

6.1. Sözlü Sunumlar

Işık, Z., “Özbek Şairi Habibiy’nin Divan’ında Türkiye Türkçesi ile Ortaklaşan ve Farklılaşan Bazı Sözcükler Üzerine”, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu, Ordu, 2017.

Işık, Z., “‘Kefensiz Kömilgenler’ Adlı Eserde Kullanılan Akrabalık ve Hitap Sözcüklerinin Birkaçı Üzerine”, IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Malatya, 2017.

Işık, Z., “‘Kefensiz Kömilgenler’ Adlı Eserde SSCB’nin Yarattığı Korku Toplumu ve Aydınlar”, I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Kayseri, 2018.